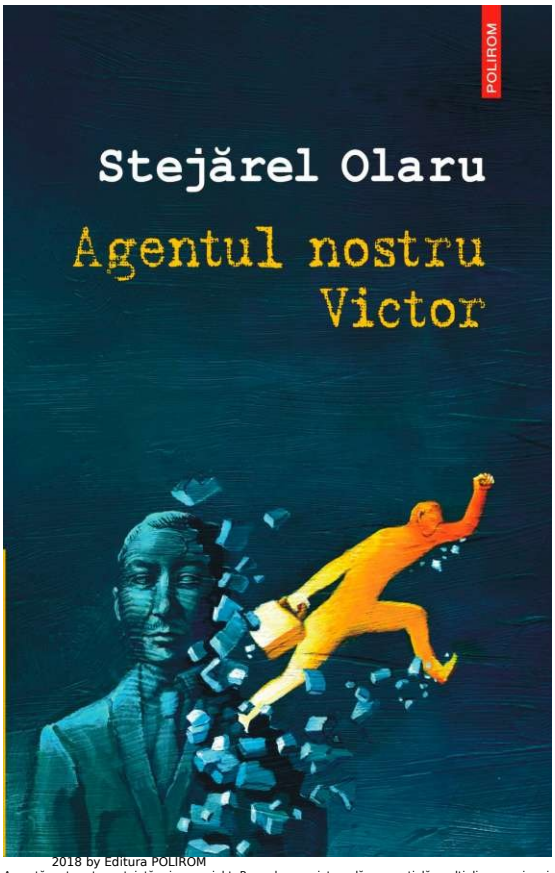

2018 by Editura POLIROM
Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.
Pe copertă: © nuvolanevicata/Depositphotos.com (prelucrare)

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506 Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
OLARU, STEJĂREL
Agentul nostru Victor/ Stejăr el Olaru; postf. de Marius Oprea. – Iaşi: Polirom, 2018 Index
ISBN prinţ: 978-973-46-6673-7 ISBN ePub: 978-973-46-7334-6 ISBN PDF: 978-973-46-7335-3
I. Oprea, Marius (postf.) 94
Printed în ROMANI

A**Stejărel Olaru**

Agentul nostru Victor

Postfaţă de Marius Oprea

POLIROM 201

8Cuprins

Capitolul 1. Scurt portret de tinereţe.....7
Capitolul 2. Prima misiune.....31
Capitolul 3. Din nou acasă, din nou în închisoare.....70
Capitolul 4. A doua misiune.....98
Capitolul 5. Istoria secretă a unui bestseller uitat.....197
Capitolul 6. Mult iubita tanti Viorica.....247
Capitolul 7. Ultimii ani din viaţă.....273
Agentul nostru Victor, sau *Adevărul a înviat* din morţi (Marius Oprea).....281
Nota autorului.....291
Note.....293
Index 307

Capitolul 1 Scurt portret de tinereţe

La sfârşitul lunii noiembrie a anului 1962, un tânăr maior de Securitate a sosit la Londra. Plănuia să rămână în capitala britanică doar câteva zile, timp în care avea de îndeplinit o misiune secretă. Numele lui era Gheorghe Ion Vîlceleanu*, era ofiţer de contraspionaj şi avea 36 de ani.

Vîlceleanu era de fapt un curier, chiar dacă nu transporta nimic altceva în afara propriului său bagaj. Nu aducea în Marea Britanie documente secrete sau aparatură specială, ci un mesaj ce trebuia transmis pe cale orală lui Victor, unul dintre cei mai bine infiltraţi şi valoroşi agenţi secreţi ai Securităţii. Întrevederea cu acesta nu a fost aranjată în prealabil, de fapt Victor nici nu ştia de întâlnirea pe care urma să o aibă cu Vîlceleanu. Maiorul trebuia să se descurce singur sau aproape singur, pentru că de la Bucureşti nu se ceruse decât sprijinul a doi ofiţeri ai Direcţiei I Informaţii Externe (DIE), care lucrau la Londra sub acoperirea de diplomaţi.

Pregătirea întâlnirii dintre cei doi a fost la fel de importantă ca întâlnirea însăşi, întrucât Vîlceleanu trebuia să se asigure că prezenţa sa la Londra nu trezeşte suspiciunile serviciilor de contrainformaţii britanice şi că nu va fi urmărit de acestea. în acelaşi timp, trebuia să observe cu atenţie, dintr-un loc ferit, locuinţa agentului Victor, iar la momentul oportun să-l abordeze prin surprindere.

Maiorul a aterizat la Londra pe 24 noiembrie şi şi-a contactat colegii, pe Aurel Florea şi Gheorghe Angelescu, în aceeaşi zi. Au discutat şi decis împreună planul de misiune, pe care l-au pus imediat în practică. în prima zi, însoţit de Ilie Stanciu, unul dintre curierii Securităţii, şi de un alt diplomat al ambasadei, Vîlceleanu a făcut o plimbare obişnuită prin Londra pentru a determina dacă MI5,
Gheorghe Ion Vîlceleanu (1926-2002), colonel de Securitate. A lucrat la Direcţia I (1950-1955), apoi a absolvit un curs de specializare cu durata de un an în URSS, în 1955-1956. A mai lucrat în cadrul Direcţiei a II-a (1956-1970) şi Direcţiei a III-a (1970-1973). în 1973-1974 a revenit în Direcţia a II-a, iar în 1974 a fost din nou transferat în Direcţia a III-a. A fost trecut în rezervă cu grad de colonel în 1979.
serviciul de contrainformaţii al Marii Britanii, i-a detectat prezenţal şi organizează proceduri de filaj asupra sa. Neobservând nimic carffl să-l alarmeze, a doua zi, pe 25 noiembrie, Vîlceleanu s-a plimbat îm jurul locuinţei agentului Victor de pe strada Harrington Gardensil încă nu avea de gând să-l abordeze, deocamdată căuta să recunoască clădirea în care locuia acesta şi străzile din vecinătate, pe undll intenţiona să-şi stabilească mai multe trasee. Pe 26 noiembrie, simţl ţind că este pregătit şi că nu există nicio

amenințare care să-l deconSI spire sau să pună misiunea în pericol, a făcut primul „post" în fațatl casei lui Victor, poziționându-se discret, la o distanță rezonabilă» astfel încât să aibă vizibilitate asupra intrării, dar prezența lui săjl nu fie observată de vecini. A așteptat mai bine de o oră, între 17.211 și 18.30, însă Victor nu și-a făcut apariția. A doua zi, marți, VÎlceleanuJJ a hotărât să facă două „posturi". Primul a avut loc dimineața, în treji 8.40 și 10.20. Același rezultat. Al doilea era programat pentru seară, când se simțea mai confortabil pentru că vizibilitatea era mult redusă. La 17.10 s-a instalat în „post" împreună cu Florea, care avea misiunea să-l protejeze prin măsuri de contrafilaj. După aproximativ 3E de minute, Victor a ieșit din casă, îndreptându-se către o stradă îngustă unde se afla garajul în care își ținea mașina. VÎlceleanu și Florea nu s-au grăbit. La distanță unul de celălalt, cei doi au aștep-J] tat până s-au convins că nimeni nu-l urmărește și nici nu apare vreo altă persoană cunoscută care să-l însoțească la mașină. VÎlceleanu s-a îndreptat apoi către garajul lui Victor, pe care l-a găsit aplecat în spatele mașinii, căutând ceva în portbagaj.

Iuțindu-și ultimii pași, s-a apropiat de Victor, care era preocupat; și nu bănuia nimic, și l-a atins ușor cu mâna pe spate. întorcându-se, agentul a rămas atât de surprins de prezența maiorului, pe care l-a! recunoscut imediat, încât nu și-a mai putut controla mimica feței. S-au salutat reciproc, iar VÎlceleanu l-a informat că au de discutat.

— Sunt în papuci și cămașă, să mă îmbrac și apoi să facem o plimbare cu mașina prin oraș și vom putea discuta mai lejer, a spus Victor.

VÎlceleanu, încordat și păstrându-și prezența de spirit, n-a acceptat ca Victor să se întoarcă în casă de teamă că acesta, în situația în care ar fi trădat, va folosi răgazul de timp obținut pentru a anunța MI5 sau Scotland Yard de prezența sa în fața locuinței agentului.

— Dacă nu vă este frig, să mergem puțin pe jos câteva străzi și să vă comunic ce am de spus. Vedeți bine că avem această întâlnire din cauza unor condiții nefavorabile ce s-au creat în jurul dumnea-voastră.

— într-adevăr, întâlnirea este foarte riscantă și ați avut mare curaj să veniți aici, la mine, i-a răspuns Victor, în continuare tulburat.

Potrivindu-și pașii cu cei ai maiorului, Victor l-a luat de braț ca și cum ar fi vrut să-i arate drumul. O clipă, VÎlceleanu l-a compătimit, văzând cât de ușor abandonase intenția de a riposta și cât de vulnerabil se simțea, în papuci de casă și îmbrăcat neglijent. în momen- lu.1 când Victor i-a atins brațul, maiorul a înțeles că agentul căuta de fapt un sprijin. Era atât de uluit de prezența ofițerului de Securitate, încât n-ar fi putut să facă singur primii pași. S-au plimbat câteva străzi pe un traseu prestabilit de VÎlceleanu, care, în timp ce îl asculta pe Victor, nu îl scăpa din ochi pe Florea, responsabil de contrafilaj.

încercând să-și regăsească stăpânirea de sine, Victor a preluat inițiativa. I-a spus maiorului că tocmai făcea planuri pentru o nouă întâlnire conspirativă cu ofițerii de Securitate și pregătea un material în acest sens, inclusiv un plan de afaceri care să-i consolideze statutul în exil și pe care să-l predea Securității spre a fi studiat și aprobat. Fără să-l lase să termine, VÎlceleanu i-a dat vestea neașteptată și nedorită:

— Nu mai este nevoie de astfel de planuri deoarece conducerea a hotărât să vă întoarceți acasă. Conducerea apreciază mult munca desfășurată de dumneavoastră în străinătate în folosul statului și de aceea am fost trimis, în condițiile acestea, să vă previn de eventualele neplăceri în cazul în care s-ar întâmpla cu dumneavoastră ceea ce s-a întâmplat și cu alții.

— într-adevăr, ceea ce au făcut englezii cu Vassall* este o adevărată porcărie, a spus Victor, repetând de câteva ori ultimul cuvânt.

— V-am spus, conducerea apreciază munca dumneavoastră și o situație ca cea despre care vorbiți nu este de dorit din niciun punct de vedere, nici în ce privește statul nostru, nici în ce privește liber-tatea dumneavoastră.

— Desigur, a spus Victor, eu vă mulțumesc!

— Ca să vă întoarceți acasă trebuie să găsiți un motiv plauzibil de a pleca pe continent, fie afaceri, fie boală, pentru că o dispariție inopinată de aici s-ar putea să trezească suspiciuni, urmând să fiți arestat.

— Da, desigur.

— Faceți în așa fel încât să nu știe nimeni, iar deplasarea dumneavoastră pe continent să se desfășoare în condiții cât mai normale și cât mai repede. După ce ați ajuns pe continent, să vă duceți la legația noastră din Viena și să vă prezentați la consulat. Acolo aveți pregătit certificatul de repatriere și, după ce l-ați luat, în aceeași zi să plecați spre țară. în esență, cam acestea sunt problemele pe care trebuie să vi le comunic.

John W.C. Vassall, agent recrutat de KGB în 1955, în timp ce era funcționar în cadrul biroului ataşatului naval al Ambasadei Marii Britanii la Moscova. Homosexual, Vassall a fost şantajat de sovietici după ce a fost fotografiat în timp ce întreţinea relaţii sexuale cu mai mulţi parteneri. A fost arestat în 1962 de Scotland Yard (Special Branch) şi condamnat la 18 ani de închisoare.

— Tovarăşe, am înțeles și, dacă așa a hotărât conducerea supe-l rioară, atunci am să vin acasă, însă cred că vă dați seama că nul pot pleca în 24 de ore.

— Desigur, v-am spus de la început cum să procedaţi ca să nu atrageţi suspiciuni asupra dumneavoastră, dar, în orice caz, să vă grăbiţi, pentru că nu putem şti ce fel de surprize vă pot aştepta şi când anume.

— Da, voi avea grijă ca totul să iasă bine şi voi veni acasă, deşi aranjasem unele planuri de afaceri şi doream să vi le prezint, însă! acum, desigur, nu mai are rost.

Discuţia dintre cei doi s-a oprit. Vîlceleanu nu mai avea nimic de spus, iar Victor pierduse orice iniţiativă de a dezvolta subiectul afacerilor la care visase în ultimii ani. Fără să se privească, Victor I i-a întins mâna maiorului şi a rostit cuvintele de despărţire:

— La revedere şi ne vedem acasă!

Cei doi s-au îndepărtat unul de celălalt. Vîlceleanu s-a uitat la ceas pentru a memora când s-a terminat discuţia şi cât timp a durat. Pentru a se proteja, urmărise ca întâlnirea să fie cât mai scurtă posibil, doar câteva minute, şi aşa a fost. S-a despărţit de agent şi nici nu a mai privit în urmă. Ştia că Florea asigură contrafilajul şi are grijă de el. În plus, avea satisfacţia îndeplinirii misiunii. Deja analiza circumstanţele întâlnirii, faptul că îşi dominase interlocutorul şi că, din fericire, Victor nu se opusese nicio clipă deciziei luate la Bucureşti. Misiunea lui luase sfârşit şi trebuia să se întoarcă acasă. Vîlceleanu va scrie în raport că discuţia a avut loc „într-un climat favorabil", că Victor nu a obiectat, nu a pus întrebări şi că, după părerea lui, agentul se va repatria în curând. După şase ani petrecuţi în clandestinitate la Londra, Victor se va întoarce acasă[1].

Într-adevăr, imediat ce a revenit la Bucureşti, Vîlceleanu a raportat îndeplinirea misiunii, considerând că agentul ar trebui să ajungă în România probabil până la sfârşitul lunii decembrie sau, cel mai târziu, în luna ianuarie a anului 1963. La rândul lor, superiorii lui Vîlceleanu din cadrul Securităţii au făcut observaţii pe raportul maiorului, consemnând că „ofiţerul a îndeplinit misiunea conform planului stabilit în Centrală"[2]. Însă, pentru că aşteptarea era apăsătoare, DIE a căutat să determine starea de spirit a lui Victor în urma întâlnirii cu ofiţerul de Securitate şi dacă agentul urma să deconspire, voit sau din greşeală, întâlnirea avută sau intenţia de a părăsi definitiv Londra. Astfel, pe 8 decembrie 1962, DIE a trimis un alt agent să-l monitorizeze pe Victor în timpul unei petreceri cu ocazia sărbătorilor ce băteau la uşă. De la acesta Securitatea a aflat că:

> Victor, care a luat parte la această serbare împreună cu Sanda Stătescu, s-a arătat a fi mai vesel şi mai bine dispus ca oricând, căutând să fie admirat de lumea prezentă. Sursa noastră explică acest lucru prin faptul că, după mai mulţi ani de mizerie, prin publicarea cărţii sale Victor a câştigat ceva bani. Însăşi din afirmaţiile lui rezultă că BBC-ul a regizat cartea [scrisă] de el pentru postul de radio şi că în curând va apare un rezumat al aceleiaşi cărţi sub formă de broşură, editată de editura Penguin, iar acest lucru îi va aduce venituri mari[3].

Primele semne erau totuşi neclare. Victor fie disimula impecabil pregătirile pentru revenirea în ţară, fie nu avea nicio intenţie să părăsească Londra. Securitatea nu mai avea nimic altceva de făcut decât să aştepte. Şi a aşteptat, însă agentul nu s-a mai întors în România. Niciodată.

În realitate, cine era Victor, ce misiune avea de îndeplinit la Londra şi de ce îl dorea dintr-odată Securitatea acasă? Numele real al agentului era Silviu Crăciunaş, Victor fiind numele său conspirativ. De fapt, Victor Andrei, dar ofiţerii de Securitate care îl coordonau obişnuiau să-şi înceapă rapoartele despre activitatea lui cu următoarele cuvinte: „Agentul nostru Victor..."*.

La vârsta de aproape 50 de ani şi în ciuda încercărilor grele prin care trecuse, agentul se ţinea bine, fiind considerat un bărbat viguros. Era înalt de aproape 1,80 metri, cu păr castaniu, uşor Ondulat, pe care îl purta dat pe spate. Avea ochi căprui, care luminau într-un mod nefiresc şi puternic pe faţa sa mare şi plină. Fruntea lată, nasul mare şi buzele cărnoase dădeau totuşi proporţii fireşti chipului său. Aranjat şi cu o ţinută distinsă, avea mâini mici, feminine chiar, atent îngrijite, şi o voce deosebită, cu un sunet particular. Crăciunaş era un bărbat lent în mişcări, căruia îi plăcea să discute tacticos, rostind cuvintele rar. Uneori purta mustaţă, alteori barbă olandeză, cum se spunea atunci, pe care le îngrijea cu o răbdare ieşită din comun. Alături de ochelari, acestea erau accesoriile studiate ale ţinutei de dandy. Era fără îndoială inteligent, potrivit pentru rolul agentului secret într-un mediu atât de ostil. Nu avea niciun viciu ce l-ar fi putut face vulnerabil. Dimpotrivă, îi plăcea să se considere cumpătat, însă, în realitate, era lipsit de generozitate, zgârcit chiar.

Deşi prezenţa fizică ar fi trebuit să-l ajute, Crăciunaş nu era un personaj impozant, nu impresiona şi nici nu câştiga uşor admiraţia celor din jur. Se plângea deseori de sănătatea sa şubredă, exagerând gravitatea bolilor, probabil şi pentru că îi plăcea să se victimizeze, afişând permanent un aer de „mironosiţă", cum l-a caracterizat un prieten. Simula cu uşurinţă modestia, uneori chiar o smerenie afectată, dând impresia că este incapabil de a comite ceva rău. Nu-i plăcea să se implice în conflicte şi încerca să se apropie de oricine

---

* Silviu Crăciunaş a primit mai multe nume conspirative de-a lungul timpului, precum Neagoe, Păsculescu, inginerul Grigore, S.K. şi Andrei Victor, însă numele conspirativ Victor a fost cel mai des folosit de Securitate.

prezenta interes sau era o potențială victimă. Cu siguranță Victor, nu semăna cu James Bond, iar Securitatea nici nu și-a dorit acest[1] lucru de la agentul său. Dimpotrivă, discreția și modestia erau calitățile importante care urmau să-l ajute să nu atragă atenția.

Ardelean la origine, Crăciunaș a menționat în autobiografiile scrise în timpul anchetelor de la Securitate că s-a născut la 13 februarie 1914* în satul Miluani, situat cam la jumătatea distanței dintre Cluj și Zalău. Tatăl său, Augustin, a fost preot ortodox, iar mama, Rozalia, casnică. Părinții aveau oarecare stare și, pe lângă Silviu, au mai avut doi copii, Lucian și Viorica. Lucian, ca și Silviu, s-a implicați în politică, simpatizând cu social-democrații, dar a decedat în 1945,' la doar 24 de ani. Viorica, cea mai mică dintre cei trei, a studiat | Literele, dar a fost casnică toată viața, căsătorindu-se mai târziu cu I doctorul Eugen Marinea, viitor medic celebru în Cluj.

Silviu a absolvit primele patru clase primare în comuna Oprișani, iar următoarele patru clase la Liceul „Regele Ferdinand" din Turda. În clasa a cincea s-a mutat la Liceul „Al- Papiu Harían" din Târgu-Mureș, de unde s-a transferat din nou, ultimii doi ani de studii absolvindu-i la Liceul Seminar Pedagogic din Cluj, unde a obținut și bacalaureatul, între 1933 și 1934 a urmat cursurile Facultății de Medicină din Cluj, după care s-a transferat la cea de Drept, tot în Cluj, pe care a absolvit-o cu licență în anul 1938. în 1940 a obținut și titlul de doctor în drept, dar nu a fost niciodată membru al Baroului.

Crăciunaș a fost extrem de priceput în a-și ascunde biografia. Desigur, nu a falsificat informațiile referitoare la copilărie, adolescență și prima etapă a tinereții, la membrii familiei și la școlile absolvite. Dimpotrivă, le-a păstrat conforme cu adevărul tocmai pentru a contura profilul și legenda pe care le-a creat împreună cu Securitatea. Așadar, datele sale biografice de la naștere și până în 1948, când a devenit agent secret, nu au fost denaturate, cu excepția celor referitoare la activitatea politică din perioada interbelică. Dar acest lucru nu a fost făcut la îndemnul Securității, ci din inițiativa lui, fiind mai degrabă o încercare personală de cosmetizare a acestui episod biografic care, cel mai probabil, îl stânjenea.

în tinerețe Crăciunaș a fost legionar. în *The Lost Footsteps,* cartea sa autobiografică de succes, publicată la Londra în 1961, Crăciunaș a expediat subiectul apartenenței la această mișcare extremistă în doar câteva rânduri, menționând că, timp de patru ani, a fost membru al unei mișcări creștine și patriotice, intitulată Garda de Fier, care avea drept obiectiv lupta împotriva comunismului. S-ar fi retras din această organizație în anul 1940, după ce a înțeles că este totalitară și fascistă[4].

Cu siguranță Crăciunaș ar fi preferat să nu scrie niciun rând despre tinerețea sa legionară și probabil că n-ar fi făcut-o dacă nu ar fi insistat Ion Rațiu, prietenul său la vremea când își structura manuscrisul ce urma să fie publicat de Collins and Harvill Press. Rațiu a observat în repetate rânduri că tăinuirea acestor informații este mai gravă decât mărturisirea lor[5]. Iar Crăciunaș a înțeles compromisul descris mai sus, astfel încât nu a putut fi niciodată acuzat că și-a ascuns cu bună știință trecutul legionar. în orice caz, nimeni nu avea să-i reproșeze că l-ar fi descris în mod deliberat de mântuială.

în realitate, Crăciunaș s-a dedicat Mișcării Legionare mai mult de patru ani, ajungând chiar unul dintre liderii organizației. S-a hotărât să facă acest pas în 1936", în timp ce era student în anul II la Facultatea de Drept, rugându-l pe Dumitru Dincă, coleg și prieten, să-l primească în cuibul de legionari pe care îl coordona. Cuibul era cea mai mică formă de organizare legionară, cu un cerc restrâns de membri, iar cel în care tocmai fusese primit Crăciunaș nu era diferit de altele, fiind format din 5-6 tineri care își țineau ședințele într-o cameră a învățătorilor din căminul studențesc. Până în 1937, Crăciunaș și camarazii săi au parcurs clasica perioadă romantică a luptătorului legionar: au participat regulat la ședințele de cuib, au ajutat la organizarea taberelor de muncă, au pregătit șezători culturale la care invitau și alți colegi din facultate, au inițiat un proiect de construcție a unui cămin legionar în Cluj. Crăciunaș, care primise deja în cadrul cuibului gradul de ajutor de comandant, se pregătea pentru tot ceea ce credea că este mai drept, mai bun și mai frumos, visând la zorii marelui viitor legionar.

Curând însă, a simțit pe propria piele că idealurile legionare nu se împlinesc iară sacrificii personale. începepuse „marea prigoană", perioadă numită astfel de legionari pentru că, între 1938 și 1940, autoritățile regale i-au vânat în toată țara pentru a-i aresta. La sfârșitul anului 1937 s-a implicat în diferitele campanii electorale care au avut loc în acea perioadă, făcând marșuri de zeci de kilometri pe jos pentru a răspândi materiale de propagandă în județul Cluj. A început să-i cunoască pe coordonatorii mișcării de la nivelul regiunii, oameni ca Ion Banea, Ovidiu Comșa, Coriolan Bucur sau Aurel Hodrea. La scurt timp, în aprilie 1938, o parte dintre acești activ au fost arestați, iar Crăciunaș s-a ascuns o perioadă, conștient *ci* și el este căutat de autorități. La un moment dat, curios să afle cun decurge procesul camarazilor săi, Crăciunaș s-a strecurat

---

* în alte surse, inclusiv în unele autobiografii scrise de Silviu Crăciunaș în timpul anchetelor, anul nașterii indicat este 1916. Nu se poate spune exact care este anul corect, însă având în vedere faptul că în perioada 1920-1924 a urmat cursurile școlii elementare din Oprișani, Turda, unde nu ar fi putut fi înscris la doar 4 ani, putem considera că anul corect al nașterii sale este 1914.

în sala di judecată a Curţii Marţiale din Cluj, însă a fost zărit de unul dintre comisarii Siguranţei. A reuşit să profite de învălmăşeala creată ş să fugă, ascunzându-se din nou.

În iulie 1938 s-a stabilit la Mediaş, unde a lucrat la fabrica de sticlărie Vitrometan. Nu a fost nicio clipă tentat de viaţa liniştită şi simplă de funcţionar, ci a căutat aventura, riscul şi acţiunea, reuşind să intre în legătură cu alţi legionari din localitate. Unul dintre ei a fost doctorul Mureşanu, medic primar la spitalul din localitate. Uni altul, mult mai important, a fost Virgil Noaghea, însărcinat de Horia! Sima să refacă reţeaua organizaţiei în regiunea Sighişoara. Noaghea şi Crăciunaş s-au împrietenit repede, mai ales după ce Noaghea l-a verificat pe acesta prin intermediul camarazilor din Cluj, unde Crăciunaş avea deja o bună reputaţie. Convins că în el avântul legionar este încă viu, Noaghea l-a invitat la o întâlnire la Sibiu, unde s-a discutat problema reorganizării Mişcării Legionare. Acolo şi-a lărgit şi mai mult cercul de relaţii, apropiindu-se de Alexandru Popovici, un alt om de încredere al lui Sima. în fiecare a doua duminică a lunii,I Crăciunaş avea întâlniri conspirative cu Noaghea şi Popovici, în timpul cărora trebuia să-i informeze despre progresul activităţii sale,| pentru că la Sibiu a primit noi responsabilităţi: reorganizarea Mişcării Legionare în judeţele Târnava Mare şi Târnava Mică.

În toamna anului 1938, Silviu Crăciunaş era deja preţuit de camarazii săi. A intrat în contact cu numeroşi militanţi legionari din zonă,,' a primit şi distribuit manifeste legionare şi a adunat cotizaţii, fiind apreciat în mod special de către Popovici. De la coordonatorii săi a primit chiar şi instrucţiuni scrise referitoare la metodele de asamblare şi de instalare ale unei bombe, pentru a se pregăti în vederea aruncării în aer a unor clădiri şi magazine aparţinând evreilor. Se îngrijea de camarazi, în special de cei din judeţele pe care le coordona, de starea lor de spirit în acele vremuri periculoase, explicându-le că apartenenţa la Mişcarea Legionară nu este doar o activitate politică, ci o datorie sfântă şi un sacrificiu.

Iar exemplul acestui sacrificiu s-a văzut obligat să-l ofere el însuşi, în noaptea de 14 spre 15 noiembrie 1938. Aflat la Sibiu, imediat după o întâlnire cu Alexandru Popovici, Crăciunaş a fost arestat de câţiva poliţişti care îl aşteptau într-o maşină nu departe de locul întâlnirii. După percheziţia de la domiciliu, unde s-au găsit manifeste legionare şi un revolver Browning, a fost anchetat de Siguranţă, apoi trimis în judecată şi condamnat la 9 luni de închisoare. A revenit acasă pe 20 iulie 1939.

Aflat pentru prima dată în închisoare, Silviu Crăciunaş şi-a petrecut detenţia în compania altor legionari, cu care a strâns legăturile, dar (lupă eliberare, întors la părinţii săi, a preferat să-şi întrerupă pentru câteva luni activitatea politică, iar între mai şi august 1940 a urmat cursurile şcolii de aviaţie de la Someşeni, de lângă Cluj. în perioada respectivă s-a dedicat cu totul acestei pasiuni, sperând că brevetul pe care urma să-l obţină îi va folosi vreodată şi în activitatea politică.

Cu toate acestea, în septembrie 1940, când vremurile s-au schimbat în mod radical, iar legionarii au ajuns chiar să facă parte din noul guvern condus de generalul Ion Antonescu, Crăciunaş şi-a căutat prietenul, pe Alexandru Popovici, despre care iniţial crezuse că a lugit în Germania. Popovici era însă la Bucureşti, fiind unul dintre colaboratorii apropiaţi ai lui Nicolae Petraşcu, secretarul general al Mişcării Legionare. Se instalase în sediul organizaţiei din strada Gutenberg nr. 3, construit pe terenul donat de generalul Gheorghe Cantacuzino, zis şi Grănicerul. Crăciunaş i-a cerut lui Popovici bani, pe care nu i-a primit. Apoi i-a solicitat sprijinul pentru a fi numit într-o funcţie de conducere a Mişcării Legionare, aflată acum la putere, amintindu-i de rolul jucat în ultimii ani şi de sacrificiile făcute, inclusiv de comportamentul ireproşabil pe care îl avusese în închisoare. Astfel că, la începutul lunii septembrie 1940, cu sprijinul lui Popovici şi al lui Petraşcu, Crăciunaş a fost numit comandant al Mişcării Legionare din judeţul Neamţ şi s-a deplasat de îndată la Piatra Neamţ.

Pentru prima dată, a început să simtă gustul puterii. Acum nu mai era un simplu ajutor de comandant de cuib studenţesc din Cluj, ci conducea întreaga activitate a organizaţiei din judeţul Neamţ, a tuturor garnizoanelor şi plăşilor, şi nicio acţiune politică din judeţ nu putea avea loc fără ştirea şi aprobarea lui. Invoca faptul că este reprezentantul lui Horia Sima în judeţ, ceea ce era adevărat, pentru că fusese numit tocmai pentru a pondera influenţa susţinătorilor lui Corneliu Zelea Codreanu în organizaţie. în curând, spera el, ar putea ajunge comandantul regionalei Iaşi dacă va dovedi mai multă destoinicie legionară. Şi nimic nu-l mai putea împiedica să o facă, pentru că acum nu mai activa în mod clandestin, fugărit de comisarii Siguranţei, ci la lumina zilei, cu sprijinul poliţiei legionare.

Cei care au lucrat cu el la Piatra Neamţ l-au descris ca pe un personaj care îşi construia atent imaginea de om politic de mare anvergură, îmbrăcându-se elegant, cu o haină de blană cu guler alb şi purtând pe cap o căciulă ţărănească albă. Obişnuia să se plimbe înarmat cu două pistoale, pe care le purta la vedere, şi îi plăcea să se prezinte la întâlniri cu titlul de doctor şi comandant legionar. De asemenea, era foarte preocupat de bunăstarea personală. Sub pretextul strângerii de fonduri pentru „ajutorul legionar", Crăciunaş a fost acuzat mai târziu că acumulase venituri importante, folosind mijloacele de presiune obişnuite în acele timpuri faţă de oamenii dej afaceri evrei din judeţ. A făcut echipă cu mai mulţi legionari carel erau comisari de românizare sau şefi ai biroului „Evrei" din cadrul poliţiei legionare, iar o parte din banii obţinuţi de aceştia prin şan-i taj, se afirmă într-un raport al Securităţii, nu ar fi fost predaţi organizaţiei

legionare, ci însuşiţi. Crăciunaş obişnuia să le spună celori care încercau să-i reproşeze ceva că „acţionez la ordinele lui Horia Sima,i nimeni n-are dreptul să se amestece în acţiunile ce le întreprind“[6].

S-a bucurat de aceste privilegii doar trei luni, fiind înlocuit în zilele de 15-17 decembrie 1940 cu Toma Simion, ceea ce l-a pus în situaţia de a se întoarce la Bucureşti, la vechiul său prieten Alexandrul Popovici. Mai târziu, a fost acuzat şi că a subtilizat o sumă importantă de bani din seiful Mişcării Legionare înainte de a pleca de la Piatra Neamţ. înlăturarea din funcţie a fost motivată de aceste grave reproşuri, ce au ajuns repede la urechea legionarilor de la Bucureşti, dar mai ales de scandalurile amoroase în care a fost implicat, pentru că, în acele câteva luni de comandă la nivel judeţean, doctorul în drept şi comandantul legionar a reuşit să facă şi aşa ceva. Iar pentru un legionar adevărat, care trebuia să critice şi să combată» degenerarea vieţii moderne şi a senzualismului, acest fapt era de neiertat. Relaţiile sale amoroase nu au rămas necunoscute nici ser-j viciilor secrete, mai târziu menţionându-se într-o notă a Securităţii] că „înlocuirea [lui Silviu Crăciunaş] s-a făcut datorită faptului că a trăit în concubinaj cu numita Andrei Aurora care era atunci [soţia] inspectori ului] şef al învăţământului pe întreaga Moldovă“[7]. Profesorul' Andrei, soţul Aurorei Andrei, fost conducător legionar al judeţului şi primar al oraşului, era un om influent în mişcare, însă Crăciunaş nu s-a gândit la acest lucru. A profitat de lipsa acestuia din oraş, pentru că Andrei fusese numit şef al învăţământului pe regiunea [1] Moldova şi era obligat să locuiască mai mult la Iaşi, trăind în acest i timp cu soţia acestuia, pe care o numise şefa organizaţiei „Doamnele j legionare”.

După război, când orice critică adusă legionarilor era mai mult decât bine-venită, Crăciunaş a încercat să prezinte o altă versiune a activităţii sale de la Piatra Neamţ, inclusiv ofiţerilor de Securitate cărora le câştigase încrederea la un moment dat, afirmând că schimbarea din funcţie a avut loc tocmai pentru că s-a aflat în conflict cu poliţia legionară. Neînţelegerile s-ar fi născut în momentul când Crăciunaş a denunţat preşedintelui Tribunalului local, precum şi conducerii organizaţiei de la Bucureşti, abuzurile comise de membrii poliţiei legionare în judeţul Neamţ. Dezamăgit de cele întâmplate, mai spunea Crăciunaş, în decembrie 1940 a luat decizia să se retragă definitiv din activitatea legionară.

în realitate, până la momentul arestării lui din 1948, căzut de această dată în mâna comuniştilor, Silviu Crăciunaş nu s-a retras il în activitatea legionară. Este adevărat însă că nu a participat activ la rebeliunea legionară din ianuarie 1941, deşi unele surse îi menţionează prezenţa în sediul organizaţiei din strada Gutenberg, în perioada aceea fiind găzduit în locuinţa cumnatului său, inginerul Victor Chirulescu, din strada Vasile Lascăr nr. 220. După rebeliune a încercat să se ascundă de autorităţi, iar într-una din fişele Securităţii referitoare la el, se menţionează că, la 24 ianuarie 1941, a fost arestat laolaltă cu alţi legionari şi anchetat timp de 10 zile, după care a fost eliberat[8], nefiind identificate probe care să dovedească implicarea sa în sângeroasele evenimente din ianuarie.

De-a lungul anului 1941 a continuat să întreţină legături cu Alexandru Popovici şi cu alţi legionari, implicându-se în reorganizarea Mişcării Legionare, aflată în acel moment în clandestinitate, dar şi în spri-jinirea unor membri marcanţi ai mişcării care doreau să părăsească ilegal ţara[9]. în acelaşi timp, îşi căuta o slujbă care să-l ajute să se stabilească la Bucureşti sau măcar în Ardeal, locul său de origine, liste adevărat că în timpul războiului, oricât de fanatic ai fi fost ca legionar, era imposibil să te mai implici în activităţi politice reale. Vânaţi de autorităţi, legionarilor nu le mai rămânea decât să fugă din ţară, urmându-şi liderul refugiat în Germania, şi mulţi dintre oi chiar au făcut-o. Cei rămaşi în România şi care încă nu se aflau în închisoare erau trimişi cu predilecţie pe front de guvernul Antonescu, ca o măsură represivă faţă de conduita avută în timpul cât s-au aflat la guvernare. Alexandru Popovici, care primise de la Horia Sima misiunea de a reorganiza Mişcarea Legionară, îi predase comanda avocatului Iosif Costea, legionar cunoscut în întreaga mişcare, la sugestia lui Victor Chirulescu, după cum a mărturisit mai târziu Crăciunaş în timpul anchetelor. Popovici a reuşit apoi să fugă din România cu ajutorul contactelor pe care le avea în Gestapo, iar Crăciunaş, deşi l-a cunoscut pe Costea, a preferat să se retragă din activitate o perioadă, căutând mai degrabă soluţii care să-l ţină departe de închisoare şi de front.

în octombrie 1942 a fost încorporat în Batalionul I Instrucţie şi Reparaţii Auto din Sibiu, dar, după numai câteva luni, a fost scutit de serviciul militar din cauza unei boli de ochi. Vestea a fost primită cu bucurie şi de Eugenia Iordache, prima sa soţie, cu care se căsătorise nu cu mult timp în urmă, pe 14 ianuarie 1941*. Aceasta provenea din Nicoreşti, un sat din judeţul Galaţi, dintr-o familie cu puternice sentimente legionare. Unul dintre fraţii ei, Nicolae Iordache Nicoară, pe care oamenii din sat îl strigau Bădiţa, fusese asistent la Facultatea de Chimie din Bucureşti. O altă soră, Marieta Iordache, îşi luase licenţa la Academia Naţională de Educaţie Fizică. Cei doi, plecaţi de acasă şi cu o altă viziune asupra lumii, au adus cu ei la Nicoreşti J morbul legionarismului, amândoi devenind mai târziu victime alei cauzei în care au crezut cu atâta tărie. Bădiţa, ajuns comandant]! legionar, a fost ucis în lagărul de la Miercurea Ciuc, în septembriel 1939, iar Marieta Iordache a ales în 1942 viaţa monahală, deprimat» de situaţia dezastruoasă în care se afla

---

* Unele documente menţionează în mod eronat că evenimentul ar fi avut loc în noiembrie 1940.

în acel moment Mişcare» Legionară. S-a călugărit la Mănăstirea Vladimireşti, unde a devenii! cunoscută drept maica Mihaela, dar trecutul a ajuns-o din urmă şi mai târziu, în timpul regimului comunist, a fost condamnată la închisoare! O altă soră a Eugeniei, Ana, considerată cea mai frumoasă dintre ele, s-a implicat şi ea în activitatea politică legionară, fără a militi însă în vreo organizaţie. S-a căsătorit totuşi cu Victor Chirulescu comandant legionar şi fost secretar general la Ministerul Agriculturi şi Domeniilor[10] în timpul guvernării legionare, iar naşul lor de cunu nie a fost însuşi Corneliu Zelea Codreanu. Mai târziu, în 1949, va fi închisă timp de doi ani pentru că a fost auzită cântând cântece legionare în timp ce culegea via familiei Iordache.

Soţia lui Crăciunaş, Eugenia, pe care a considerat-o iubirea vieţii lui, după cum a afirmat adesea în discuţiile cu ofiţerii de Securitate] a fost o femeie de mică statură, cu ochi mari, verzi, veşnic îndrăgostită de muzică şi dans. Nu exista petrecere sau nuntă în Nicoreşti la care fata cea mică a lui Iordache să nu cânte şi să nu danseze. A cunoscut-o la sfârşitul anului 1940, dar nu în Nicoreşti, ci în judeţul Neamţ, unde Eugenia se afla într-o campanie de colectare a postavului pentru legionari. I-a dăruit repede singurul lor copil, pe Lilioara, născută în februarie 1942.

Preocupat de responsabilităţile căsniciei, Crăciunaş şi-a căutat! un serviciu încă de dinainte de a se naşte Lilioara, în decembrie! 1941 angajându-se în industria zahărului, la Bucureşti, pe un post, de funcţionar în cadrul Societăţii Anonime Române Ripiceni, care îşi avea birourile în Piaţa Amzei nr. 2. A fost numit administrator de control după ce l-a rugat pe Grigore P. Carp, preşedintele Băncii de Credit Român, să intervină pentru el, lucru uşor de realizat întrucât banca lui Carp deţinea un număr important de acţiuni la diferite companii din industria română, precum SAR Ripiceni sau fabrica de I sticlă de la Mediaş. în primăvara anului 1942 a fost avansat procu- rist, cu un salariu mai bun. Mai târziu, după ce se va stabili la I Londra, Crăciunaş va pretinde că şi-a dat demisia de la SAR Ripiceni pentru că societatea se lichidase, fabricile fuseseră parţial distruse | de război, iar utilajele rămase în stare de funcţionare fuseseră pre-! luate de sovietici. Ceea ce într-adevăr s-a întâmplat, dar după ce Crăciunaş a fost obligat să-şi dea demisia în martie 1945 din cauza plângerilor făcute de foştii angajaţi evrei, care fuseseră destituiţi în | timpul războiului şi care acum reîncercau să-şi ocupe vechile locuri I de muncă. În reclamaţiile adresate Camerei de Muncă, aceştia îl acuzau pe legionarul Silviu Crăciunaş că le blochează reangajarea.

Rămas fără loc de muncă şi cu un viitor incert, a încercat să-şi iiil,reţină familia ocupându-se „cu diverse afaceri şi escrocherii”[11], ■ iun vor nota ofiţerii de Securitate în fişele sale biografice, menţinând iul,odată legătura cu foştii lideri legionari care se aflau în situaţia Ini. între 1941 şi 1943, fără să desfăşoare o activitate politică propriu- /.¡să, continuase să se întâlnească cu diverşi legionari, inclusiv cu avocatul Costea, care între timp fugise din ţară de frica arestării. Însă, înainte să plece, acesta îi făcuse cunoştinţă cu Horia Comaniciu, Io,st comandant legionar şi unul dintre şefii cancelariei lui Horia ,'iima, iar Comaniciu îl va readuce în miezul activităţii politice legionare clandestine.

în timpul anchetelor de mai târziu va declara că, începând cu anul 1943, s-a decis să se alăture grupului Comaniciu, participând la mai multe întâlniri ale legionarilor: „Am participat la consfătuiri ,;i în luna august 1944, împreună cu tot grupul, am participat la o întrevedere cu Iuliu Maniu cu scopul alăturării grupului Comaniciu la PNŢ-Maniu”[12]. Comaniciu formase un grup al legionarilor moderaţi, care se îndepărtase de Horia Sima şi care urmărea recunoaşterea din partea celorlalte partide politice. După rebeliune, Mişcarea Legionară nu a mai avut un centru unic de comandă. Organizaţia ,;-a scindat repede, iar în cadrul ei s-au format mai multe astfel de i;rupuri de influenţă, în funcţie de obiectivele politice pe care le îmbrăţişau. Comaniciu a încercat iniţial să se apropie de guvernul /Vntonescu, dar fără succes. în 1943, Comaniciu a reuşit să iniţieze nn dialog politic cu Partidul Naţional Ţărănesc, fiind acceptat în acest sens chiar de Iuliu Maniu. în 1944, Maniu va declara că legionarii care nu sunt vinovaţi de crime sau de acte de dezordine sunt bine-veniţi în rândurile partidelor democratice, iar această schimbare de conduită a fost îmbrăţişată şi de Silviu Crăciunaş, apropiat acum de liderul grupului, Horaţiu Comaniciu.

începând din toamna anului 1943, când l-a cunoscut pe Comaniciu, Crăciunaş a primit sarcina să contacteze alţi legionari sau grupuri izolate de legionari pentru a tatona orientarea lor faţă de evenimentele politice radicale ce se desfăşurau în acel moment şi pentru a-i atrage în grupul Comaniciu. Astfel, Crăciunaş a fost în contact cu Ion Pădureanu, Ion Iliu, Victor Pintilie, Alexandru Claudian, Iosif Veselovschi, Gelu Cosma, George Mânu şi alţii. Nu în ultimul rând, Crăciunaş a primit misiunea de a asigura fondurile necesare între- ţinerii grupului, în condiţiile în care acesta acţiona în continuare în clandestinitate, iar o parte dintre membrii lui urmau să fugă din tară. Deşi s-a dovedit eficient, Comaniciu nu i-a permis să joace un rol la fel de important ca al lui, ţinându-l de obicei la uşă, în anticameră, atunci când se întâlnea cu liderii politici din opoziţie.

Activităţile derulate pentru a obţine astfel de fonduri au fost catalogate de Securitate drept „escrocherii”, referindu-se probabil şi
la faptul că, prin mijlocirea altor legionari, a reuşit să obţină un credit de 10.000.000 de lei de la Banca Agrară din Cluj, pe care i-a folosit, pe de o parte, pentru a desfăşura activităţi speculative până I în 1948, iar

pe de altă parte, pentru a finanţa acţiunile grupuluj Comaniciu. Banii au fost returnaţi parţial, după ce a fost arestat şfll anchetatorii i-au găsit sumele necheltuite.

Aceste activităţi l-au pus pe Crăciunaş în legătură cu mulţi lider politici, nu doar legionari, hăituiţi acum de autorităţile comuniste Aceştia îi vor recunoaşte mai târziu meritele. În plus, pe unii dintre ei i-a sprijinit în mod direct, salvându-le chiar viaţa, prin organiza rea unei reţele clandestine de călăuze, gazde şi puncte de sprijin ce îi scotea din România. Unul dintre ei a fost chiar Horaţiu Comaniciui care mai târziu va fi condamnat în lipsă la 25 de ani de munct silnică. în toamna anului 1947 Comaniciu a părăsit ţara în mod ilegal împreună cu Sabin Mănuilă, iar pentru a organiza fuga celoi doi, Crăciunaş a apelat la contrabandistul Leon Leibovici din Cluj şi la rabinul Tobias Gross din Satu Mare. După cum remarcasera şi ofiţerii de Securitate, a făcut-o „cu o precizie şi meticulozitate până în cele mai mici amănunte – văding o mare capacitate de organizare a acţiunilor clandestine"[13]. Competenţa şi valoarea sa deveniseră indiscutabile printre cei care se ascundeau de autorităţii iar serviciile i-au fost solicitate ori de câte ori un politician prigonit de regimul comunist găsea resursele financiare necesare organizării' fugii din ţară. în următoarele luni, mai multe persoane au apelat cu succes la Crăciunaş şi au reuşit să părăsească România, printre ei numărându-se Virgil Veniamin, Romulus Boilă, Ion Iliu, Ştefan[1] Chendi şi alţii. De această dată însă, Crăciunaş a apelat la alte călăuze, precum Hell Anton sau Liviu Bodolea. Despre cel din urmă, toţi cei care l-au cunoscut sau au fost salvaţi de el îşi amintesc că era un om curajos, darnic, fără a fi interesat să câştige bani de pe urma celor pe care îi aducea în mod clandestin în Austria. Bodolea lucra şi pentru structurile de informaţii franceze, cu misiunea de a obţine de la diverse persoane, precum Crăciunaş, câte o notă informativă referitoare la situaţia politică internă la fiecare trecere clan-| destină a frontierei.

Fugar în propria ţară, urmărit de autorităţi pentru activitatea legionară desfăşurată în trecut şi în pericol de a fi arestat, Crăciunaş încă nu era convins că venise şi momentul organizării propriei sale fugi. în vara anului 1945 s-a mutat la Sibiu împreună cu familia. Au închiriat o casă pe care au avut grijă să o ferească de rechiziţionare falsificând fişa de imobil astfel încât să figureze că locuiau în ea mai multe familii. Eugenia a obţinut un document de identitate cu numele său de naştere, pentru a evita o legătură directă cu Silviu, iar el a reuşit să obţină de la Turda un nou document de identitate pe numele unui unchi de-al său, Septimiu. Până în 1948 va schimba
mai multe acte de identitate, devenind specialist în a obţine astfel iii' documente pe diverse nume ale rudelor. A confecţionat acte false •,.i cu ajutorul mai multor ştampile realizate la Monetăria Naţională i obţinute de Horia Comaniciu. S-a lansat în diverse întreprinderi, lolosind banii împrumutaţi de la Banca Agrară pentru a cumpăra i revinde mărfuri sau case, încercând astfel să pornească o afacere imobiliară, care însă nu a reuşit din cauza devalorizării monedei.

Însă într-o ţară ce se transformase ea însăşi într-o închisoare, libertatea de care încă se mai bucura era de fapt iluzorie. Era doar
0 chestiune de timp până când urma să fie prins, iar acest lucru s-a întâmplat în ziua de 7 aprilie 1948. A fost arestat în timp ce se afla iii locuinţa unei femei care nu avea habar că în casa ei se adăposteşte un fugar, fiind plecată din Bucureşti: „în timp ce se ascundea la numita Munteanu din strada Minotaurului a fost arestat de organele noastre"[14], se va menţiona mai târziu în rapoartele Securităţii. Acea y.i de aprilie va deveni prima lui taină din legenda creată de Securitate mai târziu. Viaţa lui Crăciunaş în clandestinitate se încheiase.

Cu excepţia lunilor din anul 1940 în care a condus Mişcarea
1legionară din judeţul Neamţ şi când s-a bucurat în mod discreţionar ilc putere, Crăciunaş a fost un om hăituit de autorităţi timp de zece ani. Desigur, alegerea făcută în perioada studenţiei, aceea de a îmbrăţişa doctrina legionară, îi aparţinuse în totalitate. Dar această alegere a anticipat drumul riscant pe care l-a parcurs în următorii zece ani, când a trecut prin „marea prigoană", a evitat trimiterea pe front şi a ajuns în situaţia de a-i salva pe alţii de represivul regim comunist care tocmai se instala la putere şi care îl urmărea şi pe el. în ultimele luni de libertate se hotărâse să plece la Viena împreună cu Uviu Bodolea, când acesta urma să revină în ţară. Probabil că nu mai găsea în el resurse pentru a-şi continua aventuroasa viaţă în clandestinitate. Sau poate îşi pierduse speranţa văzând că până şi ultimul obstacol în faţa acaparării totale a puterii de către comunişti, negele Mihai I, tocmai fusese forţat să abdice, iar regatul se transformase peste noapte într-o republică populară. însă a fost prea l.ârziu.

Când a fost arestat, Silviu Crăciunaş a căzut în mâinile ofiţerilor Serviciului Special de Informaţii (SSI), structură informativă moştenită de la vechiul regim şi coordonată de Consiliul de Miniştri, de fapt chiar de către prim-ministru prin intermediul secretarului general al Guvernului. în acel moment Direcţia Generală a Securităţii Poporului nu exista, urmând să se înfiinţeze peste puţin timp, la sfârşitul lunii august 1948. însă, chiar şi după apariţia Securităţii, Crăciunaş nu a fost transferat noului serviciu secret comunist, ci a continuat să fie coordonat de ofiţerii SSI până în martie 1951, câni SSI a devenit parte a Securităţii sub denumirea de Direcţia I Informaţi Externe.

Cazul Crăciunaş a fost preluat de Piotr Goncearuc, zis şi Petea* Acest lucru demonstrează importanţa acordată arestatului, căci Petea era însuşi şeful structurii de contraspionaj a SSI. Pentru Crăciunai însă a fost o neşansă. Recrutat de bolşevici la începutul anilor 1930 Goncearuc era considerat cel mai odios personaj al serviciului secret sadic din fire şi „o brută vicleană"[15]. în 1936, agentul NKVD Goncearuc întors de la Moscova cu diverse misiuni de spionaj pe care le ave. de executat pe teritoriul României, a fost arestat şi condamnat la[1] 15 ani de închisoare. Eliberat în 1944, a lucrat iniţial într-o grupăl de informaţii pentru sovietici de pe lângă Comisia Aliată de ControlJ iar din 1947 a fost transferat la SSI, devenind repede celebru pentri anchetele dure pe care le coordona personal, abuzurile sexuale faţa de agentele SSI şi beţiile organizate în casele conspirative.

însă în acele vremuri tocmai această conduită îl făcea să fie considerat „un element capabil şi inteligent şi cu mare putere de muncă"[10] fiind probabil cea mai influentă persoană din SSI după directoru general al instituţiei. Deşi în direcţia de contraspionaj pe care o coordona avea în subordine 35 de oameni, Goncearuc a preferat să se implice personal în anchetarea lui Crăciunaş, hotărât să-l „frângă" pe cel care avea o binemeritată reputaţie de luptător împotriva regimului comunist, mai ales că îl vânase timp de „o lună şi jumătate",! cum avea să mărturisească mai târziu, căutându-l „din casă conspirativă în casă conspirativă"[17]. Dar, spre surpriza lui, victima nu-şi propusese să reziste. Tactica lui Crăciunaş a fost aceea de a se abandona în mâinile anchetatorilor şi de a le îndeplini orice solicitare.] De altfel, nici nu era uşor să reziştI în timpul unor astfel de interogatorii. Iar atunci când te simţeai răspunzător nu doar pentru faptele tale, ci şi pentru arestarea soţiei şi a părinţilor, căci şi aceş-l tia au ajuns în arestul lui Goncearuc la foarte scurt timp, era aproapei imposibil să reziştI. De dragul libertăţii lor şi sperând la o anchetăi lipsită de torturâ, care i-ar fi putut aduce şi moartea, Crăciunaş a decis să fie sincer, să regrete activitatea politică desfăşurată până atunci şi să sprijine prin declaraţiile sale operaţiunile autorităţilor, comuniste ce vizau arestarea prietenilor şi cunoştinţelor sale.

Declaraţiile amănunţite ale lui Crăciunaş au făcut repede primele victime, persoanele invocate de el fiind arestate rând pe rând, dacă nu cumva nu se aflau deja în beciurile SSI-ului. Prima declaraţie, dată chiar în seara arestării, pe 7 aprilie, a fost dactilografiată pe 19 pagini şi s-a referit aproape exclusiv la reţelele de trecere ilegală i frontierei, la călăuzele şi gazdele implicate, la mijloacele de transport folosite, la costuri, precum şi la persoanele care au apelat la Crăciunaş pentru a folosi aceste reţele sau la cele care urmau să o facă. în felul acesta, SSI a obţinut o primă şi importantă victorie, anihilând reţeaua lui Crăciunaş atât pe teritoriul României, cât şi pe teritoriul Ungariei, întrucât partenerii maghiari au fost imediat informaţi că la Budapesta există gazde ale acestui traseu şi călăuze din România care apelează la ele.

Au urmat apoi declaraţiile autobiografice, întinse pe sute de pagini, în care Crăciunaş a povestit în detaliu activitatea pe care a desfăşurat-o din studenţie şi până la momentul arestării. Nu i-a scăpat nimic important, nicio întâlnire, nicio discuţie, nicio activitate clandestină. Crăciunaş nu a relatat doar ceea ce făcuse în cei zece ani de activitate, ci a povestit şi ce intenţiona să facă în perioada următoare, discuţiile cu diverşi politicieni care acum erau fugari şi plă- nuiau să reziste în continuare sau, dimpotrivă, să părăsească ilegal ţara. Această conduită din timpul arestului, o surpriză plăcută pentru anchetatorii lui Goncearuc, care nu întâmpinau niciun fel de rezistenţă din partea lui, i-a asigurat nu doar salvarea familiei şi un tratament decent, fără suferinţe fizice, ci şi o pedeapsă mică şi posibilitatea unei colaborări pe termen lung cu Securitatea. Silviu Crăciunaş a petrecut doar 7 luni în închisoare, fiind eliberat pe 12 noiembrie 1948 şi evitând astfel o pedeapsă mult mai cumplită. Acele câteva luni de anchetă au oglindit disponibilitatea de colaborare a lui Crăciunaş, care purta acum numele conspirativ Neagoe:

în timpul anchetei, sus-numitul a declarat, în mod sincer, activitatea şi legăturile sale din ţară şi străinătate, în urma cărui fapt organele noastre au reuşit să descopere şi să aresteze o serie de elemente legionare şi organizaţii subversive. De asemenea, în timpul arestului, sus-numitul, declarând că regretă activitatea sa legionară, şi-a manifestat dorinţa de a se încadra în noua orânduire socială şi a ajuta organele noastre. Din arest, Neagoe a adresat organelor noastre declaraţii în care arăta că îşi dă seama de obscurantismul de care au dat dovadă legionarii. Având ca bază materialul dat în legătură cu elementele legionare şi dorinţa sa de a ajuta organele noastre, s-a trecut la pregătirea sus- numitului în vederea recrutării. Pregătirea lui a început prin a i se da să citească material ideologic marxist-leninist, discuţii libere, aplicarea unui tratament modest, permiterea soţiei sale, care era de asemenea arestată, să fie examinată la un spital, fiind suferindă. De asemenea, s-au luat măsuri ca soţia şi fiica sa să fie trimise la o staţiune climaterică.

în luna mai 1948 i s-a spus că, datorită sincerităţii sale, poate să iaşi singur la plimbare. [...] în închisoare i s-a dat să citească în continuar« material ideologic. De asemenea, i s-a cerut să scrie două lucrări: uns privind modul cum ar putea organiza un fir de trecere clandestin fron tiera folosind posibilităţile de care dispunea

---

* De naţionalitate rusă şi de etnie evreu, şeful Direcţiei de Contraspionaj' din SSI a folosit mai multe nume şi prenume, precum Petre Gonciariuoj (numele înregistrat la Evidenţa Populaţiei), Piotr Gancearіuc, Petea' Gonceruk sau Petre Petrescu (nume conspirative). Uneori, în documentelel Securităţii s-au făcut referiri la el folosindu-se doar „tov. Petea". Goncearuc, varianta latină a numelui Gonciaruk, a fost folosită cu predilecţie de cei, care l-au cunoscut şi care l-au amintit în diferitele scrieri memorialistice.

înainte de arestare, iar J doua lucrare în legătură cu acţiunile fugarilor naţional-ţărănişti – care au ajuns în străinătate cu ajutorul său – şi cum ar putea face o legătură cu aceştia. [...]
La 12 noiembrie 1948, lui Neagoe i s-a comunicat că este pus în libertad şi a fost trimis să locuiască în casa unui om al nostru din Bucureşti cartierul Mântuleasa, punându-i-se în vedere să lase să-i crească barbă! De asemenea, sus-numitul, împreună cu omul nostru, puteau să vizioneze spectacole de teatru şi cinema şi să studieze materiale politice[18].

Iniţial, Petea Goncearuc, recrutorul său, a vrut să-l folosească pe Crăciunaş ca martor denunţător în diversele procese penale ale unor, inculpaţi la arestul cărora contribuiseră şi denunţurile lui. Era vorbaj în special de procesul lotului Popp-Bujoiu, acţiune în instanţă folosita] excesiv de propaganda comunistă, care o intitulase „procesul grupului de complotişti, spioni şi sabotori"*. Crăciunaş îl cunoscuse pej inginerul Alex Popp, director general al societăţii Uzinele de Fier şi] Domeniile Reşiţa, în februarie 1948, cu câteva săptămâni înainte săj fie arestat. Aflase că Popp are legături cu diplomaţi americani şi, potrivit zvonurilor care ajunseseră la urechea lui, dispunea de sume de bani cu care dorea să finanţeze mişcarea de rezistenţă anticomu-J nistă. „L-am asigurat că legionarii, despre care se ştie că sunt elemente hotărâte, capabile de luptă şi jertfă, sunt dornici să participe la acţiunea de rezistenţă iniţiată în ţară şi l-am rugat să înscrie în planurile pe care le fac la Misiunea Americană această hotărâre"[19],! a recunoscut Crăciunaş în timpul anchetei. în afară de Popp, Crăciunaş^ îi cunoscuse şi pe unii dintre ceilalţi 12 inculpaţi (dintre care doar) unul lipsea de la proces pentru că reuşise să fugă peste hotare), iar, în declaraţiile sale a făcut ample referiri la aceştia, de pildă, la fizicianul legionar George Manu. Numele lui însă nu va mai apăreai pe lista martorilor, nici măcar nu va fi menţionat în timpul procesului de către acuzaţi sau acuzatori. Goncearuc a considerat că Silviu Crăciunaş ar fi putut aduce servicii mult mai importante regimului dacă, odată recrutat ca agent, era trimis în străinătate „într-unui I din centrele de spionaj imperialiste".
Procesul, o înscenare ipocrită a regimului comunist, a avut loc la Tribunalul Militar din Bucureşti în 1948. Lotul celor care urmau să fie condamnaţii era compus din persoane cu orientări politice radical opuse, precum Max Auşnit, mare industriaş evreu, şi Nicolae Petraşcu, fost secretar general al Mişcării Legionare. Vezi dezbaterile procesului în lucrarea *Procesul grupului de complotişti, spioni şi sabotori*, publicată de Editura de Stat, Bucureşti, accesibilă la adresa http://www.cnsas.ro/documente/materi-ale_didactice/Procesul%20grupului%20de%20complotisti.pdf.

Astfel au intrat în viaţa lui Crăciunaş colegii lui Goncearuc de la Direcţia I Informaţii Externe a SSI: Mircea Ţigoiu, Ionel Munteanu i,ii Ervin Hulubei. Ţigoiu, şeful Direcţiei, era la origine evreu „mic- luirghez", cu studii în domeniul ingineriei. Îşi schimbase numele, iVloise Weissmann, încă din 1936, adoptând numele soţiei, iar din momentul când a intrat în SSI, în 1945, a folosit adesea nume conspirative. Când l-a cunoscut pe Crăciunaş i s-a prezentat acestuia ilrept „consilierul N. Zaharia". De altfel, pretindea că pune mare preţ pe conspirativitate şi compartimentarea în muncă, impunându-le subordonaţilor reguli de conduită excesive, „întrucât la Direcţia I-a, unde conducea Ţigoiu, oamenii din aceeaşi clădire nu aveau drept să se întâlnească pe coridoare şi nu aveau dreptul să meargă de la un etaj la altul"[20]. Ţigoiu, în sarcina căruia cădeau coordonarea recrutărilor şi dirijarea agenţilor SSI, a fost numit director al acestei Direcţii în 1949, cu misiunea de a reorganiza unitatea: „folosind experienţa căpătată în patru ani de muncă specială, am reuşit să pun în scurtă vreme baza primelor rezidenţe în străinătate şi primei reţele de informaţii externe"[21], va mărturisi aşa-zisul consilier Zaharia mai târziu.

Alături de Goncearuc, Ţigoiu a coordonat cazul Crăciunaş prin intermediul subsecţiei H.A., condusă în acea perioadă de Ionel Munteanu, mai exact din luna septembrie a anului 1947 până în martie 1950. Munteanu intrase în SSI în anul 1945, dar cu numele lui adevărat, Aizic Goldstein, pe care l-a schimbat un an mai târziu în Munteanu. Tehnician dentar de meserie, Munteanu se dedicase activismului comunist, trecând prin toate etapele şi participând inclusiv la evenimentele militare ale vremii: membru UTC din 1928, membru de partid din 1938, membru în brigăzile internaţionale din Spania, internat în lagărele din Franţa şi Algeria pentru ca, într-un final, să ajungă acolo unde îşi dorea cel mai mult, în Uniunea Sovietică, unde a primit şi cetăţenie. După ce s-a înscris voluntar în Armata Roşie, în 1944 a fost trimis în România cu misiuni de sabotaj în regiunea Braşov, întrucât 23 august 1944 l-a surprins în anturajul lui Emil Bodnăraş, conducătorul real al SSI, a fost numit subinspector special în SSI, dar cu sarcini importante pe linie de partid, îndeplinind şi funcţia de secretar al organizaţiei PCM II˙, denumirea conspirativă a organizaţiei comuniste din cadrul SSI[22].

Ervin Hulubei era numele conspirativ al unui alt ofiţer SSI, pe care îl chema în realitate Holtzer* şi care avea responsabilităţi pe linia cadrelor. Acesta a fost implicat în recrutarea şi reeducarea lui Silviu Crăciunaş sub directa coordonare a lui Munteanu şi Ţigoiu. Cu toţii vor dispărea însă destul de repede din viaţa lui Crăciunaş.

în vara anului 1948, în timp ce era pregătit pentru a da decla raţii în procesul Popp-Bujoiu într-o casă conspirativă a SSI-ului dej la Snagov, lui Crăciunaş i s-a cerut să scrie o lucrare despre modal lităţile de a lua

---

* Preşedinţia Consiliului de Miniştri II.

legătura cu politicienii ţărăniști refugiaţi la Paris dacă ar fi în libertate. La începutul lunii septembrie a predat matej rialul, însoţit de o iniţiativă proprie, „o lucrare suplimentară, mai dezvoltată, despre trimiterea la Paris a unui om de încredere a SSI-ului şi alte două lucrări în problema legionară”[23]. Impresionaţi de „agerimea minţii lui”, fără să-l informeze, ofiţerii SSI au decis să-l folosească pe Crăciunaş ca agent extern. Aveau în mâinile lor candidatul perfect. Nu era doar inteligent, ci părea să aibă şi alte calităţi necesare unei astfel de activităţi. Dăduse dovadă de since-{ ritate în anchetă, de o mare capacitate de organizare, precum şi de- o largă experienţă în activitatea clandestină.

La jumătatea lunii noiembrie, eliberat, dar supravegheat perma-j nent, Crăciunaş a fost găzduit în casa lui Ervin Hulubei, unde a locuit timp de mai multe săptămâni. încă nu ştia ce urma să facă,i dar bănuia că este pe cale să devină agent infiltrat al SSI. Hulube^ i-a cerut să-şi lase barba să crească, pentru a nu fi recunoscut din întâmplare, iar Crăciunaş îşi va aminti în autobiografia sa de mai târziu că arăta ca un rabin atunci când a încercat să-şi schimbe^ fizionomia în timp ce se „ascundea” în Bucureşti. La sfârşitul lunii noiembrie 1948, Ionel Munteanu l-a anunţat că va pleca la Paris ca „să intre în legătură cu reacţionarii români fugiţi în străinătate”[24], iar Crăciunaş i-a răspuns că este gata să execute misiunea.

Parisul devenise obiectiv de misiune pentru că în capitala Franţei se forma în acea perioadă centrul exilului românesc. Acolo poposeau tot mai mulţi politicieni ţărăniști şi liberali fugiţi din România, foşti ofiţeri şi chiar şi o parte dintre legionarii care evitau Germania, Spania, Portugalia sau America de Sud. De asemenea, cei care fugiseră din ţară cu sprijinul lui Crăciunaş se stabiliseră tot la Paris, astfel că agentul Victor îşi putea desfăşura misiunea cu mai multă | uşurinţă odată ajuns acolo, căci se afla printre vechi prieteni. în plus, viza franceză se putea obţine mult mai repede, Marea Britanie şi SUA optând să nu mai acorde vize pentru refugiaţii din ţările comuniste decât după ce îi supuneau unei lungi şi epuizante perioade de evaluare informativă care avea loc în Austria, pentru a se asigura că nu erau agenţi secreţi comunişti. Serviciile de informaţii franceze procedau la fel, dar impresia Serviciului Special de Informaţii în acel moment era că procesul de verificare făcut de francezi era mai superficial.

Ţigoiu şi Munteanu i-au explicat lui Crăciunaş că aveau temeri în a-l trimite în această misiune, nu pentru că îşi pierduseră încre- ! derea în el, ci pentru că unele informaţii culese din ţară confirmau i faptul că se bănuia arestarea lui Crăciunaş în aprilie 1948, ceea ce
(■(iinpromitea viitoarea sa legendă. Aceste îndoieli s-au risipit însă după capturarea unor agenţi francezi de origine română, trimişi din l'Yanţa pentru a culege informaţii. Aceştia au recunoscut că aveau, lirintre altele, misiunea de a lua contact cu Silviu Crăciunaş, despre care nu aflaseră că este arestat. De altfel, motivele ce au convins MSI să iniţieze această operaţiune au fost expuse în mai multe materiale din dosarul Crăciunaş, fiind aduse şi la cunoştinţa agentului, pentru ca aceştia să înţeleagă complexitatea cazului:
în intervalul decembrie 1948 – februarie 1949, Silviu Crăciunaş a fost pregătit şi instruit de către cons[ilierul]. Tigoiu şi dir[ectorul]. Munteanu, care i-au comunicat motivele în urma cărora s-au hotărât să-l trimită în străinătate:

a) , capturarea spionilor Gherman şi Şimandău' trimişi în august 1948 de serviciul de spionaj francez şi maiorul român Basil Raţiu şi printre alte sarcini ce aveau aceştia, aveau şi misiunea de a lua legătura cu Silviu Crăciunaş, ceea ce dovedea că străinătatea nu cunoştea faptul arestării sale;
b) . trecutul politic şi legăturile cu PNŢ, cu legionarii şi cu alţi reacţionari din străinătate, precum şi activitatea lui din ţară care justifica necesitatea de a fugi în străinătate;
c) . trecerile clandestine din trecut, care justificau posibilitatea de a fugi în străinătate;
d) . creditul de 10 000 000 de lei care justifica cheltuielile de drum şi altele;
e) . spiritul de iniţiativă şi orientarea în munca ilegală, având simţul de răspundere corespunzător faptelor sale[25].

Imediat ce contextul a devenit favorabil, Crăciunaş a intrat într-o perioadă de pregătire intensivă ce a durat doar câteva luni. Reeducarea începută în timpul detenţiei a continuat, agentului fiindu-i oferite spre studiu materiale de propagandă comunistă şi literatură sovietică,
Coriolan Gherman, student la medicină, a fost călăuza care l-a trecut ilegal graniţa pe Wilhelm Filderman, preşedintele comunităţii evreieşti din România, în 1949. S-a întors în România cu scopul de a ajuta mai multe persoane să fugă din ţară, inclusiv pe copiii lui Rică Georgescu, dar a fost capturat de Securitate. A devenit unul dintre torţionarii de temut în timpul reeducării deţinuţilor din închisori. Iuliu Şimandan (numele său este transcris eronat în document), tipograf, a fugit din ţară în februarie 1948, dar s-a întors în mod clandestin în acelaşi an, pe 4 octombrie, „intenţionând să treacă peste frontieră pe soţia sa, pe soţia lui Micu Virgil, soţia lui Costea Michel şi alte persoane” (Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii [ACNSAS], fond M FI, dosar 108 465, Cluj, voi. 1, f. 236). Şimandan a fost şi el arestat şi condamnat la închisoare. înainte de a se întoarce în România, Basil Raţiu le-a solicitat fiecăruia dintre ei să încerce să-l contacteze pe Silviu Crăciunaş, care ar fi putut să îi pună la curent cu situaţia politică internă din România.
participând chiar şi la un „curs de filosofie materialistă”. în paralel Ţigoiu şi Munteanu au început să-i construiască legenda, precum ş: planul călătoriei şi infiltrării în exilul românesc de la Paris, iai Crăciunaş a participat la aceste activităţi operative, venind cu idei pertinente, apreciate de cei doi ofiţeri.

Pentru ca legenda să funcţioneze, trebuia „neutralizat faptul aresj tării sale"[26]. Cu alte cuvinte, trebuiau identificate şi izolate persoanele din România care erau la curent cu arestarea şi cele 7 luni înl închisoare şi care ar fi putut trimite informaţia în străinătate. Silviu! Crăciunaş însuşi „a cerut ca toate persoanele arestate în legătural cu cazul său să fie izolate"[27], astfel încât să nu poată comunicai nimănui vreo informaţie despre el. Potrivit legendei, odată ajuns lai Paris, trebuia să spună adevărul despre activitatea sa de până la 7 aprilie 1948, ziua arestării. Trebuia, în schimb, să prezinte drept adevărate situaţii prin care nu trecuse după acea dată, să omită arestarea şi să susţină că, începând cu luna aprilie, s-ar fi ascund în diverse locuri din ţară, la Braşov, Făgăraş şi apoi în satul ŞomărtinJ aflat la 35 de kilometri de Făgăraş, unde s-ar fi refugiat în casa unui ţăran. Mai târziu, în autobiografia sa devenită bestseller, va povesti pe scurt acest episod imaginar, invocând nevoia de a ascunde numele satului şi al ţăranului pentru a-şi proteja prietenul care l-a salvat:[1] „Din fericire, prevăzusem asta cu ani în urmă şi îmi pregătisem un loc ascuns într-un sat de munte, departe de Bucureşti. Cu ajutorul} actelor false şi a unui şofer de camion care mergea în direcţia aceea j am reuşit să părăsesc Capitala. După două zile pline de pericole am ajuns în sat, în plină noapte. Lumea dormea şi am putut să măi strecor în casă fără să mă vadă nimeni. Prietenul meu, ţăran, mă întâmpină de parcă aş fi fost fratele lui: Bine că te-a adus Dumnezeu | în casa noastră. Să nu-ţi fie frică. O să te ascundem după grinzile din podul şurii şi n-o să te găsească nimeni"[28].

În pregătirile dinaintea plecării a fost implicată şi soţia sa. Însoţit de ofiţerii SSI, Crăciunaş s-a deplasat la Sibiu pe 28 decembrie 1948, unde s-a întâlnit cu Eugenia. I-a spus că „i s-a dat posibilitatea să se reabiliteze printr-o misiune ce urmează să o execute în străinătate. Soţia sa a fost de acord şi i-a promis ajutorul său"[29]. în misiunea soţului ei, Eugenia Crăciunaş avea să joace un rol esenţial, corespondenţa lor personală fiind unul din canalele de transmitere a unor informaţii către Securitate. Totodată, faptul că Eugenia şi fiica lor, Lilioara, rămâneau în ţară era considerat o garanţie că agentul nu va trăda şi îşi va îndeplini misiunea.

Aşa-zisa fugă din ţară a fost organizată cu ajutorul unui „martor însoţitor", o persoană care nu ştia că participă la o operaţiune secretă a Serviciului Special de Informaţii şi care dorea să părăsească ilegal ţara împreună cu Crăciunaş. în cazul în care, odată ajunşi în străinătate, cineva ar fi avut suspiciuni în legătură cu Crăciunaş, acesta urma să apeleze la sprijinul persoanei însoţitoare, aceasta depunând mărturie sinceră asupra faptelor invocate de agent. Ideea a fost tot m lui Crăciunaş, care continua să-i impresioneze pe ofiţerii de informaţii prin inventivitate. De altfel, în perioada pregătirii, Ţigoiu şi Munteanu plănuiseră să-l trimită în misiune singur, cu un paşaport i le serviciu cu care să călătorească confortabil până în Ungaria, iar de acolo să apeleze la reţeaua de călăuze pe care o cunoştea pentru a l rece frontiera în Austria. Crăciunaş însă a cerut „să fie însoţit de un martor care să garanteze autenticitatea trecerii clandestine", ceea o; a arătat cu câtă minuţiozitate se pregătea. Tot el a solicitat acordul ca din Ungaria până în Austria „să se construiască un drum clandestin autentic, prin posibilităţile şi relaţiile pe care le avea el ui străinătate"[30], şi nu unul aranjat de ofiţerii de Securitate în colaborare cu partenerii lor din Ungaria. SSI a aprobat aceste propuneri, iar persoana aleasă ca martor însoţitor a fost Maria Leibovici, care dorea să fugă din România împreună cu copilul ei. Maria era soţia Ini Alex Leibovici, călăuză şi contrabandist aflat în străinătate împre-ună cu fratele său, Leon Leibovici, iar Crăciunaş a folosit-o pe aceasta pentru a intra în contact cu soţul şi cumnatul ei. La sfârşitul lunii ianuarie 1949, cei doi bărbaţi au confirmat că vor organiza trecerea clandestină a Măriei şi a lui Crăciunaş pe ruta Budapesta-Viena dacă vor reuşi să ajungă în Ungaria.

în seara zilei de 17 februarie 1949, Crăciunaş a plecat din Gara de Nord spre Cluj, unde urma să le întâlnească pe Maria Leibovici şi pe fetiţa ei. în memoriile sale, va povesti că a fost încântat de tovărăşia lor, „chiar dacă un copil ne-ar fi făcut să înaintăm ceva mai încet, dezavantajul acesta era înlăturat de imaginea paşnică pe care o prezentam. Cine îşi putea închipui, văzându-ne călătorind în l.impul zilei — pe mine cu un copil în braţe şi cu o plasă cu păpuşi şi ursuleţi —, că noaptea ne furişam pe câmp, cu riscul de a fi împuşcaţi în orice clipă"[31]. în realitate, Maria Leibovici şi fetiţa sa erau în pericol şi pentru că agentul Victor obţinuse dreptul de a dispune de viaţa lor. înainte de plecare, Ţigoiu i-a spus lui Crăciunaş că, „dacă nevoile cer, martorul de drum va trebui suprimat pentru a asigura secretul [operaţiunii]"[32].

împreună s-au deplasat de la Cluj la Oradea, unde au fost „găzduiţi de evreul Aron, gazda Securităţii din Oradea"[33], un ceasornicar din oraş. în noaptea de 21 spre 22 februarie, cei trei, ajutaţi de două (ălăuze ale SSI, au trecut ilegal frontiera dintre România şi Ungaria În zona localităţilor Borş şi Biharkeresztes, printr-un loc indicat în prealabil de Securitate, şi au călătorit cu trenul la Budapesta, unde au fost găzduiţi de prietenele mătuşii Măriei Leibovici, Ştefania Winer şi Betty Guttentag. în anturajul acestora se afla şi Lola Roth, gazda pe care Liviu Bodolea obişnuia să o folosească la Budapesta. În capitala Ungariei, Crăciunaş a ţinut legătura în mod conspirat, pentru
a nu fi observat de însoţitoarea sa, cu ofiţerii SSI şi ÂVO (serviciul secret comunist maghiar) aflaţi pe teren pentru a-l sprijini în caz] de nevoie: un anume Vasilescu, rezidentul SSI de la Budapesta, şi maiorul Zoltân, desemnat de AVO drept ofiţerul de legătură maghiaii în noaptea de 26 spre 27 martie, ajutaţi de călăuzele trimise de fraţii Leibovici, cei trei au trecut ilegal frontiera dintre Ungaria şi Austria.

Crăciunaş îşi începea astfel prima misiune. înainte de a pleca agentul SSI a pretins că îşi asumă cu responsabilitate această corn plicată şi periculoasă însărcinare, dăruindu-se cu totul îndepliniri ei. Când a fost informat că urmează să fie trimis în străinătate „ci un fel de agent informator", Crăciunaş, nemulţumit, le-a spus celoi de la SSI că nu este de acord cu acest statut. A cerut să i se confirm^ că „este trimis în străinătate ca un om care luptă pe linia muncii informative pentru cauza comunismului, având astfel suportul moral, elanul şi tăria care să-l ajute să-şi ducă la bun sfârşit misiunea"[34]' înaintea plecării, în februarie, a primit această confirmare. în străj inătate, pe teritoriul duşmanului, fostul legionar urma să lupte pentru cauza comunistă, nu doar pentru serviciul de spionaj, iar prin faptele sale avea să se reabiliteze de infamul său trecut. Cât de sincer a fost în 1948, când şi-a abandonat vechea tabără păşind pe calea trădării, doar timpul avea să o dovedească. Deocamdată, Serviciu] Special de Informaţii era convins de devotamentul său.

Capitolul 2 Prima misiune

La începutul anului 1949, când Silviu Crăciunaş pleca în misiune în Franţa, Serviciul Special de Informaţii trecea printr-o nouă reorganizare, începută cu câteva luni mai devreme, în septembrie 1948. l'ână la sfârşitul războiului, SSI fusese un serviciu de informaţii puternic, valoros, însă, din cauza dezertărilor şi a epurărilor interne ale ofiţerilor şi agenţilor, în acel moment se afla într-o criză de resurse umane competente. Angajaţii serviciului, cu predilecţie eonii ucătorii de departamente, erau arestaţi, anchetaţi şi condamnaţi «lo noul regim politic. Locul lor era ocupat de diferite personaje sinis- l re, fără experienţa reală a muncii informative, dar cu meritul de a fi agenţi ai serviciilor secrete sovietice. În afara ţării, ofiţerii rezidenţi ,sau funcţionarii civili aflaţi în misiune în diverse capitale ale lumii, sesizând pericolul în care se află, au refuzat să se mai întoarcă în România, punându-se la dispoziţia serviciilor de informaţii occidentale pentru că simpatizau cu Aliaţii. SSI era într-o stare de profundă dezorganizare şi confuzie.

În aceste condiţii, reţeaua externă a SSI pur şi simplu dispăruse. Vechile rezidenţe nu mai funcţionau, iar în unele părţi ale lumii, în care organizaţia ar fi avut obiective de îndeplinit, nu existau nici măcar agenţi izolaţi la care să apeleze. Din acest motiv, în 1948, când regimul comunist s-a instalat definitiv la putere prin eliminarea brutală a oricărui obstacol politic, activitatea de spionaj a României era lipsită de importanţă şi la bunul-plac al Uniunii Sovietice, SSI fiind uneori numit de propriii ofiţeri „serviciul secret

În acelaşi timp, comuniştii erau preocupaţi de faptul că nu aveau prea multe informaţii despre cum se organizează membrii de marcă ai exilului românesc şi despre activităţile lor politice. Unul dintre cele mai importante obiective din acea perioadă era „pătrunderea în sânul reacţiunii româneşti din străinătate şi depistarea activităţii, intenţiilor şi legăturilor ei cu serviciile de spionaj imperialiste"[1], iar acest obiectiv era tocmai sarcina instituţiei care îşi diminuase drastic capacitatea informativă: SSI.

Pentru a-l atinge, serviciul de spionaj comunist avea la dispoziţie două metode de lucru. În primul rând, ar ii trebuit să recrutezi agenţi printre românii care fugiseră din ţară, lucru imposibil de pui în practică într-un termen atât de scurt. În al doilea rând, avei nevoie să recruteze agenţi din rândul celor care aveau deja reputa ţia de anticomunişti, aflaţi în continuare în România şi care, o dat; trimişi în străinătate, s-ar fi putut infiltra în diferitele organizaţi politice ale exilului. Această a doua opţiune era realizabilă, dar pre· zenta

totuşi un risc: eventualitatea ca, odată ajuns în Occident! agentul să trădeze, nefiind dispus să-şi rişte viaţa pentru un regim represiv şi pentru o ideologie în care nu credea. Erau posibile chiai şi scenarii mult mai periculoase, în care agentul trădător să fie „răsturnat şi folosit împotriva RPR-ului”[2], cum bine intuiau ofiţerii SSI. De aceea, s-au folosit măsurile de constrângere disponibile în astfel de cazuri, ce presupuneau rămânerea familiei în captivitatea serviciului de spionaj, precum şi declaraţiile compromiţătoare făcute de agent în timpul anchetelor.

Astfel, începând cu anul 1948, SSI a început să trimită în Occident o serie de agenţi recrutaţi în grabă şi prin constrângere, cu scopul de ai pătrunde în reţeaua de spionaj „imperialistă”. Mulţi dintre ei nu aveau o înţelegere profundă a ceea ce înseamnă munca de culegere a infor-l maţiilor şi tehnicile de infiltrare pentru că nu fuseseră cu adevărat pregătiţi înainte de a fi trimişi în misiune. Prin urmare, au fost identificaţi uşor sau, mai grav, s-au deconspirat între ei odată ajunşi la Viena sau la Paris, iar serviciile de informaţii occidentale i-au arestat sau i-au recrutat la rândul lor, cu scopul de a-i trimite înapoi în România.

Silviu Crăciunaş a făcut şi el parte din acest prim val al agenţi-j lor externi comunişti. Spre deosebire de cei mai mulţi dintre aceştiaJ el avea profilul ideal pentru o astfel de activitate, dar şi perspectiva) de a deveni cu adevărat valoros regimului. Când a fost trimis în misiune i s-au trasat mai multe obiective, foarte generale şi extremi de ambiţioase, ceea ce confirmă lipsa de înţelegere a realităţilor de! pe teren a coordonatorilor săi. În primul rând trebuia să ajungă la' Paris, iar pentru un refugiat dintr-o ţară comunistă, la sfârşitul! anilor 1940, acest lucru nu era tocmai simplu. Ajuns în capitala' Franţei, trebuia să intre în legătură cu foştii politicieni români care îşi găsiseră refugiu acolo şi care se implicau în activităţi împotriva] regimului comunist din România, precum şi cu orice personalitate politică străină care ar fi prezentat interes, din punct de vedere informativ. De asemenea, trebuia să stabilească un nou traseu clan-i destin de trecere a frontierelor, pe care să-l pună la dispoziţia reprezentanţilor serviciilor de informaţii occidentale, a Comitetului Naţional Român* sau a altor organizaţii politice ale românilor ce ar fi fostj interesate să-l folosească pentru a trimite agenţi în România. Acest Iraseu clandestin avea să fie controlat de SSI în aşa fel încât cei care urmau să păşească pe el să fie imediat arestaţi sau să fie monitorizaţi şi atraşi în diferite combinaţii operative de serviciul ;ecret comunist. Nu în ultimul rând, Crăciunaş avea misiunea să se întâlnească cu maiorul Basil Raţiu, să-i câştige încrederea şi să obţină informaţii despre viitoarele operaţiuni ale serviciilor secrete duşmane, în special ale celor americane, care vizau România şi în care acesta era implicat.

Cu o astfel de misiune, care apăsa greu pe umerii lui, Crăciunaş a ajuns la Viena la sfârşitul lunii martie 1949. Peste câteva săptămâni, după ce se va familiariza cu oraşul şi îşi va face prieteni printre localnici, va înţelege că Viena era, în acel moment, locul din l'Iuropa cel mai înţesat de spioni. Ocupată de Aliaţi, capitala Austriei era împărţită în patru zone, controlate de SUA, URSS, Marea Britanie şi Franţa, iar agenţii secreţi ai fiecăreia dintre aceste ţări se furişau dintr-o zonă într-alta, într-o goană neobosită după informaţii sau pentru a se vâna unii pe alţii. Printre ei, desigur, se aflau şi câţiva români. Crăciunaş, jucând rolul refugiatului politic, urma să îngroaşe numărul lor. Va descoperi însă că atmosfera plină de suspiciune se extindea şi asupra transfugilor sosiţi din Est. Chiar şi localnicii îi priveau cu neîncredere, bănuind că, din moment ce se ascund de autorităţi, se aflau acolo tot pentru a face spionaj.

Agentul SSI şi-a găsit imediat un acoperiş deasupra capului, fiind găzduit în apartamentul lui Alois Ortmayer jr. timp de mai multe săptămâni, până pe 12 mai. Tocmai îl cunoscuse pe Ortmayer, care îndeplinea rolul de „cercetaş” pe drumul de la graniţa dintre Ungaria şi Austria până la Viena, folosind o motocicletă pentru a se deplasa înaintea transfugilor şi a depista eventualele controale pe care sovieticii le instalau pe şosea.

Cum era şi firesc, primul lucru făcut de agent a fost să ia contact cu Misiunea Militară Franceză, folosindu-se de relaţia pe care o construise în trecut cu Liviu Bodolea, angajat al acestei misiuni. Însă acesta dispăruse în România încă din primăvara anului 1948, lucru pe care Crăciunaş îl aflase abia la Budapesta. Pe 30 martie a trimis o scrisoare şefului comandamentului francez din Viena, colonelul Lafaille, al cărui nume îl cunoştea din povestirile lui Bodolea şi care l-a primit în aceeaşi zi. A susţinut că este prieten cu Bodolea, Comaniciu, Veniamin şi Boilă, cerându-i sprijinul pentru a ajunge
preşedinţia generalului Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru aflat în fruntea unui guvern democratic român, şi cuprindea reprezentanţi politici ai partidelor istorice din România refugiaţi în exil. Conform statu-tului, regele Mihai a aprobat structura de conducere, iar la 10 mai 1949 a anunţat oficial crearea Comitetului. Misiunea CNR era aceea de a apăra interesele naţiunii române până la restabilirea democraţiei în ţară

---

* Comitetul Naţional Român (CNR), organizaţie politică ce s-a dorit a fij un guvern al României în exil. CNR s-a format la 6 aprilie 1949 subl

la Paris, unde aceşti oameni s-ar fi bucurat să-l revadă. După ce l-a întrebat dacă ştie ceva despre soarta lui Bodolea şi dacă Lola Rothj gazda sa din Budapesta, este în libertate, Lafaille l-a îndemnat pa Crăciunaş să aştepte la noul său domiciliu vizita unui reprezentării al misiunii care îl va sprijini mai departe.

Într-adevăr, la 1 aprilie a bătut la uşa agentului căpitanul Fabrel care l-a îmbrăţişat călduros, fericit că-l cunoaşte pe omul despre care] auzise deja atâtea. în realitate, Fabre nu era francez, ci român, pe numele adevărat Gelu Belu. Fiu de preot, se născuse în 1916 şi absolvise Facultatea de Chimie din Cluj, dar nu a apucat să practici meseria de inginer chimist pentru că a fost trimis pe Frontul de] Est. După război a încercat, fără succes, să facă afaceri, iar în noieml brie 1947 a fugit din România cu ajutorul lui Liviu Bodolea. Stabilii la Viena şi încadrat la Misiunea Militară franceză, Belu a primii sarcina de a fi punctul de sprijin şi de legătură al lui Bodolea. De[1] asemenea, era folosit pentru a interoga românii transfugi care ajun-J geau la Viena şi intenţionau să se stabilească în Franţa. Se specii alizase în crearea de legături cu lucrătorii din transportul navali internaţional, marinari de pe diverse vase cu mărfuri ce soseau dini România. Securitatea, după ce a aflat de la Crăciunaş de rostul lui Belu în capitala Austriei, a avut grijă să-i infiltreze în această reţesl cel puţin un agent, pe marinarul Florea Ardeleanu[3].

Timp de aproape şase săptămâni, cât a stat la Viena, Crăciunaş l-a exploatat în orb pe Belu cu o dibăcie remarcabilă, obţinând de la el nenumărate informaţii. Dacă ar fi fost arestat de SSI la Bucureşti] probabil că pe durata anchetelor Belu nu ar fi dezvăluit atât de multe câte i-a povestit lui Crăciunaş în timpul discuţiilor avute în diferite cafenele vieneze. Agent de ispravă, Crăciunaş a fost interesat să afle de la el cum funcţionează structura informativă franceză din Viena: sistemul de comandă şi control, militarii implicaţi, agenţii de origine română trimişi pe teren, tipul de acoperire folosită şi orice alt detaliu de interes. Şi a aflat, nu doar despre sistemul organizat la Viena, ci şi despre felul în care era subordonat cartierului general din Paris, precum şi mijloacele de colaborare cu americanii.

Potrivit lui Belu, colonelul Lafaille era şeful Statului-Major al Comandamentului Francez din Viena. Lafaille, la fel ca alţi militari francezi, considera detaşarea la Viena mai degrabă o „pedeapsă", „căci toţi cei trimişi în Viena se consideră «paraşutaţi» în zona sovietică din Austria şi «tremură» la gândul zilei de mâine"[4]. Căpitanii De Ravegnel şi Maurice Manjan' lucrau direct cu Lafaille, la rândul lot: coordonându-i pe Gelu Belu, alias căpitanul Fabre, şi pe Liviu llodolea, alias Etan Serge. Pierre Boullen, sub acoperirea de diplomat, ,ivea în coordonare serviciul „de captare a

* Potrivit Securităţii, serviciul secret militar francez era împărţit în sectoare, iar filialele din zonele de ocupaţie franceză de pe teritoriul Germaniei şi Austriei erau conspirate sub denumirea de Birouri de Documentare.

refugiaţilor din Est" şi de interogare a lor. Românii care reuşeau să treacă prin aceste filtre il<; interogare şi investigare primeau apoi acte de identitate austriece de la o secţie de poliţie din sectorul controlat de francezi. Cu aceste nete false, refugiaţii treceau prin zonele controlate de sovietici în il rumul spre Paris, dar nu ajungeau acolo decât după o nouă oprire ni oraşul Innsbruck, unde administraţia era controlată tot de francezi.

Gelu Belu a avut grijă să-l protejeze pe Crăciunaş de o anchetă mai amănunţită desfăşurată de investigatorii militari francezi, dar pe 6 aprilie l-a condus la Bureau de Documentation', pe strada Ilirschengasse nr. 25. Aici l-a cunoscut pe Pierre Boullen, fostul agent consular al Franţei la Timişoara. Acesta a fost uşor păcălit ile Crăciunaş, care avea o înfăţişare modestă, de rabin prigonit, şi nu mai contenea cu grozăviile despre ţara din care tocmai fugise: „Barba, legenda din ţară, însoţitoarea şi fetiţa ei, urmăriri în ţară etc., şi momeala: «elita din închisori» – «mişcarea de rezistenţă din munţi» — «restabilirea legăturii cu ţara» pentru a-i ajuta de la o bază din străinătate au fost subiectele pe care le-am discutat"[5], spune Crăciunaş în raportul său.

A contat şi faptul că legenda lui începea să se confirme. La Viena s-a dovedit cât de inspirat a fost agentul Victor când a insistat ca I recerea ilegală a graniţelor dintre România şi Ungaria şi dintre Ungaria şi Austria să se realizeze în mod autentic, cu implicarea unor călăuze şi a unui martor însoţitor care nu aveau habar că participă la o operaţiune clandestină a serviciului de spionaj comunist din România. Francezii au verificat acest aspect prin intermediul a două persoane (una dintre acestea fiind Gelu Belu) care au fost trimise, împreună cu călăuzele, exact la locul în care Crăciunaş şi însoţitorii săi trecuseră frontiera cu Austria. De asemenea, Belu a chestionat-o de mai multe ori pe Maria Leibovici. între timp, de la Paris sosiseră deja numeroasele recomandări pozitive ale celor care fugiseră din ţară cu sprijinul lui Crăciunaş şi care confirmau mărturisirile lui. Aflase acest lucru de la aşa-zisul căpitan Fabre: „Gelu Belu mi-a confirmat că «tabloul» pe care mi l-au făcut Liviu Bodolea şi absolut toţi fugarii politici pe care i-am ajutat să fugă din România a fost «extraordinar»„[6].

Prin urmare, Pierre Boullen era pe jumătate convins de autenti-citatea istorisirilor lui înainte să-l cunoască personal. Când s-au întâlnit, Crăciunaş a înţeles repede că se afla în faţa unuia dintrJ cei mai buni cunoscători ai României, care avea şi o impresionanta experienţă în munca de informaţii. Pierre Boullen se născuse înl România, la Buftea, în 1895, fiul lui Sénateur Boullen, intendentul domeniilor Ştirbey. A studiat ştiinţele comerciale la Paris, dar s-al întors în România în anul 1918, înrolându-se în armata franceză şi servind sub comanda generalului Henri Berthelot. Ca membru al comunităţii franceze din România, a fost martor al transform ăriloJ politice şi sociale din ţară. încă din 1923 a fost numit agent consul lar al Franţei pentru regiunile Timişoara, Arad şi Craiova, cu reşeJ dinţa la Timişoara, desfăşurând în paralel cu afacerile comercialell activităţi informative pentru Paris. A iubit România la fel de multll ca Franţa, dar acest lucru nu a contat pentru serviciile secrete de I la Bucureşti, care l-au pus sub urmărire pentru că, în timpul răz‖boiului, odată cu căderea Franţei din iunie 1940, s-a alăturat reţeleill informative a MI6, condusă de Alexander Eck. A făcut-o pentru a ! servi în continuare cauzei Aliaţilor, devenind chiar principalul cola-ll borator al lui Eck la Bucureşti[7]. La sfârşitul războiului, Boullen a continuat să desfăşoare o intensă activitate de spionaj în domeniul militar şi politic, obiectivul său principal fiind acela de a urmări

deplasările şi dislocările de trupe ale armatei sovietice pe teritoriu! României, monitorizând aerodromurile şi în general toate localităţii« de unde putea afla câte ceva despre mişcările sovieticilor. Reuşise să-şi construiască chiar şi o mică reţea în care activau jurnalişti directori de depozite de materiale sau şefi de staţie din gările aflate în zona Banatului. însă a părăsit România în decembrie 1947, după ce reţeaua sa de agenţi a fost desfiinţată de SSI, care i-a arestat toţi colaboratorii. După o scurtă şi binemeritată perioadă petrecută la Paris, Boullen a fost trimis la Viena, unde lucra în acel moment la Ambasada Franţei din Austria ca ataşat de presă şi informaţii.!

Prezenţa lui Boullen la Viena sub acoperirea de diplomat era de înţeles, căci era persoana potrivită pentru a participa în mod direct la trierea refugiaţilor români ajunşi în Austria, precum şi la procesul de evaluare a acestora cu scopul identificării celor suspecţi. Potrivit lui Crăciunaş, biroul său din Hirschengasse era „primul baraj şi prima capcană pentru refugiaţii din Est”[8], iar Boullen, spre a nu fi descoperit de agenţii comunişti care s-ar fi putut strecura printre refugiaţi, îşi schimbase identitatea, folosind acum numele Pierre Bissot. De asemenea, Crăciunaş a aflat că biroul lui Boullen evalua emigranţii nu doar pentru a-i descoperi pe posibilii agenţi, ci şi pentru a-i identifica şi recruta pe cei care se dovedeau „elemente potenţiale pentru a fi trimise înapoi, în ţările de origine, pentru spionaj, sabotaj etc.”[9].

Gelu Belu l-a sfătuit pe Crăciunaş să se împrietenească cu Boullen, şeful său, dacă voia să ajungă mai repede la Paris, iar agentul a Tăcut întocmai. L-a apreciat pe Boullen drept o persoană bine instruită „pentru a trage de limbă pe refugiaţi”, care ştia „să tacă, să vorbească puţin, să pună întrebări”[10]. Cu toate acestea, Boullen nu l-a chestionat pe Crăciunaş aşa cum ar fi trebuit să o facă. în timpul numeroaselor conversaţii ale celor doi – Boullen l-a invitat şi la masă împreună cu Lia, iubita lui, la Hotelul Kummer unde locuiau coi doi –, interogatul era cel care culegea, de fapt, informaţiile. Fostul consul i-a vorbit despre americani cu „dispreţ, că sunt negustori, veniţi în Europa să nimicească totul în calea lor, ca ruşii, şi că nu se deosebesc cu nimic de sovietici”, însă despre englezi i-a vorbit „cu respect, ca despre oameni sobri, disciplinaţi”[11]. Crăciunaş a notat mai târziu, pe mai multe pagini, şi opiniile politice ale lui Boullen referitoare la situaţia politică internă a Franţei, la politica ei în lOuropa de Est, la relaţiile cu americanii, britanicii şi sovieticii, diverse planuri de „luptă pentru eliberarea ţărilor de sub dominaţia bolşevică”[12], suspiciunile avute faţă de unii români din Viena şi, bineînţeles, părerea lui şi a altor diplomaţi francezi despre românii care se refugiaseră până în acel moment la Paris: Consulul Boullen mi-a „mărturisit” că Franţa este „decepţionată” de vechii politicieni români, care vorbesc mult şi nu au forţa de a lupta în mod real pentru eliberarea ţării lor, care trăiesc numai într-o „intrigă politică” care i-a situat la nivelul de jos în comparaţie cu grupul din Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria şi Iugoslavia, care sunt mult mai uniţi şi nu se ceartă ca politicienii români. Consulul Boullen mi-a arătat însă că Franţa a fost „impresionată” de calitatea şi energia legionarilor, pe care nu i-a apreciat cum trebuia în trecut, care în comparaţie cu vechii politicieni sunt „luptători de valoare” pe care francezii doresc să-i sprijinească, atât în prezent, cât şi în viitor, mai ales pentru caz de război, acţiuni în ţara românească, paraşutări etc.[13].

Toate acestea şi multe alte informaţii erau extrem de folositoare pentru SSI, care va intra în posesia lor la întoarcerea lui Crăciunaş acasă. Evaluările de acest gen erau revelatoare şi aveau să permită SSI-ului şi

Securităţii să construiască mai târziu strategia de combatere a acţiunilor politice ale exilului şi de întreţinere şi dezvoltare a disensiunilor deja existente între politicienii refugiaţi, cu scopul de a-i împiedica să acţioneze unitar. Crăciunaş, care a realizat repede că Boullen, spre deosebire de Gelu Belu, este „rezervat şi prudent”[14], i-a dat acestuia impresia că îi face dezvăluiri despre România, iar francezul s-a lăsat repede convins. În discuţia cu românul fugar, a trecut uşor de la un subiect la altul, de la chestiuni politice la evenimente personale, precum fuga iubitei sale Lia din România în anul 1948.

După ce Boullen i-a prezentat-o, Crăciunaş a notat câteva detalii despre Lia, avertizând SSI-ul că „serviciile noastre trebuie să stabilească identitatea femeii Lia, fost căsătorită cu Andrei [A.] Corteanu; trebuie supravegheată «familia» Liei din ţară cu care consulul Boullen estai în legătură prin valiza diplomatică şi Legaţia Franţei la Bucureştii! A nu se lua măsuri de nimicire etc. Consulul Boullen nu trebuie să simtă nimic, numai măsuri de supraveghere şi de identificare a legăS turilor pe acest fir”[15].

Identitatea femeii nu era greu de stabilit, mai ales că Petea Goncearui şi Mircea Ţigoiu o cunoşteau prea bine. Lia, ca orice român carsfl fugise din ţară în acele vremuri atât de periculoase, ascundea şi ea un secret: un angajament de colaboratoare semnat în faţa ofiţerilor]! SSI în anul 1948. în realitate, femeia plecase din România cu acordul autorităţilor şi se angajase ca, odată ajunsă la Viena, să-şi spionez J iubitul, printre alte activităţi. Făcuse acest lucru şi până atuncil într-o notă informativă nedatată, scrisă probabil în anul 1947, Liaj (alias Clara) le povestea ofiţerilor SSI că viitorul ei soţ, consulul Boullen, îi face curte intensiv: „cred că ar fi vrut să renunţ la soţul meu şi să devin soţia lui. Mi-a declarat că se va muta unde vreaii eu, va munci, se va face la nevoie şofeur numai să poată avea pen-l tru toată viaţa (cam puţină) o soţie ca mine. Cred că a fost neserios complect, nu-mi inspiră încredere deloc acest om, este un farseur”[16]!

Emilia Corteanu, căci acesta era numele ei, se născuse în anul| 1921. Când a menţionat, în nota sa informativă, că viaţa ce îi mai| rămăsese de trăit lui Boullen era „cam puţină”, se referea la faptu că avea jumătate din vârsta lui Boullen. Dar Lia era obişnuită să trăiască cu bărbaţi mult mai în vârstă decât ea. Era cazul fostulu: ei iubit, cu care se căsătorise, e drept, împotriva voinţei sale, cel puţin aşa reiese din fişele biografice aflate în dosarul întocmit de SSI: „De la vârsta de 8 ani Corteanu Emilia rămâne orfană de mamă. iar tatăl ei o dă la un internat pentru a fi crescută. în timp ce era în clasa a VH-a primară, tatăl său, pentru a nu mai avea obligaţii o forţează să se căsătorească cu numitul Corteanu Andrei, avocat mult mai în vârstă decât ea, lucru pe care până la urmă l-a reuşii deşi era contravoinţei fiicei sale”[17]. în 1947, fiind funcţionară la! Legaţia Franţei de la Bucureşti şi subalternă a lui Boullen, va fi remarcată de SSI, care o recrutează şi îi permite mai târziu, în 1948 să divorţeze de Corteanu şi să părăsească ţara, cu garanţia rudelor rămase în România. Lia se va căsători cu Pierre Boullen, după ce acesta va divorţa la rândul său de a doua sa soţie, căci diplomatul francez avea într-adevăr această vulnerabilitate: era sedus cu uşurinţă de femeile frumoase. Lia va deveni a treia sa soţie. Cu mult; timp în urmă, prima lui soţie se sinucisese „în urma atitudinii sale necuviincioase”[18], iar de cea de-a doua s-a despărţit pentru că Boullen era „o fire sentimentală nestatornică”[19]. Aşadar, le înşelase pe amândouă şi nu e de mirare că era considerat de SSI un „om neserios, cu

veşnice complicaţii sentimentale, nu prea inteligent şi căruia îi plac mult banii"[20]. Prin urmare, victima perfectă pentru agenta Clara.
Probabil că Emilia Corteanu şi-a asumat acest joc operativ cu 'iiSI-ul pentru a scăpa pur şi simplu din România, neavând de gând ■a-şi trădeze iubitul, chiar dacă îl catalogase neserios şi farsor în iliscuţiile cu ofiţerii SSI. Acest lucru este dovedit de lipsa notelor informative şi a rapoartelor care să demonstreze că a continuat să colaboreze cu serviciul de spionaj comunist şi după 1948. Este drept i a şi SSI a uitat de ea, deşi Silviu Crăciunaş le-a sugerat la un moment dat celor de la Bucureşti să o identifice pe această femeie. Abia în a doua jumătate a anilor 1950, când SSI nu mai exista, I »¡recţia I Informaţii Externe a Securităţii a descoperit că moştenise 0 agentă externă căsătorită cu un cunoscut reprezentant al serviciilor de informaţii franceze, care încă se mai afla la post în Viena. I'o 30 aprilie 1958, într-un raport al Direcţiei s-a menţionat că trebuie luate măsuri pentru a fi contactată deoarece, „datorită fizicului şi abilităţii de care e înzestrată, poate să intre în anturajul diplomaţilor li ancezi (şi-ai altor ţări capitaliste) de la care să obţină informaţii iau să nii [sic!] sesizeze ca elemente ce se vor preta muncii noastre"[21].
1-au schimbat şi numele conspirativ din Clara în Erika, uneori Ericha, în funcţie de nivelul de educaţie al persoanei care dactilografia rapoartele secrete ale Securităţii, dar tot nu au avut succes. Ofiţerii DIE de la Viena, deşi au încercat timp de aproape doi ani, pur şi simplu nu s-au descurcat să o contacteze. Lia şi Pierre Boullen nu mai locuiau în camera 52 din celebrul Hotel Kummer, poziţionat atât de impunător pe Mariahilferstrasse şi pe ale cărui holuri generoase un agent al Securităţii s-ar fi putut strecura cu uşurinţă. Se mutaseră într-un bloc, la etajul 4, şi un ofiţer sub acoperire al DIE a avut curajul să meargă până la uşa apartamentului şi să observe că pe ca scrie „locuinţa particulară a lui P. Boullen". însă, pentru că în aceeaşi clădire se mai aflau birourile secţiei de presă a ambasadei franceze, precum şi cele ale agenţiei de presă AFP*, nimeni nu a avut curajul să bată la uşa Liei. Atunci când îi telefonau, ştiind că Pierre Boullen este plecat la birou, Lia le vorbea ofiţerilor DIE în franceză, spunându-le că este femeia de serviciu care lucrează pentru familia Boullen şi că persoana pe care o căutau nu este acasă, deşi ofiţerul de Securitate ştia că tocmai vorbise cu Erika. în mai 1959, DIE l-a trimis la Viena chiar pe locotenent-colonelul Petre liodor să facă un „post" în faţa clădirii cu scopul de a o aborda pe neaşteptate, însă şeful serviciului operativ al DIE nu a avut nici el noroc să o întâlnească. Oricum, ultimele informaţii culese despre ea de la o altă agentă a Securităţii de la Viena nu au fost prea încurajatoare: „fiind mai tânără decât Pierre Boullen îl înşeală pe acesta, că în general este o femeie uşuratică, Pierre Boullen care o bănuieşte şi se ceartă foarte des cu ea. Este foarte mândră şi îi place să umble luxos şi foarte modern îmbrăcată. în cercurile pe care le frecventează se fereşte să spună că e din RPR, iar cu cei care o cunosc nu discută româneşte, spunând că a uitat să mai vorbească această limbă. Este avidă după bani. îl terorizează pe soţ de a-i da cât mai mulţi bani"[22]! în aceste condiţii, în februarie 1960, DIE a abandonat-o pe Lia, întrul cât, potrivit spionajului comunist, „nu există posibilităţi de apropiere"[23]!

* Agence France Presse, cea mai veche agenţie de ştiri din lume.

Crăciunaş va propune SSI-ului chiar şi o operaţiune de răpire. Nu a Liei, ci a lui Pierre Boullen şi a lui Gelu Belu, considerând că astfel se va da o lovitură serioasă francezilor: „Dacă se consideră necesari în viitor, în cadrul ansamblului acţiunii noastre, putem organiza identificarea lui Boullen şi a lui Gelu Belu la Viena; se poate orgaJ niza şi «dispariţia» lor de pe strada puţin circulată unde este situat} biroul lor, fără a se lăsa urme"[24]. Belu, care nu bănuia planurile lui Crăciunaş în ceea ce-l priveşte, a continuat să se lase exploata« mulţumit că acesta îi plătea mesele la restaurant. I-a povestit agenl tului SSI, printre altele, diverse istorii petrecute la Viena şi puţin] cunoscute în acea vreme la Bucureşti. Unele nu sunt cu adevăral cunoscute nici astăzi, motiv pentru a ne opri măcar asupra a douăj dintre ele. Prima este a tânărului ofiţer Liviu Bodolea, care şi-a impresionat prietenii prin onoare, curaj excepţional şi abnegaţiei dovedite în împrejurări deosebit de grele. A doua, a prinţesei Alexandra Caragea, femeie ademenitoare, vicleană şi fără scrupule.

Aşadar, Belu i-a povestit agentului, printre altele, despre sărmanul Liviu Bodolea, care dispăruse în timpul ultimei misiuni în România din aprilie 1948, şi de a cărui moarte era vinovat fără îndoiali Crăciunaş. Născut în 1920 la Fălticeni*, Liviu Bodolea era cunoscui de prieteni ca o persoană extrem de vioaie şi activă. Mic de statură cu păr castaniu şi ochi albaştri, avea nasul coroiat şi suferea „de un tic nervos, îi tremura maxilarul inferior în mod aproape conţinu"[25] îşi amintea despre el un informator al Securităţii care îl cunoscusfl la Viena. Fusese locotenent în armata română, iar acum lucra pentru Biroul 2 al Statului-Major Francez, acesta procurându-i un paşaport în care se menţiona că este ziarist francez, cu ajutorul căruia Bodolea călătorea în Austria şi Ungaria.

De câte ori traversa ilegal graniţele pentru a ajunge în România' cu scopul de a salva oameni şi de a culege informaţii, Bodolea nu doar că îşi risca viaţa, ci făcea şi un efort impresionant. De regulăj când ajungea la Arad era deja epuizat, cu picioarele umflate, plinei de bătături sau de răni sângerânde, urmare a zecilor de kilometri parcurşi pe jos, dar şi bolnav, pentru că avea puţine gazde pe traseu şi era obligat să doarmă adesea pe câmp. Una dintre aceste treceri ilegale ale frontierelor dintre România şi Austria a fost descrisă de un participant la aventuri, scriitorul Theodor Cazaban, fost coleg de şcoală al lui Liviu Bodolea, salvat de acesta împreună cu Gelu Belu în 1947:

...era a doua lui călătorie. Avea să revină şi a treia oară, când a scos un grup de vreo şase, şapte persoane, şi a patra oară, când a scos un alt grup important, în care se afla Romulus Boilă. Nu-i pot aminti pe toţi cei salvaţi de Liviu Bodolea. Venea incognito de la Viena. Singur. [...] Sunt adesea furios împotriva celor care nu realizează ce înseamnă să treci cu piciorul peste graniţă. E drept că încă nu erau prea multe mira- doare pe frontiera româno-ungară, nici pe cea ungaro-austriacă. Dar, spre deosebire, să zic, de iugoslavi, care n-aveau de trecut decât o singură frontieră, ca să ajungă în Italia, sau de unguri, care n-aveau, nici ei, decât o singură frontieră ca să ajungă în Austria, românii trebuiau să treacă două frontiere: Ungaria şi Austria. Cum să străbaţi o ţară din limba căreia nu cunoşti o boabă? Nu ştiam o boabă de maghiară, şi nici Bodolea. Noroc de un prieten, Gelu Belu, care ştia ungureşte şi vorbea în locul nostru. [...] La Curtici, când am

* în dosarul său întocmit de Securitate se menţionează uneori că Bodoleai s-ar fi născut la Braşov.

coborât, a trebuit să ne lipim imediat de zidul bisericii, pentru că era un proiector uriaş, care mătura cu lumina lui trenul şi călătorii. Proiectorul se oprea la un metru de locul unde ne aflam noi şi rămâneam în umbră. [...] Am sărit peste linii şi am intrat pe câmp. Şi am mers aşa, frumuşel, spre un sat unde Bodolea reuşise dinainte să găsească un loc de odihnă. Şi cum mergeam noi printr-un noroi înspăimântător, care ne umplea bocancii cu kilogramele, la un moment dat, apropiindu-ne de un rambleu de linie ferată, ne pomenim prinşi de o lanternă-proiector. Eram toţi trei văzuţi ca ziua. Asta-i aventura! Trebuie să-ţi spun că Bodolea era puţin mai îndrăzneţ decât trebuie. El venea cu nişte documente din ţară. [...] Eu îl sfătuisem: „Dragă Liviu, leagă pachetul cu o sfoară, îl târîi pe pământ şi dacă ne opresc grănicerii laşi sfoara din mână". Pentru că noi mergeam numai noaptea. Dar el a zis: „Nu, nu-i nimica". Şi a pus în buzunarul de la haină, la piept, plicul cu aceste documente cu care, dacă am fi fost prinşi, ajungeam la NKVD. Asta se întâmpla în decembrie '47. Deci ne-am pomenit luminaţi ca ziua de acest far. Eu atunci – o singură dată mi s-a întâmplat în viaţa mea să aud o voce interioară; nu cred că e doar reacţia unui instinct de pază, de speranţă – am auzit realmente spunându- mi-se: „Nu se va întâmpla nimic". Prins în lumina farului, Bodolea a dus mâna la buzunarul de la piept, ca să arunce documentele. Grănicerul – nu putea fi decât un grănicer ungur – a crezut că el duce mâna la o armă. Şi a stins lanterna. Apoi l-am auzit fugind. Auzeam pietrişul pe rambleu. I-a fost frică... Să nu fie împuşcat. Da. A crezut că Bodolea scoate un revolver. Nu era destul de bine organizată paza, pentru că de obicei grănicerii patrulează cîte doi. Unul te prindea cu farul, şi al doilea supraveghea situaţia. [...]
Am ajuns la Viena, la Ostbahnhof, adică tot sub stăpînire rusească. Apoi, de aici, cu tramvaiul, în zona internaţională, una din cele patru zone de ocupaţie la Viena. În zona internaţională ne-am dus direct la secţia comandamentului francez. Mi-aduc aminte de Liviu Bodolea. Când am ajuns a spus: „Să sărutăm pământul sfânt al Austriei". Şi-am făcut-o.

Apoi, la un hotel ţinut de francezi, când au auzit cum şi de unde am venit, ne-au adus nişte pachete mari cu mâncare. Nu mai mâncaseml

sardine de ani de zile, şocolată[26].

S-a lansat în a cincea sa misiune, care i-a fost fatală, la cererea lui Crăciunaş. Gelu Belu i-a confirmat că Bodolea primise sarcina! să-l întâlnească pe „inginerul Grigore", numele conspirativ folosit de Crăciunaş, cu care discutase în timpul ultimei întrevederi, din februal rie 1948, „problema unei legături prin t.f.f.˙„[27]. Francezii i-au indicat| lui Bodolea maniera prin care să-i transmită lui Crăciunaş această aparatură, neştiind că, la momentul plecării în misiune, Crăciunaşj era arestat şi relatase deja în detaliu despre Bodolea şi reţeaua lui,| chiar la prima anchetă a SSI-ului, cea din 7 aprilie 1948. Tânărul Bodolea, pe care Crăciunaş l-a descris în timpul discuţiilor cu anchetatorii SSI ca fiind inimos şi curajos, îi promisese că oricum se va întoarce în ţară pentru a-l trece şi pe el graniţa. „Mi-a promis şi a subliniat că pentru mine va veni, orice piedică ar avea de înfruntat"[28],! a mărturisit Crăciunaş în timpul anchetei, iar Bodolea, din nefericire, | s-a ţinut de cuvânt. însă în aprilie dispăruse fără urmă şi nimeni) nu reuşea să afle ce s-a întâmplat cu el. Murise împuşcat de grăniceri printre sârmele ghimpate ale vreunei frontiere? Fusese arestat | de poliţia politică din Ungaria sau de cea din România?

* Telegrafie fără fir.

Dispariția lui Bodolea a rămas un mister timp de mai multe decenii. Scriitorul Pavel Chihaia, de exemplu, scria în 1999 că Bodolea îi promisese că-l va trece și pe el granița, iar în 1948 „îl așteptasem pe Liviu Bodolea zile și nopți, până când o prietenă din Fălticeni mi-a relatat că fusese împușcat pe graniță sau, prins de sovietici, înghițise pastila de cianură pe care o păstra în căptușeala hainei". Impresionat de caracterul generos și de devotamentul lui Bodolea, Chihaia își mai amintește că, „după Revoluția din 1989, am făcut cercetări pentru a relata despre eroismul lui Liviu Bodolea [...], dar nu am primit de nicăieri nicio informație, niciun răspuns"[29].

Ultimul semn de viață din partea fostului locotenent a fost la jumătatea lunii aprilie 1948, când i-a scris o telegramă Lolei Roth la Budapesta, în care îi transmitea „multe urări pentru ziua onomastică"[30], ceea ce însemna că a ajuns cu bine la București și se pregătește să se înapoieze în Ungaria. îl căutase în țară pe Crăciunaș, „la care se pare că ținea mult"[31], pentru a-l trece granița, dar nu-l găsise. Din dosarul său întocmit de Securitate, o singură frază, scrisă rece și aspru pe o fișă din noiembrie 1949, ne lămurește care i-a fost sfârșitul: „A fost împușcat în ziua de 24 aprilie 1948 pe când încerca să treacă fraudulos frontiera în Ungaria, în raza comunei Sânmărtin"[32]. Nimic însă despre locul unde i-au îngropat trupul.

Itegimul comunist a ținut să-l sfideze pe locotenentul Liviu Bodolea chiar și după moarte. Pe 27 iulie 1950, după mai bine de doi ani de la asasinarea sa, Tribunalul Militar București l-a condamnat pe „dispărutul" Bodolea în contumacie la 25 de ani de muncă silnică pentru uneltire și trecere frauduloasă a frontierei.

în timp ce Belu îi povestea despre cazul Bodolea, Crăciunaș și-a amintit că unul dintre ofițerii SSI cu care s-a întâlnit la Budapesta i-a recomandat să o evite pe Lola Roth, gazda folosită în trecut de ISodolea, realizând acum că Roth fusese de fapt recrutată de ofițerii AVO cu ajutorul românilor. Crăciunaș, bănuind că Bodolea se afla într-o celulă a SSI de unde nu mai avea cum să scape, s-a simțit confortabil și nu a ezitat chiar să-l critice, spunând că s-a dovedit a fi lipsit de seriozitate, întrucât multe obiective ar fi putut fi atinse dacă acesta ar fi ascultat sfaturile și indicațiile lui: „Astfel am trecut răspunderea asupra lui pentru încurcăturile grave pe care le-a cauzat"[33]. însă Bodolea nu mai reprezenta o problemă. Crăciunaș a reținut informațiile despre prietenul său dispărut în misiune fără uicio emoție, doar pentru a le raporta mai târziu la București.

Nu același lucru s-a întâmplat când Belu i-a povestit un alt caz care a stârnit rumoare printre românii refugiați, dar și printre ofițerii de informații francezi și americani din Viena. Se întâmplase doar cu câteva luni în urmă:

Gelu Belu mi-a vorbit despre „cazul" Puiu Dumitrescu și Tanda Caragea. în vara anului 1948 a fost semnalat la CIC american din Viena că un român, Dumitrescu, telefonează „des" la București unui domn „Munteanu", de la un hotel din zona engleză. Semnalarea convorbirilor s-a făcut de la serviciul american de „cenzură telefonică". George Neagoe și Gelu Belu au făcut „descindere" neoficială imediat la acest hotel, au „arestat" pe Dumitrescu, au ridicat din coșul de hârtii tot ce era aruncat acolo, au percheziționat camera și apoi l-au condus pe Dumitrescu la o închisoare din zona americană. Au reconstituit din hârtiile aruncate la coș o serie de „însemnări de cheltuieli" făcute la Viena etc. Anchetat, Dumitrescu a declarat că numele lui este Ruja, de origine țigan din apropierea orașului Blaj, trimis ca

„agent” de serviciul român de spionaj să culeagă informaţii din grupul emigranţilor români. Plecarea şi instruirea i-a fost făcută de „domnii Z. şi M.”, şi o doamnă Tanda a fost mijlocitoarea firului de legătură pe care a plecat spre Viena. Aici s-a oprit oarecum firul cazului Puiu Dumitrescu.
în cursul lunii (?) oct. 1948, a sosit la Viena Tanda Caragea, însoţită de vărul ei”. A fost semnalată plecarea ei din Bucureşti de ambasadorul american şi a fost primită la Viena ca „cetăţeană americană”, care în] timpul războiului a ajutat atâţia aviatori americani, căsătorită cu uni ofiţer american etc., etc. Ambii călători au fost găzduiţi de un hotell ocupat de americani la Viena; ambii au fost invitaţi la masă şi acasă la diverşi generali, colonei, personal diplomatic american etc., şi între timpi li se pregăteau hârtii de plecare înspre Paris şi USA. într-o zi, George Neagoe şi Gelu Belu, auzind numele de Tanda, printr-cB asociaţie de idei şi-au adus aminte că acest nume l-au auzit prima dată de la Puiu Dumitrescu. Bănuiala s-a trezit imediat, deşi totul le păreai ca ceva „imposibil”. Au stat de vorbă cu Tanda Caragea şi au întrebat-cl asupra „firului de legătură” pe care a venit la Viena. Tanda C. le-a spusl că a fost ajutată să plece de un domn „Liviu”', printr-o călăuză care a condus-o la Budapesta, unde a fost găzduită la Lola Roth, iar din UngariaM a plecat la Viena prin altă călăuză etc.
George Neagoe şi Gelu Belu s-au dus la închisoare la Puiu Dumitrescu, i-au cerut să le „descrie” cum arată „Tanda” şi l-au pregătit pentru confruntare.
în biroul unui colonel american de la CIC a fost invitată Tanda Cj singură. Colonelul Neagoe, Gelu Belu, căpitanul Walter Popan şi alţii câţiva ofiţeri americani erau concentraţi în birou. Au reluat cu Tandal convorbirea asupra călătoriei clandestine la Viena, au introdus pe Puiu] Dumitrescu care a „recunoscut-o”, cu tot „semnul” pe care Tanda i l-a făcut. Din cauza acestui „semn”, căpitanul Walter Popan a „lovit-o”, Tanda a căzut jos etc. între timp, vărul ei a fost arestat în cameră la hotel. I La anchetă au declarat că au fost trecuţi din România în Ungaria prin „paşapoarte de serviciu”, la Budapesta au fost găzduiţi la Lola Roth, cu care serviciul român de spionaj avea legătură. La Bucureşti a fost pregătită de plecare de „domnii Z. şi M”. A descris adresele unde au avut loc întâlnirile, numerele de telefon şi „înfăţişarea” domnilor „M. şi Z.”. Pe „domnul Z.” l-a descris ca fiind un „evreu inteligent”, care conduce] serviciul de spionaj român.
în străinătate, Tanda Caragea urma să treacă peste Elveţia şi să ridice suma de 100 000 – una sută mii – franci elveţieni (aceşti bani – au bănuit americanii şi francezii – urmau să fie ridicaţi de la Viţianu ˚, din Elveţia). Cu aceşti bani urma să deschidă la Paris o casă de modă la care să atragă „personalităţi” din emigraţia românească şi să culeagă astfel] informaţiuni. La Paris urma să fie „vizitată” de un „domn Munteanu din partea serviciului român de spionaj etc.
Americanii şi francezii au fost „înspăimântaţi” de faptul că „aristocraţia! românească” este atât de „decăzută”, iar un element ca Tanda Caragea j „capabilă” să devină „agentul Cominformului”, prin care putea să „atingă” înşăşi vârfurile reacţiunii româneşti: Rădescu, Gafencu, Caranfil şi multe alte personalităţi cunoscute direct de Tanda C.; plus pericolul de a intra în USA ca cetăţeană americană, soţie de ofiţer american, şi astfel să-şi facă legături până la „vârfurile” americane etc. Explicaţia dată de Tanda că a fost „constrânsă” de faptul că şi-a pierdut toată averea în România, că a fost învăţată să ducă o viaţă luxoasă, că a fost „constrânsă” de domnul Z. să intre în serviciul român de spionaj nu au servit spre a-i uşura situaţia[34].

* Counter Intelligence Corps (CIC), structură de informaţii a armatei americane care a funcţionat până în primii ai Războiului Rece, precursoarea United States Army Intelligence and Security Command, serviciul de informaţii militar din prezent.

Deşi conţinea câteva mici erori, povestea relatată de Crăciunaş era adevărată. Agentul SSI nu o cunoscuse pe Alexandra Caragea. Mici nu prea avea cum, căci făceau parte din lumi diferite. Prinţesa se născuse în 1920 la Bucureşti. Constantin şi Ecaterina Caragea, părinţii săi, au botezat-o în religia ortodoxă, numind-o Alexandra Ileana Dora. I-au oferit o copilărie lipsită de probleme, iar Alexandra, sau Tanda, cum a ajuns să fie cunoscută de toată lumea bună din oraş, s-a deprins repede cu viaţa comodă şi bunăstarea. În timpul războiului, în 1942, s-a căsătorit cu Dumitru D. Bragadiru, pe care-l alinta Mi tu, mai în vârstă decât ea cu aproape zece ani. Diferenţa <le vârstă nu a fost un impediment, Mitu fiind ceea ce îşi dorea Tanda, un bogat industriaş şi baronul berii în România, coproprietar al întreprinderii „Bragadiru".

Tânărul Bragadiru ştiuse şi el, fără îndoială, cu cine se căsătorise. De altfel, nu era un secret pentru nimeni din protipendada bucu- reşteană faptul că Tanda iubea viaţa şi adunase nenumărate poveşti de amor încă de la vârsta de 14 ani. Avea un farmec aparte, „bucu- rându-se de un fizic frumos"[35], cum spuneau ofiţerii SSI, şi bărbaţii pur şi simplu nu-i rezistau, înghesuindu-se la uşile saloanelor ei atunci când organiza serate dansante. Mitu însă prefera viaţa retrasă, departe de Bucureşti, ceea ce pentru Tanda era insuportabil. Până la urmă au divorţat în ianuarie 1947, probabil pentru că libertina sa soţie, „în timpul când se aflau germanii în ţară, deşi căsătorită, a întreţinut relaţiuni intime cu un maior german din antiaeriană"[36], aventură care trebuie să fi ajuns şi la urechile industriaşului. în 1946 oricum nu mai trăiau împreună, Dumitru Bragadiru se îndrăgostise deja de altă femeie, dar au păstrat totuşi o relaţie civilizată, chiar dacă Tanda pretindea adesea că motivul divorţului au fost desele neînţelegeri cu soacra sa, care i-ar fi făcut „o viaţă de infern", ajungând „bolnavă de inimă şi cu 47 de kg."[37].

Eliberată de presiunea căsniciei, prinţesa Caragea a deschis larg uşa bărbaţilor din anturajul său. însă, pentru că cei mai mulţi dintre aceştia erau persoane monitorizate de serviciile secrete din România, Tanda a devenit, fără să ştie, o carte deschisă pentru ofiţerii SSI, ale căror rapoarte începeau să conţină cele mai ascunse secrete ale prinţesei, care sfidau orice regulă a decenţei şi moralei: „fire uşuratecă şi vicioasă (se pretează la excrocherii, furt şi prostituţie)"[38], notaul aceştia, printre altele. Nemţii plecaseră din Bucureşti, este adevărat,! însă acum erau prezenţi americanii, englezii şi ruşii. Prin patul! Tandei treceau rând pe rând învingătorii războiului, influenţi oameni de afaceri şi înalţi militari, pentru că de căldura aşternuturilor ei nu se bucura oricine, doar cei bogaţi şi puternici. Unele dintre petre-j cerile organizate de ea se încheiau, se spune, cu poveşti de amor ce nici măcar nu pot fi descrise în paginile acestei cărţi, iar Tanda trebuie să fi înţeles deja că era prea târziu să mai scape cu faţaj curată, odată ajunsă subiectul clevetirilor invidioase ale bucureşte- nilor.

În primele săptămâni după evenimentele de la 23 august 1944, ofiţerii de informaţii americani ai OSS* sosiţi la Bucureşti au acceptat oferta generoasă de a fi găzduiţi în casa boierească a lui Mitri şi a Tandei din Aleea Modrogan nr. 5, preferând conacul Bragadiruj Hotelului Ambasador, acum

* Office of Strategic Services (OSS), structură de informaţii a guvernului] american înfiinţată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, precur- soarea CIA.

plin până la refuz de foştii prizonieri) de război americani şi de bădăranii soldaţi sovietici. Nu după multl timp, ofiţerii OSS s-au mutat din casa Tandei, unde spaţiul devenise! prea mic, în locuinţa lui Mihai Antonescu din strada Batistei nr. 33, pe care fostul ministru al Afacerilor Externe o construise chiar în timpul războiului. Tanda însă se conectase deja la noua ambianţa militară şi politică a capitalei. În martie 1945 l-a cunoscut pe Robertj Moevs, locotenent aviator american, mai tânăr decât ea. S-a căsătoj rit cu el abia în aprilie 1947, dar SSI, motivând că prinţesa „între-i ţine relaţiuni suspecte cu ofiţeri anglo-americani"[39], i-a deschis un dosar de urmărire informativă. Aşadar, au fost desemnaţi câţiva] agenţi care să alerge prin oraş după maşina ei, să-i pândească locuinţa din strada Aurel Cosma nr. 47 (actualmente Bulevardul Primăverii), unde se mutase cu Moevs după ce s-a despărţit de Mitu Bragadiru,] sau să-l tragă de limbă pe şoferul Ion Scarlat, care în trecut fusesei şi şoferul Măriei Antonescu, soţia fostului conducător al statului. Agenţii SSI au aflat că, atunci când tânărul locotenent american lipseşte de la domiciliu, plecat în misiuni în afara ţării, Tanda îşi cheamă vechii prieteni, cu care organizează ,jocuri de poker, bridge şi ruletă, precum şi chefuri care se prelungesc până dimineaţa. [...] Când soţul său se află acasă, Alexandra duce o viaţă regulată şi morală"[40].

S-a aflat şi de tragedia nefericitei doamne Racotă, una dintre bunele ei prietene, episod despre care au scris şi ziarele, nu doar agenţii secreţi din jurul Tandei. Alexandra Racotă, spuneau infor-| matorii SSI, a fost surprinsă de Tanda în pat cu locotenentul ei american, motiv evident de duşmănie. Se dovedea astfel că nici domnul Moevs nu era uşă de biserică sau, cine ştie, poate se săturase să fie credincios unei iubite desfrânate. Doamna Racotă era de fapt rusoaică, născută în familia Certcov, dar rusoaică albă, care nu-i suferea pe comunişti. Se despărţise de soţul ei, inginerul Nicolae Racotă, director economic la Societatea Română de Telefoane, care o ameninţa în mod repetat că -o va denunţa sovieticilor ca spioană. SSI avea deja suspiciuni în privinţa ei pentru simplul motiv că era funcţionară în cadrul Misiunii Americane de la Bucureşti. Pe 22 mai 1946 doamna Racotă s-a sinucis, aruncându-se de la etajul cinci, de pe terasa locuinţei surorii ei din strada Dionisie Lupu nr. 65. Dacă a făcut-o pentru că nu a suportat ruşinea faţă de Tanda sau pentru că a cedat presiunilor fostului ei soţ, astăzi nu se mai poate şti. Nici ziarele de scandal ale vremii nu au desluşit misterul, „zguduitoarea dramă din piaţa Lahovary", cum titra ziarul *Momentul* pe 24 mai
1946, rămânând veşnic „nelămurită şi bizară"[41]. Agenţii SSI însă au aplecat urechea la bârfele bucureştenilor, potrivit cărora Tanda, când doamna Racotă încă mai zăcea pe caldarâmul însângerat, îi controla locuinţa din Calea Victoriei unde se afla numai servitoarea, „de unde a ridicat un pachet cu corespondenţă care avea antet american, o cutie în care se afla[u] 17 medalii de aur, un ţigaret aurit, un medalion, precum şi o maşină de scris portativ pe care le-a transportat imediat la domiciliul său"[42].

Toate acestea şi nenumărate alte scandaluri şi relaţii ale Tandei Caragea cu diplomaţii străini şi cu membri ai burgheziei, considerate suspecte, au convins SSI că nu mai putea fi lăsată să umble de capul ei prin Bucureşti, mai ales că prinţesa a ajuns repede la fundul sacului şi a început să caute soluţii pentru a părăsi România. La 23 iunie
1947, într-un referat ce nu poartă nicio semnătură, SSI trage nimerita concluzie că, „prin firea şi caracterul pretabil la excrocherii, furt, prostituţie, afaceri de bursa neagră etc., Alexandra Moevs este un mediu bun pentru

misiuni de spionaj, la aceasta contribuind şi vastele sale relaţiuni care constituie sursele de informare". Prin urmare, se menţionează în raport, se vor lua măsuri operative care să ducă la „compromiterea şi recrutarea Alexandrei Moevs"[43].

Cu o astfel de reputaţie pătată, nu prea mai rămăsese nimic de compromis la Tanda Caragea. Operaţiunea de recrutare în sine se pare că a durat un an, pentru că angajamentul ce se află în dosarul agentei Tanda Caragea a fost semnat în ziua de 26 iunie 1948. A fost ziua în care ofiţerii SSI au ţinut să demonstreze că aşa-zisul sânge albastru al prinţesei este de fapt roşu. Cazul ei a ajuns la aceeaşi subsecţie H.A. din cadrul Direcţiei I a SSI, care a lucrat şi complicatul dosar al agentului Victor. Crăciunaş i-a menţionat în raportul său referitor la Tanda Caragea pe domnii Z. şi M., aceiaşi care o recrutaseră şi o trimiseseră în străinătate pe prinţesă, după cum recunoscuse chiar ea în timpul anchetei de la Viena. CrăciunaS ştia cu siguranţă despre cine era vorba: domnul Z., *acel evreu inte-, ligent care conduce serviciul de spionaj român,* era de fapt Moisa Weissmann sau Mircea Ţigoiu, alias consilierul Zaharia, şeful Direcţiei I a SSI, iar domnul M. era Aizic Goldstein sau Ionel Munteanu, şeful! subsecţiei H.A.

între timp, Tanda a rămas singură în Bucureşti. Moevs a părăsi« definitiv România în septembrie 1947, stabilindu-se la Paris, dar o lăsase în grija diplomaţilor americani, care încercau să-i înlesnească drumul către Occident. însă, odată intrată în vizorul SSI, acest lucrJ era imposibil. Dacă l-a fermecat sau nu şi pe Ţigoiu, *evreul inteligenM* din SSI, într-una din casele conspirative ale instituţiei, nu avem de unde să ştim, dar este clar că într-un fel sau altul a reuşit să-l convingă că este o agentă sinceră şi că nu va trăda cauza comunistă după ce va ajunge în străinătate. Pe 28 septembrie 1948, cu câteva zile înainte să părăsească România, chiar în locuinţa ei din centruJ oraşului, Tanda a semnat al doilea angajament, în care şi-a dat cuvântul de onoare că va „furniza RPR-ului oriunde aş fi informai ţiile care mi se vor cere"[44].

în aceeaşi seară de 28 septembrie, la 1.000 de kilometri de casa Tandei, Puiu Dumitrescu era arestat de ofiţerii de informaţii ai armai tei americane. Mai avea doar câteva ore de petrecut la Viena, a doua zi dimineaţa urmând să se repatrieze în România. Americanii erau la curent şi au preferat să nu-l scape printre degete pe individul suspect, care umbla prin Viena pretinzând că este refugiat, dar dădea telefoane dese la Bucureşti. într-adevăr, Dumitrescu suna la SSI folosind telefoanele din zona engleză, după cum i-a povestit Belu lui Crăciunaş, dar asta pentru că Legaţia României de la Viena, pe care o vizita des, se afla în aceeaşi zonă, iar lui Dumitrescu îi era prea lene să se deplaseze până în zona controlată de sovietici. Francezii, nu americanii, au fost cei care au sesizat acest lucru. Counter Intelligence Corps a reuşit în schimb să obţină confirmarea că Dumitrescu este agent secret de la un informator, Panait Stojanov, om de serviciu al misiunii diplomatice a României. Stojanov a sustras şi le-a dat americanilor chiar şi o copie a actului său de repatriere, iar aceştia au decis să nu-l lase să părăsească Austria, ridicându-l din camera lui de hotel sub pretextul că ar fi fost suspectat de tentativă de furt auto.

După ce masiva poartă de fier a închisorii Rossauerlände din, Viena s-a închis în urma sa, iar anchetatorii CIC români şi americani l-au izbit de toţi pereţii celulei, Dumitrescu a recunoscut totul. Numele lui era de fapt Augustin Ruja. Până în 1945 fusese şofer la întreprinderea de Transport Bucureşti, iar în toamna acelui an a fost angajat la SSI, fiind repartizat la

echipa de filaj şi investigaţii. În 1948 l-au trimis la Viena, dar nu pentru a se stabili acolo. SSI dorea să afle cum funcţionează reţelele de trecere frauduloasă a frontierelor ca să
| le poată folosi şi agenţii săi, dar şi să identifice grănicerii români i-are colaborau cu călăuzele. Au apelat la Tanda, devenită între timp agenta lor, cerându-i să-l introducă în lumea interlopă a vremii pen-Iru a-i cunoaşte pe cei care jucau rolul călăuzelor şi al contraban-diştilor. Tanda l-a prezentat drept un vechi prieten, fost director la labrica „Bragadiru", care vrea să fugă din ţară împreună cu un alt amic, Ardeleanu. Evident, acesta era tot informator al SSI şi se numea în realitate Gheorghe Popescu. Astfel, cei doi au ajuns la Viena înaintea Tandei Caragea, Ruja având misiunea să se întoarcă imediat acasă, iar Gheorghe Popescu fiind instruit să se infiltreze într-unul din lagărele cu refugiaţi români.

Cei trei ani de experienţă în activitatea de filaj şi investigaţii nu au fost suficienţi pentru fostul şofer de autobuz, care nu doar că nu a sesizat că este urmărit în Viena, dar s-a şi comportat neglijent. Se ducea des la consulatul României, unde căuta să pară „un om important cu misiune specială"[45], purtând la el legitimaţia de comisar şi pistolul, deşi primise ordin în Centrală să le arunce înainte de a trece ilegal frontiera dintre România şi Ungaria.

Sperând la o soartă mai bună, în timpul anchetei Ruja a răspuns la toate întrebările americanilor referitoare la România: care este starea de spirit a populaţiei, care sunt sentimentele românilor faţă de regele Mihai I, care este situaţia economică, unde domiciliază miniştrii comunişti şi cum este asigurată paza lor, care este protocolul SSI atunci când au loc vizite ale delegaţiilor străine ş.a.m.d. 18 octombrie 1948 a fost ziua în care a trădat-o şi pe Tanda, dar nu a fost eliberat din arest. Acest lucru s-a întâmplat abia în august 1949, dar americanii nu l-au trimis acasă înainte de a finaliza procedura de recrutare. Avea misiunea să obţină informaţii despre situaţia funcţionarilor superiori din toate ministerele, să sustragă documente etc., urmând a preda materialul informativ legaţiei SUA de la Bucureşti. Probabil că CIC nu şi-a pus nicio speranţă în noul lor agent, iar recrutarea a fost mai degrabă o amăgire. Poate tocmai de aceea nici n-au investit în el, Ruja mărturisindu-i mai târziu lui Ţigoiu că „pentru activitatea mea trădătoare mi s-a dat un pachet de ţigări şi 200 [de] şilingi"[46].

Această mărturisire a avut loc însă un an mai târziu, în vara anului 1950, când a fost arestat. Până atunci reuşise să ascundă adevărata sa aventură de la Viena. Ţigoiu l-a suspectat la întoarcere, în 1949, că nu spune adevărul şi „a fost îndemnat să vorbească sincer, arătându-i-se că Serviciul înţelege situaţia grea în care s-a aflat, care l-a determinat eventual să se lase recrutat. Ruja a negat orice încercare de recrutare, susţinând că el a făcut pe bolnavul (nebun) şi astfel a fost eliberat. De asemenea, a susţinut că Tanda Caragea l-a deconspirat, cu ocazia unei confruntări". Dar în 1950 urma să se întoarcă acasă Silviu Crăciunaş, care îşi va scrie raportul şi
va istorisi şi acest episod, aşa cum a fost prezentat mai sus, dezvă-l luind astfel pentru SSI întreaga poveste, mai precis că nu Tandal Caragea l-a deconspirat pe Ruja, ci invers, şi în acest fel pecetluindl soarta fostului şofer. „În toamna anului 1950 Ruja Augustin a fost preluat de către DGSS\ Nu ştiu ce s-a mai întâmplat cu el de atunci"[47] le-a spus Ţigoiu ofiţerilor de Securitate în 1957, când a fost întrebat despre fostul său coleg de la filaj.

Când Tanda Caragea a plecat la Viena, a fost însoţită de unul dintre amanţii ei, inginerul Paul Laptew, recrutat la repezeală de SSI, şi de Ionel Munteanu, care i-a condus până în Ungaria. Au ajuns la Budapesta pe 2 octombrie şi s-au cazat iniţial la Hotelul Astoria, apoi la gazda lui Liviu Bodolea, Lola Roth, pentru a-şi confirma legenda de transfugi odată ajunşi la Viena. Nimeni nu ştia însă că Ruja trădase deja şi că misiunea Tandei era sortită eşecului. De altfel, este greu de precizat când s-a aflat cu exactitate la Bucureşti despre încurcătura în care a intrat Tanda Caragea la Viena. Este cert însă că Ţigoiu i-a luat apărarea, era creaţia lui şi se mândrise l cu ea în SSI. Chiar şi mai târziu, în 1953, când nu mai lucra în spionajul comunist, le-a spus foştilor săi colegi că Tanda „s-a purtat cinstit cu noi în ţară" şi că nu se îndoia că fosta sa agentă aristocrată] „ar fi rezistat cinci zile la bătăi şi torturi înainte de a mărturisi ceva' [americanilor]"[48]. Sigur, Ţigoiu se amăgea singur crezând că o femeie ca Tanda putea să reziste la mai mult de două palme ale căpitanului Walter Popan, pe numele lui adevărat Valeriu Pop, cadru al CIC,I şi că în timpul anchetei ar fi mărturisit doar „ceva". în realitate, un document al Central Intelligence Agency (CIA) din 1952 ne indică faptul că agenta SSI a recunoscut totul, inclusiv că „fusese informator pentru comunişti în ultimii doi ani în România"[49].

În ceea ce îl priveşte pe Paul Laptew, Securitatea a fost de părere [1] mai târziu că, drept răsplată pentru trădarea sa, „a fost încadrat ca < funcţionar la forţele de ocupaţie americane din Salzburg unde a lucrat până în anul 1950 când a plecat în Canada şi s-a angajat la o fabrică de instalaţii electrice"[50]. Devenit cetăţean canadian, Laptew a vizitat România în 1965, iar Securitatea a profitat de această oportunitate pentru a relua legătura cu fostul agent, pe care îl botezase Lovinescu: „în august 1965, cu ocazia vizitei lui în ţară, Laptew Paul a fost contactat direct de organele noastre, efectuându-se cu el mai multe întâlniri. [...] De menţionat este faptul că la primele discuţii Laptew Paul a avut o atitudine refractară şi a căutat să justifice din punctul lui de vedere motivele rămânerii lui în străinătate în anul 1948. Ulterior, şi-a schimbat poziţia, angajându-se să sprijine organele de Securitate, solicitând în schimb să fie ajutat în rezolvarea unor probleme legate de mama sa"[51]. într-adevăr, în schimbul unui paşaport pentru mama sa aflată la Bucureşti, în 1965 Laptew i acceptat să ofere Securităţii informaţii despre compania General Klectric, la a cărei filială din Londra era angajat, şi despre românii aflaţi în exil în Anglia. Atunci, în vara anului 1965, Laptew i-a povestit locotenent-colonelului de Securitate C. Diaconescu că în 1948 el şi Tanda au fost arestaţi „după 5-7 zile" de la sosirea la Viena, că a fost izolat de amanta sa cât timp a fost anchetat, recunoscând totodată că declarase tot ceea ce ştia despre Tanda Caragea, despre misiunea pe care o aveau de îndeplinit, precum şi despre situaţia politică din România. De asemenea, Laptew a informat Securitatea că, «lupă finalizarea anchetei, americanii nu l-au angajat, dimpotrivă. „După punerea sa în libertate a rămas la Viena aproximativ un an de zile, timp în care nu a lucrat, fiind ajutat de rude şi prieteni."[52]

Deşi fusese arestată, Tanda s-a descurcat până la urmă şi a ajuns la Paris, folosind arma cu ajutorul căreia obişnuia să îşi rezolve problemele: favorurile sexuale. A fost eliberată din închisoare în urma eforturilor locotenentului Moevs, de care însă a divorţat mai l ârziu, dar, cât timp a rămas în Austria, a continuat să facă victime. De exemplu, dintr-un raport al Securităţii aflăm că Tanda Caragea, neprimind încă dreptul de a pleca în Franţa, a fost mutată într-o vilă de lângă Salzburg cu ajutorul maiorului

Beaumont, care lucra în cadrul serviciului de informaţii militar francez şi făcea naveta de la Paris „special pentru a vizita pe amanta sa"[53]; Tanda obişnuia să spună pe atunci că „cine se atinge de mine are de-a face cu Beaumont"[54]. Un alt document, de această dată al CIA, afirmă că Tanda îl cucerise şi pe maiorul Neagoe, care a lucrat mulţi ani în cadrul CIA şi căruia i-ar fi sustras nişte documente de pe birou[55]. Până şi Frank G. Wisner, devenit mai târziu o adevărată legendă a spionajului american, a avut de îndurat o anchetă internă din cauza ei, după ce americanii au aflat că fusese recrutată de comunişti. Ca şef al biroului OSS din Bucureşti în perioada august 1944 – ianuarie 1945, Wisner o cunoscuse pe Tanda în casa ei din Aleea Modrogan, unde poposise adesea, iar directorul FBI J. Edgar Hoover şi senatorul republican Joseph McCarthy l-au acuzat la începutul anilor 1950 că fusese implicat într-o relaţie romantică cu prinţesa de la Bucureşti, viitoare agentă a comuniştilor. Concluzia anchetei biroului de securitate al CIA a subliniat însă că Wisner nu fusese implicat în niciun joc operativ al comuniştilor.

în august 1955, DIE a renunţat în mod oficial la agenta Tanda Caragea pentru că „susnumita a fost trădată de un trădător a însăşi Serviciului [Special] de Informaţii care a trimis-o afară, lucru de care ea ştie deoarece a fost confruntată cu persoana care a trădat-o, în prezent nu i se mai poate pune problema colaborării cu acelaşi serviciu de informaţii şi de aceea propune[m] abandonarea cazului"[56]. Dar cinci ani mai târziu, aflată la Paris, Tanda a bătut singură la uşa DIE, prezentându-se la Consulatul României din capitala Franţei în februarie 1960. în timpul întâlnirii cu diplomaţii români, în realitate ofiţeri de Securitate, le-a explicat că nu ea purta vina celoi întâmplate cu mai bine de zece ani în urmă, ci Ruja, trădătorul căruia îi făcuse semn să tacă, cu degetul la gură, în timpul confrun tării. A continuat discuţia menţionând că în prezent avea un antura interesant la Paris, cu politicieni şi militari francezi, inclusiv generali, astfel încât şeful rezidenţei DIE, după ce a condus-o politicos la ieşire, a scris imediat o telegramă Centralei afirmând că, acum; Tanda „ar putea fi de un real folos". Colonelul DIE Aurel Moiş, un individ brutal, despre care se spunea că răsfoia superficial telegramele! şi scrisorile operative ce îi ajungeau pe birou, a citit de această dată] cu atenţie informarea şi a semnat o telegramă de răspuns chiar în' aceeaşi zi, indicând rezidenţei să se potolească: Tanda Caragea „nu! va fi folosită în scopuri informative", iar rezidenţa „trebuie să aibăi cu Caragea numai relaţii oficiale"[57]. La Bucureşti se considera, pe: bună dreptate, că Tanda fusese trimisă de contraspionajul francezf să întindă o capcană Securităţii.

Prinţesa nu va reuşi niciodată să-şi reabiliteze numele. O tele-l gramă a rezidenţei DIE de la Paris datată octombrie 1970 menţionează faptul că „toţi românii refugiaţi în Franţa ştiu că Tanda Bragadiru, născută Caragea, este informatoarea securităţii statului român"[58], ceea ce, bineînţeles, nu era adevărat. Dacă Tanda raporta cuiva bârfele care îi treceau pe la ureche, o făcea probabil celor de la Direction de la Surveillance du Territoire sau poate chiar america-l nilor, dar despre acest lucru numai ea ne-ar fi putut lămuri dacă ar mai fi trăit. însă viaţa ei vicioasă şi coruptă a aşternut în mod nedrept peste numele Caragea o umbră apăsătoare, iar destinul ei l-a acoperit zgomotos pe cel al mamei sale, care reuşise să păstreze integru numele familiei.

Tanda semăna mai degrabă cu tatăl său, Constantin Caragea, care odată cu venirea comuniştilor la putere îşi trecuse în biografie că este

agricultor, deşi ofiţerii de Securitate ştiau că era de fapt „fost prinţ”. Mai aflaseră că „a dus o viaţă destrăbălată, imorală, având diferite vicii ca afemeiat, jucător de cărţi şi curse etc.”[59], precum şi că soţia sa, Ecaterina, a divorţat de el în 1947, după ce Constantin i-a mâncat averea şi i-a făcut viaţa un „infern”, cum obişnuia să spună Tanda referindu-se la fosta ei soacră.

Însă Ecaterina a fost ceea ce fiica sa Tanda nu a ştiut să fie: o femeie generoasă şi devotată oamenilor. Mama ei, bunica Tandei, s-a numărat printre fondatoarele Leagănului pentru copii Sfânta Ecaterina de lângă Arcul de Triumf, iar Ecaterina a început să se îngrijească de acest aşezământ social, care ajunsese să găzduiască mii de copii, încă din tinereţe, pe când avea doar 27 de ani. În 1925 a construit un dispensar pe care l-a pus la dispoziţia copiilor în mod gratuit. Apoi a construit o şcoală de meserii, o cooperativă şi un alt dispensar în comuna Nedelea, localitate aflată la aproximativ 20 de kilometri de oraşul Ploieşti, unde se afla una dintre moşiile familiei (Saragea.

În august 1947, după ce a divorţat de soţul său, s-a mutat chiar în clădirea leagănului de copii, unde a locuit doar până în 1949, când a fost înlăturată din funcţia de administrator şi evacuată de comunişti, deşi era bine cunoscută pentru activitatea ei caritabilă, liind şi membră permanentă în Comitetul Internaţional de Asistenţă a Copilului. Lucra oricum ca voluntar. Comuniştii ştiau că „este cunoscută ca o femeie a cărei modestie întrece absurdul, luând masa regulat de la cazanul leagănului”[60], dar simplul fapt că provenea (lintr-o categorie socială duşmănită o făcea indezirabilă regimului. I)e fapt, Ecaterina avea toate şansele să sfârşească într-o celulă a vreunei închisori de femei, căci în noiembrie 1949 s-au cerut referinţe despre ea chiar de la angajatele instituţiei pe care o patronase cu atâta demnitate şi sacrificiu de sine. Conduita sa timp de decenii a salvat-o probabil de la moarte, căci nici măcar comunistele care lucrau la leagănul de copii n-au putut să-i reproşeze altceva decât că, dacă a ajutat pe cineva, a făcut-o din filantropie, şi nu pentru că ar fi avut convingeri comuniste:
Tov. Olga Feder, responsabilă cu agitaţia* de la Leagănul Sf. Ecaterina, afirmă că în timpul regimului antonescian, când Olga Feder urma să fie condamnată de Tribunalul Militar pentru activitate comunistă, Caragea Ecaterina a intervenit pentru achitarea ei, reuşind să obţină amânări până la 23 august 1944. De asemenea, tov. Oteteleşanu Marcela, de la spitalul de urgenţă din str. Arh. I Mincu, responsabilă culturală şi cu cercul de studii literare în organizaţia de bază [a partidului comunist], afirmă că Ecaterina Caragea, la sărbători mari (Paşte, Crăciun), trimitea printr-o delegaţie de copii pachete cu alimente deţinutelor politice comuniste la închisoarea Mislea”. De asemenea, mai afirmă că a scăpat de la închisoare şi lagăr pe tov. Maria Sârbu, deputată de Hunedoara, luând-o pe cauţiune morală şi trimisă la conacul ei din comuna Nedelea – Prahova. Tot în timpul regimului antonescian, numita a adăpostit 10 evrei (doi funcţionari şi opt muncitori) în interiorul Leagănului Sf. Ecaterina, până la 23 august 1944.
Tot tov. Olga Feder afirmă că după 23 august 1944 nu s-a manifestat cu nimic contra regimului, făcând aceasta însă din spirit de precauţie, fiind extrem de inteligentă. Crede că dacă a făcut ceva pentru comunişti, a făcut-o mai mult din spirit de filantropie şi nicidecum din convingere.
Din convorbirea avută cu Ecaterina Caragea rezultă că nu simpatizează cu regimul actual pentru că i-a luat toată moşia, ea înţelegând să-i fi lăsat măcar 100 [de] pogoane, nu să-i ia şi „cămaşa”, aşa după cum s-aj exprimat. De asemenea, îşi manifestă o mare nemulţumire pentru că nul are voie să se ducă în comuna Nedelea, Prahova, să-şi vadă mormântul

celor două fiice", dar afirmă: „Noi suntem tari, răbdăm, mai ales că suntl jumătate română, jumătate englezoaică"[61].

Numai Dumnezeu cunoaşte întregul şir al faptelor bune făcutei de Ecaterina Caragea. Cu siguranţă copiii de la orfelinat nu au uitat-o toată viaţa. Aşa cum n-au uitat-o nici militarii americanii luaţi prizonieri în România în timpul războiului. „Princess Catherine", cum i se adresau aceştia, îi salvase pe unii dintre ei de la moarte, adăpostindu-i şi îngrijindu-i la orfelinatul de lângă Arcul de Triumf] iar militarii americani au numit-o „îngerul din Ploieşti". Aceasta femeie remarcabilă, care s-a dăruit copiilor orfani şi oamenilor aflaţi" în nevoi, indiferent de etnie, clasă socială sau convingeri politice, va reuşi să părăsească până la urmă România, continuând să o sprijină financiar pe singura sa fiică rămasă în viaţă, Tanda. Dacă raiul exista cu adevărat, sufletul Ecaterinei ar trebui să se odihnească acolo. Sufletul Tandei probabil e şi astăzi fugărit de cel al lui Ţigoiu.

Un an mai târziu, revenit în România, Crăciunaş va povesti că, atunci când Gelu Belu îi relata prin ce trecuse Tanda Caragea, i s-a „zbârlit părul în cap", sesizând că există pericolul să fie deconspirat la rândul lui. Şi-a amintit cum colonelul Lafaille, un „vulpoi şiret", îl chestionase cu doar câteva zile înainte despre Liviu Bodolea şi Lola Roth şi abia acum înţelegea motivul. în plus, a realizat că cine ar investiga mai adânc detaliile călătoriei sale ar putea face conexiuni periculoase: Crăciunaş trecuse ilegal graniţa prin aceeaşi zonă prin care trecuse şi Caragea, la Budapesta intrase şi el în legătură cu Lola Roth şi, în prima zi a sosirii sale la Viena, trimisese o scrisoare „tovarăşilor din ţară" în care îl amintise pe „domnul Munty"[62], deja bine-cunoscutul Munteanu. Grijile erau însă de prisos, reputaţia lui era respectată prea mult pentru a fi trecut prin verificări atât de amănunţite.

A realizat de asemenea că episodul Tanda Caragea îi determinase pe francezi să schimbe regulile şi să înăsprească tratamentul refugiaţilor români din toamna anului 1948. Acum nu mai erau găzduiţi la hotelurile închiriate de francezi, trataţi cu sardine şi „şocolată", cum îşi amintea Theodor Cazaban, ci trimişi într-un lagăr sau lăsaţi să se descurce singuri prin oraş, pentru ca refugiatul, în cazul în care era agent secret, să nu poată avea contact nemijlocit cu francezii (lin hotelurile vieneze, militari sau civili.

„Deşi «cazul» Tandei a fost o «lovitură» care m-a clătinat câteva ore, am luat hotărârea să continui «înaintarea» spre Paris", le-a povestit Crăciunaş ofiţerilor SSI în 1950. „Voiam să dovedesc Partidului că am făcut totul pentru a executa misiunea încredinţată."[63] Dar trebuia să aibă răbdare, decizia în privinţa lui încă nu era luată. Crăciunaş s-a folosit de acest răgaz pentru a scrie lungi scrisori la Paris lui Horaţiu Comaniciu şi lui Ion Iliu, trimise prin intermediul lui Pierre Boullen. Lui Comaniciu i-a povestit toate suferinţele şi „primejdiile" prin care a trecut până a ajuns la Viena, iar Boullen s-a îngrijit să o expedieze imediat. „Ştiam sigur că scrisoarea va fi copiată pentru «interes de serviciu» de către Boullen şi voiam să-mi scriu singur, în modul acesta, un certificat de bună purtate"[64], îşi amintea Crăciunaş.

S-a împrietenit atât cu gazda sa, Alois Ortmayer, cât şi cu sora acestuia, Margarete Grosschopf*, o tânără de 27 de ani de care s-a folosit ca însoţitoare prin oraş. Margarete îşi făcuse studiile la Praga între 1939 şi 1943, unde s-a căsătorit cu Alois Grosschopf, conferenţiar la Universitatea Germană din Praga şi naţional-socialist convins. A divorţat în 1946, dar a preferat să păstreze numele soţului. În 1948 s-a mutat la Viena şi s-a

angajat la spitalul Rothschild. Prietenia cu românul găzduit de fratele său s-a transformat repede în concubinaj, Margarete având deja o reputaţie de femeie uşoară. Greta, cum o alinta Crăciunaş, începuse să întâlnească tot mai mulţi bărbaţi interesanţi, unii dintre ei având legături sau chiar lucrând cu diferite servicii secrete, inclusiv cu cele comuniste. Printre aceştia, Hubert Glasser, membru al partidului comunist şi director al USIA" în Viena, care o va introduce în anturajul său periculos, format din militari sovietici sau ofiţeri de informaţii. Relaţia cu Greta îi va crea serioase probleme mai târziu, dar Crăciunaş nu avea cum să-şi dea seama în acel moment. A crezut că este suficient dacă îşi protejează identitatea faţă de ea, de fraţii ei sau de alte noi cunoştinţe, recoman-l dându-se cu mai multe nume, printre care Feldman sau Lotzi Bacsi. |

A reuşit să părăsească Viena abia în seara zilei de 12 mai 1949, după ce a primit acordul francezilor şi s-a urcat în acceleratul de ora 21.00 cu destinaţia Innsbruck, împreună cu iubita sa, Margarete. ; Au mers toată noaptea, odihnindu-se în vagonul de dormit. Rolul i lui Margarete era, în cazul în care militarii sovietici l-ar fi chestionat pe Crăciunaş, să vorbească în limba germană în locul lui în timp ce el pretindea că este foarte bolnav şi răguşit. Nu mai arăta ca un rabin, îşi răsese parţial barba la cererea lui Gelu Belu, care i-a i recomandat să-şi facă mai multe fotografii pentru noile documente) de identitate. Solicitarea lui Belu l-a încurcat puţin, căci nu purta barba de plăcere. Ţigoiu şi Munteanu îi comunicaseră la Bucureşti că, odată ajuns la Paris, barba va fi consemnul pentru restabilirea j legăturii cu un reprezentant al serviciului de spionaj comunist aflat , în Franţa. Astfel că agentul a decis să poarte totuşi un cioc şi mustaţă, care îi dădeau un aer de tinereţe şi prospeţime.

A doua zi după-amiaza, când a coborât în gara din Innsbruck, Pierre Boullen îl aştepta pentru a-l prezenta lui Blondell, reprezentantul Ministerului Francez de Interne pe care românii îl botezaseră „Nae", pentru că era „un francez care face pe românul"[65]. Nu bănuia atunci că va fi reţinut în Innsbruck timp de trei luni, până pe 12 august 1949, mai mult decât a stat la Viena. I s-a făcut o fişă personală, a fost amprentat, a dat o scurtă declaraţie, a primit o legitimaţie de refugiat, după care a fost cazat la un hotel modest. Pentru a-i dovedi că are parte de un tratament preferenţial, Pierre Boullen l-a informat că „în mod obişnuit, refugiaţii sunt internaţi în lagăre, unde timp de cel puţin 15 zile sunt supravegheaţi"[66] de agenţii francezi care intră în contact cu ei. După aceea Boullen s-a întors la Viena, lăsându-l pe mâna celor din Innsbruck.

Blondell l-a invitat pe Crăciunaş la masă de mai multe ori, ocazii cu care i-a explicat că „are încredere mai ales în elementul legionar", element dinamic şi cu spirit de sacrificiu, spre deosebire de „vechii politicieni, care sunt lipsiţi de combativitate, ajunşi la Paris nu mai continuă să lupte pentru eliberarea României, ci îşi văd de interesele lor particulare"[67]. Apoi, timp de câteva zile, a fost lăsat singur şi nu l-a deranjat nimeni, probabil pentru a se identifica, prin măsuri de filaj, dacă are un comportament suspect. în jurul datei de 18 mai Blondell l-a condus într-un lagăr şi i-a spus că va sta de vorbă „cu un preot şi fost legionar, în care trebuie să am toată încrederea şi să-i vorbesc deschis"[68]. Acesta se numea Nicolae Tănase. însă agentul avea deja experienţa unor astfel de interogatorii prezentate drept interviuri şi l-a ameţit pe Tănase cu un şir de poveşti despre prieteni legionari comuni, despre aventurile din timpul guvernării legionare, despre rebeliune sau despre lupta camarazilor lor împotriva comuniştilor.

Tănase l-a informat imediat că va rămâne acolo „cel puţin trei luni", iar când Crăciunaş l-a întrebat revoltat „de ce?", i-a explicat: încă oste ca „o foaie albă" pentru francezi.

însă această foaie albă s-a umplut repede. Informaţiile furnizate de agent, reale până la 7 aprilie 1948, ziua când a fost arestat de SSI, false după acea dată, s-au întins pe vreo 40 de pagini, bătute la maşină cu dificultate de preotul interogator, căci, pe de o parte, încă nu se obişnuise cu tehnica modernă, iar pe de altă parte învăţase franceza la locul de muncă şi era nevoit să consulte des dicţionarul pentru a construi frazele. Crăciunaş profita cu dibăcie de pauzele lungi ale lui Tănase pentru a-şi ordona în minte informaţia pe care urma să o ofere. Apoi a venit rândul lui şi a făcut cu Tănase ceea ce se pricepea mai bine. în acele zile, Crăciunaş a aflat de la el cele mai relevante informaţii despre diferitele persoane interogate de preot în trecut. Când s-a întors acasă, raportul lui Crăciunaş cu informaţiile obţinute de la Nicolae Tănase a fost dactilografiat pe aproximativ 12 pagini. Convins de sinceritatea lui, Tănase le-a recomandat francezilor eliberarea vizei pentru agent şi l-a pus în legătură cu o parte din legionarii stabiliţi în Austria, cu care a avut nenumărate întâlniri în acea perioadă.

L-a cunoscut şi pe maiorul Beaumont, pe care SSI îl bănuia a fi directorul sectorului „Europa Centrală şi de Sud-Est" în cadrul Biroului 2, serviciul secret al armatei franceze. Beaumont, un tip jovial, care fuma ţigară după ţigară, i-a spus că Franţa doreşte „să organizeze lupta de eliberare şi mişcări de rezistenţă împotriva regimului comunist", iar pentru atingerea acestui scop, emigranţii români trebuie ajutaţi „să se organizeze, ca astfel să poată acţiona împotriva RPR. Văzând certurile din emigraţia română, Franţa, care doreşte să mijlocească din punct de vedere politic şi să ajute din punct de vedere material în această luptă, a fost nevoită să i-a în mână organizarea". Această organizare s-a concretizat prin constituirea unui comitet de acţiune franco-român la Paris, un fel de stat-major militar, cei selectaţi să lucreze în cadrul său fiind obligaţi „să renunţe la orice poziţie politică de partid". După eliberarea României, întorşi acasă, membrii acestui stat-major vor avea „posibilitatea să joace un rol politic". Beaumont i-a propus agentului Victor să colaboreze cu această organizaţie, iar Crăciunaş a acceptat într-un final şi fără tragere de inimă, decis să facă orice pentru a ajunge cât mai repede la Paris. întors în România, va informa SSI că, după părerea sa, „francezii nu au reuşit să pună în funcţiune" acest comitet, iar Franţa nu are în România „legături clandestine bine organizate şi nu au informaţii reale despre situaţia din ţară"[69].

Pe 6 august francezii i-au acordat viza. Ajuns la Paris în dimineaţa zilei de 12 august, după aproape cinci luni de când plecase din România, Crăciunaş îşi vedea în sfârşit unul dintre obiective atins.
Durase mai mult decât îşi imaginase la începutul călătoriei, în februa-l rie 1949, şi mai mult decât estimase Mircea Ţigoiu, care preconizase! că agentul va ajunge la Paris în aproximativ trei săptămâni. Dar nu era vina agentului. Dimpotrivă, având în vedere climatul de neîn-l credere din jurul transfugilor, efortul lui Crăciunaş a fost notabil,! căci a depăşit toate obstacolele pe care ofiţerii de informaţii francezii i le-au pus în faţă din momentul când a ajuns la Viena, iar bagajul! de informaţii obţinut până în acel moment era impresionant. La ora 7.30 dimineaţa, când a coborât din tren în Gara de Nord, ştia că misiunea sa intra într-o nouă etapă. Pentru el, Parisul nu era ora-l şui luminilor, ci oraşul surselor pe care trebuia să le

identifice şi al secretelor pe care trebuia să le afle. în săptămânile ce au urmat a alergat neîntrerupt de la un emigrant român la altul, primit cu entuziasm de toţi prietenii săi, în frunte cu Horaţiu Comaniciu. Ba chiar unii dintre ei se supărau că îi neglijează în detrimentul altora.] S-a pus la curent cu toate noutăţile referitoare la Romulus Boilă] Augustin Popa, Sabin Mănuilă, Virgil Veniamin, Emil Ghilezan şi mulţi alţii, precum şi cu acţiunile organizaţiilor politice româneşti care vizau regimul comunist de la Bucureşti.

Pe Crăciunaş îl interesa în mod special maiorul Vasile Raţiu sau Basil, cum îl ştia toată lumea. Născut în 1906, cu mai bine de un deceniu mai în vârstă decât Crăciunaş, Raţiu fusese maior în armata română şi în 1944 a fost numit adjunct al ataşatului militar în Turcia, de unde a refuzat să se întoarcă în ţară. A activat în cadrull Comitetului Naţional Român, fiind persoana de legătură a acestei organizaţii cu CIA. Militar experimentat, Raţiu făcea parte în acel moment dintre românii care beneficiau de încrederea deplină a serviciilor de informaţii franceze şi americane.

Crăciunaş l-a cunoscut pe 15 august şi a petrecut cu el câteva | zile. Maiorul l-a primit foarte cordial, fiind încredinţat că stă de vorbă cu un respectabil luptător anticomunist, despre care avea deja referinţe excelente. Maiorul Beaumont îl informase despre sosirea lui în Austria încă din luna iunie. Raţiu va povesti mai târziu cum îi comunicase Beaumont că la Innsbruck se află un refugiat român „foarte bine informat asupra stărilor de lucruri din România şi are posibilităţi extraordinare de a realiza legătura cu România, dar că nu vrea să dea detalii decât numai unei persoane de mare încredere din emigraţia românească", ceea ce îl irita pe Beaumont. Prin urmare, maiorul francez l-a rugat pe cel român să-l însoţească la Innsbruck, dar Basil Raţiu, care era pe punctul să renunţe la colaborarea cu francezii în favoarea ofertelor primite de la CIA, nu s-a deranjat să se deplaseze în Austria, invocând tot felul de pretexte, şi a făcut demersuri ca misteriosul român „foarte bine informat" să scape din mâinile lui Beaumont şi să ajungă totuşi la Paris: „Pentru a nu mă angaja în niciun fel faţă de francezi, am refuzat să plec în Austria, pretextând lui Beaumont că subiectul nu mă interesează şi că eu sunt foarte ocupat cu afacerile fermei. în acelaşi timp, am rugat pe profesorul Veniamin şi inginerul Boilă să se ocupe personal de aducerea lui Crăciunaş în Franţa prin legăturile lor [de] la Ministerul de Externe"[70].

Raţiu nu s-a bazat doar pe Veniamin şi pe Boilă, ci i-a informat imediat şi pe americani, considerând cazul interesant şi demn de a fi adus la cunoştinţa celor de la CIA. Toate acestea i le povestea acum lui Crăciunaş, în timpul întâlnirii lor din august, căci Raţiu s-a arătat extrem de deschis cu agentul Victor, care abia acum înţelegea că reuşise să ajungă la Paris şi datorită sprijinului discret al înseşi persoanei cu care Serviciul Special de Informaţii îi indicase că trebuie să se întâlnească. Raţiu i-a mărturisit că este pe punctul de a pleca în Germania, unde va lucra cu ofiţerii de informaţii americani, pentru că francezii sunt „neserioşi", „nu ştiu să păstreze niciun secret, nu au metodă conspirativă şi folosesc elemente slab pregătite, fără experienţă, pe care le plătesc cu totul insuficient". Avea misiunea, mărturisea el, să recruteze „elemente potenţiale pentru a restabili legătura cu România pe mai multe fire de drum clandestine", în ţară urma „să organizeze mai multe reţele pentru culegerea de informaţii, pe regiuni, fiecare reţea fiind, de la început, independentă de celelalte reţele [...], adică fiecare reţea îşi are oamenii săi, aparatele sale de transmisiune,

curierii săi, drumul său clandestin spre străinătate, separat şi independent de celelalte reţele". Crăciunaş nimerise, aşadar, în miezul problemei. În momentul când Raţiu l-a întrebat dacă doreşte să colaboreze cu el, a avut puterea să ridice miza, ca un agent experimentat, spunându-i că nu îl interesează doar o „simplă" acţiune de organizare a reţelelor de culegere de informaţii, în care să devină „un simplu agent al unui serviciu de informaţii străin". El, Silviu Crăciunaş, era om politic, acum membru al Partidului Naţional Ţărănesc, căci la Paris fusese primit în această organizaţie politică, scuturându-se definitiv de Mişcarea Legionară. Desigur, îl va ajuta, dar obiectivul său are o altă anvergură, căci în viitor el avea să fie unul dintre coordonatorii unor astfel de operaţiuni informative, integrându-le rezultatele în acţiunile politice ale exilului. „Am acceptat imediat propunerea făcută de (34)* pentru că îmi deschidea un drum important în direcţia cunoaşterii planurilor de acţiune ale duşmanilor imperialişti cei mai înverşunaţi"[71], le-a povestit câteva luni mai târziu Crăciunaş lui Ţigoiu şi Munteanu.
Maiorul l-a pus în legătură cu anumite contacte de la Paris, care urmau să-l ajute să-şi procure actele necesare, dându-i termen să se pregătească de drum până la sfârşitul lunii septembrie, moment în care acordul celor de la CIA avea să fie deja asigurat.

La începutul lunii octombrie, Crăciunaş a primit veşti de la Raţiu: era aşteptat în Bavaria. Mesajul a fost transmis de un ofiţer american din Paris, cu care s-a întâlnit într-un bar din apropierea bulevardului Champs-Elysées. Acesta i-a dat 100 de dolari şi l-a întrebat, din partea lui Raţiu, „dacă doreşte să plece să-şi vadă soţia"[72], de unde a tras concluzia că CIA şi-a dat acordul recrutării şi implicării lui într-o operaţiune de trimitere clandestină în România. După o discuţie cu Augustin Popa şi Virgil Veniamin, în timpul căreia le-a cerut – şi a obţinut — acordul să plece în Germania în calitate de reprezentant al Comitetului Executiv al PNŢ de la Paris, Crăciunaş a obţinut actele necesare drumului cu ajutorul mesagerului american şi, pe 11 noiembrie, seara, s-a îndreptat spre Germania, presat de ofiţerul american, care îi cerea să plece cât mai „urgent".

Cu doar câteva zile înainte, agentul realizase un alt obiectiv remarcabil: o întâlnire secretă cu şeful Mişcării Legionare, Horia Sima. j Fostul vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri îl cunoscuse vremel-l nic în România, iar Crăciunaş îl reprezentase energic la conducerea organizaţiei din judeţul Neamţ, în 1940. Acum, „cel mai mare revoluţionar al Europei de azi", cum îl numeau pe Horia Sima colaboratorii săi apropiaţi, se afla printre cei mai vânaţi transfugi de pe lista neagră a regimului comunist. întors în România, Crăciunaş le-a povestit ofiţerilor SSI cum şi unde s-a organizat întâlnirea, precum şi temele de discuţie:
După o săptămână, (5) [Georgel Demetrescu] m-a anunţat că a doua zi la ora 8.30 să fiu la Gara de Est, cu una mie franci în buzunar; la gară biletele au fost cumpărate de (6) [Ştefan Chendi]; am plecat cu expresul de Bruxelles; am coborât în gara (26) [Compiègne]; eram aşteptaţi de un

* în raportul său, din motive de conspirativitate, Crăciunaş nu a transcris de regulă numele persoanelor, organizaţiilor, oraşelor sau ţărilor, folosind o legendă formată din numere pe care o schimba după un anumit număr de pagini. în acest fragment al raportului, lui Basil Raţiu i-a desemnat numărul 34.

legionar, al cărui nume l-am cunoscut mai târziu, anume (27) [Vasile Buzeu] [...]; (5) şi (6) mi-au spus că în (8) [Paris] s-a ţinut un „consiliul" care a hotărât că pot să-l văd pe „Comandant"; mi-au cerut să „jur" că nu voi spune nimănui unde l-am văzut şi în ce condiţiuni; de asemenea, mi-au spus că (7) [Horaţiu Comaniciu] nu a fost „admis" să-l vadă pe (17) [Horia Sima] pentru că nu există „încredere" în el. Din (26) am plecat cu un autobuz spre şoseaua principală spre (8); după aproximativ ■20 de km. am ajuns într-un sat, unde am coborât. (27) ne-a condus acasă la el. [...] (17) ne aştepta împreună cu (9) [Protopopescu]; mi-a cerut să-l scuz pentru faptul că au trecut atâtea luni până când am ajuns să ne vedem, dar „circulă greu", în special la trecerea dintr-o ţară în alta[73].

După ce l-a întrebat ce îi face familia rămasă în ţară, în special rudele soţiei, familia legionară Iordache din Nicoreşti, Comandantul a trecut în revistă situaţia în care se afla în acel moment organizaţia, sau ce mai rămăsese din ea. Până la ora două dimineaţa, cât timp au stat de vorbă, Crăciunaş a aflat de la Sima „planurile lui de acţiune şi elementele pe care se sprijineşte pentru realizarea lor". Va trage concluzia că în grupul lui Horia Sima „sunt multe frământări şi diferenţieri, sunt elemente care trăiesc în condiţiuni grele, împrăştiaţi în multe ţări, pe două continente". Sima i-a reproşat că s-a apropiat prea mult de PNŢ, partid care nu va face decât să se folosească de el: „mi-a demonstrat că în străinătate grupul său este «cel mai numeros»; că dispune de peste şase sute de legionari «organizaţi» în Austria, Germania, Spania, Franţa, Italia, America de Sud, Anglia şi USA, că fiind «organizat» grupul său este cel mai puternic din toate grupurile din emigraţia românească". O colaborare între legionarii din grupul său şi „lumea veche", cea a partidelor istorice, era imposibilă, i-a spus Sima, sfătuindu-l să se decidă pe ce drum politic vrea să meargă. Totuşi, în anumite condiţii, ar fi fost dispus să susţină crearea unui nou partid politic:

I-am propus lui (17) să iasă o singură dată din clandestinitate, să trateze direct şi personal aceste probleme cu reprezentanţii partidelor politice istorice care îi aduc acuze pentru faptul că trăieşte ascuns, (17) a fost iniţial de acord, dar a intervenit prof. (9), care i-a psus că în calitate de „Comandant" el nu poate avea întrevederi cu aceşti reprezentanţi, care sunt sub nivelul poziţiei sale politice (cu alte cuvinte, (17) are o poziţie politică mult mai înaltă şi mai reprezentativă, ca şef al partidului celui mai puternic şi fost vice preşedinte al Consiliului de Miniştri, decât reprezentanţii partidelor politice istorice, care au o poziţie inferioară şi, astfel, nu au capacitatea de a duce tratative direct cu (17), ci numai cu „mandatarii" acestuia etc.); în urma intervenţiei prof. (9), (17) mi-a dat şi mie un „mandat" şi m-a autorizat să duc tratavite în numele lui cu (19) [Partidul Naţional Ţărănesc] pentru constituirea unui partid politic

Sima ar fi dorit să pătrundă şi să controleze conducerea acestei noi structuri politice, prin intermediul câtorva persoane, precum Silviu Crăciunaş, folosite „drept paravan". Doar în astfel de condiţii, i-a spus el lui Crăciunaş, putea fi acceptat noul său statut de membru în Comitetul Executiv al PNŢ. De asemenea, Horia Sima continua să urmărească activ obţinerea recunoaşterii politice a SUA. Potrivit lui Crăciunaş, strategia sa urmărea confirmarea faptului că „numai grupul legionar este capabil de acţiuni pe terenul din România" şi era „ferm hotărât ca problema acţiunilor din ţară, în caz de război, să nu o lase pe seama celorlalte partide", cu scopul de a primi mult dorita recunoaştere politică din partea Aliaţilor: „nu va renunţa la această condiţiune în niciun caz, şi nici nu va accepta să se subordoneze nimănui, aşa ca alţii să culeagă efectele politice şi legionarii

să moară; (17) mi-a spus că în această problemă scopul său este: «Singuri în țară pe terenul de acțiune»„.

Crăciunaș a prezentat în raportul său situația grupului Horia Sima la acel moment, făcând atât aprecieri politice, cât și operative. I De exemplu, a transmis SSI-ului informații despre modalitățile de comunicare ale celor aproximativ 600 de legionari din toată lumea,! despre rolul curierilor și al căsuțelor poștale folosite, despre rețeaua de treceri clandestine ale granițelor în Europa și adăposturile pe care le aveau la dispoziție, despre cum sunt recrutați și în ce baze ajung legionarii pregătiți pentru a fi paraşutați în România sau despre cum este organizat așa-zisul serviciu de informații legionar din exil. În această structură se adunau informații de la „fiecare] legionar, din fiecare punct al continentului european sau american", dar în special de la cei care fuseseră între timp racolați de serviciile- de informații străine, pentru că „legionarii își urmăresc întotdeauna numai interesele proprii de grup, chiar dacă sunt angajați în serviciile străine de informațiuni"[75]. Crăciunaș a obținut astfel informații despre rețelele legionare, despre coordonatorii acestora, precum și despre metodele de acțiune și despre strângerea de fonduri necesare activității lor. SSI urma să primească unul dintre cele mai amănunțite rapoarte despre această organizație.

întors la Paris, a avut grijă să-l contacteze pe ofițerul american de la ambasadă care juca rolul de intermediar al lui Basil Rațiu pentru a-i povesti câte ceva din ceea ce aflase de la Horia Sima: „am avut cu el o conversație specială asupra legionarilor pătrunși în serviciile americane și care «sustrag» documente, scrisori, lucrări"[76], materiale ce ajungeau astfel în posesia lui Horia Sima. în felul acesta și-a consolidat capitalul de încredere pe care americanii erau pe punctul să i-l acorde.

După vizita secretă la Horia Sima, Crăciunaş s-a pregătit de plecarea în Germania. Pe 12 noiembrie a ajuns în gara din Miinchen, unde era aşteptat de maiorul Raţiu. Au luat un taxi care i-a dus în satul Berg, în preajma oraşului bavarez Starnberg, aproape de graniţa cu Austria, unde maiorul l-a găzduit până pe 8 decembrie. în timp ce se apropiau de mica aşezare formată din mai puţin de 100 de case, maiorul i-a arătat din maşină vila nouă în care locuia, prima care se vedea de pe şosea, pe partea dreaptă. Locul atât de liniştit şi păduricea de la marginea satului l-au făcut pe Crăciunaş să se teamă că tocmai căzuse într-o cursă: „Eram încordat şi neliniştit; în (2) [Germania] nu aveam absolut nicio posibilitate de a mă ajuta, nu cunoşteam ţara, nu cunoşteam pe nimeni; îmi era teamă că sunt atras într-o capcană, gândeam că probabil serviciul CIC din (8) [Salzburg] a reuşit să dispună de informaţiuni care mă pot demasca”[77]. Nu era cazul însă, deşi Crăciunaş era extrem de precaut şi încordat. Dimpotrivă, agentul tocmai îşi îndeplinea cu succes ultima etapă a misiunii primite la Bucureşti.Aflat în căminul lui Raţiu, i-a cunoscut soţia, pe Aneta, o femeie de vreo 40 de ani, scundă, foarte grasă şi autoritară, despre care se spunea că îl ţine pe maior sub papuc. Nici Basil nu era tipul de bărbat cu fizic seducător. Având o înălţime de aproximativ 1,65 m, era şi el corpolent, cu părul încărunţit, dar îi plăcea să se îmbrace chiar şi în casă cu „haine de oraş”. Crăciunaş s-a mai liniştit văzând că maiorul „a încercat şă mă câştige chiar din prima zi de partea lui, mi-a cerut să-i spun pe nume, «tu» etc.”, şi i-a continuat confidenţele începute la Paris despre „viaţa sa, de la naştere până când a ajuns în (1) [Bavaria]”[78]. Dezvăluirile lui Raţiu erau mai valoroase decât cele ale lui Gelu Belu, date fiind poziţia şi legăturile sale cu ofiţerii de informaţii americani. Raţiu i-a relatat, printre altele, activitatea sa din Turcia din cadrul biroului ataşatului militar al României, legăturile cu generalul Nicolae Rădescu şi Alexandru Cretzianu, relaţiile stabilite cu serviciile franceze de informaţii, precum şi cu cele elveţiene, prin intermediul prietenului său, colonelul Robert Frick, locţiitor al Şefului Marelui Stat-Major de la Berna. l-a explicat împrejurările în care a ajuns în Bavaria, cu ajutorul lui Cretzianu, care intervenise pe lângă autorităţile americane, la Washington şi New York, cerând sprijin pentru înfiinţarea unui stat-major româno-ame- rican în Germania. De asemenea, i-a descris amănunte referitoare la proiectul de organizare a acţiunilor subversive împotriva regimului comunist de la Bucureşti, acţiuni ce urmau să fie coordonate de acest stat-major româno-american prin reprezentanţii lui de la Salzburg, Viena, Roma, Belgrad, Atena şi Istanbul. în următorii ani, i-a mărturisit maiorul, vor fi trimişi în România, cu avionul sau cu submarinul, cu vase pe Dunăre sau pe Marea Neagră, agenţi de origine română antrenaţi în culegere de informaţii, acţiuni de sabotaj şi operaţiuni de creare a unor reţele de sprijin. Informaţiile oferite de Basil Raţiu erau atât de multe şi atât de detaliate, încât ofiţerii SSI care au citit raportul lui Crăciunaş au trasat cu un creion numeroase linii pe marginea documentului pentru a scoate în evidenţă cât mai multe date relevante.

în zilele următoare, Silviu Crăciunaş i-a cunoscut şi pe americani, căci la locuinţa lui Raţiu au sosit „dl George, de pe lângă autorităţile Statelor Unite din Germania, şi dl. Frank Wild, venit special de la Marele Cartier General de la Washington pentru punerea la punct a acţiunii proiectate în direcţia ţării noastre”[79]. Au sosit pe rând, acţiunea fiind

regizată în prealabil. Primul care a venit a fost „dl George”, pe 15 noiembrie. Ofiţerul american s-a recomandat cu un nume care probabil nu era cel real, George Schortt ', menţionând că

* întrucât Silviu Crăciunaş nu ştia atunci limba engleză, iar personalul SSI nici atât, numele ofiţerului american a fost transcris în mai multe variante în documentele Securităţii: George Schort/Schortt/Schrot.

este reprezentantul serviciului de informaţii american din Bavaria. Acesta i-a cerut lui Crăciunaş să-i expună posibilităţile pentru „restabilirea legăturilor clandestine cu România”.

Toată noaptea, Crăciunaş a descris în amănunt, pe aproximaţii 10 pagini, acest plan de acţiune, îndeplinind în realitate una dintrel misiunile primite de la SSI înainte de a pleca, aceea de a stabili o nouă rută clandestină pe care s-o pună la dispoziţia americanilorl Crăciunaş a elaborat-o parţial pe baza informaţiilor reale, obţinute de pe teren în primăvara anului 1949, când făcuse drumul Budapesta-Viena,| însă pentru distanţa Bucureşti-Budapesta a imaginat pur şi simplu detaliile, căutând să dea credibilitate informaţiilor false pe care le avansa. A descris locurile de trecere a frontierelor, călăuzele, gazdele,l precum şi persoanele pe care le-ar putea recruta din România în cadrul acestei noi reţele clandestine de culegere de informaţii ce urma să lucreze pentru americani. A afirmat că, potrivit calculelor sale,' realizarea unei astfel de reţele ar avea nevoie de 9.500-11.000 de dolari. Schortt a trimis documentul la Washington, iar în următoarele zile au discutat detaliile aparent incerte, indicate de la Washington, lui Schrott prin telegrame radio. Pe 1 decembrie, Crăciunaş a înţeles că americanii fuseseră traşi pe sfoară, pentru că la locuinţa lui Raţiu a descins superiorul lui Schortt, Frank Wild, pe care Basil Raţiu l-a adus cu maşina de la Munchen. De faţă cu acesta, Raţiu I i-a spus lui Crăciunaş că îl cunoaşte pe ofiţerul american încă dinj toamna anului 1944, de când lucra la Ankara. Wild vorbea foarte) bine românește, cu un uşor accent american; i-a explicat lui Crăciunaş că se născuse în România pentru că părinţii săi lucrau „în acel timp în industria de petrol”[80]. De asemenea, l-a informat „că planul de[1] drum prezentat de mine a fost studiat şi acceptat de Marele Cartier General”[81] şi că fusese el însuşi trimis pentru a finaliza discuţiile referitoare la misiune.

Frank Wild însă se prefăcea doar că este american; în realitate j era român şi se numea Teodor Manicatide. Americanii îl strigau Teddy, iar Basil Raţiu îl alinta Toto, căci se cunoşteau încă din timpul războiului, nu de la Ankara, ci de la Bucureşti, Manicatide fiindu-i subordonat în cadrul Secţiei a II-a a Marelui Stat-Major. în septembrie 1944, maiorul Virgil Plesnilă, ofiţer de informaţii al Secţiei a II-a a Marelui Stat-Major, i-a propus lui Frank Wisner, şeful OSS j de la Bucureşti, ca printre ofiţerii români de legătură să-l introducă 1 şi pe sergentul Teodor Manicatide, cu misiunea de a aduce zilnic j ordinea de bătaie a trupelor româneşti, astfel încât aviaţia americană să poată colabora eficient pe front cu armata română. Wisner a acceptat, iar Manicatide a devenit repede sursă a OSS-ului, cu numele de cod Tonsillitis, fiind demobilizat la începutul anului 1945 şi angajat apoi translator în cadrul Misiunii Militare Americane. Pe cei de la OSS i-a cucerit repede prin loialitate şi probitate, iar SSI a vrutsă-l aresteze şi aproape a reuşit să o facă, pe 26 mai 1946. Când ofiţerii SSI băteau violent la uşa casei sergentului, cineva din familia sa a avut inspiraţia să telefoneze la Misiunea Militară Americană, în câteva minute, maiorul Thomas Hali, însoţit de alţi trei ofiţeri americani şi de translatoarea Silvia Placa, a ajuns la locul faptei şi l-a preluat pe Manicatide din mâinile agenţilor români încremeniţi de uimire, care n-au mai apucat astfel să-şi aresteze victima. Iniţial americanii l-au adăpostit în incinta misiunii. Dar, pentru că nu doreau să aducă o ofensă atât de gravă autorităţilor române, aceeaşi echipă americană l-a însoţit pe Manicatide la sediul guvernului, informând reprezentanţii SSI aflaţi în clădire, acum mult mai numeroşi, că sergentul poate fi interogat, însă numai în prezenţa lor, ceea ce SSI nu a acceptat. Manicatide, „un angajat de lungă durată, demn de toată încrederea", cum îl considera generalul Cortlandt V.R. Schuyler, reprezentantul SUA în Comisia Aliată de Control de la Bucureşti, a fost salvat a doua oară, de această dată după o altercaţie şi mai multe îmbrânceli serioase între agenţii români şi cei americani, scandalul producându-se chiar în sediul Consiliului de Miniştri. Scăpase, fără îndoială, de la moarte, pentru că este greu de crezut că, odată intrat într-o puşcărie comunistă, ar mai fi văzut lumina zilei. „Se află acum în custodia noastră"[82], nota Schuyler într-o telegramă secretă trimisă Departamentului de Stat două zile mai târziu, satisfăcut că, odată cu salvarea vieţii lui Manicatide, protejase şi informaţiile pe care acesta le-ar fi putut dezvălui comuniştilor români şi sovietici sub tortură. Manicatide şi familia sa au fost găzduiţi iniţial în incinta Misiunii, apoi la Hotelul Stănescu de pe strada Ion Câmpineanu, ce aparţinea Misiunii şi unde mulţi dintre angajaţii români erau cazaţi sub supravegherea armatei americane. în noiembrie Manicatide a dispărut din hotel şi se zvonea că fusese mutat într-o vilă. în realitate, a părăsit clandestin ţara împreună cu familia lui; a fost condamnat în contumacie pentru „participare la com- plotare întru distrugerea unităţii statului".

Se pare că Manicatide nu venea de la Washington, aşa cum îi spusese lui Crăciunaş, ci de la Istanbul, unde lucra în cadrul bazei americane de la Şişli. Când călătorea în Germania, folosea şi alte nume, dar aceste informaţii nu îi erau cunoscute agentului SSI în acel moment, căci Basil nu i le-a dezvăluit decât mulţi ani mai târziu, în februarie 1958, când s-a declarat dezamăgit de americani, care erau „fantezişti, lipsiţi de experienţă, copilăroşi", agenţii recrutaţi de ei fiind „elemente mediocre, frizeri, pantofari, intelectuali rataţi". Atunci, în 1958, l-a asigurat pe Crăciunaş că îi dă aceste detalii, precum cele referitoare la Wild, ca să-şi

dea seama „cu ce mijloace şi cu ce oameni acţionează americanii, că aceşti români se prefac că vorbesc româneşte cu accent englez pentru a mă induce în eroare pe mine, dar că eu îi sunt lui (lui Basil Raţiu) prea scump şi că vrea să mă scape definitiv de aceştia”[83].

Deocamdată Manicatide, jucând rolul unui ofiţer american care cunoştea bine limba română, i-a făcut lui Crăciunaş o expunere a situaţiei politice internaţionale, explicându-i că în acel moment con- I textul se schimbase, SUA fiind foarte interesate să dezvolte opera- I ţiuni informative clandestine pe teritoriul României, spre deosebire de anii anteriori. În 1948, afirma Manicatide, citise un raport primit J de la Legaţia SUA din Bucureşti potrivit căruia un inginer, membru j al PNŢ din Mediaş, se oferea să organizeze o reţea pentru culegerea de informaţii şi cerea să i se pună la dispoziţie aparate de emisie- recepţie. Nu se dăduse curs propunerii acelui inginer întrucât în acea perioadă americanii nu erau pregătiţi să acţioneze pe teren. I Acum însă condiţiile erau prielnice şi Wild i-a prezentat agentului SSI o informare de natură tehnică pentru a-l ajuta la executarea misiunii.

I-a explicat care vor fi „semnele de viaţă” pe care trebuia să le I ' trimită periodic pentru ca ei să fie la curent cu evoluţia misiunii. | Urma să trimită cărţi poştale la mai multe adrese cu diferite sem- || nături (Karl, Carol), în funcţie de situaţia în care se afla, iar dacă] se pregătea să plece din ţară sau era blocat în România, să publice ! în ziarul *Universul* de la Bucureşti diferite anunţuri referitoare la bijuterii sau la faptul că vinde „serviciu porţelan Rosenthal-Parzival de 24 de persoane” sau de „12 persoane”. Manicatide l-a informat [1] că trebuie să fie „econom” cu fiecare ban cheltuit „pentru că Statele j i Unite au obligaţii mondiale prea mari” din acest punct de vedere. Americanii i-au dat mai mult decât un pachet de ţigări şi 200 de şilingi, cât primise Ruja la Viena, dar nu i-au aprobat toată suma cerută, ci doar 7.500 de dolari: 1.200 pentru recrutarea a doi radio-telegrafişti şi a unui curier şi pentru întreţinerea lor timp de trei luni, iar 6.300 pentru călătoria sa în România şi constituirea reţelei. Crăciunaş a reuşit să negocieze, insistând să obţină dreptul de a cheltui până la 9.500 de dolari, restul de 2.000 urmând să-i fie I decontaţi la întoarcere: „Nu am voit să mă las uşor pe chestiunea I banilor şi a cheltuielilor ca să nu simtă artificialitatea care exista în planul meu de drum”[84], le-a explicat Crăciunaş celor de la SSI I odată ajuns acasă.

Spre deosebire de Serviciul Special de Informaţii, americanii i-au I stabilit obiective ale misiunii. SSI le-a notat şi analizat pe fiecare I dintre acestea, descoperind că avea de îndeplinit un număr de 14 I sarcini. Pe lângă stabilirea unui traseu clandestin de trecere a fron- I tierelor şi a unei reţele de agenţi în interiorul ţării, mai avea de I realizat, prin intermediul agenţilor noii reţele, următoarele obiective: I monitorizarea situaţiei de la graniţe, restabilirea legăturilor cu par- ■ tizanii din munţi, identificarea unor zone sigure pentru paraşutarea I agenţilor trimişi de americani, organizarea unor aerodromuri clan- I destine şi a unor căsuţe poştale pentru scrisori şi bani şi identificarea, I recrutarea şi trecerea clandestină în Austria a unui curier şi a doi radiotelegrafişti care urmau să fie antrenaţi de americani şi retrimişi în România. Manicatide părea să fie totuşi rupt de realitatea politică din România, deşi fugise din ţară în urmă cu aproximativ doi ani, pentru că a avut pretenţii ca cei doi radiotelegrafişti şi curierul să fie recrutaţi în funcţie de anumite trăsături fizice şi intelectuale. Curierul, „ca sănătate”, trebuia „să fie robust, să ştie limba maghiară”, iar radiotelegrafiştii „slabi, bolnăvicioşi, cocoşaţi eventual, ca să fie scutiţi de mobilizare în caz de război”[85].

I-a mai cerut să monitorizeze permanent situaţia în portul Constanţa şi pe Dunăre, la Turnu Severin, să stabilească legături de afaceri cu o firmă din Bucureşti, „autorizată să facă import-export, ca prin mijlocirea acesteia, să poată fi scos materialul informativ din RPR şi de transmis instrucţiuni, directive etc.”[86], să sustragă un act de identitate nou şi să-l aducă în Germania pentru „a se confecţiona, după acest model, buletine false”[87], să stabilească o legătură cu un membru al partidului comunist dispus să accepte o colaborare cu el şi, nu în ultimul rând, să identifice cartea cea mai citită de comunişti. Această ultimă misiune era necesară „pentru a se confecţiona, pe baza acestei cărţi, un cod cifrat, care să poată fi uşor şi sigur păstrat pe teritoriul RPR”[88]. După îndeplinirea misiunilor şi întoarcerea în Germania, Crăciunaş urma să fie recompensat cu o poziţie importantă în cadrul statului-major româno-american care coordona acţiunile subversive în România.

În ziua de 8 decembrie 1949 Crăciunaş a părăsit locuinţa lui Raţiu din satul bavarez Berg, de unde a fost condus cu maşina de George Schortt în Austria, la Linz, pentru a-i uşura drumul. Semnase un angajament în faţa americanilor în care menţiona suma de bani primită şi se obliga să execute sarcinile primite şi să ofere informaţiile exclusiv americanilor. Manicatide şi Schortt i-au cerut lui Crăciunaş să se ferească, în perioada petrecută în Occident, de reprezentanţii oricărui serviciu de informaţii, inclusiv de ofiţerii americani de la Counter Intelligence Corps, serviciul de informaţii militar al SUA, urmând să fie contactat, în caz de nevoie, numai de anumiţi ofiţeri ai CIC indicaţi de ei: „Cu această ocazie mi-au spus că nu au încredere în CIC, care este încadrat cu militari lipsiţi de experienţă şi care pot face încurcături”[89], a povestit Crăciunaş mai târziu în România, ceea ce poate fi un indiciu al faptului că Manicatide, Schortt şi Basil Raţiu reprezentau de fapt CIA.

Acum trebuia să-şi pregătească întoarcerea în ţară. Când Crăciunaş s-a despărţit de Schortt, la Linz, cei doi trebuie să fi avut sentimente diferite. Schortt îl plăcuse pe Crăciunaş, dar probabil se întreba dacă îl va mai revedea vreodată. Noul lor agent, care primise numele conspirativ Charles, avea de făcut un drum periculos către casă, trecând ilegal nu una, ci două frontiere, traversând o ţară comunistă,
Ungaria, pentru ca apoi să ajungă într-o alta, România, unde era deja urmărit de autorităţi. Crăciunaş, dimpotrivă, cu un sentiment I ascuns de satisfacţie, era probabil convins că se vor reîntâlni curând. I

La Linz a fost găzduit de Alois Ortmayer senior, care l-a chemat I şi pe fiul său din Viena la rugămintea lui Crăciunaş. Ortmayer fiul i-a refăcut legătura cu vechile călăuze, care au acceptat să-l treacă clandestin graniţa cu Ungaria după ce Crăciunaş a inventat o legendă plauzibilă, şi anume că doar din Budapesta putea să transfere suma de 10.000 de dolari lăsată în

România. Călăuzele preferau să fie angajate în activităţi de contrabandă mai degrabă decât în operaţi-l uni secrete, din simplul motiv că pedepsele erau mai mici în cazul în care erau prinse cu un rucsac plin de ţigări decât atunci când ajutau un refugiat politic suspectat că este agent secret. în acelaşi timp, pentru a nu periclita succesul misiunii şi siguranţa sa, Crăciunaş a fost sfătuit de americani să nu divulge faptul că urmează să se întoarcă în România nici gazdei sale şi nici călăuzelor din Austria, în cursul lunii ianuarie, întors la Viena, Crăciunaş a făcut planul de drum împreună cu aceştia, însă a amânat plecarea din cauza I ninsorilor abundente.

Din banii primiţi de la americani a cheltuit aproximativ 2.700 de dolari, dintre care 1.000 de dolari pentru plata celor două călăuze. A lăsat actele false procurate în Austria şi suma de 3.750 de dolari | în păstrare lui Alois Ortmayer senior, pentru a le folosi la întoarcere. După ce a trimis o ultimă carte poştală la München, informându-i pe americani că pornise la drum, Crăciunaş şi cele două călăuze au plecat spre satul de graniţă Kleinmutschen. Prima încercare de trecere a frontierei au făcut-o în noaptea de 28 februarie, dar după 5 kilo- ' metri s-au întors din drum din cauză că era lună plină. Au reuşit la a doua încercare, în noaptea de 8 spre 9 martie. S-au strecurat pe sub sârma ghimpată şi printre minele explozive, preferând un loc ales în câmp deschis, pe coama unui deal unde nu era pădure, pentru a evita zgomotul crengilor uscate ce se rupeau uşor sub greutatea paşilor lor, dar şi pentru a avea spaţiu liber ca să fugă în cazul în care ar fi întâlnit o patrulă de grăniceri maghiari. Odată I îndepărtaţi de graniţă, s-au ascuns la gazdele de încredere ale călă- I uzelor, cu locuinţe poziţionate strategic, în diferite sate aflate pe drumul spre Budapesta.

Pe 10 martie a ajuns în capitala Ungariei, după ce se despărţise cu o zi înainte de călăuze, care l-au încredinţat unor însoţitori I maghiari şi apoi s-au întors în Austria. Câteva zile mai târziu Crăciunaş I s-a despărţit şi de aceştia, urmând să aştepte singur călăuzele din 1 România. Conform raportului, pe acestea le anunţase încă din februa- I rie, printr-o carte poştală, că se pregăteşte de un drum spre casă, solicitându-le să vină în Ungaria pentru a-I trece graniţa. în realitate, I lucrurile s-au petrecut altfel, iar din acest moment povestea lui I

Crăciunaş redevine neguroasă, căci, deşi a relatat mai târziu, în cartea *Urme pierdute,* cum a decurs călătoria spre casă, cu tensiunea firească a unei treceri ilegale de frontieră, se pare că lucrurile au fost mult mai simple. Când a ajuns la Budapesta, Crăciunaş i-a sunat pe Ţigoiu şi pe Munteanu, dar aceştia nu au răspuns la telefon. Abia a doua zi i-a auzit vocea lui Ţigoiu în receptor şi l-a putut informa că se întoarce acasă, „în Patrie". Ţigoiu l-a rugat să rămână la Budapesta până când el şi Munteanu vor ajunge în capitala Ungariei. Bănuind că era posibil ca SSI să-l trimită după doar câteva zile înapoi la Viena, a solicitat printr-o telegramă ca şi Petea Goncearuc să-i însoţească pe aceştia, „ca să se poată hotărî în comun dacă pot veni în Patrie şi ce este de făcut pentru viitor"[90]. Propunerea sa a fost acceptată, astfel că, în seara zilei de 16 martie, şeful Direcţiei de Informaţii Externe şi cel al Direcţiei de Contraspionaj din cadrul SSI, Ţigoiu şi Goncearuc, au ajuns la Budapesta, unde şi-au îmbrăţişat călduros agentul. Victor a petrecut câteva zile cu cei doi, poves- tindu-le cu entuziasm despre succesul misiunii sale. Pe 20 martie s-a luat decizia întoarcerii celor trei la Bucureşti, cu autoturismul cu care veniseră la Budapesta reprezentanţii SSI. Erau prea multe informaţii de analizat, prea multe jocuri şi combinaţii operative de organizat. Două zile mai târziu, mândru de realizările sale, Crăciunaş revenea acasă. Trecuse mai bine un an de când plecase din ţară.Capitolul 3

Din nou acasă, din nou în închisoare

Când a ajuns la Bucureşti, SSI l-a cazat pe Crăciunaş într-o fermă din Săftica aflată în proprietatea Serviciului Secret. Pentru confortul său psihologic, i-au adus şi familia, pe Eugenia şi Lilioara. Apoi a intrat într-un lung proces de evaluare, cerându-i-se să consemneze toate informaţiile obţinute, acestea urmând să fie analizate cu atenţie de Direcţia I a SSI. Crăciunaş şi-a adus aminte că, înainte să plece din ţară, Ţigoiu îi ceruse, pentru succesul acestei misiuni, să facă un efort prin care să-şi „reîmprospăteze mentalitatea burgheză" din trecut. în 1948, în timpul celor 7 luni de închisoare, trecuse printr-un proces de reeducare menit să-i dezvolte „conştiinţa comu-I nistă", dar în 1949 i s-a explicat că trebuie să-şi refacă „în creier j modul de gândire burghez"[1], pentru a nu se deconspira în Occident..

Prin urmare, la fermă, departe de zgomotul oraşului, în timpul discuţiilor avute cu Ţigoiu până târziu în noapte, agentul SSI s-a simţit obligat să îl asigure că, la finalul acestei misiuni, conştiinţa sa comunistă rămâsese intactă. în raport a menţionat pe aproape trei pagini cum, în realitate, conştiinţa era „şi mai mult întărită de viaţa în descompunere totală pe care am văzut-o desfăşurându-se sub ochii mei în lumea burgheză blestemată din Vest, cu tot putregaiul şi cu toate contraziceriile fundamentale care o agită"[2]. Trecuse printr-un proces de „dedublare", spunea Crăciunaş: „să caut să apar în exterior, faţă de lumea din străinătate, exact cum eram până în aprilie 1948, un burghez cu tendinţe capitaliste"[3], însă procesul de reeducare l-a ajutat să revină la starea de spirit avută înainte de a pleca în misiune. Romanul *Aşa s-a călit oţelul* de N. Ostrovski fusese una dintre lecturile obligatorii în timpul reeducării din 1948, iar Crăciunaş i-a asigurat pe ofiţerii SSI că nu l-a uitat pe eroul cărţii, Pavel Korceaghin, care continuase să lupte pentru cauza bolşevică, deşi era paralizat şi orb, şi care îi întărise voinţa cât timp lipsise din ţară. Sau aviatorul sovietic din *Povestea unui om adevărat* a lui Boris Polevoi, care îşi pilota avionul deşi avea picioarele amputate, un alt exemplu de voinţă care l-a inspirat pe Crăciunaş în timp ce lupta împotriva inamicului de clasă la Viena sau la Paris. Iar când

a trecut prin momente în care s-a simţit departe de casă şi de tovarăşi, a ştiut să fredoneze „refrenul din «Imnul Partizanilor» pe care îl cântam încet, când eram singur în Munţii Alpilor, sau îl cântam numai în minte, pe neauzite, peste tot pe unde am umblat în acest timp"[4].

Odată depăşită această chestiune importantă, Crăciunaş a început să scrie despre activitatea sa din ultimele 13 luni. A intitulat materialul „Raport către Partid", nu către SSI, şi a avut nevoie de aproximativ două luni pentru a-l finaliza. Scris de mână, documentul avea aproape 800 de pagini, dar, chiar şi după ce a fost dactilografiat şi şi-a micşorat dimensiunile, a continuat să fie impresionant: 583 de pagini. Cu excepţia primelor file, în care povestea cum obişnuia să cânte în gând *Imnul Partizanilor*, raportul era spectaculos. Nu doar prin dimensiuni, ci mai ales prin conţinut. Orice ofiţer de informaţii cu experienţă ar fi înţeles repede că ţinea în mână o adevărată comoară, care costase aproximativ 2.000 de dolari, 1.000 de forinţi şi 15.000 de lei, căci doar atât îi dăduse Serviciul Special de Informaţii în misiunea din 1949-1950.

În raport a descris cu precizie călătoria şi felul în care şi-a îndeplinit sarcinile primite în ţară. A reprodus imaginea exilului românesc de la Paris, a situaţiei românilor transfugi, le-a descris starea de spirit, maniera dezorganizată de a acţiona politic şi felul în care ţineau legătura cu membrii familiilor rămaşi acasă. A făcut inclusiv o listă cu aceia dintre ei care în Occident ar fi suspectaţi că ar fi agenţi secreţi ai regimului comunist din România, cu explicaţii amănunţite scrise pe zece pagini. A furnizat informaţii despre aproximativ „120 [de] persoane care desfăşurau acţiuni pe linia unor grupări politice, cât şi în calitate de agenţi ai diferitelor organe de informaţii existente în zona de ocupaţie din Austria"[5]. A explicat situaţia partidelor politice istorice care funcţionau în acel moment la Paris, a menţionat contactele şi discuţiile cu francmasoneria, cu legionarii şi cu organizaţiile militare precum Centrul Informativ de la Paris, coordonat de generalul Dumitru Petrescu şi de căpitanul-comandor Mihail Opran, pomenind şi relaţia acestora cu serviciile secrete occidentale. A descris traseele de trecere ilegală a frontierelor, împreună cu desene amănunţite ale configuraţiei minelor explozive dintre gardurile de sârmă ghimpată, dând indicaţii de repoziţionare a acestora în aşa fel încât călăuzele şi transfugii să nu le mai poată evita. După ce a scris raportul, pe 22 mai a finalizat un alt text ce cuprindea în 126 de pagini planul de acţiune pentru viitorul apropiat din perspectiva sa, iar SSI a făcut propria sinteză de 92 de pagini a raportului scris de agent, scoţând în evidenţă anumite aspecte informative. Crăciunaş a scris mult şi fără întrerupere, rămânând pe parcursul acelor săptămâni în interiorul fermei; doar soţia sa a făcut câteva ieşiri în oraş. Cei de la SSI nu au ezitat să o chestioneze pe Eugenia, care le-a mărturisit că în acea perioadă, în timpul discuţiilor cu el, „i-a spus în mai multe rânduri că noi nu avem încredere în el, că pentru aceasta trebuie să scrie cât mai mult asupra celor ce a făcut"[6]. Fără doar şi poate, informaţiile erau atât de numeroase, de precise şi de variate, încât este greu de crezut că, începând din 6 martie 1945, momentul când comuniştii români şi sovietici şi-au extins controlul total asupra acestui serviciu de informaţii, şi până în 1950, SSI primise vreodată un raport atât de valoros.

Pe lângă acest fapt, realizările lui Crăciunaş erau impresionante şi pentru că devenise un agent dublu clasic, infiltrându-se tocmai în tabăra americanilor, inamicii principali ai comuniştilor. Iar în timpul următoarei sale misiuni, dacă lucrurile mergeau bine, urma să fie introdus într-o structură operativă de comandă a SUA din Germania, ceea ce însemna că, timp de câţiva ani, va deveni una dintre cele mai valoroase surse de informaţii ale comuniştilor români şi sovietici. Mai avea oare vreun alt agent al SSI astfel de performanţe?

Ofiţerii SSI i-au recunoscut iniţial aceste merite lui Crăciunaş, admiţând în primul raport de evaluare a agentului că misiunea lui din 1949 fusese prea amplă:

Cu toate că obiectivele erau foarte largi pentru un singur informator – după cum se vede din raportul lui (Victor) el le-a acoperit şi chiar a depăşit aşteptările noastre, pătrunzând în toate grupările importante ale reacţiunii române din străinătate, precum şi destul de bine în rândul serviciilor informative imperialiste. [...] După raportul lui Păsculescu (N.R. Victor) putem aprecia că, în general, el şi-a îndeplinit cu multă îndemânare sarcinile primite, arătând că ştie să se orienteze just în situaţii foarte dificile; are iniţiativă, este prudent şi, în acelaşi timp, îndrăzneţ atunci când trebuie[7].

După ce a primit raportul lui Crăciunaş, Mircea Ţigoiu i-a mulţumit acestuia, asigurându-l de recunoştinţa lui şi a conducerii de partid pentru modul în care îşi executase misiunea în străinătate şi pentru faptul că o făcuse „de bunăvoie şi din convingere"[8]. Mai târziu, peste aproximativ trei ani, Securitatea, celălalt serviciu secret comunist, care se poziţionase atunci într-o invidioasă competiţie cu SSI-ul şi care îl va prelua pe agentul Victor, va remarca efortul şi rezultatele acestuia, constatând că, în 1950, la întoarcerea din misiune, agentul elaborase un document „de peste 700 de pagini, care conţine un material informativ foarte vast şi variat, bine organizat, redat cu cele mai mici amănunte concrete, care permitea pe deplin verificarea activităţii sale în străinătate, deschiderea de mari posibilităţi"[9]. Petea Goncearuc îşi va aminti şi el, peste decenii, în 1978, că agentul pe care îl recrutase în 1948 şi cu care se mândrea „a adus materiale foarte bune"[10].

O problemă ce trebuia depăşită era scurta perioadă avută la dispoziţie pentru a îndeplini misiunea încredinţată de CIA. Crăciunaş ar li trebuit să se întoarcă în Germania în vara aceluiaşi an, le promisese lui Manicatide, Schortt şi Raţiu că îşi va atinge obiectivele în aproximativ 90 de zile, iar două luni trecuseră deja. Pentru CIA va justifica timpul mort petrecut la fermă, în care şi-a scris rapoartele, ca pe o perioadă în care s-a îngrijit de soţia sa bolnavă şi a făcut eforturi să procure actele de identitate cerute, în condiţiile în care deplasarea prin ţară se realiza cu dificultate, numai noaptea. Direcţia I a SSI studiase între timp materialele şi analizase cele 14 sarcini primite de Crăciunaş de la americani. În scurta perioadă rămasă la dispoziţie, cea de-a doua misiune a lui Crăciunaş trebuia gândită pe două planuri, în ţară şi în străinătate. Pe de o parte, agentul Victor trebuia să ducă la bun sfârşit măcar unele din sarcinile primite de la CIA, sub controlul şi la indicaţiile SSI-ului, iar pe de altă parte, avea să primească noi însărcinări de la spionajul comunist, de această dată mult mai concrete, pe care să le ducă la îndeplinire odată ajuns în Occident. Acestea din urmă au fost împărţite de SSI în două categorii, informative şi politice:

1. Pe linie informativă.

Păsculescu urmează a îndeplini, ca principală sarcină pe linie informativă, consolidarea poziţiei lui pe lângă maiorul Raţiu, şeful Serviciului American de Informaţii pe linie românească şi consilierul militar al Comitetului Naţional Român de la New York. îndeplinirea acestei sarcini îi va permite să cunoască toate planurile de acţiune ale Serviciului American şi Comitetului Naţional Român îndreptate împotriva RPR-ului. Dacă va fi posibil, el va căuta să ajungă înlocuitorul lui Raţiu şi pe această linie să intre în contact cu generalul Puiu Petrescu*, şeful serviciului român de informaţii pe linie franceză. El va evita să se mai angajeze, ca în trecut, direct, pe mai multe linii (cu Serviciul Francez de Informaţii, cu Serviciul Englez etc.) pentru a evita, ca la un moment dat să fie descoperit că joacă pe mai multe tablouri. Totuşi, pentru a para încercările de lovire din partea celorlalte servicii, el va căuta să menţină relaţii prieteneşti cu vechii lui cunoscuţi, pe linie franceză sau engleză, putând astfel chiar, fără să insiste, să obţină informaţii şi pe aceste linii.

Dumitru (Puiu) Petrescu, general al armatei române. A fugit din ţară după ce a fost trecut în rezervă, stabilindu-se la Paris, unde a avut iniţiativa constituirii unui Centru Informativ cu misiunea de a trimite în România agenţi specializaţi în acte de sabotaj şi diversiune. Membrii acestei organizaţii, foşti militari români, aveau şi misiuni de identificare şi deconspirare a agenţilor comunişti care s-ar fi infiltrat în exil. Maiorul Basil Raţiu a fost membru al Centrului Informativ şi reprezentantul lui în Germania Federală, iar căpitanul-comandor Mihail Opran a coordonat activitatea militarilor români aflaţi în Franţa, ca şef al sectorului defensiv din cadrul Centrului Informativ.

2. Pe linie politică.

Păsculescu va căuta să consolideze poziţia lui în Comitetul Executiv al Partidului Naţional Ţărănesc, şi prin aceasta, poziţia lui faţă de Comitetul Naţional Român. Va evita pe viitor să se angajeze şi cu alte grupări politice, aşa cum a făcut în trecut.

Totuşi, pentru a evita încercările de discreditare din partea celorlalte grupări politice, el va menţine relaţii prieteneşti cu vechile lui legături din aceste grupări, arătând că el „este pentru unificarea din străinătate a tuturor grupărilor politice".

Pe această cale va proceda în special faţă de grupul Horia Sima, pe care va căuta să-l convingă că el a intrat în PNŢ pentru a ajuta la legalizarea legionarilor. Din această poziţie, el va putea cunoaşte toate manevrele politice care se fac în străinătate de către reacţiunea română. Va înceta, în viitor, orice manevră directă de a pune în contrazicere un grup cu altul, pentru a nu fi demascat. Acest lucru, dacă va fi posibil de a fi făcut indirect, îl va face numai după o prealabilă consultare cu

în ceea ce priveşte misiunea primită de la americani, ea urma să fie îndeplinită doar parţial pentru a nu stârni suspiciunile CIA. Conducerea SSI a aprobat executarea unora dintre sarcini şi îndeplinirea parţială a altora. „Noi am ţinut seama", spuneau ofiţerii SSI în raportul lor, „de greutăţile reale pe care un ilegal le întâlneşte în RPR datorită actualei situaţii politice, datorită creşterii vigilenţei aparatului de securitate şi datorită timorării, în urma măsurilor severe luate, a elementelor reacţionare existente în ţară"[12].

Una dintre sarcinile cele mai importante, reţeaua de trecere clandestină a frontierei, urma să se realizeze, dar cu informatori ai SSI. Nu i-au permis agentului să scoată din ţară un curier, aşa cum ceruseră americanii, şi nici pe cei doi radiotelegrafişti, care ar fi trebuit antrenaţi în Austria. Crăciunaş trebuia în schimb să-i convingă pe americani să trimită instructorul în ţară. L-au învăţat cum să raporteze despre situaţia de la graniţă, „căutând să exagereze chiar puţin măsurile stricte de pază şi greutăţile excepţionale prin care trece un om care traversează cele două graniţe". SSI nu a fost de acord ca agentul să intre în legătură cu partizanii din munţi, dar a imaginat posibilitatea creării unui nou grup de rezistenţă anticomunist, format din aproximativ 30 de persoane, care ar fi fost localizat în munţii din regiunea Bistriţa-Năsăud. „Persoanele există, sunt reacţionare, însă nu li s-a transmis nimic"[13], se arată în acelaşi raport al SSI-ului, care cunoştea intenţiile acestora şi preconiza să le transmită semnalul de organizare prin intermediul lui Crăciunaş.

Punctele unde ar fi putut fi paraşutaţi agenţii şi aerodromurile improvizate pentru avioanele americane de mici dimensiuni au fost stabilite tot în regiunea Bistriţa-Năsăud. Firma comercială particulară nu a putut fi identificată din simplul motiv că toate companiile private fuseseră desfiinţate sau naţionalizate. în schimb, i s-a permis să scoată din ţară un model nou de carte de identitate şi să le spună americanilor că a reuşit să o sustragă cu sprijinul unui funcţionar de la Sfatul Popular din Cluj. Legătura cu partidul comunist urma să se realizeze prin profesorul universitar Dumitru Iacob, geolog de la Cluj, „fost reacţionar", devenit membru de partid. De asemenea, i s-a permis să ducă americanilor nu una, ci două dintre cărţile comuniste considerate a fi cele mai citite în ţară, *Istoria Partidului* şi *Problemele leninismului*. Prima era probabil *Istoria Partidului Comunist (bolşevic) al Uniunii Sovietice,* o scurtă istorie a bolşevicilor despre care se spunea că a fost scrisă de o comisie coordonată de I.V. Stalin, iar a doua era semnată chiar de Stalin. Amândouă apăruseră deja în mai multe ediţii şi erau citite, menţionate şi comentate cu înflăcărare de activiştii comunişti.

în acelaşi timp, SSI s-a preocupat să pună la punct cel mai important obiectiv al misiunii încredinţate de CIA, reţeaua informativă de pe teritoriul României. A fost un joc operativ interesant, care, dacă ar fi fost pus în practică, ar fi păcălit probabil mulţi ofiţeri de informaţii americani. Desigur, Crăciunaş urma să le explice reprezentanţilor CIA cât de dificil de organizat era o astfel de reţea, câte măsuri de precauţie erau necesare în prealabil pentru a se convinge că persoana pe care urma să o contacteze nu devenise loială regimului comunist şi deci periculoasă pentru el. Sau cât de timoraţi erau oamenii contactaţi de el, care refuzau să participe la astfel de discuţii de teama ca nu cumva Crăciunaş să fie un provocator. Depăşind toate aceste piedici, ar fi realizat până la urmă ceea ce ofiţerii SSI au numit „reţeaua Pupeza".

Pentru ca operaţiunea să pară veridică, iar americanii să nu simtă că prin intermediul ei li se vând gogoşi, lui Crăciunaş i s-a cerut să identifice oamenii care ar fi putut face parte din reţea şi să-i contacteze singur, spre a-i convinge să desfăşoare o astfel de activitate informativă extrem de periculoasă, pedepsită pe măsură. Reţeaua urma să funcţioneze în mod real, însă printre persoanele implicate ar fi fost infiltraţi şi câţiva informatori ai SSI care să-i ţină activitatea sub control. La conducerea

rețelei, Crăciunaș a optat pentru Ion Pupeza, un legionar care se ascundea de autorități, pentru că atât SSI, cât și Securitatea îl căutau de prin 1947. Acesta urma să fie rezidentul, fără să aibă habar că SSI veghează, de undeva, asupra activității sale. De fapt, controlul asupra lui Pupeza s-ar fi desfășurat prin intermediul celor trei adjuncți ai săi, toți agenți ai SSI, care ar fi avut rolul de a coordona rețeaua, fiecare dintre ei fiind responsabil de una din cele trei zone: București și zona de sud a țării, Cluj și zona Ardealului, și Turnu Severin – Constanța.

Crăciunaș a luat contact cu Pupeza pe 23 iunie 1950 prin intermediul mamei sale, care a aflat repede, de la prieteni, că viitorul rezident al fiului ei se ascunde în satul Salva din județul Bistrița- Năsăud. Economist, Pupeza fusese în trecut specialist în domeniul politicilor sociale, ocupând funcția de director al Casei de Asigurări Sociale din Cluj din 1937 și până la ocuparea Ardealului. A lucrat apoi la București și la Cernăuți, dar în 1945 a fost dat afară din Ministerul Asigurărilor Sociale, și-a pierdut apartamentul și a încercat să supraviețuiască implicându-se în activități economice speculative, atât de obișnuite în acea perioadă. Crăciunaș îl cunoștea încă din 1945. Pupeza și Comaniciu fuseseră buni prieteni și foști colegi de clasă în timpul gimnaziului. Legionar moderat încă de la începutul anilor 1930, Pupeza s-a alăturat și el grupului Comaniciu, dar relația cu Crăciunaș era mai degrabă de natură economică, căci Pupeza devenise contactul său în zona Ardealului, de la care Crăciunaș procura alimente, pe care le vindea la București cu prețuri speculative. Din 1948 nu se mai întâlniseră.

În primele clipe ale întrevederii cu Crăciunaș, Pupeza a fost reticent, dar a cedat repede pentru că agentul a fost abil și i-a oferit 10.000 de lei. Pupeza era căsătorit cu sora lui Vasile Mailat, legionar fugit din țară și credincios lui Horia Sima. Soția sa, profesoară, era exclusă din învățământ și împreună aveau trei copii mici, dintre care unul în vârstă de doar 7 luni. Nu e așadar de mirare că a renunțat ușor la poziția sa intransigentă și a acceptat banii imediat; de altfel, în timpul întâlnirii, Crăciunaș a constatat că „nu mai aveau alimente nici pentru ziua aceea”[14].

Timp de două sau trei nopți, începând cu 26 iunie, Crăciunaș i-a povestit câte-n lună și în stele în timp ce se plimbau pe aleile întunecate din parcul central al orașului Cluj sau se ascundeau de priviri indiscrete în casa geologului Iacob. I-a adus aminte de activitatea lor în grupul Comaniciu, i-a explicat cât de greu i-a fost să se ascundă, apoi să fugă din țară, terminând cu istoria spectaculoasă a misiunii secrete primite de la americani: „Ion Pupeza mi-a declarat că acceptă propunerea mea de a fi corespondentul meu în țară și șeful organizației clandestine «statice» pe care trebuie să o facem în România; mi-a spus că acceptarea lui se datorește aproape exclusiv încrederii pe care o are în mine și în priceperea conspirativă de care am dat dovadă în acțiunile de până acuma”[15], va comunica imediat Crăciunaș celor de la SSI. Pupeza nu numai că a acceptat, dar a indicat și un număr semnificativ de oameni de încredere care puteau fi implicați și care, la fel ca el, se ascundeau de autorități de câțiva ani. Lista s-a mărit la 26 de persoane. Nu erau doar legionari, ci și foști militari, profesori universitari, ingineri, cu toții oameni în suferință. Cu toate că erau căutați de autorități, niciunul dintre aceștia nu avea reale posibilități informative, dar, într-un context regizat de SSI, ar fi putut intra în legătură cu diferiți funcționari sau militari, prieteni din trecut, de la care să obțină informații interesante pe care însă astăzi le-am considera banale și nevinovate.

În acea perioadă, orice știre măruntă nepublicată în presa oficială se putea transforma într-o informație interesantă. Astfel de informații erau mai degrabă negative și, pentru că discuțiile defavorabile referitoare la autorități erau atât de sever pedepsite, oamenii refuzau adesea să participe la ele de frica închisorii, chiar dacă era vorba de conversații între vechi prieteni. Într-o astfel de atmosferă amenințătoare, mulți dintre cei contactați de Pupeza au refuzat să se implice în viitoarea sa rețea, deși se cunoșteau de zeci de ani, împărtășeau aceleași opinii politice și suferiseră împreună. De exemplu, profesorul universitar Nicolae Mayer de la Cluj, fost legionar, care încercase și o carieră în partidul comunist, de unde fusese dat afară în 1949, „a fost cuprins de panică și era pe punctul să denunțe la Securitate faptul că a venit cineva din străinătate”[16]. Un alt legionar, Victor Pintilie, profesor de literatură, a refuzat să-l vadă pe Crăciunaș pentru că îl considera un „aventurier” și un „om periculos“. Profesorul Gheorghe Dragoș de la Academia Comercială din Brașov, fost politician țărănist și membru al Parlamentului, care se ascundea încă din 1947 la sora lui din Cluj, s-a supărat pe Pupeza și i-a reproșat în mai multe rânduri că i l-a „scos în cale pe Crăciunaș”[17].

Pupeza, plătit în continuare de Crăciunaș, a cutreierat prin București și Cluj căutându-i pe cei în care avea încredere ca să le propună o astfel de colaborare periculoasă; pe unii dintre ei, aflați în ascunzători, doar el putea să-i găsească. Rețeaua era bine structurată pe hârtie, dar prindea greu contur pe teren. Crăciunaș nu a stat deoparte, s-a implicat și el, și până la jumătatea lunii iulie 1950 a reușit să intre în legătură, în mod direct, cu o parte dintre persoanele de pe lista lui Pupeza. Până la urmă Gheorghe Dragoș nu a respins categoric propunerea lui Crăciunaș, care îl asigurase că dorește să-l scoată ilegal din România pentru a întări rândurile politicienilor țărăniști de la Paris, urmând să acționeze ca un liant între liderii partidului care se certau între ei în exil. La fel și preotul unit Leon Mânu, care se ascundea în casa unui ardelean din cartierul bucu- rești Apărătorii Patriei, sau canonicul Avram Cosma, căutat de Securitatea din Cluj, despre care Crăciunaș a aflat că se ascundea în Timișoara. De altfel, SSI a sesizat cât de ușor se pot afla informații despre acești fugari atunci când se caută conspirativ unii pe alții și l-a îndemnat pe Crăciunaș să întrebe cum se poate întâlni cu o parte dintre ei, după cum își amintește Pupeza: „Crăciunaș a întrebat-o pe dna Vețeleanu de adresa lui Predescu Șt. […] Pe drum, Crăciunaș nu mi-a spus pentru ce anume îl căuta pe Predescu, fapt pe care nu-l știu nici astăzi. M-a mai rugat să-l caut pe Manole Stroici. De asemenea, fără să-mi spună pentru ce anume”[18].

Toate aceste activități au avut loc în vara anului 1950, când Crăciunaș se grăbea să pună pe roate mașinăria informativă pe care să le-o ofere reprezentanților CIA. Credea că va pleca în a doua misiune în august, iar timpul era deja prea scurt. Stabilise că următoarea sa trecere ilegală a frontierei urma să aibă loc între 10 și 20 august, acelea fiind nopțile cele

mai întunecate, fără lună plină. Dacă trecerea nu se făcea atunci, trebuia să aştepte până la sfârşitul lunii septembrie pentru următoarele nopţi lipsite de lumina lunii. însă pe cât de grăbit era Crăciunaş, pe atât de temperaţi începuseră să fie ofiţerii SSI. Odată cu trecerea săptămânilor, atitudinea lor faţă de el se schimbase, afecţiunea pe care i-o purtaseră dispăruse, iar Crăciunaş, prins în vârtejul activităţilor clandestine, nici măcar nu bănuia acest lucru.

Probabil că una dintre greşelile agentului Victor a fost legată de atitudinea faţă de Mircea Ţigoiu şi echipa sa. întors în România, încărcat de glorie, Crăciunaş renunţase la modestia arătată în 1948, în celula din arestul SSI, când se ruga de Petea Goncearuc şi de anchetatorii lui să-l reeduce şi să-l redea societăţii comuniste. Acum, în 1950, conştient de valoarea sa ca agent secret, îi plăcea să impresioneze, fără să bage de seamă că încrederea în sine se transformase repede în trufie. Adesea le făcea observaţii ofiţerilor SSI, se opunea ideilor şi iniţiativelor acestora, afirmând că sunt neinspirate şi îl vor deconspira şi că indicaţiile sale sunt mult mai potrivite, pentru că el e agentul de pe teren care dă piept cu aceste provocări, nu ei. Poate că înfumurarea i-ar fi fost trecută cu vederea până la urmă, dacă Victor nu ar fi făcut un reproş grav echipei lui Ţigoiu încă de pe vremea când se afla la Budapesta, în februarie-martie 1949, reproş pe care l-a reluat când s-a întors acasă, în martie 1950.

La plecarea din ţară, în 1949, agentul a primit din partea SSI o sumă de bani relativ modestă având în vedere durata şi amploarea misiunii sale: 1.000 de dolari. De asemenea, s-a stabilit că îi vor fi transferaţi la Paris alţi 1.000 de dolari, după ce va ajunge cu bine acolo. Cu banii primiţi la Bucureşti, Crăciunaş trebuia să-şi cumpere îmbrăcăminte, să-şi repare dantura şi să plătească cheltuielile de drum pentru el şi pentru însoţitoarele lui, Maria Leibovici şi fetiţa ei. Le-a explicat coordonatorilor săi că „suma aceasta este insuficientă", dar SSI nu a cedat rugăminţilor sale, oferindu-i în plus doar 1.000 de forinţi şi 15.000 de lei. „Suma i-a fost predată de către Dir. Munteanu în felul următor: o şapcă, în cozorocul căreia i s-a spus că este ascuns[ă suma de] 500 [de] dolari, un carnet în care, de asemenea, i s-a spus că e ascuns[ă suma de] 300 [de] dolari, 200 [de] dolari, o mie [de] forinţi şi 15 000 [de] lei româneşti i s-au dat în mână."[15]

Crăciunaş, îmbrăcat cu noul său pardesiu albastru şi purtând pe cap o şapcă de fetru, a avut pe drum mare grijă de obiectele în care erau ascunşi banii cu care trebuia să supravieţuiască. Ajuns în Ungaria, a descoperit însă că îi lipsesc o parte din bani: „în Budapesta am constatat lipsa sumei de 100 – una sută – [de] dolari din coperta de carton din carnetul în care erau ascunşi banii/devize"[20] şi, pentru a acoperi o parte din cheltuielile necesare drumului, la 24 martie 1949, i-a solicitat rezidentului SSI din Budapesta „suma de 200 [de] dolari şi 3 000 [de] forinţi"[21] pentru plata călăuzelor care urmau să-i treacă frontiera cu Austria. Banii i-a primit a doua zi, dar se pare că Vasilescu, rezidentul SSI, s-a comportat arogant cu agentul Victor, deja nedumerit şi supărat din cauza lipsei celor 100 de dolari, şi i-a solicitat să mai treacă o persoană în mod ilegal în Austria, împreună cu el şi familia Leibovici, ceea ce agentul a refuzat. în replică, Vasilescu „i-a spus că nu merită să cheltuim pentru el 2 000 de dolari"[22]. Crăciunaş nu a menţionat acest incident în rapoartele sale, dar i l-a povestit lui Ţigoiu când a revenit acasă, afirmând că, din pricina lui, „starea morală" pe care o avea la sosirea în Viena era deplorabilă.

Acesta trebuie să fi fost motivul pentru care Crăciunaş l-a evitat pe rezidentul SSI în ultimele zile cât s-a aflat la Budapesta, în raport menţionând doar că legătura cu el „a fost destul de greu de ţinut, fiindcă în mod obişnuit nu circulam decât extrem de puţin în oraş şi întotdeauna însoţit de Maria Leibovici şi de copil"[23]. A trebuit să se întâlnească cu Vasilescu nu doar pentru a primi banii, ci şi pentru a-i preda rapoartele întocmite până atunci, care conţineau informaţii despre „fugarii români trecuţi pe acolo" sau sugestii pentru viitoarele legende ale agenţilor SSI în urma datelor observate de el pe drumul către Budapesta. într-unul din aceste rapoarte predate lui Vasilescu la Budapesta, „Silviu Crăciunaş semnalează lipsa unei hârtii de 100 [de] dolari din carnetul primit de la Directorul Munteanu. Crăciunaş a primit confirmarea că rapoartele au fost predate, n-a primit însă nici instrucţiuni şi nici răspuns privitor la lipsa semnalată"[24]. După patru zile însă a descoperit cu stupoare că alţi bani lipseau din ascunzătoare:

La 28 martie 1949, ajuns în Viena, trebuia să plătesc călăuzelor mele restul preţului de trecere a graniţei. Am descusut cozorocul de la şapcă şi am găsit numai 300 – trei sute – [de] dolari în loc de 500 – cinci sute – [de] dolari cât mi-a spus tov. M.[unteanu] înainte de plecarea din ţară că sunt ascunşi acolo. Această lipsă m-a „demoralizat" pentru că îmi era „teamă" că comuniştii, tovarăşii mei, nu sunt vigilenţi şi mă trimit în spatele frontului inamic folosind metode pe care, în trecut, le-au folosit *serviciile burghezilor.* Am şi scris, *enervat,* scrisorile amintite în paginile anterioare. Eram *enervat* pentru că lipsa de mijloace materiale, de multe ori, paralizează posibilităţile de acţiune, cu consecinţe grave pentru planul proiectat. La acea dată, bineînţeles, nu aveam nicio confirmare că transferul de bani Bucureşti – Paris s-a efectuat în realitate şi că pot conta pe acel fond[25].

Aceste rânduri au fost scrise de Crăciunaş în primăvara anului 1950, când s-a întors acasă. Cu toată experienţa lui de agent dublu, nu a înţeles că cel mai bine ar fi fost să tacă. După cum aminteşte şi el, scrisese deja o scrisoare de la Viena în martie 1949 către „domnul Munty", adică Ionel Munteanu, în care semnalase lipsa banilor, însă acum era extrem de critic, convins probabil că nu i se poate întâmpla nimic dacă aduce astfel de acuzaţii. în momentul când şi-a predat raportul, Ţigoiu, Munteanu, Hulubei şi ceilalţi ofiţeri din jurul său au preferat să ignore aceste rânduri, dar legătura dintre ei şi agent era pe cale să devină precară tocmai din această cauză. Dacă banii într-adevăr nu se aflaseră în ascunzătoare, aşa cum a declarat de atâtea ori Crăciunaş, situaţia s-ar fi putut dovedi extrem de gravă pentru ofiţerii SSI ai Direcţiei I, mai ales că agentul lor îndrăznise să menţioneze, în raportul ce urma să ajungă pe masa lui Serghei Nicolau, directorul general al SSI, că ofiţerii de spionaj ai regimului comunist practicau *metode ale serviciilor burghezilor.* în realitate, Crăciunaş se plângea că fusese furat de un angajat al SSI şi că ofiţerii nu fuseseră suficient de *vigilenţi* pentru a observa la timp acest lucru. Dovedită, o astfel

de afirmaţie ar fi însemnat atunci acuzaţii de „necinste în serviciu”, cum spuneau comuniştii, ceea ce ar fi dus nu doar la excluderea din SSI, ci şi la arestarea celor vinovaţi. În plus, o anchetă internă ar fi putut demonstra uşor că lipsa acestor fonduri îl împiedicase pe agent să-şi ducă la capăt misiunea, blocând posibile călătorii în Europa, la Londra, Madrid sau Roma, unde fusese invitat şi de unde ar fi putut culege şi mai multe informaţii „pentru Patrie”, şi obligându-l să se împrumute cu aproximativ 400 de dolari până când a ajuns în posesia fondurilor modeste ale SSI, cei 1.000 de dolari primiţi la Paris, şi a celor generoase ale CIA, cei 7.500 de dolari primiţi în Germania.

În aceste condiţii, nu ne surprinde o frază introdusă strategic în sinteza făcută raportului lui Crăciunaş, întocmită de Direcţia I la 10 iunie 1950: „Din raportul lui şi din verificările făcute până acum, noi nu putem spune cu toată siguranţa că Păsculescu nu a fost eventual pus să facă un joc dublu. Numai atenta lui supraveghere în viitor, verificările pe alte linii şi rezultatele muncii sale ne vor putea lămuri asupra acestei probleme”[26]. Un alt document, programul „privind pregătirea celei de a doua plecări în misiune”, conţine o rezoluţie a directorului general al SSI, Serghei Nicolau, care, deşi pretindea că şi-a făcut studiile în Belgia, la Şcoala Politehnică a Universităţii din Gand, se exprima în scris ca un copil de clasa a doua. Nicolau nu a exclus nici el posibilitatea ca agentul Victor să lucreze în realitate pentru americani, dimpotrivă, a menţionat următoarele: „de a avut în vedere desinformare (fin) în caz dacă (ei lucrează pe dublu triplu)”[27]. Aşadar, în luna iulie a anului 1950, în timp ce era ocupat cu exploatarea lui Ion Pupeza şi cu constituirea reţelei informative cerute de americani, agentul Victor era vânat de propriii lui tovarăşi, care căutau pretextul potrivit ca să-l retrimită în faţa vestitului Petea Goncearuc, la Direcţia de Contraspionaj a SSI. Iar acest pretext a venit la timp, în aceeaşi lună iulie, în persoana unui alt agent al SSI, Mihail V. Ţanţu, alias Voicu.

Ţanţu era un fost ofiţer al armatei române, căpitan aviator-parașutist, născut în acelaşi an cu Silviu Crăciunaş, 1914. Basarabean de origine, din Ghermăneşti, judeţul Orhei, teritoriu ocupat acum de sovietici şi rupt de România, se trăgea dintr-o familie cu puternice sentimente româneşti, care suferise mult în urma ocupaţiei sovietice. Tatăl său, Vasile Ţanţu, fusese preşedintele Blocului Moldovenesc şi deputat în Sfatul Ţării, prefect al Chişinăului şi artizan al Unirii Basarabiei cu România în martie 1918. A murit în 1937 şi nu a mai apucat să vadă cum sovieticii, după ce au ocupat Basarabia în 1940, i-au omorât doi dintre cei trei fii doar pentru că tatăl lor participase la realizarea Unirii. Mihail, cel de-al treilea copil, a scăpat pentru că era ofiţer în armata română, dar a fost arestat mai târziu de comuniştii români, în 1946, şi condamnat la 20 de ani de muncă silnică.

În închisoare Ţanţu a fost recrutat de SSI, care l-a considerat un candidat potrivit pentru rolul de agent extern, tot la Paris şi tot în anul 1949. Ţigoiu şi cei din Direcţia I a SSI i-au construit o legendă spectaculoasă, organizându-i „evadarea” din închisoarea Aiud în ziua de 13 noiembrie 1948; ulterior a fost ţinut ascuns timp de câteva luni şi pregătit în vederea misiunii. În realitate, în aceeaşi perioadă de la sfârşitul anului 1948, Ţigoiu s-a ocupat de ambii agenţi, Voicu şi Victor. Ambii au trecut frontiera în Ungaria în acelaşi interval de timp: Ţanţu pe 9 ianuarie 1949, iar Crăciunaş pe 21 februarie 1949. Din întâmplare, ar fi putut să se întâlnească la Budapesta şi acest lucru s-ar fi petrecut dacă agentul Victor ar fi făcut greşeala să accepte solicitarea diletantului rezident al SSI, Vasilescu, căci tocmai la Ţanţu se referea acesta când l-a rugat pe Crăciunaş să-l ajute să treacă pe cineva ilegal graniţa dintre Ungaria şi Austria[28].

Refuzat de agentul Victor, Vasilescu l-a trimis pe agentul Voicu la Viena prin Cehoslovacia, unde acesta a sosit în luna mai. Odată ajunşi în Austria, cei doi agenţi au avut un parcurs similar. Ţanţu a petrecut câteva luni la Viena şi Innsbruck, iar în perioada august 1949 – mai 1950 a poposit la Paris. Aflase câte ceva despre Crăciunaş încă de la Viena, de la guralivul Gelu Belu, care l-a ademenit în viitorul serviciu de informaţii franco-român argumentând că „din emigraţia românească este pe punctul de a se naşte un organism central, cu sediul la Paris, sprijinit îndeosebi de francezi, care să centralizeze şi să coordoneze activitatea emigraţiei şi îndeosebi cea subterană. Tratativele sunt în curs şi că la Innsbruck voi găsi pe Silviu Crăciunaş, recent venit şi el din ţară şi care participă la aceste tratative”[29]. Neştiind că sunt agenţi ai aceluiaşi serviciu de informaţii, Ţanţu şi Crăciunaş s-au cunoscut până la urmă la Innsbruck, dar nu prin intermediul unui ofiţer SSI care i-ar fi putut deconspira unul faţă de celălalt, ci prin mijlocirea lui Jean Teodorescu-Făget, fost ziarist şi om politic ţărănist, alt român salvat de Liviu Bodolea în 1947, stabilit la Paris în 1949.

Crăciunaş a declarat mai târziu că l-ar fi suspectat pe Ţanţu că „este trimis” de SSI în Occident: „m-am ferit de el, fiindcă îl bănuiam că este omul S.[erviciului] R.[omân] de Inf.[ormaţii]”[30], dar nici nu l-a evitat atunci când se mai întâlneau prin capitala Franţei. Fostul aviator i-a povestit că lucrează la un centru francez de pregătire a paraşutiştilor aflat în comuna Longjumeau, la 18 kilometri de Paris. Amândoi s-au întors din misiune în 1950, Crăciunaş primul, în martie, iar Ţanţu în iunie. Însă Ţanţu nu a revenit cu informaţii atât de multe şi de valoroase precum Crăciunaş şi, în luna iulie, SSI îl arestase deja. Direcţia I a tras concluzia că există „contraziceri, impreziciuni şi nepotriviri”[31] în declaraţiile sale şi l-a predat ofiţerilor de la contraspionaj şi anchete penale pentru a scoate adevărul de la el cu forţa. Torturat, Ţanţu a recunoscut că fusese recrutat de francezi prin intermediul căpitanului-comandor Mihail Opran încă de la Innsbruck şi revenise acasă pentru a îndeplini diverse misiuni: să intre în contact cu grupurile de rezistenţă din Apuseni şi Banat, să transmită informaţii din România, să înfiinţeze o reţea informativă, să scoată ilegal din ţară câteva persoane şi să organizeze chiar şi acţiuni de sabotaj, precum distrugerea pilonilor de susţinere ai staţiei de emisie radio de la Bod, lângă Braşov, singura staţie de emisie pe unde lungi din România[32].

Pentru Ţigoiu şi Munteanu, identificarea şi obţinerea mărturiei unui agent „răsturnat” de serviciile secrete duşmane au fost oportunitatea de care aveau nevoie pentru a-l compromite pe Crăciunaş. Începând cu luna august 1950, Direcţia I a SSI a căutat să identifice probe pe baza cărora să-l aresteze pe agentul Victor, care nu avea, în realitate, nicio vină. Prin

urmare, l-au obligat pe Ţanţu să declare că Silviu Crăciunaş a trădat şi că este unul dintre cei doi agenţi trimişi în România. Acesta nu a afirmat decât că, aflat în Franţa, a răsfoit la un moment dat un „registru ofensiv" al comandorului Opran, în care erau trecute numele conspirative ale agenţilor români ce urmau să plece în misiune. La poziţia A.28 figura numele „Barbă", care ar fi putut fi Silviu Crăciunaş, căci în acea perioadă purta într-adevăr barbă, în registru fiind menţionat doar că „Barbă a plecat înaintea lui Miki", iar „Miki" era chiar Ţanţu. însă paraşutistul basarabean şi-a păstrat atitudinea demnă în timpul anchetei şi nu a pretins că ştie precis că „Barbă" este Crăciunaş: „am ascuns faptul că unul din ceilalţi 2 trimişi ar putea fi Crăciunaş Silviu", totodată adăugând: „Nu eram şi nu sunt sigur"[33]. *Ar putea* şi *nu sunt sigur* nu au constituit obstacole pentru Ţigoiu, care a considerat că mărturia lui Ţanţu, luată oricum sub tortură, este mai mult decât satisfăcătoare, iar agentul „Barbă" este trădătorul Silviu Crăciunaş.

Până la jumătatea lunii septembrie, Mircea Ţigoiu a întocmit toată documentaţia necesară arestării lui Crăciunaş. Aceasta urma să aibă loc pe baza aşa-zisei mărturii a căpitanului Ţanţu, a indiciilor că anumite acţiuni ale agentului nu fuseseră declarate în raportul său iniţial, precum şi pe baza faptului că, în timp ce se afla în misiune, trecuseră două perioade de aproximativ trei luni în care nu a trimis „semnele de viaţă" convenite cu SSI-ul.

în acelaşi timp, l-au lăsat să creadă că totul se desfăşoară normal. S-a organizat chiar şi o nouă deplasare la Budapesta, între 11 şi 19 august, unde Crăciunaş şi-a perfecţionat legenda şi a pregătit următoarea trecere ilegală în Austria. A poposit la Ethel Israel, mătuşa lui Leon Leibovici, pe care o cunoscuse în februarie 1949; oamenii SSI-ului care îl însoţeau, printre care Ervin Hulubei, au fost prezentaţi gazdei drept oameni de încredere şi călăuze.

La sfârşitul lunii august s-a imaginat un joc operativ menit să dovedească trădarea lui Crăciunaş, dar acesta nu a avut rezultatul dorit decât în viziunea celor de la SSI: arestarea lui Pupeza, de care oricum nu mai aveau nevoie deoarece agentul Victor nu mai pleca în cea de-a doua misiune. După arestarea acestuia, SSI urma să-l monitorizeze pe Crăciunaş pentru a-i urmări reacţia. Acţiunea a fost descrisă, pe 12 septembrie 1950, într-un document elaborat de Direcţia I şi intitulat „Referat privind revizuirea problemei informatorului Păsculescu". La începutul textului s-a amintit, preventiv, că „prin raportul nostru din 10 iunie a.c. noi am arătat, după reîntoarcerea lui în ţară, că deşi el a adus numeroase informaţii, în parte verificate, în parte verosimile, totuşi [...] «noi nu putem spune cu toată siguranţa, că Păsculescu nu a putut să facă, eventual, un joc dublu»„. în continuare urmează descrierea jocului operativ în care a fost atras agentul:

Pentru a pregăti aceste măsuri, noi am început să-l facem treptat pe Păsculescu să creadă că DGSP-ul* a depistat prezenţa lui în ţară şi că organe provinciale ale Securităţii au început să-l caute. Ca urmare, trebuiau luate anumite măsuri. în primul rând, el trebuia să se mute din casa pe care-o locuia într-o casă mai sigură, organizată de noi (prevăzută cu aparatul de ascultare necesar) şi, în al doilea rând, să nu se mai deplaseze deloc, făcând legătura cu oamenii lui printr-un om de-al nostru, acoperit de el ca om de legătură, reacţionar.

La acest atac psihologic întreprins de noi, Păsculescu a reacţionat cu totul suspect:

- în loc să considere ca o măsură strict necesară pentru ducerea la bun sfârşit a sarcinilor lui mutarea într-o casă sigură, el a încercat, prin diferite motivări puerile, să evite această mutare, cu toate că i se spusese că casa pe care o locuieşte este suspectată de Securitate.
- Nu a admis, în niciun caz, ca altcineva decât el să facă legăturile cu rezidentul" spre a-l aduce în noua locuinţă, unde trebuia să primească instrucţiuni din partea lui. El a căutat să ne sperie că, în cazul când altcineva decât el îl va căuta pe rezident, acesta se va da „la fund" [...]!

Acest fel de a reacţiona al lui Păsculescu, atunci când noi căutam să-i asigurăm munca, a întărit suspiciunile noastre. Era clar că nu-i convine să fie imobilizat, şi mai ales să i se controleze convorbirile cu elemente contactate de el.

Noi am procedat atunci la o mutare inopinată a lui în casa pregătită dinainte, unde i-am dat dispoziţii să nu se mai deplaseze, dându-i şi un om de legătură care locuia cu el. Omul de legătură, înarmat cu o scrisoare de recomandare dată în mod silit de Păsculescu s-a prezentat la gazda rezidentului, şi după 2-3 vizite, a reuşit să facă contactul cu rezidentul, care l-a primit cu încredere şi a acceptat să vie la întâlnire cu Păsculescu în casa organizată de noi. Acest fapt rie-a făcut să ne dăm seama că Păsculescu ne-a minţit când a spus că rezidentul se va da la fund. Bănuind că există o înelegere între Păsculescu şi rezident, peste capul nostru, [...] noi l-am arestat pe rezident pentru a-l cerceta. Păsculescu nu ştie nimic din faptul că noi l-am arestat pe rezident, spunându-i-se că acesta nu a venit la întâlnire. Faptele de mai sus au întărit încă o dată suspiciunile noastre cu toate că, *din anchetarea rezidentului, a reieşit că Păsculescu nu ne-a ascuns nimic din cele discutate cu el* [sublinierea noastră]. Rămânea în picioare supoziţia noastră că Păsculescu este foarte încurcat de imobilizarea lui şi lipsa de posibilitate de a lua direct contactul[34].

într-adevăr, Silviu Crăciunaş era „foarte încurcat" şi nici nu putea fi altfel având în vedere „atacul psihologic" asupra lui, în termenii ofiţerilor SSI, adică schimbarea bruscă de atitudine din partea echipei lui Ţigoiu. După cum menţionează referatul SSI, în acea zi de 12 septembrie Crăciunaş era încă liber, dar fără posibilitatea de a se deplasa prin oraş şi fără să ştie că Pupeza fusese deja arestat. Preda, un agent trimis de SSI, l-a căutat pe „rezident" în repetate rânduri la domiciliul socrilor săi din Bucureşti, dar l-a găsit abia în ziua de 30 august. I-a spus că-l conduce la vărul său, Silviu Crăciunaş, şi „să lase vorbă că va lipsi toată noaptea"[35], iar Pupeza s-a conformat. împreună au luat un taxi până în locul unde i se pregătea arestarea. Probabil că în timpul primei anchete, în seara de 30 august, Pupeza a încercat să ascundă unele informaţii despre planurile lui Crăciunaş, pentru că a doua zi, pe 31 august, a declarat următoarele: „recunosc că am încercat să induc în eroare prin declaraţii mincinoase în anchetă spre a înfăţişa în mod denaturat activitatea mea clandestină şi a lui Silviu Crăciunaş. [...] De data aceasta, în mod solemn, îmi i-au angajamentul să spun întregul adevăr şi numai adevărul"[36]. S-a ţinut de

---

* Direcţia Generală a Securităţii Poporului.

cuvânt, recunoscând „activitatea dușmănoasă” pe care o susținuse împotriva regimului comunist și explicând în detaliu toate întâlnirile și discuțiile referitoare la rețeaua clandestină pe care încercase să o dezvolte la solicitarea lui Crăciunaș. Nu a realizat în acel moment că fusese atras într-o capcană chiar de către
prietenul său, care la rândul lui era pe punctul să-i împărtășească soarta. însă a înțeles repede că suferințele îndurate până în acel moment în clandestinitate erau infinit mai mici în comparație cu ceea ce urma să pătimească și ar fi restituit bucuros micile sume de bani oferite de Crăciunaș, cu care își hrănise copiii înfometați, dacă acest lucru l-ar fi scăpat de nenorociri: „Toată viața mea am fugit de aventură. Am fost un om liniștit, aplecat spre studierea problemelor sociale, fapt ce m-a determinat să scriu câteva lucrări în acest domeniu. [...] Este o întâmplare nenorocită faptul că am avut legături cu Crăciunaș pentru că, cu oameni de felul lui, nu mi-a plăcut să am niciodată, niciun fel de legătură”[37].

Tot astfel trebuie să fi simțit și ceilalți care s-au lăsat amăgiți de Crăciunaș, pentru că SSI i-a arestat rând pe rând, anihilând astfel rețeaua Pupeza, care nici măcar nu apucase să funcționeze. Unii dintre ei și-au găsit sfârșitul în detenție, cum a fost cazul preotului Leon Mânu, decedat în închisoare în februarie 1959. Alții au făcut compromisuri pentru a supraviețui, cum e cazul fostului parlamentar Gheorghe Dragoș, trimis la închisoare și mai târziu recrutat agent de Securitate pentru a fi folosit în „problema PNȚ Maniu”. Cum era și firesc, aceste tragedii vor fi trecute de Securitate în categoria „meritelor” lui Crăciunaș:
Victor, după reîntoarcerea în țară, a mai dat în plus informații prețioase care au ajutat organele de securitate să aresteze o serie de elemente dușmănoase care stăteau ilegal pe teritoriul țării, așa de exemplu despre:

- Ing. Predescu[1], căutat de organele de securitate din 1948.
- Fruntașul PNȚ Ghiță Dragoș, căutat de organele de securitate din 1947.
- Episcopul Cosma Avram, căutat de organele de securitate din 1949.
- Fruntașul legionar Ion Pupeza, căutat de organele de securitate din 1947.
- Preotul Man”, conducătorul acțiunii ilegale a preoților greco-catolici, căutat de organele de securitate din 1949[38].

Pe la jumătatea lunii septembrie, SSI l-a informat pe Crăciunaș că Pupeza a dispărut pentru că l-a arestat Securitatea, iar planul celei de-a doua lui misiuni în Occident trebuie refăcut. Apoi l-au arestat, nemaiavând răbdare să-l monitorizeze pentru a dovedi așa- zisa lui trădare. Crăciunaș nu va uita niciodată ziua când a fost arestat a doua oară de SSI, așa cum nu uitase nici prima arestare, cea din 7 aprilie 1948. Despre ziua de 7 aprilie nu va vorbi niciodată, fiind obligat să o țină sub tăcere pentru a nu-și deconspira statutul de agent. Însă despre a doua arestare nu va conteni să amintească în discuțiile de mai târziu cu prietenii sau în cartea *The Lost Footsteps,* căci îi confirma celălalt statut, de luptător anticomunist. în memorii va pretinde că, în timpul sechestrării în București, în seara zilei de 18 septembrie, a îndrăznit să facă o plimbare la lăsarea întunericului, pentru că „adierea proaspătă în amurgul serii de toamnă părea miraculoasă”. Credea că în curând se va întoarce la Paris și, în timp ce se plimba pe cenușiul bulevard Ștefan cel Mare din București, visa de fapt la cafenelele strălucitoare de pe bulevardul Saint-Michel din Paris: „Deodată, am văzut două siluete venind spre mine pe aceeași parte a străzii”, va scrie Crăciunaș, iar cei doi l-au prins de mâini și'l-au încătușat „cu mișcări sigure, de profesioniști”[39]. Astfel imobilizat, l-au târât câțiva zeci de metri către un Ford nou, negru, parcat pe o stradă laterală.

în memoriile sale, nu a mințit în legătură cu ziua arestării. S-a petrecut într-adevăr pe 18 septembrie 1950, seara, pe una din străzile centrale ale capitalei. însă ofițerii SSI n-au avut nevoie să folosească forța, atrăgându-l în schimb în mașină cu promisiunea de a-l duce să-și vadă soția și fetița. De îndată ce a urcat în Fordul negru, a fost încătușat, legat la ochi și dus la sediul de cercetări penale al SSI. A fost atât de tulburat, încât s-a gândit la tot felul de scenarii. A crezut că trece printr-o probă regizată de SSI chiar înaintea plecării în cea de-a doua misiune, menită să-i testeze tăria. în celulă, în timp ce discuta cu Țigoiu, își imagina că la un moment dat acesta îi va strânge mâna, îl va felicita pentru felul în care reacționase și-l va elibera, deoarece nu-i venea să creadă că arestarea era reală și că era considerat un trădător.

A înțeles situația abia când Țigoiu i-a cerut să recunoască faptele, căci, odată intrat la anchetă, nu mai putea scăpa fără să spună adevărul și, în plus, procedând altfel, și-ar fi distrus familia. Țigoiu i-a explicat că ajunsese în această situație pentru că s-a contrazis în declarații; se presupunea că în noiembrie 1949 fusese recrutat de Basil Rațiu și de americani, fiind apoi „trimis spre țară cu misiunea de a se prezenta la DI , de a ne desinforma și în spatele și cu sprijinul nostru să lucreze pentru serviciile de spionaj imperialiste”[40].

La Început, cum era și firesc, Crăciunaș a negat totul, dar în subsolurile Direcției de Anchete Penale a SSI nu aveau loc doar discuții între arestat și anchetator. A început să fie torturat, fapt recunoscut până și în documentele Securității, care, trei ani mai târziu, a menționat acest lucru într-un referat privitor la situația lui: „Crăciunaș Silviu a fost crunt bătut și pus în manej cinci zile și cinci nopți, după care a făcut declarații false în care a arătat că a trădat”[41]. După cinci zile chinuitoare, când agentul începuse deja să inventeze detaliile presupusei trădări, comisia de anchetă condusă de Goncearuc și Țigoiu a găsit că era timpul să-l întrebe despre cei 300 de dolari pe care pretinsese că nu i-a mai găsit în ascunzători – adevăratul motiv pentru care se afla acum în celulele SSI, și nu în drum spre Paris:
După câteva zile, după ce a fost bătut și pus la manej și dăduse declarații false în sensul că a trădat, i se pune la anchetă problema lipsei celor 300 [de] dolari despre care a raportat atât în străinătate, cât și după întoarcerea sa. Cu toate insistențele comisiei de anchetă, care îi cerea să recunoască că a mințit în rapoarte în ceea ce privește lipsa celor 300 de dolari, Crăciunaș Silviu susține cele raportate anterior. Imediat după ce a fost dus de la anchetă în celulă, a venit la el Ervin Hulubei care i-a spus:
— Ce mai, Crăciunaș, te-am crezut om mai deștept. Să știi că dolarii au fost puși de mine în carnet și în cozorocul șepcii, că i-am fotografiat înainte și că

am avut martori, deoarece aşa procedăm noi. De ce nu vrei să recunoşti că nu a fost nicio lipsă, în faţa biroului de anchetă?[42].

Dacă a „recunoscut" sau nu şi acest lucru nu avem de unde să ştim. Probabil că da. Oricum se declarase că este trădător, pentru el totul părea că se sfârşise. Torturile au continuat, spre satisfacţia lui Ţigoiu, iar din documente tragem concluzia că metoda preferată de anchetatori a fost manejul, procedură prin care arestatul era obligat să alerge în jurul unei camere goale zi şi noapte, sub ameninţarea bâtelor sau a câinilor dresaţi, până se prăbuşea. Uneori manejul era întrerupt pentru a i se administra celui anchetat bătăi la tălpi şi apoi reluat, astfel încât să alerge cu tălpile tumefiate. Mai târziu, Crăciunaş a povestit că, pe lângă orele lungi de manej îndurate, a fost silit să stea în genunchi, sub o ploaie de lovituri de bici, şi să mănânce propriile excremente, iar atunci când vomita să mănânce vărsătura până când leşina[43]. Pe 3 octombrie 1950, după un manej terminat între orele 3 şi 4 dimineaţa, Crăciunaş implora ori moartea, ori iertarea într-o declaraţie pe opt pagini care, printre detaliile aşa-zisei sale trădări, conţinea următoarele: „rog Onor. Comisia de Anchetă să nu mă mai chinuiască pentru că nu ştiu ce să mai fac cu capul meu; sunt atât de zdrobit, ticăloşit, nemernic şi trădător încât mi-a fost ruşine să mai scriu despre toată josnicia mea. Dar vă rog să nu mă mai chinuiţi. Condamnaţi-mă, executaţi-mă. Sunt complet distrus, capul nu mai gândeşte, mi se învârte ca o moară"[44]. Apoi a fost lăsat la „ora de somn". Pe 6 octombrie Ţigoiu considera că „Păsculescu încă nu a spus adevărul, că minte şi în ultimele declaraţii ale lui [...]. Credem că trebuie continuată ancheta [...]. Referitor la soţia şi fetiţa lui Păsculescu, suntem de părere că trebuiesc luate măsuri de izolare până la lămurirea acestui caz (fetiţa cunoaşte de la mama ei unele chestiuni din problema Păsculescu)", pentru ca, la finalul materialului, să constate că „deoarece, de acum înainte, această problemă nu mai este de competenţa direcţiei noastre, propunem să fie preluată de autoritatea care se ocupă şi de cazul Voicu, pentru a lămuri ambele probleme deodată"[45].

Într-adevăr, Eugenia şi fiica ei, Lilioara, au rămas izolate la ferma din Săftica şi monitorizate de SSI timp de mai multe luni. Lilioara avea doar opt ani şi poate nu înţelegea tot ceea ce se petrecea cu părinţii ei, însă Eugenia ştia destule. Pe 26 septembrie 1950, subofiţerul Popovici, care locuia împreună cu ele, şi-a informat superiorii că „până în prezent totul decurge normal. [...] O singură dată a plâns. în majoritatea timpului cântă. Spune că îi place mult muzica. Avea speranţă că i se va aduce acordeonul ei"[46]. Pe 15 octombrie, Ioana (numele conspirativ al Eugeniei Crăciunaş) a finalizat declaraţiile în care i se ceruse să relateze ce îi spusese soţul ei în timpul verii, în intimitate. Cu câteva zile înainte le-a declarat că „şi-a alungat gândul funebru de a se sinucide", căci hotărâse să se înece în lacul de lângă fermă, precum şi că a renunţat să mai scrie „scrisoarea adresată Tovarăşului Stalin"[47], primind. în schimb lemne pentru a-şi face focul în cameră. Eugenia voia să se sinucidă pentru că cei de la SSI au informat-o că Silviu Crăciunaş fusese arestat şi executat, ca pedeapsă pentru că trădase. Nu i-au dat prea multe detalii, dar au îndemnat-o să nu-i pară rău după el, fiindcă oricum o înşelase în timpul misiunii. La începutul lunii noiembrie, „situaţia s-a încordat", raporta subofiţerul SSI: Eugenia intrase în greva foamei pentru că a „ajuns la limită", iar Lilioara nu avea voie să se înscrie la şcoală. „în seara zilei de 9.XI. a.c. a venit fetiţa în cameră la noi şi a început să plângă cu hohote, rugându-mă să-i vorbesc mamei ca să mănânce pentru că numai ea ştie cât e de bolnavă şi slăbită." Se putea muri şi de foame, nu doar prin înec, i-a spus Eugenia subofiţerului SSI, iar „soţiei tov. Popovici de la fermă i-a spus într-una din zile că: «fir-ar al naibii de viaţă, că unii pleacă cu amantele în străinătate, iar alţii pleacă singuri şi îşi găsesc amante acolo şi se laudă că ei se luptă, iar noi suferim aici din cauza lor»„[48]. Pe 6 decembrie au fost transportate acasă, la Sibiu, cu o maşină a ambulanţei şi însoţite de doctorul Lerescu, numele conspirativ al lui Penchas Leibovici, şeful cabinetului medical al SSI. I-au dat „instrucţiuni să păstreze secretul asupra tuturor celor ce cunoaşte în legătură cu soţul ei, fiind pusă să iscălească şi un angajament în acest sens"[49]. Doctorul Lerescu i-a lăsat câteva medicamente şi 10.000 de lei, apoi a plecat.

Chiar dacă l-a predat în mod oficial lui Petea Goncearuc, autoritatea la care făcea referire Ţigoiu şi care ancheta şi cazul Voicu (Mîhaîl Ţanţu), şeful Direcţiei I a SSI a continuat să fie implicat în acest caz în calitate de membru al comisiei de anchetă. Din păcate pentru Silviu Crăciunaş, câteva mici detalii sprijineau, în parte, scenariul lui Ţigoiu potrivit căruia agentul fusese „răsturnat" sau făcuse „cotitura în direcţia imperialiştilor". La unul dintre acestea făcea referire chiar soţia lui, Eugenia, atunci când îi reproşa, prin interpuşi, că „unii îşi găsesc amante şi se laudă că se luptă". Eugenia făcea aluzie la relaţia dintre soţul ei şi Margarete Grosschopf, care îi devenise concubină în Austria, iar cei de la SSI îi spuseseră chiar şi că soţul ei avea „un copil în străinătate cu altă femeie"[50]. SSI n-ar fi considerat acest lucru o problemă, un agent secret are voie să seducă o femeie dacă misiunea i-o cere, dar Crăciunaş a recunoscut în raportul său doar că „legătura aceasta am camuflat-o destul de bine, în aşa fel încât a rămas cunoscută numai ca aventură sentimentală"[51]. A tăinuit însă altceva: „în anchetă, verbal, a recunoscut că ne-a ascuns faptul că are un copil cu Greta Ortmayer şi că i-a promis căsătoria, afirmând totodată că legătura cu Greta a făcut-o numai din interesul muncii. S-a contrazis imediat prin faptul că în primul moment a spus că ar fi aflat numai în august [1]950 că Greta este gravidă. Cerându-i-se să precizeze a modificat, spunând că ştia încă din martie 1950 despre sarcina lui Greta. Tot în legătură cu Greta nu a ştiut să aducă preciziuni în legătură cu banii şi cu promisiunile făcute ei"[52]. Astfel de detalii au părut să îndreptăţească bănuielile anchetatorilor. Convinşi că detenţia grea şi tortura vor scoate în final totul la lumină, l-au supus pe Crăciunaş acestui supliciu timp de mai multe luni.

Destinul agentului fusese oricum pecetluit cu câteva luni în urmă. în vara anului 1950 Tribunalul Militar Bucureşti l-a condamnat în contumacie, fiind dat dispărut, deşi se afla în Bucureşti, pregătind împreună cu Mircea Ţigoiu cea de-a doua misiune. Sentinţa tribunalului din 27 iulie 1950 menţionează că Silviu Crăciunaş a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale, complicitate la

delictul de trecere frauduloasă a frontierei şi crimă de înaltă trădare. Aşadar, locul lui Crăciunaş era în închisoare, fie că trădase sau nu, iar Ţigoiu şi echipa sa nu puteau decât să se declare satisfăcuţi de felul în care se rezolvase această problemă.

însă în aprilie 1951, probabil pentru că nu se resemnase cu această soartă, Crăciunaş a făcut un memoriu în care a retractat declaraţiile anterioare şi a afirmat că nu este trădător, fără să acuze pe nimeni din SSI de situaţia grea în care ajunsese. Despre Mircea Ţigoiu a spus chiar că i-a vorbit uman, binevoitor, şi i-a dat puterea să spună adevărul. Era o strategie, bineînţeles, pentru că nu fusese nimic uman în vorbele lui Ţigoiu, care îl ameninţase de nenumărate ori că nu mai vede lumina zilei până nu îşi recunoaşte trădarea şi că familia lui va avea parte de o soartă asemănătoare.

Derulându-şi amintirile, Petea Goncearuc va pretinde, în timpul unei discuţii cu Alexandru Şiperco din anul 1978, că arestarea lui Crăciunaş s-a făcut peste capul lui, „Serghei cu Rangheţ" fiind autorii deciziei. Trebuie să fi fost adevărat, căci nu Mircea Ţigoiu, ci Serghei Nicolau, directorul general al SSI, şi Iosif Rangheţ, membru în Comitetul Central al PMR şi coordonator al activităţilor de informaţii externe ale României, erau persoanele în măsură să hotărască soarta agentului. „L-a arestat Serghei şi a stricat totul", se va lamenta Goncearuc lui Şiperco, adăugând că agentul a fost „bătut groaznic de Holtzer*„[53]. însă, oricâte regrete a avut în 1978, ele nu s-au manifestat şi în 1950, căci Goncearuc a participat direct la anchetarea lui Crăciunaş, jucând rolul poliţistului bun, căruia victima îi făcea mărturisiri. De altfel, Crăciunaş a încercat să-l manipuleze pe Petea Goncearuc, inventând un joc al sincerităţii prin care spera să-l câştige de partea lui în războiul purtat cu Ţigoiu. în anul 1952 mărturisea că, în timpul anchetelor anterioare, „faţă de domnul Petea, care a venit să vadă cum scriu, mi-am manifestat teama că Dl. C[onsilier] Zaharia™ este un om din vechea poliţie, şi că îmi este teamă că nu voi fi înţeles şi judecat just din cauza aceasta, Dl. Petea mi-a spus că locul unde mă aflu este o instituţie unde sunt numai membrii de partid, că Dl. C[onsilier] Zaharia este inginer, că n-a avut de a face cu poliţia din trecut, că trebuie să am perfectă încredere în dânsul fiind un om drept, care a făcut multe pentru partid în ilegalitate, că a fost bolnav de tuberculoză din cauza muncii încordate"[54]. Crăciunaş va rămâne toată viaţa cu impresia că cei care i-au schimbat destinul în 1950 au fost Mircea Ţigoiu şi Ervin Hulubei, probabil aceiaşi care sustrăseseră dolarii, în timp ce Petea Goncearuc s-a purtat omeneşte cu el.

în vara anului 1951 anchetatorii au sperat că vor obţine noi probe privind trădarea lui Crăciunaş după ce Securitatea a răpit-o pe Constanţa Magoş, una dintre colaboratoarele apropiate ale comandorului Mihail Opran la Paris. Magoş a fost răpită în luna august, după ce au ademenit-o în Berlinul de Est. Ajunsă în ţară, a fost imediat încarcerată şi interogată[55]. în septembrie Constanţa Magoş scria deja declaraţii despre Crăciunaş, dar niciuna incriminatoare în sensul dorit de anchetatori. Românii din exil, spunea Magoş, îl considerau un „element de valoare, că este un om capabil şi corect", iar ea găsea că „era om serios şi f. muncitor"[56]. Nimic altceva din care să reiasă că în perioada 1949-1950 agentul SSI ar fi divulgat în Occident că a fost recrutat de comunişti şi că intenţiona să-i trădeze.

Regimul de detenţie al lui Crăciunaş s-a mai îmbunătăţit începând cu anul 1951. Foştii săi coordonatori din SSI începuseră deja să aibă probleme şi se preocupau mai degrabă de situaţia lor decât de cea a lui Crăciunaş. De exemplu, Ionel Munteanu, care îşi începuse cariera în SSI ca secretar de partid al organizaţiei, fusese dat afară nu numai din serviciul de informaţii, ci şi din partid, încă din martie 1950. La anchetă s-a descoperit, dintr-odată, că a săvârşit „abateri grave de la vigilenţa şi morala de Partid". în spatele acestei sintagme se ascundea o realitate tristă, des întâlnită atunci. Era un fapt cunoscut că Munteanu, la fel ca alţi conducători ai SSI şi ai Securităţii, agresa sexual agentele SSI în casele conspirative ale instituţiei. însă la sfârşitul anchetei nu a fost trimis într-o celulă, vecin cu Silviu Crăciunaş, ci a fost numit inspector general pe lângă cabinetul ministrului învăţământului[57]. Odată cu trecerea lunilor, şi ceilalţi vor părăsi instituţia sub o formă sau alta. în realitate făceau parte dintr-un joc politic desfăşurat deasupra lor, pe care nu puteau să-l influenţeze, ci doar să asiste neputincioşi la felul în care le afecta cariera.

La începutul anului 1951 SSI se desfiinţase. Formal, acest lucru s-a întâmplat în ziua de 2 aprilie, prin Decretul nr. 264, ce stipula că SSI intră în componenţa Direcţiei Generale a Securităţii Statului, în cadrul Direcţiei A Informaţii Externe. Organigrama se modificase cu doar câteva zile înainte, pe 30 martie, făcând brusc loc acestei noi direcţii „A", mai târziu „I-a", care urma să desfăşoare aceeaşi activitate cu cea a Serviciului Special de Informaţii. Practic, pe 30 martie se pregătise terenul, din punct de vedere legal, pentru ca SSI să fie înghiţit de Securitate pe 2 aprilie. Decizia fusese luată la nivel politic de ceva vreme, însă nu la Bucureşti, ci la Moscova, care solicitase ţărilor din lagărul comunist, încă din ianuarie, să-şi unifice cât mai curând structurile informative, preluând modelul sovietic. Astfel, pe 2 aprilie 1951 se încheia o dată pentru totdeauna competiţia deloc frăţească dintre Securitate şi SSL Această rivalitate începuse chiar pe 30 august 1948, data înfiinţării Securităţii, instituţie ce a devenit repede geloasă pe succesele SSI de pe frontul nevăzut. SSI trebuia să dispară şi pentru că Teohari Georgescu, ministrul de Interne, şi Gheorghe Pintilie, primul şef al Securităţii, nu erau în relaţii cordiale cu Serghei Nicolau, directorul general al SSI, la rândul lui agent al serviciilor secrete sovietice, dar care în 1950 căzuse deja în dizgraţie. Teohari Georgescu râvnise controlul SSI-ului încă din 1945, când a devenit ministru de Interne, însă a fost împiedicat de Emil Bodnăraş, secretarul general al Preşedinţiei Consiliului de Miniştri. SSI se afla sub coordonarea sa, nu a Ministerului de Interne, iar Bodnăraş, înţelegând repede avantajul unui serviciu secret aflat la dispoziţia sa şi a lui Gheorghiu-Dej, a susţinut continuitatea instituţională a acestei organizaţii secrete.

Prin urmare, destructurarea SSI a început gradual, încă din 1948. La începutul anului 1951, angajaţii Serviciului Special de Informaţii ştiau că

---

* Referire la Ervin Hulubei.

lucrează, de fapt, pentru Securitate, nu pentru muribundul SSI. Mircea Ţigoiu, de exemplu, a primit gradul militar de colonel în cadrul Direcţiei Generale a Securităţii Poporului la 1 ianuarie 1951. în februarie a fost numit şef de serviciu operativ, dar cariera lui în acest domeniu s-a sfârşit un an mai târziu, în ianuarie 1952, când a fost trimis în câmpul muncii ca inginer constructor la Ministerul Gospodăriei Comunale şi Industriei Locale. Şi Petea Goncearuc fusese transferat la Securitate, la sfârşitul anului 1950, cu gradul de colonel, dar nici el nu se simţea prea confortabil în acel moment, căci o comisie de anchetă care investiga activitatea SSI în perioada 1945-1951 a descoperit lucruri grave în ceea ce priveşte echipa lui Serghei Nicolau. în ianuarie 1952, membrii acestei comisii au tras concluzia că Mircea Ţigoiu „este un intrigant, îngâmfat şi carierist. Pe oamenii care sunt în jurul lui îi compromite. Este un element anarhic şi antipartinic". Iar despre Petea Goncearuc au spus că „a dat dovadă de laşitate", este „un element orgolios, îngâmfat şi foarte impulsiv [...], are o atitudine duşmănoasă şi obraznică" şi este „un element imoral şi aventurier. [...] A făcut abuzuri încălcând legile ţării, arestând oameni, confiscând locuinţe şi bunuri pe care le împărţea după bunul său plac"[58].

Drept urmare, directorul general al SSI va fi în curând „scos din muncă", în ianuarie 1953. Mircea Ţigoiu a fost şi el dat afară, inclusiv din rândurile partidului comunist, în noiembrie 1952, iar Petea Goncearuc a fost exclus din partid şi scos „din munca de răspundere pe care o are"[59] în august 1952. în toamna acelui an a părăsit la rândul lui Securitatea, dar după o perioadă a fost recuperat de bunul său prieten şi colaborator Serghei Nicolau, care între timp primise sarcina să conducă Direcţia de Informaţii a Armatei. Iar Ervin Hulubei, deşi nu a fost dat afară, ca Ionel Munteanu, a fost mai târziu trecut pe linie moartă; în 1957 era maior şi şef al Secţiei a 6-a din Serviciul „T". Nu mai coordona agenţi ai spionajului, ci confecţiona şi livra celor de la contraspionaj cutii cu mulaje de chei. Se zvoneşte că la pensie a devenit artist plastic.

Atât Ţigoiu, cât şi Goncearuc au fost reabilitaţi odată cu trecerea anilor, aşa cum a fost reabilitată şi victima lor, Silviu Crăciunaş. în 1952, când torţionarii săi treceau prin cele mai complicate momente ale carierei lor, fostul agent al SSI primea o alimentaţie mai bună în închisoare şi cărţi de citit. în plus, devenise deja informator de cameră. A acceptat solicitarea ofiţerilor de Securitate, care l-au folosit din nou în cadrul mai multor anchete prin care încercau, fără succes, să afle informaţii de la diverşi deţinuţi. Din toamna anului 1952 şi până în primăvara anului 1954 a dat declaraţii ce au vizat 13 deţinuţi cu care a împărţit celula. El însuşi a trecut printr-o astfel de procedură, pentru că ancheta asupra lui a continuat. în ianuarie 1953, unul dintre informatorii trimişi în celula lui din închisoarea Malmaison, Ştefan Tomescu, a scris 20 de pagini despre el. Dar Crăciunaş s-a încăpăţânat să-şi susţină nevinovăţia şi să declare că încă mai are încredere în partid: „Conştiinţa mea nu a luat altă direcţie, ci a rămas tot în direcţia lumii comuniste, tot devotat Partidului şi Republicii. Dacă eram supărat pe cineva, eram supărat pe oamenii care au determinat arestarea mea, căci ca un om nevinovat ce eram ştiam că aceştia au făcut în cazul meu o greşeală. Dar nu eram supărat pe Partid şi pe Republică"[60].

în aceste condiţii, partidul, dar mai ales Securitatea l-au absolvit de vină în mod oficial în ziua de 19 august 1953. Direcţia Anchete a Securităţii a redactat un raport semnat de locotenent-colonelul Francisc Butyka, în care s-a menţionat în repetate rânduri că nu există niciun fel de probe care să confirme trădarea lui Silviu Crăciunaş. Fostul agent ar trebui eliberat şi folosit „în diverse probleme", mai spunea Butyka, iar activitatea lui Ţigoiu, Munteanu şi Hulubei din perioada în care au lucrat la SSI ar trebui reinvestigată, pentru a se descoperi dacă nu cumva mai erau şi alţii în situaţia lui Silviu Crăciunaş. Bineînţeles, se propunea şi tragerea la răspundere a cadrelor SSI pentru arestarea lui şi pentru „sistarea acestei acţiuni importante"[61]. Una dintre concluziile anchetei subliniază că SSI a ignorat valorosul raport scris de agent în primăvara anului 1950, document „abandonat imediat după arestarea lui Crăciunaş în dulapul organelor de cercetări unde stă din 1950 până astăzi"[62]. L-a folosit în schimb Securitatea. La sfârşitul anului 1954, după ce a fost studiat cu atenţie, ofiţerii de Securitate au elaborat mai multe „materiale de orientare" care aveau la bază vechiul raport al agentului Victor. Aceste sinteze făceau ample descrieri ale activităţii serviciului de spionaj francez împotriva României sau ale activităţii „centrelor de spionaj inamice şi a unor formaţiuni de spionaj ale emigraţiei" împotriva regimului comunist[63]. Mai mult decât atât, Securitatea a constatat cum anumite informaţii culese de el în 1949 deveniseră realitate în perioada 1950-1953, când Crăciunaş se afla în detenţie. Un exemplu îngrijorător erau repetatele cazuri de agenţi străini de origine română paraşutaţi în România, despre care Basil Raţiu îi vorbise cu atâta convingere agentului în casa sa din Bavaria.

Prin urmare, Butyka şi echipa lui au realizat repede că situaţia lui Crăciunaş nu era nimic altceva decât un caz de muşamalizare care „ascunde lucruri mai grave"[64]. Pentru a acoperi un furt de 300 de dolari, Serviciul Special de Informaţii şi-a sacrificat un agent foarte preţios şi a distrus una dintre cele mai de succes operaţiuni externe. Aşadar, reieşea că Silviu Crăciunaş îşi păstrase conştiinţa comunistă, pe când ofiţerii SSI care l-au coordonat dăduseră dovadă de *mentalitate de burghezi*. Sau, cum îi va spune Petea Goncearuc lui Alexandru Şiperco în 1978, „Crăciunaş era în stare de orice pentru o atitudine corectă"[65].

Silviu Crăciunaş a fost eliberat abia după un an de la redactarea raportului şefului Direcţiei de Anchete Penale a Securităţii. S-a întâmplat în seara zilei de 23 septembrie 1954, dar fostul deţinut nu putea să iasă pur şi simplu pe poarta închisorii, din moment ce era condamnat la 25 de ani de detenţie. Pentru că Securitatea l-a preluat de la SSI, declarându-l nevinovat şi demn de a fi reînvestit cu încredere, l-a recrutat agent şi i-a construit o nouă legendă. De acest lucru s-au ocupat ofiţerii de la Direcţia a II-a Contraspionaj, care nu au mai avut încredere să-l lase pe mâna celor de la

Direcţia I Informaţii Externe, fostul SSI. S-au propus noului şef al Securităţii, Alexandru Drăghici, organizarea evadării şi retrimiterea lui Crăciunaş în străinătate ca agent extern al contraspionajului, după ce urma să trăiască o perioadă în „ilegalitate". Drăghici a aprobat măsura.

Evadarea lui Silviu Crăciunaş chiar a avut loc, pusă în scenă de Securitate spre a-i întări legenda. Agentul trebuia să participe efectiv la ea pentru a fi credibil mai târziu, când avea să o povestească. Felul în care s-a desfăşurat, locul unde s-a petrecut, fiecare detaliu aparent nesemnificativ urma să-i fie extrem de util lui Crăciunaş când va fi chestionat de americani, odată ajuns în Occident. Va trebui să povestească despre cum arăta poarta închisorii din care a evadat, despre dimensiunile celulei sale, despre zăbrelele pe care le strângea cu mâinile asudate sau despre cadenţa monotonă şi apăsătoare a bocancilor gardienilor care îl vegheau. Aceste amănunte reale, trăite şi simţite consolidau credibilitatea legendei sale.

Pentru a nu complica scenariul, căci nimeni nu avea de gând să-l pună pe Crăciunaş să joace rolul contelui de Monte Cristo, Securitatea a decis că era mai plauzibil ca evadarea să aibă loc nu din închisoare, ci din spital, unde măsurile de securitate erau minime. Bolile agentului Victor, care nici măcar nu trebuiau inventate, erau pretextul perfect pentru transferul lui din închisoarea de la Suceava la spitalul Burdujeni, doar pentru câteva zile, însoţit de doi gardieni. De acolo urma să evadeze.

Şase ani mai târziu, Crăciunaş a povestit momentul evadării în cartea *The Lost Footsteps,* iar cititorul trebuie să fi fost pe bună dreptate emoţionat de aceste rânduri. Scena a fost descrisă cu măiestrie în capitolul XIV:

Gardianul trecea să mă verifice din două în două minute, la lumina becului de pe coridor care cădea direct pe patul meu, şi se întorcea pe coridor, tropăind cu cizmele pe ciment. Calculasem intervalul vizitelor sale, numărând secundele. După o oră, am cerut să fiu dus la closet.

Gardianul mi-a făcut semn să-l urmez, fără să scoată o vorbă. M-am ridicat din pat şi am pornit pe coridor, descult şi în pijama. Gardianul a deschis uşa unei săli mici de baie din faţa camerei mele şi a aprins lumina. Prin uşa întredeschisă mă supraveghea, dornic să mă vadă mai repede la loc în pat. Încăperea mirosea puternic a urină, excremente şi sudoare, drept pentru care fusese lăsată deschisă o fereastră pentru aerisire. Când am ieşit, m-am prefăcut că închid uşa, dar am tras-o doar după mine, lucru pe care gardianul nu a părut să-l bage de seamă, înapoiat în pat m-am prefăcut că dorm. Gardienii îşi făceau rondul acum la intervale ceva mai lungi, cam de patru minute, în loc de două; probabil că, atunci când vor crede că am adormit se vor aşeza la o partidă de zaruri, ca şi în noaptea precedentă. Am mai aşteptat o vreme. Se făcuse ora zece, după calculele mele. Trebuia să mă hotărăsc repede, căci după ce terminau jocul îşi reluau patrularea prin faţa uşii mele. Iar a doua zi urma să fiu dus înapoi la închisoare. Voi fi supus la un interogatoriu şi mai sever, şi aş fi putut chiar fi confruntat cu paraşutişti sau cu persoane care fuseseră scoase din ţară. În cazul acesta nu-mi mai rămânea altă speranţă decât moartea, şi aceea doar atunci când mi-o vor permite anchetatorii. Evident, dacă eram prins evadând aş fi fost împuşcat, dar exista totuşi o şansă... Fereastra camerei mele era bătută în cuie, dar clădirea spitalului nu era păzită, căci din câte am dedus din sporovăiala gardienilor, deţinuţilor politici le erau rezervate doar una sau două cămăruţe. Din celelalte saloane răzbăteau glasuri de copii. Când s-au depărtat paşii gardianului, m-am dat jos din pat pe furiş. Atingerea podelei, reci ca gheaţa, cu picioarele goale, mi-a limpezit mintea. În colţul camerei, pe o masă, se aflau hainele; i se ordonase magazionerului să le lase acolo, pentru cazul în care maşina închisorii ar veni să mă ia mai repede. Îmi bătea inima atât de tare, încât a trebuit să-mi apăs mâna pe piept, să se mai domolească. Am traversat iute încăperea, am apucat cu o mână hainele şi cu cealaltă pantofii. M-am oprit o clipă în faţa uşii, am tras adânc aer în piept şi m-am uitat în dreapta şi în stânga. Gardianul care tocmai mă verificase, se sprijinea de uşa verandei, cu spatele la mine; vocile celorlalţi gardieni şi ale surorilor de noapte se auzeau de la capătul celălalt al culoarului. Am traversat coridorul din trei paşi. Uşa băii s-a deschis uşor, la o simplă atingere, iar scârţâitul ei a fost acoperit de vocile gardienilor. M-am strecurat înăuntru, împingând uşa la loc, ca şi cum ar fi fost închisă, în încăpere nu era întuneric de tot, căci se vedea flăcăruia de la boiler, într-un colţ se zărea o pată alburie, un morman de rufe lăsate acolo la spălat, pe care-l observasem mai demult. Zgomotul apei pe ţevi era îndeajuns să acopere foşnetul hainelor mele, în timp ce mă strecuram pe ferestruica deschisă.

Până la pământ erau vreo doi metri, dar eu mă concentram numai asupra mişcărilor pe care trebuia să le fac cu iuţeală şi precizie, căci fiecare secundă era preţioasă. Nici nu mă gândeam la riscurile la care mă expuneam, ci eram atent doar la trecerea secundelor.

De când părăsisem patul şi până când am ajuns sub pomii de jos, trecuse cam un minut şi jumătate. Cerul era înnorat şi, luând-o la fugă prin iarbă, am auzit primele picături de ploaie pe frunzele de deasupra capului. Am ajuns la gardul grădinii, ghidându-mă după conturul alb al vechii capele de lângă morgă. Mi-am azvârlit hainele şi pantofii peste gard şi am sărit în drum. Nu erau felinare, dar se putea distinge conturul caselor. Mi-am tras costumul la iuţeală peste pijamaua albă. Cele trei minute pe care contasem se scurseseră deja: dintr-o clipă într-alta gardianul se va uita din nou în camera mea.

Îmi calculasem fiecare mişcare, dar de acum încolo terenul îmi era total necunoscut. Nu ştiam decât că spitalul se afla pe un deal la marginea Burdujenilor; deci tot ce puteam face era să merg pe lângă gard. Cuprins de o energie extraordinară, am ajuns la colţul grădinii, din câţiva paşi. Acolo drumul cotea spre apus, la vale. Eu dedusesem că linia ferată trebuia să treacă prin vale, cam la doi kilometri şi jumătate de acolo. Când treceam pe lângă zidul mănăstirii pe care o văzusem din grădina spitalului, am auzit pornindu-se alarma[66].

Raportul locotenentului de Securitate Petre Lenghel de la Direcţia de Contraspionaj, participant la această acţiune în rolul gardianului neglijent care îl supraveghea „tropăind cu cizmele pe ciment", cum îşi amintea evadatul, nu se ridică din punct de vedere literar la nivelul naraţiunii lui Crăciunaş. Lenghel, supărat pe comandantul penitenciarului din Suceava pentru că îl cazase împreună cu Silviu Crăciunaş în secţia de boli contagioase a spitalului, unde ar fi putut să se îmbolnăvească, şi-a intitulat documentul „Raport privind acţiunea Victor" şi l-a redactat pe 9 octombrie 1954. Din el aflăm cum s-au desfăşurat în realitate evenimentele:

Conform planului de acţiune stabilit şi instrucţiunilor primite în ziua de 10 septembrie a.c. orele 12.00 am preluat împreună cu Lt. Erdoş Rudolf de la „B.J." pe deţinutul Victor după care ne-am îmbarcat toţi trei în trenul de

Suceava. Am sosit la Suceava la orele 03.31 după care l-am predat pe deţinut Penitenciarului local.
A doua zi ll.IX.a.c. dimineaţa m-am prezentat [la] tov. maior Roşea cu care am mai stabilit unele amănunte privind „evadarea". Din cauza unor lucrări urgente pe care le avea în acea perioadă, Regiunea M.A.I Suceava a întârziat cu „anchetarea" lui Victor ceea ce implicit a dus la întârzierea acţiunii cu 5 zile. De abia în ziua de 17 septembrie a.c. tov. maior Roşea a dat dispoziţii pentru a se începe ancheta cu cel în cauză, iar internarea sa în spital s-a făcut în ziua de 21.IX. seara, când totodată am preluat din nou paza împreună cu Lt. Erdoş Rudolf. în seara zilei de 23.IX.a.c. pe la orele 21.40 conform planului prestabilit am organizat şi efectuat „evadarea" din spitalul Burdujeni a deţinutului Victor. La orele 22.00 când s-a constatat lipsa lui din camera în care era internat, sub pretextul că merg să dau telefon la tov. comandant, am părăsit şi eu spitalul, întâlnindu-mă cu „evadatul" într-un loc prestabilit după care am luat trenul de Bucureşti coborând în gara Roman. Aici am aşteptat până ce s-a făcut ziuă după care Victor s-a dus la fosta adresă a familiei Ciudin din oraşul Roman, str. Cuza Vodă No. 63. Din relatările actualilor chiriaşi de la adresa de mai sus Victor a stabilit că familia Ciudin nu mai locuieşte acolo din 1944 – bătrâna se află la Focşani, iar soţul ei a decedat. La orele 13.30 a sosit şi Lt. Erdoş Rudolf de la Burdujeni, relatându-ne cele petrecute acolo după „evadare" şi care corespundeau cu legenda[67].

Lenghel a mai relatat în raportul său cum, după o scurtă oprire la Bacău, s-au deplasat cu toţii la Cluj, iar Crăciunaş a fost primit în gazdă de mama şi bunica Măriei Leibovici, care l-au recunoscut şi au „acceptat să-l găzduiască clandestin până ce-şi va face rost de acte şi bani". Agentul le-a spus femeilor că venise ilegal în ţară pentru a-şi scoate soţia şi copilul din România. Din acest moment, va căuta să intre în legătură cu foştii săi prieteni din ţară şi cu rudele prietenilor săi aflaţi în Occident pentru a difuza legenda cu care va pleca în a doua misiune secretă. Pe scurt, povestea sa era următoarea: în septembrie 1950, după ce a fost arestat, a fost confruntat în timpul anchetei cu Ion Pupeza şi a fost nevoit să recunoască faptele declarate de acesta. Noi mărturisiri nu a făcut, nimic referitor la alte persoane

din ţară, iar investigaţiile s-au prelungit „întrucât organele de anchetă erau nemulţumite de rezultatele obţinute din declaraţii”[68]. După ce a evadat, s-a ascuns o perioadă îndelungată la prieteni, încercând să ia legătura cu amicii săi din Paris, cerându-le ajutor financiar pentru a-şi pregăti fuga din ţară

.Capitolul 4 A doua misiune

Silviu Crăciunaş începuse o lungă şi intensivă etapă de pregătire pentru cea de-a doua misiune secretă. Agentul aparţinea acum Direcţiei a II-a Contraspionaj a Securităţii. Aceasta intenţiona să-l retrimită în Occident în viitorul apropiat, imediat ce condiţiile o vor permite, dar înainte de toate trebuia să-i consolideze legenda aprobată de conducerea Ministerului de Interne în iulie 1954, astfel încât să nu existe indicii care să-l deconspire. De la „evadarea” lui din septembrie 1954, vor trece mai bine de doi ani până ce Direcţia de Contraspionaj va găsi că legenda este suficient de credibilă ca să poată pleca din nou în misiune.

Această structură era una dintre cele mai puternice din cadrul Securităţii. Atribuţiile contraspionajului erau identificarea şi anihilarea agenţilor şi ofiţerilor serviciilor de spionaj străine care acţionau pe teritoriul României, dar şi în străinătate, în cazul în care acţiunile lor vizau regimul comunist de la Bucureşti. Pentru a-şi atinge obiectivul, ofiţerii Direcţiei de Contraspionaj îi urmăreau în special pe diplomaţii aflaţi la Bucureşti şi pe oamenii de afaceri străini care aveau interese comerciale în România, atâtea câte mai existau în acea perioadă. În vizorul Direcţiei intrau şi anumite categorii de români: cei repatriaţi, consideraţi de regulă agenţi ai serviciilor secrete străine, cei care călătoreau în străinătate în vederea îndeplinirii atribuţiilor de serviciu, precum marinarii, piloţii sau reprezentanţii companiilor de comerţ exterior, sau cei care aveau relaţii cu cetăţenii străini aflaţi în România. De multe ori, activitatea contraspionajului se intersecta cu cea a Direcţiei I Informaţii Externe, în special atunci când Direcţia a II-a recruta agenţi printre românii stabiliţi în străinătate sau când trimitea agenţi români pentru a se stabili în Occident – cum a fost cazul lui Silviu Crăciunaş –, iar acest fapt genera tensiune şi sentimente de frustrare în rândul ofiţerilor celor două direcţii rivale.
în acea perioadă, şeful contraspionajului era colonelul Eugen Szabo, secondat de doi adjuncţi, locotenent-colonelul Isidor Holingher* şi maiorul Nicolae Bucur. „Acţiunea Victor” a fost încredinţată Serviciului XII, ce avea atribuţii de supraveghere operativă a diplomaţilor străini şi a românilor care aveau legături cu aceştia la Bucureşti. Şeful acestui serviciu era căpitanul Tiberiu Hida, care a devenit principalul coordonator al lui Crăciunaş, ajutat de Petre Lenghel. în 1956, întors la Bucureşti de la un curs de specializare absolvit la Moscova, tânărul ofiţer Gheorghe Vîlceleanu îl va cunoaşte şi el pe agentul Victor odată ce va deveni parte din Direcţia a II-a care îl coordona.

Szabo se numea de fapt Salzberger şi era urmaşul lui Petea Goncearuc la şefia direcţiei încă din 1952; în vara anului 1956 va fi mutat în cadrul Direcţiei I de unde va fi trecut în rezervă în 1962. Holingher, adjunctul său, născut în anul 1920 la Suceava, va ajunge şeful Direcţiei în anul 1957 şi îşi va pune amprenta pe acest dosar, numele lui regăsindu-se în mai toate documentele ce l-au vizat pe Silviu Crăciunaş în acea perioadă. La origine ofiţer SSI, unde a fost încadrat în 1948, a lucrat toată viaţa în contraspionaj, iar din Securitate va fi trecut în rezervă în 1960 cu gradul de colonel. A fost unul dintre colaboratorii apropiaţi ai lui Goncearuc, de la care a învăţat meseria de vânător de agenţi străini, dar toată viaţa a fost urmărit de originea nesănătoasă: „Despre tov. maior Holingher se ştie la Direcţia noastră că a fost fiu de fabricant şi obiceiurile ce le are (îngâmfare, acaparare, sectarism, răcealâ faţă de subordonaţi) de aicea provin”[1], spunea despre el tânărul său subordonat, locotenentul Tiberiu Hida, într-un raport din octombrie 1951.

Hida şi Vîlceleanu vor fi însă cei mai apropiaţi colaboratori ai agentului Victor. Acesta nu le-a cunoscut adevărata identitate, căci Hida i s-a prezentat cu numele Ardeleanu, iar Vîlceleanu drept Voicu. Amândoi se aflau la începutul carierei. S-au angajat în structurile informative comuniste în acelaşi an, 1950. Spre deosebire de Holingher, Hida avea un dosar mai bun, căci fusese electrician, deci avea origine sănătoasă. Se putea mândri şi cu o condamnare pentru apartenenţa la partidul comunist şi activităţi

---

* în documentele Securităţii numele ofiţerului apare uneori şi în varianta Hollingher.

ilegale în 1942; după război a fost activist în organizaţia PCR Cluj. Numele său adevărat era Hirscb. în aprilie 1950 Alexandru Rogojinschi, care în acel moment conducea Secţia de Cadre a Partidului Comunist, l-a repartizat la SSI, fiind angajat la Serviciul Rezidenţe. Goncearuc nu-l prea plăcea, conside- rându-l un „idealist" care duce „Serviciul la râpă"[2], ceea ce nu l-a împiedicat pe Hida să-i facă şi lui rapoarte, adresate şefului Securităţii, generalul Alexandru Drăghici, unul în octombrie şi altul în noiembrie 1951. Hida l-a acuzat pe şeful său din SSI de „gâtuire a criticii"[3] şi de faptul că promovează intelectuali mic-burghezi, nu muncitori adevăraţi. Cele două rapoarte au contribuit la ancheta nemiloasă privind activitatea SSI, finalizată în ianuarie 1952.

Această nouă echipă de ofiţeri de contraspionaj s-a ocupat de „combinaţia Victor", organizându-i „evadarea" şi premisele celei de-a doua treceri ilegale a frontierei. S-a restricţionat accesul altor direcţii ale Securităţii la dosarul său din arhivă, căpitanul Hida solicitând ca, „în cazul în care este căutat în reţeaua informativă să ni se comunice nouă imediat, iar organului care caută să se răspundă că nu e cunoscut"[4], ceea ce însemna că participarea Direcţiei I Informaţii Externe nu era bine-venită în cadrul operaţiunii. Primul pas era reluarea legăturii cu amicii săi din Occident, cărora urma să le dea de veste că a evadat, că se ascunde prin ţară, la diferiţi prieteni sau la rude, dar că intenţionează să părăsească ilegal România cât mai curând posibil. Pentru a realiza acest lucru avea nevoie de sprijinul lor financiar. Securitatea căuta astfel să sondeze interesul celor din străinătate faţă de agent şi mai ales să determine dacă americanii intenţionau să facă vreun efort pentru a-l salva, căci semnele de viaţă primite de la Crăciunaş urmau să ajungă fără îndoială si la CIA.

Agentul a locuit clandestin mai întâi la Cluj, apoi la Bucureşti, cu un buletin de identitate pe numele Vasile Grigorescu primit de la Securitate. De regulă era însoţit de Lenghel, pe care l-a introdus în anturajul său prezentându-l drept Victor Mureşan, „omul său de încredere" care îl găzduieşte în Bucureşti. Direcţia a II-a îl remunera lunar cu 1.000 de lei, în timp ce el pretindea că deocamdată trăia de pe urma câştigului obţinut din vânzarea unor ceasuri lăsate unui prieten din Bucureşti înainte de a fi arestat. Ceasurile existau, fuseseră achiziţionate de ofiţerii de Securitate din Serviciul C, iar Victor le comercializase pe piaţa neagră prin intermediul diferitelor gazde, ca să fie cât mai convingător.

Şi-a vizitat părinţii, soţia şi sora, care au rămas înmărmuriţi, ca la vederea unui strigoi. Erau convinşi că decedase în 1950 şi apariţia lui bruscă le-a produs spaimă, uimire şi bucurie în acelaşi timp. Erau la curent cu trecutul său de informator din perioada 1948-1950, dar Crăciunaş nu le-a mărturisit adevărul despre activitatea sa din prezent, ci legenda, spunându-le că a evadat, că „a terminat cu comuniştii şi că va fugi în străinătate"[5]. Hida va nota într-un raport din decembrie 1954 că „legenda sa a fost crezută şi a avut un efect mare, deoarece părinţii săi, îngroziţi fiind de situaţia fiului lor, au hotărât să facă un memoriu adresat Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej în care să solicite graţierea lui Victor"[6]. Eugenia a fost atât de speriată, încât, după ce s-a convins că într-adevăr trăieşte, i s-a făcut rău şi la început a refuzat să se întâlnească cu fostul ei soţ, care o chema de la Sibiu la Cluj. Se obişnuise cu gândul că a dispărut din viaţa lor, vorbea foarte rar despre el şi doar atunci când era întrebată, spunându-le tuturor că „ar fi auzit de la nişte necunoscuţi că a decedat în provincie, după ce a divorţat de el"[7]. Lilioara, fiica sa, care acum avea 12 ani, îşi amintea mai târziu că în 1954, când a aflat că tatăl ei trăieşte, a început să plângă de fericire: „Când l-am revăzut, m-am cutremurat de milă. Era atât de slab, de prăpădit, de înstrăinat de noi"[8].

Tentativele de a contacta serviciile de informaţii occidentale au demarat în ianuarie 1955, când Crăciunaş, la indicaţiile Securităţii, a început să viziteze rudele celor pe care îi ajutase în trecut să părăsească ilegal ţara, precum Horaţiu Comaniciu sau Ion Iliu. S-a ajuns astfel la concluzia că merită cultivate mai multe canale de comunicaţii, dintre care două rămâneau cele principale, familia lui Ion Iliu şi cea a Sandei Stătescu. Iliu, stabilit acum la Paris, a fost contactat în ianuarie 1955, iar Sanda Stătescu, aflată în acel moment la München, câteva luni mai târziu, în aprilie. Veştile au fost transmise prin mesaje criptice conţinute în scrisori trimise de rudele acestora la rugămintea lui Crăciunaş. Aşa cum era şi firesc, semnele de viaţă primite din ţară i-au bulversat pe toţi la Paris; era de necrezut că Charles, cum îi spuneau americanii lui Silviu Crăciunaş, trăieşte şi este liber.

Deşi se afla la Paris, departe de România comunistă, Ion Iliu s-a speriat când a primit primul semn de viaţă de la prietenul său. Tremura la gândul că fugarul care îl salvase în urmă cu şase ani îi punea acum familia în pericol, chiar mai mult decât era deja, având în vedere că regimul comunist îl condamnase în contumacie. Iliu, deşi trecuse prin adevărate aventuri în ultimii săi ani petrecuţi în România, avea la Paris reputaţia unei persoane lăudăroase şi lipsite de curaj.

Fost legionar, adept al grupării Comaniciu, devenit ţărănist odată ajuns în Franţa, Iliu fusese urmărit în ţară, fiind unul dintre inculpaţi în procesul Sumanelor Negre din 1946. A trăit clandestin până la arestarea lui în 1947, când a fost prins cu acte de identitate false, procurate de la Horaţiu Comaniciu. A reuşit să-l mituiască pe judecătorul Iorgu Popescu de la Curtea Marţială, care l-a eliberat. în timpul arestului însă, a devenit informator SSI, dar nu cunoaştem amploarea colaborării sale, întrucât în dosar nu s-au păstrat documente din acea perioadă. Câteva luni mai târziu a fugit din ţară cu sprijinul lui Crăciunaş şi al lui Liviu Bodolea şi ulterior a fost condamnat în contumacie la 7 ani de închisoare. A stat o perioadă în Franţa, dar în 1958 s-a stabilit la München; Securitatea îl considera „agent al spionajului vest-german". între foşti prieteni şi colaboratori stabiliţi la Paris l-au acuzat pe Iliu de trădare, susţinând că deconspi- rase autorităţilor adresa unde îşi găsiseră refugiu sau organizau întâlniri în clandestinitate politicieni urmăriţi de poliţie pentru a fi arestaţi. Cel mai vehement în acest sens a fost ţărănistul Emil Ghilezan, fugit şi el din ţară la sfârşitul anului 1947.

Dacă a sprijinit sau nu autorităţile comuniste nu se mai ştie. Dar la începutul anilor 1960 a dat semne că ar vrea să acţioneze în acest sens. în

1962, Direcţia de Contraspionaj a Securităţii a aflat că Iliu se plângea că doreşte să-şi viziteze familia din ţară, dar se temea că o astfel de vizită ar fi periculoasă. A fost contactat prin intermediul unor informatori cu scopul „atragerii la munca informativă". Se pare însă că Iliu se codea să redevină informator, căci trimişii Securităţii nu au reuşit „să-l determine să dea materiale scrise" despre românii din exil. Iliu a acceptat totuşi să se pună la dispoziţia serviciului secret comunist doar „pe teren tehnic, comercial şi artistic". Nici Securitatea nu a insistat foarte mult în privinţa lui pentru că era „un om afacerist, leneş, care nu-i place [sic!] să muncească". În 1966 a început să dea din nou semnale că ar fi dispus să colaboreze cu autorităţile comuniste, dar a ratat cariera de agent comunist pentru că era considerat inconsecvent şi neserios. A fost totuşi adesea exploatat în orb de diferiţi agenţi ai Securităţii, care aflau de la el cu multă uşurinţă detalii despre românii din exil, pentru că Iliu era veşnic critic şi nemulţumit[9].

începând cu luna ianuarie 1955, Crăciunaş i-a trimis din România o serie de scrisori ce conţineau mesaje codificate. Scrisorile au sosit la Paris una după alta, în martie, aprilie, mai şi iulie, părând că nu se mai opresc, ceea ce l-a neliniştit şi l-a făcut să se comporte ca un copil înfricoşat. Iniţial nu a ştiut cui să împărtăşească aceste veşti în aşa fel încât informaţia să nu circule şi să nu ajungă la urechile vreunui agent al Securităţii din exil: „Nu am voit să vorbesc cu nimeni despre acest lucru, în primul rând pentru că îmi puneam familia în primejdie, iar în al doilea rând pentru că aş fi periclitat viaţa lui Charles", a povestit Iliu în vara anului 1955. „Am spus Dlui. Prof. Veniamin îndată ce am avut primul semn de viaţă şi l-am ţinut de atuncea la curent."[10] Profesorul universitar Virgil Veniamin l-a autorizat pe Iliu să ia legătura cu Basil Raţiu pentru ca acesta să găsească o soluţie. Raţiu, la rândul lui, a informat imediat CIA, iar americanii au supus subiectul unei analize atente, exact cum prevăzuse Securitatea. în plus, Raţiu le-a transmis americanilor că Iliu solicită 1.000 de dolari pentru a-şi continua serviciile de intermediar cu agentul lor din România, ceea ce a produs o „impresie groaznică"[11] agenţilor CIA. Mai târziu, în 1958, când Basil Raţiu şi Silviu Crăciunaş se vor reîntâlni, maiorul îi va povesti că Iliu „nu a voit nici să le arate măcar primul semn de viaţă de la mine până nu a obţinut în schimb o sută [de] mii fr. fr. de la americani, ceea ce i-a înfuriat pe aceştia"[12].

Sosit de la Washington la Paris pe 19 august 1955, maiorul american Weston a convocat în aceeaşi seară, la 18.30, o întâlnire cu cei care erau informaţi despre cazul Charles: Ion Iliu, Basil Raţiu şi Virgil Veniamin. întâlnirea a avut loc la locuinţa lui Veniamin din Rue Chanez. Acolo, în apartamentul nr. 245, de fapt o garsonieră formată dintr-o cameră mare cu un alcov închis cu o perdea şi cu o mulţime de dulapuri montate pe pereţi, cei patru s-au aşezat în jurul mesei de lucru şi au dezbătut timp de mai multe ore problema Charles. Weston l-a rugat pe Iliu să povestească tot, întrebând „cine a căutat contactul", Iliu sau Charles, iar Iliu i-a arătat scrisorile, explicând că nu făcuse niciun gest din proprie iniţiativă până în acel moment.

— Ştiu că se vorbesc mult lucruri despre mine aici, în exil, mai mult defavorabile, a spus Iliu, dar am preferat să nu răspund scrisorilor, astfel încât regimul comunist să nu ridice pretexte, sub orice formă ar fi ele, pentru a le face neplăceri membrilor familiei. Un semn din partea mea, sub semnătura mea, îi poate duce la dezastru, deoarece eu sunt condamnat.

Weston i-a dat dreptate şi cei patru au analizat pe rând fiecare mesaj al lui Crăciunaş. Informaţiile traduse din acele scrisori, deşi sumare, erau importante. Cazul Charles rămăsese o enigmă pentru CIA încă din 1950, căci ultimele veşti de la agent veniseră printr-o carte poştală în vara acelui an, pe 18 august, când Crăciunaş şi-a anunţat plecarea spre Viena. Aşadar, situaţia lui fusese „învăluită de un complet mister"[13], cum spunea Basil Raţiu, iar acum, credeau ei, misterul începea să se risipească. În toţi aceşti ani, CIA lucrase doar pe baza unor ipoteze: Charles fusese fie împuşcat, probabil în momentul trecerii frontierei, fie arestat în timp ce acţiona în cadrul misiunii primite, fie se ascundea în ţară, căutând un moment prielnic pentru a trece graniţa. Până în ianuarie 1955, când a sosit la Paris întâia lui scrisoare, primul scenariu părea cel mai plauzibil. Tocmai de aceea semnele de viaţă primite de la el i-au emoţionat pe prietenii săi din Franţa. Deocamdată nimeni nu lua în calcul o a patra ipoteză, aceea că Charles era de fapt agent comunist şi că se pregătea să revină în Occident.

Cu doar câteva săptămâni înainte, în iunie 1955, Crăciunaş le schiţase celor de la Direcţia de Contraspionaj portretul unui alt participant la întâlnirea de pe Rue Chanez, Virgil Veniamin, insistând că acesta nu trebuie ignorat, ci urmărit cu atenţie sporită:

Este un om căruia îi place să se îmbrace foarte elegant, să ia masa în localuri de lux, îi plac femeile frumoase, îi place bogăţia. Cred că, prin promisiuni că va fi ajutat cu bani în străinătate, iar soţia, copiii şi fratele lui, inginer arhitect cu familia, rămaşi în RPR, vor fi ocrotiţi şi ajutaţi cu bani, iar soţia arestată va avea situaţia uşurată, vor determina pe Virgil Veniamin să accepte să colaboreze cu Securitatea din RPR. [...] Virgil Veniamin nu este un caracter puternic, este un egoist, ţine la interesele lui şi ale familiei lui mult mai mult decât la interesele grupurilor din care face parte. [...] Este o trăsătură de caracter care va uşura atragerea lui Virgil Veniamin pe linia de interese a Securităţii[14].

Agentul Victor nu se înşela, intuind bine vulnerabilităţile uşor de speculat ale lui Virgil Veniamin. în perioada 1949-1950, la Paris, cei doi legaseră o relaţie specială. Veniamin fugise din România la începutul anului 1948 cu sprijinul lui Crăciunaş, dar îşi lăsase în urmă soţia, Elena Vasilescu-Karpen, şi cei trei copii, Marina, Lascăr şi Nicolae. Despărţirea îl marcase, durerea lui nefiind un secret pentru nimeni, în special pentru Securitate, care în 1952 considera că Veniamin, „deşi cât timp a stat lângă familie nu a manifestat un ataşament deosebit faţă de ea, totuşi la plecare este frământat de soarta soţiei şi a copiilor lui"[15]. Este adevărat că în 1947, înainte să fugă din ţară, divorţase, dar Securitatea ştia că fusese un gest formal, „de comun acord, crezând că în felul acesta va avea posibilitatea să evite anumite consecinţe"[16]. Era în continuare chinuit şi amărât, aşa cum îl descria Basil Raţiu în septembrie 1951: „Veniamin pare complet transformat şi moralicește distrus. îmbătrânit, distrat, rămâne visător şi cu ochii plini de lacrămi. Face eforturi supraomeneşti ca să pară atent la discuţiuni",

remarcând totodată că îşi povesteşte „drama familiară"[17] ori de câte ori are ocazia.

În 1949, din proprie iniţiativă, Crăciunaş a căutat să-l introducă pe Veniamin în combinaţia sa operativă, încurajându-l să creadă că i-ar putea scoate familia din ţară. „Fără doamna Veniamin eu nu mă înapoiez"[18], îi spunea Crăciunaş în vremea când se pregătea să revină în România, iar în sufletul lui Veniamin se năştea speranţa; acesta i-a mărturisit agentului că „numai în dta am încredere, căci dacă dta îţi pui ceva în minte sunt sigur că vei duce totul la bun sfârşit"[19]. întors în ţară, la ferma SSI-ului de la Săftica, Crăciunaş a pledat în faţa lui Mircea Ţigoiu pentru eliberarea familiei lui Veniamin, încercând să-l convingă că era în interesul celei de-a doua misiuni să fie acompaniat de soţia şi copiii profesorului universitar ca martori autentici ai fugii sale, căci astfel trecerea ilegală a frontierei va căpăta o serioasă „greutate politică". Statutul său la Paris nu va avea decât de câştigat, spunea Crăciunaş, căci urma să beneficieze de susţinerea necondiţionată a lui Veniamin.

Deşi în acel moment Ţigoiu nu a părut interesat de scenariul propus de agentul Victor, SSI era preocupat de activitatea lui Veniamin. în 1948 Securitatea îl arestase deja pe Gheorghe Veniamin, fratele lui, repunându-l în libertate doar după ce l-a recrutat ca informator. Acesta „a dat o serie de informaţii în legătură cu fratele său", dar în iunie 1951, „constatându-se nesinceritatea sa", a fost arestat din nou[20]. Nici Elena nu a avut o soartă mai bună – în vara anului 1950 a fost acuzată de tentativă de fugă din ţară şi internată în lagăr timp de 8 luni. începând cu ianuarie 1951, la rândul ei, „a dat o serie de informaţiuni" despre soţul ei, iar apoi a semnat „şi un angajament"[21]. Mircea Ţigoiu ştia toate acestea, căci un exemplar din informările referitoare la familia Veniamin ajungea pe biroul său. Probabil că nu acceptase varianta de lucru propusă de Crăciunaş în primăvara anului 1950 pentru că i se părea o eroare eliberarea familiei unei persoane atât de importante. Virgil şi Elena continuau să ţină legătura prin intermediul diplomaţilor francezi de la Bucureşti, ceea ce confirma că Veniamin era o persoană de interes.

După desfiinţarea SSI, dosarul a fost preluat de Direcţia I a Securităţii, care a continuat monitorizarea. Profesor universitar şi doctor în drept, cu studii absolvite la Bucureşti, Paris şi Haga, Veniamin se număra printre cei mai influenţi români din exil. Era membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, a cărui organizaţie muncitorească o condusese pe vremea când se afla în ţară. Va deveni reprezentantul Comitetului Naţional Român în Franţa, legăturile sale la nivel înalt cu guvernul francez fiind deja cunoscute de toată lumea. Securitatea îl considera „teoretician al PNŢ, el fiind acela care impune linia politică a PNŢ"[22], şi era iritată că Veniamin adresa ONU memorii „pline de calomnii la adresa regimului nostru", că „are legături directe cu serviciul de informaţii american", unde trimitea rapoarte periodice, precum şi cu „serviciul de contrainformaţii francez (DST), unde este chemat să identifice şi să dea relaţii asupra diferitelor persoane sau personalităţi din ţara noastră"[23]. Avusese iniţiativa înfiinţării Fundaţiei universitare „Carol I" la Paris şi era într-o relaţie apropiată cu adjutantul regal Constantin Petre-Lazăr, cea mai influentă persoană din anturajul regelui Mihai I. La rândul lui, fostul monarh îl considera pe Veniamin o persoană de încredere. Constanţa Magoş, răpită în 1951 din Berlinul de Est, îl va caracteriza în timpul anchetelor de la Securitate ca pe „un mare sforar"[24], probabil pentru că „este omul care ştie cele mai multe informaţii despre ceea ce se petrece între fugarii români din lumea întreagă"[25].

Toate acestea erau argumente suficiente pentru ca Direcţia de Informaţii Externe, înflăcărată de ambiţie, să încerce să-l recruteze pe Mina, cum fusese botezat Veniamin de ofiţerii de spionaj, folosind metoda şantajului. Pe 10 ianuarie 1953 colonelul Protopopov şi-a abordat victima la Paris, raportând la întoarcerea acasă următoarele: „i-am explicat situaţia nevestei care stă de trei ani în închisoare; copii sunt la bătrânii Karpen, care n-au grijă de ei, dar această situaţie este încă bună deoarece autorităţile au hotărât să ia măsuri împotriva familiilor şi rudelor fugarilor duşmani care uneltesc împotriva ţării. Şi aceste măsuri vor fi severe, vor fi evacuaţi din centrele populate şi internate în anumite regiuni fără drept de a primi ajutoare. [...] De dta depinde soarta familiei dtale". Protopopov i-a arătat şi câteva fotografii recente ale copiilor, iar Veniamin, deşi i se rupea sufletul, „a luat fotografiile, s-a uitat, aparent cu destulă indiferenţă, pe faţa lui nu s-a văzut nicio schimbare, şi a spus că nu prea le recunoaşte, deoarece când a plecat erau mici, aşa că poate sunt ei, dar poate şi nu"[26]. însă în timpul convorbirii, care a durat o oră, Veniamin a fost de acord, în principiu, să colaboreze cu Securitatea. I-a spus lui Protopopov: „da, eu pot să vă dau multe, pot să vă dau cheia de la arhivă unde sunt lucruri importante, pot să vă lucrez şi pe linie politică şi pe linie militară"[27], dar „numai să-i dăm familia"[28]. Protopopov nu a fost de acord. Soţia a fost eliberată peste doar câteva săptămâni, pe 28 februarie 1953, însă nici ei, nici copiilor nu li s-a permis să părăsească ţara în acel moment. Acest joc operativ a continuat, DIE reuşind să finalizeze recrutarea lui Veniamin abia în februarie 1960, după mai multe discuţii ce au avut loc la Paris şi la Berna. La întâlnirea organizată în Elveţia a fost prezent însuşi Vasile Vîlcu, generalul aflat la conducerea DIE, ceea ce indică importanţa acordată de Securitate recrutării lui Veniamin. Profesorul a lucrat pentru DIE timp de un deceniu. A fost abandonat în 1970, în urma unui scandal internaţional care, după ce s-a aflat secretul, a şocat întreg exilul românesc, dar şi Direction de la Surveillance du Territoire[29].

Deocamdată, în august 1955, când în garsoniera lui se aflau Weston, Raţiu şi Iliu, Veniamin încă nu lucra ca agent al spionajului comunist, dar avusese deja trei întâlniri cu Protopopov, căruia îi confirmase că este pregătit să devină agent cu condiţia ca familia să îi fie trimisă în străinătate. Dacă DIE ar fi insistat şi ar fi finalizat procedura de recrutare, ar fi primit cu siguranţă un raport semnat de Mina despre discuţiile din seara zilei de 19 august 1955. Nu o făcuse pentru că nu voia să-i lase profesorului universitar impresia că este nerăbdătoare şi atât de interesată de el.

Prin urmare, cu excepţia lui Weston, fiecare dintre participanţii la întâlnirea din garsoniera lui Veniamin era, într-un fel sau altul, legat de

cazul Crăciunaş şi de instituţia care îl controla, Securitatea. Dar nimeni nu putea cu adevărat „să despice orizontul nebulos al acestui caz atât de complex", cum spunea Basil Raţiu. Au încercat chiar să înţeleagă dacă exista o legătură între Crăciunaş şi situaţia soţiei lui Veniamin, însă Raţiu a fost de părere că „nici cazul arestării doamnei Veniamin şi nici cel al «kidnapării» doamnei Maria Magoş nu au vreun raport direct cu afacerea Charles"[30]. Weston i-a informat pe toţi că e nevoie de mai mult timp pentru o analiză aprofundată la Washington şi, bineînţeles, de discreţie, solicitându-le să nu împărtăşească nimănui veştile sosite din ţară.

între timp, la Bucureşti, agentul Victor continua demersurile pentru deschiderea canalelor de comunicare cu CIA. Neştiind ce se întâmplă la Paris şi neînţelegând de ce nu primeşte răspuns de la Ion Iliu, a propus o altă variantă de lucru: Sanda Stătescu. Iar Securitatea a acceptat propunerea lui Crăciunaş, care nu bănuia că, din acel moment, destinul acestei femei se va lega în mod irevocabil de al său. Peste câţiva ani îi va deveni soţie, marcându-i profund viaţa, motiv pentru care zăbovim asupra ei în paginile următoare.

Securitatea a considerat oportun s-o atragă pe Sanda Stătescu în această combinaţie din mai multe motive. În primul rând, pentru că o considera „agenta imperialiştilor", ceea ce era adevărat, deşi informaţia nu mai era confidenţială, cunoscută doar ofiţerilor de Securitate. În exil, toată lumea ştia că Sanda „lucrează cu serviciul de informaţii englez", iar acest lucru nici măcar nu se mai spunea şoptit, ci în gura mare. Într-adevăr, Sanda Stătescu avea statutul de „observator în slujba Serviciului de Informaţii britanic"[31], potrivit americanilor de la Counter Intelligence Corps din Trieste, care au menţionat-o astfel într-un document elaborat la 16 ianuarie 1950. Statutul de observator era similar cu cel al informatorului, în sensul că serviciile de informaţii britanice apelau la Sanda Stătescu cu scopul de a obţine date despre situaţia politică internă din România sau despre comunităţile de români pe care le frecventa, la Londra sau în alte ţări din Europa. Erau cazuri când observatorii formau o adevărată reţea, coordonată de un „chief observer", responsabil să culeagă rapoartele acestora şi să le predea ofiţerilor de legătură. În general, acest rol le revenea numeroşilor exilaţi din ţările ocupate de sovietici, pe care englezii şi americanii îi contactaseră în acest scop imediat după război. Relaţia lor de colaborare cu serviciile de informaţii continua sau era întreruptă în funcţie de valoarea informaţiilor oferite.

În al doilea rând, Sanda Stătescu fusese a doua amantă a lui Crăciunaş în timpul misiunii de la Paris, în anul 1949, iar agentul nu le-a ascuns acest lucru ofiţerilor de Securitate. O cunoscuse în vara acelui an, iar pe 21 august, pretinzând că „nu-i plăcea amestecul acela de români", Crăciunaş a hotărât să se mute de la Hotelul Anglo-Latin în care se cazase iniţial la Hotel du Brésil, aflat tot în Cartierul Latin, pe Rue le Goff, unde era cazată şi Sanda Stătescu, adevăratul motiv pentru care agentul Victor îşi muta valizele dintr-un hotel într-altul. Nu ştim dacă i-a vorbit despre prietena lui de la Viena, Greta, sau despre Eugenia, soţia care îl aştepta acasă, dar Sanda Stătescu nu era o femeie care să respingă un bărbat doar pentru că era însurat sau pentru că avea o altă amantă la sute de kilometri distanţă. Românii din exil ştiau despre ea nu numai că lucrase pentru britanici, ci şi că este „rea de muscă şi rea de gură"[32], că are numeroşi „amanţi pe care îi schimbă încontinuu" şi că este o adevărată „intrigantă"[33]. Fără îndoială, când l-a cunoscut, Sanda şi-a propus să-l cucerească pe tânărul de 35 de ani, fugit din România şi care desfăşura o intensă şi misterioasă activitate la Paris. Crăciunaş îi cunoştea reputaţia, inclusiv detaliile indecente, de la Comaniciu şi Iliu, care poposiseră prin patul ei la un moment dat; n-a respins-o când, într-o seară, Sanda a apărut pe neaşteptate în camera lui într-o ţinută foarte lejeră, ducându-l în păcat. A doua zi a crezut că va scăpa repede de ea, dar s-a înşelat, căci femeia nu avea de gând să renunţe la noul ei iubit. îi strecura bileţele de amor pe sub uşă, dimineaţa îi lăsa câte o cană cu cafea în faţa camerei sau făcea alte gesturi mărunte menite să-l cucerească definitiv. Fără să vrea, Crăciunaş s-a trezit în situaţia „să răspundă la protestele celorlalţi «amici» ai Sandei, care frustraţi şi-o revendicau"[34], dar nu mai aveau acces la ea., căci Sanda, absorbită de noua ei idilă, devenise subit fidelă şi îndrăgostită. Se purta minunat cu el, dar nu ezita să se plângă de conduita iubitului ei prietenilor lor comuni. Cât timp s-a aflat la Paris, agentul le-a făcut o impresie bună tuturor, fiind considerat o persoană capabilă şi corectă. Numai Sanda cea rea de gură le spunea acestora că Silviu „venea la ea la miezul nopţii să-i dea de mâncare sau să-i spele câte ceva" şi că „nu avea nicio consideraţie pentru ea"[35].

Sanda Stătescu părăsise România încă din anul 1936. Se născuse la Bârlad în anul 1919, dar ofiţerii de Securitate au notat în dosarul ei, în mod eronat, că locul naşterii ar fi fost Câmpulung-Muscel, iar anul 1914. Tatăl ei, Ion Stătescu, a murit la începutul anilor 1930, lăsând-o în grija financiară a unui unchi, consulul Victor Stătescu, care a trimis-o la Bruxelles să-şi continue studiile. Se spune că a făcut-o şi la insistenţele cumnatei sale, mama Sandei, căci mama şi fiica se certau adesea, pentru că pur şi simplu nu se suportau una pe cealaltă. Un an mai târziu, în 1937, s-a mutat în Anglia, unde a absolvit facultatea de horticultură, luându-şi licenţa la University of Reading. Războiul a prins-o la Londra, unde s-a manifestat activ în cadrul micii comunităţi de români din Anglia, devenind membră a Mişcării Române Libere, înfiinţată de fostul ambasador Viorel Tilea, precum şi membră fondatoare a Asociaţiei Femeilor Ortodoxe Române din Marea Britanie. A lucrat la secţiile de limbă română de la Radio Londra* şi Radio Europa Liberă, dar peste tot a creat „situaţii amba- rasante" prin „curvăsăria şi intrigile"[36] ce au făcut-o faimoasă. În ciuda reputaţiei, a reuşit să se căsătorească, dar nu cu un român, ci cu un american, pe nume Longo, despre care nu se ştiu prea multe, în afară de faptul că Sanda i-a purtat numele, Stătescu-Longo, până în anul 1949, când cei doi s-ar fi despărţit[37]. Securitatea l-a identificat pe acesta ca fiind John Longo, colonel în armata americană[38]. Nu se cunosc detalii nici despre circumstanţele sau

* Numele postului de radio British Broadcasting Company (BBC) la înfiinţare.

momentul în care i s-a propus colaborarea cu serviciile de informaţii britanice; adevărata biografie a acestei femei cu viaţă tumultuoasă rămâne şi astăzi învăluită în mister.

Din punct de vedere financiar, Sanda Stătescu nu trăia o poveste de succes în Occident. Uneori câştiga mai bine şi se bucura de mici privilegii materiale, cum se întâmplase la începutul anilor 1950, când renunţase la Londra şi la Paris pentru a se muta la München, unde lucra în cadrul unei organizaţii internaţionale bisericeşti. I se pusese lă dispoziţie un apartament confortabil cu cinci camere, a cărui întreţinere era suportată de angajator, singurul inconvenient fiind acela că trebuia să-l împartă cu o americancă, angajată şi ea în cadrul aceleiaşi organizaţii. În aprilie 1952, Securitatea a interceptat o scrisoare a Cleopatrei Sepianu, românca stabilită la Londra, din care aflăm astăzi, aşa cum a aflat Securitatea atunci, mai multe informaţii despre viitoarea soţie a lui Silviu Crăciunaş.

Cleo, cum îi spuneau prietenii, scrisese această scrisoare pe 27 martie părinţilor săi aflaţi în România. Absolvise Literele şi Filosofia la Universitatea din Bucureşti şi plecase din România în 1938 pentru a-şi susţine doctoratul la Oxford. Nu s-a mai întors acasă, iar în timpul războiului s-a angajat translatoră şi crainică la Radio Londra, unde probabil a cunoscut-o şi pe Sanda Stătescu. SSI a încercat să o recruteze în 1949-1950, dar Cleo a respins propunerea. în anul 1954 spionajul comunist a făcut noi demersuri în acest sens. Cleo, din nou, „a refuzat categoric acest lucru"[39]. însă din când în când obişnuia să le scrie părinţilor aflaţi în România scrisori lungi, sincere şi frumoase, în care le oferea veşti nu numai despre ea, ci şi despre prietenii şi cunoscuţii ei din Anglia. Iar unii dintre aceştia erau în vizorul Securităţii, ceea ce însemna că scrisorile lui Cleo erau la fel de valoroase ca notele informative pe care le-ar fi scris dacă Securitatea ar fi reuşit să o recruteze. Cleo, în naivitatea ei, nu realiza că secretul corespondenţei nu mai făcea de mult parte din drepturile românilor. Securitatea nu trebuia decât să-i intercepteze scrisorile, aşa cum a făcut-o cu cea din care reproducem acum un fragment, căreia i-a făcut o copie şi a anexat-o la dosarul Sandei Stătescu:

Stătescu Sanda a fost pe aici o săptămână. [...] Acum are un alt post, mai bun şi mai bine plătit, are trei sute [de] dolari lunar (eu cred că e şi mai mult, dar nu vrea ea să spună). Nu ştiu ce face, dar cade ca o pisică tot în picioare. Divorţase de soţul ei, acum zice că o să se împace cu el, probabil pentru că el a recomandat-o în noul post şi are nevoie de cuvintele lui care să o sprijine şi ajute să-şi refie postul. Toată lumea crede că i-a venit mintea la cap, să se împace cu ex-soţul ei, eu cred că toate vorbele astea sunt datorită interesului de moment. A călătorit mult prin Elveţia, Italia etc. A venit cu un ceas, inel cu diamante luate din Elveţia etc. Arată mult mai bine căci se mănâncă foarte bine acolo, carne destulă, proaspătă, nu congelată ca aici, şi nimic nu e raţionat acolo. Sanda e mare şmecheră şi ştie să fie bine cu toată lumea şi manevrează de aşa fel încât toată lumea să aibe milă de ea şi să caute să o ajute. Mai ales bărbaţii se simt foarte puternici şi „cavaleri medievali", ajutând pe o biată fată slabă şi neajutată! Se spune că tipul de femeie „vampă" cel mai primejdios nu e acel al vampei clasice din romanele senzaţionale, ci al femeii care pare slabă, neajutorată, „une demoiselle en detrasse" cum spun americanii', care se bat să sară să o ajute. Sanda e foarte tare şi ştie prea bine ce vrea, dar faţă de toată lumea se poartă ca o mieluşică şi dă impresia că e tristă să acţioneze în viaţă numai aşa cum vor alţii, şi că ea se resemnează cu multă blândeţe şi delicateţe sufletească la această îmbrăncire din colţ în colţ şi la toată recunoştinţa altora faţă de sacrificiile ei. E o mare pisicuţă şi văd că-i merge nespus de bine. Mă întreb cât timp o să mai pretindă ca să se împace cu soţul ei, prin a cărui intervenţie şi recomandaţie probabil a căpătat acest post. Când nu va mai avea nevoie de protecţia lui va anunţa, desigur, că el nu vrea să se împace cu ea (căci totdeauna nu ea e aceea ce nu vrea un lucru, ci invers, cealaltă persoană)[40].

Fără îndoială, Cleo era puţin geloasă pe Sanda şi pe oportunităţile de care se bucura în acel moment, dar acest lucru nu înseamnă că nu a descris-o corect. Sanda Stătescu părea şi o „pisicuţă", şi o „vampă", determinată să guste toate plăcerile vieţii, gata să profite de pe urma bărbaţilor dacă se putea. Securitatea îi făcuse deja un fel de profil psihologic. Aflase detalii despre aventurile ei amoroase şi de la Constanţa Magoş, răpită din Berlinul de Est în 1951, care în timpul anchetelor a scris 7.000 de pagini despre românii din exil. Despre Sanda a povestit, printre altele, că „este o femeie căreia îi plac bărbaţii. Ultima ei legătură sentimentală a fost cu căpitanul Oancea. Acesta a întrebat-o câţi prieteni a avut de când este la Paris. I-a înşirat acestuia 25 de bărbaţi, împreună cu cei de la Londra. Pe listă figura şi Silviu Crăciunaş, care a avut relaţii cu Sanda Stătescu"[41].

La începutul anilor 1950 Sanda se mutase de la Paris la Mïinchen şi probabil numărul amanţilor ei crescuse, dar acest lucru nu o împiedica să se gândească adesea, cu nelinişte şi dragoste, la familia rămasă în ţară. Mama ei, Eufrosina Stătescu, pe care toată lumea o striga Puica, surorile ei, Gabriela Stănescu şi Mioara Stătescu, şi mătuşa ei, Viorica Călinescu, rămase la Bucureşti, se amăgeau că lucrurile se vor îmbunătăţi curând, fără să ştie că erau urmărite de Securitate, care le-ar fi arestat fără nicio ezitare dacă n-ar fi fost familia unei agente de care aveau nevoie în „acţiunea Victor".

Silviu Crăciunaş a intrat brusc în viaţa lor în anul 1955 şi va petrece cu ele următorii doi ani, ajungând să fie considerat membru al familiei. Le cunoscuse în 1950, când s-a întors din prima misiune de la Paris şi le-a contactat în numele Sandei Stătescu. Pentru că erau o familie „reacţionară", nu au anunţat Securitatea de prezenţa lui în Bucureşti, aşa cum cerea datoria unui cetăţean model al Republicii Populare Române. Peste aproape cinci ani, în 1955, când le-a contactat din nou, Crăciunaş le-a dezvăluit că evadase din închisoare, că este fugar şi că are nevoie de sprijin din partea Sandei pentru a fugi din ţară. Nici de această dată femeile nu l-au denunţat, ci i-au întins o mână de ajutor, găzduindu-l uneori, în condiţiile în care nu aveau spaţiu sau mâncare suficientă pentru a-l hrăni.

Membrii familiei Stătescu din Bucureşti locuiau într-un mic univers plin de haos şi incertitudine, ascuns într-o clădire impunătoare prin

---

* Referire la musicalul *A Damsel în Distress,* regizat de George Stevens în anul 1937 după romanul lui P.G. Wodehouse, cu Fred Astaire şi Gracie Allen în rolurile principale.

dimensiuni, cândva strălucitoare, însă acum în paragină, situată pe strada Popa Nan nr. 8, într-unui dintre cele mai vechi cartiere bucureştene. Nu ocupau decât un mic apartament la etajul 1, înghesuindu-se într-un spaţiu de câţiva metri pătraţi. Din când în când, în capătul străzii, Securitatea îşi posta câte un agent care să le urmărească, atât pe ele, cât şi pe Silviu Crăciunaş.

Familia Stătescu era cel puţin burlescă, membrii ei petrecându-şi viaţa într-un amestec de situaţii absurde, caraghioase şi serioase în acelaşi timp. Pentru a-şi îndeplini obiectivul, Crăciunaş trebuia să le accepte aşa cum erau, dar a preferat să-şi concentreze eforturile pe Viorica Călinescu şi Gabriela Stănescu, mătuşa şi sora Sandei, care păreau cele mai potrivite canale de comunicare cu Sanda. Cealaltă soră, Mioara, nu avea o relaţie apropiată cu familia. Crăciunaş le-a relatat ofiţerilor de Securitate că, în copilărie, mama ei o alungase de acasă pentru că era extrem de urâtă. Mioara s-a adăpostit în satul Borleşti de lângă Piteşti, la bunica sa, care a crescut-o şi a ajutat-o, în condiţii grele, să meargă la şcoală şi, mai târziu, să-şi ia licenţa în medicină. Mioara era de fapt singura dintre ele care reuşise să-şi construiască o carieră; era medic într-un spital din Bucureşti şi a preferat acum să evite familia care o desconsiderase în copilărie. Direcţia a II-a a continuat să o monitorizeze şi pe aceasta, nedorind să rişte vreo surpriză. Cealaltă soră a Sandei, Gabriela, rămăsese casnică şi se măritase cu Victor Stănescu, un inginer lipsit de maniere, pe care Gabriela îl numea adesea „canalie", pentru că o înşela cu vecina de apartament din clădirea unde locuiau, de care nu îi despărţea decât o uşă de sticlă mată. Viaţa Gabrielei se consuma intens în jurul acestui eveniment; lupta împotriva rivalei cu toate armele pe care le avea la dispoziţie. Puica, mama celor trei surori, era în vârstă, arţăgoasă şi mai mult decât indiscretă. Crăciunaş o evita, considerând că este „foarte uşuratecă la gură, că citeşte scrisorile venite de la Sanda vecinilor din casă şi altora"[42].

Dintre toate, Viorica, mătuşa Sandei, era cea mai „reacţionară", cea mai înverşunată împotriva regimului comunist, care o adusese la sapă de lemn. De ani de zile trăia din lucrurile agonisite de-a lungul timpului, vânzând la talcioc diverse obiecte: bocanci, truse de voiaj, parfumuri, îmbrăcăminte, mobilă etc. Viorica se trăgea din familia fostului ministru Grigore Iunian. Îi plăcea să discute politică, să bârfească cu prietenele, fără să realizeze cât de periculos era acest lucru pe atunci. Crăciunaş o câştigase definitiv de partea lui, aşa că îl mai lua uneori la câte o partidă de pinacle pe care o organiza împreună cu Gabriela Iunian, soţia fostului ministru, şi Ana Lobey, soţia generalului Constantin Lobey şi rudă cu fostul prim- ministru Armând Călinescu. L-a prezentat acestora drept „un prieten al Gabrielei". Aşezaţi în jurul mesei de cărţi, comentau toţi patru situaţia politică din ţară. Crăciunaş dădea impresia că este galant şi intervenea doar atunci când i se cerea opinia, ceea ce Viorica făcea adesea, căci era cea mai comunicativă dintre toate şi îi furniza informaţii din belşug agentului Securităţii. Vorbeau despre orice. Despre Biserică, remarcând cât de mulţi credincioşi participau la slujbele de la Patriarhie şi mirându-se cum de guvernul acceptă o astfel de stare de lucruri. Sau despre politică, întrebându-se cum se făcea că reprezentanţii burgheziei, care trăiau în continuare în mizerie, începeau totuşi să primească pensii din partea statului. Nu găseau altă explicaţie decât că era vorba de „o încercare tardivă a guvernului de a se pune bine cu burghezia până nu e prea târziu". Apoi analizau „evenimentele din lume", uitând pentru o clipă de cărţile de joc răsfirate pe masă, căci subiectul era prea important. Situaţia internaţională ajunsese să fie pe „muchie de cuţit", războiul era iminent, americanii nu mai aşteptau decât alegerea noului preşedinte ca să-l pornească, iar comuniştii „au făcut atâtea încât nu se mai poate trăi decât dacă vor fi distruşi, ceea ce vor face americanii"[43].

Alteori, Viorica Călinescu îi pomenea lui Crăciunaş despre un prieten de-al ei, inginerul Nicolau, care făcea parte dintr-un cerc de spiritism „la care participanţii sunt în majoritate evrei şi restul sunt câţiva creştini". Inginerul Nicolau i-a spus că a aflat „tot felul de lucruri care s-au adeverit şi i-a descris cum mediumul le-a spus, la ultima şedinţă, că vara aceasta va fi decisivă şi va aduce lămurirea finală în lume"[44]. Mediumul i-ar fi făcut un mare serviciu Vioricăi dacă i-ar fi şoptit că prietenul ei Silviu Crăciunaş este de fapt agent al Securităţii, obişnuind ca după întâlnirile cu ea să se retragă într-o grădiniţă din strada Luigi Cazzavillan, de lângă parcul Cişmigiu, unde servea liniştit masa şi petrecea apoi câteva ore scriind rapoartele în care le menţiona pe fiecare dintre femeile Stătescu, rapoarte pe care le preda în aceeaşi zi, fie lui Hida, fie lui Vîlceleanu.

Prin urmare, bine infiltrat în mijlocul „babelor", cum le spunea Crăciunaş, a iniţiat comunicarea cu Sanda. Cu ajutorul Gabrielei i-a scris pentru prima dată iubitei sale de la Paris în aprilie 1955. Textul era în realitate redactat de Securitate şi trebuia să fie un semn de viaţă din partea lui Victor, dispărut de aproape cinci ani. în plus, Puica Stătescu i-a scris fiicei sale din proprie iniţiativă, fără ştirea lui Crăciunaş, ceea ce nu prea i-a convenit agentului, menţionându-i Sandei că fusese vizitată acasă de „Silviu". Răspunsul a sosit pe 1 iunie. Din el reiese că Sanda nu a înţeles iniţial despre cine era vorba: „Te rog spune-mi de care Silviu scrii în ultima ta scrisoare, căci nu ştiu la cine te referi. îl cunosc şi eu? Răspunde-mi neapărat"[45]. Pentru a lămuri misterul, Securitatea a ticluit un alt text cu ajutorul lui Victor, care l-a oferit mamei Sandei pentru a fi introdus în corespondenţă: „Ne-am bucurat că întrebi de Silvia, prietena lui Brencica*. Ştii, este prietena aceea bună, care îţi dăruia garoafe albe şi crizanteme pentru care Galiţa era invidios. Ea a fost mult timp imobilizată la pat, dar s-a făcut bine prin propria sa voinţă, contrar tratamentului prescris care nu era indicat pentru ea şi pe care, dacă l-ar fi urmat, i-ar fi mers foarte rău. Acum Silvia ar vrea să plece la Romică să-şi petreacă acolo convalescenţa, însă deocamdată nu are posibilităţi. Silvia îţi transmite multe sărutări, ţie, lui Jenică şi lui Traian"[46]. Cu siguranţă Sanda înţelesese acum despre cine era vorba. în 1949, la Paris, Silviu Crăciunaş i-a oferit la

---

* Brencica era numele de cod pe care Sanda Stătescu îl stabilise împreună cu Silviu Crăciunaş în 1949, la Paris, pentru a fi folosit în timpul vizitelor la familia Sandei din Bucureşti.

un moment dat un buchet de garoafe şi crizanteme albe, provocând o criză de gelozie căpitanului Galea, ofiţer român fugit din ţară şi stabilit în Franţa, un alt iubit de-al Sandei, pe care doar ea îl dezmierda „Galiţa". Din scrisoarea primită ar mai fi trebuit să priceapă şi că Silviu a fost mult timp arestat („imobilizat la pat"), dar că a reuşit să evadeze („s-a făcut bine prin propria voinţă") şi intenţionează să fugă în străinătate („ar vrea să plece la Romică", adică la Romulus Boilă, aflat la Paris). De asemenea, Jenică era Ion Iliu, iar prin Traian se referea de fapt la Horaţiu Comaniciu.

Astfel a petrecut Silviu Crăciunaş următorii doi ani în România, aşteptând ca americanii să cadă în capcana Securităţii. Cea mai mare parte a timpului a petrecut-o în Bucureşti, fără să-i fie uşor, căci capitala era totuşi un oraş închis, iar el, un evadat căutat de Miliţie, care nu avea habar de operaţiunea secretă a Securităţii. În acei ani, micul Paris îşi pierduse farmecul şi strălucirea, era acum proletar şi republican. Este adevărat că rănile războiului aproape dispăruseră, dar locuitorii oraşului sufereau mai abitir în prezent, trăind într-o cetate cenuşie, ocupată în continuare de armata sovietică. Oamenii erau speriaţi şi arătau îmbătrâniţi, mergeau pe stradă cu privirea-n pământ, uneori furişându-se, evitând străzile unde se aflau sediile oficiale ale partidului, ale Miliţiei sau ale Securităţii. Nimeni nu se mai îmbrăca elegant, pentru a nu atrage atenţia. Acum se purtau hainele ieftine, de molton, în culori stinse. „Apar pufoaicele şi căciulile ruseşti cu urechi", iar femeile poartă batic şi „nu se mai rujează, nu se mai parfumează"[47]. Bucureştenii nici măcar nu se mai puteau deplasa în voie, fiind obligaţi să-şi justifice prezenţa pe străzi ori de câte ori erau opriţi de o razie a Miliţiei. Crăciunaş se folosea de noul buletin de identitate pe numele Vasile Grigorescu, aşa cum o făcea şi locotenentul de Securitate Lenghel, care solicitase la rândul lui un buletin de identitate nou, pe numele Victor Mureşan, pentru că avea misiunea să-l însoţească uneori pe Crăciunaş. Pentru a nu se deconspira în faţa miliţienilor, Lenghel şi-a procurat şi o falsă delegaţie de la o întreprindere bucureşteană, cu care să demonstreze că se deplasează în interes de serviciu, în Bucureşti sau în ţară, în cazul în care era luat la întrebări pe stradă.

În memoriile sale, Crăciunaş a zăbovit asupra acestei perioade, pretinzând că a trăit tot felul de aventuri riscante în timp ce se ascundea de Miliţie şi de Securitate. Deşi le-a descris cu pasiune, aceste aventuri au fost în realitate produsele imaginaţiei lui. De exemplu, a istorisit cum într-o seară „liniştită şi senină de noiembrie", în timp ce se plimba pe bulevardul Basarab, s-a adăpostit într-un depozit părăsit, simţind pe urmele sale o maşină a Securităţii. A rămas acolo mai multe ore, în timp ce doi indivizi aşteptau pe trotuarul de lângă clădire. La un moment dat, în jurul orei trei dimineaţa, povesteşte autorul cărţii *The Lost Footsteps*, alte două maşini s-au oprit precipitat în faţa clădirii. Din ele au coborât mai multe persoane şi cu toţii au intrat în depozitul întunecat în care se ascundea Silviu Crăciunaş, acum martor al evenimentului, căci nu pe el îl căutau. Printre ei, o persoană încătuşată:

— Înţelegi? Vei fi eliberat într-un sfert de oră şi te vei putea întoarce acasă la familie. Îţi mai repet ordinele încă o dată: nu ai voie să sufli o vorbă nimănui despre închisoarea unde ai fost şi nici despre întrebările de la anchete. Jură!

— Jur! a răspuns o voce plină de emoţie.

— Nu trebuie să vezi maşinile care te-au adus aici. Rămâi cu faţa la perete, păzit de cei doi miliţieni, până când ţi se va scoate masca. Numai atunci vei putea să pleci. Ai să te descurci tu să ieşi din cartier; să te duci drept acasă!

Ofiţerul a plecat şi s-a făcut linişte în gang, tulburată doar de respiraţia celor trei. După colţ, în stradă, s-au pornit motoarele maşinilor, au fost băgate în viteză şi-au plecat, după cum spusese ofiţerul. Eram, prin urmare, martor fără voie al eliberării unui deţinut, în maniera obişnuită a Securităţii. Deci nu pe mine mă urmăriseră pe stradă, ca suspect. Poliţia căuta un loc liniştit, nebântuit de lume, unde să elibereze un deţinut. [...]

— Să nu te mişti, acum o să-ţi scoatem masca...

Miliţianul s-a dat doi paşi îndărăt, a ridicat mâna dreaptă şi-a tras un singur glonţ în ceafa deţinutului[48].

Autorul bestsellerului descrie adesea astfel de întâmplări dramatice. Deşi erau inventate, căci în realitate agentul Securităţii nu asistase la asasinarea unui nevinovat într-un depozit de pe bulevardul Basarab, Crăciunaş a avut inteligenţa de a zugrăvi aceste episoade în culori verosimile. Într-adevăr, în acea perioadă aveau loc execuţii sumare în plină stradă, zguduind viaţa bucureştenilor, care uneori întâlneau cadavrele acestor nevinovaţi, „lăsate acolo de miliţieni" pentru ca oamenii să ştie „că sunt bandiţi care au fugit de sub escortă"[49]. Ştia aşadar că nimeni nu ar fi pus la îndoială comportamentul criminal al Securităţii contestând veridicitatea unor astfel de istorii.

În acest oraş ostil, la sfârşitul anului 1956 „babele" Stătescu o duceau atât de greu, încât îşi vindeau adesea în piaţă lucrurile din casă. Talciocul le devenise familiar. Era lumea foştilor moşieri, a artiştilor, a profesorilor, a scriitorilor şi a negustorilor. Viorica şi Gabriela vindeau câte o pereche de pantofi, vreo stofă de lână sau covorul persan, pentru care căutau clienţi de ceva vreme, dar fără succes. Nu era uşor să le vinzi, căci nimeni nu mai era interesat de astfel de obiecte, bucureştenii preferând să-şi investească micile economii în zahăr, ulei, orez, făină sau carne, dacă le găseau prin magazinele alimentare.

Nici Sanda nu o ducea prea bine în lumea liberă. Din scrisorile trimise acasă şi interceptate de Securitate aflăm că renunţase la apartamentul în care locuise aproape trei ani şi cu care i se lăudase lui Cleo la Londra: „Acum însă am o cameră mobilată la nişte nem- ţoi care se culcă la 8, aşa că trebuie să merg în vârful picioarelor şi să mă comport ca la pension aproape". Codificat, transmitea mesaje de dragoste şi către „băieţelul" ei Silviu Crăciunaş, mesaje care aveau darul de a spori nerăbdarea acestuia în privinţa plecării: „tot mai natural este pentru o femeie să fie măritată, la căminul ei, chiar dacă îşi are o carieră. [...] Nici nu îţi poţi închipui cât sunt de invidioşi bărbaţii atunci când văd concurente într-o femeie în orice profesie şi mai ales când femeia are şi o doză serioasă de ambiţie. Poate că tot am să decid să mă mărit din nou ca să mă pun sub scutul sacru al căsniciei. Dar este foarte greu atunci când nu ţii într-adevăr la cineva sau, mai bine zis, când ţi-ai dăruit toată inima unei alte fiinţe, pe

care nu încetezi să ţi-o doreşti ca partener de viaţă”[50]. Gabriela, sora ei şi destinatara scrisorii, avea propriile probleme în căsnicie şi numai la rolul femeii de carieră în societate nu se gândea, căci cu câteva săptămâni în urmă o bătuse zdravăn pe amanta soţului său după ce o pândise în drumul ei spre măcelărie, scandal potolit de Miliţie. I-a dat scrisoarea lui Silviu Crăciunaş pentru că la el făceau referire aceste rânduri, iar agentul trebuie să fi înţeles că Sanda îl iubeşte şi că nu-l va abandona.

Deşi lipsită de venituri şi trăind în condiţii precare, familia Sandei s-a bucurat sincer când Silviu Crăciunaş a primit prin intermediul ei un prim ajutor financiar din Occident. Suma nu a fost foarte mare, doar 10.000 de lei, dar era un pas încurajator, căci Securitatea obţinea astfel confirmarea interesului CIA pentru agentul ei. În scrisorile trimise Sandei Stătescu sau lui Ion Iliu, Crăciunaş ceruse o sumă considerabilă, între 4.000 şi 4.500 de dolari, bani necesari pentru a-şi pregăti fuga din ţară. Cei 10.000 de lei nu reprezentau nici o treime din suma cerută, dar ofiţerii de contraspionaj au considerat că, cel mai probabil, CIA a preferat să trimită o sumă mai mică pentru a testa canalul folosit în vederea unui viitor transfer, asigurându-se astfel că cei 4.000 de dolari vor ajunge într-adevăr în mâinile lui Crăciunaş.

Banii au sosit la Bucureşti în luna noiembrie a anului 1955, surprinzând pe toată lumea. Un domn în jur de 60-65 de ani, însoţit de o femeie mult mai tânără, a bătut într-o seară la uşa familiei Stătescu, cerând să vorbească cu Viorica Călinescu. I-a spus acesteia că are să-i comunice ceva confidenţial din partea unei rude aflate la Paris, precum şi că are de făcut un comision. A scos 10.000 de lei din buzunar, reţinând 100 de lei pentru că „a avut diverse speze” de rezolvat, după care el şi însoţitoarea sa au plecat, urcându-se „într-un automobil mare, care-i aştepta în apropiere”. Când agentul Victor a rugat-o pe Viorica să-i povestească în detaliu despre individ, aceasta n-a ştiut să-i spună prea multe, doar că i-a părut a fi „mai mult evreu decât român”, iar femeia avea „aspect vizibil de evreică”[51]. Fusese extrem de emoţionată, îngrijorată ca nu cumva să fi intrat într-o capcană a Securităţii. Persoana respectivă se numea Sigmund Schuman, fusese agent la bursa care funcţionase până în 1947 într-o clădire din Galeriile Blanduziei şi era bine cunoscut şi monitorizat de Securitate pentru că realiza astfel de activităţi, contra cost, la solicitarea românilor din exil. Metoda era simplă. Un alt evreu, contactul său de la Paris, îi trimitea lui Schuman o carte poştală prin care îl instruia, într-un limbaj cifrat, să lase o anumită sumă de bani la o adresă din Bucureşti, după ce suma respectivă fusese însuşită de contactul de la Paris. „Persoanele care au adus banii sunt cunoscute serviciului nostru”[52], afirma Tiberiu Hida în raportul său; în interes operativ nu s-a luat pe moment nicio măsură împotriva lui Schuman.

Spre dezamăgirea lui Crăciunaş, cei 10.000 de lei nu au ajuns în portofelul lui, ci au fost preluaţi de Petre Lenghel de la agent şi vărsaţi la secretariatul Direcţiei a II-a în ziua de 3 decembrie 1955. Banii urmau a fi folosiţi tot în „acţiunea Victor”, sumele din acest fond putând fi ridicate „numai cu probarea Tov. Cpt. Hida T.”[53]. îi trimisese Virgil Veniamin, apelând la Schuman, canal pe care îl considera sigur şi prin care obişnuia să trimită aproape în fiecare lună bani familiei sale captive în Bucureşti. Dar nu erau banii lui, ci ai CIA. Tot Veniamin a primit confirmarea de la Bucureşti că banii au ajuns la Viorica Stătescu şi, prin urmare, la Silviu Crăciunaş. Corespondenţa dintre Weston şi Basil Raţiu confirmă că suma a fost oferită de CIA. în septembrie 1955 ofiţerul american i-a scris lui Raţiu următoarele: „Considerăm că această operaţiune are potenţial şi, cu precauţia de rigoare, intenţionăm să o ducem la capăt [...]. Plănuim să-i trimitem o mică sumă de bani lui S.C. pentru folosul personal, până când operaţiunea va fi elaborată suficient pentru a permite o acţiune mai consistentă”[54]. în noiembrie, acelaşi Weston îi scria lui Raţiu că „vă asigurăm că facem tot posibilul pentru ca sprijinul nostru să ajungă la S.C. sub o formă sau alta”[55], ceea ce însemna că CIA era dispusă să se implice în salvarea agentului.

însă în 1956 situaţia s-a schimbat în mod radical. Agenţia de spionaj a SUA a preferat să nu se mai implice în mod direct, ci mai degrabă să asiste la desfăşurarea acestui joc operativ. Prin urmare, nici vorbă să trimită suma de dolari solicitată de Crăciunaş. Neagu Djuvara îşi aminteşte şi el că

francezii, din capul locului, se declară incompetenţi, dat fiind că operaţiunea a fost pornită numai de americani [...]. Totuşi, datorită argumentărilor colonelului Beaumont, americanii acceptă să-i trimitem lui Crăciunaş echivalentul în lei a 1 000 de dolari [...]. în schimb, americanii vor să-i cerem lui Crăciunaş o nouă scrisoare, mai lungă, pentru analiza scrisului. Această nouă exigenţă m-a exasperat şi indignat, fiindcă agrava în mod absolut inutil riscurile de descoperire a lui Crăciunaş. [...] Au urmat luni de zile de discuţii cu americanii, pentru a-i convinge că încercarea de a-l scoate din ţară pe Crăciunaş nu prezenta niciun risc, în afară de sacrificarea a 4 000 sau 5 000 de dolari – dar nu cheltuiseră oare zeci de mii de dolari cu operaţiuni de paraşutare nereuşite? Chiar dacă omul era acum sub controlul Securităţii, încercarea de a-l salva era o datorie morală. Din aprilie '56 ameninţam cu demisia mea dacă nu obţineam un răspuns pozitiv. În septembrie '56, mi s-a comunicat o lungă analiză a Centralei CIA privind întreaga „afacere Crăciunaş”, examinată punct cu punct, de la început, adică din 1949, concluzia ei fiind că nu se putea ca acesta să nu fie sub controlul Securităţii şi se refuza deci trimiterea unei sume de bani a cărei folosire li se părea că ar fi exclus să poată servi la o eventuală evadare[56].

Prin urmare, Crăciunaş, care alături de ofiţerii de Securitate aştepta înfrigurat ca CIA să transfere restul banilor solicitaţi, va începe să primească astfel de semnale descurajatoare. În februarie 1956, Sanda i-a scris că „medicii nu s-au pus de acord asupra tratamentului nou”, iar ea continuă să facă tot felul de „analize şi radiografii”[57], ceea ce însemna că încă nu a găsit banii necesari, că la Paris şi Washington se discută cazul său şi că ea va continua să facă eforturi pentru a-l salva. Următoarea scrisoare a Sandei, scrisă pe 29 iulie, trebuie să-i fi dezamăgit şi pe Crăciunaş, şi pe Hida. Basil Raţiu, spunea Sanda, îi transmitea că „medicii specialişti pe care i-a consultat” în toată această perioadă „i-au declarat în mod destul de brutal că nu mai pot face nimic pentru bietul băiat”[58]. Se părea că toată lumea îl părăsise, iar singurul care i-a rămas „devotat până la sacrificiu” era Basil Raţiu, care nu mai ştia ce să facă pentru a-l ajuta.

Aşa cum îşi amintea şi Neagu Djuvara, în ciuda protestelor lui, ale lui Basil Raţiu şi ale lui Virgil Veniamin, suspectând o capcană, CIA preferase să suspende orice acţiune, chiar dacă risca astfel sacrificarea unui agent, condamnându-l la moarte. Niciun argument nu mai părea să-i convingă pe americani, nici măcar faptul că pretenţiile lui Crăciunaş se micşoraseră între timp, căci solicita acum doar 2.000 de dolari. Simţind că plecarea îi este pusă în pericol, agentul Victor a încercat să le explice ofiţerilor de Securitate că îşi poate îndeplini misiunea şi fără sprijinul financiar al americanilor. Direcţia de contraspionaj analiza în continuare motivele impasului în care se afla şi căuta soluţia potrivită. Aceasta însă a venit de la Sanda Stătescu, care i-a scris că îi va trimite în curând „pachetul cerut", având promisiuni de la un misterios prieten în acest sens. La Bucureşti, a rămas necunoscută identitatea acestuia timp de mai multe luni.

în realitate, cel care manifestase bunăvoinţa de a-l sprijini pe Crăciunaş nu avea nicio legătură cu serviciile secrete occidentale. Era un tânăr român aflat în exil la Londra încă din 1940. Se numea Ion Raţiu, dar prietenii şi cunoscuţii îl strigau Iancu. Mai târziu a devenit unul dintre cei mai cunoscuţi membri ai exilului, reuşind atât în afaceri la Londra, cât şi în politică la Bucureşti, pentru că Ion Raţiu s-a întors acasă, în România, în ianuarie 1990. A ajuns vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor, a fost candidatul Partidului Naţional Ţărănesc Creştin Democrat la alegerile prezidenţiale din 1990 şi a fondat ziarul *Cotidianul* în 1991. Ion Raţiu a avut răbdare să ţină un jurnal până la sfârşitul vieţii sale, jurnal pe care l-a început încă din anul 1940, când a părăsit România. Astăzi a devenit una dintre cele mai interesante surse memorialistice referitoare la istoria exilului românesc. Din acest jurnal aflăm cum a ajuns să cunoască situaţia aparent fără ieşire în care se afla Crăciunaş: „Miercuri, 24 octombrie 1956. Primesc o scrisoare alarmantă, aproape disperată, de la Sanda, în care îmi cere să-i dau $2.000 ca să salveze pe un român extrem de important, actualmente în ţară"[59]. Impresionat, Ion Raţiu s-a arătat imediat interesat să ofere o mână de ajutor, iar pe 31 octombrie, aflat la Paris, a luat masa cu tizul său, Basil Raţiu, pe care abia atunci îl cunoscuse[1]. Basil i-a povestit lui Iancu, „în mare detaliu, toată afacerea Silviu Crăciunaş, căci el este omul în pericol astăzi în România". Ion Raţiu a relatat discuţia în jurnal:

Sosit în Franţa în 1949, face un raport la americani despre felul cum trebuie organizată rezistenţa. Americanii, impresionaţi, îl trimit înapoi în România (Crăciunaş este cel care a organizat fuga lui Romi, Virgil Veniamin etc.). Acum 14 luni, în septembrie 1955, Crăciunaş cere să i se trimită bani să iasă din România. De atunci şi până acum chestiunea se tergiverseză. Nimeni nu vrea să scoată banii. Americanii refuză îndărătnic. Vişoianu promite, promite, dar nu face nimic. Crăciunaş şi-a făcut o reţea de legături, căci circulă liber în toată ţara. Periclitează însă o serie întreagă de oameni şi mai ales familia Sandei Stătescu, care-l

* Deşi au avut acelaşi patronim, între Ion Raţiu şi Basil Raţiu nu au existat legături de rudenie, contrar sugestiilor din unele documente ale Securităţii sau chiar din unele lucrări sau studii de specialitate.

acoperă. Corespondenţa între Sanda şi familia ei continuă, neîntreruptă, si cu toţii scriu în cod. Omul, evident, devine din ce în ce mai disperat, îmi cere să fac tot posibilul să-l ajut eu. Să trimit $2 000 pe adresa dnei Viorica Călinescu, strada Popa Nan nr. 8, Bucureşti, pentru Brencica, numele lui în cod. îi promit că voi face ce voi putea[60].

Ceea ce nu reuşiseră Basil Raţiu, Virgil Veniamin, Sanda Stătescu sau Neagu Djuvara timp de mai bine de un an, Ion Raţiu a rezolvat într-o singură zi. Tânărul Iancu nu se dădea în lături de la a participa la organizarea unei acţiuni clandestine împotriva comuniştilor. Prin urmare, deşi nu îl cunoştea personal pe Crăciunaş, a considerat că merită ajutat, dat fiind sacrificiul său în lupta împotriva regimului comunist. A găsit banii chiar a doua zi, împrumutându-se de la o prietenă bogată, baroneasa Gabrielle Bentinck, soţia ambasadorului Olandei în Franţa. Tot atunci, pe 1 noiembrie 1956, un grup al românilor din exil format din cei doi Raţiu şi Sanda Stătescu, cărora li s-au alăturat Romi Boilă şi Augustin Popa, s-a adunat acasă la Veniamin. Acolo s-a discutat situaţia lui Crăciunaş, aşa cum îşi aminteşte Ion Raţiu:

Sanda explică totul în mare detaliu. Arată scrisorile din ţară în original. Cazul e clar. Omul e în mare pericol. Veniamin spune că nu poate să facă nimic, că s-ar duce în America şi va vorbi din nou cu Vişoianu. Atât Sanda, cât şi Basil arată cât de imposibilă e situaţia. Că au pe conştiinţă nu numai viaţa acestui om, dar şi soarta a cel puţin 20 de persoane din familia Sandei. Comitetul l-a trimis, Comitetul să-l scoată. Basil adaugă că a cerut lui Cretzianu, care l-a refuzat categoric – un om complet americanizat. Popa spune că problema de conştiinţă se pune altfel: dacă nu se face rău lui Crăciunaş, dacă e ajutat să iasă. Argumentul, evident, cade de la sine, căci, cu cât stă mai mult, cu atât situaţia lui Crăciunaş e mai periclitată. Trimiterea banilor nu poate fi interceptată căci i s-au trimis bani deja o dată, o sumă mică, de către Veniamin pentru a verifica mecanismul de predare a banilor, şi totul a mers strună. Eu am spus că pentru mine există două semne de întrebare: a. Nu-mi pot închipui că americanii refuză să-l ajute pe Crăciunaş, pe care ei l-au trimis, fără ca să aibă un motiv bun. Care este acest motiv? b. Nu văd cum românii, care au fost responsabili de trimiterea lui în ţară, pot să-l abandoneze acum şi să tergiverseze chestiunea.

Basil intervine şi spune că eu sunt gata să ofer aceşti bani cu condiţia ca să mi se dea o garanţie. Eu adaug, „o garanţie mai de *morală*Popa răspunde că şi în mintea lui există o mulţime de îndoieli. Americanii trebuie să fie convinşi, fie că a colaborat cu comuniştii, fie că e mai periclitat dacă încercăm să-l scoatem. Basil încearcă să explice că americanii nu mai vor să facă un efort actual în România. Popa îl taie scurt. Nu vrea să intre în fondul chestiunii, n-are timp. El e convins că americanii n-au abandonat poziţia românească. El este gata să-şi ia garanţia financiară. Veniamin adaugă că şi el îşi ia răspunderea pentru replătirea unei părţi din această sumă. Niciunul nu vrea să-şi ia răspunderea morală.

— Eu nu pot să o fac, spune Popa. Am îndoieli. Să o facă cei care sunt convinşi că e bine ca să fie ajutat acum. Uite, dumneata doamnă Stătescu şi dumneata domnule Basil Raţiu. Eu îmi iau garanţia materială pentru restituirea sumei.

— Pe mine mă interesează să ştiu precis, înainte de a avansa banii, dacă nu este ceva *împotriva* acestui om. Eu nu-l cunosc. Eu nu ştiu ce a făcut decât din auzite. Poate omul acesta este compromis şi chiar dăunător cauzei româneşti.

Toţi m-au asigurat că Silviu Crăciunaş e absolut de toată încrederea şi că a adus mari servicii cauzei româneşti. „Din punctul acesta de vedere, mi-a spus Popa, n-ai nicio grijă."

— Cum se poate atunci că românii n-au găsit mijlocul de a-l ajuta de 14 luni?

— Cine să-l ajute? Eu n-am bani, mi-a spus Popa.

— Nu dumneata, ştiu că dumneata n-ai bani, dar ceilalţi. Comitetul.

— Comitetul n-are bani pentru astfel de lucruri. Avem un buget precis. Toţi banii care se utilizează...

— Dle Popa, pe mine nu m-a interesat niciodată chestiunea banilor Comitetului. Nu mă interesează nici acum. De ce nu-i dă domnul Vişoianu? Nu puteţi să-mi spuneţi că Vişoianu n-are $2 000 sau nu poate să găsească o astfel de sumă?

— Eu nu ştiu ce bani are Vişoianu. Eu nu discut astfel de lucruri cu el (păcat că n-a făcut-o toţi aceşti ani!!!).

N-am mai insistat. Am fost mulţumit că am fixat responsabilitatea *nedescărcată* în ce priveşte soarta lui Crăciunaş. [...] Ne aşezăm în fotolii, Basil, Sanda şi cu mine. Amândoi mă copleşesc cu mulţumiri. Caut să-mi ascund emoţia. [..] Discutăm amănuntele tehnice ale plăţii şi ofer 8 500 de franci elveţieni[61].

Astfel, cei 2.000 de dolari ceruţi de Securitate CIA-ului prin intermediul lui Crăciunaş, motiv de reproş şi scandal pentru românii din exil, au ajuns într-un final la Bucureşti prin acelaşi canal, considerat sigur, folosit pentru transferul celor 10.000 de lei. Securitatea credea în continuare că banii fuseseră trimişi de spionajul american, nefiind la curent cu discuţiile aprinse ce au avut loc în casa lui Veniamin şi nici cu decizia CIA de a-şi retrage sprijinul. Din nou, agentul nu s-a bucurat de ei, căci au fost depuşi la casieria Securităţii. Schuman, intermediarul, va fi arestat câteva luni mai târziu, pe 9 august 1957, împreună cu Haim Briill, care se ocupa cu acelaşi lucru, amândoi fiind acuzaţi că transferă ilegal valută pentru CIA. Şi contactul lor de la Paris, care iniţia transferurile de bani la Bucureşti, a avut de suferit. în noiembrie 1957 un anume Katz a fost arestat de Direction de la Surveillance du Territoire „pentru a-l sili să declare că banii i-a transferat unei căsuţe poştale controlată de Securitatea comunistă din Bucureşti", un alt indiciu că Silviu Crăciunaş trezea suspiciunile profesioniştilor serviciilor de informaţii din Occident, însă Veniamin „a luat măsuri imediate la Ministerul de Interne din Paris şi evreul a fost eliberat"[62].

Odată depăşită această problemă, Securitatea s-a convins că agentul Victor nu şi-a pierdut credibilitatea în faţa americanilor şi astfel au fost demarate ultimele pregătiri pentru plecarea lui Silviu Crăciunaş în cea de-a doua misiune. S-a întâmplat în martie 1957, după ce Direcţia de Contraspionaj i-a trasat obiectivele de îndeplinit. Trebuia, bineînţeles, „să pătrundă în centrul de spionaj american", să descopere agenţii pe care CIA îi recruta şi îi pregătea pentru misiuni în România şi să culeagă date despre structura serviciilor de informaţii occidentale, cum ar fi: „elemente care le încadrează, dislocarea sediilor cu adresele exacte, şcolile unde se pregătesc spionii, date despre elevii acestor şcoli, planurile de acţionare ale acestor servicii de spionaj împotriva RPR şi a altor ţări din lagărul socialist, obiectivele ce le urmăresc, mijloacele şi metodele prin care caută să atingă scopurile urmărite"[63].

Crăciunaş a făcut o listă cu opt deţinuţi cu care se intersectase în perioada 1953-1954 în închisoare şi a căror eliberare l-ar fi putut pune în pericol. Aceştia realizaseră încă din timpul detenţiei că „a trecut de partea comuniştilor", astfel că agentul a cerut Securităţii izolarea lor, iar în caz de eliberare, aplicarea pedepsei domiciliului obligatoriu.

înainte de a pleca, Tiberiu Hida a ţinut să-l convingă pe Victor că va avea grijă de familia sa rămasă în România. Măsura era menită să-i consolideze sentimentul de loialitate faţă de Securitate şi să asigure performanţa misiunii, întrucât Crăciunaş afirmase deseori cât de mult le iubeşte pe Eugenia şi pe Lilioara. Hida i-a explicat agentului că ceea ce s-a întâmplat în 1950 nu se va mai repeta. Atunci, SSI a abandonat-o pe Eugenia la Sibiu, după ce a minţit-o că fostul ei soţ a fost executat, iar femeia s-a descurcat greu, căci nu îşi făcuse niciun rost. Pentru că iubea atât de mult muzica, se înscrisese la Conservatorul din oraş la secţia canto, dar în 1952 facultatea s-a desfiinţat. S-a angajat la o întreprindere de stat, dar după câteva luni a fost dată afară în urma unui denunţ anonim. Pentru a se întreţine, Eugenia şi Lilioara au vândut lucruri din casă, apoi casa, în care următorul proprietar le-a închiriat apoi o cameră.

în urma „dispoziţiunilor" SSI, cei doi divorţaseră încă din februarie 1950. Divorţul a fost pronunţat în lipsa lui, în timp ce se afla în misiune, acesta fiind şi motivul invocat în instanţă, care constatase că „pârâtul a părăsit domiciliul conjugal de vreo doi ani" şi „are o atitudine de complectă indiferenţă de familia sa"[64]. Ulterior nu s-a putut recăsători, întrucât Crăciunaş a intrat în închisoare, iar dacă ar fi făcut-o în perioada cât s-a ascuns în Bucureşti, şi-ar fi pus în pericol legenda. După ce au depăşit şocul revederii, fosta soţie şi fiica sa, precum şi părinţii şi sora agentului au bănuit că totuşi situaţia lui reală este „ca cea din trecut", iar el le-a mărturisit-o fără să ceară acordul Securităţii. Căpitanul Hida a aflat repede, în urma unei acţiuni de monitorizare a agentului, dar a închis ochii binevoitor şi a propus conducerii „să i se permită lui Victor să comunice soţiei şi părinţilor săi faptul că este colaboratorul nostru", mai ales că acestea „sunt persoane care ştiu să ţină secretul"[65]. De altfel, Securitatea le-a folosit pe Eugenia şi pe Lilioara ca informatoare în acţiunea operativă de mai târziu. Odată plecat, Crăciunaş urma să comunice o parte din veşti prin intermediul scrisorilor adresate familiei sale, printr-un cod prestabilit.

Agentul l-a rugat pe Hida să aibă grijă de familia sa şi din punct de vedere financiar. Mama lui a primit o maşină de cusut, iar Eugeniei i s-a stabilit o sumă lunară de 1.000 de lei, mai târziu 1.500 de lei. A fost sprijinită să se mute într-o casă mult mai confortabilă din Cluj, iar vara, în timpul vacanţelor, i se asigura câte un sejur pe litoral. De asemenea, „încă înainte de plecare îi vom comunica lui Victor că banii primiţi de el de la americani prin Viorica Călinescu vor fi predaţi în mod treptat soţiei sale şi ca o primă rată îi vom da 5 000 de lei pentru a-i preda personal soţiei când se va întâlni cu ea la Cluj pentru a-şi lua rămas bun"[66].

Pentru el însuşi, Crăciunaş a solicitat 2.275 de dolari, bani necesari în prima etapă a misiunii, adică pentru primele 12 luni. Securitatea nu-i va permite să plece cu atât de mulţi bani pentru a nu se decon- spira, căci era greu să-i justifice. Va pretinde că a cheltuit pe drum cei 2.000 de dolari primiţi de la Ion Raţiu, dar care n-au ajuns în realitate la el, ceea ce însemna că la Viena va sosi cu buzunarele aproape goale. în plus, potrivit

legendei, va susţine că suma primită de la Sanda Stătescu nu fusese suficientă şi că obţinuse restul banilor de la doctorul Ion Goia din Cluj, unchiul lui Eugen Marinca, cumnatul său. Acesta ar fi vândut o casă pentru a-l sprijini să fugă din ţară, căci era doctor şi avea reputaţia de om bogat. Doctorul Goia avea mai multe apartamente în Cluj pe numele unor rude sau prieteni pentru a ascunde faptul că el era adevăratul proprietar. În realitate, nu a vândut niciunul cu scopul de a-l ajuta pe Silviu Crăciunaş şi nici măcar nu a ştiut că numele lui fusese folosit de Securitate în legenda agentului.

Aşa cum făcuse şi în 1949, înainte să plece în prima misiune, Crăciunaş a solicitat să nu fie considerat un simplu „agent comunist", ci să fie consemnat faptul că este trimis să lupte pentru cauza şi apărarea comunismului:

Nu din spirit de aventură, căci sunt sătul de tot ce am văzut în străinătate, nu spiritul de aventură mă îndeamnă să plec acolo. Nu ca infractor scos de la închisoare, care să scape de consecinţe, acceptă o plecare în străinătate în orice condiţii. De bunăvoie şi din convingere că pot fi folositor Partidului şi Republicii am consimţit să execut prezenta misiune, după care să mă pot înapoia în Patrie, să mă pot stabili lângă familia mea, lângă părinţii mei[67].

Atât Holingher, cât şi Hida l-au crezut, mulţumiţi că au un agent atât de dedicat, în care pot avea deplină încredere. Crăciunaş dovedise cu prisosinţă că nu trădase, ba mai mult, nevinovat fiind, suferise îngrozitor din cauza celor din SSI. Câştigase, aşadar, o anumită autoritate morală asupra ofiţerilor de Securitate, care nu mai aveau motive să se îndoiască de el. Iar dacă ar fi avut, le-ar fi desconsiderat, aşa cum au făcut-o la sfârşitul anului 1956.

Cu câteva săptămâni înainte ca agentul să plece, căpitanul Tiberiu Hida a semnat şi înaintat conducerii Direcţiei de Contraspionaj un „referat privitor la contradicţiile care au apărut în activitatea agentului nostru Victor, între afirmaţiile ce le face şi între materialele obţinute de noi prin verificările făcute". Documentul, la fel ca titlul său, este lung, întinzându-se pe 14 pagini. Hida subliniază că, începând cu anul 1955, în perioada în care a fost lăsat să circule în libertate pentru a-şi construi legenda, agentul Victor a făcut unele afirmaţii mincinoase, încercând să-i inducă în eroare pe ofiţerii de Securitate care îl coordonau. Dovezile erau irefutabile şi importante, mai ales că agentul, fără să ştie, fusese filat şi înregistrat în timpul unor discuţii. Nu era vorba despre o eventuală neglijenţă, ci despre informaţii ascunse sau transmise trunchiat Securităţii. Însă Hida îşi încheie raportul în felul următor: „după părerea mea, contradicţiile care au apărut în activitatea lui Victor nu sunt aşa de mari încât pentru ele să renunţăm la planul nostru cu privire la trimiterea lui în străinătate", considerând totodată că „discutându-le cu el putem clarifica motivele care l-au determinat să procedeze în acest fel"[68]. Ceea ce Hida numea „contradicţii" erau adevărate minciuni care ar fi putut determina cu uşurinţă amânarea şi, eventual, anularea misiunii. Dacă ar mai fi lucrat în Securitate, Petea Goncearuc ar fi făcut-o cu siguranţă. Hida era însă nerăbdător să demareze a doua etapă a operaţiunii şi şi-a asumat conduita bizară a agentului. În calitate de coordonator, a propus trimiterea lui Silviu Crăciunaş în străinătate. Goncearuc părea să fi avut dreptate în 1951, când îl găsea pe tânărul Hida cam „idealist". În realitate agentul Victor avea propriul său plan, neştiut de nimeni, sătul să fie „folositor Partidului şi Republicii", aşa cum convingător clama în faţa ofiţerilor de contraspionaj, şi dornic să scape cât mai repede din mâinile Securităţii şi să profite de orice oportunitate oferită de noua sa viaţă.

În această a doua misiune, Silviu Crăciunaş urma să acţioneze, din punct de vedere informativ, pe două paliere care se intersectau adesea. Ofiţerii de contraspionaj ai Securităţii urmăreau în principal reintegrarea agentului în reţeaua CIA, în care pătrunsese cu succes la sfârşitul anului 1949, operaţiune întreruptă lamentabil de fostul SSI. Dacă agentul ar fi reuşit acest lucru şi ar fi obţinut informaţii despre activităţile clandestine ale americanilor care vizau România – primul său palier de acţiune –, misiunea ar fi reprezentat un succes remarcabil. În acelaşi timp, Securitatea nu ignora nici exilul politic, întrucât la Bucureşti se considera că românii refugiaţi în Occident erau de regulă agenţi ai serviciilor de informaţii duşmane, iar activitatea lor politică era concepută şi coordonată în laboratoarele acestora. Odată pătruns în conducerea Partidului Naţional Ţărănesc, a Comitetului Naţional Român sau a altor organizaţii politice ale românilor aflaţi în exil, Crăciunaş ar fi făcut mari servicii regimului comunist informând Securitatea despre activităţile şi planurile acestor organizaţii. Acesta trebuia să fie al doilea palier de acţiune.

Într-adevăr, agentul Victor a acţionat aşa cum s-a preconizat la Bucureşti, iar informaţiile din rapoartele sale au acoperit aceste obiective. Datele obţinute despre românii din exil şi raportate la Bucureşti vor fi considerate, uneori pe bună dreptate, valoroase şi actuale, căci agentul nu a ascuns Securităţii nimic din ce afla despre organizaţiile româneşti din exil. Însă informaţiile despre planurile şi activitatea guvernului de la Londra în privinţa României – căci în final agentul se va stabili în capitala britanică —, respectiv ale celor două servicii britanice de informaţii, MI6 şi MI5, şi cele referitoare la activitatea CIA vor fi adesea exagerate sau false. Securităţii, mai exact Direcţiei de Informaţii Externe, îi va lua ceva timp până să înţeleagă acest lucru. Vreme de mai bine de patru ani, la Bucureşti materialele agentului Victor vor fi remarcate şi apreciate ca excepţionale, iar conducătorii Securităţii vor trimite liderilor partidului comunist, spre informare, sinteze ale acestor materiale. Crăciunaş îşi justifica astfel prezenţa în lumea liberă şi continuarea misiunii. Tot astfel reuşea să-şi protejeze familia rămasă în ţară. Nu în ultimul rând, continua să profite cât mai mult din punct de vedere financiar de pe urma Securităţii, solicitând recompense exagerate la fiecare întâlnire cu ofiţerii de legătură care veneau de la Bucureşti.

Nu ştim dacă odată ajuns în Occident Silviu Crăciunaş a fost curios să citească

romanul lui Graham Greene *Omul nostru din Havana.* Sau dacă s-a dus într-o seară la cinema să urmărească ecranizarea cărţii, realizată în anul 1959. Ar fi înţeles atunci cât de evidentă era asemănarea dintre el şi James Wormold, personajul principal al cărţii lui Greene, vânzător de aspiratoare în Havana anilor 1950, racolat de MI6 şi transformat în spion. Wormold, care nu avea posibilităţi reale de a se implica în misiuni de spionaj, a început să inventeze întâmplări şi să descrie agenţi imaginari, iar rapoartele sale au fost luate în serios la Londra

.Astfel de cazuri nu sunt rare în lumea spionajului, dar pot fi depistate destul de uşor de ofiţerii de informaţii inteligenţi şi experimentaţi. Nu se poate şti câţi informatori cu talentul de a inventa fapte şi chiar personaje a avut Securitatea de-a lungul istoriei sale, dar este greu de crezut că printre aceştia a existat unul atât de competitiv şi cu o imaginaţie atât de bogată ca agentul Victor. Spre deosebire de Wormold, agentul Securităţii înţelesese că, oricât de mult va încărca, va amplifica sau va denatura o informaţie, trebuie să se bazeze pe un fapt real, minciuna trebuie construită pe un fundament de adevăr. Altfel spus, să ofere un fapt real împănat cu minciuni. Ceea ce a făcut timp de mai mulţi ani, uneori cu pricepere şi rafinament. Alteori însă a fost rudimentar, iar minciunile sale au luat proporţii atât de mari, încât ne putem întreba dacă nu cumva i se tulburase mintea şi pierduse contactul cu realitatea.

în dimineaţa zilei de 23 martie 1957, ajuns în Austria, pe agentul Victor îl încercau sentimente contradictorii. Pe de o parte, era conştient că începe a doua misiune în Occident, mult mai grea decât prima. Trebuia să disimuleze perfect, să susţină cât mai convingător în faţa CIA-ului legenda celor şapte ani în care dispăruse, în speranţa că va pătrunde din nou în reţeaua spionajului american. Pe de altă parte, cu cât se îndepărta de România, cu atât mai profund devenea sentimentul de libertate, pe care nu-l mai trăise de atâţia ani. Privind înainte, spre apus, cu razele răsăritului de soare încălzindu-i spatele, agentul a intrat în satul de graniţă austriac Kleinmutschen la ora 7 dimineaţa. Trecuse ilegal frontiera şi nu văzuse niciun jandarm, niciun grănicer. întâlnise pe drum un singur om, înainte de a intra în sat, un ţăran care ieşise la semănat pământul şi care, pentru Crăciunaş, simboliza o nouă viaţă. „Tot ce am văzut în acea zi, parcurgând Austria şi Viena, m-a uimit profund. Veneam dintr-o lume îngrozită, sărăcită şi asuprită sălbatic şi am intrat în altă lume, însorită, zâmbitoare, binevoitoare, liberă, cu o bogăţie de lucruri si automobile care-mi ameţeau ochii"[69], le va mărturisi mai târziu ofiţerilor CIA.

în aceeaşi zi, în jurul orei 16.00, Crăciunaş a ajuns la Viena călătorind cu autobuzul. Prima persoană căutată a fost Alois Ortmayer jr., care locuia la aceeaşi adresă, Fiinfhausgasse nr. 5, şi care a acceptat să-l găzduiască până în luna iunie într-una din camerele soacrei sale. Ortmayer l-a recunoscut imediat, bucurându-se că trăieşte, şi cei doi au petrecut ore în şir povestind despre tot ceea ce li se întâmplase timp de şapte ani de când se despărţiseră. De la Ortmayer a aflat că sora acestuia, Margarete Grosschopf, fosta amantă a lui Crăciunaş, renunţase la gândul că iubitul ei din România se va mai întoarce vreodată la Viena şi se măritase cu un comerciant ceh, Frantiãek MachãCek, cu care se mutase la Paris şi care îi acceptase copilul din flori. Trecuse şi ea printr-o serie de evenimente neplăcute, ce acum păreau să-i fie favorabile lui Crăciunaş. în aprilie 1951, americanii de la CIC o arestaseră şi o anchetaseră timp de 18 zile. Una dintre acuzaţii fusese că şi-a trădat iubitul sovieticilor, care ar fi anunţat autorităţile din România despre revenirea lui Crăciunaş în ţară, i-a povestit Ortmayer agentului.

într-adevăr, CIA a suspectat-o pe Margarete Grosschopf că lucrează pentru sovietici. Un document din arhiva agenţiei de spionaj a SUA I ne dezvăluie motivul imaginat de americani atunci când au încercat I să-şi explice dispariţia subită a lui Crăciunaş în 1950, precum şi rolul pe care credeau că l-a jucat iubita sa, Greta, în acest scenariu: | „La Viena, Grosschopf l-a cunoscut pe un anume Dr. Silviu Crăciunaş, care a devenit mai târziu tatăl copilului ei. în martie [19]50, un I serviciu de informaţii american l-a trimis pe Crăciunaş într-o misi- | une de spionaj în România. Nu s-a mai întors. Numeroase rapoarte | CIC afirmă că Crăciunaş a fost probabil trădat fie de Glasser, fie de Grosschoph, de vreme ce acestea erau singurele persoane la curent cu misiunea lui, cu excepţia lui Gertrude Sturm, colega de cameră a lui Grosschopf la Viena"[70]. Câteva zile mai târziu, aflând de reîn- | toarcerea lui, Margarete Grosschopf l-a sunat pe Silviu Crăciunaş ca să-i relateze aventurile prin care a trecut după plecarea sa şi să-l informeze că nu se mai află în posesia actelor si banilor, confiscate [1] de americani.

Odată ajuns în Austria, Crăciunaş a acţionat respectând instrucţi- unile precise primite înainte să părăsească ţara. Temându-se, pe bună dreptate, că va fi temeinic verificat, Securitatea a decis să nu organizeze nicio întâlnire cu el în primele luni. Agentul trecea prin „perioada legalizării", în care trebuia să convingă ofiţerii de informaţii americani că legenda sa este adevărată. Trebuiau evitate contactele cu ofiţerii de Securitate sau orice alte gesturi ce ar fi trezit vreo suspiciune în privinţa sa. Pentru a păstra un canal de comunicare cu el, Direcţia de Contraspionaj l-a instruit să scrie acasă, în fiecare lună, o scrisoare în care să folosească un cod secret şi din care Centrala să îi înţeleagă situaţia: dacă era liber, dacă era blocat în oraş, dacă era filat, dacă era supus unei anchete etc. Scrisorile urmau să fie trimise pe adresa unor persoane din România care oricum purtau corespondenţă cu rude aflate în străinătate, făceau parte din cercul de prieteni ai soţiei sale şi, bineînţeles, erau deja recrutate ca informatori ai Securităţii. Astfel, scrisorile nu ar fi părut suspecte serviciilor de informaţii occidentale. Dimpotrivă, Securitatea conta pe faptul că CIA va aprecia prudenţa justificată de care Victor dădea dovadă încercând să ascundă corespondenţa sa directă cu familia de serviciul secret comunist.

Agentul trebuia să transmită „semne de viaţă" folosind un cod prestabilit, simplu şi ingenios în acelaşi timp. De exemplu, dacă scria liber, nesilit de nimeni, atunci majusculele folosite în formula de început a scrisorii şi în primul alineat trebuiau scrise sub forma literelor de tipar. în cazul în care scrisoarea era scrisă sub presiune sau era chiar un text dictat de altcineva, atunci aceleaşi majuscule urmau să fie scrise ca litere de mână, caligrafice. Pentru a-şi comunica situaţia, Victor trebuia să se folosească de formula de început a scrisorilor. Astfel, situaţia lui era bună dacă scrisoarea începea cu „iubita mea", era neclară dacă folosea titlul „scumpa mea" şi nefavorabilă dacă folosea „draga mea". Victor urma să explice situaţiile nefavorabile în felul următor: dacă era blocat şi nu putea părăsi oraşul, folosea formula „dragele mele" în titlul scrisorii, dacă se afla sub filaj, trebuia să menţioneze numele Enia (diminutivul cu care o alinta pe fosta sa soţie, Eugenia), dacă era supus unei anchete, dar în stare de libertate, introducea în textul scrisorii numele Zorinel (prenumele surorii lui), iar dacă era arestat, folosea în scrisoare cuvântul „mama" (altfel, se referea la mama sa folosind substantivul „Mamiţi", după cum obişnuia acasă). Acelaşi cod presupunea folosirea numelor unor rude sau prieteni pentru a se referi la serviciile secrete duşmane: americanii erau „Ionică", englezii erau „Gaby", francezii erau „Tanica", iar vest-germanii erau „Lizi". Dacă Victor considera că CIA iniţiase în ce-l privea procedurile de recrutare, strecura în scrisoarea către soţie la un moment dat faptul că „Ionică este bolnav", iar dacă urma să fie trimis la o şcoală de spionaj, atunci introducea în text cuvântul „carte". Regulile codului presupuneau o anumită modalitate de a utiliza cuvintele, inclusiv punctuaţia, astfel încât să acopere toate situaţiile de interes pentru Securitate, situaţii pe care agentul Victor era obligat să le raporteze.

După aproximativ şase luni, cât se presupunea că durează perioada de legalizare, după ce era sigur că nu mai este verificat sau bănuit, Victor urma să comunice la Bucureşti că poate începe să transmită informaţiile culese. Şi acest lucru trebuia comunicat prin corespondenţa cu soţia, folosind următorul cod: în timpul perioadei de legalizare, Victor îşi data scrisorile folosind cifre arabe pentru zi şi an şi litere pentru lună (de exemplu, 3 mai 1957). Când considera că situaţia lui s-a clarificat şi poate trimite informaţii fără a fi suspectat, trebuia să-şi dateze scrisorile într-un alt mod, folosind tot cifrele arabe pentru zi şi an, dar cifre romane pentru lună (de exemplu, 3.V.1957). Din acel moment, Securitatea ştia că în scrisorile sale urmau să fie introduse microfilme ce conţineau primele rapoarte informative. începând cu data în care Victor începea să transmită aceste informaţii, un ofiţer de Securitate îl aştepta, o dată pe lună şi într-o zi prestabilită, la ora 9.15, la poşta centrală a oraşului, în faţa ghişeului unde agentul se presupunea că ar intenţiona să trimită o scrisoare acasă. La prima întâlnire, care trebuia să fie cât mai scurtă şi la care se foloseau parole şi anumite semne distincte de identificare (precum revista *Life* ţinută astfel încât titlul să fie vizibil), ofiţerul urma să-i comunice agentului locaţia căsuţei poştale pe care o va folosi din acel moment.

în timp ce Victor trecea prin perioada legalizării, ofiţerii Direcţiei de Informaţii Externe care lucrau sub acoperirea de diplomaţi la Ambasada României din Viena au primit ordin să sprijine pe teren „acţiunea Victor" a Direcţiei de Contraspionaj. Trebuiau să caute căsuţele poştale cele mai potrivite de unde urmau să fie ridicate rapoartele agentului sau să îi lase acestuia instrucţiuni. Şi atunci, ca şi astăzi, căsuţa poştală era unul dintre cele mai importante sisteme tradiţionale de legătură impersonală folosite în spionaj, fiind un loc ascuns, cunoscut doar de agent şi de ofiţerul de informaţii, în care se pot depozita materialele informative secrete. La rândul ei, căsuţa poştală era atribuită unui „semafor", un loc aflat într-o altă zonă, în care persoana care a depus materialele în căsuţa poştală semnalizează că acestea trebuie ridicate cât mai curând.

Lui Victor, prima căsuţă poştală i-a fost identificată şi stabilită pe 24 noiembrie 1957, la capătul unei alei ce pleca din Höhenstraße şi urca

şerpuitor spre restaurantul vienez Cobenzl. Se afla lângă o gură de canal semnalizată printr-o piatră mare, inscripţionată cu literele GW. Era îngropată în pământ la aproximativ 10 cm adâncime în spatele acelei pietre. Maiorului Tiberiu Hida, căci între timp coordonatorul agentului fusese ridicat în grad, i-a plăcut că în împrejurimi nu existau case. Doar copaci, alei, bănci şi şoseaua plină de serpentine. Locul era puţin frecventat, în general doar de cupluri de tineri la plimbare, iar seara, după apusul soarelui, devenea pustiu. Ofiţerii DIE şi-au stabilit un traseu către căsuţa poştală ce începea cu o plimbare cu maşina la marginea oraşului spre a determina dacă sunt filaţi, apoi un popas la restaurantul Cobenzl pentru a lua masa; la plecare, un ofiţer conducea maşina până la poalele serpentinelor, aşteptând ca însoţitorul sau însoţitorii săi, care coborau pe jos într-o scurtă plimbare necesară digestiei, să se oprească în dreptul căsuţei poştale prefăcându-se că-şi fac nevoile, timp în care să depună sau să ridice materialele.

Semaforul acestui loc a fost stabilit în faţa unui cinematograf de pe strada Parkring, pe spatele unei bănci aflate într-o staţie de tramvai. Semnele convenite erau nişte linii diagonale sau X-uri desenate cu creta, în funcţie de persoana care avea de lăsat sau de ridicat materialele din căsuţa poştală. în aceeaşi seară de 24 noiembrie ofiţerii de Securitate au lăsat primele materiale pentru Victor, iar agentul le-a ridicat pe 28 noiembrie, când a depus, la rândul lui, unul din rapoarte[71].

Câteva luni mai târziu, pe 18 martie 1958, doi ofiţeri de Securitate au identificat şi stabilit a doua căsuţă poştală pe care urma să o folosească agentul Victor. Se afla în cartierul 12, lângă cimitirul Friedhof Südwest. Cei doi ofiţeri au găsit util în acest sens gardul cimitirului, construit din cărămidă tencuită, cu stâlpi de susţinere din trei în trei metri. La baza celui de-al 22-lea stâlp al gardului, lângă colţul drept, îngropată la o adâncime de aproximativ 10 cm, se afla căsuţa poştală nr. 2. Locul era foarte rar circulat, iar în zonă nu se aflau case, fiind de fapt un câmp mare şi deschis. Depunerea şi ridicarea materialelor informative erau semnalate la un semafor stabilit într-o cabină de telefon public pe strada Wiedner Gürtel. În cabină, sub tăblia pe care se afla cartea de telefoane, desena un semn X cu cretă albă când depunea un material, iar ofiţerul încercuia semnul X, tot cu cretă albă, după ce ridica materialul. În cazul în care agentul avea de trimis un material foarte urgent şi valoros, semnala acest lucru printr-o telegramă cu text codificat către soţia sa şi urma să depună materialul în căsuţa poştală a treia zi de la data expedierii telegramei, seara, respectând convenţia semaforului[72].

Dacă iniţial a fost destul de scrupulos, executând întocmai indicaţiile primite în timpul instrucţiei de la Bucureşti privind comunicarea cu ofiţerii de Securitate, cu timpul, Crăciunaş a devenit neglijent. A abuzat de pildă de sistemul trimiterii de telegrame cu texte codate, ceea ce a alarmat Securitatea, care s-a simţit obligată să-i atragă atenţia că ele trebuie trimise doar în cazuri excepţionale, când are de comunicat faptul că într-o ascunzătoare se va afla un material ce trebuie cunoscut de îndată. Agentul însă dorea să se întâlnească mai des cu un ofiţer acoperit, pretinzând că unele informaţii merită a fi cunoscute imediat, pentru că „evenimentele nu stau pe loc".

Activitatea lui Silviu Crăciunaş la Viena în anul 1957 va oscila între numeroasele întâlniri pe care a reuşit să le organizeze cu diplomaţii şi mesagerii americani şi britanici şi cele cu românii din exil, care au călătorit în capitala Austriei ca să-l revadă. În următoarele opt luni va vizita în repetate rânduri Ambasada SUA şi pe cea a Marii Britanii şi se va întâlni cu diferiţi reprezentanţi ai CIA şi MI6. Cel mai probabil, aceştia s-au coordonat între ei, concepând un joc operativ care să le permită să descopere dacă povestea fostului agent Charles era sau nu adevărată. în realitate, nici CIA şi nici MI6 nu-i credeau legenda. Orice ofiţer de informaţii experimentat ştia că era aproape imposibil ca după patru ani de detenţie să reuşeşti să evadezi de două ori, o dată din închisoare, a doua oară din ţară, trecând ilegal frontiera. Rămânea însă de descoperit care erau punctele vulnerabile ale legendei, ceea ce nu era simplu. Securitatea l-ar fi torturat pur şi simplu şi după câteva zile toate secretele victimei s-ar fi risipit în celula în care era anchetat. Dar CIA nu putea folosi astfel de metode cu fostul său agent. Prin urmare, americanii au preferat să joace rolul poliţistului bun şi prietenos, în timp ce englezii au fost nemiloşi, severi şi distanţi. Odată cu trecerea săptămânilor, Crăciunaş a început să înţeleagă impasul în care se afla. Astfel, s-a trezit că, pe de o parte, trebuia să-şi susţină cu încăpăţânare legenda în faţa ofiţerilor CIA, iar pe de altă parte, să ascundă faţă de Securitate îndoielile americanilor în privinţa lui. Iată unul dintre motivele din cauza cărora a ajuns să exagereze şi chiar să inventeze în legătură cu activitatea serviciilor de informaţii străine în rapoartele sale.

Evident, prima persoană contactată de Crăciunaş a fost Sanda Stătescu, după ce agentul s-a asigurat că Margarete Grosschopf nu reprezintă un obstacol în relaţia lor romantică. A sunat-o pe 24 martie 1957. Aflată la Londra, femeia s-a bucurat enorm să-l audă, promiţându-i că-l va vizita curând. Crăciunaş a rugat-o să-l anunţe şi pe Basil Raţiu că a ajuns cu bine în Occident. Câteva zile mai târziu, la începutul lunii aprilie, Sanda i-a trimis o scrisoare ce conţinea instrucţiunile maiorului Raţiu: Crăciunaş trebuia să se prezinte în faţa autorităţilor austriece cu un nume fals, Savel Cristea, apoi să solicite eliberarea unui paşaport de la Ambasada Elveţiei pe acelaşi nume. Basil Raţiu credea că astfel agenţii Securităţii din Viena nu ar fi aflat despre prezenţa în oraş a lui Crăciunaş, iar în viitor agentul ar fi putut fi angajat de americani într-o nouă misiune pe teritoriul României. Crăciunaş însă a refuzat, pentru că nu mai avea de gând să joace rolul curierului ilegal şi nici nu mai intenţiona să revină în România. A comunicat la Bucureşti următoarele: „Am transmis imediat lui Basil Raţiu prin Sanda că nu pot fi de acord cu sfatul său întrucât nu cred că în prezent mai pot participa la acţiuni clandestine în direcţia ţării şi i-am trimis un studiu scris pe zece pagini despre situaţia din România şi starea de disperare şi demoralizare a celor din ţară, care nu cred că ar mai accepta, în situaţia internaţională actuală, exemplificată de lipsa de intervenţie în Ungaria, să participe la activităţi clandestine care i-ar duce la moarte sigură"[73].

A continuat să corespondeze cu Sanda Stătescu până la sosirea acesteia la Viena, pe 19 aprilie. Nu reuşise să ajungă mai devreme din cauză că nu avea bani. Dacă ar fi fost trimisă în misiune de britanici, cum a pretins Crăciunaş, aceştia i-ar fi acoperit cu siguranţă cheltuielile, dar nu a fost cazul. De altfel, este greu de crezut că la sfârşitul anilor 1950 vreo structură de informaţii de la Londra mai apela la serviciile Sandei Stătescu. Acelaşi Ion Raţiu i-a oferit în cele din urmă sprijin, după cum notează chiar el: „Joi, 18 aprilie 1957. [...] I-am dat ieri Sandei biletul de avion retur pentru Viena. [...] I-am dat Sandei un bilet de avion retur (£46) şi ceva bani de buzunar (£30) când, de fapt, *nu sunt în fonduri*"[74]. în raport, pentru a scoate în evidenţă dificultăţile financiare cu care se confruntă la Viena, dar în special pentru a sublinia că intrase deja într-un joc operativ prin intermediul agentei Sanda Stătescu, Crăciunaş va afirma că serviciile secrete britanice îl testau astfel, căci Sanda „a încercat să vină mai repede şi să-mi procure un împrumut, dar nu a reuşit fiind refuzată. Se vede că cei din spatele ei doreau să-mi vadă reacţiile şi să mă ţină cât mai apăsat, să accept cât mai uşor propunerile lor mai târziu"[75].

Concubina sa i-a mărturisit că „americanii şi englezii s-au mirat cum a fost posibil să fac faţă anchetei, în ipoteza că real am evadat", un prim semnal de alarmă din care Crăciunaş a înţeles că este privit cu suspiciune de serviciile secrete occidentale. Curând această ipoteză de lucru îi va fi confirmată şi de Basil Raţiu, care i-a scris în repetate rânduri că „americanii bănuiesc că am fost scos de la închisoare de comunişti şi că continuu să mă găsesc sub controlul comuniştilor" şi că CIA urma să-l supună unei „anchete excepţionale"[76]. Nemulţumit că nu-i ascultă întocmai sfaturile, Basil Raţiu i-a explicat situaţia complicată în care se afla încă din momentul sosirii la Viena, scriindu-i că „acuzarea e puternică, de la plecarea din Franţa, de la verificările lor ample, care au dus la concluzia lor (nu a mea) că Ortmayer şi Erna* sunt agenţi comunişti, până la informaţiile (senzaţionale) că ai fost scos din închisoare şi te găseşti încă sub controlul lor (comunist) au ieşit istorii fantastice. Singur eu de 3 ani le-am combătut. Problema e atât de complexă că tu nu ţi-o poţi măcar imagina"[77].

Informaţiile de la Basil Raţiu şi „veştile Sandei mi-au dat o mare orientare şi posibilitatea de a ajusta perfect legenda la situaţia de aici"[78], a notat agentul în primul său raport. Sanda i-a povestit, printre altele, cum a reuşit să obţină cei 2.000 de dolari trimişi familiei cu scopul de a-l salva. Astfel a aflat de rolul esenţial jucat de Iancu, prietenul ei de la Londra. Crăciunaş a menţionat informaţia în acelaşi raport, căci Securitatea încă nu cunoştea sursa banilor vărsaţi în bugetul Direcţiei de Contraspionaj, dar a făcut-o în stilul lui, denaturând faptele în ce sens îi convenea: „Sanda mi-a povestit că Iancu Raţiu a servit drept paravan, banii de mai sus fiind daţi în realitate de Intelligence Service"[79]. Mai târziu, în cel de-al doilea raport, pe care l-a elaborat la 1 martie 1958, Crăciunaş a întărit această teorie, de data aceasta invocându-l chiar pe Ion Raţiu, care ar fi recunoscut faptul: „Mi-a istorisit cum Intelligence Service, pe care l-a sesizat despre situaţia mea disperată din ţară, i-a dat dispoziţiuni ca din fondurile societăţii de transporturi să-mi trimită cei douăzeci mii lei (în toamna [anului] 1956) să pot fugi în străinătate"[80]. în realitate, Ion Raţiu împrumutase banii de la baroneasa Bentinck, aşa cum notase el însuşi în jurnal, şi nu putea să se laude cu un scenariu precum cel descris de agent. Motivul este simplu: J.R. Shipping Co., societatea de transporturi a lui Ion Raţiu la care se referea Crăciunaş, încă nu exista în toamna anului 1956, aşa cum pretindea Crăciunaş, ci a fost înfiinţată abia în octombrie 1957, la mai bine de şase luni după ce agentul a ajuns la Viena; prin urmare, Raţiu nu ar fi putut să folosească fondurile unei companii ce nu exista. Agentul Victor nu a făcut o eroare, ci a denaturat faptele intenţionat, căci Raţiu însuşi îl informase despre demersurile sale în afaceri. De altfel, Crăciunaş l-a felicitat pe 10 octombrie 1957 pentru hotărârea de a-şi înfiinţa o companie de transporturi maritime, afirmând că este bucuros de „vestea foarte mare că societatea ta nouă a început să funcţioneze de luni [7 octombrie 1957]"[81].

După câteva zile, pe 24 aprilie, a sosit la Viena şi Ion Raţiu, împreună cu soţia sa, Elisabeth, pentru a-l cunoaşte pe agentul Victor. Cei patru au petrecut împreună două zile pline de conversaţii lungi, căci bărbaţii au descoperit că aveau numeroase lucruri în comun, inclusiv faptul că au fost colegi de facultate la Cluj. „La despărţire suntem foarte emoţionaţi cu toţii. îmi pare bine că l-am salvat pe Silviu, chiar dacă mai târziu se va ridica şi el împotriva mea"[82], va nota în seara de 26 aprilie, în jurnal, Ion Raţiu, presimţind cumva influenţa negativă a lui Silviu Crăciunaş în viaţa sa. în raport, agentul va nota că Raţiu i-a propus atunci să renunţe la intenţia de a lucra cu americanii şi să vină la Londra, unde „să accept să organizez împreună cu el o acţiune de culegere de informaţiuni din ţară". Se pare că Raţiu a făcut într-adevăr această propunere. Crăciunaş nu a respins-o, dar nici n-a îmbrăţişat-o cu entuziasm, preferând să amâne decizia: „Iancu Raţiu şi Sanda nu au fost prea încântaţi de poziţia mea, dar le-am explicat prin ce am trecut, cum am fost părăsit, decepţii etc., şi nu au mai insistat. în schimb, au plecat din Viena lăsându-mi numai 500 [de] schilingi, o sumă ridicolă, ca să-mi înmoaie voinţa"[83], va menţiona agentul. în raport, întâlnirea cu Ion Raţiu şi Sanda Stătescu a fost prezentată în mod fals ca fiind organizată de serviciile de informaţii de la Londra.

Cu câteva zile înainte să-l cunoască pe Ion Raţiu, Crăciunaş a vizitat de două ori Consulatul SUA din Viena, pe 20 şi 23 aprilie, la îndemnul celuilalt Raţiu, Basil, care îi scrisese din Elveţia că americanii îl aşteaptă. Maiorul renunţase la colaborarea cu americanii, dar păstra în continuare contactul cu aceştia. Într-o scrisoare din 1955 către fostul diplomat Alexandru Cretzianu, Basil Raţiu mărturisea că în 1952 i s-a adus la cunoştinţă „că trebuie să termin colaborarea cu amicii mei din Germania şi să mă înapoiez la Paris sau la Londra, la dispoziţia Comitetului [Naţional Român], pentru că MS Regele a decis acest lucru". A considerat însă că această hotărâre l-a prejudiciat profund, „dată fiind buna mea situaţie acolo unde funcţionam". întors la Paris, unde va fi persoana de legătură a CNR cu CIA, va afirma că a fost introdus într-o „combinaţie falimentară", căci înţelegerea cu Neagu Djuvara, potrivit căreia „eu voi conduce partea

---

* Referire la Margarete Grosschopf.

operativă şi el va rămâne cu cea defensivă", nu a fost respectată. „În fapt, nu am fost ţinut la curent cu nimica şi se lucra în spatele meu", i s-a plâns lui Cretzianu, simţindu-se ofensat că „Neagu, mă credea şi încă vrea să mă considere ca «subalternul lui»!? Cu 15 ani mai bătrân decât el şi cu poziţia mea, dar şi fără niciun fel de pregătire în acest domeniu şi fără niciun potenţial lucrativ, Neagu nu avea dreptul la asemenea pretenţii umilitoare pentru mine"[84]. Nemulţumit, s-a retras în Elveţia, unde va urma cursuri pentru a-şi actualiza studiile în ingineria chimică şi se va angaja la Sapos SA, o firmă de produse farmaceutice din Geneva. Regimul comunist a continuat să-l monitorizeze pe Raţiu prin intermediul agenţilor aflaţi în Occident, precum Silviu Crăciunaş, sau al rudelor din ţară care, alături de prieteni, cădeau victime Securităţii rând pe rând, recrutaţi informatori în dosarul Simion, numele conspirativ al lui Raţiu. De-a lungul anilor, agentul Victor va scrie nenumărate pagini despre Basil Raţiu în rapoartele sale, dar maiorul nu-şi va pierde niciodată încrederea în el, considerându-l „de bună credinţă şi de mare cinste sufletească"[85].

După spusele lui Raţiu, cu „dl. George", pe care îl cunoscuse în casa sa din Bavaria, nu se mai putea întâlni, căci între timp demisionase din CIA, i-a spus Basil Raţiu, dar Frank Wild va veni la Viena în curând. Raţiu l-a îndemnat pe Crăciunaş să bată la porţile Ambasadei SUA pentru a-şi anunţa prezenţa în Austria. Însă niciun diplomat nu s-a arătat dispus să-l întâlnească şi o secretară l-a rugat să aştepte la domiciliul său până va fi contactat. Împreună cu Alois Ortmayer jr., s-a prezentat pe 2 mai în faţa autorităţilor austriece, care au decis să nu-l interneze într-un lagăr de refugiaţi şi să-i elibereze un „Fremdenpass" cu care putea să circule liber prin capitala Austriei. „Consecinţa a fost că la 19 mai* am fost vizitat la Alois Ortmayer acasă de Almesi, şeful serviciului de informaţii franco-american. Acesta este tânăr, cam de 40-42 [de] ani, chel pe frunte, ochi verzi, cam 172-173 cm." Almesi va fi, aşadar, primul ofiţer de informaţii american care a luat contact cu agentul Victor în 1957.

La Viena s-a repetat însă episodul petrecut cu mai bine de şapte ani în urmă acasă la Basil Raţiu, când CIA l-a trimis la întâlnirea cu Crăciunaş pe Manicatide, alias Frank Wild, român care se pretindea ofiţer american. Numele lui Almesi era Teodor Constantin Trancu, alintat de prieteni Teddy. Născut în 1920, era absolvent al Facultăţii de Drept din Bucureşti şi era urmărit de serviciile secrete din România încă din 1940, sub suspiciunea de colaborare cu Legaţia Marii Britanii. A luptat pe Frontul de Est, unde a fost rănit, iar după război, în 1946, s-a angajat ca ataşat comercial la Ministerul Economiei Naţionale. Atât SSI, cât şi Siguranţa au continuat să-l monitorizeze, căci era adesea observat în anturajul unor ofiţeri din cadrul Misiunii Militare Americane, dar n-au avut ocazia să-l reţină, în august 1947, Teddy Trancu a fugit din ţară. Părinţii lui însă au avut de suferit. Tatăl, Gheorghe Trancu, fost director general la Banca Comercială până în anul 1947, a ajuns portar la cooperativa „Progresul Metalurgic". Mama, Maria Ivoneta Trancu, descrisă de Securitate ca „o persoană îngâmfată, care persecută pe oamenii din serviciul său, iar la domiciliu făcea diferite chefuri ducând o viaţă îmbelşugată"[86], a fost arestată pentru trafic de valută, apoi recrutată agentă, printr-o procedură finalizată la 26 mai 1956. Teodoru Maria – numele ei conspirativ – urma să fie folosită „în acţiunea informativă dusă de organele respective împotriva fiului ei"[87]. De la ea a aflat Securitatea cum a fugit din ţară Bobec, numele conspirativ al lui Teddy Trancu, „în salopetă, iară să-şi ia alt bagaj cu el. Nimeni din familie nu a ştiut de fuga lui şi mult timp l-au crezut la nişte prieteni la ţară. După cca. 2-3 luni au primit un telefon, chemaţi de Ministerul de Externe Francez. La telefon era fiul ei şi foarte scurt le-a spus că e în Franţa şi să nu aibă nicio grijă de el, căci e bine. De atunci nu au mai vorbit la telefon"[88]. În iunie 1959 Securitatea şi-a abandonat agenta, constatând că „nu este sinceră", are o „vârstă înaintată" şi „sentimentele materne constituie o piedică în dirijarea ei pe lângă fiul său"[89].

Ironia a făcut ca în martie 1957 mama lui Teddy Trancu să fie preluată chiar în reţeaua lui Petre Lenghel şi a lui Tiberiu Hida din cadrul Direcţiei a II-a Contraspionaj, cu doar câteva săptămâni înainte ca agentul Victor, coordonat de aceiaşi ofiţeri de Securitate, să se întâlnească cu fiul ei la Viena. Însă nimeni nu ştia că Bobec era Almesi, iar Almesi era de fapt Trancu. Identitatea acestuia a fost divulgată mai târziu, în februarie 1958, de Basil Raţiu, care i-a dezvăluit lui Crăciunaş cine este Trancu, aşa cum o făcuse şi în privinţa lui Manicatide[90]. Agentul a transmis informaţia la Bucureşti, dar era prea târziu, căci Trancu dispăruse din viaţa lui, iar Securitatea ratase ocazia de a-l introduce pe reprezentantul CIA într-o combinaţie operativă împreună cu mama sa. În primul său raport adresat Securităţii agentul Victor va descrie întâlnirea cu cel despre care credea că este un american care vorbeşte bine limba română:

La început a fost puţin încordat apoi, după întrebările pe care mi le-a pus şi răspunsurile mele că am fost arestat, după ce am pătruns clandestin în ţară în martie 1950, anchetat 4 ani, evadat în 1954, ascuns până în 1957, fugit în străinătate cu banii trimişi de Sanda, Almesi a devenit foarte binevoitor. Mi-a cerut să scriu în faţa lui textul pe care l-am scris cu mâna mea în august 1955 la cererea lor (prin Sanda), ca să vadă dacă a fost scrisul meu adevărat sau nu. Am copiat în faţa lui textul arătat şi s-a declarat mulţumit. M-a invitat la masă, mi-a dat cinci mii [de] schilingi şi mi-a spus că va telegrafia totul la Washington. A doua zi mi-a cerut să scriu o dare de seamă despre tot ce am trăit în cei şapte ani şi mi-a explicat că va aştepta la Viena să scriu totul să o ducă cu el. I-am promis[91].

Crăciunaş s-a ţinut de cuvânt şi în săptămânile următoare a scris un material de 270 de pagini intitulat *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957)*. L-a finalizat pe 11 iunie şi l-a depus la ambasada americană. Trancu nu a aşteptat cele trei săptămâni în care agentul a umplut 270 de pagini de ficţiune, detaliind legenda construită de Securitate pentru a fi servită CIA-ului, şi nu l-a mai contactat pe Crăciunaş o perioadă. Între timp, pe 22 mai şi 6 iunie, agentul Securităţii a avut două întâlniri cu un alt reprezentant al CIA, care s-a recomandat ca venind din partea lui Trancu. Crăciunaş a raportat că s-a reîntâlnit pe 28 şi 29 iulie cu Trancu, iar pe 30 şi 31 iulie a informat Securitatea că l-a revăzut pe Manicatide. Nu

---

* întâlnirea a avut loc în ziua de 14 mai 1957.

avem motive să considerăm fictive aceste întâlniri, spre deosebire de mare parte din conţinutul convorbirilor relatate de Crăciunaş în rapoartele sale. De exemplu, va pretinde că americanii „îmi oferă o foarte bună situaţie în serviciile lor, ca om cu mare experienţă, cu condiţia să rup cu englezii, cu Sanda şi cu Iancu Raţiu. [...] Almesi mi-a repetat de zeci de ori că îmi oferă să plec în Statele Unite, un salar de cinci sute de dolari şi suplimente, dar sau ei sau noi, nu pot fi cu amândoi în legătură”[92]. La rândul lui, Manicatide i-ar fi propus să înceapă colaborarea cu el în schimbul unui salariu de 800-l.000 de dolari pe lună, participând „la o acţiune de culegere de informaţii prin oamenii mei din ţară şi începutul să-l facem prin trimiterea la 2-3 luni a unor pachete prin poştă la unii de încredere care mi-au servit ca gazde de exemplu. [...] I-am confirmat că sunt de acord să colaborez cu ei, dar numai pentru acea ipoteză când se va apropria declanşarea războiului pentru acţiuni în direcţia ţării, iar până atunci le stau la dispoziţie cu experienţa mea şi cu sfaturile mele în orice alte probleme, aici în străinătate”[93]. Toate aceste propuneri ar fi fost refuzate de agentul Victor, care nu intenţiona să se lase atât de uşor atras în reţeaua spionajului american. în realitate, reprezentanţii CIA nu făcuseră astfel de propuneri.

în timp ce Crăciunaş descria Securităţii evoluţia pozitivă din relaţia cu americanii, lui Ion Raţiu îi transmitea o altă versiune, cea adevărată, prin intermediul corespondenţei intense pe care cei doi au întreţinut-o pe parcursul anului 1957: „La 14 mai m-a vizitat un american. Seara m-a invitat l-a masă, aseară din nou invitaţie etc. [...] Am vorbit despre tot ce s-a petrecut cu mine în aceşti şapte ani şi s-au lămurit multe necunoscute”[94]. Câteva săptămâni mai târziu, revine asupra subiectului: „La 6 iunie m-a vizitat americanul meu. A fost binevoitor şi cu totul schimbat ca program. S-a mulţumit numai cu darea mea de seamă, nu m-a invitat pentru discuţii suplimentare, pentru discuţii în Franţa sau Germania, a acceptat să predau darea de seamă la ambasada USA – Viena contra unei adeverinţe, a fost de acord că sunt cu totul liber şi stăpân pe soarta mea”[95]. Aflăm de asemenea că în zilele de 10 şi 11 iulie s-a întâlnit din nou cu un reprezentant al misiunii diplomatice americane, întâlniri pe care nu le menţionează în raportul către Securitate şi care au fost, „ca de obicei, convorbiri amicale”, pe parcursul cărora a fost chestionat în legătură cu planurile sale de viitor.

„Duminică după-amiază au început şi miercuri la prânz s-au încheiat convorbirile finale cu americanii”, îi povestea Crăciunaş lui Ion Raţiu pe 1 august 1957. „Totul s-a desfăşurat neaşteptat de amical. Mi s-a comunicat oficial că autorităţile Statelor Unite au examinat darea mea de seamă şi scrisoarea mea către ambasada din Viena, plus atitudinea mea din mai şi până azi, în relaţiile mele cu reprezentanţii americani, că mi se acordă absolută încredere, sunt reabilitat, sunt liber să mă stabilesc în ce ţară doresc, să-mi refac viaţa cum voiesc, să-mi fac un program de viitor potrivit cu aspiraţiile mele şi că îmi acceptă ca bună teza mea de a fi conservaţi oamenii mei devotaţi şi posibilităţile mele din ţară pentru un viitor. [...] Mi s-a pus la dispoziţie o sumă de bani să-mi ajungă pe timp de 4-6 luni.” În aceeaşi scrisoare va recunoaşte că „faţă de americani nu am niciun fel de angajament şi faţă de nimeni altul. Ei mi-au comunicat că sunt cu totul liber şi pot să-mi reconstruiesc viaţa cum doresc. Au fost cu totul amicali faţă de mine. Dar pe ei nu pot să contez şi nici nu doresc să contez”[96]. Acest ultim aspect îl va bucura pe Ion Raţiu, care avea propriile planuri cu agentul la Londra.

Cei 1.500 de dolari, căci aceasta era suma ce i s-a pus „la dispoziţie”, nu reprezentau plata în avans pentru un viitor angajament, ci erau achitaţi în contul unei aşa-zise datorii invocate de Crăciunaş. Într-o altă scrisoare către Ion Raţiu, trimisă mai târziu, în noiembrie, se va arăta nemulţumit că nu a obţinut mai mulţi bani, explicând că „partea financiară s-a rezolvat potrivit cu micimea de suflet şi omenia a aceloraşi foruri. [...] Decizia forurilor este să-mi plătească ceea ce am cheltuit în ţară în 1950, în contul executării acţiunii proiectate în comun, şi anume 3 500 [de] dolari, minus 1 500 [de] dolari cât mi-au achitat până acum. Concret mi-au oferit 2 000 [de] dolari, adică restul până la suma globală de 3 500 [de] dolari. [...] Despre banii pe care mi i-ai trimis tu în toamna [anului] 1956 ei refuză să-i restituie, susţinând că aceasta este o chestiune care priveşte Comitetul Naţional Român şi PNŢ care a tratat această problemă şi şi-a luat obligaţia de a restitui aceşti bani”[97]. Lui Raţiu îi va spune că a refuzat cei 2.000 de dolari pentru că erau oferiţi cu condiţia să participe la o anumită operaţiune CIA, despre care însă nu menţionează nimic.

Pe 25 octombrie 1957 ar fi avut loc o altă întâlnire între Crăciunaş şi Trancu, descrisă doar în raportul agentului către Securitate. Va afirma că reprezentantul CIA i-a propus, printre altele, „să-mi scoată soţia şi fetiţa din ţară prin ajutorul unui şlep petrolifer care să le aducă la Viena, pe Dunăre, de la Giurgiu. Mi-a spus că au legătura cu şlepul 8.404 (sau 8.405), cu timonierul Florică Ardeleanu, m-a condus la Korneuburg (lângă Viena) şi mi-a arătat şlepul şi mi-a făcut legătura cu Florică Ardeleanu să mă convingă că este posibil tot ce-mi propune. I-am răspuns că aş fi fericit să pot primi propunerea lor, dar că soţia mea suferă de inimă, că din cauza emoţiei poate avea o sincopă şi poate muri pe vas”. Trancu, notează Crăciunaş în raport, i-a cerut să se mai gândească la propunerea lui şi i-a oferit 1.000 de dolari „pentru întreţinerea şi sănătatea mea cu condiţia să semnez un angajament de principiu, că accept să intru în serviciul Statelor Unite, atunci când mă voi decide să primesc propunerea lor de a face parte din CNR-PNŢ. Fiind vorba de un angajament de principiu, am acceptat si am semnat, primind în schimb 1 000 [de] dolari”[98].

Şi de această dată a minţit, dar în acest caz Securitatea ar fi avut posibilitatea să verifice informaţia dacă ofiţerii Direcţiei a II-a şi cei ai DIE ar fi depus minime eforturi. într-adevăr, vizita la Korneuburg avusese loc. Nu pe 25 octombrie, ci cu aproape două săptămâni mai devreme, fiind organizată în realitate de Gelu Belu. întocmai ca Basil Raţiu, nici acesta nu mai lucra pentru serviciul de informaţii militar francez şi se descurca greu la Viena. La reîntâlnirea cu agentul Victor, Belu i-a povestit că „din 1950 până în 1956 a lucrat în serviciul franco-american de informaţii când a fost concediat, împreună cu Neagu Djuvara, care era şeful secţiei româneşti, secţia desfiinţându-se din acea toamnă, iar agenţii lui fiind păstraţi în

continuare de către americani şi francezi pentru serviciul lor. Tot atunci a fost concediat şi comandorul Opran”[99].

Trancu, alias Almesi, nici măcar nu participase la vizita de la Korneuburg, iar Crăciunaş obţinuse în realitate informaţiile despre vasul românesc şi timonierul Florică Ardeleanu de la Gelu Belu. Aflăm acest lucru din alte două surse, o scrisoare a lui Silviu Crăciunaş şi jurnalul lui Ion Raţiu. Pe 14 septembrie, agentul i-a scris lui Ion Raţiu că „Gelu mi-a cerut să te informez că marinarul pe care-l aşteaptă să sosească cu şlepul la Viena este unul din cei prin care poate scoate oameni din ţară într-o încăpere secretă de pe şlep, în care a adus deja o persoană. Acest marinar are 45 de ani vârstă şi este pe şlep de la vârsta de 20 de ani şi navighează mereu pe această rută. În prezent, face ruta completă la Viena de 2-3 ori pe an”[100]. Raţiu a vizitat Viena pe 12 octombrie, întâlnindu-se cu Crăciunaş şi Belu, care i-a condus pe amândoi la Korneuburg, unde urmau să se întâlnească cu fostul său colaborator Florică Ardeleanu, pe care Belu voia să-l pună la dispoziţia lui Ion Raţiu. Marinarul era de fapt informatorul Securităţii. Ion Raţiu a descris scena în jurnal: „După masă mergem la Korneuburg, la vreo 30 de km în sus pe Dunăre. După o recunoaştere plină de răbdare de-a lungul malului, am găsit tancul de petrol nr. 804 al timonierului Florică Ardeleanu. Facem contactul cu ajutorul său, Belu, pretinzând că e austriac şi vrea să obţină benzină şi, apoi, mergem toţi patru la o cârciumă din oraş, la un pahar de vorbă”[101]. Propunerea CIA de a scoate în mod ilegal familia lui Crăciunaş din ţară era aşadar plăsmuită.

După cum o făcuse în lunile anterioare, Ion Raţiu a insistat şi în octombrie ca Silviu Crăciunaş să se mute la Londra. La întâlnirea lor din aprilie, Raţiu a încercat să-l convingă pe Crăciunaş că împreună ar putea acţiona mult mai eficient împotriva regimului comunist şi că această colaborare s-ar fi realizat cel mai bine la Londra, acolo unde locuia el. A căutat să-l convingă şi în corespondenţa ulterioară, astfel încât Crăciunaş informa Securitatea că „la 12 mai, el îmi scrie că s-a gândit să-mi dea posibilitatea de a veni în Anglia, de a pătrunde în lumea apuseană, de a-mi creea un mare nume de luptător anticomunist, de a-mi creea o situaţie independentă faţă de CNR-PNŢ şi americani”[102]. Agentul nu numai că nu avea nimic împotrivă, dar îşi şi dorea acest lucru, ştiind că în realitate CIA nu se lăsase amăgită de poveştile lui, iar la Viena era izolat. „Aş veni imediat în Anglia”, i-a răspuns Crăciunaş lui Raţiu încă din 3 mai 1957. însă Aliens Department din cadrul Ministerului de Interne britanic, care avea sarcina să aprobe vizele acordate străinilor, nu era de aceeaşi părere. La sugestia lui Ion Raţiu, pe 20 mai, Crăciunaş a vizitat consulatul englez din Viena, dar diplomaţii britanici l-au luat la întrebări, fără să se sinchisească de relatările isprăvilor sale eroice. Domnul Johnson, un obscur angajat al consulatului, probabil un ofiţer MI6 „cam de 45-47 de ani, cărunţit, brunet, cu ochelari”[103], l-a informat că are de completat un chestionar detaliat, iar această activitate „a ţinut până în iunie, în diverse zile. Chestionarul a însemnat relatarea autobiografiei, legăturile din trecut, trecerile clandestine din 1947-1948, fuga mea din 1949, reîntoarcerea mea în ţară, 1950, arestarea, ancheta, evadarea, 1954, ascunderea, fuga în străinătate etc.”[104], va raporta agentul Securităţii.

La începutul verii Crăciunaş s-a plâns lui Ion Raţiu că „ieri, miercuri, 12.VI, Mister Johnson m-a ţinut de la 9 dim. până aproape de ora 12, interesându-se despre cum am fugit de la spitalul Burdujeni. Mi-a dat o nouă întâlnire pentru luni, 17.VI., ora 10 dim., să continuăm. Partea care va urma se referă la ascunderea mea în ţară şi drumul spre străinătate. Insistă pas cu pas pentru nume şi adrese şi date exacte. Ştiu că vor ieşi enervări dacă nu i le voi da, oricât de politicos îl voi refuza. [...] Este o anchetă în toată regula pe care mi-o face în stare de libertate, atât de minuţios mă interoghează”[105]. Pe 16 iulie i-a scris din nou prietenului său din Londra, rugându-l să solicite „un răspuns lămuritor definitiv dacă îmi aprobă sau îmi refuză viza”[106]. însă Raţiu se lămurise chiar în aceeaşi zi. în jurnal a notat reacţia sa la aflarea veştii:
Marţi, 16 iulie 1957. Primesc scrisoarea de la Home Office în care sunt informat că nu vor să acorde viză de intrare lui Silviu Crăciunaş. Telefonez imediat inspectorului Jeffcote de la Special Branch, Scotland Yard. Acceptă să mă vadă imediat. Luăm cafeaua împreună în Haymarket. îi explic faptele principale referitor la cazul Crăciunaş. îi spun că eu sunt convins că el, Crăciunaş, e *demn de toată încrederea,* că e sincer şi că merită să fie ajutat. Impresia ce mi-am format despre el e excelentă. Vreau să-l ajut. Refuzul de a i se acorda o viză de intrare în Anglia mă plasează într-o situaţie foarte dificilă. Eu consider de datoria mea să-l ajut. Am oarecare legături aici, în Anglia, printre miniştri şi printre deputaţi. Le voi utiliza pe toate ca să schimb decizia Ministerului de Interne. M-aş opri numai în cazul că mi s-ar indica lămurit că Silviu a păcătuit grav, că nu merită încredere, că e agent provocator. „Poţi dumneata, Jeffcote, i-am spus, să-mi dai informaţii precise asupra acestui caz?”[107]

După ce a aflat că Londra nu-l acceptă nici măcar ca turist, agentul Victor a fost nevoit să explice Securităţii acest eşec. A făcut-o apelând tot la o înşelătorie, căci în raportul său a justificat respingerea vizei prin refuzul său de a colabora cu britanicii, refuz sugerat de reprezentanţii CIA, care doreau nespus ca agentul să lucreze doar pentru ei. Din această cauză „dl. Johnson a fost nemulţumit de atitudinea mea şi ne-am despărţit nu prea prietenos. [...] Eu ştiam că refuzul meu de a colabora cu ei este cauza refuzului vizei mele”[108]. încă o dată, la Bucureşti a fost acceptată această falsă teorie. însă, în timpul discuţiei sale cu Ion Raţiu din ziua de 16 iulie, inspectorul Jeffcote de la Scotland Yard a explicat adevăratul motiv:
El, Jeffcote, deşi are toată încrederea în judecata mea, nu poate să fie de acord cu mine în cazul Crăciunaş, deşi nu-l cunoaşte. *„If he was în prison, and tortured for over four years, he talked. How do you know he was not allowed to escape? How do you know that he is not now used to spirit out information about the British and American setups? No, the likelihood, 99.9%, is that he is a «coming one».”* Mi-a explicat, apoi, că dacă de exemplu ei s-ar decide să mă trimită în România şi eu aş accepta, cazul meu ar fi pregătit cu atâta grijă încât explicaţiile pe care le-aş da ar fi tot atât de verosimile şi de exacte ca informaţiile şi explicaţiile date de Crăciunaş. Nu uita, ei, comuniştii, au avut peste patru ani să pregătească o

istorie compactă. *„În my job, I've come across countless stories, beauti- ful stories, used only to hide the ugly truth."*[109]

Ion Raţiu nu l-a crezut. Era cucerit de spectaculoasa poveste de viaţă a agentului Victor, iar raţionamentul experimentatului inspector Jeffcote nu-l putea convinge. Devenise cel mai puternic susţinător al lui Crăciunaş, iar suspiciunile întemeiate ale britanicilor nu făceau decât să-l îndemne să lupte cu şi mai multă îndârjire pentru cauza agentului. Aşa cum mărturisea el însuşi în jurnal, a apelat la toate relaţiile şi la toţi prietenii din Londra pentru a schimba decizia Ministerului de Interne. S-a întâlnit de mai multe ori cu Hayes, şeful Serviciului Imigraţiei, cu Edward Salis Simon, subsecretar de stat de la Interne, cu Ian Harvey, subsecretar de stat în Ministerul de Externe, sau cu diverşi parlamentari. A cerut sprijin în demer- surile sale şi unchiului său Viorel Tilea, fostul ambasador al României, refugiat şi el la Londra. L-a atras în această acţiune de presiune politică şi pe William Collins, proprietarul prestigioasei Collins Press. În cazul în care Silviu Crăciunaş avea să-şi scrie memoriile, Raţiu obţinuse acordul lui Collins de a le publica la editura sa. Prin urmare, proprietarul editurii îi va da o mână de ajutor, folosindu-şi influenţa considerabilă pe care o avea printre membrii guvernului şi cei ai parlamentului. Aşadar, pe 11 noiembrie 1957, Raţiu i-a telegrafiat lui Crăciunaş la Viena, anunţându-l că a mai obţinut o victorie importantă în contul lui: editura Collins acceptase să-l invite în mod oficial la Londra, unde ar fi trebuit să petreacă cel puţin trei săptămâni cu agenţii literari ai editurii pentru a discuta în detaliu structura viitoarei sale cărţi. Invitaţia editurii a fost trimisă încă din luna septembrie şi a contat în demersurile lui Ion Raţiu de a obţine acordul autorităţilor britanice pentru viza agentului Victor. În final, aceste eforturi susţinute vor da rezultate. După aproape patru luni, în ziua de 6 noiembrie, Sanda Stătescu a sunat la consulatul Marii Britanii din Viena şi a aflat vestea cea mare: „viza a sosit şi mâine mergem acolo să mi-o înscrie în paşaport. Mii de mulţumiri şi sărutări pentru imensul bine şi enorma ta alergătură din mai şi până în toamnă pentru această mult aşteptată viză"[110], i-a scris Crăciunaş lui Ion Raţiu chiar în aceeaşi zi.

Este drept că agentului i se permitea un sejur limitat la doar câteva săptămâni, dar era o primă şi importantă victorie de etapă. Crăciunaş însă nu s-a grăbit să călătorească spre Londra. A dat vina pe funcţionarii consulatului şi pe complicatele proceduri birocratice, în realitate, îşi amânase plecarea pentru că pe 25 şi 30 noiembrie erau stabilite la Viena două întâlniri cu Tiberiu Hida, cu care se revedea pentru prima dată de la momentul plecării din ţară. Pe parcursul acelor întâlniri, agentul i-a relatat lui Hida în amănunt toate informaţiile exagerate sau false pe care le trimisese deja la Bucureşti. Ofiţerul de Securitate era interesat în special de evoluţia relaţiei cu CIA. Hida a preluat cele 272 de filme ce conţineau corespondenţa întreţinută cât timp s-a aflat la Viena şi primul raport de activitate, atrăgându-i atenţia că pentru Securitate este prioritar să se infiltreze în agentura CIA, nu în cea a britanicilor. însă, de vreme ce făcuse demersuri din proprie iniţiativă pentru a călători în Anglia, fără să ceară în prealabil acordul Securităţii, l-a sfătuit să meargă totuşi la Londra, iar în timpul vizitei să se comporte temperat, să nu ia decizii care să-i pună în pericol misiunea, să iniţieze cât mai multe contacte cu agenţii MI5 şi MI6 şi, bineînţeles, să culeagă informaţii despre românii refugiaţi în Marea Britanie. La final i-a oferit suma de 500 de dolari, pe care agentul a găsit-o insuficientă. După ce s-a despărţit de Hida, agentul şi-a făcut bagajele pentru a pleca în prima sa călătorie. A ajuns la Londra în seara zilei de 6 decembrie 1957, însoţit de Sanda Stătescu. Cei doi au fost întâmpinaţi de Ion Raţiu, care i-a condus cu automobilul personal la micul apartament al Sandei din Sloane Avenue. Au locuit aici până pe 6 februarie 1958, când s-au reîntors la Viena.

înainte să plece la Londra, Crăciunaş îi scrisese lui Raţiu de mai multe ori despre planurile lui în privinţa acestei vizite. „Doresc foarte mult să cunosc cu această ocazie lume din Londra, pe prietenii tăi."[111] Raţiu s-a conformat. A făcut-o cu plăcere, căci nutrea un sentiment de satisfacţie când îl prezenta tuturor pe eroul anticomunist pe care îl salvase din ţară trimiţându-i banii necesari şi de care se îngrijea acum, când vechii săi prieteni îl abandonaseră la Viena. în al doilea raport, ce acoperă activitatea desfăşurată între 30 noiembrie 1957 şi 1 martie 1958, agentul va recunoaşte că „relaţiile mele la Londra mi-au fost făcute de lancu Raţiu şi Sanda Stătescu". Aceştia l-au introdus în primul rând în comunitatea restrânsă a românilor refugiaţi în capitala britanică. Cei mai mulţi erau angajaţi ai secţiei române a BBC, unul din obiectivele de interes ale Securităţii. L-a cunoscut pe Viorel Tilea, şi el monitorizat de Securitate, iar cei doi, Tilea şi Raţiu, l-au introdus în lumea politică engleză.

Tot Raţiu şi Tilea l-au prezentat şi inspectorului Jeffcote. Despre acesta nu avem alte informaţii decât cele notate de Ion Raţiu în jurnalul său. Raţiu l-a întâlnit pentru prima oară pe 16 februarie 1956, în urma solicitării inspectorului, care i-a transmis că vrea să-l cunoască. Jeffcote s-a recomandat drept reprezentant al Scotland Yard, Special Branch. Poliţia metropolitană din Londra are şi astăzi în componenţă acest departament special, numit Special Branch, care, din punct de vedere operaţional, este însărcinat cu investigarea şi arestarea persoanelor care reprezintă o ameninţare la adresa securităţii statului, inclusiv agenţii secreţi din ţări inamice. Ofiţerii acestui departament au dreptul să facă arestări şi desfăşoară operaţiuni în colaborare cu ofiţerii Military Intelligence, Section 5 (MI5), serviciul de informaţii intern, cunoscut şi sub denumirea de Security Service. De regulă, ofiţerii MI5 sunt cei care produc şi furnizează probe colegilor de la Scotland Yard, Special Branch, pentru că nu au competenţa să aresteze. Deşi există o astfel de delimitare a atribuţiilor, în realitate inspectorii Special Branch, chiar dacă lucrează în cadrul poliţiei metropolitane, sunt coordonaţi de MI5.

De la întâlnirea lor din februarie 1956, Raţiu va ţine legătura cui Jeffcote, dar şi cu alţi reprezentanţi ai Scotland Yard, despre carel uneori va scrie în jurnal[112]. Cei doi discutaseră deja despre Silviul Crăciunaş atunci

---

* „în meseria mea, am auzit o mulţime de poveşti, poveşti frumoase, al căror unic scop era să mascheze tristul adevăr." (în lb. engl.)

Nume scris incorect, este vorba de Ronald Burroughs.

când Rațiu îi solicitase sprijinul și Jeffcote îl avertizase că cel pentru care se luptă cu atâta pasiune este probabil agent comunist. Informații despre cum a decurs întâlnirea se găsesc în două surse, jurnalul lui Ion Rațiu și raportul lui Silviu Crăciunaș către Securitate. Însă cei doi prezintă întâlnirea diferit, menționând chiar și alte nume. Rațiu va scrie că, pe 3 februarie 1958, la ora 12.30, „vin Silviu și cu Sanda. La sosirea inspectorului Jeffcote de la Scotland Yard, Special Branch, Sanda ne lasă singuri. Jeffcote a fost foarte bine și prietenos. El a fost acela care a sugerat ce să facem ca să-l aducem pe Silviu aici în mod permanent. Mi-a spus că *el nu l-a văzut pe Silviu deloc,* el, mr. Smith, l-a cunoscut pe mr. Brown (Silviu); atât!! Cu alte cuvinte, mi-a indicat că în mod oficial el nu ne-a dat absolut niciun sfat. Dorea însă să știe dacă Silviu poate să creeze o legătură cu România și dacă este gata să fie pus la încercare. Silviu a confirmat”[113].

Crăciunaș va raporta la București nu una, ci trei întâlniri, la care ar fi participat și alte persoane, deși din însemnările lui Rațiu înțelegem că, cel puțin la prima întâlnire – singura menționată de Rațiu –, care a avut loc la biroul acestuia, au fost prezenți doar ei trei, Crăciunaș, Jeffcote și Rațiu, Sanda Stătescu fiind rugată să-i lase singuri. Agentul a notat în schimb că Rațiu „mi-a oferit să am o serie de întrevederi în privința aceasta cu un colonel din Intelligence Service […]. Convorbirile au fost purtate la trei întrevederi, la care a participat și V.V. Tilea. Prima întrevedere a avut loc la locuința lui Iancu Rațiu, a doua la locuința lui V.V. Tilea din Carlisle Place 75, iar a treia la clubul renumit St. James […] continuată apoi acasă la lordul St. Oswald. De fiecare dată întrevederile au fost precedate de o cină bogată și băuturi, pentru a creea atmosfera prietenească necesară”[114].

În rapoarte, Crăciunaș nu-i va menționa niciodată numele, Jeffcote, și nici calitatea, aceea de inspector Special Branch. Îl va numi în schimb „colonelul Brown”, reprezentantul Intelligence Service, deci al MI6. Este greu de crezut că Rațiu nu i-a spus, atunci sau cu altă ocazie, cum se numește inspectorul și unde lucrează. Desigur, numele adevărat al lui Jeffcote probabil că nu-i era cunoscut nici lui Rațiu, căci de regulă angajații operativi ai Special Branch, MI5 și MI6 folosesc nume fictive în contactele cu persoane din afara instituției, mai ales cu străinii. Dar, așa cum reiese din însemnările lui Rațiu, mai serios sau mai în glumă, cei doi și-au desemnat în cursul primei întâlniri, la sugestia lui Jeffcote, numele conspirative *mr. Smith* și *mr. Brown*. Crăciunaș s-a folosit probabil de acest joc pentru a construi un personaj extrem de util în rapoartele sale, „colonelul Brown”. Însă trebuie menționat că, potrivit lui Rațiu, *mr. Brown* ar fi trebuit să fie Silviu Crăciunaș, nu Jeffcote; inadvertența se explica fie prin graba lui Rațiu când scria notițele, fie prin decizia lui Crăciunaș de a schimba numele conspirativ al lui Jeffcote din Smith în Brown.

Deși nu avem o certitudine în acest sens, ipoteza potrivit căreia colonelul Brown de la Intelligence Service, menționat atât de des în rapoartele viitoare ale lui Crăciunaș, ar fi în realitate inspectorul Jeffcote de la Scotland Yard (sau MI5) este una plauzibilă. Agentul Victor se va agăța și va profita de această relație mai bine de un deceniu, prezentând-o Securității într-o manieră deformată și mistificată. În jurnal, Rațiu va face ultima referire la Jeffcote în martie 1958. Acest lucru înseamnă cel mai probabil că acesta a ieșit la pensie sau a primit alte însărcinări. În jurnal, în locul lui vor apărea alte nume, alți inspectori, dar Crăciunaș va continua să vorbească despre el în fiecare raport trimis la București. Nici măcar nu l-a ridicat în grad, căci, timp de un deceniu, Brown a rămas în notele sale informative același colonel. Așa va deveni colonelul Brown unul dintre cei mai importanți ofițeri de informații cu care a fost agentul Victor în legătură la Londra. Brown va juca un rol chiar mai important decât cel al lordului St. Oswald, căci agentul va pune în seama colonelului organizarea operațiunilor secrete britanice îndreptate împotriva României.

Crăciunaș știa că Securității îi va fi imposibil să-l identifice, ceea ce i-a creat confortul necesar pentru a inventa numeroase operațiuni pe care Brown le-ar fi organizat și pentru a-l descrie ca pe manipulatorul diabolic al comunității de români de la Londra, în special al lui Ion Rațiu. De altfel, agentul nu a indicat vreodată Securității nici măcar prenumele lui Brown, element care să ajute la identificarea lui, ceea ce a contribuit la intensificarea misterului din jurul colonelului. Crăciunaș intuise bine că agenții DIE din Londra, în ciuda anilor de eforturi, nu au putut să-i stabilească identitatea, căci nimeni nu-l cunoscuse vreodată pe colonelul Brown în afară de agentul Victor. Dacă agenți ai DIE de la Londra ar fi fost întrebați cine este Jeffcote, cu siguranță ar fi știut despre cine este vorba.

Mai târziu, în 1960, DIE a rugat „tov. prieteni”, adică spionajul sovietic, să-i dea o mână de ajutor în identificarea acestui personaj enigmatic. Direcția I Principală (Informații Externe) a KGB s-a descurcat puțin mai bine decât românii, dar tot nu a oferit un răspuns lămuritor. Potrivit sovieticilor, existau mai mulți Brown. Unul era funcționar la „serviciul de spionaj englez din Austria”, dar în ianuarie 1958 fusese numit „în post la Hangkong”, ceea ce trebuie să fi însemnat Hong Kong, dar pe atunci DIE nu se putea lăuda cu prea mulți angajați care să vorbească bine limba engleză sau să aibă minime cunoștințe de cultură generală. Prin urmare, acesta nu era persoana căutată pentru că în februarie 1958 nu se afla la Londra. Mai exista un J.C. Brown, „funcționar în aparatul central al serviciului englez de informații, […] secția contrainformativă din cadrul direcției de informații și de elaborare a misiunilor”, un altul care conducea „activitatea agenturii care acționează împotriva Ambasadei URSS din Anglia” și, în fine, încă unul care lucra în cadrul MI6 la Direcția pentru Țările Orientului și Africii și răspundea „de probleme administrative”[115]. În aceste condiții, colonelul Brown invocat de agentul Victor a rămas pentru Securitate o veșnică taină. La un moment dat s-a considerat că este vorba despre acel Brown care lucra la „secția contrainformativă”, dar o notă a Securității din anul 1969 scoate în evidență că nici după 12 ani de la prima mențiune în rapoartele agentului Victor, în ciuda numeroaselor eforturi depuse, „col. Brown nu se identifică”[116]. La București, oarecum resemnați că nu pot elucida misterul, ofițerii de Securitate l-au numit doar „colonelul Brown, cadru al Intelligence Service”.

Alături de acesta, rapoartele agentului Victor vor fi dominate de alte două personaje. Este vorba de lordul Rowland St. Oswald, un influent politician conservator, și lordul Herbert Osborne. Va face referiri și la alți politicieni, precum lordul Christopher Birdwood, dar nu atât de des precum i-a menționat pe St. Oswald și pe Osborne. Cu toții erau prieteni apropiați ai

fostului ambasador Viorel Tilea şi ai lui Ion Raţiu şi membri ai parlamentului. În rapoartele sale va susţine că St. Oswald nu este doar politician, ci şi colaborator apropiat al Intelligence Service, de fapt cel „prin care se duce semioficial acţiunea în direcţia României şi a altor ţări din Europa de sud-est”[117]. Cu alte cuvinte, un fel de coordonator în plan politic al acţiunilor informative britanice de peste hotare. De aceea l-a evocat adesea, pretinzând că lordul St. Oswald îl considera un excelent analist şi sfătuitor şi îl implica în diferite operaţiuni ale MI6 care vizau România. Nici Osborne şi nici Birdwood nu erau străini de ele, dimpotrivă.

Nu ştim dacă aceşti politicieni şi membri ai parlamentului de la Londra au desfăşurat o astfel de activitate. St. Oswald şi Birdwood s-au implicat permanent în demersurile politice ale comunităţii de români din Anglia, ca susţinători fervenţi ai drepturilor omului. Viorel Tilea şi Ion Raţiu au apelat adesea la sprijinul lor în diferite acţiuni de combatere a regimului comunist de la Bucureşti, iar St. Oswald şi Birdwood l-au oferit cu devotament şi generozitate. Ion Raţiu i-a menţionat deseori pe St. Oswald şi Birdwood în jurnal, însă niciodată pe Herbert Osborne, de parcă acesta n-ar fi existat, în ceea ce priveşte operaţiunile sub acoperire relatate de Crăciunaş, care ar fi fost coordonate de aceşti lorzi englezi, credem că multe dintre ele au fost fictive, imaginate de agent cu o pasiune incontrolabilă.

Direcţia de Informaţii Externe a încercat să culeagă informaţii despre aceştia. Pe de o parte pentru a-l verifica pe agentul Victor, iar pe de altă parte pentru a înţelege importanţa rolului lor pe frontul secret, din moment ce Crăciunaş i-a descris drept coordonatori ai unor operaţiuni MI6. însă la sfârşitul anilor 1950 DIE încă nu recrutase la Londra agenţi în rândul politicienilor şi diplomaţilor britanici, cărora să le ceară sprijin în astfel de situaţii. Acest lucru se va întâmpla mai târziu, deocamdată spionajul comunist lucrând cu informatori mai mărunţi, fără mare valoare, recrutaţi din rândul comunităţii de români, foşti diplomaţi sau jurnalişti care refuzaseră să se întoarcă în România odată cu instaurarea regimului comunist, dar care acceptaseră să lucreze pentru Securitate din diverse motive, în urma presiunilor sau a şantajului ori pentru a obţine beneficii financiare. La cererea DIE unul dintre aceştia, cu numele conspirativ Dragoş, a scris mai multe note despre politicienii indicaţi de Crăciunaş. Despre Birdwood a menţionat că „este foarte activ” în Camera Lorzilor, unde era membru, „remarcându-se în special pe chestiuni de politică externă şi relaţii internaţionale”. Agentul Dragoş mai nota că, „superficial, această atitudine este de multe ori atribu- ■ ită faptului că Lordul Birdwood este însurat cu o fostă exilată poli- I tică poloneză care, se afirmă, îl influenţează în această direcţie”, I lucru neadevărat, căci nici prima soţie a lordului, Elizabeth Vere Drummond Ogilvie, şi nici a doua, Joan Pollock Graham, nu erau de origine poloneză. Dragoş a mai notat că atât Birdwood, cât şi St. Oswald sunt probabil finanţaţi de serviciile secrete, ceea ce a mulţumit DIE, care vedea astfel confirmată teoria agentului Victor: „în acelaşi timp este bine ştiut că lordul Birdwood nu este bogat în adevăratul sens englez al acestui calificativ, iar situaţia materială confortabilă de care dispune nu este de natură a-i permite să facă asemenea sacrificii financiare pe cont propriu. La fel în ce priveşte [1] lordul St. Oswald, nici el nu dispune de mare avere. Este deci evident că în spatele complexului de activitate politică şi propagandă cu care se îndeletniceşte cei mai sus menţionaţi se ascunde o sursă de fonduri ce nu poate fi identificată, directă sau indirect, decât cu o instituţie de specialitate guvernamentală”. Oswald şi Birdwood ar fi trebuit să devină membri ai cabinetului, mai spunea agentul Dragoş în septembrie 1960, dar amândoi sunt consideraţi mult mai utili „unei anumite politici cu care guvernul nu-şi poate permite să se identifice în mod oficial”[118].

Acestea sunt cele mai importante personaje cunoscute de Silviu Crăciunaş la Londra în timpul primei sale vizite, ce a durat doar două luni. Ele vor deveni figuri semnificative în rapoartele sale, care I le vor plasa în centrul activităţii informative desfăşurate de diferitele guverne britanice împotriva României. Dintre toţi, lordul Birdwood va scăpa cel mai uşor, căci a murit în 1962. Ceilalţi însă, misteriosul colonel Brown, Oswald, Osborne sau Ion Raţiu, alături de care
vor fi menţionaţi şi alţii, vor fi descrişi de agentul Victor ca membri ai unei adevărate coloane a cincea a duşmanului, care complotau pentru a organiza în România operaţiuni teroriste, sabotaje sau acţiuni de diversiune şi spionaj. Iar Securitatea s-a lăsat, o bună vreme, amăgită de notificările agentului Victor.

La începutul anului 1958, după cele două luni petrecute la Londra, agentul Victor s-a întors la Viena pe un drum ocolit. S-a oprit la München pe 7 februarie şi la Geneva pe 9 februarie, unde s-a întâlnit cu mai multe persoane, de regulă români, printre care Basil Raţiu şi Neagu Djuvara, de la care a adunat un material informativ la fel de bogat ca acela cules deja la Londra. Peste câteva săptămâni urma să aibă o nouă întâlnire la Viena cu ofiţerul de Securitate Tiberiu Hida, căruia trebuia să-i predea raportul, document în care va strecura multe minciuni construite în aşa fel încât Securitatea să nu identifice tehnica sa de manipulare. Va descrie întâlniri avute în realitate, dar va denatura discuţiile purtate în timpul lor şi le va presăra cu informaţii inventate, despre care Crăciunaş credea că ar fi de interes la Bucureşti şi greu de verificat a posteriori.

Un astfel de episod se referă la Neagu Djuvara, cu care a luat masa la un moment dat, alături de alţi români aflaţi în exil. Acesta i-ar fi mărturisit cum, „în cursul revoluţiei din Ungaria, Iani Popa şi Neagu Djuvara au fost trimişi în Ungaria, la Győr. Aici au avut legătura cu Atila Sighety, conducătorul revoltei din regiunea la Győr, care le-a pus la dispoziţie tot aparatul local de stat şi radiodifuziunea. Mi-au istorisit cum prin Atila Sighety aveau legătura cu Imre Nagy – primul ministru –, pentru care făceau legătura cu guvernul american”[119]. în raport, pe mai multe pagini, continuă dezvăluirile spectaculoase despre Djuvara, pe care îl prezintă ca pe un spion de elită, implicat în nenumărate activităţi suspecte. însă nici fostul diplomat nu a uitat această întâlnire cu Silviu Crăciunaş şi a menţionat-o la rândul său în memoriile sale, ajutându-ne să înţelegem astăzi dimensiunile exagerărilor agentului: „în dosarul meu [...] se găseşte un

document stupefiant: agentul «Victor» comunică de la München că a luat masa cu mine şi cu cântăreţul Jean Moscopol la un membru al secţiei române de la Radio Europa Liberă şi că a aflat că, în cursul «contrarevoluţiei» ungare din 1956, fusesem până în Ungaria, adăugând oraşul şi persoanele cu care aş fi luat legătura. Minciună integrală, nu m-am mişcat din Paris în tot timpul evenimentelor din Ungaria!"[120].

Sedus de anturajul lui Ion Raţiu de la Londra, de înaltele personalităţi politice britanice pe care le cunoscuse şi de neaşteptata propunere a editurii Collins de a-i publica memoriile, Crăciunaş va face toate demersurile pentru a se muta în capitala britanică. La Viena nu avea nicio perspectivă, americanii nu voiau să depăşească faza discuţiilor sterile, de control, căci nu erau interesaţi să lucreze cu un individ atât de suspect precum Crăciunaş. Securitatea urma să descopere curând acest lucru, însă deocamdată îl tot încuraja să continue demersurile în vederea colaborării cu CIA, deci să rămână la Viena. Agentul Victor nu putea evita acest deznodământ decât mutându-se la Londra, de unde ar fi putut convinge serviciul secret comunist că a fost recrutat de MI5 sau MI6.

Îl decepţionase şi lipsa de entuziasm a românilor din exil la sosirea lui în lumea liberă. Securităţii îi va transmite că „americanii constată că CNR este putred, are o activitate necorespunzătoare din cauza membrilor care-l compun şi că ei, americanii, doresc să-l reactiveze prin oameni tineri ca mine"[121], dar informaţia era exagerată, pentru că liderii Comitetului Naţional Român nu-l băgau deocamdată în seamă. „Faptul că nu mi se întinde mâna de nimeni, nu mi se spune bun venit arată clar că nu sunt luat în considerare"[122], îi scria lui Ion Raţiu, iar lui Constantin Vişoianu şi lui Augustin Popa, conducători ai CNR, le-a mărturisit că „după cinci luni de la sosirea mea aici faptele mă obligă să constat că CNR şi PNŢ nu au nicio nevoie de mine şi de experienţa mea şi nici de materialul valoros pe care l-am adus din ţară"[123]. Într-un final, pe 29 noiembrie 1957 au sosit la Viena Virgil Veniamin, Romulus Boilă şi Max Manolescu pentru a se întâlni cu agentul Victor, arătându-se „prietenoşi şi binevoitori". I-au spus că au venit atât de târziu pentru că „li s-a cerut expres de către americani să nu i-a nicio legătură cu mine şi să nu-mi trimită niciun ban până nu vor lămuri ei situaţia mea"[124]. Crăciunaş a relatat amănunţit în raportul său discuţiile cu aceştia, ce au avut loc timp de mai multe zile, divulgând Securităţii atât subiectele politice dezbătute şi activitatea celor trei la Paris, cât şi relaţia lor cu serviciul francez de informaţii sau felul conspirat în care comunicau cu familiile rămase în ţară.

între timp, prin intermediul corespondenţei şi al Sandei Stătescu, a început să-l preseze pe Ion Raţiu să găsească soluţii legale pentru mutarea la Londra. în Austria, se simţea în primejdie, îi scria cu prefăcută îngrijorare prietenului său din Anglia: „graniţa cu lumea comunistă este la câţiva paşi şi pericolul de a fi identificat şi răpit de comunişti devine mare"[125]. Motivul era însă plauzibil, toată lumea ştia că în acea perioadă Viena era un oraş „spurcat, infectat de agenţi comunişti"[126], cum obişnuia să spună Basil Raţiu. în plus, avea un remarcabil talent de a manipula prin intermediul scrisorilor, iar Ion Raţiu, sensibil şi deja cucerit de Crăciunaş, nu putea rezista rândurilor agentului, care începeau invariabil cu formula „iubite Iancule": „tu eşti un om care-mi aduci noroc şi-mi deschizi
uşi care în mod obişnuit greu se deschid. Cu adevărat te-am numit binefăcătorul meu pentru tot ce ai făcut în trecut. Tot binefăcător al meu trebuie să-ţi spun că eşti şi pentru viitor. De acum, chiar dacă tu m-ai alunga, eu tot voi fugi după tine, să fim ca fraţii"[127].] Şi a „fugit", într-adevăr, după Raţiu, nu doar atunci, ci întreaga sa viaţă, profitând de relaţiile acestuia. Nu i-a fost niciodată ca un frate, dimpotrivă. L-a denigrat permanent, încă de la începutul relaţiei lor. De exemplu, pe 3 octombrie 1957 i-a scris următoarele: „Te iubesc tare mult pentru tot ce clocoteşti în inima şi mintea ta. îţi | doresc din inimă să reuşeşti din plin în toate acţiunile şi proiectele tale, atât cele pentru binele tău, cât şi în cele pentru binele alor noştri, cei din ţară, milioane şi milioane de români, cu inimă bună, cu speranţe până în înaltul cerului, dar prea puţin ajutaţi de cei din străinătate. Eu te voi ajuta în multe direcţii şi poţi conta pe mine şi posibilităţile mele când momentul o va cere"[128]. Două săptămâni mai târziu, după ce Raţiu l-a vizitat din nou la Viena, agentul nota în raportul către Securitate toate planurile pe care acesta ' i le împărtăşise: „Iancu Raţiu mi-a vorbit în acele zile (când a locuit I în camera mea cu mine spre a putea conversa pe larg), că scopul ' lui este de a creea în ţară o organizaţie de rezistenţă, care să participe la revoluţia anti-comunistă, care să răstoarne comunismul fără să provoace război mondial"[129].

Crăciunaş a fost duplicitar cu fiecare persoană din anturajul său, inclusiv cu membrii familiei, cărora le-a făcut uneori caracterizări calomnioase în rapoartele sale. însă relaţia cu „binefăcătorul" său a fost aparte, căci cu cât Raţiu îl ajuta mai mult, cu atât mai activ îl | defăima Crăciunaş. Aşa cum le relata Victor, faptele lui Raţiu erau fie fictive, fie exagerate; Crăciunaş îl prezenta ca pe un „paravan" al Intelligence Service, implicat în acţiunile subversive ale spionajului englez menite să înlăture comuniştii de la putere: „Mi-a spus că scopul Intelligence Service-ului (şi al său) este de a deveni mare om de afaceri şi mare politician român, astfel ca după eliberarea ţării să poată juca un rol politic şi economic principal în România, având de la spate sprijinul Intelligence Service"[130]. Ori de câte ori I l-a menţionat în rapoarte, l-a calificat pe „iubitul Iancu" drept trădător de patrie, agent sau spion al britanicilor.

Desigur, faptul că prin intermediul lui Raţiu a cunoscut şi ofiţeri de informaţii britanici l-a ajutat să dea credibilitate acestei teorii. A fost cazul inspectorului Jeffcote, pe care l-a transformat în colo- I nelul Brown. Sau al lui Ronald Burroughs, pe care l-a cunoscut la Viena pe 12 octombrie 1957, prezentat de acelaşi Ion Raţiu. Burroughs era diplomat al Ambasadei Marii Britanii din Austria şi a lucrat în diplomaţie până la jumătatea anilor 1970, ultima sa misiune fiind cea de ambasador în Algeria. Singura sa legătură cu România era prietenia cu Ion Raţiu. Securitatea însă l-a luat în vizor imediat ce
Crăciunaş l-a menţionat în rapoartele sale, considerându-l ofiţer acoperit, ceea ce în acest caz era adevărat. Mai târziu, în 1960, solicitându-le sovieticilor informaţii despre Burroughs, aşa cum o făcuse şi în cazul colonelului Brown, DIE a primit confirmarea faptului că llonald Burroughs

era ofiţer de informaţii: „în urma verificărilor făcute la tov. prieteni asupra unor materiale obţinute de la o sursă a noastră, s-au obţinut următoarele: [...] Burrougs Ronald, englez, funcţionar al spionajului englez din Austria, activitatea sa de spionaj şi-o ascunde prin funcţia de secretar I pe care o avea în cadrul ambasadei engleze din Viena. [...] Se ocupa de problemele luptei împotriva influenţei comuniste, avea legături cu emigranţii ruşi. [...] Burrougs Ronald a plecat din Austria în anul 1959 şi în prezent este funcţionar în cadrul aparatului central al secret. Intelligence Service-ului – Secţia măsuri plitice active. Datele sunt din martie i960"[131].

Raţiu îl cunoscuse pe Burroughs încă din timpul studenţiei şi apelase şi la el pentru a-l ajuta pe Crăciunaş, care se plângea că diplomaţii englezi îl ancheteză prea amănunţit şi îi amână fără explicaţii acordarea vizei. Agentul însă l-a descris pe Burroughs drept reprezentantul colonelului Brown la Viena, care continua demersurile pentru recrutarea sa în cadrul Intelligence Service.

Folosindu-se aşadar de relaţiile lui Ion Raţiu şi ale lui Viorel Tilea, Crăciunaş a continuat eforturile pentru a obţine o nouă viză, apoi rezidenţa în capitala britanică. Nu a ţinut cont de recomandările Securităţii, care spera în continuare că agentul va recâştiga încrederea CIA, şi considera, prin urmare, că era mai util să se stabilească la Viena sau în Germania. A ascuns eforturile de a se instala în Anglia, justificând călătoriile la Londra ca fiind necesare pentru discuţiile cu editura Collins în legătură cu viitoarea sa carte şi pentru întâlnirile cu colonelul MI6 Brown, care îi cerea sprijinul în organizarea unor operaţiuni clandestine. Va susţine că acesta i-a oferit, „în repetate rânduri, dreptul la şedere permanentă în Anglia, paşaport englezesc, un salar de o sută [de] lire pe lună şi angajamentul permanent în serviciu Intelligence Service-ului", ceea ce era o informaţie falsă menită să întărească ideea că locul său este la Londra, nu la Viena. Crăciunaş a transmis la Bucureşti că a refuzat aceste propuneri, pentru că ar fi însemnat „o şedere permanentă în Anglia şi la controlul continuu al Intelligence Service-ului", dar şi „să renunţ la relaţiile strânse cu americanii şi la posibilitatea de a descoperi acţiunile lor contra RPR şi a elementelor utilizate"[132].

Securitatea nu mai înţelegea nimic. Ofertele de la englezi şi americani nu mai conteneau, iar în scurt timp Crăciunaş va menţiona în rapoarte propuneri de colaborare şi de la alte servicii secrete, precum cele din Elveţia sau Israel. La sfârşitul lui noiembrie 1958, la München, s-a întâlnit cu generalul american Fisher, cu colonelul
Jerrold şi cu generalul de brigadă israelian Dan Tolchowschi, Almesi fiind interpretul. Fisher i-ar fi propus să plece la o bază americană, din Israel unde se antrenau agenţi ce urmau să fie paraşutaţi în România: „în mod concret eu urma să verific dacă cei pregătiţi pentru lansare pe teritoriul RPR ştiu cum să se mişte şi cum să acţioneze clandestin, cum să se ascundă, cum să se îmbrace pentru a fi în ton cu majoritatea populaţiei, cum să-şi procure legitimaţii false etc."[133]. Pe Tolchowschi l-a prezentat ca aviator, cu studii la Londra, fost şef al Statului-Major al Aviaţiei, pe atunci consilier al premierului Ben Gurion. DIE a făcut eforturi să-l identifice şi a constatatl că există într-adevăr un general Tolchowschi care „lucrează în aviaţie – faptele sunt reale –, dar nu se ocupă cu munca informativă împotriva R.S. România"[134].

În final, agentul şi-a atins obiectivul şi a reuşit să se mute la Londra. În prima parte a anului 1959 a făcut o vizită mai lungă înl capitala britanică, obţinând şi un *travel document* care i-a acordat dreptul de şedere permanentă în Anglia. Sanda Stătescu primise dreptul de reşedinţă permanentă în această ţară în urmă cu aproape' 20 de ani, iar posibilităţile ca amândoi să găsească un loc de muncă acolo erau mari, căci beneficiau de sprijinul unor membri ai comu-l nităţii de români. Oferta editurii Collins nn era nici ea de neglijat' pentru Crăciunaş. începuse de asemenea să prindă contur scenariul | potrivit căruia MI6 era interesat de o strânsă colaborare cu el, iar! Securitatea părea să accepte situaţia. în aceste condiţii, în anul 1960 a părăsit definitiv Yiena, stabilindu-se la Londra, care va deveni' oraşul naturalizării sale.

Una dintre primele acţiuni duplicitare majore ale agentului Victor s-a întins pe o perioadă de câţiva ani şi a vizat-o pe Sanda Stătescu, cea care i-a devenit a doua soţie. Aceasta n-a ştiut probabil niciodată cum a zugrăvit-o partenerul ei de viaţă în rapoartele sale secrete, aşa cum nu a aflat nici cât de mult s-a străduit Crăciunaş să-şi ascundă căsnicia de ochii Securităţii. Iubirea lor nu a fost nici pătimaşă şi nici durabilă, căci, dacă au avut vreodată sentimente de afecţiune unul faţă de celălalt, acestea s-au stins repede la reîntâlnirea de la Viena. Crăciunaş a tăinuit căsnicia cât a putut de mult, nefiind pregătit să explice Securităţii de ce s-a însurat cu o agentă a britanicilor.

Fără îndoială, personalităţile lor atât de diferite şi-au pus pecetea pe căsnicia complicată şi conflictuală a celor doi. Ea era plină de energie, impetuoasă, emfatică, pătimaşă în discuţii şi arţăgoasă. El era echilibrat. Sanda nu era nici măcar frumoasă, iar farmecul din tinereţe se pierduse de mult, odată cu trecerea anilor petrecuţi în exilul plin de lipsuri şi de sacrificii. Era „mai ofelită şi potolită"[135], cum o descria agentul DIE 104 de la Londra, căci înaintase în vârstă şi renunţase la aventurile amoroase care o făcuseră celebră în tinereţe. Silviu, chiar dacă nu stârnea admiraţia femeilor, era totuşi un bărbat cu trăsături plăcute. „Bătrânul a fost un mare amator de lomei, nu neapărat «fustangiu», dar în orice caz puţin peste media obişnuită la majoritatea bărbaţilor"[136], îl va caracteriza fiica sa, Lilioara, mai târziu, în 1974. Cu toate acestea, din momentul în care s-au regăsit, în primăvara anului 1957, Silviu şi Sanda vor rămâne împreună mai bine de 40 de ani, până când moartea îi va despărţi, în pofida unei relaţii aprige şi tumultuoase, cum rareori se întâlnesc.

Când a ajuns la Viena, Silviu Crăciunaş era un bărbat divorţat. Ştia că probabil nu-şi va mai revedea niciodată fosta soţie. Eugenia rămăsese captivă în România împreună cu Lilioara şi singura moda- litate de a mai păstra legătura cu ea vor fi scrisorile interceptate de Securitate şi, mai târziu, convorbirile telefonice, ascultate şi ele. Întrucât se ştia că Sanda Stătescu lucrase în trecut pentru serviciile de informaţii britanice – Securitatea era de altfel convinsă că legătura nu fusese întreruptă –, în timpul pregătirilor pentru a doua misiune, agentul Victor a purtat frecvente discuţii cu Hida, Vîlceleanu şi Holingher despre fosta sa amantă. Chiar înainte de a părăsi România a cerut „deslegare de la organele noastre

pentru a se folosi de Sanda Stătescu în cunoaşterea situaţiei din străinătate şi în acţiunea lui de a pătrunde într-un centru de spionaj”[137]. Ofiţerii de contraspionaj l-au instruit cum să se comporte cu agenta britanicilor, explicându-i că trebuie să evite o relaţie romantică: „Părerea noastră este că dacă sursa va ajunge la relaţii sexuale cu Sanda Stătescu (deşi acest fapt ar putea să o lege la început şi mai tare de sine), mai târziu aceasta va deveni un fel de piatră de moară atârnată de gâtul său, ceea ce îi va putea uneori împiedica buna executare a acţiunii Securităţii. Linia sursei, după părerea noastră, va trebui să fie de relaţii cât mai prieteneşti cu cei din străinătate, dar astfel construită încât să-şi poată menţine mişcările cât mai libere în toate direcţiile, spre a putea rezolva cât mai perfect sarcinile acţiunii Securităţii”[138].

Deşi analiza ofiţerilor de Securitate era corectă, Crăciunaş n-a luat în seamă aceste recomandări. Nu numai că nu a evitat relaţiile sexuale, dar s-a şi căsătorit cu Sanda Stătescu chiar în acel an, în septembrie 1957, la doar şase luni după ce a ajuns la Viena. Corespondenţa cu Ion Raţiu oferă indicii despre eveniment, taina cununiei fiind oficiată de preotul iugoslav Nicolici[139] într-o melancolică singurătate, doar în faţa lui Dumnezeu, căci n-au avut prieteni care să le fie alături în acele momente. „Mâine sperăm să înregistrăm formele de căsătorie sau cel târziu luni”[140], i-a scris lui Raţiu pe 6 septembrie, iar câteva săptămâni mai târziu, pe 25 septembrie, l-a informat, tot printr-o scrisoare, că Sanda îi purta din acel moment numele: „zilele acestea am fost la Salzburg unde ne-am căsătorit. Ceremonia a fost în ziua de luni, 23 septembrie, exact la trei ani de la fuga mea din spitalul din Burdujeni şi exact la şase luni de la sosirea mea în Austria. Nu noi am ales ziua aceasta, ci Cerul, şi ne-am minunat de coincidenţă ca de un simbol prevestitor de bine şi noroc”[141]. Câteva zile mai târziu, pe 4 octombrie, a avut loc şi căsătoria civilă, la i Viena.

Faţă de Eugenia, prima lui mare iubire, a tăinuit acest eveniment. L-a tăinuit şi faţă de Securitate, ceea ce sugerează, din nou, că în martie 1957, când a părăsit definitiv România pentru a doua misiune, nu mai era agentul sincer şi devotat care fusese în timpul primei misiuni. Pe ofiţerii de Securitate a reuşit să-i păcălească timp de aproape trei ani, căutând să pregătească momentul acestei dezvăluiri încă din anul 1957. „Sanda a venit la 15 august la Viena să mă vadă şi să-şi ia aici un serviciu, iar din salariul ei să mă întreţină şi pe mine”[142], a raportat în noiembrie 1957, adăugând că „prezenţa Sandei, lângă mine, este un semn că sunt observat şi studiat clipă de clipă”[143]. în acel moment Sanda îi era soţie de aproape două luni. Nu a minţit doar în raport, ci şi în timpul discuţiei cu Tiberiu Hida la Viena, în ziua de 25 noiembrie 1957, acelaşi Hida care îi recomandase la începutul anului, în România, să evite relaţiile sexuale cu Sanda Stătescu. în raportul „despre felul cum a decurs întâlnirea cu agentul nostru Victor”, finalizat pe 12 decembrie 1957, ofiţerul de Securitate a notat următoarele: Ne-a mai relatat că locuieşte în aceeaşi cameră cu Sanda Stătescu despre care ştie că este agenta serviciului de spionaj englez. Ne-a făcut să înţelegem că nu a putut evita acest lucru. A scos în evidenţă însă două aspecte importante, care au rezultat ca consecinţe [sic!] ale acestui fapt. în primul rând ea l-a informat de la început despre felul cum era cunoscut afară [...]. De asemenea, i-a deschis perspectiva şi i-a inspirat încredere în cercurile conducătoare ale emigraţiei româneşti, introducându-l mai ales în sfera de interese ale serviciului de spionaj englez. În al doilea rând, ea însăşi a prezentat şi prezintă un control permanent asupra mişcărilor ce face el atât din partea englezilor, cât şi din partea conducerii politice a emigraţiei. După părerea sa nu e cazul să rupă legăturile cu Sanda Stătescu pentru că mai poate fi de folos în mişcările lui de viitor, iar dacă, pentru un motiv sau altul, el n-ar putea pătrunde într-o direcţie oarecare (şi mai ales la englezi) o va putea folosi în orb pe ea în această privinţă. în ce priveşte controlul asupra sa, nu-l deranjează. Dimpotrivă, el preferă un asemenea control fiindcă ştie din ce parte trebuie să se ferească şi prin relaţii personale (probabil sentimentale) a reuşit să o facă aproape inofensivă[144].

Aşadar, Sanda era un instrument în jocul său operativ, şi nicidecum soţia sa. Locuia împreună cu ea pentru a o exploata în orb şi pentru a-i induce în eroare pe ofiţerii MI6, care la rândul lor au trimis-o să îl ţină sub un „control permanent”. Agentul Victor a continuat să dezvolte acest scenariu excentric şi pe cât ne miră îndrăzneala sa, pe atât ne surprinde credulitatea ofiţerilor de Securitate, care îi înghiţeau minciunile pe nerăsuflate. Legăturile Sandei sunt „excelente” şi „este vital să le cultiv”[145], scria câteva luni mai târziu, la începutul lui martie 1958, căutând să justifice motivul pentru care locuia în continuare cu această femeie, considerată periculoasă la Bucureşti. „Este extrem de important să o ţin pe Sanda lângă mine, ea având legături excepţionale peste tot, în Europa şi Anglia. Acolo unde nu pot pătrunde eu, poate ea pătrunde”, căci ea putea da „garanţii şi referinţe excepţionale despre mine tuturor”[146]. Desigur, prezenţa ei cerea anumite sacrificii financiare, adică „o dublă cheltuială”, ocazie de a solicita Securităţii mai mulţi bani pentru a o întreţine şi pe aşa-zisa agentă a britanicilor, de care se folosea în misiune.

Lui Ion Raţiu îi mărturisise că „Sanda este pentru mine o fiinţă unică din toate punctele de vedere şi mi-a adus cea mai dulce seninătate a vieţii”[147]. Crăciunaş încerca probabil să se convingă singur că nu greşise cerând-o de soţie, dar câteva săptămâni mai târziu, în timpul primei vizite la Londra, nu a mai reuşit să păstreze aparenţele. Sanda se transformase deja într-o „piatră de moară atârnată de gâtul său”, cum îl avertizase Hida înainte să plece din ţară. Din când în când, Ion Raţiu îşi nota în jurnal conflictele lor matrimoniale: „11 decembrie 1957. Seara târziu telefoane de la Sanda şi Silviu. Ciocnire teribilă între ei. Sanda să plece de-acasă; să vină la noi peste noapte sau să se arunce în faţa unui tren!? în fine, îi calmez. Amândoi sunt extrem de încordaţi”[148].

Agentul va descrie relaţia cu Sanda într-un mod special, plasând-o într-un cadru operativ, nicidecum romantic, după cum făcuse şi în raportul din iulie 1960. încă nu le mărturisise ofiţerilor de Securitate că se căsătoriseră, dar pregătea momentul cu minuţiozitate. Va informa Centrala că sentimentele Sandei faţă de el nu se explicau doar prin „romantismul caracterului ei”, ci şi prin plasarea lui „în sfera ei de interes”, ceea ce însemna că Sanda îl urmărea permanent. De asemenea, va scoate în evidenţă iar şi iar rolul esenţial al Sandei în realizarea misiunii sale, ca sursă de informaţii despre planurile Intelligence Service în privinţa lui, permiţându-i astfel să manipuleze MI6. Nu Sanda fusese cea care l-a ajutat şi în trecut, când a obţinut banii necesari să poată fugi din ţară, „de la

lordul Herbert Osborne, din partea Int. Service-ului"? Desigur, o altă minciună ce ar fi putut fi uşor descoperită de ofiţerii de Securitate dacă ar fi citit cu mai multă atenţie toate rapoartele agentului.

După ce S. Stătescu a venit să mi se alăture în Austria în august 1957, mi-a spus că Int. Serv. dorea ca prin ea să execute o supraveghere directă asupra mea, din imediata mea apropiere. Acest fapt a devenit şi mai presant în toamna [anului] 1957, când I. Raţiu a venit la Viena pentru a face primele sondaje pe lângă mine, pentru a mă atrage într-o colaborare în vederea unor vaste acţiuni în direcţia RPR, aşa cum arată printre altele chiar scrisorile pe care mi le-a scris el în acea epocă (remise în film şi anexate la rapoartele mele, ceea ce arată încă o dată de când Int. Serv. a început să prepare terenul, cu atenţie şi precauţie, pentru' a iniţia acţiunile actuale în direcţia RPR). Cu acea ocazie – în toamna [anului] 1957, I. Raţiu a pus-o pe S. Stătescu în legătură cu Ronald Bouragh", şeful Int. Serv. la ambasada din Viena, ca acestuia să-i dea informaţii despre mine ca forurile din Londra să mă poată studia şi ţine sub observaţie cât mai îndeaproape.

Aceste destăinuri ale S. Stătescu au constituit dovezi ale sentimentelor de admiraţie, devotament şi iubire manifestate faţă de mine, ceea ce m-a determinat în mod logic să fac orice eforturi spre a o câştiga şi atrage cât mai complet de partea mea. Îmi dau seama că prin mijlocirea ei eu pot să mă apăr de f. multe complicaţii şi riscuri, tocmai datorită faptului că-mi face asemenea destăinuiri, care concomitent îmi ajutau şi cum să mă orientez, şi cum să-mi manifest atitudinea faţă de I. Raţiu şi Int. Service, pentru a evita greşeli fatale într-o epocă de mare incertitudine şi confuzie, ca aceea. Tocmai informaţiile ei şi unele sfaturi mi-au servit ca ghid pentru a cuceri încrederea Int. Serv., aşa cum arată tot ce s-a petrecut în acest domeniu din 1957 până în prezent. Din ianuarie 1959, după ce Sanda Stătescu şi-a reluat vechea ei reşedinţă în Anglia şi serviciul la centrul de radioascultare a Int. Serv. şi a War Office-ului (Ministerul de Război), noi am continuat să ne vedem zilnic, iar în unele etape chiar să locuim în aceeaşi casă de camere mobilate. Ea a continuat să mă informeze că Int. Serv. i-a dat instrucţiuni să mă ţină sub observaţia ei şi să adâncească legătura ei cu mine cât mai mult, pentru a putea să-mi citească până în cele mai adânci cute ale gândirii şi ale psihicului, metodă prin care Int. Service spera să descopere ce se ascunde în mintea mea şi în ce măsură îmi poate destăinui planurile puse la cale. Referinţele S. Stătescu au fost în mod constant excelente în favoarea mea, ceea ce a determinat ca încrederea forurilor Int. Serv. să crească an de an, dovadă cât de mult mi-au solicitat colaborarea şi cât de adânc mi-au împărtăşit unele planuri ale lor. Ei sunt convinşi că S. Stătescu nu mi-a vorbit nimic despre instrucţiunile lor de a mă supra-veghea atât de atent şi mulţumiţi de rezultatele oferite de ea, nu au încercat să exercite o altă presiune, prin alte persoane, tocmai pentru a nu-mi provoca iritări, nemulţumiri şi suspiciuni din partea mea la adresa lor. Această situaţie continuă până azi şi este în favoarea mea, ceea ce m-a obligat să cultiv în mod constant relaţiile cu Sanda Stătescu.

Conştient că nu îşi putea controla pe deplin soţia, care în scrisorile trimise familiei de la Bucureşti, pe care Securitatea le intercepta, ar fi putut oferi informaţii adevărate despre viaţa lor personală şi despre felul în care îşi câştigă existenţa, agentul Victor a încercat să prevină suspiciunile Centralei. Prin urmare, i-a asigurat pe Hida şi pe Vîlceleanu că informaţiile strecurate în scrisori sunt de fapt „povestiri" ale MI6, născocite pentru a deruta serviciul secret comunist.

Cu ocazia vizitei pe care S. Stătescu mi-a făcut-o la sanatoriul din Geneva, în ianuarie 1960, mi-a spus printre altele că col. Brown este extrem de satisfăcut că ea mă ţine sub aşa-zisa ei „influenţă", că nu am relaţii cu nicio altă femeie, că prin mijlocirea ei au reuşit încet-încet să mă atragă într-o colaborare cu Int. Serv. (aceasta este încă o dovadă cât de bine am reuşit să-mi dozez tactica faţă de Int. Serv. – tocmai datorită destăinuirilor pe care S. Stătescu mi le-a făcut). În afară de aceasta, col. Brown i-a spus că alăturarea ei de mine în Austria în 1957, ca şi călătoriile şi vizitele sale în Anglia fiind desigur interceptate de „agenţii comunişti" ea trebuie să fie foarte atentă la ceea ce va continua să corespondeze cu familia ei din Bucureşti ca Securitatea să nu poată descifra din niciun detaliu că pe acel fir eu mi-am transmis semnalele mele din ţară în 1955-1957.

Col. Brown i-a cerut deci să continue să scrie familiei ca şi în trecut despre acel personaj pe care ea l-a numit „băiatul ei", cu condiţia să deruteze în tot ce va scrie despre acest personaj. Ca urmare a acestor instrucţiuni, S. Stătescu a imaginat o serie de povestiri despre ea şi băiatul ei, ca şi despre aşa-zisa ei activitate de menajeră la un restaurant sau la o societate de binefacere sau la o agenţie de plasare de personal domestic etc., pentru a deruta cenzura eventuală a securităţii atât asupra propriei sale activităţi reale, pentru Int. Serv., cât şi pentru a deruta şi masca legătura ei cu mine. Astfel, în timp ce eu mă aflam la Geneva în sanatoriu, instrucţiunile col. Brown au determinat-o să scrie familiei sale că am fi împreună la Londra, că locuim împreună, avem apartament, că eu lucrez la o instituţie etc. în fapt, scopul urmărit de col. Brown este acela ca prin scrisorile S. Stătescu să dezinformeze securitatea din RPR şi să o determine să creadă că eu şi ea avem cea mai obscură şi modestă situaţie şi ca atare că suntem amândoi, şi în special eu, absolut inactiv în direcţia RPR. Tocmai prin creearea unei asemenea impresii, dacă securitatea ar exercita cenzura scrisorilor S. Stătescu (ceea ce presupun în mod logic) speră să păstreze şi mai mult secretul acţiunilor pe care cu atâta abilitate şi precauţie le-au pus la cale împotriva RPR. S. Stătescu are însă un caracter extrem de dificil şi sistemul nervos destul de şubred, fiind foarte iritabilă. Eu trebuie să fac un efort constant pentru a mă stăpâni şi continua legătura cu ea, fiind în favoarea executării misiunii mele. Aceasta îmi cere multe sacrificii de ordin nervos şi moral, ştiind ce viaţă familiară perfectă am avut în trecut în ţară lângă soţia şi fiica mea şi părinţii mei. În concluzie, opinia mea este că atât timp cât va continua legătura mea cu Int. Serv. şi şederea mea în Londra, în mod necesar va trebui să continuie şi legătura mea cu Sanda Stătescu. Dacă mă voi muta la Viena şi ea nu mă va însoţi în niciun caz, preferând să rămână la Londra, încât înapoierea mea în Austria va soluţiona automat şi problema actualelor mele relaţii cu ea[149].

Acest raport a fost predat personal de agentul Victor colonelului DIE Dinar Marcarian, şeful rezidenţei din Bruxelles, în zilele de 2 şi 3 iulie 1960, în capitala Belgiei. În timpul discuţiilor cu Marcarian a recunoscut că „trăieşte permanent cu Sanda Stătescu", ceea ce contrazicea parţial afirmaţiile din raport. Dar fusese atras în această operaţiune de MI6, susţinea agentul, iar „Brown în persoană le-a pus la dispoziţie o vilă pe care o locuiesc împreună". Marcarian nu avea cum să sesizeze minciuna agentului – căci cei doi locuiau atunci într-un apartament modest –, dar DIE ar fi putut să o verifice uşor. Colonelul a recomandat chiar Centralei ca, după o analiză profundă, să se asigure că Sanda Stătescu va fi „exploatată

în orb cu mai mult, folos, fie atât în obţinerea de informaţii, cât mai ales în crearea unei atmosfere prielnice acoperirii lui Victor şi a câştigării încrederii şefilor din IS' cu care Victor vine în contact”[150].

Şarada agentului Victor cu privire la căsnicia sa a mai continuat o perioadă. Abia în ianuarie 1961 a decis să dea explicaţii despre cum s-ar fi întemeiat această familie, realizând că e riscant să o mai ascundă, întrucât alţi agenţi ai DIE de la Londra puteau să afle cu uşurinţă că cei doi erau de mult căsătoriţi. A urmat o nouă suită de neadevăruri, născocite în aşa fel încât să nu poată fi verificate. Lorzii Osborne şi St. Oswald ar fi fost cei care i-au sugerat, în numele Intelligence Service, „fie să fac o căsătorie de formă cu Sanda Stătescu, fie să lansăm cu toţii un svon de natura aceasta printre românii din străinătate, ca astfel informaţia să ajungă prin mijlocirea agenţilor comunişti la cunoştinţa securităţii RPR“. Cei doi lorzi, care nu aveau ceva mai important de făcut decât să o pețească pe Sanda Stătescu în numele lui, au încercat să o convingă să accepte acest pas, dar femeia ar fi refuzat iniţial „de frica represaliilor posibile împotriva mamei şi surorilor ei din RPR. Ei mi-au cerut să mă gândesc şi să analizez această tactică, care mi-ar putea ocroti familia de repercursiuni posibile, insistând să încerc şi eu – alături de ei – să o conving pe Sanda Stătescu să accepte una sau alta din soluţiile oferite“[151]. De altfel, va uza de acest argument ani de-a rândul, rugându-şi prietenii şi cunoştinţele să nu discute despre căsnicia lor, mărturisind că „nu aş vrea ca în ţară să se ştie că eu sunt soţul Sandei deoarece mama [...] şi familia Sandei ar avea probabil de suferit“[152].

Odată ce a recunoscut că s-a căsătorit cu ea, agentul Victor nu o va mai defăima pe Sanda cu atâta nonşalanţă, evitând să mai menţioneze în rapoarte caracterul ei dificil sau iritabil şi eforturile lui de a se stăpâni în preajma ei. A devenit mai rezervat chiar şi în privinţa colaborării Sandei cu Intelligence Service, ferindu-se să o mai numească agentă a britanicilor. începând cu anul 1964 Securitatea a bănuit că agentul Victor i-a dezvăluit soţiei câte ceva despre activitatea sa de agent secret. Informaţia a fost obţinută de Direcţia de Informaţii Externe: „în legătură cu noile posibilităţi de a vizita ţara numita Stătescu Sanda a afirmat într-o discuţie următoarele: din punct de vedere al organelor române pentru ea, care este soţia lui Silviu Crăciunaş, nu era nici anterior o problemă deoarece soţul său este prieten al organelor din ţară. Stătescu Sanda a afirmat cele de mai sus faţă de soţia lui Rusu, cu care este bună prietenă. La 14 octombrie 1964 rezidenţa a obţinut această informaţie de la Rusu“[153]. Rusu era numele conspirativ al jurnalistului Mircea Stoe, angajat la BBC, secţia română, care în acea perioadă avea întâlniri cu Aurel Florea, ofiţer DIE aflat sub acoperirea de diplomat la Londra. După câţiva ani de la acest incident, ofiţerii de Securitate l-au întrebat de mai multe ori dacă Sanda ştie ceva despre colaborarea lui, dar agentul Victor nu a recunoscut niciodată acest lucru.

Căsnicia lor a fost în continuare marcată de scandaluri, iscate de r egulă de Sanda, care avea obiceiul de a se certa cu toată lumea, nu doar cu Silviu. în magazine, cu vânzătorii, în restaurante, cu chelnerii, în hoteluri, cu proprietarii sau directorii. Cele mai intense aveau loc în casă, între cei doi soţi, iar Sandei îi plăcea să le încheie teatral, sunând prietenii sau chiar poliţia pentru a se plânge de cumplita ei viaţă. Aşa a făcut şi pe 21 ianuarie 1961, mica scenă liind consemnată în jurnal de Ion Raţiu: „Sosit la Londra, Elisabeth îmi spune că Sanda i-a telefonat ieri să-i spună că nu mai poate suporta viaţa cu Silviu şi că vrea să vină să stea la noi acasă peste noapte. Elisabeth i-a răspuns că poate să o facă, dar că n-ar vrea să contribuie la o situaţie dificilă între Silviu şi mine“[154].

Dar Securitatea a obţinut cele mai amănunţite şi reprobabile informaţii despre caracterul şi năravurile Sandei mai târziu, la sfârşitul anilor 1960, de la Lilioara, fiica lui Silviu Crăciunaş. Aceasta a avut ocazia să o cunoască după ce i s-a permis sa viziteze Londra, iar la întoarcere i-a povestit lui Gheorghe Vîlceleanu cu lux de amănunte viaţa de zi cu zi a tatălui ei alături de Sanda şi scandalurile la care fusese martoră. „N-am întâlnit încă în viaţă un om atât de rău ca ea. Este rea în adevăratul sens al cuvântului. Un personaj negru cum am crezut că nu există decât în literatură“[155], povestea Lilioara, care a adăugat că Sanda era „dominată de viciul beţiei şi al drogărilor“[156], că era nevrotică, iar atunci când începea să bea – o sticlă de whisky în fiecare zi – devenea teribil de agresivă. „Poate vă întrebaţi de ce naiba n-o bate odată zdravăn. A bătut-o, a dat-o şi cu capul de pereţi, dar Sanda, în loc să se învețe minte ca orice altă nevastă normală şi să zică, vorba aia «loane, numa-n cap nu da», Sanda, zic, leşină spectaculos, zace o săptămână în pat – devine victimă şi martiră.“[157]

într-adevăr, oricât de cumpănit şi de reţinut ar fi fost Silviu Crăciunaş, îi era imposibil să se stăpânească în faţa soţiei, care adesea începea „să ţipe ca o apucată”, amenințând că se sinucide, fără vreun motiv anume. în rapoartele sale, Lilioara va descrie nenumărate astfel de scene în care informatorul Securităţii o altoia pe agenta Intelligence Service, căci viaţa de familie a cuplului de spioni româno-britanic era un adevărat iad. Uneori, Silviu lovea pereţii cu pumnii ca să nu o strângă de gât, „(vezi ultimul lor scandal — în timpul căruia şi-a spart capul lovindu-se de pereţi ca să nu dea în, Sanda şi să n-o nenorocească fără să vrea ajungând apoi el, Tăticu, la ospiciu sau la puşcărie. Iar în această situaţie, când lui îi curgea sângele din cap, Sanda a chemat *nu* doctorul, ci poliţia)“[158]. Pentru agentul Victor, „viaţa nu mai are rost, dimineaţa se târa cu silă la servici, nu mai are poftă de mâncare, nici poftă de dragoste, insomnii neîntrerupte, acuză dureri de cap. Mi-am dat seama imediat că s-a declanşat o depresie nervoasă“[159], mai povestea Lilioara. „Mi-a mărturisit că-i este teamă de trei lucruri: 1. Să nu-şi iasă odată din fire şi Sanda să profite să-l interneze; 2. Să nu-şi iasă din fire şi neintenţionat s-o ucidă; 3. Să nu-l bage pe el în mormânt.“[160]

Cu toate acestea, căsnicia lor nu s-a destrămat, iar Securitatea nu a intervenit în niciun fel, nu i-a propus agentului vreun plan de lucru în această privinţă, deşi Lilioara i-a atras atenţia lui Vîlceleanu că „este greu în această situaţie să ne mai aşteptăm ca acest om să dea «randament» si este greu, de asemenea, să continuăm la infinit jocul“[161].

Aşadar, Silviu Crăciunaş s-a transformat repede într-un agent duplicitar, abuzând din ce în ce mai mult de încrederea Securităţii. Deşi rapoartele conţineau şi informaţii reale, fabulaţiile au continuat, iar când aveau să fie descoperite, lucru care trebuia să se întâmple mai devreme

sau mai târziu, serviciul secret comunist nu putea să-l considere altceva decât un trădător. însă una era să exagerezi, să deformezi realitatea şi să ascunzi anumite fapte, şi alta era să inventezi operaţiuni de anvergură care vizau România şi care nu aveau să se întâmple niciodată. Mai mult decât un impostor, agentul Victor părea să-şi fi pierdut definitiv simţul realităţii.

Cel mai elocvent exemplu în acest sens este informaţia transmisă Securităţii pentru prima oară în 1959, dezvoltată apoi ani de-a rândul, potrivit căreia britanicii organizau atacuri teroriste pe teritoriul României. în 1959 agentul Victor a vizitat Londra timp de cinci luni, începând cu ziua de 11 ianuarie. Colonelul Brown îl aştepta nerăbdător, a transmis el Securităţii, şi la întâlnire reprezentantul Intelligence Service i-a cerut să-l sprijine să organizeze „un stat major de acţiune pe teritoriul RPR şi declanşarea unui război de partizani în spatele frontului sovietic la momentul oportun în viitor, în caz de conflict armat, sau în cazul izbucnirii unor mari revolte spontane (ca în Ungaria)"[162]. Informaţia senzaţională însă nu era aceasta, ci faptul că Brown avea în vedere câteva acţiuni extrem de temerare, greu de imaginat:

Col. Brown mi-a vorbit pe larg despre experienţele remarcabile, făcute de serviciul englez de informatiuni timp de secole, sub forma atentatelor.

[...] El mi-a vorbit despre intenţia Intelligence Service-ului de a trimite în RPR doi ofiţeri englezi pentru a pregăti un atentat împotriva lui Gheorghiu Dej personal. La începutul lunii aprilie 1959 mi-a prezentat pe maiorul Lawrence Bachmann şi căpitanul Ioseph Wechsberg; ambii vorbesc perfect limba română. în prezenţa acestora, col. Brown mi-a schiţat planul lor de acţiune: în primul rând ar avea nevoie de o gazdă de încredere în Bucureşti sau împrejurimi, unde cei doi ofiţeri să poată avea un adăpost sigur şi pe timp îndelungat; acest adăpost le-ar servi ca bază de sprijin de pe care să poată dirija organizarea atentatului proiectat. Ca gazdă de încredere s-au gândit că ar putea fi utilizat omul oferit şi recomandat de mine, anume Dr. Ion Panaitescu. Acesta le-ar putea oferi adăpost atât în Bucureşti, în casa părinţilor săi, cât şi la Joiţa – Răcari, unde-şi are biroul de medic veterinar şi locuinţa, fiind astfel extrem de corespunzător planurilor lor. Ca un prim pas şi pentru a se convinge de existenţa acestui om de încredere ca şi despre seriozitatea lui, col. Brown şi-a manifestat dorinţa de a trimite la Bucureşti un delegat al Intelligence Service-ului care să i-a contact direct cu Dr. Ion Panaitescu. Am acceptat cererea col. Brown.

[...] După o săptămână, într-o nouă întrevedere, col. Brown mi-a recomandat pe maiorul Peter Brand spunându-mi că acesta va pleca personal la Bucureşti pentru a lua contactul cu Dr. Panaitescu. [...] împreună cu col. Brown şi maiorul Peter Brand, în biroul lui Iancu Raţiu (de faţă fiind şi acesta) am stabilit modul în care să se facă contactarea Dr. Ion Panaitescu.

[...] La 11 mai am avut o nouă întrevedere cu col. Brown, tot în biroul lui Iancu Raţiu şi în prezenţa acestuia. Peter Brand, reîntors din Bucureşti, ne-a relatat modul în care a ajuns în ţară [...]. Lui Panaitescu i s-a prezentat ca fiind profesorul Adams; ca să nu-l sperie, în acest contact, i-a spus în esenţă că Occidentul nu pregăteşte războiul, că nu a venit să-l încurajeze cu iluzii false, preferând să-i descrie situaţia cum se prezintă în realitate; tot ca să nu-l sperie, Peter Brand nu i-a cerut doctorului Panaitescu niciun serviciu, nici nu i-a spus cum ar urma să fie utilizate posibilităţile lui de găzduire. Despre toate acestea ar urma să i se vorbească Dr. Panaitescu direct de către maiorul Lawrence Bachmann, după pătrunderea pe teritoriul ţării şi ajungerea la Bucureşti. [...] Col. Brown şi-a manifestat mulţumirea imediat, afirmându-mi că în felul acesta s-a convins că tot ce am scris în darea mea de seamă corespunde în totul realităţii[163].

Bachmann şi Wechsberg urmau să ajungă la Bucureşti „prin septembrie sau octombrie acest an" pentru a pregăti detaliile operaţiunii, după ce prima vizită în România a maiorului Peter Brand se încheiase deja cu succes. Amploarea intoxicării elaborate de agentul Victor ar fi fost imposibil de apreciat dacă Ion Raţiu nu ne-ar fi oferit în jurnalul său câteva indicii preţioase. Acestea sunt lămuritoare, căci ne dovedesc că operaţiunea de contactare a doctorului Panaitescu nu aparţinea Intelligence Service sau colonelului Brown şi s-a desfăşurat cu totul altfel, iar maiorul Peter Brand nici măcar nu a existat. în ziua de luni, 27 aprilie 1959, Ion Raţiu a notat următoarele:

Abia sosit la Londra, după o noapte minunată în care am admirat răsăritul) soarelui la o înălţime de 10 000 metri, dar nedormit, mă întâlnesc la mine la birou cu Silviu Crăciunaş şi Peter Woodard. Peter pleacă mâinej în România şi-i dăm o mică misiune de a contacta, fără să fie urmărit,, pe nişte prieteni de-ai lui Silviu. Toţi sunt la Bucureşti aşa că n-ar trebui să aibă nicio dificultate. E vorba de dr. Ion Panaitescu, dr. Petrica Gane, Iancu Cojocaru şi ing. Şerban Vasiliu. Plănuim totul, până în celei mai mici amănunte. îi cerem să transmită un mesaj foarte simplu: 1. Să-şi! conserve toate forţele pentru că nu se poate aştepta la un deznodământ favorabil nouă, românilor, în viitorul apropiat. Războiul liberator devine tot mai îndepărtat. 2. Să se prezinte drept prof. Adams, sau Adam, pe românește, care va servi drept lozincă în viitor pentru operaţiunile pe care le contemplăm. 3. Să ne dea ei, cei din România, indicaţii în ce le-am putea fi de folos. Pachete etc.[164].

Peter Brand, maior în cadrul Intelligence Service, era în realitate! Peter Woodard, un vechi prieten al lui Viorel Tilea şi Ion Raţiu, îndrăgostit de România, care de-a lungul a mai bine de două decenii, la rugămintea lui Raţiu, a făcut vizite la Bucureşti sau la Cluj pentru a duce diverse cadouri şi mesaje rudelor celor doi. Woodard nu lucrase niciodată pentru structurile de informaţii britanice şi nici nu ar fi fost în stare, căci avea mai degrabă profilul psihologic al unui intelectual aiurit, întotdeauna binedispus, care vorbea mult şi iubea excesiv băutura, fiind aşadar uşor de manipulat de către un ofiţer de informaţii. Călătoria lui Woodard în România nu este atât de spectaculoasă pe cât a vrut Crăciunaş să o descrie. în plus, agentul Victor nu avea habar că Securitatea aflase deja de intenţia lui Woodard de a pleca în această călătorie riscantă, pregătindu-se să-l aştepte cum se cuvine.

Amănuntele au fost obţinute de rezidenţa DIE de la Londra cu aproape o lună înainte ca Woodard să

plece în România. De această dată, sursa deconspirării a fost Viorel Tilea, dar fără să ştie acest lucru. Vizita la Bucureşti a fost organizată la iniţiativa lui Woodard, în urma unei discuţii cu Ion Raţiu, probabil în decembrie 1958. Câteva săptămâni mai târziu, în ianuarie, Woodard i-a scris lui Tilea, informându-l că „am văzut pe Iancu şi plănuiesc să fac o vizită în România în viitorul apropiat. […] Când voi pleca, voi trece bineînţeles pe la Londra aşa că dacă pot face ceva pentru tine acolo nu ezita să mi-o ceri”[165]. Dacă Ion Raţiu nu o făcuse deja, Tilea l-a contactat pe Crăciunaş pentru a-i cere adrese ale prietenilor săi din ţară, pentru ca Woodard să îi contacteze în timpul călătoriei sale. Acest schimb de idei a avut loc prin intermediul scrisorilor. Securitatea a intrat pe fir după ce un agent al său, Corvin, a sustras şi transmis ofiţerilor DIE mai multe materiale din casa lui Tilea, inclusiv scrisorile dintre Tilea, Woodard şi Crăciunaş

Silviu Crăciunaş la 7 ani.
Arhiva Memorialului Sighet

Silviu Crăciunaş în 1949.
Arhiva Memorialului Sighet

MIŞCAREA LEGIONARA

Circulara Nr.

Toţi legionari? şi simpatizanţii, precum şi acei care doresc ca în sufleîul lor să cunoască **Mişcarea Legionară** şi să se apropie de noi să-şi cumpere fără întârziere:

1) Tablou! Căpitanului.
2) Cărticica şefului de cuib.
3) Cărticica de cântice **legionare.**

În aceste două cărticele este cuprinsă toată **credinfa** şi toată şcoala noastră legionară. Deasemenea este bine sa se citească şi celelalte cărţi Legionare, ᵛ Se pot procura deîa serviciu! de editură şi colpoitaj – Sediul Mişcării Legionare – din **Piatra** Neamţ.

II OCTOMBRIE 1940.

Piatra Neamţ, octombrie 1940. Circulară a Mişcării Legionare, semnată de Silviu Crăciunaş pe vremea când era comandant al organizaţiei din judeţul Neamţ. Arhiva CNSAS

■ /V ■)•' ljvf

Silviu Crăciunaş în 1950, în timp ce se afla în arest. Arhiva CNSAS

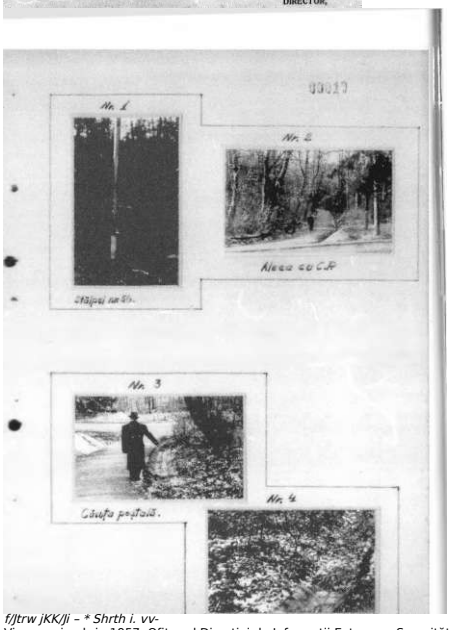

*f/jtrw jKK/ji – * Shrth i. vv-*
Viena, noiembrie 1957. Ofițer al Direcției de Informații Externe a Securității, pe o alee puțin umblată, indicând locul secret al unei căsuțe poștale folosite de Silviu Crăciunaș. Arhiva CNSA

Silviu şi Sanda Crăciunaş cu Ion Raţiu la Viena, 1957.
Arhiva Memorialului Sighet

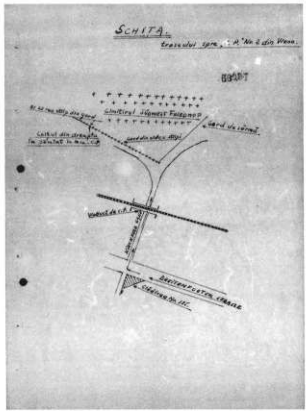

S

Schiţa traseului către a doua

căsuţă poştală secretă folosită de Silviu Crăciunaş, realizată de ofiţerii de Securitate de la Viena. Arhiva CNSASf?

Pagină din *Darea de seamă pe timpul 1949-1957*, document redactat de Silviu Crăciunaş pentru CIA. Arhiva Memorialului Sighet

i* n ?* , m i»

Londra, anii 1960. Sanda Crăciunaş şi Silviu Crăciunaş. Arhiva Memorialului Sighet

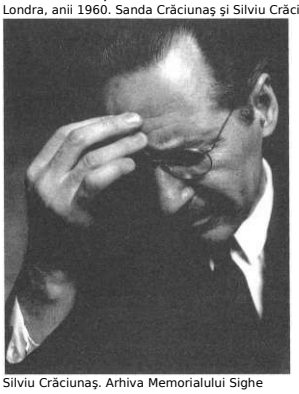

Silviu Crăciunaş. Arhiva Memorialului Sighe

t

Coperte la diferite ediţii ale bestsellerului autobiografic al lui Silviu Crăciunaş

Documentele au fost fotografiate în timpul nopţii de ofiţerii DIE, iar ' 'orvin le-a reintrodus în casa lui Tilea a doua zi dimineaţa. Imediat, în zilele de 1 şi 2 aprilie 1959, rezidenţa DIE de la Londra a transmis la Bucureşti materialul informativ sustras, împreună cu telegramele ce detaliau felul în care s-au obţinut documentele.

Corvin a sustras din nou materiale (160 de poze). Materialul va fi înaintat centralei cu curieri. El a sustras documente originale din cursul anului 1959, interesante din punct de vedere informativ-operativ. Din material reiese organizarea unei acţiuni ce urmează a fi efectuată în ţară. Tilea şi Crăciunaş au o legătură în ţară cu numele Gelu care răspunde la birou la telefonul nr. 436605. Acesta urmează să fie contactat în ţară de către englezul Alfred Nathaniel Peter Woodard, prieten vechi al lui Tilea şi fost diplomat englez în ţară înainte de război. Englezul ştie puţin

românește. Urmează să vină în țară în vizită în cursul lunii aprilie. Acesta va aduce pentru Gelu o scrisoare din partea lui Tilea și Crăciunaș prin care i se vor trasa sarcini. În scrisoare va fi și următoarea indicație «să trateze persoana care îl va contacta (englezul) cu cea mai mare atenție și să se supună în totul instrucțiunilor acestuia, ca în cea mai perfectă colaborare să se poată realiza acțiunea care se preconizează» (extras din documente). [...] Rezidența este de părere să i se acorde viza în grup cu alții pentru a se putea depista în țară acțiunile acestora și acoperirile agentului nostru[166].

Crăciunaș le-a fumizat lui Tilea, Rațiu și Woodard adresa doctorului Ionel Scipio Panaitescu, medic veterinar în comuna Joița, în apropierea orașului București. Nimeni nu știa că acesta era agent al Securității, recrutat încă din anul 1956, după ce fusese șantajat cu închisoarea pentru o condamnare mai veche, primită în timpul regimului Antonescu, pentru vina de a fi fost legionar. începând cu anul 1958, Panaitescu, alias Ion Niculescu, prezentat de Crăciunaș drept un contact discret și de încredere, a fost folosit în „acțiunea Victor", în speranța că va fi preluat și utilizat de spionajul britanic.

Prin urmare, Woodard a primit de la Crăciunaș adresa lui Panaitescu, iar agentul Victor și Rațiu i-au recomandat să folosească parola *Adam* sau *Adams* la întâlnirea cu medicul veterinar. Obiectivul lui Woodard, după cum menționa Rațiu în jurnalul său, era să le transmită încurajări celor din țară, demoralizați în privința viitorului lor.

în raportul către Securitate Silviu Crăciunaș a plăsmuit însă o poveste de spionaj în toată regula, susținând că Peter Woodard se numea în realitate Peter Brand, că era maior și reprezentant al Intelligence Service, având misiunea de a realiza un prim contact cu Panaitescu, care urma să fie mai târziu gazda echipei de comando trimise de la Londra pentru a-l asasina pe Gheorghiu-Dej. A mințit, desigur, cu bună știință, luându-și totodată o măsură de precauție: a oferit informația referitoare la Woodard, alias Brand, în iunie 1959, după ce vizita acestuia în România avusese loc deja, căci englezul reușise să-l întâlnească pe Panaitescu în ziua de 6 mai. Crăciunas spera probabil că Securității îi scăpase prezența lui Woodard în Români; și o verificare ulterioară nu va face decât să confirme informația sa A încercat să semnaleze prezența așa-zisului maior MI6 în România și printr-o scrisoare scrisă codat și trimisă înaintea raportului, dai aceasta a fost interceptată de Securitate abia pe 11 mai.

Agentul a mers însă și mai departe, dezvoltând scenariul tentativei de asasinare a lui Gheorghiu-Dej cu o îndrăzneală ce întrecc orice limită. De-a lungul timpului a oferit noi detalii, extrem de punctuale, care la prima vedere sporeau credibilitatea

I

operaţiunii Potrivit lui Silviu Crăciunaş, colonelul Brown l-a vizitat la Geneva, la Clinique Château de Chougny, unde agentul s-a internat la sfârşitul anului 1959. Brown ar fi venit special de la Londra pentru această întrevedere în ziua de 29 decembrie 1959, iar întâlnirea a avut loc a doua zi şi a durat aproximativ şase ore. în timpul discu-l ţiei, Brown i-ar fi explicat agentului că Occidentul doreşte intensi-j ficarea războiului subversiv, inclusiv împotriva României, plănuind' acţiuni care să producă tulburări, lupte interne şi, în final, „ţinerea, pe loc a evoluţiei, atât de rapidă, a ţărilor din lumea comunistă”. înl acest scop Brown şi MI6

pregătiseră deja asasinarea liderului comu-l nist de la Bucureşti

:Unul dintre proiectele lor este – aşa cum mi-a vorbit încă anul trecut – l asasinarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. El mi-a explicat şi cu ocazia întrevederii de la Geneva că „scoaterea din circulaţie" a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej ar provoca cu certitudine lupte teribile pentru ocuparea poziţiei de „secretar general", ceea ce ar tulbura pentru un timp destul de lung (poate l-2 ani) unitatea şi echilibrul existent în actualul CC' executiv al PMR. în acest interval de slăbire a autorităţii şi forţei PMR, col. Brown speră că s-ar putea provoca şi alte tulburări şi chiar o revoltă, dacă între timp s-ar putea realiza proiectul lor numărul 2, acela al formării unor grupări de rezistenţă, sub conducerea unor ofiţeri englezi. Col. Brown mi-a spus că experţii lor au continuat să studieze proiectul lor nr. 1, al trimiterii în România a două echipe destinate să pregătească asasinarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, ajungând la o concluzie fmală, adoptată de forurile superioare ale Int. Service. Decizia luată prevede ca prima echipă, condusă de căpitanul Ioseph Wechsberg şi compusă din următorii: 1) Moraru (chelner la hotelul Ritz din Londra, despre care am amintit în precedentul raport); Sandu Ştiubei (fost ofiţer de marină, fiul fostului amiral Ştiubei) şi 3) Sandu Ionescu (fost ofiţer de aviaţie) să fie trimisă în România în februarie sau cel târziu martie 1960, imediat ce trecerea iernii şi a zăpezilor nu ar mai fi constituit un pericol. Col. Brown mi-a explicat că Moraru a fost ţinut în Londra timp de şase ani (adus din Paris şi recrutat special în vederea unei misiuni în România); în Londra a fost ţinut camuflat sub diverse nume şi oprit să aibă legături cu cercurile româneşti, ca să i se piardă urma. Sandu Ştiubei, de asemenea, a fost recrutat cu mulţi ani în urmă, instruit în Anglia şi trimis în Australia să i se piardă identitatea şi orice urmă. Sandu Ionescu, recrutat şi instruit în Anglia, a fost trimis în America de Sud pentru acelaşi motiv, ca «agenţii comunişti» să-i piardă urma. În vara trecută, aceştia au fost readuşi în Anglia şi supuşi instructajului şi pregătirii lor în România, ţinuţi complet izolaţi în Scoţia.

Col. Brown mi-a spus că echipa va fi trecută peste graniţă din Iugoslavia în România, cu ajutorul colonelului Periei şi a col. Krstic Dragujin, care vor pregăti călăuzele. Punctul de trecere va fi prin apropierea localităţii Velika Kikinda din Banatul sârbesc. Echipa urma să fie pregătită cu uniforme de ofiţeri de Securitate şi cu acte false de identitate, precum şi cu un număr de adrese din Bucureşti şi alte câteva oraşe unde ar fi putut obţine găzduire. Col. Brown mi-a explicat că primul obiectiv al echipei după ajungerea în Bucureşti este să procedeze la verificarea celor indicaţi în adrese, spre a fi siguri că nu se află sub supravegherea securităţii şi că nu au fost transformaţi în agenţi informatori ai securităţii. El prevedea că operaţiunea aceasta urma să dureze câteva luni fiind absolut necesară după opinia lor, pentru a asigura atât primei echipe, cât mai ales celei de a doua echipe adăposturi şi refugiuri absolut sigure şi garantate. Fără asemenea bază clară, echipele ar fi de la început, înainte de a putea trece la acţiunea propriu-zisă, expuse descoperiri şi arestării. Al doilea obiectiv vizat de prima echipă urma să fie culegerea de informaţii de la faţa locului în Bucureşti şi alte oraşe din ţară, informaţiile ce interesau începeau cu cele cotidiene şi foarte simple privind viaţa zilnică a oamenilor în capitală, impresii, noutăţi, zvonuri etc. Aceste informaţii urmau să servească la instruirea echipei a doua, rămasă în Anglia, care – fără să rişte cu nimic existenţa sa – va primi informaţii certe şi autentice din România pentru a se instrui în modul cel mai perfect asupra vieţii din ţară, ca atunci când va ajunge la faţa locului să pară că a trăit acolo de ani de zile, iar adaptarea să se poată face în cel mai scurt timp, ca nimeni dintre localnici să nu-i poată descifra că ar fi străini. Al treilea obiectiv vizat de această primă echipă ar fi culegerea de informaţii privind mişcările lui Gh. Gheorghiu-Dej ca pe această bază, echipa a doua (în aşteptare în Anglia) şi experţii Int. Serv. să încerce să studieze şi să pună la punct un plan de asasinare, calculat pe câteva ipoteze[167].

I

Evident, pentru Securitate aceste informaţii justificau o alertă teroristă de tip cod roşu, căci indicau riscul iminent al unui atentat la viaţa celui care conducea România în acel moment. Acest raport a fost predat în vara anului 1960 la întâlnirea dintre agentul Victor şi şeful rezidenţei DIE de la Bruxelles. în timpul discuţiilor, colonelul DIE Marcarian i-a atras atenţia că trebuie „să se concentreze asupra câtorva probleme pe care să le considere ca fiind cele mai importante şi în special asupra actelor de terorism care trebuie clarificate până în cele mai mici amănunte”. De asemenea, mulţumit că agentul oferise totuşi câteva

informaţii ajutătoare, ofiţerul de Securitate a transmis urgent la Bucureşti că, „de data aceasta, Victor a venit cu unele precizări de amănunt care pot pune organele noastre în situaţia de a verifica chiar posibilităţile informative ale lu

iVictor”[168]. Concluzia lui Marcarian era corectă, căci, dacă informaţiile nuj se confirmau, agentul Victor fie minţea, fie era manipulat de britanici. I

Crăciunaş s-a încăpăţânat să dezvolte scenariul, afirmând în vara anului 1960 că echipa coordonată de Brown se afla deja în România, j după ce trecuse graniţa din Iugoslavia în zona localităţii sârbe Chichindal Mare,

„în luna mai sau în primele zile ale lunii iunie”, iar „în jurul lui 20 iunie a.c. colonelul Brown din Intelligence Service ar fi afirmat] că a primit din partea grupului o carte poştală prin care se anunţa' reuşita pătrunderii în RPR”[169]. Aşa cum era de aşteptat, Securitatea a făcut demersurile necesare pentru a dezlega ţtele acestei presupuse ' acţiuni teroriste. Direcţia de Contraspionaj l-a căutat cu perseverenţă pe Sandu Ionescu, care, potrivit agentului Victor, era aviatorul recrutat de MI6 şi antrenat la o şcoală de specialitate din Surrey, nu departe de Londra, precum şi pe ceilalţi membri ai echipei, Moraru, fostul chelner de la Hotelul Ritz din Londra şi Sandu Ştiubei. Despre acesta din urmă ofiţerii de Securitate au constatat că „nu există date”, însă s-au lămurit destul de repede că ceilalţi doi nu aveau nicio legătură cu operaţiunea descrisă de agentul lor: „Din verificările făcute a fost identificat un singur fugar cu numele de Ionescu Alexandru (Sandu) care s-a repatriat încă din august 1958 şi se află în Bucureşti, fiind lucrat informativ de către Direcţia a II-a. De asemenea, agentul arată că şi Moraru, fost chelner la Londra, fugar român, ar fi fost trimis în ţară împreună cu echipa lui Wechsberg. Din interceptarea corespondenţei a rezultat însă că acesta se află în SUA unde este căsătorit şi corespondează cu rudele din ţară”[170].Alte persoane din România au avut de suferit pentru simplul fapt că figurau în rapoartele agentului Victor ca fiind agenţi ai serviciilor secrete britanice, având rolul de gazde pentru echipa de teroriţti care ar fi activat în RPR. A fost cazul Adelei Călinescu, soţia fostului prim-ministru Armând Călinescu, sau al lui Traian Belitoreanu, fost funcţionar în cadrul Ambasadei României din Marea Britanie, repatriat la Bucureşti în august 1960. Crăciunaş, care trecuse prin nenumărate anchete şi îndurase groaznice torturi în beciurile serviciului secret comunist, ştia prea bine că cei menţionaţi în rapoarte vor cădea victime Securităţii şi, prin urmare, viaţa lor va deveni un iad; nonşalanţa cu care a scornit implicarea lor în operaţiunea teroristă arată cât de uşor îi era să facă rău unor nevinovaţi. Despre Adela Călinescu a considerat oportun să vorbească în momentul când a auzit că aceasta se află într-o vizită în Anglia. Femeia îşi vizita fiul, pe arhitectul Barbu Călinescu. Încă din 1946, făcuse mai multe solicitări autorităţilor pentru a primi paşaport, însă fără succes. După ce într-un final i s-a permis această călătorie, Adela Călinescu a petrecut aproximativ şase luni în Anglia, între mai şi octombrie 1959, la locuinţa fiului său din Cambridge. Sâmbăta şi duminica, Adela şi Barbu obişnuiau să se deplaseze cu maşina la Londra pentru a socializa cu românii stabiliţi acolo. Crăciunaş a întâlnit-o o singură dată, în timpul unui prânz la care au participat mai mulţi r omâni. Nici nu a avut nevoie de mai mult pentru a o menţiona într-un raport pe bătrâna văduvă a lui Armând Călinescu.

A susţinut că, în urma unor discuţii cu reprezentanţii Intelligence Service despre care aflase de la colonelul Brown, Adela Călinescu a acceptat să faciliteze găzduirea teroriştilor ce urmau a fi trimişi în Iiomânia la două adrese secrete din Bucureşti. Securitatea nu a sesizat probabil că această informaţie, care viza soţia unui prim-minis- Lru al României asasinat de Mişcarea Legionară, era furnizată de un fost legionar. însă dincolo de ironia acestui fapt, informaţia lui Crăciunaş era de fapt o invenţie ridicolă, ce nu merita luată în serios. Revenită la Bucureşti, văduva lui Armând Călinescu a fost anchetată de mai multe ori de Direcţia de Contraspionaj, care a considerat-o „suspectă de spionaj în favoarea serviciului de spionaj englez”. Aşa cum menţionau şi ofiţerii de Securitate, datele fuseseră obţinute dintr-un „material informativ provenit de la o sursă externă”. Adela Călinescu a fost eliberată, căci nu avea habar despre teroriştii colonelului Brown şi nu ştia ce ar trebui să recunoască în timpul anchetelor, dar Securitatea nu s-a oprit aici. Mai mulţi informatori, printre care şi Radu Lobey, nepotul ei şi fostul şef de cabinet al lui Armând Călinescu, au fost trimişi periodic să o viziteze pentru a obţine date care să

confirme informaţia lui Crăciunaş; s-a dispus inclusiv instalarea microfoanelor în locuinţa sa. După mai bine de un an de investigaţii, la 8 februarie 1961, Securitatea a constatat că „în timpul desfăşurării acţiunii informative nu s-au obţinut date din care să rezulte că numita Călinescu Adela ar desfăşura activitate în favoarea vreunui serviciu de spionaj

străin”[171].

Viaţa lui Traian Belitoreanu a fost la rândul ei dată peste cap tot de agentul Victor, care a transmis Securităţii că acesta fusese trimis în România de Intelligence Service „sub masca de repatriat”[172]. Belitoreanu fusese angajat la Legaţia României de la Londra în 1938, iniţial ca telefonist, transferat apoi la serviciul consular. În 1942 s-a căsătorit cu pictoriţa Ketty Belitoreanu (născută Menke, de origine olandeză), iar naşul a fost Viorel Tilea. Pentru că Traian era măcinat de dorul de casă şi pentru că nu prea mai aveau din ce să trăiască în străinătate, familia Belitoreanu s-a repatriat în România în august 1960. Odată ajunşi la Bucureşti, cei doi soţi şi-au regretat amarnic decizia. Belitoreanu a încercat să se reîntoarcă în Anglia, însă nu a mai primit nici paşaport şi nici viză. Securitatea i-a deschis un dosar de urmărire informativă în 1961. Belitoreanu nu avea habar că era considerat trădător, iar sursa necazurilor lui se afla la mai bine de 2.000 de kilometri distanţă, trăind confortabil la Londra pe banii Securităţii. De altfel, Crăciunaş şi Belitoreanu probabil că nici nu s-au cunoscut prea bine, căci Traian şi Ketty părăsiseră Londra încă din 1945, călătorind timp de mai bine de un deceniu şi căutându-şi un rost pe mai multe continente, în Brazilia, Uruguay, Columbia,
Insulele Bermude sau Portugalia. Agentul Victor îl cunoştea mai ales din povestirile lui Ion Raţiu sau ale lui Viorel Tilea. Dacă s-au, întâlnit, a fost probabil doar pasager. însă Crăciunaş a continuat! să-i inventeze sarcini informative sărmanului Belitoreanu, care ori-l cum regreta nespus decizia de a se repatria. Agentul Victor a atras! atenţia Securităţii că, după întoarcerea lui Belitoreanu, MI6 nu a mai primit niciun semn de viaţă de la acesta, iar „Ioseph Wechsbergj fusese foarte prudent” şi nu-l contactase în România, „potrivit pregătirilor făcute pentru misiunea sa“, din moment ce Belitoreanu tăcea în mod suspect. De asemenea, pierderea contactului cu aşa-zisul, agent Belitoreanu ar fi constituit pentru Intelligence Service „o altă) pierdere gravă despre care mi-a vorbit col. Brown“[173].

Deşi rezultatele investigaţiei referitoare la atentatul asupra lui Gheorghe Gheorghiu-Dej nu au confirmat informaţiile agentului Victor, DIE a ţinut totuşi să se laude cu măsurile luate şi să scoată în evidenţă activitatea de prevenţie pe care o desfăşura. Pe 5 octom-l brie 1961 conducerea Direcţiei a elaborat un material despre „inten-l ţiile unor conducători şi organizaţiilor de fugari din SUA şi Anglia de a organiza acţiuni de teroare împotriva unor tovarăşi din conducerea de Partid şi de Stat a Republicii Populare Române”. Cele şapte j pagini, în care se amestecau datele obţinute de la Silviu Crăciunaş cu altele, furnizate de agenţii DIE din SUA, au fost trimise „conducerii superioare de Partid şi de Stat”, adică lui Gheorghiu-Dej în persoană, care trebuie să fi fost mulţumit că spionajul comunist deconspira cu succes operaţiunile teroriste ale anglo-americanilor, salvându-i astfel viaţa. Raportul nu se referea doar la aşa-zişii teroriştі ai lui Crăciunaş, ci şi la alţi „fugari diversionişti”, antrenaţi „de autorităţile americane specializate”, adică de CIA şi FBI, împărţiţi în grupe de câte două-trei persoane, trimise în ţară clandestin, „cu misiuni criminale”, „dotaţi cu arme având mare putere de distrugere, camuflate în: stilouri, tabachere, mingi de tenis etc.“. De asemenea, s-au propus şi aprobat cu această ocazie trei măsuri, din care doar prima era concretă: „întărirea pazei şi securităţii tovarăşilor din conducerea de Partid şi de Stat”. Celelalte două exprimau intenţia DIE de a face totul pentru a pătrunde, prin intermediul agenţilor, în interiorul acestor grupări teroriste din Occident. A doua zi, pe 6 octombrie, DIE va trimite acest material şi conducerii Direcţiei a II-a Contraspionaj, rugându-l pe şeful direcţiei, pe un ton superior şi ironic, să ia „măsurile care se impun”[174].

Tot în Vara anului 1960, agentul Victor a transmis Centralei, printre altele, că MI6 a trimis clandestin în URSS o echipă de foşti militari polonezi, specializaţi în activitate subversivă: „Echipa este compusă din fostul colonel Strugalsky (fost aghiotant personal al generalului Bor Kommorowsky în etapa când acesta conducea acţiunea din Varşovia

împotriva armatelor hitleriste, în cursul celui de-al doilea război mondial). în echipă a intrat şi fostul colonel polonez Itogdan Marian Pietrowsky şi Tadeus Novakowsky, plus cpt. englez I lerbert Reordon". Crăciunaş aflase despre aceştia de la înaltele sale ¡urse, Brown şi lordul Osborne, care îi dăduseră detalii şi despre misiune. Era vorba despre stabilirea contactului cu un ofiţer sovie- l.ic trădător, „care le-ar putea furniza informaţii importante din domeniul aviaţiei sovietice şi a rachetelor"[175]. Securitatea urma să ofere informaţia partenerilor sovietici, dar în prealabil cineva a avut inspiraţia să propună verificarea ei cu ajutorul serviciului secret polonez. Pe 14 noiembrie 1960, Alexandru Drăghici, ministrul de I nterne, a trimis omologului său polonez, Wladystaw Wicha, o adresă în care îl ruga să-l informeze dacă persoanele respective, care formau „echipa de terorişti sub comanda căpitanului englez Herbert Reordon", ¡unt cunoscute în baza de date a serviciului secret din Polonia. Tovarăşii polonezi au identificat trei foşti ofiţeri care se numeau Strugalsky, dintre care doi erau refugiaţi la Londra, dar niciunul nu era în vizorul lor pentru astfel de activităţi. De asemenea, existau şi un l'ietrowsky şi un Novakowsky, ultimul aflat la Londra, dar nici aceştia, chiar dacă erau consideraţi persoane ostile regimului comunist de la Varşovia, nu figurau pe lista teroriştilor sau a spionilor Irimişi în misiune în Uniunea Sovietică. Prin urmare, Direcţia de Informaţii Externe va considera că, „deoarece datele sunt sumare, tovarăşii poloneji nu au avut posibilitatea să stabilească precis pe cine anume foloseşte serviciul de spionaj englez în scopurile sale de spionaj împotriva Republicii Populare Polone şi URSS. [...] Ar fi de dorit ca în discuţiile cu agentul Victor să se stabilească dacă persoanele din fişele respective nu sunt cumva acelea care îi sunt cunoscute ca agenţi engleji". În concluzie, aprecia DIE, este necesar „să se obţină date mai amănunţite despre persoanele care desfăşoară activitate de spionaj împotriva ţărilor socialiste"[176].

Date mai amănunţite agentul Victor nu avea de unde să ofere, astfel că Securitatea nu a putut să se mândrească faţă de consilierii sovietici de la Bucureşti că un agent al său a descoperit o amplă operaţiune de spionaj în derulare pe teritoriul Uniunii Sovietice. în loc să-şi tempereze impulsul de a minţi sau de a exagera, Silviu Crăciunaş a mărit miza, ca un jucător de poker luat de val, care îşi pierde luciditatea. A început să inventeze cu tot mai multă dezinvoltură, însă minciunile sale îşi pierdeau deja subtilitatea şi relativa concordanţă cu realitatea, transformându-se în poveşti fantastice, greu de crezut până şi de Securitate. Aşa-zisa tentativă de asasinare a lui Gheorghiu-Dej nu mai era o problemă, căci ofiţerii de Securitate se lămuriseră că în România nu se află niciun terorist trimis de Londra. însă apăruse o altă provocare, mult mai gravă, căci agentul Victor a transmis Securităţii în 1960 că Nikita Sergheevici Hruşciov, secretarul general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, era şi el vizat de temutul colonel Brown: „Un alt capitol al planului de ansamblu imaginat de Int. Serv. este asasinarea lui Hruşciov. Englezii pornesc de la ideea că astfel precum moartea lui Stalin a provocat enorme frământări în cadrul Bir. Politic şi al Comit. Centr. Executiv din PC din URSS (frământări care au durat ani de zile până când Hruşciov a reuşit să înlăture toţi adversarii politici, inaugurate după decesul lui Stalin), tot astfel asasinarea acestuia ar putea provoca alte frământări, de proporţii mult mai mari"[177].

Prin urmare, a descris după cum l-a ajutat imaginaţia planul MI6 pentru organizarea acestui important asasinat. Potrivit agentului, serviciul de spionaj britanic urma să apeleze la contractori! străini, deja experimentaţi în activităţi teroriste – iar aceştia erau români:

în acest scop, Int. Serv. organizează în prezent câteva echipe de terorişti, recrutate exclusiv dintre emigranţi. Una din echipe este formată din Codrescu, Ochiu şi Chirilă, foşti oameni devotaţi lui Oliviu Beldeanu, cu care acesta a dat lovitura contra Legaţiei RPR din Berna. Toţi trei vor fi aduşi în viitorul apropiat în Anglia şi supuşi unei instrucţiuni speciale. Ei sunt foarte

devotaţi englezilor, care — prin I. Raţiu, i-a ajutat în mod esenţial în cursul procesului de la Berna şi în anii care au urmat. Int. Serv. i-a selecţionat, considerându-i că sunt „terorişti prin structură", gata de sacrificiu de sine numai să de lovituri de mare răsunet, ca cele imaginate de Oliviu Beldeanu pe vremuri.
Ideea Int. Serv. este să folosească ocazia oferită de vizitele pe care le face Hruşciov în special în unele ţări mici sau în unele ţări din Asia, i pentru a fi încercată lovitura contra lui prin echipe de terorişti recrutate printre emigranţi, ca răspunderea să pară că revine acestora, iar asasi-| narea să aibă o explicaţie politică în ura acestora contra URSS şi a lui Hruşciov. Lordul H. Osborne şi col. Brown mi-au descris pe larg planul lor de acţiune, susţinând că orice măsuri de pază ar fi luate pentru apărarea lui Hruşciov cu ocazia vizitelor pe care acesta le face, există' totuşi momente când poate fi împuşcat sau lovit prin grenade moderne de mare eficacitate. Englezii susţin că există anumite momente când Hruşciov se află în aer liber, ieşit din avion, automobil, vilă, palat etc. | şi când lovitura contra lui poate fi dată[178]

.Pe lângă cei trei români menţionaţi, Codrescu, Ochiu şi Chirilă, agentul menţiona şi alte echipe pregătite de MI6, „o echipă ungurească deja recrutată şi instruită", dar şi o a doua, formată din „români terorişti" din care făceau parte un inginer Popescu, originar din Braşov, „şi un anume Bosniac, ambii sunt fugari din RPR, aflaţi în Anglia de aproximativ 6 ani". De ce l-ar fi informat Intelligence Service despre toate acestea pe Silviu Crăciunaş? „Col. Brown şi lordul Osborne mi-au vorbit despre acest capitol din planul lor de ansamblu, în primul rând solicitându-mi opinia şi sfatul, afirmând că în calitate de fost membru al Gărzii de Fier desigur cunosc actele de terorism săvârşite de această organizaţie şi teribilele efecte provocate."

Un prim coordonator al grupului format din Codrescu, Ochiu şi Chirilă ar ii fost Ion Raţiu, căci Oliviu Beldeanu, „cu ocazia vizitei făcute la Londra în ianuarie 1958, a lăsat o scrisoare prin care recomandă grupului său să se pună sub conducerea lui I. Raţiu dacă lui i s-ar întâmpla la un moment dat ceva grav"[179]. Aşadar, îl acuza pe binefăcătorul său, cum obişnuia să i se adreseze lui Raţiu când îl vedea, de implicare directă în această periculoasă operaţiune a MI6, iar pentru a-şi dovedi teoria a oferit următoarele detalii:
Int. Serv. a mers atât de departe cu planurile lui încât pentru a deruta eventualii „agenţi comunişti" care încearcă să culeagă informaţii despre grupul lui O. Beldeanu a luat măsuri ca Codrescu să rămână în Elveţia, Ochiu a fost deplasat în Germania, iar Chirilă în Spania, ca grupul Beldeanu să pară dispărut, neorganizat şi practic inexistent. În realitate, cu ocazia vizitei la Paris în 16 mai anul acesta Ochiu-Chirilă-Codrescu au fost aduşi clandestin la Paris şi, puşi sub conducerea lui I. Raţiu, au fost introduşi în sala de conferinţe de la Palatul Trocadero, unde a avut loc conferinţa de presă ţinută de Hruşciov. Scopul urmărit cu acea ocazie de Int. Serv. a fost, în afară de studiul situaţiei, şi să studieze reacţiile lui Ochiu-Codrescu-Chirilă şi I. Raţiu când se vor afla în faţa lui Hruşciov, ca stăpânirea emoţiilor lor să le uşureze executarea plănuitului atentat în împrejurări similare, dar în altă ţară[180].

în primul rând, trebuie spus că o parte din informaţiile oferite Securităţii de

agentul său erau adevărate. Personajele nu doar că existau, ci erau prea bine cunoscute de Securitate şi monitorizate permanent. La începutul anilor 1950, cinci tineri care fugiseră din România aveau să se întâlnească în Occident şi să formeze un grup pe care în 1955 Securitatea îl va numi „grupul terorist” sau „grupul Beldeanu”. Cei cinci se numeau Ioan Chirilă, Stan Codrescu, Dumitru Ochiu, Teodor Ciochină şi Oliviu Beldeanu, conducătorul lor. în februarie 1955, cei cinci tineri au atacat şi ocupat timp de câteva zile Legaţia României din Elveţia. Gestul lor era unul politic, căci au cerut eliberarea unor deţinuţi aflaţi în închisorile

comuniste, încercând totodată să dovedească

faptul că misiunile diplomatice ale Republicii Populare Române, inclusiv cea de la Berna, erau, în realitate, oficii ale spionajului sovietic. Lumea liberă şi exilul românesc i-au considerat luptători pentru libertate şi eroi ai luptei anticomuniste, însă la Bucureşti au fost acuzaţi de terorism[181]. Prin urmare, agentul Victor era conştient că un raport ce conţinea numele celor cinci va trezi imediat vigilenţa ofiţerilor de Securitate, care ar fi dat orice să spele ruşinea din februarie 1955, când fuseseră luaţi prin surprindere, să preîntâmpine viitoarele acţiuni ale acestora şi, în

final, să pună mâna pe toţi membrii grupului Beldeanu

.De altfel, cel mai important dintre ei era deja mort la momentul redactării raportului, dar Crăciunaş nu avea cum să ştie acest lucru. Oliviu Beldeanu, considerat extrem de periculos, a fost răpit de o echipă a Stasi la solicitarea Securităţii, după ce a fost atras într-o capcană în Berlinul de Est în vara anului 1958. Fusese eliberat de autorităţile elveţiene în octombrie 1957, înainte de a-şi fi ispăşit pedeapsa de 4 ani de închisoare, iar Securitatea s-a temut că avea de gând să organizeze şi alte acţiuni similare. Primise informaţii în acest sens de la agenţii săi externi, precum Silviu Crăciunaş, care scriseseră diverse rapoarte fanteziste referitoare la Beldeanu. Rapoartele avertizau asupra intenţiei lui Beldeanu de a ataca şi alte misiuni diplomatice şi de a pătrunde clandestin în România pentru a organiza acţiuni teroriste şi asasinate împotriva liderilor de partid de la Bucureşti sau din alte ţări comuniste. Toate aceste informaţii au convins Securitatea că trebuie să acţioneze. Desigur, serviciul secret comunist îşi făcuse o obligaţie morală din a-l captura pe Beldeanu, care trebuia să plătească pentru îndrăzneţul atac de la Berna. Adus acasă, Oliviu Beldeanu a fost anchetat mai bine de un an şi executat la Jilava, în februarie 1960.

Ceilalţi membri ai grupului, după cum menţiona şi agentul Victor, se răspândiseră prin Europa, dar nu din motivul indicat de Crăciunaş. Pur şi simplu îşi căutau un rost, stabilindu-se în final în Germania şi Spania, cu interdicţie de a mai intra pe teritoriul Elveţiei. Ion Raţiu i-a cunoscut pe toţi, căci i-a sprijinit în timpul procesului care a avut loc la Berna. Mai târziu, după ce a fost eliberat din închisoarea elveţiană Thorberg, Beldeanu l-a vizitat la Londra, ocazie cu care Raţiu i l-a prezentat şi lui Silviu Crăciunaş, care a trimis Securităţii toate informaţiile obţinute în timpul discuţiilor la care participase. Beldeanu îşi va exprima aprecierea cu privire la Crăciunaş; în februarie 1958, Centrala a fost informată de agenţii DIE de la Londra că Beldeanu îl găseşte pe Crăciunaş „unul dintre cele mai capabile şi decise elemente din «rezistenţă»„[182].

O altă informaţie adevărată, dar prezentată tendenţios de agent se referă la prezenţa lui Raţiu la Paris în mai 1960, cu ocazia „Conferinţei la vârf' organizate în capitala Franţei. „Am fost martor la faimoasa conferinţă de presă a lui Hruşciov şi am privit cu scepticism, mai târziu dovedit complet justificat, încercările lui Macmillan de a împăca lucrurile. De altfel, am scris două articole asupra acestui subiect publicate în revista săptămânală *The Tabiet* şi, în versiune prescurtată, în două numere consecutive ale ziarului *The Oregon Journal*.va nota în jurnal Raţiu, care fusese prezent la aceste evenimente politice în calitate de jurnalist, şi nu de agent MI6 în căutare de informaţii care să ajute la organizarea asasinării lui Hruşciov. într-adevăr, la Paris s-a întâlnit cu Dumitru Ochiu, unul dintre membrii grupului Beldeanu, dar nu în luna mai, în timpul conferinţei., ci în iunie. Şi acest amănunt a fost notat în jurnal: „Din nou la Paris, îl întâlnesc pe Dumitru Ochiu care îmi aduce mesaje din partea mai multor români exilaţi, aparţinând diverselor organizaţii româneşti, cerându-mi să caut obţinerea conducerii exilului românesc. L-am sfătuit răbdare şi iar răbdare, deşi nu am rămas indiferent acestei manifestaţii de apreciere şi suport"[183].

Aşadar, informaţiile însăilate de agentul Victor prezentau totuşi o urmă de credibilitate în ochii Securităţii, care era deja convinsă că Ion Raţiu este agent al Intelligence Service şi că membrii grupului Beldeanu sunt teroriştişi ar putea pregăti alte acţiuni împotriva României. Dar adevărul ar fi ieşit uşor la iveală în urma unor verificări, pe care în final Securitatea le-a făcut, ajungând la concluzia că datele referitoare la asasinarea celor doi lideri comunişti, Gheorghiu-Dej şi Hruşciov, nu sunt susţinute de probe. De altfel, informaţiile au fost trimise şi sovieticilor, care au ajuns la aceeaşi concluzie.

Cu toate acestea, în iunie 1962, când Hruşciov a vizitat România, Securitatea a preferat să ia măsuri extraordinare întrucât, „din anul 1959, Victor semnalează în continuu că împotriva URSS şi RP Române s-ar proiecta o serie de acţiuni de mare amploare ale serviciului de spionaj englez, pe linie de teroare, diversiune şi spionaj"[184]. Prin urmare, pe parcursul celor şapte zile cât a durat vizita lui Hruşciov, Securitatea şi-a

intensificat măsurile de supraveghere asupra tuturor celor bănuiţi a fi agenţi şi ofiţeri de spionaj britanic, asupra românilor care se repatriaseră din Anglia în ultimii ani şi a turiştilor britanici aflaţi în ţară în acel moment. Niciunul dintre aceştia nu a făcut vreun gest care să nu fie cunoscut de autorităţile române şi sovietice.

începând cu noiembrie 1959, Direcţia I Informaţii Externe a Securităţii, nemulţumită că este vioara a doua în cadrul „acţiunii Victor", operaţiune ce ar fi trebuit să-i aparţină, a solicitat conducerii Ministerului Afacerilor Interne trecerea agentului în coordonarea sa. Alexandru Drăghici a aprobat propunerea imediat. S-a invocat faptul că, până în acel moment, Direcţia de Contraspionaj a ţinut legătura cu agentul „în mod sporadic, foarte rar şi la intervale foarte mari, fără a se face cu el discuţii pe baza materialului primit, cât şi a instructajului pentru îndeplinirea sarcinilor pe viitor"[185]. DIE avea sarcina să clarifice problemele apărute deja în relaţia cu agentul Victor. Predarea dosarului s-a făcut de către locotenent- colonelul Holingher, pe atunci şeful Contraspionajului, care i-a transmis toate materialele locotenent-colonelului Ismail Todiriu, şeful Serviciului III din cadrul Direcţiei de Informaţii Externe. La rândul său, agentul a fost preluat de DIE la Geneva, în timpul întâlnirii conspirate din ziua de 22 noiembrie 1959, la care a fost trimis de la Bucureşti Gheorghe Vîlceleanu, acum avansat la gradul de locotenent-colonel. DIE a decis ca şeful rezidenţei de la Bruxelles, colonelul Dinar Marcarian, | să participe la această întâlnire şi să devină din acel moment ofiţerul coordonator al agentului Victor. Direcţia a II-a a primit doar sarcina de a monitoriza şi menţine legătura cu familia agentului din România, cu Eugenia, fosta sa soţie, şi cu Lilioara, fiica sa.

Cum era şi firesc, în anul 1960, imediat după acţiunea de preluare, DIE a demarat o serioasă analiză a activităţii agentului, ceea] ce Direcţia de Contraspionaj amânase să facă sau poate nu conside-l rase încă necesar. Deşi iniţiată de DIE, analiza a fost realizată împreună cu ofiţerii de contraspionaj. În curând se împlineau patru ani de când Victor se afla în misiune în Occident şi până atunci nimeni nu îi pusese la îndoială rezultatele muncii. Prima analiză s-a încheiat în ziua de 12 ianuarie 1960, iar trei zile mai târziu „prezentul referat a fost tradus pentru tov. Consilier", ceea ce înseamnă că a fost oferit spre studiu consilierului sovietic din cadrul DIE. Concluziile au fost mai degrabă pozitive, considerându-se că „nu sunt fapte din care să rezulte că agentul a trădat sau că ar fi dublu". S-a amintit că „este inteligent, are spirit de orientare, este sociabil şi putem afirma că este pregătit pentru munca de informaţii". S-a constatat şi că „o bună parte din materialele transmise de Victor au fost confirmate sau verificate şi pe alte linii", printre care întâlnirile şi discuţiile cu Oliviu Beldeanu la Londra, căci acesta recunoscuse în timpul anchetei de la Bucureşti că îl întâlnise pe Crăciunaş, sau „informaţia cu privire la sosirea în Bucureşti a unui ofiţer englez din cadrul Intelligence Service-ului", referire la inocentul într-ale spionajului Peter Woodard, care se întâlnise cu doctorul Panaitescu, informatorul Securităţii, indicându-i parola „Adams".

însă din referat reiese şi că „unele informaţii sunt generale şi neadâncite, altele sunt vădit exagerate", precum cele referitoare la „atentatul împotriva conducerii noastre de partid" sau cele despre „un număr de agenţi pregătiţi de I.S. şi în parte trimişi pe teritoriul ţării noastre". Agentul nu reuşise, până la acel moment, să stabilească „o colaborare fructuoasă şi de pe poziţii convenabile organelor noastre, cu un singur serviciu de spionaj". DIE considera că Silviu Crăciunaş cochetează cu prea multe servicii de informaţii străine în acelaşi timp. Una dintre concluzii demonstrează că Direcţia de Informaţii Externe începea să înţeleagă câte ceva din tehnica de manipulare a agentului: „Din analiza noastră rezultă că Victor află unele informaţii de la fugarii români, cunoscuţi de-ai săi, iar nouă ne raportează că le-a primit de la cadrele de conducere ale spiona-jului inamic". Prin urmare, colonelul Marcarian a primit sarcina să-l instruiască mai temeinic în timpul următoarei întâlniri: „Concomitent, fără a-l jicni, cu tact, i se va spune că unele materiale sunt generale, altele ne

par exagerate, şi i se va atrage atenţia ca să procedeze cu inult discernământ când află unele informaţii deoarece exagerările nu sunt în folosul nostru"[186].

Nu ştim cât de mult tact a dovedit colonelul Marcarian în timpul întâlnirii din vara anului 1960, însă agentul Victor nu a devenit nici pe departe mai reţinut, servindu-i coordonatorului povestea atentatului asupra lui Hruşciov şi încăpăţânându-se să afirme că Gheorghiu-Dej este şi el în pericol. Din acest motiv, DIE a continuat să-i analizeze activitatea, iar semnele de întrebare s-au înmulţit. Pe 23 noiembrie pe biroul lui Alexandru Drăghici a fost depus un nou referat, semnat de şefii celor două direcţii, colonelul Nicolae Doicaru şi maiorul Neagu Cosma, pe care Drăghici l-a aprobat imediat.

S-a apreciat din nou că Victor furnizase un volum consistent de informaţii, ceea ce era un lucru pozitiv, dar informaţiile referitoare la operaţiunile pe care MI6 le-ar fi organizat în România tot „nu se verifică". Nici în acel moment DIE nu-l suspecta de rea-credinţă, ci mai degrabă de a fi căzut într-o capcană, manipulat de britanici. „Oricâtă încredere ar avea şefii de la Intelligence Service în Victor, credem mai puţin verosimil că aceştia să discute cu el probleme aşa de importante şi serioase", se afirma în raport. Teroriştii trimişi în România erau de negăsit, statul-major care ar fi trebuit să funcţioneze clandestin nu fusese identificat, iar după toate verificările şi cercetările întreprinse — cum a fost cazul Adelei Călinescu —, „a rezultat că cele mai multe din elementele semnalate de Victor ca fiind în contact cu serviciul de spionaj englez sunt femei de moravuri uşoare, oameni bătrâni, compromişi, sau care lucrează în domenii de activitate în care nu au legătură cu informaţii. Câteva din aceste persoane sunt arestate sau decedate. Ori, din acţiunile lichidate, rezultă că englezii nu se sprijină efectiv pe astfel de elemente, iar dacă le folosesc o fac în scopuri secundare sau de dezinformare, acoperindu-şi prin aceasta activitatea lor"[187].

Opinia generală era că agentul fusese descoperit de contraspionajul britanic. Unele voci ar fi putut să susţină şi teoria trădării sale, ce urma a fi dovedită, dar niciunui ofiţer DIE nu-i trecea prin cap că pur şi simplu ar fi putut să inventeze:

Nu este întâmplător nici faptul că una din principalele surse ale lui Victor este tocmai colonelul Brown, despre care organele sovietice, la cererea noastră, ne-au comunicat că face parte din serviciul de contra- informaţii a Direcţiei de Informaţii Engleze. Pentru a nu trezi bănuieli lui Victor şi a-i lăsa impresia că englezii au nevoie de el în continuare, îl pun în legătură cu diverse „personalităţi" care în mod oficial sunt cunoscute ca vârfuri ale serviciilor de spionaj şi organizaţiilor internaţionale anticomuniste. Victor arată în rapoartele sale că este solicitat nu numai de englezi pentru colaborare informativă, ci în acelaşi timp de americani, nemţi, elveţieni, israelieni etc. Noi credem că aceasta este otactică folosită de englezi pentru a nu crea suspiciuni lui Victor că este depistat de către ei. Întrucât continuarea muncii cu Victor în condiţiunild care s-au creat prezintă un pericol serios se impune clarificarea întregii situaţii a acestuia, motiv pentru care propunem aducerea lui Victor la Berlin, Praga sau Budapesta unde să se discute cu el în mod deschis! problemele de mai sus şi să i se facă o analiză a muncii în vederea linieij de urmat în viitor[188].

Prin urmare, următoarea întâlnire ar fi trebuit realizată pe unj teritoriu mai puţin ostil, în condiţii favorabile de lucru, unde agen-| tul putea fi studiat şi verificat pe îndelete, timp de cinci-şase zile.j Marcarían trebuia să-l convingă să vină în capitala unei ţări socialiste fără să-i trezească vreo bănuială, căci agentul mai revenise o dată în ţară, în 1950, pentru a ajunge în final într-o celulă. DIE a luat în calcul şi scenariul răpirii, căci i-a transmis lui Marcarían că „în cazul când la discuţia cu Victor în unul din oraşele menţionate se va constata nesinceritate din partea lui va fi adus în ţară". De asemenea, telegrama către colonelul DIE menţiona că „pentru a-i întări convingerea că organele noastre îşi menţin încrederea în el îil veţi da suma de 4 000 [de] dolari"[189].

Întâlnirea prevăzută pentru sfârşitul anului 1960 la Bruxelles, I în timpul căreia Marcarían trebuia să-l convingă pe Crăciunaş să vină în Berlinul de Est, Praga sau Budapesta, a avut loc până la urmă în Luxemburg, în anul următor, pe 7 şi 8 ianuarie 1961:1 Colonelul Marcarían se afla în SUA, cu o nouă misiune în cadrul rezidenţei. în aceste condiţii, la întâlnire au fost desemnaţi să participe maiorul Gheorghe Vîlceleanu şi căpitanul Florian Plăiaşu. Au plecat din România imediat după sărbători, pe 3 ianuarie, ieşind din ţară prin punctul de frontieră Curtici. S-au oprit la Bruxelles, chiar dacă întâlnirea urma să aibă loc în Luxemburg, pentru că rezidenţa DIE din Belgia primise sarcina să-i sprijine pe cei doi în timpul misiunii.

în acel moment, Belgia trecea printr-o perioadă tulbure din punct de vedere politic şi social, iar şeful rezidenţei DIE a atras atenţia asupra acestui lucru, văzând în el un posibil obstacol în calea misiunii. în urmă cu şase luni, Congo îşi proclamase independenţa, iar viitorul premier, Patrice Émery Lumumba, şeful Mişcării Naţionale Congoleze, acuzat pe nedrept că se afla sub controlul URSS, urma să fie asasinat într-un mod sălbatic de belgieni pe 17 ianuarie 1961, sub privirea aprobatoare a CIA. într-o telegramă trimisă în dimineaţa zilei de 7 ianuarie 1961, rezidenţa DIE din Bruxelles a propus anularea misiunii, menţionând că „situaţia în ultimele zile s-a agravat. H în acest sens, toate unităţile militare, poliţia şi jandarmeria sunt în I stare de alertă permanentă. De asemenea, într-o serie de centre | muncitoreşti care constituie puncte obligatorii de trecere spre I Luxemburg s-au luat măsuri deosebite. Atmosfera generală fiind I încărcată, oficiile diplomatice prietene evită deplasările pentru a nu da loc la provocări. în această situaţie, rezidenţa cere aprobarea să wc renunţe la întâlnirea cu V. şi aşteaptă ordinul Centralei"[190]. De la Bucureşti, colonelul Aurel Moiş le-a răspuns „să analizeze la faţa locului toate posibilităţile existente"[191], ceea ce însemna că şeful rezidenţei avea libertatea să decidă el însuşi dacă echipa de la Bucureşti se va deplasa sau nu în Luxemburg pentru a continua misiunea.

Locotenent-colonelul Romeo Popescu, şeful rezidenţei, i-a convocat pe Vîlceleanu şi Plăiaşu. Li s-a alăturat şi căpitanul Ungureanu, iar ilupă o analiză a situaţiei s-a decis continuarea misiunii. Starea de spirit a ofiţerilor

de Securitate Vîlceleanu şi Plăiaşu era tensionată, căci se ştiau monitorizaţi de serviciul de contrainformaţii belgian, care voia să afle de ce sosiseră la Bruxelles chiar în acele momente complicate. Cu o zi în urmă, pe 6 ianuarie, cei doi se plimbaseră pe jos prin Bruxelles aproape întreaga zi pentru a descoperi filajul, observând că „după noi venea un cetăţean pe care îl văzusem pe trotuarul de vis-a-vis de sediul Legaţiei noastre". Apoi „un alt cetăţean care ne «căuta» foarte îngrijorat după ce probabil ne «scăpase» din observare, deoarece noi coborâsem într-un subsol unde simulam că vrem să privim la o vitrină. Individul, neştiind precis unde sun- tem, a coborât foarte repede în subsolul respectiv şi dând cu ochii de noi a încercat să mascheze intenţia şi s-a repezit la un telefon ce era în apropiere însă destul de stângaci. Am observat că nu avea nicio intenţie să dea telefon deoarece în mod normal trebuia să introducă trei fise şi apoi să ridice receptorul, ori el a procedat tocmai invers. A ridicat receptorul şi a început să formeze numere la întâmplare"[192].

Au fost urmăriţi inclusiv pe drumul spre graniţă, până în oraşul de frontieră Arlon, însă din acel moment ofiţerii belgieni de contraspionaj au dispărut pe neaşteptate. Echipa s-a cazat la Hotelul Kons din vecinătatea Place de la Gare din Luxemburg. întâlnirea urma să aibă loc seara, la ora 19.00, aşa încât cei patru au decis că era timp pentru o plimbare, doi dintre ei cu maşina, iar ceilalţi doi pe jos, pentru a se convinge că nu sunt urmăriţi în capitala Marelui Ducat.

Romeo Popescu a împărţit membrilor echipei sarcinile identificării şi supravegherii locului de întâlnire, precum şi realizarea contra- filajului, în timp ce Vîlceleanu lua contact cu Victor. întâlnirea a avut loc potrivit planului, agentul fiind invitat de Vîlceleanu la restaurantul Cravat, după ce Plăiaşu a preluat materialele aduse de el şi a dispărut pe străzile liniştite ale oraşului. Crăciunaş venise la întâlnire cu un raport informativ de 304 pagini şi cu manuscrisul cărţii sale *The Lost Footsteps,* care tocmai se publicase la Londra şi urma să fie lansată peste doar câteva zile.

Vîlceleanu i-a propus ceea ce se stabilise la Bucureşti, oferindu-i mai multe variante pentru următoarea întâlnire, Germania Democrată, Cehoslovacia sau Ungaria, iar Victor a fost de acord, stabilind împre-l ună ca întâlnirea să aibă loc în Berlinul de Est în ziua de 4 martie I 1961. Cel mai probabil, agentul a acceptat pentru că pur şi simpluB nu era în situaţia în care ar fi. putut să refuze, dar este limpede că l nu avea de gând să calce în ţările despre care îi vorbise Vîlceleanu, ■ temându-se de o eventuală răpire. A luat cei 4.000 de dolari decla-l rându-se „mulţumit", însă vigilenţa agentului Victor nu putea fi ' adormită nici măcar cu o astfel de sumă.

Şi nu s-a dus la Berlin. Iniţial a amânat data stabilită, apoi a refuzat pur şi simplu, pretextând că fusese avertizat de colonelul 1 Brown ca nu cumva să facă o călătorie în Germania deoarece ar putea fi răpit de Securitate. în plus, în anul 1961 capitala Germaniei I de Est trecea prin evenimente dramatice, ce l-ar fi putut pune în I pericol, căci era anul în care se ridica Zidul Berlinului.

DIE nu avea de gând să-l răpească decât dacă ar fi tras conclu-l zia că agentul trădează. Voia doar să-l avertizeze că se lasă mani- 1 pulat de ofiţerii de contraspionaj britanici şi că nu peste mult timp I ar putea fi arestat. Acasă, la Bucureşti, îl aştepta familia, iar opţi- I unile sale, considera Direcţia de Informaţii Externe, păreau să se fi redus la două: să trăiască în închisoare la Londra sau în libertate I la Bucureşti. în martie 1961, Nicolae Doicaru a notat pe marginea 1 unui document că un ofiţer al Direcţiei de Contraspionaj ar trebui 1 să-l întâlnească din nou, cât mai repede, şi să-i spună „direct lui I Victor că trebuie să vină acasă, căci el este încercuit de oamenii I serv. englez şi nu are nicio altă cale. Ştim că ei îi pregătesc provocări. 1 De altfel, şi materialele date referitor la atentate sunt numai legende I care, verificate de organele interne, nu pot rezista"[193].

Crăciunaş însă a continuat să se eschiveze, deşi simţea că între el şi serviciul de informaţii comunist se crease o stare de tensiune ce i-ar fi putut complica viaţa. Lunile treceau şi, cu fiecare întâlnire evitată sau amânată, iritarea DIE creştea. în plus, valoarea rapoartelor lui Victor rămânea îndoielnică, întrucât exagera tot mai des. Prin urmare, şeful direcţiei de spionaj a solicitat implicarea în operaţiune a altor agenţi de la Londra care să-l monitorizeze pe Crăciunaş în încercarea de a descoperi date compromiţătoare. Trebuia lămurit, o dată pentru totdeauna, care era jocul agentului Victor.

Din ordinul de misiune al DIE, întocmit pentru rezidenţa Londra pentru perioada 1 aprilie – 31 decembrie 1961, reiese că printre cei care au primit această însărcinare s-a aflat agentul Corvin, cel care furase corespondenţa lui Viorel Tilea cu Peter Woodard şi Silviu Crăciunaş. Unul dintre cei mai eficienţi şi mai longevivi agenţi ai Securităţii de la Londra, agentul figurează în documentele DIE cu mai multe nume conspirative, precum Sandu, Sotir sau Page. Deşi ¡ivea talentul de a se strecura noaptea sau dimineaţa devreme prin casele sau birourile românilor din exil pentru a sustrage documente – Tilea nu era decât una dintre victimele sale agentul nu era hoţ de meserie, ci om de afaceri, unul dintre puţinii de succes din rândul comunităţii de români din Marea Britanie.

Numele lui era George Pop. Fugise din România şi se stabilise definitiv la Londra în 1948. începând cu anul 1956 a intrat în atenţia Securităţii, care a organizat întâlniri cu el în vederea recrutării. Planul s-a concretizat după ce Pop a contactat Agenţia Economică a României cu intenţia de a cumpăra şi importa o cantitate de lemne din România. în februarie 1958, când Silviu Crăciunaş tocmai îşi încheia prima vizită la Londra, Pop devenise deja agent. Iniţial, DIE l-a îndemnat să-şi petreacă timpul în anturajul lui Viorel Tilea, apoi în cel al lui Ion Raţiu, cu care a colaborat strâns. Pop a trimis informaţii despre toţi românii de la Londra care se aflau în vizorul Securităţii, dar nu s-a oprit aici, căci în rapoartele sale tema exilului a fost surclasată de altele, de mai mare interes pentru DIE. Lansându-se în afaceri, şi-a extins anturajul, cultivând cu răbdare relaţii cu politicieni, militari şi oameni de afaceri din Marea Britanie sau din alte ţări. Această legendă, a omului de afaceri ambiţios, i-a oferit pretextul ideal pentru a călători în toată lumea, fiecare voiaj acoperind, de regulă, o misiune secretă. A scris note informative deopotrivă despre Tilea, Raţiu sau Crăciunaş şi despre bazele americane aflate pe teritoriul Spaniei. în 1958 ofiţerii KGB i-au felicitat pe colegii lor din DIE, cu precizarea că din informaţiile primite de la Bucureşti „în problemele politicii externe a SUA, 21 de materiale au prezentat interes şi au fost folosite", Moscova considerând că, „în problemele politicii externe, [DIE] are posibilităţi de a procura date documentare"[194]. Era şi meritul lui George Pop, care obţinuse

numeroase informaţii despre armata americană chiar din interiorul Comandamentului SUA din Spania.

Tot agentul Sandu a fost cel care a aflat că „americanii, respectiv guvernul SUA, pregăteşte un atac [sic!] împotriva Cubei", referindu-se la ceea ce a devenit cunoscut în istorie drept invazia din Golful Porcilor. Unii

ar putea spune că a fost mai degrabă norocos, dar un agent valoros îşi face norocul cu mâna lui. Prin intermediul a doi nepoţi ai ducelui Primo De Rivera, Pop a reuşit să se împrietenească cu un important om de afaceri cubanez care vizita Londra şi a obţinut de la lăudărosul afacerist informaţia legată de invazie, precum şi de faptul că „atacul urmează să înceapă peste circa două luni de zile"[195]. Nota a fost trimisă la Bucureşti de rezidenţa DIE din Londra în ziua de 23 februarie 1961, iar debarcarea pe plajele cubaneze a avut loc în dimineaţa zilei de 17 aprilie, întocmai cum fusese informat agentul.

Anii au trecut, iar Pop a devenit reprezentant în România al unor mari companii britanice, precum British Aerospace Company sau Rolls-Royce, făcând afaceri nu doar cu regimul comunist de la Bucureşti,! ci oriunde în lume identifica o oportunitate. A devenit şi membru al masoneriei, fiind primit în rândul membrilor lojei The Manor of Stanestaple (nr. 6764). Dar chiar şi după ce a cunoscut succesul, nu a refuzat niciodată solicitările Securităţii de a scrie mărunte note informative despre viaţa şi activitatea românilor din Londra[196]. în primăvara anului 1961 a primit sarcina să-i exploateze informativi atât pe Silviu Crăciunaş, cât şi pe soţia sa, „elemente fugare cu care se află în relaţii"[197]. George Pop mai scrisese note informative despre j cei doi, dar acum fusese instruit să-i urmărească pe soţii Crăciunaş. I Peste câteva luni, pe 15 septembrie, generalul Nicolae Doicaru a reconfirmat sarcina agentului printr-o rezoluţie scrisă pe una din notele} rezidenţei de la Londra: „prin agentul Sandu să verificăm pe Crăciunaş] şi să identificăm elementele prevăzute a fi folosite de duşman"[198].

într-adevăr, agentul Sandu a făcut de toate pentru Securitate. I A furat sau fotografiat documente, a iscodit membrii exilului romă-l nesc de la Londra sau din alte capitale europene, a dezvăluit inten-l ţiile oamenilor de afaceri britanici care aveau interese economice în România, a redactat documente în care analiza politicienii de la Londra cu care se împrietenise. Viaţa lui, monitorizată pas cu pas de Securitate, nu avea nimic monoton. întrucât DIE a bănuit la un moment dat că era agent dublu – această suspiciune fiind generată! de agentul Victor, care comunica adesea la Bucureşti că George Pop . lucrează pentru Intelligence Service –, în timpul vizitelor la Bucureşti Securitatea i-a urmărit fiecare mişcare, fie că era vorba de o întâlnire cu diplomaţii britanici din România, de o partidă de sex cu o prostituată în apartamentul său de la Hotelul Intercontinental sau de o întâlnire de afaceri cu şeici din Orientul Mijlociu.

Cu ajutorul lui Pop, Direcţia de Informaţii Externe a reuşit să recruteze pe unul din românii cei mai ostili regimului comunist de la Bucureşti: fostul ambasador Viorel Tilea. Deşi demis din această funcţie în 1940, Tilea a fost considerat multă vreme cel mai important membru al comunităţii româneşti din Anglia. Era controversat şi respectat în egală măsură, atât de românii din exil, cât şi de Securitate, căci încă beneficia de recunoaşterea unor importanţi politicieni britanici, care îi deschideau în continuare uşile de la Foreign Office, de la Home Office sau de la Palatul Westminster. însă la sfârşitul anilor 1950 Tilea se afla într-o situaţie financiară precară, copleşit de datorii. în decembrie 1959 George Pop a informat DIE că „starea lui morală în prezent este extrem de scăzută şi chiar în trecutul apropiat ajunsese la o asemenea disperare încât era pregătit şi decis să se sinucidă. Faptul că nu s-a sinucis se datoreşte că una din afacerile lui din Spania părea să aibă o şansă de succes şi între timp s-a născut băiatul (Ion) care i-a schimbat puţin înclinaţia spre sinucidere".Pop nu greşea cu nimic, căci Viorel Tilea trecea într-adevăr |irintr-o perioadă dificilă. Din cauza unei naşteri premature, fiul său, Ion, suferea de o severă boală neurologică ce necesita îngrijiri speciale şi cheltuieli semnificative pentru tratament, iar situaţia financiară a fostului ambasador era proastă. Găsind că este un moment prielnic, Securitatea şi-a făcut curaj pentru a organiza un prim contact cu Tilea. Acest lucru s-a întâmplat la îndemnul autoritar al şefului DIE, Nicolae Doicaru, care în martie 1961 a notat pe marginea unui material documentar referitor la Tilea că „se vorbeşte de un an de contactarea lui, dar nu vrem să ne mişcăm din loc". Contactul trebuia „temeinic organizat", din moment ce Tilea „este un vechi spion englez", urmând a se specula pe cât posibil dificultăţile sale financiare. Pentru această întâlnire a fost trimis un ofiţer de la Bucureşti, conform legendei, funcţionar al Ministerului Comerţului Exterior, care să deschidă discuţii despre eventuale raporturi comerciale dintre firma lui Tilea şi companiile de stat româneşti, pentru că Tilea era considerat nu doar spion englez, ci şi „element avar după bani". După mai bine de un an de pregătiri, în decembrie 1961, acesta a ajuns la Londra, însă operaţiunea nu a fost temeinic organizată, aşa cum ordonase Doicaru. Deoarece nu vorbea limba engleză, ofiţerul DIE trimis de la Bucureşti nu a fost în stare să găsească singur adresa lui Viorel Tilea. Cu ordin de la Bucureşti să nu contacteze pentru sprijin nici ambasada, nici rezidenţa, după câteva zile s-a întors acasă cu coada-ntre picioare, plângându-se în raportul său pe mai multe pagini de dificultăţile întâmpinate de cei care păşesc pentru prima oară în Londra.

După această operaţiune eşuată a DIE, o perioadă nu s-a mai întâmplat nimic. însă mai târziu, în 1963, generalul Nicolae Doicaru a reluat acţiunea, de această dată Gilbert', cum fusese botezat Tilea de ofiţerii DIE, fiind contactat de şeful rezidenţei de la Londra. La acea primă întâlnire, Tilea „a avut o atitudine rezervată, rece, însă nu s-a manifestat duşmănos. [...] Deşi sursa noastră a accentuat în câteva rânduri că ţara noastră importă din Anglia în principal maşini şi utilaje (obiecte ale firmei sale)", Tilea a păstrat discuţia în termeni vagi, acceptând alte întâlniri pe viitor. Nu a realizat că din acel moment prima etapă a recrutării sale era deja încheiată. DIE a mai avut nevoie de doar doi ani pentru a finaliza procedura, timp în care i-a promis că îi redă cetăţenia şi averea confiscată în România. în anul 1965, după ce serviciul secret comunist a obţinut acordul lui Nicolae Ceauşescu şi al lui Ion Gheorghe Maurer, Tilea a devenit agent de influenţă al Securităţii. Când se întâlnea cu el, maiorul DIE Aurel Florea îl recompensa cu 100 de lire sterline pentru sprijinul acordat. Din când în când, îi aducea şi câte o sticlă de ţuică bună sau salam de Sibiu. Tilea, precizează telegramele DIE, era „foarte j satisfăcut de gestul nostru, exprimându-se «ştiam că voi fi ajutat de fraţii mei din ţară şi

* Un alt nume conspirativ folosit de ofiţerii de Securitate pentru Viorel Tilea a fost Halifax.

te rog să le transmiţi profundele mele mulţu-l miri pentru ajutorul acordat,

le voi fi recunoscător», ultimele cuvinte au fost rostite cu lacrimi în ochi".

Desigur, datorită personalităţii sale, Viorel Tilea nu a fost considerat un simplu informator. Ofiţerii DIE nu au îndrăznit să-i solicite să scrie personal note informative, ci l-au folosit doar pentru a influenţa opiniile şi acţiunile politicienilor britanici sau ale românilor din exil, potrivit obiectivelor regimului comunist de la Bucureşti. Chiar şi simpla lui neutralizare era o victorie importantă a Securităţii, căci din 1965 Tilea nu s-a mai manifestat public împotriva regimului comunist de la Bucureşti. Una dintre ţintele pe care ofiţerii de Securitate i le-au pus în faţă în timpul discuţiilor a fost Ion Raţiu, ceea ce stârnea în Tilea un „acces de furie împletit cu înjurături", întorşi la birou, aceştia notau cu satisfacţie în telegramele către Bucureşti reacţiile lui Tilea; spunea: „îi voi arăta eu acestui măgar de nepot ce îmi este"[199].

Prin urmare, Viorel Tilea nu a scris note informative despre ceilalţi membri ai exilului de la Londra, dar le-a povestit ofiţerilor de Securitate despre rostul fiecăruia dintre ei. Le-a vorbit inclusiv despre Silviu Crăciunaş, care n-ar fi obţinut permisul de reşedinţă în Marea Britanie fără sprijinul său şi al lui Ion Raţiu, aşa cum preciza şi George Pop într-o notă informativă din decembrie 1959: „Relaţiile cu Crăciunaş continuă şi în prezent, îndeosebi că Tilea l-a sprijinit moralmente (cu influenţa sa) faţă de autorităţi ca să obţină permisul de şedere în Anglia"[200]. De altfel, Securitatea a aflat multe din informaţiile despre viaţa personală a lui Tilea şi despre proiectele sale politice şi de la Crăciunaş, manipulându-i în final pe amândoi, astfel încât, în decursul anilor, să susţină împreună puncte de vedere şi acţiuni favorabile regimului comunist.

Un alt agent al DIE de la Londra căruia i-a solicitat la un moment dat să obţină informaţii despre Silviu Crăciunaş a fost Barbu Călinescu, fiul fostului prim-ministru Armând Călinescu, asasinat de legionari în septembrie 1939. Tatăl său îl trimisese la Londra încă din 1938, în urma unor ameninţări potrivit cărora legionarii intenţionau să-l răpească. Când a ajuns în capitala britanică, era un adolescent, avea doar 16 ani. A terminat liceul, apoi a studiat arhitectura la Cambridge. În vara anului 1968 DIE l-a recrutat ca informator pe baza „sentimentelor patriotice" şi a „cointeresării materiale", cu sarcina de a informa Centrala despre activitatea românilor din exil. Mai târziu Călinescu s-a aflat chiar la conducerea unei asociaţii româneşti care susţinea regimul lui Nicolae Ceauşescu şi care se poziţionase în competiţie cu organizaţia condusă de Ion Raţiu.

Barbulino, cum îl strigau prietenii săi români din Londra, nu a făcut o carieră în arhitectură, căci în realitate era un arhitect mai degrabă modest, aşa cum nu a excelat nici în activitatea de agent secret comunist, precum neobositul George Pop. Obişnuia să-i spună ofiţerului de legătură că „român s-a născut şi român va muri", că nceptase deci colaborarea cu Securitatea din motive patriotice, dar în realitate banii îl mânaseră pe acest drum. Nu s-a descurcat niciodată bine din punct de vedere financiar, dar Securitatea l-a sprijinit, oferindu-i importante sume de bani sau vacanţe în România. Totuşi, în noiembrie 1969, DIE a renunţat la agentul Wright, numele său conspirativ, pentru că „aportul informativ este redus, atât ca volum, dar mai ales sub raport calitativ". Era aşadar considerat un agent mediocru, fără valoare. Barbulino nu a rezistat prea mult fără sprijinul Securităţii şi, în mai 1970, s-a dus singur la Ambasada României de la Londra şi i-a rugat pe ofiţerii DIE să-l reintroducă în agentură, iar spionajul comunist a acceptat.

Probabil legătura a fost reluată pentru că Securitatea a înţeles că era totuşi o eroare să renunţe la colaborarea cu singurul fiu al lui Armând Călinescu, fie el şi neperformant. În acea perioadă, Securitatea hotărâse deja că era mai bine să uite că în februarie 1933, în timpul grevei muncitorilor de la Atelierele Griviţa, Armând Călinescu, pe atunci

subsecretar de stat în cadrul Ministerului de Interne, acționase „împotriva mișcării revoluționare, muncitorești, contribuind nemijlocit la reprimarea luptelor ceferiștilor", după cum menționa un referat al cercetătorilor de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din București, realizat la începutul anilor 1970 special pentru conducerea Securității. însă același referat amintea și că „A. Călinescu a devenit, pe de altă parte, unul dintre cei mai energici oameni politici burghezi care au combătut legionarismul și hitlerismul", ceea ce i-a fost fatal. Așadar, personalitatea lui Armând Călinescu „s-a integrat în istoria României". Cine ar fi fost mai potrivit să participe în neobosita luptă a Securității împotriva legionarilor împrăștiați în toată lumea, cine ar fi putut acuza cu mai multă legitimitate decât agentul Wright, fiul fostului prim-ministru asasinat?

Prin urmare, DIE a încercat să-l implice în mai multe operațiuni de propagandă și l-a îndemnat să acționeze pentru recuperarea memoriei tatălui său, mai precis să facă demersuri pentru publicarea celor opt caiete care conțineau memoriile lui Armând Călinescu și care se aflau sub cheie în sediul Securității. în paralel, l-au dirijat cu mai multă răbdare și i-au recomandat să fie mai agresiv în culegerea informațiilor despre activitatea „emigrației române reacționare" de la Londra, mai ales a lui Ion Rațiu. L-au instruit să folosească indigoul simpatic, să înregistreze pe ascuns pe bandă de magnetofon sau să fotografieze documente și l-au aruncat din nou în luptă, de această dată cu alte nume conspirative, Petrescu și I Popescu. Barbu Călinescu a continuat să scrie rapoarte despre romă-l nii aflați la Londra, ofițerul de legătură cerându-i „să cultive și să exploateze informații" despre cei mai importanți dintre ei. Cele despre Silviu Crăciunaș nu s-au păstrat sau au fost transmise doar verbal. Sau poate agentul Wright pur și simplu nu a fost în stare să-l exploateze pe agentul Victor, căci dosarul său conține puține referiri la acesta. Printre ele, o notă din septembrie 1972 menționa că, din punct de vedere material, Crăciunaș face parte dintre „oamenii care o duc cel mai bine"[201].

Spre deosebire de Barbu Călinescu, fostul jurnalist Ion Murgu, stabilit și el în Anglia, a fost mult mai activ și mai folositor Securității. În trecut, la sfârșitul anilor 1930, acesta fusese corespondent la Londra al unor ziare românești, apoi secretar de presă în cadrul Ambasadei României între 1940 și 1941 și secretar cultural între 1946 și 1948, când a fost destituit și a refuzat să se mai întoarcă în România. Murgu devenise agent al Serviciului Special de Informații, precursorul Direcției de Informații Externe a Securității, încă din 1946, dar în 1948 a renunțat la colaborarea cu serviciul secret. Zece ani mai târziu, în 1956, a fost din nou recrutat, de data aceasta de DIE, pentru care a lucrat mai bine de 20 de ani, semnând notele și rapoartele cu diferite nume: Răzvan, Dragoș, Traian, Mihai, Dan sau Stanciu. Dintre toți informatorii Securității de la Londra, Murgu a ieșit în evidență prin dibăcia cu care și-a discreditat victimele. Persoanele care figurau în rapoartele sale secrete erau descrise denigrator, în contradicție cu atitudinea măgulitoare pe care Murgu o afișa în prezența lor. De altfel, chiar alți informatori ai DIE îl caracterizau ca fiind „un ticălos și un murdar cum nu ai să mai găsești altul în Anglia"[202].

La Murgu va apela DIE pentru a încerca să-i identifice la Londra pe membrii români ai echipei teroriste ce urma să organizeze asasinarea lui Gheorghiu-Dej. „Despre Moraru și aceste elemente s-a dat sarcină lui Stanciu să-i caute", dar informatorul nu a reușit să-l găsească, precizând doar că Moraru lucrase la hotelul Ritz, iar „în prezent lucrează la un club de noapte, care nu a putut fi identificat". Sub numele conspirativ Dragoș, același Murgu a scris o lungă descriere a lordului Birdwood, după ce Silviu Crăciunaș l-a indicat în rapoartele sale drept unul dintre politicienii conservatori care coordonează operațiunile MI6 ce vizau România. Murgu a confirmat teoria lui Crăciunaș, afirmând că Birdwood se ocupă de „strângerea de material informativ pe alte căi decât cele întrebuințate oficial de autoritățile engleze"[203]. Agentul va contribui și la decizia DIE de a-

l răpi pe Oliviu Beldeanu, căci numeroase note informative semnate de el

au făcut referire la „noi intenţii ale fugarilor (Beldeanu) cu privire la atacarea reprezentanţelor noastre diplomatice", afirmând
i .i a obţinut noi indicaţii „de la Beldeanu de a ataca curierii diplomatici ai RPR-ului"[204]. Despre Silviu Crăciunaş agentul Stanciu a :cris note informative începând cu anul 1957, dar încă nu primise indicaţii să-l urmărească în mod special. Mai târziu, la începutul ¡inilor 1960, se va alătura însă la ordinul DIE agentului Sandu, cei iloi informatori fiind desemnaţi să-l monitorizeze îndeaproape pe < Irăciunaş.

Prin urmare, stabilit la Londra, Silviu Crăciunaş va fi supravegheat permanent de Direcţia de Informaţii Externe a Securităţii cu ajutorul agenţilor activi în comunitatea de români. Nu ne îndoim de l'aptul că MI5 sau Scotland Yard au făcut acelaşi lucru, folosindu-se de alţi agenţi, români sau englezi, care au primit sarcina să descopere orice detaliu ce ar fi indicat o conduită dubioasă şi ar fi justificat neîncrederea. De exemplu, Sanda Crăciunaş a întreţinut o relaţie de prietenie cu Marie-Jeanne Livezeanu, soţia lui Alastair MacDonald, iar soţii MacDonald au intrat repede în anturajul familiei Crăciunaş. Cei doi, Marie-Jeanne şi Alastair, s-au cunoscut la Viena, probabil la sfârşitul anilor 1940, Alastair fiind pe atunci ofiţer în armata Marii Britanii. A fost repede cucerit de fosta prim- balerină a Teatrului de Operă şi Balet din Bucureşti, iar după ce s-au căsătorit, cei doi s-au stabilit la Londra. DIE a încercat să o recruteze pe Marie-Jeanne, însă operaţiunea a eşuat lamentabil. S-a descoperit că aceasta îi spunea totul soţului ei, iar după ce ofiţerul DIE care se întâlnea cu Marie-Jeanne a fost deconspirat şi expulzat de autorităţile de la Londra, s-a considerat că femeia era agentă a serviciilor de informaţii britanice. În privinţa lui Alastair MacDonald DIE nu s-a lămurit niciodată „care este adevărata lui profesie" şi nici nu a putut „stabili precis ce ocupaţie are", dar era convinsă că este ofiţer de informaţii. Agentul Victor a contribuit la formarea acestei opinii, dar probabil că de data aceasta nu a exagerat, căci apartenenţa lui MacDonald la Scotland Yard, Special Branch sau MI5 era posibilă, deşi nu au fost identificate dovezi în acest sens. Alastair MacDonald vorbea perfect limba română, iar un alt agent al DIE a transmis Securităţii că „este în serviciul poliţiei engleze însărcinat cu supravegherea românilor din Londra".

Cu toate că erau prieteni de familie, Silviu Crăciunaş nu s-a sfiit să-i menţioneze pe amândoi în rapoartele sale. Despre Marie-Jeanne a scris încă din 1949. Pe atunci se afla la Viena, în prima sa misiune, iar de la Gelu Belu a aflat că De Ravegnel, căpitan în cadrul serviciilor de informaţii franceze, are o legătură amoroasă „cu dansatoarea Livezeanu", din cauza căreia voia să-şi părăsească familia. Un deceniu mai târziu, după ce s-au împrietenit la Londra, agentul Victor a continuat dezvăluirile: „Marie-Jeanne mi-a vorbit despre tinereţea ei, şcoala de balet, primă balerină la opera din Viena, activitatea ei pentru serviciul francez de informaţii (alături de Gelu Belu, cu care este de atunci f. bună prietenă) şi activitatea ei pentrul serviciul englez de informaţii, atrasă de Alastair MacDonald, cu care apoi s-a căsătorit şi a plecat în Anglia". Mai important era însă soţul ei, despre care Crăciunaş a susţinut de nenumărate ori, încercând! să şi dovedească această informaţie, că „face parte din Intelligencel Service"[205]. Dacă era adevărat, ne putem imagina că după fiecare! întâlnire prietenească între cele două familii, atât Crăciunaş, cât şi MacDonald se aşezau să-şi scrie notele informative, unul către DIE, celălalt către MI5.

O altă persoană cu care Crăciunaş s-a întâlnit adesea la Londra, dar cu care nu a reuşit să lege o relaţie de prietenie, a fost Edwin George Boxshall, ofiţer de informaţii britanic născut la Bucureşti. Loco- tenent-colonelul Boxshall nu a avut niciodată încredere în Crăciunaş,! afirmând că multe din istoriile susţinute de acesta sunt neadevărate,I dar a preferat să îl analizeze de la distanţă decât să intervină şi să contracareze acţiunile agentului Victor. în noiembrie 1962, Ion Raţiu l-a rugat să încerce să afle

câte ceva despre trecutul prietenului său, l însă Boxshall i-a răspuns că „nu poate să mă ajute să-l verific pe Silviu Crăciunaş. Îmi dă însă să înţeleg că

sunt anumite nedumeririi asupra lui". Raţiu oricum nu credea teoria potrivit căreia Crăciunaşl ar fi agent secret, spunându-i lui Boxshall că „dacă Silviu ar fi agent comunist ar trebui să fie un mare artist. Au mai fost şi alţii, mi-a răspuns zâmbind"[206], ceea ce confirmă atât îndoielile lui Boxshall,] cât şi suspiciunile celor de la MI5 în privinţa lui Crăciunaş.

De altfel, se pare că Boxshall a fost implicat în monitorizarea! directă a agentului Victor, pe care se încăpăţâna să-l acuze că face afirmaţii „lipsite de logică autorităţilor de contrainformaţii engleze şi americane cu privire la fuga sa din închisoare" sau despre alte episoade ale biografiei sale. Securitatea a descoperit acest lucru în ianuarie 1962 cu ajutorul agentului DIE Sandu, care aflase la rândul său de la „James Harry George, colonel pensionar, fost şeful serviciului de informaţii englez în Orientul Mijlociu, care a vorbit personal aceste lucruri cu colegul său, colonelul Boxshall". După ce l-a tras de limbă pe colonelul pensionar, agentul Sandu a transmis rezidenţei DIE următoarele:

Din relatările sursei, în vederea clarificării situaţiei lui Crăciunaş organele engleze au luat următoarele măsuri:

- modul cum a reuşit să evadeze din închisoare şi apoi cum a fugit Crăciunaş din RP Română, prin agentura de care aceste organe dispun în RP Română;
- Crăciunaş va fi supravegheat la domiciliu, la fel şi în deplasările sale;
- Verificarea tuturor elementelor cu care acesta ia contact.

De cele de mai sus se relatează că s-ar ocupa şi răspunde colonelul Boxshall, şeful secţiei serviciului de contrainformaţii englez care se ocupă cu R.P. Română[207].Urmărit şi de agenţii români, şi de cei britanici, suspectat din .imbele părţi de trădare, Silviu Crăciunaş a încercat să-şi îmbunătăţească relaţia cu Securitatea. Chiar dacă a refuzat întâlnirile agreate de comun acord, agentul a mai scris totuşi un raport pe care l-a predat din proprie iniţiativă şi într-o manieră neobişnuită, în luna septembrie a anului 1961. A călătorit în Belgia, traversând Canalul Mânecii cu feribotul, iar în după-amiaza zilei de 3 septembrie, în jurul orei 16.00, s-a oprit în faţa reşedinţei din Bruxelles a ambasadorului român Pavel Babuci. A sunat la poartă, dar nu i-a răspuns ambasadorul, ci femeia de serviciu, curioasă să afle cine este persoana de dincolo de gard care vorbeşte românește. Agentul Victor ţinea în mână un plic voluminos pe care scrisese „strict secret, confidenţial pentru tov. Ambasador" şi pe care l-a înmânat femeii de serviciu, subliniind că doar ambasadorul Babuci trebuia să vadă conţinutul său. Apoi a plecat.

Primul care a deschis plicul nu a fost ambasadorul, ci rezidentul Securităţii, sosit la cinci minute după ce femeia de serviciu, tulburată, l-a sunat. Victor dispăruse deja, iar ofiţerul DIE ajuns în faţa porţii a abandonat intenţia de a se plimba pe străzile adiacente în încercarea de a-l identifica pe individ, de teamă să nu fie atras într-o cursă. S-a retras într-o cameră şi a studiat conţinutul plicului: două scrisori şi un raport informativ. Prima îi era adresată lui Pavel Babuci, căruia Victor i-a scris următoarele: „împrejurările mă obligă să apelez din nou la dv. şi rog transmiteţi cât mai urgent posibil plicul alăturat ce conţine documente de mare importanţă pentru securitatea RPR şi care trebuie să ajungă direct în mâinile tov. Ghe. Gheorghiu Dej, care-l aşteaptă. Victor"[208]. A doua scrisoare îi era adresată chiar lui Gheorghiu-Dej. Agentul Victor se scuza că întreruperea legăturii cu Securitatea îl obliga să recurgă la o asemenea metodă de a transmite materialele, dar împrejurările îl puneau în imposibilitatea de a reface legăturile cu serviciul secret comunist într-un timp atât de scurt. însă el, Gheorghiu-Dej, liderul partidului comunist de la Bucureşti, trebuia să cunoască neîntârziat informaţiile din raportul său.

Raportul lui Silviu Crăciunaş

avea 82 de pagini şi este probabil unul dintre cele mai slabe documente întocmite de agent. Pare că nici măcar fantezie nu mai avea, căci informaţiile despre colonelul Brown şi lorzii St. Oswald, Osborne şi Birdwood sunt lipsite de strălucirea cu care obişnuise să le prezinte până atunci. Pagini întregi sunt dedicate analizelor referitoare la viabilitatea regimului comunist din România, de parcă Securitatea ar fi avut nevoie să îi explice un agent că Occidentul va pierde curând competiţia ideologică. Datele despre comunitatea de români din exil, singurele care de regulă erau

parţial corecte, erau de această dată depăşite. Raportul făcea multe referiri la cartea pe care o publicase, *The Lost Footsteps,* în general ţexagerate şi care nu mai prezentau niciun interes pentru Securitate. DIE a fost iritată şi de stilul superficial al agentului: „Pentru noi este însă surprinzător faptul că Victor nu duce ideea acţiunilor până la capăt, ci o lasă suspendată sub pretextul lipsei de timp". A mai strecurat şi câte un episod amăgitor despre evoluţia carierei sale de spion dublu, amintind din nou neîncetatele acţiuni de recrutare ale britanicilor, căci colonelul Brown, pentru a câta oară, i-a propus să accepte angajarea în cadrul Intelligence Service: „să accept cetăţenia britanică (pe care o puteam obţine în 24 [de] ore) şi să fiu încadrat în Intelligence Service cu un salar de trei sute [de] lire lunar şi alte avantaje. [...] Refuzul meu a trebuit să-l îmbrac în zeci de explicaţii şi contra-argumente. [...] Se înţelege că englezii nu m-au putut forţa să le accept oferta, numindu-mă însă «idealist», lipsit de spirit practic privind propriile mele interese, «un romantic» dedicat cauzei naţionale româneşti etc. Am preferat însă soluţia aceasta întrucât era singura care-mi permitea să scap de la o subordonare totală faţă de Intelligence Service"[209]. Aşadar, Crăciunaş nu voia să devină un simplu „soldat", supus ordinelor englezilor, chiar dacă oferta era generoasă şi îi rezolva problemele financiare.

De fapt, agentul tocmai acest lucru urmărea. Securitatea ridicase nivelul recompenselor sale financiare, iar cei 4.000 de dolari primiţi în timpul ultimei întâlniri, din ianuarie 1961, au reprezentat o sumă extrem de generoasă, care îl bucurase nespus. Acum, precizând că banii fuseseră folosiţi pentru a achita o datorie mai veche, Crăciunaş cerea ca „partidul să-mi pună la dispoziţie fondul de cincizeci [de] mii [de] mărci germane", pe care să îl investească în restaurantul Doina din Munchen, la care i se propunea să devină partener. În felul acesta va justifica uşor deplasările în afara Marii Britanii. în plus, avea nevoie de „un sprijin financiar urgent de 800 + 300 [de] lire sterline, pentru a-mi restitui măruntele împrumuturi" şi

de „un supliment de două sute [de] lire, din care să pot face faţă cheltuie-

lilor curente şi spezelor viitoarei călători la întâlnirea pe care sper să o pot avea cu un tov. de legătură în viitor“[210]. Pe scurt, încă 1.300 de lire pe lângă cele 50.000 de mărci.

După ce a studiat raportul, Direcţia de Informaţii Externe l-a găsit „mai slab decât materialele din rapoartele anterioare. [...] Problema difuzării cărţii sale, în jurul căreia consumă aproape jumătate din raport, este o problemă cunoscută şi nu conţine nimic secret, şi despre care am avut informaţii la timp din alte surse“. În ceea ce priveşte pretenţiile financiare, DIE considera că agentul se află „în faţa unui joc operativ al Intelligence Service“. Prin urmare, „considerăm potrivit [...] să nu i se mai dea lui Victor alte sume de bani (el nu poate avea nicio justificare pentru noi sume băneşti)“ .

Până în acel moment DIE îi plătise cel puţin 8.500 de dolari[212], Mimă care nu includea banii cheltuiţi de Direcţia de Contraspionaj m ţară, în perioada de pregătire a agentului, banii oferiţi lunar timp ile mai mulţi ani familiei rămase în România sau cheltuielile pentru vacanţele familiei lui la munte sau pe litoral. Deşi a primit sume iilât de mari – media veniturilor în acea perioadă în Occident era ile doar câteva sute de dolari pe lună –, Crăciunaş a continuat să Uăiască timp de ani de zile mai mult decât modest. A economisit permanent şi a căutat să nu cheltuie inutil, în final investind sumele primite de la Securitate şi banii câştigaţi din drepturile de autor în afaceri imobiliare.

Odată stabiliţi la Londra, Silviu şi Sanda Crăciunaş au locuit pe strada Harrington Gardens nr. 43 până în vara anului 1964. Era un mic apartament cu două camere care avea doar două avantaje: era oferit gratuit şi se afla într-o zonă centrală. Din toamna anului 1959, când asociaţia Girls' Friendly Society and Townsend Members' Pellowship l-a angajat pe postul de portar şi îngrijitor al clădirii, şi până în vara anului 1964 i s-a oferit posibilitatea să locuiască în aceeaşi clădire, la parter, fără să achite alte cheltuieli de întreţinere, iar pentru cumpătatul Crăciunaş acest lucru a contat. La două luni după ce s-au instalat în Harrington Gardens, soţia lui a descris primele impresii lăsate de locuinţă într-o scrisoare trimisă familiei şi interceptată de Securitate: „Deocamdată suntem mulţumiţi că cel puţin pentru apartament, lumină, încălzire, gaze etc. nu plătim nimic, fiind parte din remunerarea lui Băieţel pentru lucrul lui. Acum am terminat aproape complet cu instalarea, fiind enorm de mult de tapetat, văruit şi vopsit – şi el a făcut totul. Altfel ne-ar fi costat bani grei şi nici nu ar fi fost atât de reuşit. Ne mai lipsesc încă mobile şi covoare, dar şi aşa arată deja complet aranjat“[213].

Deşi ar fi putut folosi banii primiţi de la Securitate pentru a închiria un apartament mai confortabil, Crăciunaş a preferat să-i depună la diferite bănci fără să se atingă de ei. Păstra în acest fel aparenţa unui exilat sărac, aşa cum îl îndemnase şi Securitatea, dar nici în lipsa acestui rol nu i-ar fi cheltuit, căci agentul Victor a fost o persoană extrem de chibzuită din acest punct de vedere. A preferat să stea în apartamentul din Harrington Gardens care îi oferea condiţii minime de confort, până când a fost obligat să se mute. Dacă nu se vindea clădirea, cuplul ar mai fi rămas probabil în micul lor apartament, deşi toată lumea ştia că în 1964 Crăciunaş economisise destul încât să-şi poată cumpăra o locuinţă.

Informatorii Securităţii au remarcat şi ei acest lucru; în februarie 1961, agentul Sandu observa că Silviu Crăciunaş „a arătat că deşi a primit ceva bani după publicarea cărţii sale el totuşi nu va părăsi postul de portar pe care îl are în prezent deoarece acest post îi asigură locuinţă gratuită“ şi că avea de gând să o facă doar după ce urma să primească „toţi banii ce i se cuvin din vânzarea cărţii“[214], Un an mai târziu, agentul Sandu făcea din nou referiri la situaţia, materială a lui Crăciunaş, informând că printre românii aflaţi în exil la Londra se zvonea că acesta, „în urma cărţilor

publicate, ar fi realizat o sumă de circa 50 000 de lire sterline, dar fiind un element zgârcit şi pentru a nu fi impus la taxe de către autorităţile! engleze

sau să nu i se ceară cu împrumut de către alţi fugari nu discută cu nimeni despre această sumă pe care a depus-o la o bancă I din Elveţia"[215]. George Pop aflase astfel de informaţii inclusiv de la Sanda Crăciunaş. Securitatea s-a declarat mulţumită de comportaşi mentul agentului său, fără să se arate interesată de zgârcenia lui sau de motivele pentru care îşi ascundea banii. Rapoartele menţio-B neazâ că agentul „în general duce o viaţă destul de modestă, fără i cheltuieli care să dovedească bani în plus peste salariul ce-l primeşte I ca portar"[216].

Tot în februarie 1961, colonelul DIE Aurel Moiş a „cerut reziden-B ţei Londra să verifice dacă într-adevăr S. Crăciunaş lucrează ca portar sau are altă funcţie deoarece datele despre el se contrazic"[217].1 într-adevăr, agentul a fost destul de evaziv în privinţa slujbei pe care o avea, afirmând ori că este şoferul bancherului Emanuel Dee, | ori că este întreţinut de Intelligence Service prin intermediul Sandei. Pentru a descuraja orice iniţiativă a Securităţii de a verifica cu ce se ocupă, a afirmat într-un raport din ianuarie 1961 că Intelligence Service l-ar fi încurajat, cu scopul de a-i dramatiza situaţia, să declare în mod fals că este portar, administrator şi fochist al unei clădiri ce aparţinea societăţii de binefacere Townsend Members' Fellowship. Mai mult, Crăciunaş nu s-a dezminţit, afirmând că această organizaţie religioasă „în realitate se pare că camuflează anumite activităţi ale Int. Service-ului"[218]. în definitiv, într-unui din rapoartele sale, informase deja Securitatea că micul lor apartament era de fapt o vilă pe care colonelul Brown le-o pusese gratuit la dispoziţie.În realitate, Crăciunaş chiar era administratorul clădirii, iar organizaţia ce îşi desfăşura activitatea în ea nu avea nicio legătură cu Intelligence Service. în arhiva personală a lui Silviu Crăciunaş s-au păstrat câteva file scrise de mâna lui, probabil în 1959 sau în 1960. Fire metodică, obişnuit să îşi pregătească minuţios activitatea, a aşternut pe hârtie toate obligaţiile pe care le avea de îndeplinit în calitate de administrator al acelei clădiri, stabilind intervalul de timp necesar pentru fiecare dintre ele. Astfel, aflăm că avea sarcina să facă focul în clădire începând cu ora 7 dimineaţa, să spele scările, să şteargă praful, să cureţe cabina liftului sau să se îngrijească de curăţenia din bucătărie, bibliotecă şi camerele bărbaţilor. Trebuia să repare parchetul acolo unde tocurile ascuţite ale doamnelor lăsau urme, aşa cum avea şi obligaţia să pregătească ceaiul de după-amiază şi să-l servească personalului. A calculat că îi erau necesare cel puţin patru ore de muncă zilnică, dar nu putea părăsi clădirea înainte de ora 16.00, când se terminau orele de birou, pentru că era adesea lolicitat să facă câte ceva pe neaşteptate.

Agenţii DIE nu cunoşteau aceste detalii, dar au aflat destule 'lospre activitatea lui Crăciunaş. Ion Murgu, alias agentul Stanciu, n informat imediat rezidenţa DIE că acesta „lucrează în prezent ca raretaker (portar) la un imobil de birouri şi oficii comerciale din i-mirul Londrei, unde are un mic salariu săptămânal şi un apartament gratis"[219]. George Pop, alias agentul Sandu, a furnizat şi mai multe detalii, lămurind definitiv DIE în privinţa situaţiei reale a lui Crăciunaş şi fiind răsplătit cu 100 de lire din partea rezidenţei pentru informaţiile adunate:

Concomitent continuă să lucreze ca portar-administrator la blocul în care locuieşte şi în schimbul acestui serviciu are asigurată o locuinţă (dormitor, baie, bucătărie) gratuită şi un venit de 45 de lire sterline lunar. Având serviciul în acelaşi loc cu locuinţa majoritatea timpului, în special dimineaţa şi după-amiaza de la orele 3, 4 în sus Victor este acasă. Locuinţa sa se găseşte chiar la parterul imobilului unde nu mai sunt alte camere de locuit. De obicei, dimineaţa Victor rămâne singur acasă deoarece soţia sa, care are un fel de agenţie pentru angajarea de femei de serviciu merge prin oraş în căutare de clienţi. în cursul zilei Victor de regulă nu pleacă din imobil decât foarte rar şi pentru perioade foarte scurte. Sâmbăta după-amiază şi duminica este, în general, liber. în aceste zile se mai duce în

vizită la prieteni, în special la familiile Cârciog Mihai şi Iancu Raţiu, iar în

ultimul timp la Tilea Viorel.
Victor, în general, duce o viaţă destul de modestă, fără cheltuieli care să dovedească bani în plus peste salariul ce-l primeşte ca portar[220].

Nimeni nu a ştiut vreodată câţi bani are Silviu Crăciunaş, în conturi sau în locuri ascunse, poate nici măcar soţia sa, căci timp de mulţi ani agentul s-a priceput de minune să păstreze aparenţele unei persoane modeste. A evitat orice gest care i-ar fi trădat posibilităţile financiare, chiar şi pe cele umanitare, precum demersul de eliberare din închisoare şi scoaterea din ţară a lui Constantin Noica. La începutul anilor 1960, Ion Raţiu a cerut ca numele lui Noica să figureze pe lista cu deţinuţi politici a căror eliberare era solicitată regimului comunist de Amnesty International. în

martie 1962, Wendy Muston, soţia filosofului, s-a întâlnit cu Henry Jakober, om de afaceri şi agent al mai multor servicii de informaţii, care intermedia răscumpărarea de persoane din România în schimbul unor mari sume de bani, iar acesta i-a solicitat între 1.000 şi 3.000 de lire sterline pentru a negocia răscumpărarea lui Noica. Ion Raţiu a promis că va suporta această cheltuială dacă va fi necesar, dar a apelat şi la Crăciunaş, aducându-i aminte că în urmă cu aproape cinci ani se aflase într-o situaţie similară, când se ruga de prietenii lui di

nOccident să-i trimită bani pentru a putea părăsi ţara. Venise momentul să facă acelaşi lucru pentru un alt deţinut politic:

Luni seara, 26 martie, Silviu Crăciunaş a venit să mă vadă. Eu îi teleJ fonasem cu o zi înainte să-i spun că am urgentă nevoie de £ 3 000 da sterline ca să salvăm pe un român care se găseşte astăzi în închisoarS (mă refeream la Noica). [...] îmi dă un cec de £ 250 cu o serie întreag« de explicaţii, proteste de prietenie şi asigurări că este încântat să poată să-mi plătească datoria. Am fost foarte calm, dar rece. I-am spus clar că este vorba de salvarea vieţii unui om care se găseşte astăzi în închi-M soare. în definitiv, omul pe care încercăm să-l salvăm este într-o situaţi« mai gravă decât era Silviu când eu am dat banii pentru el fără nicio ezitare. [...] Silviu, ca de obicei, cu faţa lui de mironosiţă, mi-a spus că nu poate să o facă pentru că ar pierde ceva bani din cauza impoziteloil etc. Explicaţii puerile. Fapt este că el refuză să facă un efort deşi i l-aml cerut expres[221].

Cu o astfel de conduită nu este de mirare că agentul Victor s-a chivernisit repede, adunând probabil o mică avere la începutul ani-J lor 1960, timp în care se plângea atât ofiţerilor de Securitate, cât şi cunoscuţilor de nivelul de trai la Londra, de costul tratamentelor! pentru bolile sale şi ale soţiei sau de mulţimea de datorii pe care le avea. în fiecare raport adresat Securităţii a înşirat lungi şi laborioase explicaţii privind nevoia de a primi sume mari de bani necesare realizării misiunii sale în Occident, iar Securitatea s-a lăsat la început păcălită. Ofiţerii de legătură au raportat adesea că agentul] „se plânge de bani", iar sumele solicitate Centralei ajungeau până la urmă în buzunarul lui Crăciunaş, chiar dacă nu atât de mari şi nici atât de repede pe cât le dorea. După ce a primit cei 4.000 de dolari, în ianuarie 1961, pentru „rezolvarea pozitivă a problemei! financiare" a cerut şi mai mulţi bani, 16.140 de dolari, dar în 1962 Securitatea îl dorea deja acasă şi nu mai intenţiona să-i trimită] decât suma necesară cumpărării biletului de tren.

S-a gândit să-şi investească banii în diverse afaceri, precum cumpărarea unor clădiri ce urmau să fie închiriate. Ştiind că Ion Raţiu dispunea de resurse financiare care l-ar fi ajutat să evite! împrumuturi bancare, pe 23 decembrie 1961 Crăciunaş i-a propus; un parteneriat, dar Raţiu l-a refuzat: „Mi-a vorbit apoi îndelung de planurile lui de a cumpăra o casă pe care să o administreze el însuşi. Apartamente de locuit sau hotel. A căutat să mă cointereseze şi pe mine demonstrându-mi ce mulţi bani se pot face în felul acesta. L-am ascultat cu multă răbdare, dar n-am reacţionat. Chiar dacă I ideea e bună, nu vreau să mă ambalez cu el pentru că nu mai am I încredere în el. Fiind vorba de o afacere bani-peşin, eu depind de onestitatea lui. Or, din experienţă, am învăţat că el reinterpretează lucrurile în mod fundamental neonest pentru a servi propriile interese < linanciare egoiste. De ce să risc o nouă dezamăgire? De ce să pun în faţa lui o nouă tentaţie? îi doresc tot succesul, dar fără mine"[222].

Deşi refuzat de Raţiu, Crăciunaş nu a abandonat ideea de a se lansa în afaceri imobiliare. Prima proprietate, situată în Clydesdale lioad, a fost achiziţionată în 1963. Cea de-a doua, aflată în Randolph Avenue, a fost cumpărată în 1965, cu ajutorul banilor obţinuţi din chiria de pe prima proprietate, care au completat creditul ipotecar Kolicitat băncii. în 1966 a mai cumpărat două proprietăţi, mult mai mari, situate în Clanricarde Gardens la numerele 35 şi 37, la doar câţiva paşi de Hyde Park. Cele două clădiri costaseră 33.000 de lire, ilar mare parte a chiriilor încasate erau reţinute de băncile de la care luase împrumuturile ipotecare. Chiar şi în aceste condiţii, veni- l.urile sale au crescut spectaculos, numeroasele camere închiriate aducându-i zeci de mii de lire anual'. în plus, în februarie 1965 s-a mutat într-un splendid apartament situat în Riverview Gardens la numărul 29, pe care îl cumpărase printre altele pentru că avea o frumoasă privelişte spre fluviul Tamisa.

Securitatea a aflat despre prima achiziţie imobiliară a lui Crăciunaş încă din 1963. Agentul Sandu a fost cel care a informat rezidenţa l)IE de la Londra că Silviu Crăciunaş „şi-a cumpărat o casă proprie compusă din 5

apartamente”[223], care, după cum a adăugat agentul, îi aducea venituri în

urma închirierii. Crăciunaş însuşi a preferat să nu-şi ascundă faţă de Securitate averea acumulată, recunoscând într-unui din rapoartele sale de mai târziu că era proprietarul mai multor imobile ce îi aduceau venituri. Oricum nu se mai putea ascunde; toţi prietenii şi cunoscuţii ştiau deja că nu mai are probleme financiare şi că poate fi considerat unul dintre românii înstăriţi.

În acei ani însă relaţia dintre agent şi Securitate a devenit din ce în ce mai şubredă. În analize, DIE a menţinut tonul critic la adresa lui şi nu peste mult timp a decis să renunţe la agentul Victor din cel puţin două motive: pe de o parte, pentru că, „deşi a fost solicitat să vină la întâlniri nu s-a prezentat la datele fixate, motivând prin corespondenţă diferite pretexte ale neprezentării”, iar pe de alta, pentru că „materialele furnizate de el cu privire la legăturile
în raportul transmis Securităţii în ianuarie 1967 Silviu Crăciunaş a menţionat că îşi crease „o importantă bază economică pentru susţinerea acţiunii pentru care am fost trimis în Occident în 1957”, adăugând că venitul său se ridica în acel moment la „aproximativ 17-18 mii de lire sterline pe an“. Câteva luni mai târziu, în august 1967, în timpul unei discuţii cu un informator al Securităţii aflat în voiaj în Marea Britanie, Crăciunaş a menţionat că „are un venit de aproximativ 20 000 de lire sterline anual care-i asigură o existenţă excepţională”, iar mai târziu, în scrisoarea către Barbara McClintock din 4 martie 1985, i-a mărturisit acesteia că sumele brute obţinute de pe urma închirierii apartamentelor şi camerelor depăşeau 40.000 de lire pe an.
cu organele de informaţii engleze erau vădit exagerate şi s-au dovedit neverosimile“. DIE oferea mai multe exemple în acest sens, cele mai importante fiind presupusele acţiuni de „teroare, diversiune şi propagandă antipopulară de mare amploare ale serviciului de spionaj englez, vizând în primul rând asasinarea lui Gheorghiu-Dej şi Nikita Hruşciov”, care urmau să fie duse la îndeplinire de mai multe echipe de terorişti. „Toate rapoartele lui Victor cuprindeau aspecte «foarte importante», dar fără date concrete, care să ne ofere posibilitatea verificării.”[224] Prin urmare, spionajul comunist a decis să se spele pe mâini, renunţând la responsabilitatea coordonării unui agent care abuza de încrederea Centralei: „Direcţia de Informaţii Externe a hotărât şi obţinut aprobarea conducerii MAI ca Victor să fie predat din nou Direcţiei de contraspionaj deoarece [...] s-a ajuns la concluzia că avem de-a face cu un joc operativ al duşmanului”[225]. În februarie 1962, când cei de la contraspionaj l-au întrebat pe locote- nent-colonelul DIE Todiriu dacă totuşi se va mai menţine corespondenţa cu agentul, acesta le-a răspuns că direcţia de spionaj nu mai este interesată de acest lucru, că i se va răspunde numai în cazul în care solicită o întâlnire şi că Direcţia de Contraspionaj era liberă să decidă dacă avea să continue sprijinul financiar acordat familiei lui Crăciunaş. Prin urmare, Neagu Cosma a decis să nu-şi mai asume nici el „responsabilitatea retribuirii soţiei lui”[226].

Acesta este contextul în care a călătorit Vîlceleanu la Londra în noiembrie 1962. Securitatea încă mai încerca să-şi salveze agentul, crezând că „englezii l-au depistat ca informator al organelor noastre”[227]. Dar, deşi i-a promis lui Vîlceleanu că în scurt timp va reveni acasă, a fost aşteptat în zadar până la sfârşitul anului 1963. Numai atunci a reinterpretat DIE poziţia lui Silviu Crăciunaş, renunţând la orice indulgenţă faţă de el. Din acest moment, nu s-a mai considerat că agentul Victor este manipulat, ci pur şi simplu „face jocul organelor engleze, al căror agent loial este, iar organelor noastre le-au cerut la fiecare contact sau depunere de material sume foarte mari de bani în valută în contul «perspectivelor viitoare»„[228].Crăciunaş era convins că, odată întors în România, vechea poveste se va repeta, că Securitatea îl va aresta în final şi va sfârşi într-una din celulele Direcţiei de Anchete Penale. Dacă se întâmplase în 1950, când nici măcar nu fusese vinovat, cu siguranţă se va întâmpla şi acum, în 1962, când se putea demonstra uşor că minţise, că plăsmu- ise multe din

informaţiile furnizate în rapoartele sale, ceea ce era tot o trădare. Evita întoarcerea în România şi pentru că, între timp, situaţia lui financiară se

îmbunătăţise considerabil, câştigând o stabilitate materială pe care mulţi dintre românii exilaţi la Londra o invidiau. În plus, avea o nouă familie, era căsătorit cu Sanda Stătescu, chiar dacă această căsnicie nu era nici pe departe una perfectă. Nu în ultimul rând, câştigase o oarecare notorietate în plan internaţional, era autor de bestseller, căci volumul *The Lost Footsteps* l'usese tradus în mai multe limbi. Cine ar fi dat cu piciorul unui astfel de statut social, unui viitor lipsit de griji, la Londra, abandonând lotul pentru a se întoarce într-o ţară comunistă şi totalitară?

Il măcina cu siguranţă temerea că Securitatea nu se va limita la a-i transmite mesaje şi indicaţii şi îşi închipuia că ar putea fi la rândul lui ţinta unei operaţiuni de răpire organizată la Bucureşti, aşa cum se întâmplase cu alţi români. Era neliniştea lui cea mai mare, resimţită intens începând cu anul 1962. Vizita prin surprindere a lui Vîlceleanu, la sfârşitul lunii noiembrie, i-a confirmat bănuiala că Securitatea îl pândeşte. După părerea lui, putea fi oricând băgat cu sila în portbagajul unei maşini de nişte necunoscuţi, bătut şi drogat, urmând să se trezească tocmai la Bucureşti, în arestul Securităţii. A ajuns la această concluzie şi din cauza lui Ion Raţiu, care a încercat să-i verifice legenda şi a stârnit o mică furtună în viaţa agentului Victor.

Cu trecerea anilor, Raţiu devenise una dintre principalele ţinte ale Securităţii. DIE îl monitoriza permanent, activând în jurul său nu doar un agent, ci mai mulţi, ocupaţi să descopere, să influenţeze sau să oprească planurile lui Raţiu de acţiune împotriva regimului comunist din România. Silviu Crăciunaş a fost unul dintre ei, iar informaţiile culese de la prietenul său au fost numeroase şi detaliate. La un moment dat, Direcţia de Contraspionaj, ce acţiona împotriva lui Ion Raţiu în paralel cu DIE, uneori fără să se coordoneze cu aceasta, a decis trimiterea în Occident a unui informator care să-l contacteze pe Raţiu. S-a întâmplat în iunie 1961. Doctorul Nicolae Oprean, fost deţinut politic, recrutat informator la începutul anului 1957, a călătorit la Viena, pretextând că i se permisese ieşirea din ţară pentru a se trata la o clinică din Austria de complicatele sale boli. Pe 19 iunie Raţiu a primit o scrisoare din partea lui, în care doctorul îi transmitea că ţine neapărat să-l vadă fără întârziere, pentru că are lucruri importante de comunicat. Ion Raţiu a plecat la Viena chiar în aceeaşi zi şi astfel l-a cunoscut pe doctorul Oprean, de altfel o rudă îndepărtată de-a sa.

în timpul discuţiilor, Raţiu l-a rugat pe Oprean ca, odată întors acasă, la Cluj, să-l viziteze pe doctorul Ion Goia, cel care, conform legendei lui Crăciunaş, vânduse o casă şi îi oferise banii pentru a fugi din ţară în anul 1957. Banii trimişi

atunci de Ion Raţiu au fost importanţi, dar insuficienţi, avea să susţină agentul Victor mai târziu, la Londra, iar Raţiu s-a simţit jignit văzând că prietenul său ţine să minimalizeze sprijinul pe care i-l oferise cu atâta generozitate în trecut, când nici măcar nu îl cunoştea. Prin urmare, Raţiu l-a rugat pe agentul Ionel (doctorul Nicolae Oprean) să-l întrebe pe Goia dacă poate confirma cele spuse de Crăciunaş şi dacă ar putea menţiona suma avansată acestuia înainte să plece din România

.Un an mai târziu, în 1962, Oprean a revenit la Viena, tot cu I acordul şi sprijinul Securităţii. Trebuia să afle de la Ion Raţiu, prin- C tre

altele, informaţii despre presupusele misiuni încredinţate acestuia I de spionajul englez, precum şi despre evoluţia relaţiei dintre el şi Silviu Crăciunaş. Raţiu l-a vizitat în ziua de 3 iulie. Rezultatele micii investigaţii realizate de Oprean pentru Raţiu au fost surprinzătoare, având în vedere că veneau de la un agent al Securităţii. Oprean i-a spus că Silviu Crăciunaş minţise, căci doctorul Goia nu-i dăduse niciun ban. Mai mult, Raţiu ar trebui să se ferească de el pentru că este „periculos". Satisfăcut, Raţiu va nota în jurnal că suspiciunile sale fuseseră confirmate. Însă, deşi făcuse câţiva paşi importanţi, ce ar fi putut duce într-un final la deconspirarea agentului Victor, Raţiu nu şi-a propus să aprofundeze investigaţia, pentru că pur şi simplu nu credea că prietenul lui ar avea legături cu serviciul secret comunist:

Sunt bucuros să am această confirmare că Silviu este, la bază, necinstit. Am suspectat-o deja mai de mult, pentru că s-a purtat faţă de mine personal în mod incorect. Totuşi, am căutat să nu las dezamăgirea mea personală să-mi coloreze judecata faţă de el. Acum însă nu mai încape nicio îndoială. Omul este necinstit. Totuşi însă, eu nu iau lucrurile prea grav. Eu nu am teama că el este agent comunist pentru simplul motiv că el ştia de legătura mea cu Oprean şi iată că Oprean tot este liber şi astăzi. Dacă lucrurile ar fi stat altfel, Oprean ar fi arestat acum. [...] în concluzie, Silviu Crăciunaş, după părerea mea, nu este agent comunist, dar este un om slab de înger, tentat de posibilitatea realizării succesului său *cu orice preţ*. Prietenia şi eforturile mele pentru el au fost date la o parte de el fără nicio jenă. La fel, nu l-a deranjat deloc să afirme o minciună sfruntată în ce priveşte pe Goia din moment ce această minciună i-a fost de folos[229].

Naivitatea lui Ion Raţiu nu trebuie considerată lipsă de maturitate, întrucât era greu de acceptat că un om ca Silviu Crăciunaş putea fi agent secret, în condiţiile în care, pe lângă povestea sa de viaţă remarcabilă, odată ajuns la Londra denigrase constant regimul comunist de la Bucureşti. Iar argumentul cel mai puternic era cartea sa de memorii, *The Lost Footsteps,* pe care o publicase cu un an în urmă şi care lovea fără nicio rezervă în Securitate. Crăciunaş, pe de altă parte, era speriat pentru că nu înţelegea nici ce urmărea să dovedească Raţiu, nici rolul jucat de Oprean. Să fi intenţionat Securitatea să-şi deconspire propriul informator, sătulă de ficţiunile şi nestatornicia sa? Să fie acest demers realizat gradual, în timp, prin intermediul altor agenţi trimişi în Occident, care să-i pună la îndoială credibilitatea?

Doctorul Oprean era informatorul Direcţiei a II-a Contraspionaj, nu al DIE, iar înainte să plece la Viena a fost instruit în mod temeinic de ofiţerii de Securitate din Cluj care îl coordonau. Cele câteva documente ce se referă la acest incident arată că agentul şi-a respectat instructajul şi că nu l-a acuzat de minciună pe Crăciunaş din proprie iniţiativă. Într-un raport al DIE, realizat după ce Oprean s-a întors acasă, se menţionează că „în instructajul făcut lui Ionel de Direcţia a II-a s-a făcut o greşeală gravă legată de Victor", care „periclitează serios situaţia lui Victor în străinătate deoarece conform legendei (fuga din ţară) el a relatat că a fost ajutat cu bani şi de prof. Goia"[230]. Aşadar, totul a pornit de la ofiţerii de contraspionaj din Cluj, iar DIE nici măcar nu fusese informată de planurile acestora în privinţa agentului Victor.

În acelaşi timp, apostilele locţiitorului Direcţiei de Contraspionaj Neagu Cosma de pe raportul agentului Ionel, scris la întoarcerea acasă, pe 28 iulie 1962, sunt mai mult decât revelatoare, pentru că dovedesc că nici conducerea Direcţiei de Contraspionaj nu a urmărit să-i compromită legenda şi să-l pună în pericol pe agentul Victor. Cosma, indispus de conţinutul raportului lui Oprean, a notat mai multe constatări pe marginea documentului: „iată unde a dus acest instructaj greşit", „poftim! un agent dat peste cap", „iată încă o dată cum s-a dus un agent"[231].

Crăciunaş nu avea de unde să ştie că a fost vorba doar despre „o greşeală gravă", şi nu despre un plan de acţiune al Securităţii. A simţit

pericolul şi a reacţionat în singurul fel în care mai putea să o facă.

Bineînţeles, a aflat despre neplăcuta întâmplare chiar de la Ion Raţiu, care nu s-a putut abţine şi i-a reproşat că a minţit. La rândul său, Crăciunaş l-a acuzat pe Oprean, pe care nu-l cunoştea, că este agent al Securităţii şi că minte cu scopul de a-i dezbina pe cei doi prieteni şi colaboratori. Timpul a trecut şi incidentul a fost uitat, dar Crăciunaş va continua să creadă de-a lungul a zeci de ani că doctorul Oprean fusese trimis de Securitate pentru a-l supraveghea şi poate, cine ştie, pentru a-i organiza răpirea. Nu i-a menţionat niciodată numele, ci doar faptul că era „medic, trimis cu misiunea specială de a se împrieteni cu mine"[232]. Va susţine că acest medic îl vizitase personal de mai multe ori, chiar şi în anii 1980, dar acest lucru nu ar fi fost posibil. Doctorul Oprean nu a ajuns niciodată la Londra şi, după mai bine de două decenii de colaborare cu Securitatea, a fost deconspirat în anul 1979 de ofiţerii de contraspionaj francezi, pe când se afla la Paris. Din acel moment Securitatea nu i-a mai permis să călătorească în străinătate.

Ultimul gest de recuperare a agentului a avut loc la începutul anului 1964 la iniţiativa DIE. Cu câteva săptămâni în urmă, pe 5 noiembrie 1963, Nicolae Doicaru a cerut printr-o apostilă pe marginea unei telegrame venite de la Londra, care, printre altele, prezenta noi informaţii despre agentul Victor, ca ofiţerii DIE să „ia legătura cu Dir. Il şi să se discute ca Vîlceleanu să-l contacteze din nou"[233].

Acţiunea a avut loc pe 28 februarie 1964. Gheorghe Vîlceleanu a procedat întocmai cum o făcuse în urmă cu mai bine de un an, în noiembrie 1962, contactându-l prin surprindere la Londra în momentul în care Crăciunaş cobora din maşină în faţa locuinţei sale. I-a repetat că trebuie să se repatrieze pentru că este în pericol, iar agentul l-a păcălit din nou cu o altă poveste complicată şi, cel mai probabil, inventată:

Victor spune că a privit cu toată seriozitatea cele raportate la primul contact, luând de îndată măsuri pentru a veni în ţară. Pentru aceasta a cerut viza de intrare în Austria. La câtva timp însă s-a prezentat la el colonelul Brown care l-a întrebat de ce vrea să plece în Austria, când | ştie că acolo este foarte periculos, iar comuniştii au răpit o serie de fugari. Victor a răspuns că vrea să viziteze pe prietenul său Gelu Belu [1] din Viena, dar că nu s-a gândit la cele sesizate de Brown. Apoi a spus acestuia că are dreptate şi din această cauză renunţă pentru moment la călătoria respectivă. Colonelul Brown i-a spus că dacă totuşi doreşte să plece, pentru siguranţă el îi poate da un însoţitor. Din această cauză < Victor n-a mai întreprins alte încercări de a mai pleca pe continent[234].

Vîlceleanu I-a întrebat cum va rezolva totuşi această problemă, ca să se poată deplasa la Viena, de unde să-şi ridice actele de repatriere şi să revină acasă. Crăciunaş i-a spus că mai are nevoie de timp, că va solicita cetăţenia britanică şi, după ce o va primi, va putea călători fără restricţii. Tovarăşii de la Bucureşti să mai aibă un pic de răbdare, se va întoarce acasă curând. în schimb, din acel moment agentul Victor a întrerupt orice legătură cu serviciul secret comunist, iar Securitatea, care tot nu se lămurise dacă era trădător sau doar manipulat de duşmani, s-a împăcat cu ideea că totul s-a sfârşit.Capitolul 5

Istoria secretă a unui bestseller uitat

Există fără îndoială autobiografii în literatura universală în care autorii au mai născocit unele fapte. Dar este greu, dacă nu imposibil să găseşti una atât de departe de adevăr cum este cartea lui Silviu Crăciunaş intitulată *The Lost Footsteps.* Volumul, prezentat drept povestea adevărată şi spectaculoasă a unui luptător împotriva comunismului, este de fapt o ficţiune, zămislită dintr-un lung şir de minciuni. Şi, cu cât au fost mai exagerate aceste minciuni, cu atât au fost mai convingătoare şi mai apreciate. Cititorii şi criticii literari, nemaivorbind de prestigioasa editură Collins, s-au lăsat uşor amăgiţi de autor, lăudându-i curajul şi forţa – fizică şi morală – de care dăduse dovadă în trecut.

După lansarea ei, în mai 1961, revista americană *Kirkus,* una dintre cele mai importante publicaţii în domeniul criticii literare, a oferit cărţii *The Lost Footsteps* o stea şi o cronică elogioasă. Steaua indica faptul că volumul era considerat unul dintre cele mai bune ale anului. Cronica poate fi şi astăzi citită pe pagina de internet a revistei, căci din momentul publicării, în 1961, nu s-a schimbat niciun cuvânt: „Doldora de întâlniri, stârnind fiori prin vânătoarea, neîncetată, plină de realităţile obişnuite ale neobişnuitei vieţi într-o ţară a Cortinei de Fier, acesta este un document uman care vădeşte triumful spiritului individual asupra cumplitei degradări a mentalităţii colective. Un thriller psihologic, spiritual şi fizic, care îmbină sub acelaşi înveliş lumea lui Orwell, metafizica lui Kafka şi suspansul lui Ambler-Greene"[1].

The Lost Footsteps începe cu descrierea unui episod aventuros – trecerea ilegală a frontierei dintre Austria şi Ungaria în 1950. Crăciunaş se întorcea în România şi era însoţit de două călăuze. Această acţiune riscantă, introducerea perfectă în povestea sa spectaculoasă, stimulează cititorul să anticipeze. într-adevăr, după primele rânduri ale cărţii, cititorului nu-i va fi uşor să o pună deoparte, sedus de povestea de viaţă a acestui om deosebit de curajos, desprinsă parcă dintr-un roman de aventuri.

Trecând dintr-un plan al naraţiunii în altul, autorul prezintă ceea ce susţine că este propria sa istorie desprinsă parcă dintr-un roman de aventuri. Se opreşte preţ de câteva pagini asupra activităţii sale din perioada 1947-1949, împletind adevărul cu minciuna, căci trece! sub tăcere faptul că, pe 7 aprilie 1948, a fost arestat de SSI timp de şapte luni, până pe 13 noiembrie, perioadă în care a fost recrutat ca agent. Acest episod va rămâne secret toată viaţa sa. Nici despre activitatea politică din studenţie nu spune nimic, afirmând doar că, la un moment dat, a devenit membru al Mişcării Legionare din dorinţa de a lupta împotriva comunismului, retrăgându-se din această organizaţie când a realizat că este de sorginte fascistă.

Crăciunaş descrie în carte cum a părăsit România pentru prima dată în 1949, dar nici acest episod nu reflectă adevărul, căci fuga sa „ilegală" fusese de fapt regizată de Securitate, în realitate fiind vorba despre prima sa misiune secretă în Occident ca agent extern. Apoi, fără să explice desluşit cine l-a determinat să revină în România ' în 1950, Crăciunaş descrie călătoria de întoarcere şi redă pe scurt activitatea sa din Bucureşti până în septembrie 1950, când a fost arestat. Cele mai multe dintre aceste detalii sunt neadevăruri, aşa cum fals este şi motivul pentru care ar fi fost arestat, şi anume acuzaţia că revenise în România pentru a lupta împotriva regimului comunist.

O parte însemnată a volumului descrie anii petrecuţi în închisoare,!

care l-au marcat profund, cum era şi firesc. Menţionează şi unele I dintre torturile la care a fost supus, precum manejul, chinuitoarele] bătăi la talpă, loviturile la corp sau biciuirea. însă, după alte câteva pagini, şirul minciunilor este reluat: povesteşte despre evadarea sa pe cât de simplă, pe atât de spectaculoasă, despre anii petrecuţi în România, perioadă în care a fost ajutat şi ascuns de prieteni care şi-au riscat astfel libertatea şi viaţa şi despre cum a reuşit să părăsească din nou ţara.

Povestea lui Crăciunaş se dezvoltă pe motivul rezistenţei, al rezis-J tenţei personale în faţa anchetatorilor şi al celei naţionale împotriva comunismului impus românilor de Uniunea Sovietică. Dar această poveste impresionantă, cu eroi şi călăi, a fost plăsmuită ca parte a legendei agentului Victor. în acest pretins volum autobiografic, doar câteva fragmente care se referă la activitatea sa până în 1950, precum şi cele despre teribila viaţă din închisoare sunt adevărate.

Iată de ce cartea lui Crăciunaş este pe atât de controversată astăzi, după decenii întregi în care părea că a fost dată uitării, pe cât a fost de lăudată la momentul apariţiei sale. După ce publicul a aflat câte ceva despre adevărata activitate a lui Crăciunaş în exil, s-au făcut declaraţii şi în legătură cu cartea sa, unele fiind pur şi simplu greu de acceptat. Cea mai spectaculoasă afirmaţie le aparţine ofiţerilor de Securitate în rezervă care au fost implicaţi, într-un fel sau altul, în „problema Victor“. Este cazul generalul Neagu Cosma, care a afirmat la începutul anilor 2000 că *The Lost Footsteps* ar fi 1'ost creată în laboratoarele Direcţiei de Informaţii Externe. Cosma, fostul comandant al contraspionajului în anii 1960, a cunoscut prea bine povestea agentului, coordonându-i la un moment dat activitatea, lapt care ar trebui să ofere greutate şi credibilitate afirmaţiilor sale. Şi generalul Mihai Ilie, fostul şef al Serviciului D (Dezinformarea serviciilor de spionaj străine) în anii 1970, pare să fi vehiculat aceeaşi teorie pe holurile sediului Direcţiei I Informaţii Externe, asumându-şi chiar meritul de a fi îndrumat echipa care a elaborat volumul'.

Este greu de imaginat că Securitatea ar fi acceptat să regizeze o operaţiune dăunătoare imaginii ei. Să fi fost agentul Victor considerat atât de valoros încât Securitatea să-şi asume un sacrificiu de imagine atât de mare, pe care în plus să-l ducă ea însăşi la bun sfârşit? Dacă Neagu Cosma şi Mihai Ilie au dreptate, cartea ar fi trebuit să fie scrisă de specialiştii Serviciului D, unitate care de-a lungul existenţei ei a desfăşurat inclusiv operaţiuni ce vizau publicarea în străinătate a manuscriselor unor autori români sau străini. Dar aceste cărţi au servit la construirea unei bune reputaţii a regimului comunist şi a liderilor săi, nu discreditau şi nu defăimau realităţile socialiste ale României, nu dezvăluiau mecanismele terorii şi metodele de supliciu şi suferinţă practicate în anchetele Securităţii, cum a fost cazul cărţii lui Crăciunaş. În plus, conducerea Securităţii n-ar fi putut lua niciodată o astfel de decizie fără acordul liderilor partidului comunist, în acest caz chiar al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Niciun ministru de Interne, fie el şi temutul Alexandru Drăghici, nu şi-ar fi permis să iniţieze o operaţiune atât de ambiţioasă şi riscantă fără acordul prealabil al conducătorului partidului. în mod evident, cartea lui Silviu Crăciunaş nu a fost scrisă de serviciul de spionaj al României comuniste, existând numeroase dovezi în acest sens. însă un lucru trebuie subliniat: a fost scrisă cu acordul Securităţii, care nu s-a opus redactării şi publicării ei decât atunci când era prea târziu.

Potrivit istoricului Marius Oprea, această teorie a fost susţinută de generalul Neagu Cosma, fost şef al Direcţiei de contraspionaj (Marius Oprea, *Şase feluri de a muri,* Editura Poli'rom, Iaşi, 2009, p. 117). Este posibil ca Neagu Cosma să fi preluat informaţia de la generalul Mihai Ilie, pentru că şi generalul Ion Mihai Pacepa îşi aminteşte o versiune similară, dar cu alţi actori: „Potrivit celor ce am aflat de la generalul Mihai Ilie, care a devenit apoi şef al Serviciului de Dezinformare al Securităţii, faimoasa carte a lui Crăciunaş, *Urme pierdute (The Lost Footsteps* în versiunea engleză), ar fi fost produsă de Direcţia de Contraspionaj a Securităţii. [...] Nu am verificat niciodată spusele lui Ilie, deoarece în acei ani Crăciunaş nu făcea parte din atribuţiile mele profesionale. Sugerez să le verificaţi şi adânciţi. S-ar putea să conţină exagerări" (corespondenţă personală a autorului cu Ion Mihai Pacepa, 4 august 2017).Cine a avut ideea unei astfel de cărţi? Câteva afirmaţii ale lui Silviu Crăciunaş din decembrie 1956 sugerează că agentul plecase în a doua misiune cu ideea că, în anumite circumstanţe, ar putea să scrie o carte despre agitata sa viaţă. Afirmaţiile lui au rămas consemnate într-o notă referitoare la obiectivele pe care le avea de îndeplinit „în străinătate şi tactica de urmat pentru a le realiza", în acel moment, pregătindu-se intens de plecare, a afirmat în discuţiile cu ofiţerii de Securitate care îl instruiau că, odată ajuns în Occident, americanii îl vor verifica temeinic şi cât mai profund, | urmărind să descopere dacă nu cumva era compromis. Astfel, prin-l tre alte solicitări, CIA ar putea să-i ceară să acorde interviuri, să scrie articole sau cărţi „cu întâmplările prin care am trecut: drumul în RPR, arestarea, ancheta, evadarea, fuga în străinătate", materiale care ar fi trebuit să aibă un evident „conţinut duşmănos şi anticomunist". Desigur, va refuza, mai spunea Crăciunaş, invocând faptul că trebuie să-şi protejeze familia rămasă în ţară, dar, „dacă americanii vor cere ca articolul sau cartea să o scriu sub un pseudonim, ca familia mea să nu aibă de suferit, apare clar că îmi va fi greu să-i refuz fără ca ei să mă bănuiască că am anumite rezerve, care pot avea un anumit substrat. în acest caz, cred că va fi mai bine să accept imediat ideea lor, dar să amân punerea ei în practică sub diverse motive plauzibile, până când se vor plictisi şi mă vor lăsa în pace"[2].

Imediat ce a ajuns la Viena, Crăciunaş a uitat promisiunea făcută Securităţii cu câteva luni în urmă. Mai mult, a iniţiat chiar el discuţii privind intenţia sa de a scrie o carte, fără să mai aştepte să vadă dacă americanii îl vor provoca să o facă. A purtat asemenea discuţii cu cel puţin o persoană, şi anume cu Ion Raţiu, în corespondenţa cu el şi în convorbirile telefonice dinainte de prima lor întâlnire, ceea ce demonstrează stăruinţa cu care a urmărit acest obiectiv. Atunci, la începutul lunii aprilie 1957, Raţiu a rămas impresionat de ideile lui Crăciunaş, notând în jurnal că acesta îi împărtăşise faptul că pregăteşte pentru viitor „9 volume de cărţi politice – filosofice", precum şi alte „4 volume ale operei sale literare"[3]. Câteva zile mai târziu, pe 24 şi 25 aprilie, când cei doi s-au întâlnit prima dată la Viena, Crăciunaş i-a povestit lui Raţiu toate „aventurile" lui, aşa cum fuseseră stabilite în discuţiile cu ofiţerii de Securitate. Raţiu a fost copleşit de teribila lecţie de viaţă oferită de agentul Securităţii, după cum ilustrează însemnările din jurnal: „Joi stăm din nou de vorbă toată ziua. Luăm masa la un restaurant Berger pe Dunăre, în afara oraşului [...]. Din tot ce-mi spune Silviu reiese foarte clar că are o personalitate puternică, un caracter ferm, un curaj nemaipomenit, un cap cumpănit şi calm. Ţin foarte mult ca el să scrie cât mai mult. Să pătrundem în presă, în primul rând prin articole de actualitate, apoi prin studii pentru reviste şi prin cărţi"[4].

Stimulat de Crăciunaş, Ion Raţiu a sesizat imediat valoarea măr-luriei sale, inclusiv din punct de vedere literar, precum şi impactul l>e care îl putea avea în societatea britanică şi în lumea liberă în iţeneral. Ar ii putut însemna un mare câştig politic al exilului românesc. Crăciunaş avea toate atuurile pentru a fi recunoscut ca dârz luptător împotriva comunismului, iar Raţiu putea să-l ajute într-o măsură pe care Crăciunaş nici nu şi-o

imaginase. Desigur, până să le propună editorilor cele 13 volume de opere

politice, filosofice şi literare, cel mai bine era să înceapă cu începutul, şi anume cu povestea eroicei sale vieţi. Astfel, întors la Londra, în doar două săptămâni Raţiu a făcut din proprie iniţiativă primele demersuri, consemnate în jurnalul său: „Miercuri, 8 mai 1957. [...] După cină, la Manya Ilar ari. îi povestesc peripeţiile lui Silviu Crăciunaş. Sugerez o carte. Vorbim la telefon cu dna Collins, care arată mare interes. îmi fixează un rendez-vous cu Billy Collins pentru vineri la 3 p.m. Intenţia mea este să pot vinde cartea înainte de a fi scrisă ca astfel Silviu să aibă din ce trăi“[5]. Două zile mai târziu, pe 10 mai, a avut loc întâlnirea (ixată, la care a participat şi bine-cunoscutul editor Milton Waldman şi unde Raţiu a obţinut o ofertă care l-a surprins chiar şi pe el: „La orele 3.00 la Billy Collins. Milton Waldman asistă la interviu. Prezint cazul lui Silviu Crăciunaş şi-i cer să accepte să scrie o carte finanţată în prealabil de către Editura Collins. Billy Collins acceptă imediat şi-mi acordă dreptul să cheltuiesc maximum £500 cu drumul de la Viena aici şi cu întreţinerea lui Silviu pe o perioadă de 6 luni. Sunt încântat“[6].

Prin urmare, la doar câteva săptămâni după ce a ajuns la Viena, când abia începea perioada „legalizării“, iar agentul Victor avea atâtea probleme de rezolvat, Raţiu l-a încărcat cu această plăcută şi dorită povară: să scrie o carte despre peripeţiile sale. Crăciunaş a primit vestea pe 12 mai 1957, prin intermediul unei scrisori în care Raţiu îl informa că îi aranjase deja venirea la Londra, unde bine-cunoscuta editură engleză Collins and Harvill Press urma să-i plătească întreţinerea timp de şase luni în schimbul acordului de a scrie o carte autobiografică. în primul său raport către Securitate, din noiembrie 1957, Crăciunaş a menţionat angajamentul obţinut de prietenul său de a scrie „o carte de 200-250 de pagini cu întâm-plările prin care am trecut în ultimii şapte ani“. De asemenea, a menţionat şi răspunsul trimis lui Raţiu, căutând să-l justifice, dat fiind că nu avusese răbdare să aştepte prima întâlnire cu ofiţerul de legătură Tiberiu Hida pentru a discuta dacă să accepte sau nu această propunere: „Am judecat situaţia şi am acceptat în principiu să plec în Anglia şi oferta lui Collins. Am judecat că ar fi contraindicat ca un om în situaţia mea, care nu avea nici din ce trăi, să refuze aşa ofertă «generoasă», mai ales că cartea urma să relateze legenda mea – evadarea, fuga în străinătate etc. – şi ar fi constituit o probă de bună credinţă în favoarea mea, o dovadă că în spatele meu nu stă nimeni şi nimic, decât mintea şi sufletul meu“[7]. însă' Crăciunaş a adăugat în raport un detaliu esenţial, în lipsa căruia] cartea probabil că nu ar fi văzut lumina tiparului cu acordul Securităţii. Autobiografia era solicitată doar formal de Ion Raţiu şi Collins, primul fiind un intermediar, iar al doilea un simplu instrument. Conform agentului, cei care îi propuneau acest proiect erau de fapt ofiţerii de informaţii ai MI6. Era unul dintre primele mari neade-' văruri din rapoartele lui Crăciunaş către Securitate: „Mai târziu am aflat [...] că editura Collins mi-a oferit să scriu cartea având în spate directiva de la Intelligence Service, care totdeauna foloseşte tot felul de acoperiri de natura aceasta“[8].

Desigur, agentul Securităţii a sesizat repede absurdul şi ineditul situaţiei în care se afla. I se oferea ceea ce îşi dorise cu ardoare, I propunerea să scrie o carte, aşa-zis autobiografică. Dar în paginile ei urma să dezvăluie mijloacele de tortură, de şantaj şi de intimidare folosite tocmai de serviciul secret comunist în slujba căruia se afla şi care îl trimisese în misiune secretă în Occident. Cum va demonstra utilitatea acestui demers în faţa ofiţerilor de Securitate? Cum îşi va explica nevinovăţia faţă de regimul comunist autorul unei cărţi care acuza tocmai acel regim? în acelaşi timp, perspectiva de a deveni autor publicat de editura Collins era atât de atrăgătoare, încât pur şi simplu nu putea fi respinsă în mod aprioric. în definitiv, Crăciunaş trăise mereu cu sentimentul că este un intelectual de valoare. Această carte autobiografică, fie ea şi neadevărată, era marea oportunitate care urma să-i deschidă cu succes calea unei cariere de

scriitor consacrat. Iar această carieră n-ar fi împiedicat cu nimic misiunea

lui secretă, dimpotrivă.

Frământat de astfel de gânduri contradictorii, agentul Victor a conceput cea mai potrivită tactică prin care să convingă Securitatea că în final demersul său ar putea fi util tuturor: ţării, regimului comunist şi Securităţii. Şi, bineînţeles, lui personal. A construit această tactică pe baza argumentului extraordinar folosit de Crăciunaş în primul său raport din noiembrie 1957: cartea nu era o simplă carte, ci o operaţiune complexă în care era atras de MI6, iar o eventuală eschivare din acest joc operativ ar fi putut chiar compromite misiunea sa în Occident. Felul abil şi stăruitor în care a procedat reprezintă adevărata poveste a acestei cărţi. Mintea sa înclinată spre vicleşug a ştiut să găsească soluţia, iar tenacitatea cu care şi-a pus planul în practică face din istoria secretă a acestui bestseller una impresionantă.

Prin urmare, odată planul finalizat, agentul l-a pus în practică. Pe 25 şi 30 noiembrie 1957, în timpul celor două întâlniri conspirative cu Tiberiu Hida la Viena, Crăciunaş i-a relatat acestuia geneza ideii unei cărţi autobiografice, sugerându-i că ar fi o operaţiune a serviciilor de informaţii britanice şi că CIA şi-ar fi dat la rândul ci acordul pentru scrierea şi publicarea cărţii. Acest lucru se întâmplase, potrivit lui Crăciunaş, la sfârşitul lunii octombrie, când ofiţerul american Almesi, de fapt românul Teddy Trancu, l-a vizitat din nou la Viena şi i-a spus că „forurile din Washington sunt de acord să scriu cartea pentru Collins – Londra, dar să o public sub alt nume, să schimb în carte numele tuturor persoanelor şi al localităţilor ca Securitatea să nu ştie cine sunt aceştia, să fie feriţi de consecinţe, idem familia mea să fie apărată de consecinţe, ca astfel să-mi fac un renume în străinătate“[9]. Basil Raţiu însă îi spusese altceva cu câteva luni în urmă: „Americanii tăi nu vrea [sic!] să te vadă la Londra şi consideră contractul cu Collins Press ca un lucru la care tu ar trebui să renunţi“[10], avertizându-l că CIA nu înţelege ce urmăreşte de fapt cu acest proiect editorial. Pentru a descuraja o eventuală reacţie de împotrivire din partea lui Hida, Crăciunaş l-a asigurat că şi în situaţia în care se angajase deja în mod formal în acest proiect, avea totuşi soluţii să-l oprească în cazul în care nu se obţinea aprobarea de la Bucureşti: pur şi simplu va scrie o carte atât de proastă, încât să nu poate fi publicată. Hida, idealistul ofiţer de Securitate, l-a crezut, chiar dacă argumentele agentului erau absurde. Oricum nu putea să ia vreo decizie privind această situaţie inedită, aşa că şi-a scris repede raportul către Bucureşti, menţionând că agentul, „pentru a continua acţiunea sa de pătrundere în centrele serviciilor de spionaj”, cere să i se aprobe scrierea cărţii „despre lupta sa împotriva comunismului”, volum solicitat de editura Collins, „respectiv de serviciul de spionaj englez“[11].

Între timp, Crăciunaş a plecat în prima vizită la Londra, unde a fost copleşit de întâlnirile pe care Raţiu le organizase pentru el. În acele zile de decembrie ale anului 1957 a realizat cât de mare era atenţia care i se acorda. Reprezentanţii editurii erau încântaţi că îl cunoşteau în sfârşit pe curajosul luptător anticomunist despre care auziseră atâtea lucruri excepţionale de la prietenul său, Ion Raţiu. I-a fost pusă la dispoziţie o întreagă echipă de literaţi şi toată lumea a fost entuziasmată de proiectul acestei autobiografii. Era cât se poate de limpede, cartea avea toate şansele să devină un bestseller. În timp ce Raţiu se ocupa cu înflăcărare de promovarea viitoarei cărţi, căutând să vândă deja articole exclusive în presa britanică, echipa Collins şi Harvill Press a început discuţiile cu agentul Victor, ca să înţeleagă patimile prin care trecuse şi să determine cum puteau fi mai bine surprinse în volum. Sub coordonarea lui William Collins, preşedintele companiei, în acest proiect s-au implicat cele mai respectabile şi cunoscute nume ale vremii, a căror simplă prezenţă nu putea decât să garanteze succesul cărţii.

în primul rând, trebuie spus că proiectul editorial fusese acceptat

de una dintre cele mai mari şi mai prestigioase edituri din Anglia, William Collins, Sons, cunoscută şi sub numele de Collins Press. Fondată în 1819 la Glasgow de William Collins şi Charles Chalmers,! la sfârşitul anilor 1950 Collins Press fuzionase cu Harvill Press, publicând cărţile sub numele Collins and Harvill Press*. Collins se specializase mai ales în literatură clasică, dar nu numai. în perioada interbelică se lansase şi în domeniul policier odată cu publicarea romanului *The Murder of Roger Ackroyd* al Agathei Christie, şi tot atunci editura a dat o nouă lovitură pe piaţa din Marea Britanie, obţinând drepturile de autor ale operelor lui Walt Disney. în acelaşi timp, Harvill Press, care nu se putea lăuda cu tradiţia celor de la Collins, căci fusese înfiinţată abia în 1946, îşi făcuse deja o bună reputaţie în deceniul său de existenţă. Harvill Press a fost fondată de scriitoarele Manya Harari şi Marjorie Villiers, de unde şi numele editurii. Cele două coproprietare s-au cunoscut încă din timpul războiului, când au lucrat împreună la Ministerul de Externe, Departamentul Informaţii Politice, Biroul Rusia. Harvill Press va deveni cunoscută în rândul cititorilor englezi prin faptul că publica literatura autorilor disidenţi din lagărul comunist şi memoriile dezertorilor sovietici. Unul dintre exemplele relevante în acest sens este cartea locotenent- colonelului Grigori Tokaev, primul ofiţer important care a dezertat din serviciile secrete sovietice în timpul Războiului Rece şi s-a refugiat în Anglia în 1947. *Betrayal of an Ideal*, volumul lui Tokaev, care descria viaţa în URSS şi lupta pentru putere în interiorul Partidului Bolşevic, a fost publicat de Harvill Press în 1954. Strategia editurii Harvill Press era ideea şi meritul Manyei Harari, născută în Rusia, într-o familie de evrei, şi emigrată la Londra în 1914. Manya Harari va deveni cunoscută publicului în special pentru traducerile sale din limba rusă. De altfel, tocmai în perioada când Silviu Crăciunaş ajungea la Londra, Manya Harari se ocupa, împreună cu Max Hayward, de traducerea cărţii lui Boris Pasternak *Doctor Jivago,* care urma să fie publicată peste doar câteva luni, în 1958.

Collins, Harari şi Villiers formau aşadar anturajul select în care tocmai se pregătea să pătrundă agentul secret comunist Victor prin intermediul lui Raţiu, fără să fi făcut aproape niciun efort. în compania lor, Victor va cunoaşte alte personalităţi ale culturii engleze şi internaţionale, căci editorii au decis cooptarea unor oameni de litere importanţi, care să transforme manuscrisul lui Silviu Crăciunaş într-o carte de succes. A fost cazul scriitorului şi publicistului Milton Waldman, specializat în redactarea de biografii literare, care lucra pe atunci în cadrul editurii Collins. American de origine maghiară,

în 1990, Collins Press a fuzionat cu editura americană Harper & Row, fiind

cunoscută azi sub numele de HarperCollins. În anul 2005, Harvill Press a fuzionat cu editura Seeker & Warburg, devenind' astfel Harvill Seeker.Waldman era deja cunoscut publicului britanic pentru biografiile populare ale reginei Elisabeta I, publicate începând cu anul 1933. I toiul lui Waldman a fost să lucreze împreună cu agentul Victor la «fractura cărţii. Cei de la Collins and Harvill Press au apelat şi la ajutorul lui Mark Bonham Carter, la fel de cunoscut în acele vremuri, nu atât ca scriitor şi colaborator al editurii Collins, cât mai ales ca politician liberal. în 1958, Bonham Carter a fost numit unul dintre directorii Royal Opera House, devenind în acelaşi timp membru al Parlamentului. Pe el a decis editura să-l trimită la Viena timp de câteva săptămâni, în aprilie-mai 1958, ca să culeagă direct de la ('răciunaş principalele momente ale aventurii sale – momentele care se vor afla la baza structurii cărţii — şi să realizeze astfel prima schiţă a autobiografiei. Să mai spunem că la final Collins a rugat un alt scriitor cu notorietate internaţională, pe W. Somerset Maugham, să se aplece asupra textului pentru a-i da cea mai bună formă din punct de vedere stilistic. Din păcate, despre implicarea lui Somerset Maugham, reală sau nu, avem doar informaţiile obţinute din rapoartele agentului Victor, care în 1960 comunica Securităţii că „mâna de maestru a marelui romancier englez Somerset Maugham, cunoscut anticomunist şi antisovietic, se vede în fiecare pagină. El a dat forma lînală şi stilizarea cărţii, povestirea luând aspectul unui roman de aventuri pentru a atrage şi captiva un public de masă”[12]. Dar nu există dubii în ceea ce îl priveşte pe la fel de celebrul scriitor şi filosof Salvador de Madariaga, care, la solicitarea editurii şi a lui Crăciunaş, a scris prefaţa volumului, o carte pe care „trebuie s-o citeşti până la sfârşit, pagină cu pagină, captivat de un interes pe care niciun roman nu ţi-l poate stârni”[13].

Într-o companie atât de distinsă, înconjurat de scriitori valoroşi şi editori de succes, Crăciunaş nu mai avea nimic de făcut decât să-şi povestească legenda şi să profite la maximum de pe urma aventurilor sale plăsmuite. însă cartea nu s-a născut uşor. Lucrurile s-au complicat pe parcurs, fie pentru că agentul Victor avea o viziune diferită asupra cărţii, fie pentru că, la scurt timp, a început să viseze la mai mult şi să ridice astfel noi pretenţii. Silviu Crăciunaş spera, desigur, că această carte, pe lângă faima pe care urma să i-o aducă, avea să îi asigure venituri atât de mari, încât cel puţin o vreme să nu mai aibă grija banilor.

Până în acel moment, legătura dintre echipa Collins şi Crăciunaş fusese Ion Raţiu, cel care iniţiase discuţiile cu William Collins, Manya Harari şi Marjorie Villiers. De fapt, Raţiu s-a transformat într-un fel de agent literar al lui Crăciunaş, căci el a fost cel care a negociat cu editura contractul final dintre părţi. în săptămânile care au urmat sosirii sale la Londra, Crăciunaş a discutat tot cu Raţiu aspectele financiare ale proiectului, căutând să obţină un avans mai mare din partea editurii, lucru care pe Raţiu l-a deranjat. Pe 9 ianuarie 1958,

Raţiu scria în jurnal: „Sanda şi Silviu aici. Sunt foarte mulţumit cu textul primului capitol. Johnny îl traduce acum. Sunt foarte plictisit însă cu pretenţiile lor actuale. Vor acum să ceară un avans de £650 de la Collins. Le spun, cam ritos din păcate, pentru că am fost aşa de indignat, încât nu m-am putut stăpâni, că nu intenţionez absolut deloc să ridic cifra convenită cu Collins, care este £500. Ne-am despărţit cam rece. E fantastic cum oamenii nu se mulţumesc cu ce faci pentru ei. Nu numai că l-am scos din ţară, că i-am dat bani de când e aici în exil, că m-am zbătut enorm ca să-l aduc în Anglia, că i-am găsit o editură care să-i avanseze (iară să-l fi văzut la faţă şi fără să fi citit un rând scris de el) £500, acum vrea să-i găsesc mai mulţi bani. Recunoştinţă faţă de mine?! Să vedem! Până acum numai vorbe

frumoase. Le-am spus însă foarte categoric că eu înţeleg să respect exact cuvântul dat lui W. Collins, adică «up to and not exceeding £500»*„[14].

Câteva zile mai târziu, pe 14 ianuarie 1958, Raţiu finaliza discuţiile despre contract cu editura, notând în jurnal: „La Collins. | Reuşesc să obţin un contract extrem de favorabil pentru Silviu. E un mare succes! Sunt foarte mulţumit”[15]. în aceeaşi zi, după ce s-au stabilit termenii contractuali cu editura, Raţiu şi Crăciunaş au decis ca, în cazul în care cartea va avea succes şi numai după ce se vor fi vândut cel puţin 25.000 de exemplare, ziarul *Free Romanian Press,* editat de Ion Raţiu, să primească din partea lui Crăciunaş 25% din banii câştigaţi de pe urma cărţii sub formă de donaţie. „El ar fi vrut să-mi dea mie personal această participare”, îşi aminteşte Raţiu, „dar eu am insistat pentru ca să se poată dovedi că eu personal n-am niciun beneficiu din această carte”[16]. Banii însă n-au fost plătiţi niciodată. între timp, pe măsură ce Milton Waldman se ocupa de redactarea manuscrisului, declarând că „această carte ar putea să fie mare reuşită; depinde însă de cum e scrisă”[17], agentul Victori insista pe lângă Raţiu să obţină de la editori un nou avans financiar, ceea ce Raţiu a refuzat din nou, îndemnându-l să discute direct cu ei. Cu timpul, această situaţie va contribui la răcirea relaţiilor dintre Crăciunaş şi Raţiu.

Tot în acele zile de decembrie s-a stabilit şi agenda de lucru, i hotărându-se ca volumul să fie lansat în cursul anului 1959. Crăciunaş şi echipa sa aveau la dispoziţie între şase şi opt luni pentru a finaliza manuscrisul, timp în care editura îl susţinea din punct de vedere financiar prin intermediul lui Ion Raţiu. Deocamdată, editura avea la dispoziţie materialul de 270 de pagini intitulat *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957),* redactat de Crăciunaş la solicitarea reprezentantului CIA cu care s-a întâlnit la Viena în primăvara anului 1957. William Collins l-a rugat pe Raţiu să se ocupe de traducerea
lui, timp în care Crăciunaş putea să scrie alte pagini pentru a completa materialul. în doar câteva săptămâni, totul se pusese pe roate. Agentul Victor trebuia doar să se apuce de treabă.

La începutul lui februarie 1958, Crăciunaş s-a întors la Viena. l'este câteva săptămâni urma să aibă o nouă întâlnire cu Tiberiu I lida, prin urmare, înainte de a începe să scrie primele capitole ale cărţii, trebuia să termine de redactat raportul vizitei din Anglia. Pe I martie, ziua în care s-a întâlnit cu ofiţerul de legătură, agentul a finalizat acest al doilea raport de activitate, care acoperea perioada dintre 30 noiembrie 1957 şi 1 martie 1958. în paginile lui, Crăciunaş a descris întâlnirile şi discuţiile de la Londra referitoare la volumul său autobiografic:

în cursul vizitei la Londra lancu Raţiu a aranjat o serie de întrevederi cu editorul W. Collins. Acesta ne-a invitat la el acasă şi ne-a prezentat familiei sale şi unor directori ai editurii lui: Waldman şi Mark Bohnamcarter† (fost maior în aviaţia engleză în război). Am avut lungi convorbiri în jurul întâmplărilor prin care am trecut în ţară şi a fugii mele etc., expri- mându-şi admiraţia pentru tot ce am făcut.

în ce priveşte cartea propriu-zisă, Collins şi lancu Raţiu au susţinut că eu, întrucât nu sunt scriitor de profesie, nu voi fi capabil să scriu ca un literat această carte şi că cel mai bine ar fi ca acest lucru să-l facă consilierul şi directorul lor literar Waldman (evreu, cam de 58-60 de ani şi scriitor de profesie, originar din Ungaria unde bunicul său a fost rabin la Kecskemét). Ca bază ar urma să servească descrierea întâmplărilor prin care am trecut eu, descriere existentă deja în darea mea de seamă, şi care întâmplări ar urma să fie prelucrate literar de Waldman. lancu Raţiu s-a oferit să traducă

* „Până la maximum 500 de lire” (în lb. engl.).

† în raport, Silviu Crăciunaş a transcris greşit numele lui Mark Bonham Carter.

textul dării de seamă în limba engleză şi să-l predea editurii şi tot el să se

ocupe de prelucrarea literară alături de Waldman, el – Iancu Raţiu – fiind cel mai bun cunoscător al întâmplărilor prin care am trecut eu, plus că locuind permanent la Londra poate uşor colabora la pregătirea cărţii. S-a stabilit că numele persoanelor vor fi cu totul schimbate, la fel va fi schimbat numele localităţilor şi timpul când s-a petrecut acţiunea astfel ca autorităţile din ţară să nu poată descoperi niciun indiciu despre identitatea persoanelor respective. În ce priveşte numele autorului sub care urmează să apară cartea a rămas să se stabilească mai târziu, în viitor. Data publicării s-a fixat pentru anul 1959, durata scrisului cărţii fiind de 6-8 luni (Waldman şi Iancu Raţiu având tot felul de alte ocupaţiuni), plus aproximativ 6-3 luni pentru tipărire şi răspândire la librării. La 15 ianuarie 1958 Iancu Raţiu a făcut cu Collins un aranjament scris, pe care îl anexez în filmul alăturat. în acest aranjament se prevede că cartea urmează să se publice concomitent şi în SUA, iar contractul definitiv urmează să se semneze cu firma americană ca astfel să se uşureze plata participaţiei mele la Viena sau în altă ţară din Europa, plata prin editura din Anglia fiind mult mai dificil de făcut. în aranjament se fixează o participaţie pentru mine de 12,1/2% – 15% – 17,1/2% după o anumită scară, bazată pe numărul de exemplare vândute. Din această participaţie urmează să preia zece la sută traducătorul (dării de seamă) – 270 [de] pagini – respectiv Iancu Raţiu, plus 25% organizaţia „fantomă" Free Romanian Mouvement care este tot Iancu Raţiu în fapt. Free Romanian Mouvement este o agenţie de ştiri în care Iancu Raţiu apare ca fondator şi director şi prin care îşi camuflează o parte din venituri şi din afaceri, în special pentru a nu fi atins de impozite prea mari, şi românii să nu-l poată critica direct pentru afacerile lui şi pentru veniturile lui prea mari. în plus, Iancu Raţiu a încasat cinci sute lire sterline ca aconto de la Collins, sumă virată la banca lui, pentru contul lui, şi pe care şi-a reţinut-o pentru acoperirea! unei jumătăţi din suma pe care mi-a trimis-o în ţară, în noiembrie 1956. Nu m-am putut opune aranjamentului lui decât prin faptul că am refuzat să semnez aranjamentul făcut de el, amânând acest fapt pentru mai târziu. I-am spus că suma împrumutată de el a fost împrumutată 1 Comitetului Naţional Român care – prin prof. Augustin Popa – s-a obli-l gat să i-o restituie. Iancu Raţiu mi-a răspuns că, întrucât Comitetul® Naţional Român nu se grăbeşte să-i restituie această sumă el trebuie să o recupereze cum poate, o posibilitate fiind acontul de la Collins. I-am spus că, în fapt, acest acont a fost prevăzut pentru mine, să am din ce trăi pentru cazul că eu aş fi scris cartea, aşa cum el mi-a scris încă în primăvara 1957. Mi-a răspuns că întrucât s-a stabilit că Waldman să scrie cartea aceasta eu nu voi face niciun efort şi pot să mă ocup de altceva pentru a-mi câştiga existenţa, cum ar fi executarea acţiunii cerută 4 de englezi. Nu am mai insistat fiindcă mi-am dat seama că totul s-a aranjat pe la spatele meu, tocmai pentru a fi lipsit de bani şi constrâns® de greutăţi şi lipsuri să accept cele cerute de col. Brown şi St. Oswald.B Am scris totuşi o nouă scrisoare prof. Augustin Popa – New York, înl care îi răspundeam scrisorii lui din 11 noiembrie 1957, şi-l rugam să facă tot ce va putea să-i restituie lui Iancu Raţiu banii promişi, în speranţa că dacă se realizează acest fapt eu voi putea primi acontul de la J Collins. Din participaţia fixată cu Collins pentru mine aş putea primi I ceva numai în anul 1959 spre sfârşit sau numai în anul 1960, şi aceasta I va depinde de vânzarea cărţii şi de aşa-zisul ei succes (anexez un film I după scrisoarea cu aranjamentul dintre Collins şi Iancu Raţiu şi copia I scrisorii mele către prof. A. Popa).

În fapt, tot ce mi-a cerut Collins şi Iancu Raţiu a fost numai un consim-l

ţământ general ca cartea să fie scrisă pe baza materialului aflat deja la Iancu Raţiu în darea de seamă. Eu am amânat orice semnătură sau I consimţământ scris din partea mea ca să am răgazul necesar să primesc I o directivă din ţară, să ştiu cum să procedez. Formalitatea semnării I contractului cu o editură americană a fost bine-venită pentru a dispune I de răgazul necesar, aranjamentul făcut între Collins şi Iancu Raţiu I nefiind obligator pentru mine şi neavând vreo semnătură din partea I mea. Aranjamentul de mai sus s-a încheiat de fapt numai după ce Iancu I Raţiu a tradus şi a transmis lui Collins primele 10-20 pagini din darea I de seamă şi acesta s-a convins de existenţa materialului şi de importanţa I lui pentru a captiva pe cititori.Necăjit de întorsătura luată de această problemă, am ameninţat puţin pe Iancu Raţiu că nu voi semna contractul final cu firma americană. El a ţinut să-mi precizeze că este în interesul meu de a face cunoscut în public prin tot ce am trecut în cei şapte ani din ţară, să se risipească pentru totdeauna bănuielile care ar mai exista faţă de mine şi pentru a mă face cunoscut ca om şi ca luptător anticomunist în „lumea liberă", ceea ce îmi va deschide apoi mari perspective de viitor. M-am lăsat convins de argumentele lui şi astfel s-a ajuns la rezolvarea descrisă mai sus[18].

Din felul în care a înfăţişat Crăciunaş discuţiile despre carte reieşea că Ion Raţiu era pe cale să profite financiar de pe urma contractului său cu editura Collins. A făcut-o în special pentru a se victimiza, tactică pe care o folosea la întâlnirile cu ofiţerii de legătură sau în rapoartele secrete transmise Securităţii prin intermediul căsuţelor poştale. Aşadar, aranjamentul financiar obţinut la Londra a fost zugrăvit în aceşti termeni pentru ca ofiţerii de Securitate să înţeleagă prin ce dificultăţi materiale trece. Este greu de crezut că Ion Raţiu şi-a însuşit avansul acordat de editura Collins, aşa cum a afirmat Crăciunaş. Există mai multe surse care dovedesc contrariul, printre care corespondenţa lui Crăciunaş cu alţi români din exil, în care a menţionat adesea cu oarecare vanitate statutul său de scriitor curtat de editura Collins. S-a mândrit cu acest contract, adăugând chiar detalii despre oferta financiară a lui Collins, ca în scrisoarea din 15 aprilie 1958 adresată fostului ministru de Externe Constantin Vişoianu, refugiat în SUA. Din ea reiese că în realitate banii avansaţi de editură erau folosiţi de el, şi nu reţinuţi de Raţiu: „După o şedere de două luni la Londra am fost obligat să mă înapoiez în Austria. Aici viaţa are un cost mult mai redus şi acontul pe care l-am primit de la editura Collins pentru a-mi asigura existenţa pe timpul cât scriu cartea mea în Austria are o putere de cumpărare mult mai mare decât în Londra şi-mi este mult mai folositor"[19].Dincolo de aspectul financiar care îl frământa atât de mult, din document reiese că agentul căuta să convingă serviciul secret comunist că încercase să pondereze entuziasmul celor de la Londra, tergiversând iniţiativa editurii de a semna contractele, „ca să am răgazul necesar să primesc o directivă din ţară, să ştiu cum să procedez". Într-adevăr, Crăciunaş plecase în Anglia cu puţine speranţe că Securitatea, odată ce realiza despre ce era vorba în realitate, îi va permite să scrie o astfel de carte. În săptămânile care au urmat, în timp ce Crăciunaş se afla la Londra, la Bucureşti s-a făcut o analiză în cadrul Direcţiei a II-a Contraspionaj, în care s-a discutat printre altele solicitarea inedită a lui Crăciunaş de a i se permite să scrie cartea. Pe 10 februarie 1958 s-a elaborat şi un raport care conţinea instructajul pe care agentul Victor urma să-l primească de la ofiţerul de legătură la următoarea întâlnire de la Viena, cea din martie. Sub semnăturile locotenent-colonelului Isidor Holingher, şeful direcţiei, şi maiorului Tiberiu Hida, ofiţerul coordonator, raportul îl îndemna pe agent să refuze propunerea editurii Collins: „Dacă are vreo posibilitate, să se eschiveze de la scrierea unei asemenea cărţi. [...] în cazul când va aprecia că nu poate să se sustragă de la această obligaţie să facă aşa cum ne-a propus el, adică să scrie o asemenea variantă proastă care să nu fie editată. Numai atunci când prin scrierea cărţii poate obţine în folosul nostru rezultate de mare valoare va putea corecta sau redacta cartea în aşa fel încât eventual să poată fi editată. Cu această ocazie îl vom instrui să înceteze cu scrierea de articole şi cuvântări la radio fiindcă nu pentru

aceasta a plecat şi nu-i aduce niciun folos, ci dimpotrivă, îi va aduce numai

greutăţi în executarea misiunii sale“[20].

Desigur, argumentele celor doi ofiţeri de contraspionaj erau justificate şi temeinice. Victor nu fusese trimis în Occident pentru a deveni un autor celebru, ci pentru a se infiltra în serviciile secrete duşmane, în special în CIA, misiunea lui fiind să „pătrundă în Serviciul de Spionaj american, să afle activitatea şi planurile acestuia şi să raporteze informaţiile obţinute“[21]. Publicitatea, expunerea în presă l-ar fi putut deturna cu uşurinţă de la această misiune. Activitatea l lui trebuia să fie discretă, iar ofiţerul de legătură urma să-i reamin- 1 tească ce fel de conduită publică era necesară ca să-şi poată duce misiunea la bun sfârşit. Scrierea cărţilor, a articolelor sau acordarea | interviurilor trebuiau, desigur, evitate.

Însă nu s-a întâmplat aşa. Tragem această concluzie din rezoluţiile pe care generalul Alexandru Drăghici, ministru de Interne şi i şef al Securităţii, le-a notat pe raportul lui Holingher şi Hida. în I dreptul textului care propunea ca agentul să se eschiveze de la oferta I editurii Collins, mâna lui Drăghici a scris cu un creion „De ce?“, ■ completând apoi: „Să scrie, dar să nu semneze“[22], ceea ce era imposibil în realitate. Astfel că la întâlnirea din martie Tiberiu Hida i-a I transmis lui Crăciunaş că, în principiu, de la Bucureşti i s-a permis I să înceapă să-şi scrie cartea.

A urmat apoi perioada dedicată creaţiei în sine. în aprilie 1958, Mark Bonham Carter a poposit la Viena pentru câteva săptămâni, I petrecându-şi timpul în compania lui Crăciunaş pentru a completa I informaţiile obţinute deja din *Darea de seamă*. Potrivit lui Crăciunaş, ■ discuţiile aveau loc de regulă la locuinţa secretarului I al Ambasadei I Marii Britanii, Ronald Burroughs, situată pe bulevardul Jauresgasse I din Viena. Pe 20 aprilie, Burroughs l-a sunat pe Crăciunaş şi l-a invitat a doua zi acasă la el. Să-l lăsăm pe agentul Victor să poves- I tească mai departe, aşa cum a făcut-o în raportul pentru Securitate I scris la 1 iunie 1958:

La această întrevedere m-a primit împreună cu un alt englez, pe care mi l-a prezentat ca fiind Mark Bonham Carter, fiul lui Lady Bonham Carter, ea fiind lider al Partidului Liberal englez şi mare personalitate în lumea engleză. Ronald Burroughs mi-a spus că col. Brown i-a trimis un nou mesaj pentru mine în care îşi exprimă simpatia pentru mine [...]. Ronald Burroughs mi-a explicat că col. Brown s-a gândit că ar fi altceva de făcut important în prezent şi anume ca editura Collins să pregătească cât mai temeinic cartea mea şi să o publice în primăvara viitoare cu o mare propagandă spre a face din mine un mare personaj şi erou al rezistenţei din România, urmând ca prin mine şi prin această carte să ţină treză opinia publică din Anglia asupra primejdiei pe care ar repre- zenta-o comunismul [...]. Ronald Burroughs mi-a spus că pentru a sigura cărţii un succes ea trebuie scrisă ca un fel de roman, să placă marelui public, care ar urma să fie influenţat de această carte. Ca să fie scrisă ca un roman cartea ar trebui colorată cu tot felul de amănunte din viaţa mea şi din întâmplările prin care am trecut eu, să fie cât mai atractivă. El mi-a explicat că, întrucât darea mea de seamă, deşi are 270 pagini, totuşi este ca un fel de jurnal sobru şi sever care, deşi este interesant, nu-i suficient pentru a emoţiona masele de cititori. Ronald Burroughs mi-a explicat că col. Brown a luat legătura cu William Collins, editorul meu din Londra, cu care a tratat această problemă, editorul fiind de acord cu punctul de vedere al colonelului. în acest scop şi ca urmare a convorbirii şi a înţelegerii sale cu editorul meu, col. Brown a trimis la Viena pe Mark Bonham Carter ca acesta să stea de vorbă cu mine pentru a-i povesti tot felul de amănunte din viaţa mea şi din întâmplările mele, urmând ca aceste date suplimentare să fie folosite de consilierul literar Waldman al editurii Collins, pentru redactarea şi scrierea cărţii ca un fel de roman. Ronald Burroughs mi-a spus că Bonham Carter este un fost maior aviator englez, distins cu mari ordine militare pentru faptele sale din timpul celui de-al doilea război mondial, cerându-mi să am în acesta toată încrederea şi să-i răspund la toate întrebările. Cu Mark Bonham Carter am avut, după această primă convorbire, o serie de întrevederi aproape zilnice la locuinţa lui Ronald Burroughs din Jauresgasse. El mi-a povestit episoade din luptele sale aeriene şi din viaţa sa de aviator, ca şi un episod dintr-o misiune de spionaj, lansat în dosul liniilor frontului german din Italia,

căderea lui ca prizonier, evadarea lui, fuga în Elveţia şi repatrierea în

Anglia, afirmându-mi că a fost trimis să stea de vorbă cu mine tocmai pentru că a trecut prin întâmplări asemănătoare şi că astfel poate înţelege bine ce s-a petrecut cu mine şi în psihicul meu. în convorbirile care au urmat Mark Bonham Carter mi-a cerut să-i povestesc viaţa mea de când eram copil până în prezent pas cu pas, amănunt cu amănunt, notându-şi în scris tot ce credea el că ar putea interesa consilierul literar al editurii Collins pentru redactarea cărţii. întrevederile au durat peste trei săptămâni şi s-au încheiat la 10 mai 1958. Mi-am dat seama că această reconstituire a vieţii mele de către Mark Bonham Carter a urmărit, pe lângă culegerea amănuntelor necesare scrisului cărţii, să mă verifice din nou şi cât mai temeinic, şi să-mi descopere şi identifice toate aşa-zisele mele legături din ţară, spre a se convinge probabil că tot ce le-am spus cu câteva săptămâni înainte reprezintă adevărul şi realitatea, şi că nu-i duc de nas.
înainte de plecarea sa la Londra, Mark Bonham Carter şi Ronald Burroughs mi-au transmis din partea lui col. Brown invitaţia să plec la toamnă la Londra pentru câteva luni în vederea unor convorbiri pe care ar dori să mi le mijlocească cu câteva mari personalităţi din lumea engleză. I-am spus că primesc cu bucurie şi că, dacă nu voi fi reţinut de nimic, voi pleca la toamnă la Londra. Ne-am despărţit în cele mai bune condiţii de prietenie, urmând să ne revedem la toamnă la Londra[23].

Din acest moment, vara anului 1958, nu va mai exista raport în care Crăciunaş să-şi pomenească autobiografia fără să invoce MI6 sau pe reprezentantul acestuia, misteriosul colonel Brown. în definitiv, o astfel de operaţiune secretă trebuia să aibă şi un coordonator I nevăzut, iar Ion Raţiu, William Collins, Manya Harari sau Marjorie Villiers nu aveau profilul necesar. Colonelul Brown era însă omul potrivit.

în plus, aproape toate persoanele care vor contribui la scrierea, publicarea şi lansarea cărţii *The Lost Footsteps* vor fi prezentate de Crăciunaş în rapoartele sale ca ofiţeri de informaţii sau agenţi bri- I tanici. A fost şi cazul lui Mark Bonham Carter, bănuit de legături cu structurile de informaţii. Mai târziu însă se va referi la el cu certitudinea că este ofiţer MI6. Securitatea i-a

reţinut numele şi a căutat să afle cât mai multe despre Carter, dar agenţii de la Londra I nu au reuşit să obţină decât informaţii publice, precum numele părin- I ţilor săi, al soţiei, adresa de domiciliu sau şcolile absolvite. Au mai aflat şi câte ceva despre activitatea sa din timpul războiului, când, I se menţionează într-un raport din august 1960, Carter „a fost mili-'fl tar la serviciul de gardă al grenadierilor, armata a 8-a engleză (Africa) I şi în grupul de armată 21 (N.W. Europa)”[24]. Documentul mai amin-l teşte evadarea lui Carter din prizonierat, precum şi funcţiile în care I a fost ales sau numit după terminarea războiului. Carter provenea

dintr-o familie celebră, aşa cum menţionase şi Crăciunaş, mama 1 sa fiind Lady Violet Bonham Carter, fiica fostului prim-ministru l H.H. Asquith* şi prietenă apropiată a lui Winston Churchill

.Crăciunaş descrie în raport întâlnirea cu Bonham Carter din 21 aprilie 1958, susţinând că Burroughs i-l prezentase ca trimis oficial al editurii şi mesager neoficial al colonelului Brown. Prezenţa unui 1 aşa-zis mesager al colonelului Brown la Viena întărea firește scena- I riul prezentat Securităţii. însă Crăciunaş face o primă eroare, sugerând j' că l-a cunoscut pe Bonham Carter la Viena în locuinţa lui Ronald Burroughs, nu la Londra. E posibil să-i fi scăpat pur şi simplu din I vedere faptul că îl menţionase deja pe Mark Bonham Carter în primul I raport, întocmit la întoarcerea din prima vizită în Marea Britanie. în acel document, predat la 1 martie 1958, notase că „în cursul vizitei la Londra Iancu Raţiu a aranjat o serie de întrevederi cu editorul W. Collins. Acesta ne-a invitat la el acasă şi ne-a prezentat familiei sale şi unor directori ai editurii lui: Waldman şi Mark Bonham Carter (fost maior în aviaţia engleză în războiu)". în plus, mulţumită lui Ion Raţiu, care într-o seară de decembrie a anului 1957 şi-a făcut timp pentru o scurtă şi aparent neînsemnată notiţă în jurnalul său, ni se confirmă din nou că Silviu Crăciunaş şi Mark Bonham Carter se cunoscuseră deja la Londra, cu patru luni în urmă: „Vineri, 13 decembrie 1957. Cu Sanda şi Silviu la W. Collins. Manya Harari şi Ralph. De asemenea, Mark Bonham Carter. Ei fac impresie bună. Sanda mă cam plictiseşte, nu înţelege când trebuie să plecăm deşi i-am spus foarte clar care este situaţia. Am lăsat-o acolo pentru că nu vroiam să-i creez impresia că vreau să o privez de plăcerea de a mai sta"[25]. Aşadar, episodul în care, la Viena, Burroughs l-a „primit împreună cu un alt englez, pe care mi l-a prezentat ca fiind Mark Bonham Carter", nu era decât o altă minciună.

Din nou, nu ştim dacă a încercat în mod deliberat să ascundă acest amănunt sau dacă pur şi simplu l-a neglijat din neatenţie. De altfel, e ciudat că nici ofiţerii de Securitate de la Bucureşti care aveau sarcina să analizeze fiecare rând în parte din rapoartele lui Victor nu au sesizat acest lucru. Dacă ar fi făcut-o, scăparea l-ar fi putut costa pe agent încrederea de care deocamdată se bucura. Cert e însă că agentul a profitat de prezenţa lui Bonham Carter la Viena pentru a-şi consolida scenariul potrivit căruia

---

* Fiica sa, Elisabeth (1898-1945), a fost căsătorită cu Anton Bibescu (1878- I 1951), diplomat, ministru plenipotenţiar în SUA, Spania şi Portugalia I (1920-1933), un apropiat al lui Marcel Proust. A murit în România, fiind I înhumată pe domeniul familiei Bibescu de la Mogoşoaia. După moartea I soţiei, Anton Bibescu a reuşit să plece în Franţa (1946), unde a şi murit. I

MI6 se afla în spatele acestei viitoare cărţi, atât ca iniţiator, cât şi ca

beneficiar.

După plecarea lui Bonham Carter de la Viena, lucrurile mai degrabă au stagnat, dar nu din cauza englezilor de la editura Collins, ci a românilor. Crăciunaş nu a scris aproape nimic în vara anului 1958, iar persoana desemnată de Ion Raţiu să traducă în limba engleză *Darea de seamă* nu şi-a respectat termenul de livrare. în ianuarie 1959, reîntors la Londra, Crăciunaş a găsit timp, printre activităţile de culegere de informaţii, să se întâlnească şi cu cei implicaţi în redactarea cărţii, însă, în stadiul în care se afla, manuscrisul mai avea nevoie de multe ore de muncă pentru a fi gata de tipar. Waldman avea notele lui Bonham Carter realizate la Viena, dar nu primise încă traducerea în limba engleză a *Dării de seamă*. în ianuarie s-a apelat la un alt traducător, soţia profesorului Grigore Nandriş, Mabel Nandriş, care s-a dedicat cu multă pasiune proiectului. Nici Crăciunaş nu-şi scrisese încă materialul care i se repartizase. *Darea de seamă* pe care o oferise editurii acoperea doar perioada 1949-1957. în plus, Crăciunaş trebuia să contribuie la redactarea unui text care urma să dezvolte un şir de concluzii privind rezistenţa românilor împotriva regimului comunist, atât în ţară, cât şi în străinătate, şi care să plece de la exemplul propriului sacrificiu — dar încă nu se apucase de scris. A promis în schimb că, odată ajuns la Londra, se va aşeza la masa de lucru şi până la începutul verii, când Mabel Nandriş urma să termine traducerea, va fi finalizat şi textul său.

în 1959, starea de spirit a unora dintre cei care lucrau cu adevărat la realizarea cărţii nu mai era atât de însufleţită cum fusese în timpul primei vizite a lui Crăciunaş la Londra, cea din decembrie 1957. Milton Waldman, de exemplu, îşi pierduse entuziasmul, dar nu pentru că încetase să creadă în proiect, ci pentru că nu mai avea nicio speranţă în talentul de scriitor al lui Crăciunaş. în plus, la fel ca Ion Raţiu, începuse la rândul său să-l vadă cu alţi ochi pe agentul Victor, faţă de care dezvoltase o antipatie. A intenţionat chiar să abandoneze totul, făcând un referat depreciativ textului oferit de Crăciunaş, pe care l-a considerat extrem de slab. Era departe de ce i se ceruse să scrie, şi anume un roman; în schimb, se lansase în tot felul de consideraţii generale, într-un material pe care l-a socotit viziunea sa filosofică asupra comunismului, dar şi o reinterpretare filosofică a sensului vieţii, cum nota Raţiu în jurnal după ce a văzut schiţele lui Crăciunaş. Tot Raţiu îi mărturisea mai târziu, în martie 1961, unui alt agent al Securităţii de la Londra, că încercarea lui Crăciunaş de a scrie un text pentru editura Collins a fost „naivă, încâlcită şi se pierdea în prea multe detalii secundare privind istoricul partidelor şi personalităţilor politice ce nu interesează publicul englez într-o asemenea lucrare de aventuri personale"[26]. Era chiar mai rău decât atât şi departe de aşteptările editurii. Parcă pentru a complica situaţia, Crăciunaş a scris un text suplimentar care conţinea un fel de concepţie personală asupra lumii şi a universului, plecând de la experienţele mistice trăite în închisoare, precum viziunile sau revelaţiile în care animale sau preoţi ai lui Brahma îi apăruseră în diverse momente dificile, în special atunci când, în urma torturilor din închisoare, hotărâse să se sinucidă.

Waldman îi ceruse altceva — un produs literar izvorât din experienţa sa personală, considerată de editori extrem de valoroasă şi excepţională, fără niciun discurs propagandistic gratuit sau descrierea excesivă a unor vedenii. în definitiv, încercările prin care afirma că trecuse erau argumente mult mai puternice împotriva comunismului decât orice consideraţii teoretice. Raţiu a intervenit din nou, insistând în discuţiile cu Harari şi Collins ca volumul să apară totuşi, chiar dacă trebuia rescris de consilierii literari ai editurii, ceea ce s-a şi întâmplat, căci editura Collins a făcut eforturi pentru a nu-l lăsa pe Crăciunaş să transforme o carte de non-ficţiune într-un pretins tratat de filosofie a vieţii. Mai târziu, în luna septembrie a anului 1960, agentul Victor se va plânge de această situaţie într-o scrisoare adresată filosofului Salvador de Madariaga, explicându-i că

în realitate contribuţia lui ca autor a fost mult mai profundă şi mai

valoroasă, dar editura nu a dorit decât o carte de aventuri. Aceasta îşi atingea totuşi scopul, pentru că arăta adevărata faţă a comunismului: „După ce veţi citi relatarea experienţelor mele, aş dori să discutăm partea filosofică — înjur de 75.000 de cuvinte — din manuscrisul original, din care în carte apare din păcate doar o infimă parte. Pătrunderea esenţei acestor idei — rezultatul direct al experienţei mele în comunism – vă va ajuta să vă formaţi o mai bună imagine generală despre această carte [...]. în situaţia internaţională actuală, care devine tot mai critică pe zi ce trece, obiectivul meu principal – precum şi cel al editurii – este să caut cu ajutorul acestui document autentic să dezvălui încă o dată adevărata faţă a comunismului"[27].

Securităţii în schimb i-a spus altceva. Pe 8 iulie 1960, Crăciunaş a scris în raportul său următoarele: „Manuscrisul acesta, care număra aproximativ 675 de pagini scrise la maşină şi peste două sute mii de cuvinte a fost terminat în noiembrie 1959. Pe tema aventurilor mele — care urmează în mod strict linia legendei cu care am plecat în străinătate în martie 1957 – redactorii au introdus în text fragmente şi capitole întregi de interpretări filosofice şi politice, ca cartea [sic!] să constituie un atac ideologic la adresa lumii comuniste şi ca aventurile mele să fie ridicate de la nivelul local – românesc –, la un nivel de ordin mult mai general". Prin urmare, se plângea Crăciunaş Securităţii, nu el scrisese partea filosofică a cărţii, ci consilierii editurii, probabil Waldman. Ce s-a întâmplat totuşi cu acest text, de ce nu a mai apărut în carte? Crăciunaş dă vina pe reprezentanţii MI6:

Când manuscrisul astfel „împodobit" a fost terminat, editura l-a trecut lordului Osborne pentru a fi supus studiului de către experţii Int. Service-ului. După vreo două luni, aceştia şi-au dat avizul: cartea, încărcată cu asemenea fragmente de idei, va fi apreciată doar de-o minoritate a publicului, cu un nivel de cultură şi de interes politic ridicat; dacă însă cartea va povesti doar partea de aventuri, în stil de roman de aventuri, cu un minim de idei „neobositoare" pentru publicul obişnuit, în acest caz ar putea pătrunde în mase. Acesta fiind interesul esenţial al Int. Service- ului, decizia luată de forurile conducătoare a determinat trimiterea manuscrisului din nou la editură pentru a i se da o nouă redactare, care să elimine aproape complet partea de ideologie şi filosofie din viitoarea carte. Operaţiunea a durat aproximativ alte două luni, până la finele lunii februarie 1960. Manuscrisul astfel epurat a mulţumit forurile Int. Service-ului, care l-au aprobat ca fiind bun pentru tipar[28].

În relaţia cu Securitatea, Crăciunaş a jonglat permanent cu cartea, raportând de fiecare dată smerit că, în contextul creat, nu a avut niciodată posibilitatea de a interveni în deciziile pe care le-au luat alţii în legătură cu acest subiect. Ofiţerii MI6 care ar fi fost în spatele acestui proiect erau cei care controlau totul, susţinea agentul. Se temeau de un singur lucru, imposibil de controlat — o eventuală deconspirare ca agent al Securităţii, care ar fi putut veni de la un cititor al cărţii. Volumul, odată lansat, putea ajunge şi în mâinile unei persoane care să-l fi cunoscut cu adevărat, un fost deţinut politic cu care s-ar fi intersectat la un moment dat în închisoare: „Deşi ar avea un avantaj în interesul executării misiunii mele, în sensul că ridicat la rangul de «erou» mi-ar deschide perspective noi şi mai interesante de lucru contra lumii capitaliste, publicarea cărţii îmi poate atrage concomitent şi mari riscuri. Nu putem şti în niciun caz ce poate scoate la lumină publicitatea, mai ales că din 1948 până în prezent au ieşit din RPR mii de oameni, unii fugari clandestini, alţii cu certificate de emigrare. în special evrei plecaţi în Israel sau alte ţări cu certificate de emigrare până recent, ar putea eventual scoate la iveală detalii extrem de periculoase pentru mine"[29]. Fără să o spună direct, Crăciunaş sugera Securităţii băgare de seamă şi efectuarea verificărilor necesare, astfel încât să nu se permită unor astfel de persoane ieşirea din România. Referirea la evrei era de asemenea importantă. Agentul se temea mai ales de o

eventuală deconspirare a activităţii de legionar pe care o desfăşurase la

Piatra Neamţ, la sfârşitul anului 1940, când acţionase abuziv faţă de evrei, încercând să-şi însuşească averile lor.

În vara anului 1959, în raportul care cuprindea activitatea sa în perioada noiembrie 1958 – iunie 1959, agentul a făcut noi precizări referitoare la carte, aşa cum o făcuse în toate rapoartele de până atunci. A anunţat că volumul este gata pentru publicare, deşi în realitate Milton Waldman încă mai lucra la manuscris, căci editura s-a declarat satisfăcută de forma finală a lucrării abia la sfârşitul anului 1959. Dar Crăciunaş a informat Securitatea că motivul amânării publicării şi lansării cărţii ar fi fost legat de strategia de marketing a editurii, ceea ce părea plauzibil, chiar dacă nu era adevărat:

Cartea scrisă de Milton Waldman / consilierul literar al editurii Collins /1 despre aventurile mele din anii 1950-1957, pe baza notelor luate de Mark Bonham Carter în primăvara 1958 la Viena, este gata pentru publicare; totuşi Editura Collins, la cererea col. Brown, a amânat publicarea ei pentru primăvara 1960 şi nu în sezonul acestui an. Motivul a fost dorinţa col. Brown ca această carte să fie lansată cu mare vâlvă şi să i se asigure pătrunderea în cele mai largi cercuri de cititori; dacă ar fi fost publicată în sezonul acestui an – 1959 cartea despre mine ar fi fost mult umbrită de lansarea cărţii lui Boris Pasternak, ca şi de cartea cuprinzând memoriile mareşalului Montgomery, ambele lansate concomitent de către editura Collins în acest an*. Dorinţa Intelligence Service-ului este ca prin mijlocirea acestei cărţi să fiu prezentat publicului englez ca un mare luptător împotriva comunismului, pentru a-mi face un mare renume şi a servi ca un exemplu încurajator pentru tineretul englez şi pentru opinia publică, în privinţa continuării cu fermitate a luptei contra comunismului. Dar concomitent, publicarea acestei cărţi îmi va deschide perspective unor vaste legături în cele mai variate cercuri şi domenii în viitor. [...] Amintesc aici că Mark Bonham Carter, director la editura Collins / cu care am avut convorbirile din aprilie-mai 1958 în Viena /, a fost ales membru în Parlamentul Britanic – Camera Comunelor. El continuă să lucreze pentru editura Collins, bineînţeles pentru Intelligence Service[30].

Printre altele, Crăciunaş a adăugat că editura Collins negociase deja cu o altă editură, Farrar, Straus & Cudahy, care urma să publice şi să lanseze cartea în SUA, concomitent cu evenimentul de lansare de la Londra. În final, după ce a enumerat din nou argumentele privind utilitatea acestei acţiuni, menţionând că în acel moment proiectul devenise aproape imposibil de oprit, Crăciunaş a introdus în joc o nouă stratagemă, prin care urmărea să inducă în eroare Securitatea. Dacă autorităţile de la Bucureşti vor decide că această carte nu trebuie să apară, spunea Crăciunaş, se mai poate face un singur lucru: „Singura modalitate finală de a mă opune publicării acestei cărţi este reîntoarcerea mea în RPR ca să-i barez definitiv apariţia. Eu sunt gata să mă înapoiez imediat în ţară sau la orice dată îmi va fi indicat de securitatea RPR. Sunt decis la această întoarcere şi din alt punct de vedere: nu aş dori în niciun caz ca această carte (pe care eu nu am scris-o, ci a fost scrisă de alţii, cum am arătat mai sus) să fie interpretată de securitatea RPR ca un atac al meu împotriva noii societăţi din ţara noastră, construită cu atâtea sacrificii glorioase în ani de mari eforturi şi realizând un imens progres pe toate planurile”[31]. Acest nou argument nu era nimic altceva decât o cacealma. Agentul Victor nu avea nicio intenţie de a se întoarce în România; toate demersurile lui indică faptul că intenţionase încă din 1957 să se stabilească definitiv în Anglia, urmărind în acelaşi timp să convingă Securitatea că mutarea la Londra este, dimpotrivă, cea mai potrivită mişcare pentru îndeplinirea misiunii.

Este remarcabilă capacitatea lui Crăciunaş de a crea şi dezvolta exact ceea ce îl învăţase Securitatea: combinaţii şi jocuri operative care

---

* Cele două cărţi menţionate de Silviu Crăciunaş, *Doctor Jivago* de Boris Pasternak şi *The Memoirs of Field Marshal Montgomery* de Bernard Law Montgomery, au fost publicate în anul 1958.

urmăreau să pună adversarul pe piste false. Doar că de această dată însuşi serviciul secret comunist devenise victima unei astfel de combinaţii operative create de propriul ei agent. Pentru ca ea să reziste, pe lângă împletitura de false argumente şi hăţişul de scenarii fanteziste pe care le crease, Crăciunaş trebuia şi să împiedice sau să întârzie obţinerea manuscrisului de către Securitate. Ofiţerii de legătură i l-au cerut în repetate rânduri, dar Crăciunaş a invocat nenumărate scuze pentru a nu-l preda, fiind probabil alarmat de faptul că, odată citit la Bucureşti, se va lua imediat decizia de a se împiedica apariţia lui. Mai ales că în vara anului 1960 primise deja indicaţii potrivit cărora trebuia să facă demersuri de a temporiza proiectul său literar:

în orice caz, am luat la cunoştinţă de mesajul transmis mie prin tov. Moraru şi voi face maximum de eforturi ca publicarea cărţii să fie amânată cât mai mult, chiar un an sau mai mult, potrivit instrucţiunilor dv. În luna martie, anul acesta, am primit la sanatoriul Château de Chougny, 1 Geneva, o copie scrisă la maşină după manuscrisul de 400 pagini, rezultat pe urma epurării a peste 275 pagini ideologice şi filosofice a primului manuscris. Copia mi-a fost trimisă printr-un curier al Consulatului Englez 1 din Geneva pentru a o citi şi a-mi da avizul. în zece zile am citit-o şi am restituit-o Int. Service – pe aceeaşi cale. Manuscrisul mi-a apărut ca un roman fantastic de aventuri în cel mai pur stil englez. Practic mi-a fost imposibil să reţin copia scrisă la maşină pentru mine şi a trebuit 1 să o restitui. La Londra, în mai, am primit copia textului stilizat de Somerset Maugham, care i-a dat o înfăţişare literară excelentă. Mi s-a promis că voi primi o copie definitivă imediat ce textul va fi dat la tipar. I Operaţiunea tipăririi va dura luni de zile şi probabil va fi terminată abia în toamnă. Copia tipărită, care-mi va fi pusă la dispoziţie şi pe care o voi păstra ca proprietate a mea, sper să o pot pune la dispoziţia tov. B Moraru cu ocazia viitoarei noastre întâlniri în octombrie 1960. Deci Secu- I ritatea va avea timp suficient pentru a lua cunoştinţă de conţinutul I cărţii şi pentru a decide dacă să fie publicată în mod final sau dacă să-i I fie paralizată publicarea prin întoarcerea mea în RPR[32].

Informaţiile din raportul lui Crăciunaş sunt confirmate şi de cele din raportul ofiţerului de Securitate Ion Moraru, numele conspirativ al colonelului Dinar Marcarian, şeful rezidenţei DIE de la Bruxelles, cu care agentul se întâlnise la Bruxelles în zilele de 2 şi 3 iulie 1960. Câteva zile mai târziu, referindu-se la publicarea cărţii lui Crăciunaş, Marcarian a informat la rândul lui Centrala că „Victor a promis că va face tot ce-i stă în putinţă pentru a amâna apariţia cărţii şi aceasta fără a da câtuşi de puţin de bănuit. Motivul pe care îl va invoca în ultimă instanţă va fi schimbarea unui pasagiu”[33]. în mod evident, conducerile celor două direcţii centrale ale Securităţii care coordonau acum împreună activitatea agentului, cea de Informaţii Externe şi cea de Contraspionaj, încă nu realizau că Victor nu avea de gând să facă vreun gest care să determine amânarea apariţiei cărţii. Scenariul invocat, în care autorul, nemulţumit de forma finală a unui „pasagiu”, ar fi generat discuţii şi controverse cu editorii pentru a tergiversa publicarea cărţii, era un tertip neserios şi copilăresc. Dar, spre norocul lui Crăciunaş, a fost acceptat cu uşurinţă la Bucureşti.

Referitor la momentul şi felul în care va intra în posesia manuscrisului, colonelul Marcarian a menţionat în raport următoarele: „Victor a arătat că fiind în tratament la sanatoriu, a primit un singur exemplar (o serie de şpalturi) pe care le-a citit, a făcut unele corecturi şi apoi le-a restituit. Şpalturile i-au fost aduse la sanatoriu de Sanda Stătescu şi tot ea le-a ridicat. [...] La întâlnirea viitoare va aduce un exemplar”[34]. Aşadar, curierul consulatului Marii Britanii din Geneva care îi adusese manuscrisul în timp ce se afla internat în clinica din Elveţia, conform raportului lui Crăciunaş, era de fapt soţia sa, Sanda. Dar, pentru că era cunoscută Securităţii drept colaboratoare a serviciilor de informaţii engleze, statutul de curier pe care l-a primit în raportul soţului ei putea fi acceptat la Bucureşti. De asemenea, Securitatea s-a mulţumit şi cu explicaţia lui

Crăciunaş, potrivit căreia încă nu putea obţine o copie a manuscrisului pe

care să o predea ofiţerului de legătură.

Crăciunaş a promis că va obţine şi va preda o astfel de copie în toamna anului 1960, înainte ca manuscrisul să fie tipărit, pentru a primi „bunul de tipar" şi din partea Securităţii, însă nici atunci nu s-a ţinut de cuvânt. Şi asta pentru că întâlnirea prevăzută pentru octombrie 1960 a avut loc abia în luna ianuarie 1961. Este vorba despre întâlnirea de la Luxemburg din zilele de 7 şi 8 ianuarie, deja menţionată. Crăciunaş a susţinut atunci că încercările sale de a amâna publicarea şi lansarea cărţii au fost sortite eşecului din cauza presiunilor MI6, care dorea finalizarea acestei operaţiuni. Adusese, e adevărat, o copie a manuscrisului, dar în acel moment cartea era deja tipărită. Era prea târziu pentru obiecţiile Securităţii. Cartea urma să fie lansată peste doar câteva zile. Agentul nu a venit cu un exemplar, ci cu manuscrisul, explicându-şi gestul în felul următor: „Anexez un manuscris scris la maşină, aproximativ 385 pagini, conţinând aproximativ 125.000 cuvinte. L-am obţinut cii destulă dificultate de la o secretară a editurii Collins pentru un scurt timp, sub un pretext oarecare, că doresc să revăd unele capitole. Orice încercare de a obţine o copie tipărită mi-a fost cu neputinţă să o realizez, fiind probabil luate măsuri severe ca niciun exemplar să nu ajungă în mâini străine înainte de a fi efectiv dat publicităţii (dovadă scrisoarea de la editura Harvill din octombrie – semnată de Wiri Sterling, anexez scrisoarea). Manuscrisul scris la maşină reprezintă exact textul deja tipărit, destinat să fie dat publicităţii"[35].

într-adevăr, Crăciunaş i-a dat maiorului Vîlceleanu, trimis special din România la întâlnirea de la Luxemburg, manuscrisul „obţinut cu destulă dificultate", dar i l-a dat cu împrumut. A doua zi, pe 8 ianuarie, i-a cerut ofiţerului o nouă întâlnire, în cadrul căreia să i se restituie manuscrisul cărţii *The Lost Footsteps.* Iar Vîlceleanu şi însoţitorii săi s-au conformat şi şi-au petrecut noaptea la hotel

fotografiind întregul material informativ, mai precis, raportul lui Victor de 304 pagini şi manuscrisul cărţii, alte 385 de pagini

.La aceeaşi întâlnire din 7 ianuarie, Victor i-a mai spus maiorului Vîlceleanu că fusese însărcinat de colonelul Brown să participe la o conferinţă de presă organizată de MI6, care urma să aibă loc în ziua de 17 ianuarie. Era vorba de fapt despre evenimentul de lansare a cărţii *The Lost Footsteps*, organizat de editura Collins. Victor i-a explicat lui Vîlceleanu că „a cerut amânarea conferinţei şi a publicării, dar colonelul Brown l-a ameninţat că, cu voia sau fără voia lui, conferinţa se va ţine, iar ei vor trage concluziile necesare, fie că este laş, fie că în spatele său stau forţe care-l reţin"[36]. O explicaţie | mai scurtă şi mai cuprinzătoare nu se putea găsi; Crăciunaş bloca astfel orice tentativă a Securităţii de a zădărnici participarea sa la lansarea volumului.

De fapt, Securitatea era pusă în faţa faptului împlinit de propriul ei agent, care visa deja că peste doar câteva zile se va plimba pe străzile din centrul Londrei şi îşi va admira cartea în vitrina vestitei j librării Hatchards. Ce nu ştia acesta era că poliţia politică din România studiase cu multă vreme în urmă manuscrisul său. Prima dată a avut ocazia să-l obţină exact cu un an în urmă, la începutul lui ianuarie 1960. George Pop, alias agentul Sandu, a raportat reziden-] ţei DIE de la Londra că Silviu Crăciunaş îi face destăinuiri despre activitatea sa, despre preocuparea de a demasca public „regimul < odios din ţară", concentrându-se asupra scrierii unei cărţi „care este spre terminate, urmând să fie dată la tipar şi să apară peste 3-4 luni". I Crăciunaş i-a oferit lui Sandu manuscrisul pentru a-l citi şi analiza I împreună, iar Sandu „a vrut să ni-l dea pentru fotografiere. Ţinând cont că această carte va apare [sic!] pe piaţă în scurt timp, noi nu 1 am considerat oportun să o luăm, fapt ce a fost explicat lui Sandu I şi cu care a fost de acord"[37].

însă ofiţerul DIE care a refuzat oferta agentului Sandu greşise. Centrala i-a atras imediat atenţia astfel că, la începutul lui februa- ■ rie 1960, dintr-o nouă telegramă a rezidenţei de la Londra, aflăm că rezidentul a făcut tot posibilul să-şi repare greşeala: „Conf. dispozi- ţiunilor Centralei, prin Sandu s-a reuşit obţinerea manuscrisului cărţii pregătită pentru tipar de către Căciunaş Silviu. Materialul a fost fotocopiat (676 de pagini), urmează să fie trimis Centralei prin curier"[38]. Astfel, manuscrisul lui Crăciunaş a ajuns la Bucureşti exact cu un an înainte să apară în librăriile din Londra, e drept, în forma iniţială, modificată pe parcurs de editură şi care cuprindea 24 de capitole, şi nu 20, aşa cum a fost publicată cartea. Titlul manuscrisului era cel propus de Crăciunaş, *Lupta în umbra colosului răsăritean*, o variantă neinspirată şi neatractivă, schimbat probabil la solicitarea editurii. DIE a făcut şi un rezumat de nouă pagini al manuscrisului, prezentat conducerii superioare a Securităţii[39].

Prin urmare, jocul lui Crăciunaş, care se plânsese timp de un an în rapoarte sau în discuţiile cu ofiţerii de legătură că toate copiile manuscrisului erau încuiate fie în sertarele editorilor de la Collins, fie în birourile ofiţerilor de la MI6, ar fi putut fi expus cu uşurinţă drept o înşelătorie. Nu s-a întâmplat aşa, ceea ce demonstrează din nou că Securitatea, în special Direcţia de Contraspionaj, avea încredere deplină în agent, nepunându-i la îndoială afirmaţiile.

La sfârşitul lunii ianuarie 1961, Securitatea a developat filmul făcut de echipa maiorului Vîlceleanu, pe care se aflau filele cărţii lui Crăciunaş fotografiate la Luxemburg. Filmul nu sosise la Bucureşti în geanta maiorului, care nu avea voie să călătorească cu el prin Occident, ci prin intermediul curierului diplomatic trimis de Ambasada României de la Bruxelles, unde îl depusese Vîlceleanu în drumul său de întoarcere. Pentru că volumul a fost cerut „foarte urgent de conducerea ministerului"[40], la 25 ianuarie manuscrisul a fost trimis Serviciului F pentru a fi tradus din limba engleză. La 1 februarie, cartea era deja tradusă, iar peste două zile a fost legată în trei exemplare. Pe 3 februarie poposea pe biroul ministrului Afacerilor Interne, generalul-colonel Alexandru Drăghici, şi al colonelului Nicolae Doicaru, şeful Direcţiei I Informaţii Externe. Maiorul Neagu Cosma, adjunctul şefului contraspionajului, cel care în anii 2000 va insinua că DIE ar fi scris cartea lui Crăciunaş, a primit-o mai târziu, abia pe 6 februarie.

Între timp, în cele câteva zile care trecuseră până la finalizarea traducerii, conducerea ministerului a avut timp să citească ultimul raport al lui Crăciunaş, predat la Luxemburg şi sosit tot prin intermediul curierului diplomatic de la Bruxelles. în acest raport, agentul a relatat întreaga poveste a cărţii, desigur, versiunea sa personală, reluând informaţiile vechi, deja cunoscute din rapoartele anterioare. A explicat din nou faptul că nu el este adevăratul autor al cărţii, că a încercat să întârzie apariţia volumului, dar că era dezarmat în faţa ameninţărilor colonelului Brown şi ale lorzilor Oswald şi Osborne. Sub o formă discretă şi aparent candidă, strecurase şi câteva ameninţări la adresa Securităţii, semnalând care ar putea fi consecinţele unor măsuri represive faţă de familia sa din ţară, luate ca reacţie la apariţia cărţii.

Partea a doua a materialului constă însă într-o analiză amănunţită a consecinţelor apariţiei acestei cărţi, precum şi a metodelor prin care Securitatea putea să o combată în mod public. Sugestiile lui Crăciunaş pe marginea acestui subiect sunt numeroase, fiind cel mai amplu material al agentului pe această temă. Numeroase pagini menţionează discuţiile pe care le-ar fi purtat cu lorzii St. Oswald, Osborne şi aşa-zisul colonel Brown. Raportul transmite şi râvna cu care Crăciunaş căuta să se asigure că Securitatea nu-l va pedepsi după ce va analiza conţinutul cărţii. Redăm mai jos o parte din el, pentru că, până la urmă, efortul lui Crăciunaş este captivant. în definitiv, chiar dacă nu era un bun scriitor, agentul avea un anumit talent de a transforma minciuna în adevăr sau imaginarul în realitate:

La cea dintâi întâlnire pe care am avut-o cu lordul Osborne – col. Brown – lordul St. Oswald, am pus în discuţii problema cărţii intitulată de ei *The Lost Footsteps* (sau în traducere *Fâşia paşilor pierduţi)*. Practic nu este necesar să-i fac aici un rezumat. Ar cere zeci de pagini de scris. [...] Textul deja tipărit conţine în prezent două legende:

1. Legenda trasată de forurile securităţii RPR pentru a-mi servi ca fundament executării misiunii mele în Occident. Legenda descrie reîntoar-l cerea mea în România, unele contacte făcute la Bucureşti şi Cluj, arestarea, I anchete, fuga din spitalul Burdujeni, ascunderea prin diverse locuri şi localităţi, legătura cu anumite cercuri din Occident, organizarea fugii la Viena. La aceasta am adăugat şi legenda primei fugi în străinătate I (1949 – Viena/Paris) împreună cu Maria Leibovici, plus împrejurările în care Basil Raţiu îmi solicită reîntoarcerea în RPR în vederea executării I unei misiuni subversive în interesul Comitetului Naţional Român din New York şi al unor cercuri occidentale interesate la activarea luptei I împotriva regimului de democraţie populară din România, prin orice! mijloace.
2. Legenda schiţată de forurile Int. Service-ului din Londra, adăugând I la legenda mea cele mai extraordinare aventuri şi obiective senzaţionale, I urmăreşte scopul de a mă prezenta publicului englez ca un personaj I absolut miraculos. Astfel lordul Osborne, lordul St. Oswald şi colonelul | Brown mi-au spus că în niciun caz nu trebuie să fie pus în textul cărţii 1 accentul pe ideea că m-aş fi înapoiat în RPR pentru a organiza o reţea ' de agenţi pentru a culege informaţii. Asemenea obiectiv este considerat de

publicul de aici ca fiind de ordin minor, iar personalitatea mea ar fi apărut

publicului englez ca ceva prea puţin interesant şi serios. Ei au susţinut că în textul cărţii trebuie să se arate că m-am înapoiat în RPR în vederea atingerii unui obiectiv senzaţional: *organizarea mişcării de rezistenţă din România, în ansamblul ei, pentru a putea începe lupta I împotriva regimului de democraţie populară RPR* când împrejurările ar
fi devenit favorabile. După opinia celor trei englezi numiţi mai sus, numai având în faţa mea un astfel de obiectiv „măreţ" eu voi putea fi prezentat publicului englez ca un mare personaj, un luptător de mari proporţii din mişcarea de rezistenţă, un erou etc. (altfel, după opinia lor, numai obiectivul culegerii de informaţiuni m-ar fi înfăţişat doar ca un simplu spion care niciodată nu ar putea fi prezentat ca o mare personalitate, ca un erou etc.).

Am fost de acord cu acest punct de vedere, căci cred că este în interesul I executării misiunii mele să pot fi prezentat publicului englez, ca şi mul- 1 tor cercuri foarte influente în lupta anticomunistă, ca o mare „persona- l litate" cu vastă experienţă în domeniul activităţii conspirative şi a mişcării de rezistenţă în general. Am întrebat însă pe lordul Osborne, 1 lordul St. Oswald şi col. Brown dacă au fost imaginate o serie de capitole care nu au apărut în textul ce mi-a fost prezentat în primăvară la sanatoriul din Geneva. Aceste capitole privesc viaţa mea în închisoare, încer- I carea unui deţinut – agent provocator al Securităţii – de a afla ce secrete se ascund în capul meu, confruntarea cu deţinuţi imaginari în legătură] cu acţiuni subversive fantastice în anii 1947-1948 etc. După fuga de la închisoare au fost introduse capitole noi cu peripeţii şi aventuri senzaţionale, | urmărit de securitate în Bucureşti şi la o mănăstire; nu lipsesc împuşcături şi aruncări de grenade explozive, câini de urmărire etc. în fine, în timpul revoltei din Ungaria, toamna 1956, apare că împreună cu două personaje din mişcarea de rezistenţă din munţii Carpaţi, un colonel şi un profesor de la politehnica din Bucureşti, am încercat să organizăm un război civil şi o lovitură de stat etc.

Cei trei englezi mi-au explicat că ceea ce eu am descris relativ la viaţa mea în închisoare, fuga, ascunderea în ţară şi fuga în străinătate este perfect înţeles de către ei fiindcă privesc faptele cu ochi de specialişti experimentaţi. Mi-au spus că ei şi-au dat seama că după fuga de la închisoare superioritatea mea faţă de securitatea RPR a constat tocmai în arta cu care am ştiut să rup firul urmăririi şi să evit incidente, împuşcături, explozii; dacă aşa ceva s-ar fi întâmplat în realitate, cel mai probabil că aş fi fost împuşcat în timpul urmăririi sau capturat. Dar, mi-au spus ei, publicul ar considera o asemenea istorie ca ceva neinteresant, ca ceva plat şi lipsit de captivant. Criticii nu i-ar face reclamă şi nimeni nu ar putea fi determinat să citească asemenea soi de aventuri. Dimpotrivă, cartea *The Lost Footsteps* este destinată de forurile Int. Service-ului să fie răspândită în masa publicului. Ori publicul englez (educat de zeci de ani să trăiască prin prisma emoţiilor filmelor şi cărţilor de aventuri cu bandiţi celebri şi tot felul de tipuri excentrice create de experţi literaţi, specializaţi în asemenea domeniu) ar accepta să citească şi să acorde interes numai unei cărţi care l-ar captiva prin aventură senzaţională. Iată deci motivul introducerii unor asemenea noi capitole, care de fapt reprezintă o a doua legendă relativ la persoana mea, grefată pe prima legendă cu care am plecat din RPR în 1957.

Am spus celor trei englezi că înţeleg prea bine motivele invocate de ei, dar că eu personal nu pot accepta să-mi dau numele şi să răspund ca autor al cărţii. Le-am arătat că publicarea cărţii şi deci publicitatea dată conţinutului ei poate ajunge la cunoştinţa multor persoane din România sau a altor persoane aflate în străinătate care-mi cunosc perfect viaţa şi relaţiile şi care pot contesta veridicitatea şi autenticitatea întâmplărilor descrise în cartea *The Lost Footsteps* (titlul însuşi, *Fâşia paşilor pierduţi,* arată că este vorba de o carte de aventuri). în acest caz eu aş fi expus compromiterii grave, ceea ce mi-ar cauza mari neplăceri, prevederea acestor consecinţe posibile determinându-mă să mă opun publicării unei asemenea cărţi sub numele meu. Le-am spus că dacă ei voiesc pot să o publice sub un pseudonim, ceea ce pe mine m-ar feri de consecinţele amintite.

Lordul Osborne, lordul St. Oswald şi col. Brown s-au arătat foarte miraţi şi chiar furioşi pentru atitudinea mea, acuzându-mă că în ultimul moment vreau să mă opun publicării cărţii când deja textul ei este tipărit; ei mi-au

făcut reproşuri aspre pentru faptul de a fi acceptat în 1957 ideea scrierii şi

publicării unei cărţi relativ la experienţele mele, susţinând că atunci ar fi fost momentul să mă opun publicării ei, nu acum în toamna 1960. Eu, la rândul meu, am protestat pentru metoda cu care am fost pus în faţa unui fapt împlinit, a unui text gata tipărit, radical deosebit de textul scris la maşină primit la Geneva prin februarie, primăvara aceasta. Normal ar fi fost, am afirmat eu, ca şi textul nou, pregătit de
experţii lor în cursul acestei veri – 1960 – să-mi fi fost pus în prealabil la dispoziţie pentru a-mi putea spune opinia.
Cei trei englezi au susţinut că lipsa mea din Anglia în tot cursul verii şi faptul că nu au comunicat cu mine direct până în sept. când am revenit la Londra, i-a împiedicat să-mi pună la dispoziţie noul text, pregătit pentru a fi dat la tipar (în fapt, eu am plecat spre finele lunii iunie din Anglia, englezii de mai sus au avut suficient timp să-mi vorbească de intenţiile lor de a se redacta un nou text, cu aventuri senzaţionale, dar ei au preferat să tacă şi să mă pună în faţa unui fapt împlinit, anume textul tipărit, ca [la] protestele mele să poată răspundă că textul gata tipărit nu mai poate fi sub niciun motiv modificat, lucrările de tipar fiind mult prea costisitoare spre a putea fi repetate). Nu am cedat însă argumentelor utilizate de lordul Osborne, lordul St. Oswald şi col. Brown. Le-am spus că nu pot accepta să-mi apară numele ca autor al cărţii *The Lost Footsteps* fiindcă capitolele de aventuri extraordinare sunt în fapt neadevăruri. Sunt minciuni destinate publicului englez, ceea ce îmi va atrage răspunderi de cea mai mare gravitate. Ei mi-au răspuns că în lupta împotriva unui inamic cum sunt comuniştii orice armă este permisă, inclusiv minciuna, dacă prin asta se serveşte „cauza şi interesele aşa-zisei lumi libere". în ce priveşte publicul englez, ei şi-au exprimat părerea că pot să-i ofere „minciuni" bine ticluite, pe care să le creadă oricine ca autentice fapte, cu condiţia ca printr-o astfel de metodă să poată fi ataţată şi întreţinută aversiunea faţă de comunism. în acest caz un obiectiv important este atins pentru Int. Service. în plus, m-au asigurat că prezenţa mea în Anglia le va permite să mă arate publiculuil englez, prezentându-mă la conferinţa de presă şi interviuri de televiziune şi radio în carne şi oase, ca o dovadă vie şi pipăibilă că tot ce se istori-l seşte în cartea mea este un adevăr autentic.
Lordul Osborne, lordul St. Oswald şi col. Brown mi-au reamintit că le datorez lor salvarea mea din România, executată prin mijlocirea Sandei Stătescu şi Iancu Raţiu, ceea ce mă obligă moral să le fac un contraser-viciu şi să servesc cauza Angliei şi lupta ei împotriva comunismului, acceptând să apar ca autor al cărţii *The Lost Footsteps*. în caz contrar,, de refuz din partea mea, ei sunt totuşi ferm decişi să dea cartea publicităţii cu numele meu ca autor. Iar dacă aş protesta public împotriva unui asemenea procedeu prin trimiterea unei scrisori de protest la unul din marile ziare, cei trei englezi m-au ameninţat cu cele mai grave consecinţe. Ei mi-au afirmat că deja au la dispoziţie vreo cinci persoane în diverse ţări din Europa, Israel, pregătiţi să depună jurământ în faţa oricui spre a dovedi că întâmplările scrise de mine sunt adevăruri complet autentice. Invers, dacă m-aş opune publicării cărţii, cei cinci aşa-zişi martori ar fi întorşi de Int. Service împotriva mea, spre a fi dovedit în faţa publicului că sunt de fapt un „agent provocator" care am intrat sub pielea autorităţilor engleze şi a unui mare editor londonez pentru a-mi publica o carte, ca sub asemenea acoperire să pot apoi executa o acţiune de spionaj în Anglia în favoarea Uniunii Sovietice şi a comunismului. Natural, finalul depoziţiei celor cinci martori împotriva mea ar da posibilitatea Int. Service-ului să mă aresteze şi să mă ducă în faţa curţii cu juraţi, condamnarea mea fiind astfel inevitabilă.
Lordul Osborne, lordul St. Oswald şi col. Brown mi-au declarat că ei sunt convinşi că în realitate eu sunt un mare naţionalist şi că am luptat împotriva comunismului, o serie de probe importante culegându-le aici în străinătate, alte probe le-au obţinut prin Sanda Stătescu în cursul corespondenţei ei avută cu mine în epoca când mă ascundeam în RPR. Totuşi cei şapte ani (1950-1957) petrecuţi de mine în RPR sunt de fapt un mare mister pentru Int. Service, care nu a avut şi nu are posibilitatea să verifice în România fiecare pas pe care l-am făcut eu şi fiecare zi petrecută acolo. în schimb, publicând cartea mea şi răspândind-o prin presă, radio şi televiziune ei sunt convinşi că dacă ceva întunecat se ascunde la spatele meu publicitatea va scoate adevărul la lumină. Ei au chiar intenţia de a organiza o serie de interviuri şi comentarii la radio BBC, secţia pentru România, cu scopul de a răspândi în ţara noastră ştirea despre publicarea cărţii *The Lost Footsteps* şi numele meu ca autor al ei. Ei speră că vor

putea provoca astfel apariţia unor informaţii chiar de la persoane aflate în

RPR asupra mea şi asupra întâmplărilor prin care am trecut în ţară, pentru a se convinge astfel definitiv ce se ascunde de fapt în spatele meu: sunt un „erou" sau sunt un „agent comunist". Lordul Osborne, lordul St. Oswald şi col. Brown mi-au declarat că ei nu pun în dubiu trecutul meu, dar sunt datori să facă o verificare perfectă a persoanei mele. Ei mi-au declarat că deja mi-au împărtăşit secrete de mare importanţă pentru Int. Service, o defecţiune din partea mea putându-le cauza mari încurcături şi neplăceri. Ei m-au asigurat că de fapt au toată încrederea în mine şi că planul lor – a Int. Service-ului – este de a mă transforma într-un personaj celebru, legendar, ca astfel să câştige un mare prestigiu în faţa publicului spre a putea fi lansat apoi cu succes în tot felul de acţiuni regizate de Int. Service împotriva comunismului. Tocmai ca să-mi crească la maximum prestigiul ei au aranjat prin V.V. Tilea şi R.A. Butler (ministrul de interne) ca cartea *The Lost Footsteps* să fie dedicată acestuia din urmă (anexez scrisoarea originală a lui Butler şi formula dedicaţiei). în faţa publicului englez, apariţia numelui lui Butler pe prima pagină a cărţii va sugera, în mod clar şi indiscutabil, că tot ce se povesteşte în carte este pur autentic şi poartă ştampila verificării oficiale din partea Home Office-ului (adică a Ministerului de Interne), care-i garantează astfel seriozitatea şi autenticitatea. Natural, fiecare cititor îşi va da seama indirect, sau va trage concluzia ce i se sugerează, că o personalitate guvernamentală de talia lui Butler nu ar fi acceptat să-i fie dedicată cartea şi să-şi *asocieze numele lui cu al meu* dacă nu ar fi verificat autenticitatea a ceea ce povestesc în carte. în plus, mi-au declarat ei, tocmai prin asocierea lui Butler cu cartea mea (el fiind personalitatea cea mai marcantă a Partidului Conservator Englez, alături de Macmillan, primul ministru) însăşi partidul conservator va sprijini cartea *The Lost Footsteps* pentru a fi răspândită în masa publicului englez, folosind-o ca o armă, ca o grenadă explozivă împotriva comunismului. Lordul Osborne mi-a declarat că din aceeaşi dorinţă de a-mi spori prestigiul în faţa publicului englez, Int. Service a solicitat prin dna Villiers (verişoara lordului Osborne şi fiica lordului Clarendon)*' şi Milton Waldman, experţii literari ai editurii Collins, au solicitat de la filosoful Don Salvador Informaţie eronată. Marjorie Villiers nu era fiica lordului Clarendon. Soţul acesteia, Charles Villiers, a fost nepotul lordului Clarendon.
de Madariaga – care trăieşte în Anglia – ca acesta să scrie o prefaţă® cărţii *The Lost Footsteps.* Prefaţa a fost scrisă deja şi o anexez în copie.■
Madariaga mi-a creat un portret excepţional, iar aventurilor mele el le dă o interpretare extraordinară şi le ridică la rangul de avertisment, adresat publicului englez. Ei mi-au atras atenţia că *asocierea numeluM unui filosof* cu renume mondial ca Salvador de Madariaga cu numele meu ca autor al cărţii (acest Madariaga fiind foarte cunoscut ca un mare anticomunist angajat în lupta împotriva comunismului de zeci de ani) este destinat să garanteze şi mai mult autenticitatea a tot ce se istoriseşte în carte, ca publicul să-i acorde maximă încredere şi să repudieze detaliile pe care comuniştii ar încerca să le creeze prin presă după apariţiaB
Tot din dorinţa de a-i garanta autenticitatea forurile Int. Service-ului voiesc să sugereze publicului englez că eu personal aş fi scris cartea aceasta, textul românesc fiind apoi tradus în englezeşte de d-na Mabel Nandriş, soţia profesorului Nandriş de la şcoala de limbi slave, Universitatea din Londra, trecută pe coperta cărţii în calitate de traducătoare. Ei deja au luat măsuri în privinţa aceasta discutând chestiunea cu d-na Mabel Nandriş. Aceasta a ezitat multă vreme să accepte să apară ca traducătoare pe coperta cărţii *The Lost Footsteps,* fiindu-i teamă că securitatea® RPR va porni represalii împotriva rudelor lui Nandriş aflate în Bucovina de Sud şi în Bucureşti. în final însă Mabel Nandriş a acceptat să apară ca traducătoare, fiind convinsă de forurile Int. Service în acest sens. Ca j să deschidă drumul cărţii *The Lost Footsteps* forurile Int. Service-ului , au luat măsuri să fie publicată în limba engleză cartea ţăranului bucovinean Dumitru Nimigeanu intitulată *Hell Moved Its Border*" sau în traducere *Iadul îşi mută frontierele.* Prefaţa cărţii este scrisă şi semnată de prof. Grigore Nandriş (soţul lui

---

* Cartea lui Dumitru Nimigeanu, *Hell Moved Its Border,* a fost publicată la Londra în 1960 de Blandford Press.

Mabel Nandriş), folosit de Int. ServiceH în foarte multe ocazii şi mai ales la

instruirea unor ofiţeri englezi currtH să vorbească perfect românește. Lordul Osborne şi lordul St. Oswald, precum şi col. Brown mi-au spus că întregul manuscris redactat de Milton Waldman, d-na Villiers şi d-na Harari a fost revăzut şi perfect stilizat de marele scriitor englez Somerset Maugham, I care i-a dat o formă literară de înalt nivel. Ei mi-au explicat că, desigur, I forma literară foarte bună încă va contribui la ridicarea valorii cărţii şiB a autenticităţii, succesul ei literar contribuind la creşterea prestigiului® meu cât mai mult posibil. Pentru a preîntâmpina critici din partea publi-H I cului, pe pagina a doua va fi inserat un scurt text care va declara citi^H torilor că toate persoanele apărute în paginile cărţii sunt prezentate cu detaliile complet schimbate spre a nu fi descoperite de securitatea RPR (identitatea lor sau legăturile lor). în acelaşi text se declară însă că toate I persoanele ce apar în paginile cărţii sunt absolut reale (nu sunt imaginare) şi că întâmplările descrise, de asemenea, sunt perfect autentice – nimic inventat. Declaraţia este semnată cu numele meu şi este destinată să fie|tot una din nenumăratele probe despre autenticitatea aventurilor din| carte.

Toate datele amintite în această parte a raportului meu le redau aşa cum le-am cules de la cei trei englezi pentru ca securitatea RPR să poată analiza şi judeca cu câtă grijă procedează Int. Service la construirea cărţii *The Lost Footsteps* şi cum o împodobeşte cu tot felul de nume de personalităţi marcante şi de dovezi asupra autenticităţii ei, cu scopul de a face, din cartea acesta, o armă împotriva comunismului, iar din mine – ca autor al ei – un mare „luptător anticomunist". Intenţia lor de a mă prezenta ca o „mare personalitate" apare încă din pagina a treia sau a patra, care conţine o scurtă notă autobiografică asupra mea (anexată în copie). Nota autobiografică mă înfăţişează ca fiind un exponent al capitalului bancar şi al capitalului industrial din România burgheză, ară- tându-se ce poziţii am ocupat în conducerea unor concerne industriale din trecut. Pentru a dovedi publicului aceste calităţi, Int. Service vrea să folosească datele unui anuar economic german care publică numele membrilor consiliilor de administraţie din industria şi finanţa din vechiul stat român, printre care figurează şi numele meu, cu toate titlurile universitare pe care le posed. În privinţa publicării cărţii *The Lost Footsteps* forurile Int. Service-ului au intenţionat să o publice cândva la vara sau toamna viitoare. în cursul absenţei mele din Anglia intenţia aceasta s-a schimbat complet, forurile Int. Service-ului făcând acum eforturi să-i pregătească publicarea în primăvara viitoare, poate chiar în februarie 1961

.Încercările mele de a-i convinge să amâne publicarea cărţii nu au dat rezultate. Am spus lordului Osborne, lordului St. Oswald şi col. Brown că înţeleg perfect planul lor şi aş dori foarte mult să servesc cauza Angliei, însă publicarea acestei cărţi îmi poate expune părinţii, soţia, fiica la cele mai grave represalii din partea securităţii comuniste, fapt care mă obligă din nou să mă opun publicării ei sau cel puţin să fie amânată pentru un termen mai îndepărtat în viitor. Le-am explicat că experienţele teribile prin care am trecut mi-au sporit foarte mult sensibilitatea de om şi grija de a evita să mai cauzez rău familiei mele rămasă „ostatecă" în România. Le-am descris cum familia mea, părinţii, soţia, fiica au avut de suferit ori de câte ori am fost eu urmărit de securitate pentru a fi descoperit unde mă ascundeam sau atunci când am fost arestat în toamna 1950 cât rău a avut de suferit familia mea. în numele familiei mele le-am cerut să amâne publicarea cărţii pentru o dată nedeterminată. Cei trei englezi au fost extrem de iritaţi de opoziţia şi argumentele mele. Ei au susţinut că toată lumea a văzut în mine un „om dedicat" luptei anticomuniste şi ca atare sunt descris şi în carte. După opinia lor, un astfel de „luptător" nu trebuie să ţină seama de niciun sacrificiu, chiar al propriei sale familii, când este vorba de o cauză „măreaţă" ca aceea a aşa-zisei salvări a lumii libere de pericolul comunismului mondial. Ei au susţinut că între anii 1944-1948 şi după aceea, în 1950 şi în anii care au urmat, familia mea n-a contat nimic în ochii mei, că în lupta mea împotriva comunismului nu am ezitat să-mi expun familia la mari primejdii şi represalii. De ce atunci am avut asemenea curaj şi de ce acum curajul mi-a dispărut?, m-au întrebat ei. Cei trei englezi au susţinut că de fapt eu ar fi trebuit să raţionez astfel (referitor la familia mea) încă din 1944-1945, la ocuparea României de către armatele sovietice şi după instaurarea regimului la 6 martie 1945, când ar

fi trebuit să evit orice conflict cu noul regim sau să fi încercat să fug spre

Occident în acei ani, cu întreaga mea familie, pentru a o ocroti de pericolele de care încerc acum să o feresc, desigur mult prea târziu şi ineficace. După opinia lor, eu nu am alt drum de urmat decât de continuat drumul iniţial – lupta împotriva comunismului – independent de orice sacrificiu, chiar al familiei mele şi chiar al meu propriu.
La una din întâlnirile avute cu ei, lordul Osborne m-a asigurat că, dacă după publicarea cărţii familiei mele i s-ar cauza un rău de către securitatea RPR, Int. Service-ul ar alarma presa engleză şi unele ziare mari din alte ţări europene pentru a întreprinde o campanie publică împotriva României şi a regimului ei de democraţie populară, ca sub o asemenea presiune morală să înceteze persecutarea familiei mele. Pentru a-mi ocroti soţia de o persecuţie posibilă, lordul Osborne şi lordul St. Oswald mi-au sugerat să fac uz de faptul că *juridic* sunt divorţat de soţia mea încă din anul 1948 (deci un mare interval de timp) sau 1950 – nu-mi aduc aminte exact –, fapt cunoscut desigur de securitatea RPR. Iar ca o confirmare a acestui fapt fie să fac o căsătorie de formă cu Sanda Stătescu, fie să lansăm cu toţii un zvon de natura aceasta printre românii din străinătate ca astfel informaţia să ajungă prin mijlocirea agenţilor comunişti la cunoştinţa securităţii RPR. În acest caz, securitatea RPR va avea o probă de fapt că eu sunt cu totul despărţit de soţia mea, încât orice măsură de persecuţie la adresa ei mie nu mi-ar putea provoca nicio constrângere morală. [...]
În ce priveşte *data* posibilă a publicării cărţii *The Lost Footsteps*, forurile Int. Service-ului sunt ferm decise să o publice la *finele lunii ianuarie* sau *începutul lunii februarie* 1961, în mod irevocabil şi independent de consimţământul meu.
Până la finele lunii iunie 1960 forurile Int. Service-ului nu au manifestat nicio grabă relativ la publicarea cărţii *The Lost Footsteps*; dimpotrivă, părea că publicarea ei va fi amânată pe o perioadă nedeterminată. În septembrie, după ce am revenit la Londra, forurile Int. Service-ului au iniţiat convorbiri cu mine referitor la această publicare. În octombrie şi mai ales în noiembrie au început să manifeste o grabă serioasă, făcând preparative viitoare (posibil februarie 1961). Scrisoarea anexată, primită zilele acestea de la editura Collins, vorbeşte despre data de 30 ianuarie 1961 ca dată posibilă a publicării cărţii, promiţându-mi că-mi va trimite un exemplar în mod anticipat.
Opinia mea este că graba Int. Service-ului se explică prin o serie de cauze:
1.În primul rând sunt interesaţi să dea o lovitură propagandistică împotriva comunismului, lansând o carte prefabricată, precum am arătat în paginile precedente.
În al doilea rând, aceste foruri mi-au acordat o mare încredere şi vor să mă transforme în instrument al planurilor lor anticomuniste, fie teroriste, fie de altă natură. Desigur, acest fapt convine excelent însăşi executării misiunii mele în lumea capitalistă, căci îmi deschide mari perspective de pătrundere în viitor spre cele mai înalte planuri de acţiune

2. .în al treilea rând, pe baza celeiaşi încrederi că sunt „un mare luptător”

anticomunist, forurile engleze urmează să mă transforme într-un personaj influent, pe care să-l lanseze în campanii de propagandă împotriva comunismului, destinate să agite publicul şi să-i ţină trează atenţia asupra aşa-zisului pericol comunist.

3. în al patrulea rând, cred că anumite eşecuri şi încurcături survenite în planurile lor din România, ca şi faptul că Hruşciov ar fi fost avertizat de existenţa unei acţiuni teroriste împotriva sa, le-a trezit suspiciuni mai mult sau mai puţin puternice la adresa mea. Deci, grăbindu-se să publice cartea *The Los Footsteps,* ei calculează să mă supună concomitent unui ultim şi profund control.

Cartea *The Lost Footsteps,* fiind destinată să lovească în comunism, *se pune problema împiedicării publicării ei.* Am încercat să mă opun acestei publicări, dar fără rezultat. Orice insistenţă în plus va întuneca relaţiile mele cu Int. Service şi-i voi spori suspiciunile până la cel mai înalt grad.

A. *Ipoteza întâia, a retragerii urgente în RPR a subsemnatului.* Singura posibilitate de care dispun pentru împiedicarea publicării cărţii este reîntoarcerea mea în RPR încă în ianuarie 1961. Dacă voi trimite o scurtă scrisoare, să zicem adresate lui V.V. Tilea sau Iancu Raţiu, cu un scurt mesaj destinat colonelului Brown, ştampila poştei din Bucureşti şi mesajul meu îi va decide să oprească imediat publicarea cărţii. Desigur, aceasta va însemna implicit şi terminarea misiunii mele în Occident. Am studiat problema aceasta din toate punctele de vedere şi am ajuns la concluzia că faţă de atitudinea absolut rigidă a forurilor Int. Service eu nu pot face nimic pentru a împiedica publicarea cărţii, decât reîntorcându-mă în RPR.

B. Ipoteza a doua, a publicării cărţii la Londra în aşteptarea aprobării din partea Partidului.

Există însă o *altă posibilitate de a torpila această carte,* prin următoarea metodă:

- să accept publicarea ei la data proiectată de Int. Service;
- să particip la interviurile radiodifuzate şi televizate, precum şi la conferinţele de presă, potrivit programului pe care îl pregăteşte Int. Serv. pentru a da o mare publicitate cărţii şi numelui meu;
- să fie lansate atacuri de presă din RPR şi cea din URSS împotriva cărţii, împotriva mea şi împotriva celor ce stau în spatele întregii conspiraţii (planul acestori atacuri îl voi descrie separat, în alte pagini care vor urma);
- după un interval de două sau trei luni de la lansarea cărţii, adică prin mai sau iunie 1961, să mă reîntorc la Viena sau să plec la Berlin, unde să mă prezint la Legaţia RPR spre a cere azil politic şi repatriere imediată;
- după reîntoarcerea la Bucureşti cred că s-ar putea aranja o mare conferinţă de presă cu jurnalişti români, sovietici şi, desigur, jurnalişti occidentali. La această conferinţă de presă aş putea face declaraţii „senzaţionale” despre felul în care Int. Service m-a constrâns să accept ca sub numele meu să fie publicată o carte de aventuri fabricată de experţii lor, luând ca bază evadarea mea de la închisoare şi fuga din România spre Austria etc. De asemenea, aş putea demasca planurile lor conspirative şi teroriste împotriva lui Hruşciov şi Gheorghiu-Dej, ca şi împotriva Uniunii Sovietice şi RPR. Aş putea demasca pe colonelul Brown, lordul Osborne, lordul St. Oswald, pe R.A. Butler – ministrul de interne al Angliei – şi partidul conservator englez care de fapt stau în spatele întregii conspiraţii (desigur că, cu aceeaşi ocazie, aş putea demasca pe generalul american Fischer, colonelul Jerrold şi planurile conspirative' americane, precum şi pe Ben Gurion şi pe generalul Dan Tolkowsky şi planurile subversive ale Israelului). Ca declaraţiile mele să aibă o justificare aş putea explica jurnaliştilor la conferinţa de presă că în mine s-a produs un teribil *proces de conştiinţă* după fuga din RPR în Occident. La originea acestui proces interior ar sta epoca începută după armistiţiul din sept. 1944 când autorităţile militare şi politice americane, franceze şi engleze au intrat în România, susţinând din acel moment democraţia burgheză şi vechile partide politice cu ideea unui „nou război” împotriva URSS-ului, prima linie de luptători trebuind să fie, desigur, cei care se aflau în Europa de Est, printre care şi românii. Influenţa cercurilor occidentale a crescut enorm în lunile şi anii următori, determinând mii de tineri români să se avânte la o luptă făţişă împotriva Uniunii Sovieticei adevărata eliberatoare a României de armatele hitleriste şi împotriva regimului de democraţie cu adevărat populară instaurat în martie 1945. Lupta a dus la rezultatele catastrofale

pentru aşa numita mişcare de rezistenţă, care de fapt era o reacţiune internă puternic influenţată şi aţâţată de statele imperialiste. Finalul luptei

a fost înfrângerea reacţi- unii şi distrugerea reacţionarilor, părăsiţi în mod laş de cei care i-au aţâţat să pornească la luptă împotriva Uniunii Sovietice şi a regimului! de democraţie populară din RPR. Aş putea explica jurnaliştilor că eu am fost unul din cei care am fost influenţat de tactica imperialiştilor, care m-au antrenat să mă arunc alături de alţi români la lupta reacţionară împotriva comunismului. Finalul a fost şi pentru mine înfrângerea. După fuga de la închisoare (spitalul Burdujeni), imperialiştii americani şi Marele Cartier General din Washington m-a părăsit în ghearele primej-J diei, împreună cu Comitetul Naţional Român, ambii obligaţi să mă ajute I prin toate mijloacele.

După ce am reuşit să fug în Occident, atât serviciul american de infor-I maţii, cât şi Int. Service încearcă să mă stoarcă de informaţii şi să mă ademenească cu sume mari de bani şi premii să devin din nou instrumentul lor în vederea unor teribile acţiuni teroriste împotriva lui Hruşciov,! Gheorghiu-Dej, Uniunea Sovietică şi RPR. Dar după experienţele deja făcute în trecut cu americanii, şi după ce mi-am dat seama că mă vor părăsi în mod laş în caz de eşec, am ajuns la concluzia că trebuie să mă opun planurilor lor şi să le răstorn împotriva lor. Explicaţia acestei schimbări în conştiinţa mea ar începe cu ideea că imperialiştii au fost de fapt prima cauză a suferinţelor şi dezastrelor a mii de români, participanţi la aşa-zisa mişcare de rezistenţă pe urma influenţei şi aţâţării din partea imperialiştilor. Deci nu comuniştii, şi nici sovieticii nu poartă răspunderea, ei fiind în legitimă apărare în lupta împotriva noastră. La aceasta aş mai adăuga schimbările din conştiinţa mea în anii petrecuţi în Occident – în 1949-1950 şi mai ales între 1957-1961 – când mi-am dat seama de procesul de descompunere politică şi morală a burgheziei,[1] a capitalismului şi a imperialismului, ca şi de fascizarea Statelor Unite, a Franţei şi Angliei. Dându-mi seama de pericolul enorm pentru ţara mea natală şi pentru compatrioţii mei, pe urma masivelor înarmări atomice şi termonucleare a marilor puteri occidentale care merg pe drumul pregătirii unui monstruos război mondial, am ajuns la concluzia finală că aş putea *repara greşelile vieţii mele* dacă m-aş înapoia în Patrie şi aş da compatrioţilor mei un avertisment de mari proporţii, spre a-i feri să mai devină instrumente oarbe în mâinile imperialiştilor. Ca să-i conving că este spre binele lor şi spre salvarea familiilor lor, ca şi a apărării unui mod de viaţă mult mai sănătos decât cel burghez, aş anunţa pe compatrioţii mei că voi scrie o carte în care voi relata toate faptele anunţate la conferinţa de presă, ca faptele să-i convingă prin realismul şi logica lor să nu mai devină victime inconştiente ale imperialiştilor, ci dimpotrivă, să sprijinească regimul socialismului din ţara noastră. Dacă Partidul şi tov. Gheorghiu-Dej ar aproba planul acesta, eu aş avea posibilitatea dorită de ani de zile de a *declara public* alăturarea mea la comunism şi dorinţa de a repara greşelile trecutului meu, dedicându-mi toate puterile luptei de apărare a regimului de democraţie populară din ţara noastră şi construcţiile lui extraordinare din ultimii cincisprezece ani. În felul acesta, ajutorul pe care mi l-a dat în 1948 tov. Petea, de a înţelege ce înseamnă pentru dezvoltarea lumii (şi a ţării noastre) comunismul, va da rezultate pozitive şi sub această formă. Declaraţiile mele se vor explica de la sine prin aceea că sunt un om cu o puternică viaţă interioară, cu un creier care analizează, nu stă pe loc, ci e capabil de decizii proprii foarte importante. În plus, publicitatea care mi se va face în Anglia şi Occident cu ocazia lansării cărţii *The Lost Footsteps,* precum şi tot ce au pus la cale cei din Int. Service pentru a-mi ridica la maximum prestigiul va servi foarte mult planul schiţat mai sus. Declaraţiile mele vor apărea astfel ca din partea unui *om de mare prestigiu moral,* care a trecut printr-un complicat proces de conştiinţă până a ajuns la decizia că poate repara toate greşelile sale, încercând să facă un suprem bine Patriei sale şi compatrioţilor săi. Linia aceasta de conduită mi se pare plină de conţinut moral şi politic şi cred că mi-ar permite să întorc împotriva englezilor întreaga conspiraţie plănuită de ei. Desigur, întreaga problemă trebuie perfect studiată, ca cu ocazia reîntoarcerii mele în RPR şi a conferinţei de presă în Bucureşti să nu se simtă nimic din substratul legăturilor mele cu securitatea şi cu Partidul, încă din 1948. Sunt ferm convins că o asemenea conferinţă de presă, precum şi publicarea unei eventuale cărţi care să demaşte planurile americanilor şi englezilor ar

constitui o puternică lovitură la adresa imperialiştilor. în orice caz, aş fi

extraordinar de încântat să le-o putem da din plin în viitorul apropiat şi lovitura să fie pentru ei cea mai neaşteptată surpriză.

Oricare din soluţiile de mai sus mi-ar permite să mă înapoiez în Patrie în viitorul apropiat. Din punct de vedere pur personal, reîntoracerea în RPR ar

pune capăt riscurilor inevitabile la care sunt continuu expus în Occident şi care într-o zi mi-ar putea fi fatale. în plus, reîntors în ţară, m-aş putea alătura din nou familiei mele: soţie, fiică, părinţi. Sunt despărţit de ei de 13 ani, ceea ce reprezintă o durată considerabilă de timp. Soţia mea bolnavă, fiica mea şi părinţii deja bătrâni doresc în mod cert să fiu alături de ei şi să-i ajut.Desigur, recurgerea la oricare din soluţiile analizate şi descrise în paginile anterioare ar însemna terminarea misiunii mele în străinătate în viitoarele câteva luni.

C. *Ipoteza a treia, privind publicarea cărţii cu aprobarea Partidului. I* Dacă forurile Partidului şi ale Securităţii sunt convinse de necesitatea de a continua misiunea mea în străinătate în cadrul condiţiunilor apărute în ultimele luni (descrise în prezentul raport şi-n cel predat la 2 iulie la Bruxelles), în acest caz eu voi fi. obligat să rămân în Occident şi să accept publicarea cărţii *The Lost Footsteps.* Dar această carte fabricată de experţii Int. Service-ului este destinată să lovească în comunism şi-n Patria mea – în RPR. După experienţa mea, făcută între 1950-1954 (cu tovarăşii responsabili pentru acţiunile legate de prima mea misiune în străinătate în 1949-1950), acum mă gândesc în mod logic că forurile conducătoare actuale ale Securităţii şi ale Partidului ar putea prea bine să interpreteze că această carte a fost făcută cu concursul meu şi deci este în acelaşi timp o lovitură şi din partea mea la adresa comunismului, nu numai din partea Int. Service-ului (experienţa arestării mele în toamna anului 1950 a fost o lecţie ce nu se poate uita prea uşor). Desigur, dacă se ia ca fir călăuzitor evoluţia faptelor de la ideea lui Iancu Raţiu de a fi scrisă o carte despre aventurile mele (în scrisorile lui din 1957 – în film la dosarul dv. – apare clar ideea lui şi relaţii cu editura Collins etc.) şi până la modul cum a fost fabricată cartea *The Lost Footsteps,* aşa cum am descris în prezentul raport, se poate constata cu claritate că participaţia mea este minoră, fiind în fapt constrâns de împrejurări să-mi deschid cel mai bun drum pentru executarea misiunii primite de la Securitate. în rapoartele mele din 1957 şi 1958 am descris toate faptele şi toate detaliile în legătură cu problema acestei cărţi, ceea ce poate fi oricând consultat de dv. la dosar. Iar dv. – forurile securităţii – mi-aţi transmis aprobarea cuvenită (în 1958), în sensul că pot accepta pregătirea acestei cărţi[41].

Argumentele lui Crăciunaş pornesc de la falsa premisă că el nu este decât o victimă a împrejurărilor. în realitate, afirmă agentul, este loial partidului şi braţului său înarmat, Securitatea. Aceasta însă trebuia să se abţină de la a împiedica publicarea acestei cărţi, pentru ca MI6 şi MI5 să elimine definitiv orice suspiciune pe care o mai aveau asupra lui. Oricum, îşi continuă agentul argumentarea, în Occident se publică adesea cărţi împotriva comunismului „cu o furie nemaipomenită şi cu un rafinament diabolic". Ce mai conta încă una, cartea lui? în definitiv, niciuna dintre aceste cărţi nu a putut să pună la îndoială victoria comunismului în lume, căci, aşa cum îi spunea Petea Goncearuc în timpul procesului de reeducare din 1948, comunismul „este un proces istoric obiectiv, independent de voinţa oamenilor". Clamând devotamentul faţă de cauza clasei muncitoare, agentul Victor era mult mai bine pregătit în arta manipulării decât cei care credeau că îl controlează.

în aşteptarea zilei de 17 ianuarie 1961, când urma să aibă loc conferinţa de presă la care se anunţa lansarea cărţii *The Lost Footsteps,* Direcţia I Informaţii Externe a Securităţii a mai căutat să afle câte ceva despre pregătirea evenimentului. Cu câteva zile înainte, omul de afaceri George Pop, alias agentul Sandu, a informat rezidenţa din Londra că ziarul *Daily Mail* va publica fragmente din cartea lui Crăciunaş, iar tirajul volumului va fi, pentru început, de 25.000 de exemplare. La câteva zile după ce agentul a obţinut informaţiile de la Crăciunaş, Securitatea a instruit rezidenţa ca „materialul publicat în presa engleză, precum şi cartea redactată de susnumitul să fie procurate şi trimise în Centrală"[42].

Acelaşi agent Sandu, continuând să-l exploateze informativ pe agentul Victor, a informat rezidenţa în primele zile ale lunii februarie că volumul a apărut deja în librării, însă „nu s-au publicat fragmente în ziare aşa cum s-a raportat anterior deoarece editura Collins, care a publicat-o, s-a împotrivit sub pretextul că aceasta ar fi dăunător vânzării cărţii”[43]. Imediat după lansare, Securitatea a reamintit rezidenţei DIE că are sarcina de a afla şi de a o informa în legătură cu persoanele care au participat, cu declaraţiile făcute în timpul evenimentului, precum şi toate comentariile despre carte şi autorul ei publicate în presa engleză. Pentru ca informaţiile culese de la faţa locului să fie cât mai cuprinzătoare şi obiective, rezidenţa DIE l-a instruit şi pe Ion Murgu, fostul ziarist şi secretar de presă al Ambasadei României, acum agentul Stanciu, să participe la eveniment.

Cei doi agenţi ai DIE, Sandu şi Stanciu, care nu ştiau că lucrează pentru acelaşi serviciu secret, au participat aşadar la conferinţa de presă din ziua de 17 ianuarie 1961 a lui Silviu Crăciunaş, agentul Victor, care nu avea habar că în sală se află şi alţi agenţi ai Securităţii în afară de el, cu misiunea de a obţine informaţii de la alte persoane prezente la eveniment. însă nu erau prea multe de aflat. Stanciu a raportat, de exemplu, că Silviu Crăciunaş ar putea primi şi alte oferte în viitor, cum ar fi realizarea unor scenarii pentru mai multe televiziuni din Marea Britanie, SUA şi Canada, care îi vor aduce sume de bani considerabile, pe lângă drepturile de autor oferite de editura Collins and Harvill Press.

La conferinţa de presă şi la petrecerea organizată de editură în onoarea lui Crăciunaş au participat români şi englezi deopotrivă, printre care scriitori, membri ai parlamentului, diplomaţi, reprezentanţi ai Foreign Office şi jurnalişti. Pe scurt, peste optzeci de „personalităţi britanice", în frunte cu Richard Austen Butler, ministrul de Interne la acea dată, după cum nota meticulos şi entuziasmat Crăciunaş într-unui din rapoarte, în timp ce Raţiu, în jurnalul de care nu se despărţea niciodată, a consemnat doar „lume multă".într-adevăr, a participat un număr impresionant de persoane. Dintre personalităţile prezente la eveniment merită amintite măcar câteva, precum scriitorul Salvador de Madariaga, generalul Brian Horrocks, erou al celor două războaie mondiale, devenit scriitor, căpitanul aviator Douglas Bader, a cărui biografie, scrisă de Paul Brickhill, devenise cea mai vândută carte în 1954, scriitoarea Susan Ertz, autoarea volumului *În the Cool of the Day,* care avea să fie ecranizat curând de Metro-Goldwyn-Mayer cu Jane Fonda în rolul principal, lordul Bernard Fergusson, general de armată, scriitor şi guvernator general al Noii Zeelande, sau scriitoarele Veronica Wedgwood, Elizabeth Jane Howard şi Audrey Erskine Lindop. Jurnaliştii, printre cei mai reputaţi ai vremii, reprezentau ziarele şi publicaţiile importante: *Daily Mail, Observer, The Economist, Daily Express, BBC, Sunday Telegraph, Times, Spectator, Evening Standard, The Guardian, The Evening News, Daily Herald* ş.a.m.d.

Dintre români nu putea lipsi Ion Raţiu, fără de care Crăciunaş nu ar fi ajuns la Londra şi nici nu ar fi devenit un autor atât de apreciat în acel moment. însă Raţiu a participat la eveniment fără prea mare tragere de inimă. Se afla în Elveţia, în vacanţă, când a primit din partea editurii Collins o telegramă cu câteva zile înainte de lansare, urmată de telefoane insistente din partea lui Crăciunaş, care nu îi putea accepta lipsa. Ion Raţiu era în realitate decepţionat de prietenul său, considerând că, în ciuda sprijinului fundamental pe care i-l acordase, Crăciunaş nu a vrut să împartă cu el momentul său de glorie. Pe 20 ianuarie 1961, întors în Elveţia pentru a-şi continua vacanţa, Raţiu şi-a notat în jurnal gândurile despre Crăciunaş, ca o trecere în revistă a momentelor care le-au marcat prietenia. Succinte, ele sunt de fapt o scurtă şi adevărată istorie a cărţii *The Lost Footsteps:*
E însă o ocazie bună să încrustez anumite gânduri în legătură cu Silviu Crăciunaş şi soţia lui de astăzi, Sanda, fostă Stătescu, şi apoi Longo. Se merită să o fac în primul rând pentru mine, căci, poate, voi dori în viitor să reflectez asupra lor şi asupra legăturii dintre noi. Va fi util atunci să-mi reamintesc de felul cum am văzut situaţia aceasta astăzi. Şi apoi, cine ştie, poate vreodată şi-odată, aceste rânduri vor prezenta oarecare interes cititorului de mâine; dacă nu pentru valoarea lor literară (pe care n-am căutat-o niciodată, încrustând întotdeauna grăbit crâmpeie de gânduri) cel puţin ca o indicaţie a frământărilor vieţii noastre de exilaţi.

Am scris despre Silviu şi Sanda în acest jurnal de zi de nenumărate ori.

Când Sanda a venit la mine, disperată, am sărit în ajutorul lui fără nicio ezitare. După ce a sosit la Viena m-am zbătut şi m-am luptat pentru el necontenit. întâi pentru a-i da ceva bani, apoi pentru a-i da şansa de a „intra în legalitate", plasându-i „povestea" la Editura Collins şi obţinându-i un avans de £500. în fine, pentru a-l putea aduce la Londra.Pe vremea aceea, când toată lumea se ferea de el, atât Silviu, cât şi Sanda mă copleşeau cu ditirambe şi osanale de omagii, asigurări de devoţie absolută etc. Silviu mi-a dat chiar singura fotocopie a raportului lui scris, făcut pentru serviciile americane care l-au trimis în România, cu o lungă şi frumoasă dedicaţie scrisă cu mâna lui pe pagina primă a fotostatului. în corespondenţa ce a urmat, şi când mă zbăteam pentru el, toate scrisorile lui şi ale Sandei conţin aceleaşi sentimente de totală devoţie de admiraţie pentru mine şi de recunoştinţă eternă. Tot acest timp însă eu eram la capătul dăruitor şi el la cel receptor al firului ce ne unea.

La un moment dat se decisese chiar să se abandoneze proiectul cărţii lui. Waldman, care avea o antipatie faţă de Silviu, a făcut un raport defavorabil şi primele capitole prezentate au fost socotite slabe. Eu însă am insistat şi în conversaţii cu Manya Harari şi cu Sarah Collins am reuşit să conving editura să continue cu proiectul cărţii chiar dacă va fi necesar să se reînscrie întregul text. La Crăciun 1959, la cina de la Manya Harari, Marjory Villiers a discutat cu mine forma pe care va trebui să o ia *Introducerea* pe care eu urma să o scriu. Asupra faptului că eu eram acel care va prezenta cartea nu exista niciun dubiu. Sosit la New York, fac cunoştinţa dnei Straus, mama şefului casei de editură Farrar, Straus & Cudahy. îi vorbesc şi ei cu acelaşi entuziasm cu care l-am convins pe Billy Collins să accepte cartea fără ca să fi văzut măcar un singur rând scris. Scriu lui Manya imediat despre acest lucru şi editurile intră în legătură cu rezultatul că publicaţia cărţii în America e aranjată. Cu alte cuvinte ieşirea lui Silviu din ţară, ideea de a scrie o carte şi de a termina cu viaţa de clandestinitate, plasarea cărţii la Londra, obţinerea de bani pentru a-i asigura existenţa, aducerea lui la Londra, plasarea cărţii în America, toate mi se datoresc mie. în plus, Silviu îmi datorează bani peşini peste una mie lire sterline. Abia sosit la Londra în luna mai 1960 primesc o serie de lovituri, una după alta. Silviu şi Sanda vin să ia cina cu noi, prima duminică după sosirea mea. Mi-am dat seama că ceva nu mergea. Un fel de jenă şi reticenţă. N-am înţeles despre ce era vorba, la început. în cele din urmă însă, mi-au confirmat că s-a decis să nu se mai scrie o *Introducere* la carte. Manya, pe care o văzusem chiar în acea după masă, nu-mi spune niciun cuvânt. Am citit textul în grabă, însă cu multă atenţie, şi am ajuns la concluzia că o introducere e absolut esenţială, din două motive:

a. pentru a ridica naraţia din domeniul aventurii în cel al politicii şi
b. pentru a stabili că Silviu a abandonat trecutul său fascist în Garda de Fier în mod total, încă în timpul războiului, şi că a fost de-atunci încoace un membru devotat şi leal al PNŢ-ului.

A doua zi primesc o scrisoare de la dna Villiers informându-mă că nu se mai publica o *Introducere*, utilizând nişte argumente puerile de ce eu nu pot scrie această introducere, în orice caz, din moment ce Silviu se referă, în carte, la ajutorul pe care i l-am dat. Resping acest argument într-o scrisoare pe care o dictez imediat şi explic de ce o introducere este esenţială chiar dacă nu e scrisă de mine. într-o întâlnire cu Silviu îi arăt, clar, că sunt foarte dezamăgit că s-a decis să nu se mai publice o introducere, arătându-i şi lui toate argumentele mele de ordin naţional românesc. îi indic că nici referinţele pe care le face în text la rolul meu
în această istorie nu mă măgulesc câtuşi de puţin. De fapt el m-a prezentat ca pe un tânăr student rămas în Anglia din cauza războiului şi că i-am venit în ajutor de dragul prieteniei ce ne lega în timpul studenţiei la Cluj. în realitate noi n-am fost niciodată prieteni în România şi i-am sărit în ajutor din motive pur politice. I-am făcut lui Silviu o mică lecţie cu ocazia aceea şi l-am rugat să mă lase afară din text dacă nu este gata să mă prezinte în aşa fel încât să nu mă micşoreze în statură politică. „E important, i-am spus, ca' noi românii să ne ajutăm unii pe alţii, ca să ne creem personalităţile care să ne reprezinte aici în străinătate. Eu am făcut totul pentru tine. Tu mă prezinţi într-o lumină foarte puţin favorabilă."
Silviu a părut foarte aferat la acea dată şi a căutat să îndrepte puţin lucrurile schimbând textul referitor la mine. A făcut-o însă în aşa fel încât

toată condamnarea neacțiunii Comitetului Național Român o pune în gura mea între semne de citații. Deși este cu totul nedrept să facă acest lucru

eu n-am mai zis nimic. L-am lăsat să o facă de capul lui și am acceptat ceea ce a făcut.

Îmi spune apoi că s-a decis să dedice cartea lui R.A. Butler, ministrul de interne, care i-a dat azil. N-am făcut niciun comentariu, dar este extrem de curios că nu i-a trecut prin minte să mi-o dedice mie pentru că l-am salvat, în primul rând, și pentru că am făcut apariția cărții posibilă. Cu alte cuvinte Silviu a acceptat fără nicio luptă pentru mine ca *Introducerea* ce urma să fie scrisă de mine să fie abandonată și nici nu s-a gândit măcar ca, drept compensație, să-mi dedice cartea mie așa cum mi-a dedicat raportul său original[44].Într-adevăr, deși promisese să-i încredințeze introducerea, Crăciunaș și-a neglijat prietenul, preferând un text scris mai degrabă de un scriitor cunoscut publicului englez decât de un exilat știut doar de o mână de politicieni. Rațiu a fost surprins și mâhnit în același timp, considerând că prietenul său, autor de bestseller acum răsfățat de editori, îi era nerecunoscător. Introducerea urma să fie înlocuită de o prefață semnată de celebrul Salvador de Madariaga. Crăciunaș însuși l-a contactat pe Madariaga în timpul verii anului 1960, însă scriitorul nu i-a dat atunci un răspuns ferm. Pe 21 septembrie, într-o engleză modestă, i-a scris lui Madariaga o scrisoare în care îi reamintea rugămintea adresată cu câteva luni în urmă: „Sper că vă amintiți conversația noastră din iulie, pe drumul de la întâlnirea PEN în Exile către clubul dumneavoastră [...]. Săptămâna aceasta am primit exemplarele necorectate ale cărții mele, *The Lost Footsteps,* din care să vă trimit o copie, reînnoind rugămintea pe care v-o adresasem atunci, de a-i scrie prefața. Editura Collins-Harvill a rezervat un spațiu de 600-l.000 de cuvinte în acest scop, și deși tipografia mă zorește, vă rog să nu lăsați acest lucru să vă stingherească și să citiți textul în tihnă"[45]. Madariaga i-a confirmat că va trimite prefața tot prin intermediul unei scrisori la începutul lunii octombrie, declarându-se totodată impresionat de calitatea manuscrisului. Simțindu-se rănit, Ion Rațiu nu a mai putut decât să publice ni propriul său ziar, *Free Romanian Press,* pe 23 februarie 1961, un articol intitulat „Povestea din spatele cărții *Pașii pierduți*", prin care a scos în evidență rolul jucat în geneza cărții.

În urma conferinței de presă și a lansării, cartea a fost trimisă în librării. În săptămânile care au urmat, *The Lost Footsteps* a beneficiat de toată atenția presei. Recenziile nu au mai contenit, atât în ziare, cât și la radio, cele mai multe favorabile, unele de-a dreptul elogioase. Scrupulos, Crăciunaș le-a strâns pe toate în arhiva personală, făcând și o listă cu publicațiile în care s-a scris despre cartea sa, cu autorii și titlurile cronicilor și recenziilor. Din acest document aflăm că numai în prima jumătate a anului 1961 s-au publicat 116 articole și recenzii în ziarele din Marea Britanie, alte 87 de articole fiind publicate în țări din Europa, SUA sau de pe alte continente. Aproximativ 150 de ziare, reviste și posturi de radio din întreaga lume au comentat cartea *The Lost Footsteps,* unele dintre ele realizând adevărate foiletoane cu ample pasaje din volum[46]. în publicații prestigioase, cu orientări diferite – de centru, de stânga sau de dreapta –, autorii acestor articole, jurnaliști, scriitori sau politicieni, îl declarau pe Silviu Crăciunaș, tainicul agent al Securității, un personaj excepțional, un spirit de neînfrânt, un simbol al rezistenței anticomuniste, un erou incontestabil care beneficiază în sfârșit de recunoașterea internațională pe care o merită și așa mai departe. La Londra, scriitorii și jurnaliștii Raymond Mortimer, Peter Vansittart, Neal Ascherson, Charles Petrie sau Michael Birkett sunt doar câțiva dintre cei care s-au aplecat asupra volumului. Raymond Mortimer, bine-cunoscutul și influentul critic literar care lucrase ani de zile pentru *New Statesman* și *Nation,* iar la acea vreme pentru *Sunday Times,* și-a publicat articolul cu o zi înainte ca volumul să apară în librării, pe 29 ianuarie, intitulându-l „Man's Inhumanity to Man"\ Mortimer era cunoscut pentru stilul exact și harul de a pătrunde sufletul cititorului britanic, iar o cronică favorabilă semnată de el era cheia succesului pentru

un editor. în articol, Mortimer considera că a doua zi, odată ajunse în

librării, „exemplarele [cărţii] vor fi imediat cumpărate pentru poliţia secretă din Bucureşti, Budapesta şi Moscova, deoarece autorul descrie cum a fost de trei ori introdus pe furiş prin Cortina de Fier, cum a scăpat dintr-o închisoare din România şi cum prietenii au împiedicat să fie prins din nou, ţinându-l ascuns timp de doi ani”[47]. Cartea lui Crăciunaş, mai spunea Mortimer, era scrisă în genul „conte cruel” al lui Villiers de lTsle-Adam, iar autorul, personaj real într-o poveste adevărată, dăduse dovadă de un eroism tenace.

A fost probabil prima şi ultima dată când, într-una din cronicile sale literare, Mortimer s-a înşelat atât de grav în mai multe privinţe

.Desigur, afirmaţia că Securitatea urma să cumpere întregul tiraj al cărţii

era doar o frumoasă figură de stil prin care cititorul era provocat să-şi imagineze agenţii secreţi din România, Ungaria sau Uniunea Sovietică alergând prin librăriile londoneze. Pentru Crăciunaş însă nu a fost deloc o metaforă. Peste ani, va afirma adesea un alt mare neadevăr, şi anume faptul că în ianuarie 1961 William Collins i-ar fi spus că ambasadele Uniunii Sovietice şi României au cumpărat sute de exemplare ale cărţii, în condiţiile în care Securitatea comandase, de fapt, un singur exemplar[48]. Mortimer îşi va continua retorica, alunecând şi el, ca toţi ceilalţi, în capcana iscusitului agent Victor, prezentat opiniei publice drept ceea ce nu era: „Curajul îmi pare mai uimitor decât atunci când autorul acestei cărţi s-a întors în România din care scăpase cu atâta greutate, el şi-a dat seama de grozăvia pedepselor pe care le risca şi, când a fost supus lor, el nu a trădat niciun fapt pe care temnicerii căutau să-l obţină”[49].

Renumele lui Crăciunaş a ajuns repede pe alte continente, pe măsură ce cartea apărea şi în alte ţări anglofone sau era tradusă în mai multe limbi. Chiar şi Walter Nash, fost prim-ministru al Noii Zeelande până în decembrie 1960, a publicat la Wellington, în iunie 1961, o amplă recenzie a cărţii lui Crăciunaş, pe care l-a descris drept un spirit invincibil şi un exemplu înălţător pentru politicieni.

Au fost şi articole critice, dar nu atât de vehemente încât să clatine reputaţia artificială pe care Crăciunaş şi-o crease prin această autobiografie. Astfel, unele observaţii din *The Observer, The Guardian, Times Literary Supplement* sau *Spectator* au fost mai puţin elogioase. Probabil cel mai pătrunzător în analiză şi vehement în critică a fost Emanuel Litvinoff, apreciatul scriitor şi poet de origine evreiască, ai cărui părinţi emigraseră din Rusia şi care şi-a intitulat cronica „Too bad to be untrue”*. Litvinoff şi-a publicat articolul în *The Guardian* pe 3 februarie, la trei zile după ce cartea apăruse în librării, afirmând că anumite detalii din volumul lui Crăciunaş îl deranjau. în primul rând, Silviu Crăciunaş fusese membru al Mişcării Legionare până în 1940, răstimp despre care nu pomenea mai nimic, aşa cum nu menţiona nici activitatea sa din timpul războiului, în special în perioada în care statul român era condus de un guvern din care făceau parte legionarii. în plus, mai spunea Litvinoff, Crăciunaş făcuse câteva indiscreţii care puteau fi periculoase, menţionându-l de pildă pe rabinul-şef din Budapesta sau descriind cum foloseau evreii bogaţi valizele diplomatice pentru a scoate din România bani, aur şi bijuterii. Dincolo de aceste detalii, Litvinoff a apreciat dimensiunile eroice, incredibile ale poveştii de viaţă a lui Crăciunaş, dar „credibilitatea este ultimul lucru care trebuie cerut adevărului”[50]. Criticile lui Emanuel Litvinoff au fost primite cu oarecare îngăduinţă, probabil şi pentru că scriitorul era cunoscut pentru faptul că se implicase în anii 1950 în campaniile umanitare de eliberare a evreilor din Uniunea Sovietică. Nu era simplu pentru un om ca Litvinoff să scrie doar cuvinte de laudă despre o carte al cărei autor fusese în trecut un asupritor al evreilor.

Daniel Norman, jurnalist evreu de origine română, corespondentul publicaţiei *Le Figaro* la Londra, a fost mai aprig decât Litvinoff. L-a ameninţat chiar pe William Collins cu demersuri împotriva editurii pentru că a publicat *The Lost Footsteps,* care conţine „o înşiruire de neadevăruri”[51]. Collins i-a pus în vedere lui Norman că orice acţiune trebuia să fie îndreptată împotriva autorului, nu a editurii, dar, pentru că era considerat un jurnalist de extremă stângă, în realitate Norman nu prea a fost băgat în seamă. Prin urmare, cri- ticile apărute în presă nu au fost atât de supărătoare, nu au generat vreun scandal care să submineze autoritatea lui Crăciunaş.

* „Neomenia omului faţă de om” (în lb. engl.).

Din cele aproximativ 150 de publicaţii care au scris într-un fel sau altul despre Silviu Crăciunaş, doar una a publicat un articol critic în integralitatea lui, acuzându-l pe autorul cărţii că nu este nimic altceva decât un criminal şi un mincinos. Dar acest articol, oricât de acuzator şi de agresiv, a sporit de fapt credibilitatea lui Crăciunaş, căci ziarul care l-a publicat se numea *Glasul Patriei* şi era controlat şi finanţat de guvernul comunist al României. Precum cartea lui Crăciunaş, acest articol are propria lui poveste ascunsă, asupra căreia merită să ne oprim.

Totul a pornit de la Ion Raţiu, care, odată cu trecerea săptămânilor de la momentul lansării, a început să suspecteze realităţile descrise în carte de Crăciunaş. Desigur, micile ironii din presă, inclusiv acuzaţiile lui Daniel Norman, trebuie să fi contribuit la apariţia acestor bănuieli. Pe lângă acestea au mai fost şi acuzaţiile lui Edwin George Boxshall, fost ofiţer englez de informaţii, bun cunoscător al României şi al românilor, întrucât se născuse la Bucureşti şi îşi des- făşurase activitatea acolo timp de mai mulţi ani, până la instaurarea regimului comunist. Când Boxshall a susţinut, de exemplu, că în cartea lui Crăciunaş sunt multe „invenţii”[52], Crăciunaş a reacţionat, ameninţându-l că îl va da în judecată pentru calomnie. Boxshall şi-a retras afirmaţiile şi totul s-a terminat la fel de repede precum a început. Raţiu însă nu a fost convins de reacţia agresivă a lui Crăciunaş, mai ales că regimul de la Bucureşti păstra o linişte nefirească.

Securitatea a aflat despre starea de spirit a lui Ion Raţiu la începutul lunii martie 1961. A fost meritul agentului Sandu (George Pop), care a informat rezidenţa DIE că:

Raţiu Iancu a început de curând să aibă din ce în ce mai multe bănuieli

asupra celor declarate de S. Crăciunaş referitor la fuga sa din ţară, lăsându-se înţeleagă că după părerea lui, toată povestea din cartea

acestuia ar fi o combinaţie a organelor securităţii RPR. Iancu Raţiu spune că, deşi nu este convins de acest lucru, următoarele fapte îi întăresc tot mai mult această concluzie: pe de o parte, încă de la început s-a eschivat să discute o serie de probleme şi amănunte asupra cărora el, ca principal colaborator al lui S. Crăciunaş în conceperea cărţii, insista în mod deosebit să apară în carte un lucru care până la urmă nu s-a realizat. La multe dintre probleme, după afirmaţiile lui Iancu Raţiu, S. Crăciunaş dă răspunsuri foarte relative şi se arată nervos când se deschid discuţii asupra lor. Pe de altă parte, Iancu Raţiu afirmă că pentru el este un semn de întrebare faptul că autorităţile RPR nu iau nicio poziţie faţă de cartea lui S. Crăciunaş, în timp ce au făcut o problemă atât de mare cu cartea lui Horia Vintilă, care după părerea lui nici nu se poate compara prin efect cu a lui S. Crăciunaş[53].

Telegrama rezidenţei DIE de la Londra se încheia cu menţiunea că agentul Sandu obţinuse această informaţie din două surse, Raţiu şi MacDonald, de unde putem trage concluzia că George Pop, Ion Raţiu şi Alastair MacDonald au purtat această discuţie împreună. Raţiu şi MacDonald aveau dreptate. În definitiv, trecuse mai bine de o lună de când presa din Marea Britanie scria în mod regulat despre cartea *The Lost Footsteps,* iar unele dintre articole nu erau simple recenzii, ci ample comentarii despre suferinţele românilor şi despre felul în care regimul comunist de la Bucureşti instrumenta teroarea, sfidând orice reguli sau norme sociale existente într-un stat de drept. Efectul real şi pervers al cărţii lui Crăciunaş a fost că a menţinut viu acest subiect pe primele pagini ale ziarelor, ajutând publicul britanic să înţeleagă cât de puţină legitimitate avea guvernul comunist impus de Moscova, care se menţinea la putere prin asuprirea populaţiei. Laolaltă, aceste articole creaseră o campanie de proporţii semnificative împotriva comuniştilor români, o consecinţă pe care Securitatea nu a fost în stare să o prevadă atunci când i-a dat lui Crăciunaş acordul să-şi scrie cartea.

Pe de altă parte, volumul lui Vintilă Horia, *Dumnezeu s-a născut în exil,* publicat în Franţa în 1960 şi distins cu premiul Goncourt, era un roman, o ficţiune despre ultimii opt ani de viaţă ai poetului Ovidiu exilat într-unui din oraşele de la Pontul Euxin, numele antic al Mării Negre. Autorul acestui roman, în paginile căruia nici măcar nu se regăsea adjectivul *comunist,* a fost târât într-un scandal internaţional pe parcursul anului 1960, scandal generat de autorităţile din România, care l-au acuzat că a fost legionar şi l-au condamnat pentru crime de război, fapte de care nu se făcea în realitate vinovat, în spatele acestei campanii se afla serviciul secret de la Bucureşti, în aceste condiţii, întrebarea lui Raţiu era cât se poate de legitimă; dacă regimul comunist din România a fost atât de ostil şi răzbunător faţă de Vintilă Horia, în fond, nevinovat din punct de vedere politic, punându-l la zid, de ce era tăcut şi neinteresat de Silviu Crăciunaş, fostul membru al Mişcării Legionare, şi de cartea sa acuzatoare la adresa regimului comunist?

Telegrama rezidenţei DIE de la Londra a fost resimţită ca un duş rece la Bucureşti, căci era vorba de o neglijenţă în muncă. Colonelul Doicaru a scris imediat o rezoluţie pe document, ordonându-le subalternilor săi, Moiş şi Todiriu, să se ocupe „cu seriozitate de a apare, aşa cum s-a dat ordin, articole în *Glasul Patriei* şi în presa noastră despre Crăciunaş. Pe linie de legaţie să se facă în străinătate demascare aşa cum s-a făcut şi în cazul celuilalt fugar la Paris. Acesta-i ordinul tov. ministru"[54] (Alexandru Drăghici). în plus, pentru informaţia obţinută, dar şi pentru că soţia sa tocmai născuse un băieţel, agentul Sandu a fost gratificat cu 100 de lire sterline. într-adevăr, aşa cum indicase rezoluţia lui Doicaru, pe 11 martie 1961 ministrul de Interne Alexandru Drăghici aprobase propunerea DIE ca Silviu Crăciunaş „să fie demascat public, prin presă", iar câteva zile mai târziu ofiţerii de Securitate au trimis Ministerului de Externe mai multe materiale biografice despre Silviu Crăciunaş, pentru a fi folosite în articolul demascator. Aceste materiale preluau cea mai mare parte a sugestiilor

făcute chiar de Crăciunaş în raportul în care explica Securităţii cum ar

trebui atacată în presă propria sa carte. După ce a primit bunul de tipar al Securităţii, articolul a fost publicat pe 10 aprilie 1961. Semnat de Gheorghe Ardeleanu şi intitulat „Paşi pierduţi şi identificaţi... Cum se încearcă reabilitarea unui... contrabandist de criminali şi răufăcători”[55], textul avea dimensiuni considerabile. În mod paradoxal, cea mai mare parte din informaţiile şi analizele autorului erau adevărate, dar nimeni nu avea să le creadă. În zilele şi săptămânile care au urmat apariţiei articolului din *Glasul Patriei,* Crăciunaş s-a plimbat fericit cu un exemplar al ziarului prin Londra, mândrindu-se cu ocara şi critica din articolul publicat în ziarul comunist, căci, cu cât rândurile lui Ardeleanu îl incriminau mai mult, cu atât credibilitatea lui era mai solidă.Spre deosebire de cartea lui Vintilă Horia, care în urma scandalului declanşat de regimul comunist de la Bucureşti a avut în Franţa un succes uriaş, editura Fayard vânzând 150.000 de exemplare în mai puţin de şase luni[56], *The Lost Footsteps* a stat mult mai modest în această privinţă. Vânzările din Marea Britanie, deşi considerabile, nu au fost pe măsura succesului prevăzut de instituţiile de presă, iar ediţia lansată în SUA în primăvara anului 1961 a avut vânzări chiar mai slabe decât cele din Marea Britanie. Crăciunaş, care urmărea cu febrilitate situaţia vânzărilor în speranţa că se va îmbogăţi, a păstrat în arhiva sa corespondenţa cu editura şi o parte din articolele de presă despre cele mai vândute cărţi în acea perioadă. Cel puţin în primele luni de la apariţia ei, *The Lost Footsteps* a fost insistent cerută de cititori. Pe 11 februarie 1961, *Smith's Trade News* o plasa în topul vânzărilor de carte din acea săptămână pe locul 3, învinsă doar de *A Burnt-Out Case,* romanul lui Graham Greene, şi de cartea *Born Free,* scrisă de Joy Adamson. Compania era mai mult decât selectă, dar, spre deosebire de cartea lui Crăciunaş, celelalte două opere literare au rezistat în timp, vânzându-se în multe milioane de exemplare până în ziua de astăzi. La 1 martie, clasamentul s-a modificat, *The Lost Footsteps* trecând pe locul 5 al vânzărilor din acea săptămână, apoi pe locul 6, dar menţinându-se pe aceste poziţii şi în săptămânile care au urmat. în ceea ce priveşte numărul de cărţi vândute, Crăciunaş se lăuda cu cifre exagerate în discuţiile cu prietenii săi; astfel, la sfârşitul lunii mai i-a spus lui George Pop că volumul se vânduse deja în 40.000 de exemplare, alte 15.000 fiind expediate în Africa de Sud şi Australia[57]. în realitate, printr-o scrisoare expediată la 16 mai 1961, editura îl informase pe Crăciunaş că vânzările au scăzut foarte mult şi brusc, cu doar 400 de exemplare vândute în luna aprilie, iar „vânzarea totală până în prezent se ridică la peste 19.000 exemplare”[58]. Dacă faţă de agentul Sandu se lăuda cu vânzări exagerate, faţă de Ion Raţiu, căruia ar fi trebuit să-i dea cei 25% din drepturile sale, promişi încă înainte de publicarea cărţii, Crăciunaş se plângea invocând vânzări mult mai mici decât cele reale. Pe 23 decembrie 1961, Raţiu a notat în jurnal o discuţie purtată cu Crăciunaş pe această temă: „Mi-a confirmat dezamăgirea lui şi a editurii cu vânzările cărţii lui. S-au vândut în Anglia ceva mai bine de 10.000 exemplare, dar nu s-a pus în circulaţie ediţia (sau mai degrabă imprimarea) a doua. El nu-şi poate da seama de ce, pentru că oriunde s-a dus prin librării, cartea a fost epuizată. De ce nu se distribuie celelalte 5.000 de exemplare şi mai bine care aşteaptă în stoc la Collins? Este oare o conspiraţie, o lucrătură împotriva lui? Ca de obicei, el vede ceva persecuţie de ordin personal. încasările până astăzi s-au ridicat la vreo £5.100 (cincimii una sută sterline)”[59].

Crăciunaş s-a plâns de vânzări proaste şi în următorul raport către Securitate, pentru a susţine teoria că este în continuare lipsit de venituri şi că poliţia politică de la Bucureşti nu are niciun motiv să înceteze să-l plătească într-o manieră generoasă. S-a autocompă- timit ca de obicei, afirmând că iniţial publicul „a început să cumpere masiv” cartea, dar „valul acesta de curiozitate a ţinut foarte puţin”, lucru care a îngrijorat şi dezamăgit MI6, care ar fi sperat ca volumul să se vândă în primele luni în

cel puţin 100.000 de exemplare. Prezentând situaţia reală a vânzărilor, aşa

cum fusese informat de editura Collins, Crăciunaş a plăsmuit în raport un alt scenariu imposibil de verificat de Securitate. Potrivit lui, publicarea cărţii în SUA a fost mai degrabă un experiment sociologic al CIA şi al Departamentului de Stat, care doreau să sondeze starea de spirit şi interesul opiniei publice faţă de subiectul luptei împotriva comunismului: Aranjamentul publicării ei în America a fost făcut anul trecut, cu ocazia vizitei lui John Foster Dulles la Londra*. Ca paravan a servit editura Farrar, Straus and Cudahy din New York, prin care s-a pus la cale imprimarea ediţiei americane folosindu-se chiar clişeele tipografice din Anglia. Singurul element schimbat a fost doar coperta. În Statele Unite cartea a fost lansată la data de 5 mai [1961]. La acea dată rezultatele de publicitate şi de vânzare din Anglia deveniseră clare şi fuseseră transmise americanilor. Tocmai în acel moment, Dean Rusk, şeful Departamentului de Stat, a venit cu ideea de a face un dublu sondaj: 1. sondarea atitudinii presei americane şi 2. sondarea publicului american. Într-adevăr, spre deosebire de Anglia, John Foster Dulles şi conducătorii lui American Intelligence Agency nu au făcut niciun fel de aranjamente în presă prin legăturile lor secrete, în vederea lansării unei reclame în jurul cărţii *The Lost Footsteps,* tocmai pentru a putea sonda care va fi reacţia naturală a criticilor şi a ziariştilor. Rezultatul: în intervalul mai-august au fost publicate aproximativ douăzeci şi şase recenzii, note sau comentarii în legătură cu cartea *The Lost Footsteps,* deci de cinci ori mai puţine ca în Anglia. Vânzarea cărţii a fost foarte slabă, dar încă nu am reuşit să obţin date exacte, ca cele obţinute pentru Anglia.

Intelligence Service-ul a analizat aceste rezultate trăgând o serie de concluzii grăitoare. Colonelul Brown mi-a spus că în intervalul mai-august cartea de cel mai mare succes în America a fost „Noua Biblie", tradusă şi pregătită în Anglia, precum şi cartea despre ascensiunea şi dezagregarea celui de-al treilea Reich German. După opinia lui, succesul unor cărţi de natura celor citate mai sus arată în mod evident că publicul american este în mod preponderent interesat în probleme privind divinitatea. Sau în probleme privind un inamic (cel german), care efectiv a făcut un rău de neuitat Statelor Unite în cele două războaie mondiale consecutive. În schimb, acelaşi public american este mai apatic în cazul problemelor anticomuniste, o dovadă fiind lipsa lui de interes manifestată în jurul cărţii *The Lost Footsteps*, cumpărată într-un număr redus de exemplare de către cititorii americani[60].

Referindu-se la apetitul scăzut al americanilor pentru acest gen de literatură, Crăciunaş s-a inspirat de fapt dintr-o scrisoare primită cu câteva luni mai devreme de la diplomatul român Alexandru Cretzianu, refugiat în SUA, care pe 15 iunie 1961 îi transmitea câteva aprecieri personale ca explicaţii pentru lipsa succesului cărţii *The Lost Footsteps* în SUA. Cretzianu a folosit acelaşi substantiv, „apatie", pentru a descrie dezinteresul americanilor, afirmând că volumele „consacrate statelor captive din zona sovietică se lovesc de apatia acelora care duc viaţa cea mai uşoară de pe toată planeta noastră şi care nu sunt încă dispuşi să înţeleagă primejdia iminentă ce-i ameninţă"[61].

Raportul în care agentul Victor a pomenit în povestea cărţii sale Departamentul de Stat şi CIA a fost scris pe 2 septembrie 1961 şi predat a doua zi la Bruxelles. Agentul dezvoltase un scenariu imaginar la nivel înalt, afirmând că însuşi Dulles, în timpul vizitei la Londra din februarie 1959, ar fi avut pe agenda de discuţii cu partea engleză subiectul implicării CIA-ului în *operaţiunea* The Lost Footsteps, care urma să folosească drept paravan editura Farrar, Straus and Cudahy, aşa cum MI6 s-ar fi folosit de Collins and Harvill Press, determinând editura americană să publice cartea lui

---

* John Foster Dulles, secretar de stat american, a vizitat Londra foarte des în comparaţie cu predecesorii sau succesorii săi; însă Dulles a murit pe 24 mai 1959, ultima sa vizită la Londra având loc în 4 şi 5 februarie 1959, nu „anul trecut", adică în 1960, cum a indicat Crăciunaş.

Crăciunaş ca parte a unei acţiuni de propagandă anticomunistă. DIE însă

nu s-a mai lăsat păcălită de această nouă conspiraţie dezvăluită de agentul ei. Pe 11 septembrie, în urma analizei raportului agentului Victor din septembrie 1961, şeful spionajului comunist, Nicolae Doicaru, a făcut o serie de propuneri ministrului de Interne Alexandru Drăghici, de curând numit şi viceprim-ministru. Nicolae Doicaru şi Ismail Todiriu, semnatarii acestei note, au considerat că, „studiind materialul predat la 3 septembrie 1961, raportăm că el este mai slab decât materialele din rapoartele anterioare. [...] Problema difuzării cărţii sale, în jurul căreia consumă aproape jumătate din raport, este o problemă cunoscută, nu conţine nimic secret şi despre care am avut informaţii la timp din alte surse“[62].

The Lost Footsteps a continuat să beneficieze de atenţia presei şi după 1961, BBC realizând chiar şi o piesă radiofonică de 60 de minute, difuzată pe 31 iulie 1962. De asemenea, edituri prestigioase din Franţa, Suedia, Finlanda, Danemarca, Spania, Norvegia, Olanda şi Elveţia au cumpărat drepturile de autor, publicând volumul între 1961 şi 1965*. Chiar şi Madariaga, cucerit de aventurile lui Crăciunaş, a făcut demersuri pentru ca *The Lost Footsteps* să fie publicată în străinătate. L-a informat de acest lucru printr-o scrisoare trimisă pe 2 ianuarie 1961, în care îi spunea, printre altele, că „am recomandat

The Lost Footsteps a fost publicată în SUA în mai multe ediţii de editura Farrar, Straus and Cudahy, editura Berkley şi editura Diane. La Londra, Collins and Harvill Press a reeditat-o la începutul anilor 1970, după ce, anterior, o ediţie ieftină a fost tipărită şi de editura Pan Books. *The Lost Footsteps* a fost tradusă şi publicată şi de editurile Le Livre Contemporain (Paris), Plaza & Janés (Barcelona, Buenos Aires, Bogotá, Mexico City), Bonniers (Stockholm), Gyldendal Norsk Forlag (Oslo), Arvi A Karisto (Helsinki), Forum Boekerij (Haga), Schweizer Druck- und Verlagshaus (Zürich). De asemenea, cartea a fost vândută şi într-o traducere arabă care a apărut la Beirut. în SUA, Silviu Crăciunaş şi-a cedat drepturile de autor misiunii creştine conduse de pastorul Richard Wurmbrand

.cu tărie [cartea] la Buenos Aires, Paris şi Berna"[63], indicându-i totodată lui

Crăciunaş adresele editorilor unde să trimită volumul. S-a mai spus că statul britanic a cumpărat 20.000 de exemplare pentru a le distribui în reţeaua bibliotecilor, dar sursa acestei informaţii este tot Crăciunaş[64]. Ea nu a putut fi verificată şi nici nu credem că este reală. Este imposibil de stabilit câte exemplare din *The Lost Footsteps* au fost vândute în toată lumea, dar, datorită nenumăratelor ediţii, vânzările trebuie să fi fost considerabile, confirmând faptul că volumul a fost un bestseller. Este mai mult decât evident faptul că agentul Victor a realizat o mică avere de pe urma ei, mai ales după moartea lui William Collins, când familia acestuia a dorit să vândă editura, iar toate drepturile de autor i-au revenit lui Crăciunaş. Collins n-a bănuit niciodată că unul dintre autorii săi, agent secret al unui serviciu secret comunist, a susţinut ferm că editura sa este un instrument al serviciilor de informaţii britanice. Securitatea în schimb a acceptat fără rezerve această teorie, menţionând uneori în documente ceea ce aflase de la Crăciunaş:

Serviciul de spionaj englez foloseşte în scopurile sale, în mod acoperit, editura Collins Press din Londra. Una din sarcinile acestei edituri este scoaterea pe piaţa engleză şi americană a unor cărţi despre activitatea „luptătorilor anticomunişti" din ţările de democraţie populară şi popularizarea acestor diversionişti, terorişti şi criminali în rândul emigraţiei pentru a-i convinge că aceste acţiuni criminale ar fi juste şi astfel să atragă şi pe alţii la asemenea acţiuni. De asemenea, prin aceste cărţi caută să întreţină o psihoză duşmănoasă şi războinică în opinia publică engleză şi americană împotriva ţărilor de democraţie populară. Metoda curentă a lor este de a cere de la „personalităţi marcante" din sânul emigraţiei rapoarte sau memorii detaliate despre crimele săvârşite de ei împotriva propriilor lor ţări – apoi aceste memorii sunt prelucrate, stilizate şi transcrise de colaboratorii permanenţi ai editurii – scriitori de profesie – la urmă sunt tipărite şi difuzate[65].

Este adevărat, Collins and Harvill Press au publicat cu entuziasm cărţi scrise de autori care prezentau, pe bună dreptate, ideologia comunistă ca fiind falimentară. Ele apăreau într-un context politic complicat, căci în acei ani se considera iminent un război pe baze ideologice între Uniunea Sovietică şi statele ei satelit, pe de o parte, şi SUA şi ţările europene occidentale, pe de altă parte[66]. Astfel de apariţii editoriale puteau fi considerate parte a unei propagande politice a Occidentului. În acelaşi timp, nu ne îndoim nici de faptul că William Collins, Marjorie Villiers sau Manya Harari aveau legături personale cu reprezentanţi ai Foreign Office sau ai MI6, care

ar fi putut contribui la susţinerea unor astfel de apariţii editoriale, precum volumul lui Silviu Crăciunaş. Însă, aşa cum a fost descrisă de Silviu Crăciunaş, implicarea MI6, a CIA şi a Departamentului de Stat în aşa-zisa *operaţiune* The Lost Footsteps pare a fi doar o teorie născocită de imaginaţia lui pentru a convinge Securitatea să accepte şi, mai târziu, să nu blocheze acest proiect literar pe care şi l-a dorit atât de mult. Totodată, suntem convinşi că declasificarea documentelor din arhivele britanice ne-ar ajuta să descoperim şi alte adevăruri ascunse, inclusiv despre istoria secretă a scrierii acestui bestseller uitat.

Cărţi precum cea a lui Crăciunaş au mai apărut la Londra în acea perioadă. De exemplu, cea a jurnalistului de origine română Leonard Kirschen, fost deţinut politic. Acesta a publicat în 1963 un volum despre anii petrecuţi în închisorile din România, intitulat *Prisoner of Red Justice.* Dar Kirschen, deşi a scris o carte impresionantă, nu a fost răsfăţat de presa din Marea Britanie aşa cum a fost Silviu Crăciunaş, iar volumul său nu a fost tradus în toată lumea.

Alţii au fost chiar mai puţin norocoşi. Constantin Mugur, fost angajat al Legaţiei Marii Britanii la Bucureşti, condamnat la închisoare de regimul comunist din România pentru spionaj, a avut aceeaşi şansă ca a lui

Kirschen, căci şi el a fost eliberat în final în urma presiunilor guvernului de

la Londra, reuşind să se refugieze în Anglia. Mugur s-a trezit însă mai târziu, abia în 1964, când imaginea României începea să fie percepută pozitiv în Anglia, iar relaţiile dintre cele două ţări se îmbunătăţeau în mod accelerat. Pe 11 iunie 1964, rezidenţa DIE de la Londra comunica Centralei o scurtă telegramă care nu mai are nevoie de nicio altă explicaţie:
Fostul funcţionar al oficiului diplomatic englez din Bucureşti, anume'i Mugur, care se găseşte la Londra de circa 2 ani, la îndemnul lui Iancu Raţiu a început să scrie o carte intitulată „15 ani în închisorile RPR-iste". Mugur a fost condamnat la mulţi ani de închisoare în RPR. Deşi Raţiu I. i-a făcut toate aranjamentele pentru publicarea cărţii respective la editura Collins and Harvill Press din Londra (care a publicat cu ani în urmă cartea „Fâşia paşilor pierduţi" a lui S. Crăciunaş) Mugur a fost contactat cu circa 10 zile în urmă de un reprezentat al ministerului de externe englez cu care ocazie acesta l-a sfătuit pe Mugur să înceteze scrierea cărţii, spunându-i că în actualele condiţii autorităţile britanice nu sunt de acord cu publicarea ei[67].

Capitolul 6 Mult iubita tanti Viorica

La începutul lunii iunie 1966, Silviu Crăciunaş şi soţia sa se aflau la Veneţia, într-o scurtă vacanţă. Plecaseră cu avionul de la Londra, iar aceasta era prima lor călătorie în afara ţării după ce, cu doar câteva săptămâni în urmă, agentul Victor obţinuse cetăţenia şi paşaportul britanic. Din Veneţia, profitând de un moment de singurătate după ce o abandonase pe Sanda în magazinele din centrul oraşului, a trimis două scrisori în România, către fosta sa soţie, Eugenia, şi către fiica sa, Lilioara. Eugeniei, pe care nu o mai văzuse de la începutul anului 1957, îi scria rânduri frumoase, declarându-i dragostea sa nestinsă, căci aceasta nu ştia că Silviu se recăsătorise în urmă cu mai mulţi ani şi nici nu a aflat vreodată: „Te iubesc imens, iar imaginea ta trăieşte în inima mea vie şi plină de culori, ca în toamna anului 1940, când ne-am întâlnit prima oară". însă următoarea frază întrerupe brutal frumoasa declaraţie de dragoste, căci Crăciunaş o încheie în felul următor: „Gândeşte-te la tot ce ţi-am scris şi sugerează-mi ce crezi că este de întreprins, spre binele nostru şi al tantei Viorica"[1].

Tanti Viorica era sora lui Silviu Crăciunaş, Viorica Marinca, mezina familiei. Dar agentul nu se referea la ea, ci la Securitate, acesta fiind codul pe care îl folosise în trecut în corespondenţa cu familia atunci când avea de transmis un mesaj urgent Securităţii. Prin urmare, chiar dacă scrisoarea trimisă din Veneţia purta titlul „Iubita mea Janin", cum obişnuia să o alinte pe Eugenia, era adresată în realitate „mult iubitei tanti Viorica", adică Securităţii. în plus, formula „Iubita mea" în titlu însemna că situaţia lui era bună, că nu era ameninţat de niciun pericol.

în scrisoare, agentul a povestit ce i s-a întâmplat în ultimii ani, cum şi-a dezvoltat afacerea imobiliară, a menţionat că acum duce o viaţă prosperă şi că nici măcar nu mai este apatrid, ci are cetăţenie britanică. A indicat că are pregătite materiale informative noi („aş dori să vă trimit un pachet cu materiale de îmbrăcăminte şi altele"), dar nu ştie dacă Securitatea mai este interesată de ele. A încercat şi să justifice pe scurt de ce nu a revenit în România la solicitarea repetată a Securităţii, promiţând că va da toate explicaţiile necesare în momentul în care se va reîntâlni cu un ofiţer trimis de la Bucureşti: „Tanti Viorica dorea să revin acasă, ceea ce la fel nu se putea face în doi timpi şi trei mişcări. îţi voi scrie într-un timp nu prea îndepărtat din Bruxelles, detaliat despre acea perioadă". Desigur, acum lucrurile se schimbaseră, dar, dacă serviciul secret comunist îşi păstrase opinia că este în pericol de a fi arestat de britanici şi că trebuie să se repatrieze cât mai repede, ceea ce nu se confirmase în ultimii ani, el totuşi o va face: „Pot vinde uşor tot ce am aici (în aproximativ şase luni) şi să revin acasă la voi cu echivalentul în dolari sau franci elveţieni, care ar fi cam una sută mii dolari. Ştiu că voi, acasă, cu iubirea delicată ce-mi purtaţi, îmi veţi oferi ceea ce-mi lipseşte cu adevărat, de când ne-am despărţit: pace, linişte, securitate şi o delicată dragoste, a noastră, care

este însăşi sensul vieţii mele”[2]. Fără îndoială, era tot o stratagemă înşelătoare a agentului, căci în realitate nimeni nu ar fi putut să-l determine să renunţe la viaţa sa confortabilă şi să revină în România.

Surpriza a fost mare la Bucureşti. Şi plăcută. Ultima întâlnire cu agentul avusese loc la Londra, la începutul anului 1964, deci în urmă cu mai bine de doi ani. De atunci nu se mai înregistrase niciun contact, niciun schimb de informaţii. Desigur, poliţia politică de la Bucureşti se mai informa din când în când despre activitatea lui Crăciunaş prin intermediul agenţilor care descriau în rapoartele lor situaţia „fugarilor” din exil. Cum s-a întâmplat şi în octombrie 1965, când un astfel de informator, stabilit la Paris, a făcut o vizită la Londra şi a raportat despre Crăciunaş că trăieşte într-o stare de spirit tensionată: „Silviu Crăciunaş (cel fugit din ţară de două ori) a ajuns la o situaţie materială destul de bună. Trăieşte în obsesie că va fi omorât sau răpit de comunişti, schimbă domiciliul, îşi ascunde adresa, idem numărul de telefon, are autorizare să poarte armă permanent, a solicitat şi obţinut protecţia specială a poliţiei engleze faţă de temerile sale permanente”[3].

După ce au citit scrisorile, ofiţerii de contrainformaţii au scos şi dosarul agentului din arhivă pentru a reanaliza documentele mai vechi. Din mesajele transmise prin intermediul celor două scrisori, Securitatea a tras următoarele concluzii:

- a obţinut cetăţenia engleză şi dispune de paşaport englez, fapt care îi permite să se poată deplasa oriunde şi oricând;
- şi-a creat o situaţie materială bună, care îi asigură independenţă financiară, veniturile sale anuale fiind de cca. 7.500 lire sterline, dându-ne de înţeles că nu mai are nevoie de sprijinul nostru sub acest aspect;
- are relaţii în cercuri sus-puse unde este tratat cu consideraţie şi stimă;

şi-a creat un număr de 4 căsuţe poştale pe care ni le-a indicat pentru corespondenţa ce o vom întreţine cu el, urmând ca folosirea fiecăruia dintre acestea să se facă numai la indicaţia lui;în aceeaşi scrisoare Victor menţionează că intenţionează să depună la Bruxelles un material pentru organele noastre. în contextul scrisorilor, Victor susţine ideea folosirii sale în continuare în exterior. El menţionează că atunci când se va aprecia, este dispus să-şi lichideze afacerile ce le are şi să revină în ţară[4].

„Să trimiţi câteva reviste de modă belgiene, de care-i place lui tanti Viorica"[5], i-a răspuns Eugenia la scrisoare, în luna iulie, îndemn care însemna că Securitatea îi solicita să depună materialul informativ la Ambasada României din Bruxelles înainte de stabilirea oricăror întâlniri conspirative. Ceea ce agentul a făcut. Pe 5 ianuarie 1967, când diplomaţii români din capitala Belgiei încă mai savurau momentele petrecute în seara de Revelion, un „individ" s-a prezentat la reşedinţa ambasadorului României din Bruxelles şi a lăsat un plic într-un ambalaj de cadou. Plicul a ajuns imediat în posesia şefului rezidenţei DIE, primul care l-a deschis şi a studiat materialul: raportul agentului Victor, o scrisoare adresată secretarului general al PCR, Nicolae Ceauşescu, şi mai multe documente fotocopiate, printre care şi paşaportul său britanic.

în raport explică încă de la început de ce a refuzat să se întoarcă în România, reproşând Securităţii că în 1962 şi 1964 nu a făcut decât să-i transmită ordinul prin Gheorghe Vîlceleanu, fără să-l sprijine în acest sens: „în orice caz, mi s-a părut curios că curierul [sic!] din Bucureşti nu mi-a adus un paşaport fals cu care să pot ieşi din Anglia clandestin şi o sumă de bani cu care să-mi pot pregăti călătoria". A reluat argumentele referitoare la colonelul Brown, care i-ar fi pus în vedere că, în cazul unei călătorii la Viena sau Berlin, îi va da un însoţitor de la Intelligence Service, ceea ce însemna că era în imposibilitatea de a călători. A mai informat că între timp a obţinut cetăţenia britanică, motiv pentru care a ataşat copia paşaportului. Fără să-l uite pe colonelul Brown, în acest raport a introdus noi reprezentanţi ai serviciilor secrete britanice, precum colonelul Hardcastle şi generalul Carlton Villiers, cu care ar fi fost în contact permanent. Prin urmare, a făcut „un bilanţ al realizărilor sale de ordin material şi social, fiind amintite doar vag şi neconcludent unele probleme pe linie de contraspionaj"[6], după cum au considerat ofiţerii de Securitate care i-au studiat raportul. Crăciunaş nu a uitat să menţioneze că pregăteşte un nou material informativ „interesant", pe care îl va înainta la prima întâlnire cu un ofiţer de Securitate.

în realitate, se pare că motivul pentru care a contactat Securitatea după atâția ani era unul financiar. L-a explicat singur în finalul raportului, ca și cum ar fi fost problema cea mai neînsemnată, sugerând însă că era o soluție bine-venită pentru a-și acoperi călătoriile în Europa în care se întâlnea cu ofițerii de Securitate. Dacă Securitatea mai avea nevoie de el, trebuia totuși să plătească. Cât anume? AgentulVictor, acum proprietar de imobile în Londra, pusese ochii pe un mic și cochet hotel în Elveția, situat în localitatea Montreux Chernex, denumit Les Iris și care tocmai fusese scos la vânzare pentru suma de 150.000 de franci elvețieni. Și-l dorea foarte tare și găsea că serviciul secret comunist ar fi cea mai potrivită sursă pentru o parte din banii necesari. în raport menționa că i se aprobase deja un credit de la banca Crédit Foncier Vaudois în valoare de 110.000 de franci și solicita Securității restul sumei, de 40.000 de franci. Tranzacția însă trebuia realizată până la sfârșitul lunii februarie 1967, data- limită de încheiere a contractului de vânzare. Dacă nu obținea hotelul, având în vedere măsurile de supraveghere care îl vizează, nu va putea părăsi Anglia decât o dată pe an, în timpul vacanțelor, singura justificare pe care o putea oferi britanicilor pentru absențele din țară'.

Direcția de Contraspionaj a Securității a privit cu destulă îngăduință pretențiile ridicate ale agentului, care în trecut refuzase să îndeplinească ordinul de a se întoarce acasă și păstrase o supărătoare tăcere în ultimii ani, căci era curioasă să afle cât de „interesant" era următorul material informativ pomenit în raport. „Deși Victor condiționează legătura cu noi prin acordarea sumei solicitate, apreciem că menținerea contactului poate fi util", a recomandat Vîlceleanu pe 20 februarie 1967, într-o notă despre raportul depus de Victor în luna ianuarie la Bruxelles. Prin urmare, Vîlceleanu a propus „să-i confirmăm primirea materialului, mulțumindu-i pentru informațiile trimise", și „să-i comunicăm că deși suntem «de acord» să-i dăm suma solicitată nu o putem face decât la o întâlnire cu el. Pentru a-i verifica atitudinea să-i propunem ca mai întâi să depună la Bruxelles materialul informativ și apoi vom organiza o întâlnire cu el pe continent, eventual în Belgia". Astfel, Eugenia i-a scris din nou, spunându-i că „și eu și tanti Viorica îți mulțumim pentru darurile frumoase și urările de bine trimise cu ocazia sărbătorilor de iarnă", iar în finalul scrisorii Vîlceleanu a adăugat următorul text: „Draga mea, tu știi că întotdeauna ne bucură veștile tale și de aceea să nu ne lași prea mult să așteptăm. Ne plac, de asemenea, și revistele de modă, iar lui tanti Viorica îndeosebi cele belgiene. Te rugăm să trimiți câteva înainte de plecare în concediu, ca să ne facem și noi rochițe frumoase de vară, din ultimele noutăți"[8].

Asemenea schimburi de scrisori și depuneri de rapoarte la ambasada din Bruxelles au continuat în anii următori, reluându-se astfel relația cu agentul Victor. Deși nu avea posibilitățile informative cu care se lăuda, Direcția de Contraspionaj s-a lăsat iarăși ademenită de agent, care nu voia decât să tragă foloase de pe urma ei. Direcția de Informații Externe, care părea că înțelesese deja atât caracterul, cât și jocul agentului, a avut însă o opinie contrară. DIE nu a acceptat propunerile lui Crăciunaș, nemaifiind interesată să-și facă „rochițe frumoase de vară" din revistele de modă belgiene trimise de el. Prin urmare, s-a opus reluării acestei relații, considerând în continuare că agentul avusese în general „o comportare dubioasă", iar acum îndrăznea să condiționeze „reluarea relațiilor informative cu organele noastre de acordarea prealabilă a sumei de 40.000 franci elvețieni (circa 10.000 dolari)". În plus, agentul „prezintă în mod exagerat posibilitățile și relațiile sale cu cadre din serviciul de spionaj și contraspionaj englez" și, prin urmare, „nu este indicat a mai restabili contactele de muncă cu el"[9]. Pe 21 noiembrie 1967, DIE a elaborat o fișă a agentului Victor, pe care a trimis-o și colegilor de la contraspionaj. Documentul, plin de cuvinte grele la adresa lui, îl considera parte a unui joc operativ al dușmanului" și îl acuza că, aflat la Londra, „și-a intensificat activitatea dușmănoasă împotriva țării, scriind o carte cu caracter dușmănos". Colonelul Neagu Cosma, șeful Direcției de Contraspionaj, a făcut mai multe însemnări pe marginea textului, mâhnit și iritat de opinia

camarazilor spioni. Acolo unde DIE menţiona că agentul colaborează

probabil cu serviciile de informaţii britanice, Cosma a scris „noi nu am ajuns la o asemenea concluzie", iar mai jos, unde DIE l-a catalogat pe Crăciunaş „duşman" şi autor de cărţi contrarevoluţionare, a scris „nu este adevărat. Altfel stau faptele". La finalul documentului a scris o scurtă propoziţie, un fel de concluzie din care înţelegem că şeful Direcţiei de Contraspionaj nu voia cu niciun chip să se despartă de agentul său: „Prezentarea lui Victor nu este obiectivă"[10].

Astfel, în următorii ani DIE nu se va mai implica în această operaţiune, lăsându-i pe colegii de la contraspionaj să gestioneze deocamdată situaţia. însă agentul Victor nu şi-a îndeplinit visul de a deveni proprietar de hotel în Elveţia, căci nu a primit suma solicitată. în condiţiile în care în cadrul Securităţii existau două opinii contrare şi la fel de categorice în privinţa sa, probabil că ministrul de Interne a acceptat o soluţie de compromis: reluarea legăturii cu agentul, dar fără recompensă financiară.

Mai târziu, când şi-a trimis raportul din 15 aprilie 1968, a făcut o încercare similară, ceea ce demonstrează că nu renunţase la ideea de a obţine sume considerabile de bani pe seama colaborării cu Securitatea, de data aceasta măcar sub formă de împrumut. în timp ce se afla împreună cu Sanda într-o scurtă vacanţă la Bruxelles, s-a plâns Securităţii că nu avea răgazul să-şi scrie raportul decât după ce soţia sa adormea, iar el se refugia în baia hotelului, singurul loc în care nu putea fi surprins. Având în vedere că nu putea călători în afara Angliei decât în vacanţe, şi atunci doar împreună cu Sanda, trebuia neapărat să găsească o altă soluţie, care să constituie acoperirea călătoriilor sale în străinătate de imul singur. Prin urmare, a informat că a găsit un alt hotel de vânzare, de această dată în Franţa, la Nisa: „Dacă securitatea R.S. România mi-ar putea pune la dispoziţie, pentru un an de zile, o sumă de două mii lire transferată la banca mea din Geneva, eu aş putea obţine pe baza acestui depozit un credit de opt mii lire sterline în Elveţia, afacerea hotelului s-ar încheia complet şi şansa mea de a călători în străinătate oricând ar fi necesar ar fi perfect acoperită"[11]. Nici această încercare nu i-a reuşit. La Bucureşti se decisese deja, cel puţin deocamdată, să nu se mai investească vreun dolar în bunăstarea agentului Victor.

Rapoartele lui din următorii ani au fost din ce în ce mai slabe din punct de vedere calitativ. Au vizat în special comunitatea exilului, cu precădere activitatea Asociaţiei Culturale a Românilor din Anglia (ACARDA) de la Londra, înfiinţată de Ion Raţiu şi din a cărui conducere a făcut parte şi Crăciunaş începând cu luna mai a anului 1965. Pe Raţiu nu a încetat să-l descrie în culori sumbre, belicoase şi fanteziste, de parcă ar fi fost cel mai mare duşman al său: „Orice pas face, este în prealabil trasat de British Intelligence, care încearcă să obţină o anumită influenţă politică asupra exilului românesc prin mijlocirea lui"[12]. Rapoartele vor menţiona şi alţi membri ai asociaţiei, prezentaţi fie ca agenţi ai Intelligence Service, fie ca suspecţi de colaborare cu Securitatea.

Colonelul Brown va fi în continuare prezent în viaţa agentului; cel puţin în rapoartele întocmite la sfârşitul anilor 1960 va fi semnalat adesea, deşi, în realitate, inspectorul Jeffcote, alias Brown, trebuie să fi fost de mult pensionat. Treptat, alte personaje importante care reprezentau serviciile de informaţii de la Londra îi iau locul lui Jeffcote, anume colonelul Hardcastle şi generalul Villiers. Pe cei doi îi va întâlni la sfârşitul anului 1966, în urma unei invitaţii la Ministerul Apărării primite pe 30 noiembrie, pentru o discuţie infor- mală. Colonelul Hardcastle, care avea în sarcină monitorizarea comunităţii de români, l-ar fi condus în biroul generalului Carlton Villiers, „şeful unui departament al serviciului de contraspionaj MI5". Potrivit agentului, Villiers „mi-a explicat că îmi cunoaşte toată viaţa din rapoartele care i s-au făcut de experţii departamentului lui şi că are o mare admiraţie şi stimă pentru curajul prin care am trecut prin cele mai extraordinare întâmplări"[13]. în timpul acelei discuţii, care ar fi durat peste

patru ore, Villiers l-a asigurat că îi acordă „o încredere totală”, dar cetăţenia obţinută în urmă cu câteva luni implica şi anumite datorii faţă de Marea Britanie. Pe scurt, trebuia să informeze permanent serviciul de securitate despre românii stabiliţi în Marea Britanie şi, bineînţeles, să ţină secretă această colaborare. Cu alte cuvinte, a raportat că ar fi fost recrutat de MI5. Acelaşi Villiers i-ar fi spus că ACARDA, organizaţia condusă de Ion Raţiu, era în realitate „iniţiată de MI5 în primăvara anului 1965” cu scopul de a-i atrage pe români sub o singură umbrelă politică şi „a le cunoaşte reacţiile politice”. Evident, informaţia era falsă, dar de necontestat pentru Securitate, convinsă oricum că aşa stăteau lucrurile.

Astfel, noul agent MI5 ar fi fost instruit de Villiers să culeagă informaţii despre activitatea Ambasadei României de la Londra, „despre întregul personal, de la şofer până la ambasador”, ceea ce în realitate era peste puterile lui, dar şi despre agenţii comunişti care „pot fi recrutaţi dintre românii deja stabiliţi în Anglia de ani şi ani de zile”[14]. Din acest moment, în rapoarte va face în sfârşit diferenţa între MI5 şi MI6, adică între Security Service şi Secret Intelligence Service, precizând că Villiers şi Hardcastle i-ar fi propus „să păstrez complet secret referitor la legăturile mele cu War Office şi MI5, întrucât eu sunt în planul lor elementul cel mai preţios, cu prestigiu excelent în toate cercurile româneşti din Anglia şi străinătate, Intelligence Service-ul fiind interesat în cazul tuturor românilor din străinătate care călătoresc la Londra sau ţin legături cu românii stabiliţi în Anglia”[15].

Hardcastle, al cărui nume adevărat nu-l cunoaştem, exista în realitate, aşa cum şi invitaţia la Ministerul Apărării a fost reală. Era vorba despre ofiţerul de contrainformaţii al MI5 desemnat să protejeze din punct de vedere informativ comunitatea românilor din Anglia. Despre activitatea lui aflăm câteva amănunte din jurnalul lui Ion Raţiu, care l-a cunoscut pe 3 decembrie 1966. De altfel, în cursul anului 1966, Hardcastle a invitat în repetate rânduri români din Londra să-l viziteze la biroul său sau i-a contactat prin intermediari cu scopul de a-i cunoaşte. După întâlnirea din 3 decembrie, pe Ion Raţiu l-a revăzut în ziua de 8 decembrie, iar cu Silviu Grăciunaş s-a întâlnit pe 6 decembrie după-amiaza. Prin urmare, întâlnirea lui Hardcastle cu agentul Victor nu era cu nimic ieşită din comun, deşi raportul o prezenta astfel. De asemenea, povestea cu ofiţerul MI5 care încercase şi reuşise să-l recruteze încă de la prima întâlnire era tot o exagerare. Niciun ofiţer de contrainformaţii experimentat nu ar fi procedat astfel, dat fiind că procesul recrutării este îndelungat şi marcat de multiple verificări.

Ion Raţiu a ţinut legătura cu Hardcastle în perioada 1966-1969. De regulă, întâlnirile lor au fost menţionate în jurnal, fapt care ne ajută să înţelegem natura relaţiei lor şi să cunoaştem opinia reprezentantului MI5 despre unii dintre românii din exil, precum Silviu Crăciunaş. Raţiu mărturiseşte că i-a cerut să se sprijine reciproc în „problema securităţii”, ceea ce însemna identificarea agenţilor DIE de la Londra care ar fi avut obiectivul să-l monitorizeze şi influenţeze. Hardcastle nu l-a abordat pe Raţiu prin intermediul unei scrisori oficiale, aşa cum a făcut cu Silviu Crăciunaş, ci a apelat la Ronald Burroughs, alt ofiţer de informaţii, care îl cunoştea pe Raţiu încă din facultate, din timpul războiului, şi care l-a însoţit pe Hardcastle acasă la Raţiu în ziua de 3 decembrie:

Ronnie Burroughs vine cu Audrey şi cu Tbny Hardcastle. Tip înalt, uscăţiv.

Faţă saturniană. Cam de vârsta mea. Vorbim de toate. Bea cumpătat.

Eu am căutat să-mi dezleg limba aşa că n-am fost prea reţinut. După ce Elizabeth şi cu Audrey au plecat sus am rămas în sufragerie numai noi trei. Sunt de acord că dezvoltarea actuală e interesantă pentru mine, pentru România şi pentru ei, englezii. Tony e avocat de meserie. îmi confirmă că e MI5 şi că nu-l cheamă Hardcastle. îmi cere să nu spun nimănuia că l-am văzut. Pot discuta problema securităţii, dar să nu dau numele. După părerea lui e greu să ne dăm seama ce urmăresc cei de la Bucureşti[16].

Şi întâlnirea din 8 decembrie a fost notată în jurnal de Raţiu. Hardcastle l-a întrebat despre mai mulţi români din exil, printre care şi

Silviu Crăciunaş, cu care reprezentantul MI5 tocmai se văzuse în urmă cu

două zile:
De la prânzul oferit mie de Dinu fug să-mi iau maşina; să o las la garajul meu „Lex" din Brewer St., şi să iau un autobuz până în Whitehall. Vroiam să fiu punctual la întâlnirea cu „Tony Hardcastle". A avut loc la orele 2.45 în clădirea vechiului minister al apărării (Old Ministry of Defence). Mă aşteptau. Chiar la poartă, la intrarea principală, aproape exact vis-ă-vis portalului regimentului Cavaleriei de Gardă, cu sentinelele în splendidele lor uniforme, călare pe nişte roibi superbi. Coridoare după coridoare. Pline de dulapuri de fier, vopsite în verde cu o etichetă, în formă de săgeată, roşie în dreptul lacătului. Pe ea, tipărită, admonestarea: „Închide-o!". Am ghicit unde mă găseam. N-a fost un efort prea mare; nici pentru mine! Intrat în camera unde se găsea „Tony Hardcastle" am fost întâmpinat cu cuvintele: „Iartă atmosfera oficială, cam neprietenoasă". L-am asigurat că nu mă aşteptam la altceva. E doar normal şi natural. Ne găsim într-un edificiu guvernamental. Nu ştiu dacă a sesizat mica mea ironie, care de altfel n-a fost răutăcioasă.
Ne-am aşezat. El la masa de scris. Eu pe un fotoliu foarte confortabil în faţă. Elegant, politicos. Mi-a mulţumit că am venit etc. I-am reamintit, în treacăt, că eu am fost acela care am făcut primul pas şi că eu vreau să fiu ajutat pentru a-mi da seama dacă există sau nu un pericol real „de securitate". „Da, desigur, mi-a răspuns Tony, dar eu îmi fac doar meseria." [...] Am vorbit de Crăciunaş şi am spus că oricare a fost rolul meu în această chestiune, am făcut-o pentru că am socotit că era important să o fac pentru cauza României libere. „Există vreun motiv să ne îndoim de autenticitatea lui? Eu n-o văd, am adăugat, pentru că nu e nevoie să scrii o carte atât de eficace şi vehementă pentru a-i convinge pe occidentali că nu eşti agent comunist. Sunt destule alte mijloace, dacă într-ade- văr eşti agent şi dacă doreşti să-i păcăleşti. Nu e nevoie să lovești în cauza comunistă atât de brutal. Şi Crăciunaş a făcut-o." Tony nu ştie de nimic ce ar putea să-l incrimineze pe Silviu. I-am spus că nici eu, la cererea lui. „Dar există zvonuri."[17]

Securitatea a primit şi ea confirmarea existenţei şi activităţii lui Tony Hardcastle, de la alţi informatori ai DIE de la Londra, care au fost în aceeaşi situaţie cu Raţiu şi Crăciunaş, adică au fost rugaţi să-i viziteze biroul, spre mulţumirea ofiţerilor Direcţiei de Contraspionaj. Dar nici unul dintre ei nu a informat Securitatea că ar fi fost recrutat de Hardcastle pentru a lucra în slujba MI5. De altfel, agenţii DIE nu au ştiut să-l descrie pe celălalt ofiţer de informaţii invocat de Crăciunaş, generalul Villiers, şeful lui Hardcastle, căci nimeni nu auzise vreodată despre acesta.

La sfârşitul lunii septembrie 1968, Direcţia de Contraspionaj l-a trimis pe Vîlceleanu la Paris pentru a se întâlni cu agentul Victor. Trebuia să-i explice acestuia cât de importante erau informaţiile despre englezii care se deplasau în România cu sarcini informative, precum şi cele referitoare la românii din exil despre care ştia că fuseseră recrutaţi de structurile de informaţii britanice şi care erau trimişi în ţară sub pretextul că-şi vizitează rudele, în realitate cu misiuni de îndeplinit. Asupra acestora dorea Direcţia de Contraspionaj să se concentreze agentul. DIE găsea că informaţiile venite de la Victor aveau o calitate îndoielnică sau erau chiar periculoase, căci ar fi putut fi vorba de un joc operativ al britanicilor, dar contraspionajul nu era de aceeaşi părere, apreciind că agentul este sincer şi încă mai are posibilităţi informative.

Cei doi, Vîlceleanu şi Crăciunaş, s-au revăzut atunci, la Paris, după aproape cinci ani. În timpul întâlnirii, agentul a mărturisit că este frământat de situaţia lui prezentă, iar Vîlceleanu a căutat să-l liniştească şi să-l încurajeze, declarându-i că Securitatea încă mai are nevoie de el, iar activitatea lui ar putea fi în continuare eficientă. Fiecare dintre ei a încercat să scoată în evidenţă „neajunsurile" relaţiei pe care o aveau de atâţia ani, reproşându-şi chiar unul altuia greşelile făcute în trecut. În timp ce Vîlceleanu s-a declarat mulţumit de sinceritatea agentului, Crăciunaş a încercat să realizeze câteva obiective pe care le pregătise înaintea întâlnirii: să obţină o recompensă de 500 de dolari şi promisiunea ofiţerului

de Securitate că fiica sa, Lilioara, va avea posibilitatea să-l viziteze mai des. Ambele solicitări au fost acceptate de Direcţia de Contraspionaj.

Fără prea mare entuziasm, DIE a continuat să verifice din alte surse informaţiile agentului Victor, constatând că doar o parte se confirmau, căci doar o parte erau adevărate. Din acest motiv, Gheorghe Vîlceleanu a primit sarcina ca, în timpul următoarei întâlniri cu agentul Victor, care a avut loc tot la Paris, în vara anului 1969, pe lângă instruirea referitoare la îndeplinirea sarcinilor în viitor, să-i atragă atenţia că unele informaţii transmise „până în prezent nu s-au confirmat". Şirul acestora era destul de lung, iar printre ele se afla şi „faptul că [...] ofiţerii englezi, generalul Villiers şi col. Brown nu se identifică. [...] Să i se spună că cele relatate de el au fost aduse la cunoştinţa conducerii şi au făcut obiectul unor ample analize şi dezbateri. Concluzia acestor activităţi arată că nu este vorba de neîncredere, însă unele din informaţiile sale nu se verifică"[18].

Din cauza acestor rapoarte care conţineau informaţii exagerate, DIE a continuat să fie extrem de circumspectă în privinţa lui Silviu Crăciunaş, refuzând în acel moment să-şi mai implice ofiţerii în vreo operaţiune care avea legătură cu agentul Victor. Nu a mai vrut să le ofere sprijin nici ofiţerilor de contraspionaj care se întâlneau cu agentul prin diverse capitale europene, considerând probabil că ar putea pune în pericol ofiţerii DIE aflaţi în misiune în ţările respective. O astfel de situaţie a avut loc la Paris în iunie 1969, când Gheorghe Vîlceleanu trebuia să se întâlnească cu agentul Victor şi nu a fost nici măcar aşteptat la aeroport de colegii din DIE. Colonelul Mihail Caraman, aflat la post în capitala Franţei, i-a spus lui Vîlceleanu că nu va fi sprijinit de niciun ofiţer DIE aflat sub comanda sa, deşi aceştia ar fi trebuit să realizeze măsuri de contrafilaj în timpul întâlnirii, potrivit ordinului pe care tocmai îl primise din Centrală. Vîlceleanu a trecut atunci prin cele mai complicate momente ale carierei de ofiţer de Securitate, trăind cu mare intensitate emoţiile misiunii. Le-a descris, cu o sinceritate care îl face demn de compasiune, în raportul pe care l-a făcut după ce a revenit la Bucureşti:

În orice caz, în primul moment am rămas foarte mirat, dezorientat, şi i-am spus tov. Caraman că nu cred ce-mi spune. Cum să mă descurc singur, într-un oraş ca Paris, pe care nu-l cunosc? Nu este nici oraşul Bucureşti, unde lucrez de douăzeci de ani, şi nici Slatina, oraşul copilăriei şi adolescenţei mele, pe care-l cunosc foarte bine. M-a asigurat că lucrurile stau aşa pentru că altfel nu s-ar permite să facă o astfel de glumă. Am plecat şi până au găsit o cameră în ambasadă unde să locuiesc, m-am plimbat puţin prin jurul ambasadei. Am venit şi la ora 19.00 am intrat în cameră de unde n-am mai ieşit până a doua zi la ora 9.00. A fost o noapte de chin. Nici n-am mâncat seara, dar nici n-am dormit în această noapte. M-am hotărât totuşi să realizez întâlnirea. A doua zi am mers împreună cu tov. Cararnan la ambasadorul nostru, tov. Flitan, să mă prezint şi să-l informăm că am o misiune de îndeplinit, iar în cazul că mi se va întâmpla ceva să mă recunoască ca diplomat român.

A doua zi, nedormit, palid şi tras la faţă, vizibil emoţionat, ofiţerul de Securitate l-a întâlnit pe Silviu Crăciunaş pe o stradă mai lăturalnică de lângă Operă. Cumva, soarta se răzbuna pe Vîlceleanu, care în urmă cu mai bine de şase ani, în noiembrie 1962, îl păndise pe agentul Victor în faţa casei sale din Londra pentru a-l lua prin surprindere, speriindu-l atât de tare, încât Victor se crezuse pe punctul de a fi răpit. Atunci l-a forţat să se plimbe cu el aşa cum ieşise din locuinţă, îmbrăcat subţire şi neglijent, în papuci de casă, într-o seară răcoroasă de noiembrie. Acum, pentru că nu mai beneficia de măsurile de contrafilaj ale ofiţerilor DIE, el era cel care se simţea dezorientat, sfârşit, de parcă ar fi fost ultima zi din viaţa lui, întocmai cum se simţise şi Crăciunaş în 1962:

L-am întrebat dacă are material scris şi după răspunsul afirmativ, m-a întrebat dacă să mi-l înmâneze. Fiind totuşi preocupat ca să nu fiu prins cu material, i-am spus să-l mai ţină. Doream să văd şi să fiu convins încă o dată şi poate pentru ultima oară, înainte de a prelua materialul, dacă mi se poate întâmpla ceva. Acum şi în acest moment era singurul lucru din viaţa mea pe care nu-l doream să se întâmple. Singur şi fără niciun sprijin ar fi fost pentru mine o adevărată nenorocire, după aproape 20 de ani de

muncă în organele de contraspionaj. Nu pot descrie ce am simţit în acel

moment, dar în câteva clipe mi-a trecut prin minte întreaga viaţă. În acest moment Victor m-a întrebat dacă sunt bolnav, iar la răspunsul meu negativ a zis „păreţi palid şi tras la faţă, oricum sunteţi obosit".

[...] Ajuns la ambasadă cu bine, tensiunea nervoasă în care am trăit până aici a început să-şi spună cuvântul. Am încercat să citesc materialul, dar n-am reuşit să înţeleg nimic. L-am predat spre păstrare şi m-am urcat în cameră. Am vrut să mă odihnesc, apoi să mănânc, dar nimic nu se prindea de mine. Eram surescitat la maximum. Până la urmă am adormit. Nu ştiu când, însă când m-am trezit afară era ziuă, iar eu îmbrăcat. Aşa adormisem.

„Cum este posibil", a mai scris revoltat în raportul său locotenent- colonelul Vîlceleanu, „ca un ofiţer, care nu desfăşoară muncă informativă în exterior, nu are experienţa unor astfel de întâlniri, nu cunoaşte bine limba, decât puţine cuvinte – strictul necesar –, nu cunoaşte oraşul în care are loc întâlnirea, să fie lăsat în voia soar- tei, cu un informator cu care însăşi ofiţerii DGIE* fac afirmaţii de neloialitatea sa faţă de organele noastre deşi, până în prezent, n-au putut să dovedească aceasta"[19]. Această discordie dintre ofiţerii celor două direcţii ale Securităţii, provocată de agentul Victor, a mai continuat o perioadă, însă la începutul anilor 1970 DIE a reintrat în acţiune. De această dată nu preluându-l pe agent, cum o mai făcuse în trecut, ci pe fiica şi ginerele său, Lilioara şi Emil Stoicoviciu.

Cei doi tineri s-au cunoscut în ziua de 1 ianuarie 1958, în autobuzul care mergea de la Sibiu la Cluj. Lilioara era elevă, avea doar 15 ani şi mergea la bunici în vacanţa de iarnă. Emil, proaspăt inginer, se întorcea de la Turda, unde petrecuse Revelionul cu logodnica lui. A ajutat-o cu bagajele, iar Lilioara a ştiut încă de atunci, când îl privea pe furiş cărându-i valiza, că este vorba despre un adevărat „coup de foudre". Din acea zi nu prea s-au mai despărţit, chiar dacă au ascuns relaţia, căci ea era minoră. Ca să nu-l piardă, adolescenta i s-a dăruit cu totul, „pentru a nu fi nevoită să-l împart cu altă femeie, eu rămânând doar pe post de «iubire platonică»„[20], îi va mărturisi câţiva ani mai târziu lui Vîlceleanu, ofiţerul de Securitate care o coordona.

Lilioara nu a avut o copilărie obişnuită. Prezenţa ofiţerilor de Securitate în viaţa ei era un lucru firesc, fapt ce i-a modelat caracterul şi i-a influenţat permanent destinul. A ştiut că tatăl său este urmărit de autorităţi încă de la sfârşitul anilor 1940, când avea doar cinci ani, ceea ce trebuie să fi fost teribil pentru un copil atât de mic. În 1947, hăituit de SSI, Silviu Crăciunaş şi-a ascuns fetiţa la mănăstirea Vladimireşti, dând-o în grija cumnatei sale, Marieta Iordache, devenită între timp maica Mihaela. A stat acolo mai bine de un an, iar Crăciunaş a învăţat-o cum să se comporte în cazul în care persoane străine o vor întreba despre tatăl ei. Peste decenii, Lilioara va povesti într-o notă informativă un astfel de episod, amintiri pe care puţini copii le au la o vârstă atât de fragedă:

îmi amintesc perfect de perioada cât am stat la mănăstire, de călugăriţele vesele şi harnice, de lanurile lor de grâu, de stâna plină de oi şi miei unde mergeam cu trăsura. [...] Între timp, Tăticu „căzuse" în mâinile lui Petea şi şederea mea la mănăstire nu mai era necesară (din acest moment începe „colaborarea" mea cu dv. Aveam deci cinci ani şi Petea mă ţinea pe genunchi, faţă în faţă cu Tăticu, şi mă întreba: „Cum îl cheamă pe Tăticul tău? Şi eu răspundeam: „Ionescu Vasile". „Şi unde este?" Şi eu răspundeam: „Nu ştiu", uitându-mă la Tăticu. Atât de instruită fusesem să nu-l trădez. Parcă aud şi acum râsul înveselit al oamenilor lui Petea, care asistau la scenă)[21].

A trăit apoi cu aceeaşi intensitate lunile petrecute la ferma SSI din Săftica, atunci când ea şi mama ei au fost minţite că Silviu Crăciunaş fusese executat. L-a revăzut peste câţiva ani, la sfârşitul anului 1954, după ce acesta a „evadat" şi a reapărut pasager în viaţa lor, fiind marcată şi de acest episod. în adolescenţă s-a împrietenit cu Leni Roşianu, desemnată de

* Direcţia Generală de Informaţii Externe a Securităţii.

Direcţia de Contraspionaj să aibă grijă de familia agentului Victor, înţelegând prea bine că tatăl ei este agent secret, trimis de statul comunist în străinătate. A înţeles atât de bine importanţa acestei instituţii în viaţa ei, încât obişnuia să se prezinte singură la Securitate, pentru a înmâna scrisorile primite de la Londra, care din neglijenţă scăpaseră de cenzură.

Cu sprijinul serviciului secret a reuşit să se înscrie la Facultatea de Filologie din Cluj, secţia limbi germanice, pe care a absolvit-o în 1965. Regimul comunist nu i-ar fi permis niciodată unui copil de fugar să-şi continue studiile, dar Leni Roşianu i-a fost alături permanent, ca o umbră, oferindu-i sfaturi şi sprijin material. A fost recrutată de Direcţia de Contraspionaj în anul 1960, când a împlinit 18 ani. Era doar o formalitate, Lilioara fiind o sinceră colaboratoare a Securităţii de multă vreme, încă din copilărie. Tot cu ajutorul serviciului secret comunist a reuşit să se angajeze, în 1965, la Editura Politică. Când era întrebată, spunea că părinţii săi divorţaseră în 1950 şi că pe tatăl său nu-l mai văzuse încă din 1945, neştiind unde se află.Devenită informatoare şi stabilindu-se la Bucureşti, Lilioara a fost preluată de „tovarăşul Voicu", cum se recomandase Gheorghe Vîlceleanu când s-au cunoscut, încă din 1956. Acestuia i-a predat toate notele informative despre părinţi sau rude, dar şi despre Emil, care îi va deveni soţ în anul 1960 şi care nu va cunoaşte nimic despre viaţa ascunsă a Lilioarei. Nici măcar despre tatăl ei nu va şti nimic, doar că este un „transfug politic", fugit din ţară la sfârşitul anilor 1940, ca atâţia alţi români.

Securitatea a folosit-o pe Lilioara, devenită acum agenta Maria, în operaţiunea Victor, dar la un moment dat i-a lărgit obiectivele misiunii. Ambiţioasă şi plictisită să joace rolul informatoarei care se ducea din când în când la sediul Securităţii pentru a mai lăsa câte o scrisoare primită de la tatăl ei, Lilioara a început să aibă iniţiative, în anul 1967 i-a propus lui Vîlceleanu să plece într-o excursie în Italia, împreună cu soţul ei, în timpul căreia să-şi contacteze tatăl. Securitatea abia reluase legătura cu agentul Victor, iar propunerea fiicei sale a fost considerată utilă. Lilioara a povestit cum s-a petrecut întâlnirea în mai multe rapoarte, iar faptul că a absolvit Facultatea de Litere a ajutat-o, căci le-a scris într-un mod agreabil şi captivant:

îi dau un telefon tov. Voicu şi îi expun situaţia manifestându-mi totodată dorinţa de a-l chema pe Tătucu în Italia. Prin mine se putea reface mai uşor legătura cu Tătucu care tăcea din 1962-1963. Eu suportam, de asemenea, toate cheltuielile, aşa cum s-a întâmplat şi cu deplasările ulterioare. A durat puţin până s-a hotărât. Până la urmă a avut încredere în mine. Au urmat întâlniri dese, aproape din 2 în 2 zile în ultimele două săptămâni, când mi-a dat toate indicaţiile cum să procedez, ce să-i spun lui Emil, familiei etc. Lui Tătucu trebuia să-i pun o singură întrebare: dacă mai are de gând să colaboreze sau se lasă păgubaş şi că „împărăţia" este nemulţumită de el. Plecăm spre Italia la 22 septembrie 1967 cu avionul. în avion îi spun lui Emil că Icuţa* mi-a dat totuşi adresa lui Tătucu şi că vreau să-l întâlnesc. Primele trei zile le petrecem la Roma. O zi întreagă, având adresa din Victoria Street, căutăm înnebuniţi, în cărţile de telefon ale Londrei, în speranţa că-i găsim nr. de telefon şi.-l putem suna. De altfel, aşa suna şi indicaţia tov. Voicu. N-am reuşit să găsim nimic. Seara târziu, din gară, singurul ghişeu de poştă deschis la ora aceea, expediem o telegramă în limba germană care suna aşa: „Sunt la Roma, hotel Tiziano, telefonează urgent. Poimâine plecarea. Mamalisa". Niciun telefon. Urma să plecăm pentru două zile cu autocarul pe coasta Amalfitană, apoi ne reîntorceam pentru o zi la Roma, iar în 30 septembrie urma reîntoarcerea spre casă. Când ne-am întors de la Capri, la recepţia hotelului ne aştepta o telegramă de la Tătucu în care ne dădea „întâlnire telefonică" la ora 20 chiar în acea zi. Eu zburdam, după ce fusesem tare tristă. Seara la telefon mai întâi a vorbit Emil pe franţuzeşte, apoi eu.

Eram îngrozitor de emoţionată. Nu-l văzusem şi nu-l auzisem din 1957 – zece ani încheiaţi. Deziluzie amară pentru mine, Tătucu, cu un glas pe care nu i-l mai recunoşteam, încerca să-mi explice că nu va putea să vină la Roma să mă vadă. Noi, a doua zi la 10 1/2 dimineaţa, trebuia să fim la autocar ca să fim duşi la aeroport. Trebuie că ceva în glasul meu l-a făcut să tresară, deşi n-am insistat deloc să vină. Atunci mi-a spus că la 12 noaptea mă va mai suna în cameră la hotel să-mi spună dacă nu cumva

* Referire la Viorica Marinea, sora lui Silviu Crăciunaş.

poate totuşi să vină. După ce am pus jos receptorul am început să plâng şi

am plâns neîntrerupt tot drumul până la hotel şi acolo până la 12 noaptea. Emil era îngrozit şi nu mai ştia ce să-mi facă. La 12 noaptea deci a sunat telefonul şi Tăticu, cu glas sprinţar şi vesel, mi-a spus că la 7 dimineaţa va fi la Roma. Mi-a dat întâlnire în faţa Pantheonului, care era foarte aproape de hotel, la ora 7.30 dimineaţa, a doua zi. [...] A doua zi la 7.15 dimineaţa eram la Pantheon. Tăticu era deja acolo. Eu trebuia să mă fac că nu-l recunosc imediat, dar Emil, care are vederea formidabil de bună, l-a reperat de la distanţă şi l-a recunoscut datorită asemănării fizice cu Tatiţi*. Îl rugasem în prealabil pe Emil să mă lase o oră singură cu Tăticu, fiindcă cu siguranţă el va dori să-şi explice faţă de mine căsătoria cu Sanda şi mai mult ca sigur că prezenţa lui Emil l-ar jena.Ne-am dus toţi trei într-o cafenea la doi paşi de Pantheon. Tăticu arată bine, aproape neschimbat. îmbrăcat modest, cu o voce moale şi o sticlă mică, pătrată, de coniac care-i ieşea din buzunarul de la haină. N-am mai regăsit în el intelectualul de rasă de altă dată. Avea un aer de mic proprietar, preocupat de afacerile lui. Mai întâi ne-a explicat, pierzându-se în amănunte, cât de greu i-a fost să plece, că n-a avut paşaportul pregătit, că durează formalităţile şi alte inepţii (abia în 1972, la Londra, am aflat întregul adevăr: cum Sanda i-a ascuns telegrama noastră şi i-a arătat-o abia când era convinsă că noi am plecat spre ţară. Că el a dat totuşi telefon la hotel şi a aflat că suntem doar la Capri şi urmează să ne reîntoarcem. Că Sanda i-a făcut scene de isterie să nu vină la Roma, că precis este o cursă şi nu sunt eu acolo, ci securitatea română care îl va răpi etc.). S-a lăudat apoi cu casele lui şi ne-a tot arătat diverse hârtii care atestau faptul că este proprietar. Ne-a povestit despre succesul cărţii şi a scos 2 exemplare: în limba germană şi în limba arabă. Ne-a spus că este povestea tinereţii lui, fără să precizeze despre ce-i vorba. [...] Emil a plecat să se plimbe conform înţelegerii. Tăticu a început să se scuze pentru căsătoria cu Sanda: că a fost obligat de împrejurări, că este o fiinţă minunată, dar că el tot pe Mama o iubeşte. Era, evident, speriat că-i voi face reproşuri. Eu mi-am manifestat bucuria că nu-l ştiu singur. M-a întrebat dacă am să-i transmit ceva de la „prietenii" lui. I-am pus întrebarea respectivă. Mi-a declarat că firește că este dispus să continue colaborarea, dar că trebuie să fie foarte prudent, că a muncit din răsputeri până să-şi facă o situaţie (tot în 1972, la Londra, mi-a mărturisit că pe atunci n-avea în toată casa decât un pat, deci observasem f. bine că nu-i merge strălucit). Mi-a spus că el este oricând dispus să se întâlnească cu cineva din partea dv. Mi-a mai relatat toate suspiciunile pe care le-a avut de întâmpinat după ce a trecut graniţa. Emil s-a reîntors mai repede, speriat că poate nu mă mai găseşte la cafenea. [...] Trebuia să plecăm la autocar. Tăticu a început să plângă şi să mă sărute. Am început şi eu să plâng şi eram de toată minunea pe stradă. A fost îngrozitor. Mă doare şi acum după atâţia ani. El urma să se întoarcă cu un tren de noapte la Londra. în ultima clipă şi-a scos trenciul de pe el şi a insistat vehement să-l primească Emil. Asta m-a convins şi mai mult că a rămas acelaşi generos ca întotdeauna, dar că-i merge prost. Ajunşi la Bucureşti, am descoperit o găurică în căptuşeala trendului. Emil a exclamat: „Ce are să se facă la noapte, în tren, fără trenci?" şi a început să plângă în hohote. A fost prima oară când l-am văzut plângând în 9 ani de când îl cunoşteam.

I-am telefonat tov. Voicu. Au urmat întâlniri peste întâlniri, cu relatări verbale şi note scrise amănunţite: notă despre cum a decurs întâlnirea – tehnic vorbind, notă despre discuţia avută între mine şi Tăticu, notă despre impresia pe care mi-a făcut-o Tăticu, notă despre atitudinea lui Emil, notă despre atitudinea familiei lui Tăticu. în timpul cât am fost singuri i-am povestit pe scurt că şi eu, şi Mama ne bucurăm de sprijinul dv., ce facultate am urmat, unde lucrez etc. Timpul revederii a fost extrem de scurt după o despărţire de zece ani.

Tăticu mi-a dat la Roma toate adresele şi numerele de telefon care sunt valabile şi astăzi. A urmat o corespondenţă destul de regulată şi convorbiri telefonice ocazionate de aniversări. Imediat, a doua zi, eu îl sunam pe tov. Voicu şi îi predam scrisorile sau îi făceam note în scris despre convorbirile telefonice. Mult timp orice scrisoare de-a mea către Tăticu sau Sanda era

* Referire la Augustin Crăciunaş, tatăl lui Silviu Crăciunaş.

mai întâi citită de tov. Voicu până când s-a convins că am priceput ce

trebuie şi ce nu trebuie să scriu. [...] Am mai scris note despre familia Sandei din ţară, căci Tătucu m-a rugat în mod expres să le caut pe „babe". De asemenea, am mai prezentat note scrise ocazionale[22].

La sfârşitul anului 1968, Vîlceleanu şi-a aranjat întâlnirea cu agentul Victor de la Paris tot cu ajutorul fiicei sale, iar în august 1969, pentru că Lilioara dovedise deja că este o informatoare exemplară, i-a permis să plece din nou în străinătate, după cum îl rugase şi Crăciunaş în 1968. De această dată în Elveţia, unde urma să se întâlnească cu Silviu Crăciunaş la Geneva, în casa lui Basil Raţiu.

în noiembrie 1968 m-a căutat pe neaşteptate şi neanunţat tov. Voicu la editură şi mi-a spus că trebuie, în seara aceleaşi zile (nu mai ştiu exact data), să telefonez la Londra pentru a aranja o întâlnire dintre dânsul şi Tătucu. Din fericire, l-am găsit uşor. Nu ştiu dacă „codul" pentru întâlniri îmi fusese precizat. Cred că nu, pentru că eu trebuia să rostesc, printre altele, fraza: „Ah, Tătucule, ce n-aş da să mă plimb cu tine pe la Paris, prin faţa Operei, să intrăm într-o mică cafenea de acolo şi să ne spunem multe şi de toate". Tătucu a părut dezorientat. A trebuit să repet fraza. în cele din urmă a înţeles. Totuşi tov. Voicu mi-a spus că Tătucu era cât pe ce să rateze întâlnirea pentru că lucrurile nu-i fuseseră clare. Bineînţeles că am făcut o notă scrisă şi referitor la această convorbire telefonică.

Apoi, în august 1969, l-am întâlnit a doua oară pe Tătucu în Elveţia. Şi această plecare a fost pregătită intens prin discuţii. în 1969 se plecu mult din ţară în vacanţe aşa că lui Emil nu i s-a părut ceva deosebit faptul că am primit aprobare să plecăm prin ACR, mai ales că nu ceream valută. [...] încă de la Bucureşti Tătucu ne-a dat numărul de telefon al lui Basil Raţiu, recomandându-mi să-l sunăm de îndată ce sosim şi că Basil ne va da toate relaţiile unde-l putem găsi. [...] Eu trebuia să-l întreb cum vede el pe mai departe colaborarea cu dv., dacă mai vrea şi mai poate să lucreze pentru dv. în al doilea rând, trebuia să discut absolut în principiu despre o eventuală stabilire a noastră lângă el într-un viitor neprecizat, mai ales că Mama mai trăia şi n-aş fi putut s-o las singură. La prima întrebare în legătură cu colaborarea lui cu dv. mi-a răspuns povestindu-mi despre vâlva şi agitaţia produsă de descoperirea faptului că diplomaţi englezi marcanţi au făcut spionaj pentru URSS. Mi-a povestit despre Gordon Lonsdale şi mai ales despre Kim Philby, Maclean, Burgess. Faptele erau încă foarte proaspete – 1964-1965. Foreign Office şi Security Service deveniseră deosebit de vigilenţi şi bănuitori, renunţând la serviciile unui mare număr de agenţi. [...] în această situaţie Tătucu mi-a explicat că trebuie să fie extrem de prudent şi vă ruga să aveţi răbdare, să se mai liniştească lucrurile, pentru că o „forţare a situaţiei" i-ar fi putut fi fatală. Vă mai ruga, prin mine, să aveţi încredere, şi să nu puneţi la îndoială loialitatea şi dorinţa lui de colaborare. Mi-a mai spus că anii petrecuţi în Occident l-au făcut să înţeleagă şi mai bine unele aspecte şi că starea de lucruri din Occident nu poate fi viabilă, că unele schimbări şi răsturnări sunt iminente. [▪■■] Reîntoarsă în ţară am iarăşi nenumărate întrevederi cu tov. Voicu şi prezint note scrise amănunţite[23]

.Crăciunaş nu a ştiut că fiica sa fusese recrutată de Securitate, chiar dacă s-a folosit de ea pentru a comunica serviciului secret comunist anumite informaţii. Desigur, a înţeles prea bine rolul ei, faptul că devenise indispensabilă pentru ofiţerii de Securitate, dar nici Vîlceleanu şi nici Lilioara nu i-au spus că relaţia de colaborare dintre ea şi serviciul secret se formalizase de mult prin semnarea unui angajament. La rândul ei, Lilioara i-a propus lui Vîlceleanu ca Emil să lărgească la rândul lui cercul informatorilor din familie, însă, odată recrutat, să nu afle faptele din trecut ale soţiei sale. Această propunere a fost făcută după ce, în prealabil, Lilioara a reuşit să-l convingă pe Vîlceleanu, iar acesta conducerea Direcţiei de Contraspionaj, că ar putea să facă mai multe dacă ar lua-o pe urmele tatălui ei şi ar fi trimisă de Securitate să se stabilească definitiv la Londra. Nu ne îndoim de sinceritatea agentei Maria, care în acel moment era o informatoare cinstită, dar gânduri ascunse trebuie să fi avut şi ea, mai ales după ce, în anii care trecuseră, călătorise adesea în străinătate, la Roma, Geneva, Praga sau Londra şi respirase aerul plăcut şi ameţitor al libertăţii. Visul ei de a lucra pentru Securitate de la Londra, şi nu din Calea Giuleşti,

unde locuia acum, era de înţeles, iar faptul că tatăl său devenise între timp

proprietarul a patru mari imobile în Londra o motiva şi mai mult, mai ales în vederea securizării viitoarei moşteniri, căci şi nesuferita Sanda avea rude în România care ar ii putut râvni la această avere, într-unui din rapoartele agentei Maria, scris chiar înainte de a părăsi definitiv ţara, în aprilie 1974, găsim o parte dintre argumentele cu care a încercat, şi a reuşit, să convingă Securitatea. Tatăl ei, spunea Lilioara, nu mai are nici forţa, nici oportunităţile necesare activităţii de agent extern, devenind „un cal mort". „Trimiteţi forţe proaspete", îi spunea lui Vîlceleanu, „şi nu lăsaţi mândreţe de vapoare în port", referindu-se bineînţeles la ea şi la Emil.

Urmează perioada anilor 1970-1972. Tov. Voicu îmi propune să merg pentru o lună la Londra, mai ales că aveam motiv bun: să le-o prezint pe Ala". [...] îi scriu lui Tăticu cerându-mi să-mi trimită o „chemare" – de altfel, el mă chemase demult la Londra şi ar fi dorit chiar să merg să nasc acolo. Tăticu îmi trimite „chemarea", depun actele, şi în 16 iunie 1972 plec cu avionul împreună cu Ala la Londra, unde rămân până în 14 iulie 1972. Trebuia să-i pun următoarele întrebări: [...] Dacă mai poate continua colaborarea cu dv.? Ce este cu Comitetul Naţional? [...] Bineînţeles că doreşte din suflet să continue colaborarea cu dv. Oricând este dispus să se întâlnească cu cineva de la dv. Că din partea lui se reclamă în continuare prudenţă – îmi povesteşte despre Iancu Raţiu (cazul cu Dumitrăchescu"), argumentându-mi ce imprudent ar fi fost să se apuce să anunţe în mod empiric Bucureştiul. îmi povesteşte despre Basil Raţiu, despre diverşi agenţi „căzuţi" prosteşte, din imprudenţă. îmi explică pe larg situaţia Comitetului Naţional şi luptele interne pentru conducere, pe care tare şi-o doreşte Iancu Raţiu. îmi relatează despre diverse persoane „suspecte" pentru Occident – oameni cu trecut politic pătat şi care pot pleca din România cu prea mare uşurinţă. îmi este imposibil să-mi amintesc acum de toţi. Au trecut doi ani şi după ce am făcut nota scrisă n-am mai făcut efortul de a le reţine numele. Mi-a spus că de multe ori ar putea transmite lucruri importante, dar că nu are o posibilitate şi un mijloc rapid de a face acest lucru şi apoi informaţiile se perimează. [...] Reîntoarsă acasă am scris totul pe hârtie şi am predat tov. Voicu. [...] I-am precizat lui Tăticu că dv. nu-mi forţaţi mâna şi că eu sunt cea care doresc f. mult să vă fiu colaboratoare. [...] Deşi îl iubesc foarte mult am încercat întotdeauna să vi-l prezint obiectiv pe Tăticu. Are nenumărate calităţi. Nu le mai înşir căci le cunoaşteţi. Din cauza educaţiei de acasă şi din cauza greutăţilor prin care a trecut nu are un deosebit elan pentru activitatea [pe] care i-o cereţi. Este excesiv de prudent şi de multe ori nu şi-a respectat promisiunile faţă de dv. Incontestabil a rămas un bun român şi este legat de ţară. O serie de fapte mi-au confirmat acest lucru. Dar e bătrân, bolnav şi hărţuit. Aveam eu o vorbă faţă de tov. Voicu: „Călăriţi un cal mort. Trimiteţi forţe proaspete". Şi mai spuneam: „Nu lăsaţi să rugineascâ mândreţe de vapoare în port" (vapoarele fiind noi – eu şi Emil). După reîntoarcerea de la Londra, afară de notele raport despre ce am făcut acolo, am dat şi o notă despre Emil, pe care vi l-am recomandat din toată inima. [...] începând cu luna noiembrie 1973 lucrurile au început să prindă contur. [...] Totuşi vreau să fiţi convinşi că mă voi strădui din răsputeri să mă arăt demnă de încrederea pe care mi-o arătaţi. [...] Am scris aici poate prea mult. Poate s-au strecurat multe amănunte nesemnificative. Dar cum mă aşteaptă un drum lung alături de dv. am considerat că trebuie să cunoaşteţi cât mai bine omul alături de care porniţi. Maria, 16 aprilie 1974[24].

Astfel s-a trecut şi la recrutarea lui Emil Stoicoviciu. Acesta nu înţelegea prea multe, nici măcar faptul că fusese împins în acest malaxor chiar de Lilioara, care îl recomandase „din toată inima". DIE a reapărut pe scenă cu această ocazie, gata să preia cuplul de informatori şi, implicit, pe agentul Victor, cu care Maria urma să lucreze în străinătate. Ofiţerii de Securitate au întrebat-o care ar fi maniera cea mai potrivită de abordare a lui Emil, ceea ce arată gradul ridicat de încredere care i se acorda: „Rezultatul ar fi mai bun dacă aţi discuta cu Emil independent de mine şi de Tăticu", le-a spus aceasta. „Şi anume din mai multe motive: Emil să aibă impresia că el singur v-a trezit interesul. [...] Dacă va afla de «colaborarea» mea ar putea fi şocat că trăind alături de el i-am ascuns atâţia ani

lucruri atât de grave şi m-aş trezi că-şi pierde încrederea în mine.” Mai

mult, Lilioara a considerat, pe bună dreptate, că astfel ar „putea fi oricând un mijloc de verificare a reacţiilor, stărilor lui”[25]. Ceea ce a şi fost, Emil neavând nicio şansă de a se ascunde de Securitate din moment ce însăşi soţia sa îl monitoriza.

A fost recrutat în ziua de 27 februarie 1974. După întâlnirea conspirativă în timpul căreia a semnat şi angajamentul, s-a mai plimbat puţin prin oraş ca să ia aer. Lilioara îl aştepta acasă, nerăbdătoare. Chiar în acea seară de februarie, probabil după ce Emil s-a culcat, a scris o notă informativă în care a povestit cum s-a comportat soţul ei din momentul când a intrat în micul lor apartament din Calea Giuleşti. „A sosit acasă după ora 18. Avea o figură destinsă, surâzătoare, întinerise cu zece ani. Mi-am zis în gând că totul e OK.” Au discutat îndelung, Lilioara adresându-i felurite întrebări referitoare la întâlnirea misterioasă pe care tocmai o avusese. Emil a fost rezervat, i-a povestit câte ceva, dar prea puţin, căci nu i-a mărturisit ceea ce soţia lui oricum ştia, şi anume că tocmai devenise informator: „L-am «încolţit» şi i-am spus: «Emil, tu nu-mi spui tot, tu îmi ascunzi ceva!». Mi-a răspuns că nu-mi ascunde nimic, dar că sunt lucruri care se spun numai la momentul potrivit. [...] A mâncat cu poftă şi a adormit buştean încă înainte de încheierea telejurnalului de seară. Somn eliberator şi liniştit, cum de altfel am prevăzut că se va întâmpla după acest consum de nervi din partea lui”[26]. Câteva săptămâni mai târziu, Emil a fost întrebat de ofiţerul de Securitate dacă soţia sa ar putea să-l ajute „în rezolvarea sarcinilor informative”[27], iar acesta a primit cu entuziasm propunerea, recomandând-o la rândul lui pe Lilioara. Astfel, agenta Maria „a acceptat” propunerea primită prin intermediul soţului şi a fost recrutată chiar în faţa lui Emil, păcălit astfel pentru a doua oară, şi de Securitate, şi de soţie.

Aşa s-a născut cuplul de informatori Ene şi Maria, pe care DIE îl va trimite în Anglia în iulie 1974. Ideea de a trimite în străinătate un cuplu de agenţi, soţ şi soţie, era mult mai fericită, căci cei doi urmau să se ajute reciproc, bazându-se unul pe celălalt. Erau mai credibili, nu atrăgeau atenţia prea uşor şi aveau abilităţi complementare, el fiind inginer, deci cu evidente deprinderi tehnice, folositoare pentru criptarea materialelor informative, iar ea extrem de sociabilă, iscusită în a aduna informaţii şi a exploata persoane în orb.

în vara anului 1974, cei doi erau deja pregătiţi de misiune, fuseseră antrenaţi în tehnica transmiterii informaţiilor criptate, a realizării microfilmelor sau a scrierii cu cerneală simpatică. Legătura cu ei urma să se ţină atât personal, prin întâlniri

directe, care însă vor avea loc mai târziu, cât şi impersonal, prin intermediul căsuţelor poştale şi al mesajelor unilaterale, transmise de la Bucureşti cu ajutorul emisiunilor obişnuite de radio, în anumite zile şi la anumite ore. De exemplu, dacă la o astfel de emisiune se difuza piesa *Sanie cu zurgălăi,* acest lucru era un „indicativ de apel", adică urma să se transmită un mesaj special pentru ei în mod codificat, prin menţi-onarea unor cuvinte-cheie sau a unor cifre. Prin melodia *Auzi, dragă Mărioară,* interpretată de Benone Sinulescu, Securitatea transmitea de fapt că „am recepţionat mesajul, totul este normal", iar cântecul *Astă iarnă era iarnă,* interpretat de Maria

Tănase, era o chemare la întâlnire, la ora şi locul fixate în prealabil, peste 20 de zile de la data emisiunii, în ţara de reşedinţă. în schimb, melodia *Cine n-are dor pe lume,* interpretată de Irina Loghin, însemna tot o chemare la întâlnire, dar la Paris. DIE le-a oferit şi un aparat de radio Blaupunkt, model Supernova, cu care puteau recepţiona anumite frecvenţe şi pe care cuplul de informatori Ene-Maria l-au împachetat în bagajul cu care au plecat din ţară. Au primit şi carnete cu indigo simpatic sau role pentru supracifrare cu două culori, albă pentru cifrarea textului, roşie pentru descifrarea mesajelor primite de la Centrală, şi felurite alte materiale

necesare criptării mesajelor. Pe scurt, au fost pregătiţi temeinic şi dotaţi corespunzător

.Din păcate pentru Securitate, cei doi n-au devenit agenţi de succes, iar destinul lor nu s-a transformat într-o frumoasă poveste de spionaj, aşa cum s-a sperat – la început din cauza Securităţii, iar mai târziu din vina lor. Pe 27 mai 1974, pe când echipa comună de ofiţeri ai DIE şi ai Direcţiei de Contraspionaj pregătea cuplul de agenţi pentru misiune, fostul ofiţer de Securitate Tiberiu Hida şi soţia sa au plecat într-o excursie în Israel, plănuind să nu se mai întoarcă în România. Nimeni nu a bănuit că Hirsch, cum se numea Hida înainte să-şi schimbe numele, avea de gând să aleagă această cale, pe care Securitatea tot o trădare o numea, chiar dacă Hida nu mai lucra în această instituţie de mai bine de un deceniu. Pentru Hida însă, chemarea sângelui a fost mai puternică decât loialitatea faţă de Securitate şi regimul comunist, iar foştii săi colegi au realizat destul de târziu acest lucru, luând primele măsuri abia în ianuarie 1975.

Tiberiu Hida nu a avut o carieră lungă şi însemnată în Securitate, a lucrat doar 11 ani, fiind trecut în rezervă în 1961, cu gradul de maior. Fusese angajat numai în cadrul Direcţiei de Contraspionaj, unde se ocupase de „emigraţie, fugari şi pătrunderi informative în serviciile de informaţii duşmane", iar acum, în 1974, se transformase el însuşi într-un fugar. Securitatea s-a temut că serviciile secrete din Israel urmau să-l exploateze din punct de vedere informativ, scoţând de la el orice informaţie utilă. Ipoteza nu era deloc exagerată. Tocmai de aceea s-a făcut o analiză pentru a determina agenţii externi cu care Hida lucrase sau despre care ştia că sunt ai Securităţii. Printre aceştia, agentul Victor:

Pe linia sarcinilor avute, Hida Tiberiu a putut să cunoască, direct sau indirect, numeroase surse şi acţiuni externe, care ulterior, unele dintre ele, au fost preluate de către DIE. Printre agenţii externi cunoscuţi de fostul maior de securitate Hida Tiberiu este şi Victor din Anglia, care se află în legătura unităţii noastre din luna decembrie 1973. Acest caz a fost în legătura personală a lui Hida Tiberiu, care l-a pregătit şi scos cu sarcini informative în Austria. În anul 1957 şi 1958 Victor a fost contactat în Viena de către Hida Tiberiu. Din anul 1960, când Victor a fost preluat de către DIE, nu mai cunoaşte nimic cum a evoluat munca cu acesta. Hida Tiberiu a cunoscut şi pe fiica lui Victor când aceasta avea 14 ani, însă nu ştie nimic referitor la recrutarea ulterioară a acesteia şi folosirea ei în sistemul de legătură cu Victor[28]

.Din acest motiv, DIE a decis imediat abandonarea agentului Victor, acum compromis definitiv. Crăciunaş era istorie, nici măcar Neagu Cosma nu mai avea cum să-i ia apărarea în această situaţie. În documentele DIE nu va rămâne menţionat ca un agent loial şi de succes, ci ca o persoană periculoasă. De exemplu, într-o notă din dosarul jurnalistului Liviu Cristea, care a lucrat timp de decenii la secţia română a BBC şi Radio Europa Liberă, colaborând o perioadă şi cu Securitatea din motive oportuniste, se menţionează la 25 iunie 1975 că Silviu Crăciunaş „are o comportare incorectă şi duşmănoasă faţă de ţara noastră. A colaborat şi se pare că mai colaborează cu diverse servicii de spionaj, printre care cel englez, american si elveţian"[29].

Câţiva ani mai târziu, generalul Ion Mihai Pacepa,

fostul adjunct al şefului Direcţiei de Informaţii Externe, va comunica serviciilor secrete occidentale cine era de fapt luptătorul anticomunist Silviu Crăciunaş: „În anii când am fost adjunct al şefului DIE am ştiut că Silviu Crăciunaş era agent al Brigăzii Emigraţie, dar nu am fost implicat în coordonarea activităţii sale”, a mărturisit Pacepa. „în 1978, după ce am primit azil politic în SUA, am informat comunitatea ei de informaţii despre colaborarea lui Crăciunaş cu Securitatea, şi despre sarcina sa de a-l spiona pe Ion Raţiu. Informaţiile mele despre Crăciunaş au fost trimise la serviciul de contrainformaţii britanic,

MI5, de la care am aflat însă că în urmă cu câteva luni Crăciunaş se mutase în Spania. La sugestia mea, informaţiile despre Crăciunaş au fost trimise şi DST (Direction de la Surveillance du Territoire) în Franţa.”[3]

[5]Ultima întâlnire a agentului Victor cu un ofiţer de Securitate a avut loc la Londra, în decembrie 1973. Tiberiu Hida încă nu fugise, dar din raportul lui Gheorghe Vîlceleanu, căci tot el a fost trimis să se întâlnească cu agentul, de data aceasta însoţit de colonelul Petre Zamfirescu, reiese că Silviu Crăciunaş îşi pierduse valoarea şi în ochii ofiţerilor Direcţiei de Contraspionaj, nu doar ai celor de la DIE. în timpul discuţiilor care au avut loc pe 11, 12 şi 15 decembrie, agentul Victor le-a spus ofiţerilor că în ultimii ani „a fost foarte preocupat de problemele sale personale — vânzarea unui imobil care l-ar fi ajutat să achite creditele, în detrimentul celor care privesc colaborarea cu organele noastre. Din acest motiv n-a mai acordat atenţia cuvenită unor probleme ce ne-ar putea interesa“. Le-a descris însă situaţia exilului românesc, care potrivit lui trecea printr-o perioadă de „inactivitate“, pentru că „majoritatea emigranţilor sunt dezinteresaţi uneori şi dezorientaţi”. Dacă totuşi Securitatea era interesată, atunci era cel mai potrivit moment să se implice, folosindu-l pe el pentru a controla şi dirija noile asociaţii ale românilor din exil. „A susţinut afirmaţia şi prin aceea că în acest fel s-ar putea ajunge în cercurile mai intime ale exregelui Mihai, care în faţa CNR continuă să rămână un factor constituţional. Orice activitatea mai deosebită a CNR s-ar face cu consimţământul lui Mihai.” Iar Crăciunaş putea avea acces la anturajul regelui prin intermediul lui Ion Raţiu, „deoarece îl are sub influenţă şi se consultă în majoritatea problemelor care privesc emigraţia”. Pe Vîlceleanu şi Zamfirescu îi interesau în special date despre defectorii Ion Iacobescu şi Constantin Dumitrăchescu, ofiţeri ai DIE refugiaţi în Occident în 1969, respectiv 1972. După cum nota agentul Victor, „Ion Raţiu, în baza instrucţiunilor de la englezi, a avut un rol de jucat la rămânerea în străinătate“[31] a acestora.

Au stabilit ca următoarea întâlnire să aibă loc în 1974, în Austria, la Innsbruck, la cafeneaua hotelului Maria Theresia. Dar incidentul Hida a oprit brusc totul. Prin urmare, deşi numele lui Silviu Crăciunaş va mai apărea în documentele Securităţii în anii 1970 sau 1980, niciun ofiţer de la Bucureşti nu va mai apela vreodată la serviciile lui. De altfel, îmbătrânise şi nu mai avea mintea ageră ca în anii 1950, când era în stare să doboare orice stavilă i-ar fi stat în cale.

Mai ştia cineva oare, în anii 1970, cât de uşor şi absurd i-au frânt ofiţerii SSI cariera de agent secret, care debutase impresionant în 1948, cu realizări remarcabile? „În cazul când Victor nu ar fi fost reţinut în 1950, ar fi ajuns şeful reţelei americane de spionaj ce urma să se organizeze în R.S.

România"[32], spunea în anul 1969 maiorul Basil Raţiu, şi nu ne îndoim că avea dreptate. O revenire la Paris la sfârşitul anului 1950 l-ar fi putut propulsa la vârful structurii informative pe care CIA o construia atunci în Germania. Crăciunaş n-ar fi fost cu nimic mai prejos decât Kim Philby sau Aldrich Ames, legende ale spionajului sovietic. Şi-ar fi continuat cariera clandestină mulţi ani şi poate doar un defector al Securităţii ar fi pus capăt, la un moment dat, carierei lui.

însă nerecunoştinţa, desconsiderarea şi tratamentul inuman la care a fost supus începând cu toamna anului 1950 de echipa Serviciului Secret de Informaţii l-au schimbat profund, determinându-l să caute soluţii pentru a scăpa la început de detenţie, iar mai târziu din ţară. Lilioara a explicat pe scurt toate acestea într-unui din rapoartele sale: „Mi-a povestit tot prin ceea ce a trecut. Nu a învinuit niciodată global regimul sau comunismul, ci izolat câteva persoane (Zaharia, Ervin etc.), aşa cum şi-a manifestat recunoştinţa faţă de cei care l-au sprijinit (Petea, un tovarăş cu mână de lemn" şi mai târziu tov. Voicu). Trebuie să fiu obiectivă şi să-mi repet convingerea că, spre deosebire de mama, pentru Tăticu colaborarea cu dv. nu a reprezentat şi nu reprezintă sensul vieţii lui. Aceasta din cauza educaţiei primite de acasă peste care s-au suprapus evenimentele din 1950, care l-au făcut ca multă vreme să nu se poată debarasa de o oarecare teamă fizică şi morală faţă de dv. Colaborarea lui cu dv. reprezintă doar un capitol din viaţa lui şi din această cauză şi-a îndeplinit numai uneori cu conştiinciozitate îndatoririle"[33].

Este imposibil de spus când au aflat pentru prima oară serviciile secrete occidentale că Silviu Crăciunaş era informatorul Securităţii. S-a întâmplat în 1974, când Tiberiu Hida a fugit în Israel? Sau în 1978, când Ion Mihai Pacepa a făcut acelaşi lucru, dar în SUA? Sau mai devreme? Cetăţenia britanică, primită în vara anului 1966, ar

* Referire la unul dintre anchetatorii SSI ai lui Crăciunaş, neidentificat.

putea indica faptul că nu se identificaseră până atunci probe acuzatoare în privinţa lui.

în acelaşi timp, este posibil ca agentul Victor să fi fost deconspi- rat în anii 1960 chiar de un ofiţer DIE care îl cunoştea şi care să fi colaborat cu serviciile de informaţii occidentale, colaborare care să fi rămas secretă până astăzi. Prin urmare, MI5, aflând această informaţie, ar fi putut decide ademenirea lui Crăciunaş, cu recompensa acordării cetăţeniei în schimbul informaţiilor despre agenţii şi ofiţerii Securităţii despre care ştia că acţionează la Londra. Fără acces la dosarul său din arhiva MI5, MI6 sau CIA, nu putem decât să ne mulţumim cu ipoteze, dar acest scenariu rămâne posibil, urmând să fie confirmat în viitor.

Deocamdată nu ştim decât că, începând cu anul 1966, informaţiile pe care le-a oferit Securităţii au avut cam aceeaşi valoare ca acelea trimise începând cu anul 1957, când a ajuns din nou la Viena. Nu sunt nici

combinaţii operative, capcane întinse Securităţii de MI5 prin intermediul lui Silviu Crăciunaş, nu conţin nici deconspirări ale ofiţerilor sau agenţilor Securităţii cunoscuţi de el. Aşadar, nici un indiciu care să sprijine teoria că agentul Victor ar fi fost un trădător care lucra în realitate pentru britanici, cum a crezut DIE. Există în schimb informaţii care confirmă că a fost într-adevăr un impostor, care a încercat să păcălească atât Securitatea, cât şi pe sovietici – căci consilierii sovietici din DIE şi din Direcţia de Contraspionaj au fost informaţi permanent despre „acţiunea Victor”, probabil intervenind uneori în coordonarea agentului.

Oricum, în 1974 destinul său a luat o altă turnură, iar activitatea sa clandestină s-a încheiat într-un climat de neîncredere. Agent dublu sau nu, devenise ceea ce chiar fiica lui, agenta Maria, le spunea ofiţerilor de Securitate că este: un cal mort

.Considerând că Tiberiu Hida nu cunoştea planurile Securităţii referitoare la Lilioara şi Emil Stoicoviciu, DIE nu şi-a călcat pe inimă să renunţe şi la aceştia, abia plecaţi în misiune, preferând, în ianuarie 1975, doar „avertizarea cuplului Ene-Maria să înceteze orice activitate informativ-operativă până la noi dispoziţiuni din partea unităţii noastre”[34]. Între timp, sosiţi în Anglia, cei doi au făcut demersurile necesare pentru a trece cu bine prin perioada legalizării, căutând să obţină un loc de muncă, să-şi echivaleze studiile, să obţină cetăţenia britanică, să se înscrie într-un partid politic de dreapta cu scopul de a-şi lărgi relaţiile etc. În paralel, aveau misi-unea de a se infiltra în mediul frecventat de românii aflaţi în exil la Londra, activând în asociaţia ACARDA, în care Silviu Crăciunaş fusese ales vicepreşedinte. Trebuiau să afle care sunt „tendinţele individuale în atitudinea faţă de evoluţia actuală a ţării, disensiunile şi divergenţele interioare, precum şi eventuale acţiuni duşmănoase iniţiate împotriva ţării”. De asemenea, aveau sarcina să-şi creeze relaţii printre persoanele care lucrau la secţia română a BBC, urmărind ca Lilioara să poată obţine la un moment dat chiar un loc de muncă în această instituţie. Orice alte informaţii, precum cele referitoare la românii care fugeau din ţară şi se stabileau la Londra, erau la rândul lor bine-venite. Emil însă avea de parcurs o altă cale. Absolvent al Politehnicii din Cluj, de la acest agent DIE şi-ar fi dorit să obţină la un moment dat informaţii din „domeniul tehnic-indus- trial, cu caracter de noutate şi eficienţă ridicată pentru economia naţională”. Având în vedere specializarea agentului, se urmărea cu predilecţie obţinerea de informaţii referitoare la „transmisii mecanice, cu precădere reductoare de turaţii cu roţi dinţate”[35]. Aşadar, Emil trebuia să se angajeze la o companie din acest domeniu de activitate.

Cei doi vor semna telegramele cu indicativul EM-26765 şi vor începe să le trimită la Bucureşti încă din toamna anului 1974. La început vor conţine informaţii despre ACARDA şi Ion Raţiu, căci erau uşor de cules. „Nu descurajăm, suntem îndârjiţi. Contaţi total pe noi”[36], scriau cei doi tineri agenţi din Londra. „Faţă de Bătrânul adoptaţi tactica exploatării în orb, fără să faceţi referiri sau să recunoaşteţi că aveţi legături separate cu noi”[37], li se răspundea de la Bucureşti. Bătrânul era Silviu Crăciunaş.

După plecarea lui Hida în Israel, cuplul de agenţi a păstrat tăcerea o perioadă, dar în a doua jumătate a anului 1975 a reînceput să trimită

scurte rapoarte. Una dintre misiuni l-a avut în vedere pe Ion Vulpe, fost funcţionar al Agenţiei Economice de la Londra, care a defectat la sfârşitul anului 1971. Dispăruse împreună cu familia în ziua de 8 septembrie, chiar când urma să revină în ţară, iar DIE le-a cerut lui Ene şi Măriei să afle adresa acestuia şi orice alte informaţii relevante. De asemenea, le-au fost solicitate insistent date despre Ion Iacobescu şi Constantin Dumitrăchescu. în acest scop, trebuiau să-l exploateze în orb pe Silviu Crăciunaş, care mai putea afla câte ceva de la Ion Raţiu.

Familia Stoicoviciu şi-a stabilit domiciliul în oraşul Royston, la vreo 50 de kilometri de Londra. La început au lucrat ca vânzători într-un magazin, apoi Emil s-a angajat consultant la Peregrine, o mică firmă de inginerie mecanică. A trimis Securităţii un prim raport tehnic referitor la metoda de reglare a maşinilor unelte de danturat, astfel încât să se poată executa un lot de roţi dinţate printr-un reglaj foarte simplu şi rapid. Inginerii de la Bucureşti însă nu l-au considerat valoros, afirmând că „avantajele nu sunt reale", iar „metoda care se utilizează în prezent la noi este superioară celei expuse în documentaţie"[38]. Emil susţinea că şeful său îl aprecia în mod deosebit şi îl implicase într-un proiect tehnic comandat de Amiralitate, o lucrare intitulată codificat BR-6500 şi realizată cu aportul său. Era vorba de o invenţie în domeniul roţilor dinţate, iar Emil Stoicoviciu a obţinut documentaţia şi a trimis-o la Bucureşti. A informat Centrala că Peregrine colaborează cu firma Dunlop pentru realizarea unui sistem de frânare şi oprire a tancurilor în timpul ochirii obiectivelor inamice. Prin urmare, în august 1977, când Lilioara şi Emil s-au deplasat în Spania pentru a se întâlni cu ofiţerul de Securitate Constantin Robescu, agentul Ene avea rezultate cu care să se mândrească, sau cel puţin asta promitea, în timp ce agenta Maria „a raportat că este pe deplin conştientă de faptul că încă n-a reuşit să-şi aducă un aport pe măsura posibilităţilor sale", în special din cauza lui Silviu Crăciunaş, care a împiedicat-o „să ocupe un post la BBC"[39].

De altfel, relaţia dintre Lilioara şi tatăl său se va deteriora permanent, cei doi ajungând la un moment dat să nu mai comunice sub nicio formă. La baza conflictului erau banii. Crăciunaş considera că Lilioara şi Emil aveau pretenţii prea mari de la el. O notă informativă trimisă de cuplul EM-26765, nedatată, dar scrisă probabil la sfârşitul anului 1976, ne arată că Lilioara pierduse orice urmă de respect pentru tatăl său, care nu mai era „acelaşi generos ca întotdeauna", ci teribil de zgârcit. Pe de altă parte, agentul Victor considera că fiica şi ginerele său sunt puşi pe căpătuială, urmărind să obţină de la el doar „casă şi bani".

Din discuţii generale despre viaţă a reieşit indirect că a fost totuşi racolat de americani şi că le-a făcut mici servicii. De altfel, este unicul român din Anglia care are două limuzine americane. Acum vrea să-şi lichideze complet afacerile şi să se retragă, nu se ştie încă unde. [...] Se plânge însă oricui că n-are niciun penny şi este dator vândut băncilor. Impresia noastră este că scoate prin mijloace ilicite bani din Anglia, pe care-i depune în străinătate în cont secret. [...] Nu are nici pe departe relaţiile, cunoştinţele şi reputaţia [pe] care am crezut-o noi. Lumea îşi bate joc de zgârcenia lui şi de veleităţile lui de scriitor, care nu scrie un rând. [...] Este de un orgoliu patologic, considerându-se în toate privinţele superior. [...] Visul lui Silviu Crăciunaş a fost să-l dărâme pe Iancu Raţiu. Rivalitatea dintre ei este îngrozitoare. S-ar ucide reciproc dacă ar putea, păstrând aparenţele de mare prietenie[40].

DIE a sesizat repede conflictul dintre ei, dar nu avea cum să intervină. Agenta Maria însă nu-şi mai îndeplinea obiectivele misiunii, chiar dacă trimitea în continuare Centralei rapoarte frecvente despre românii aflaţi la Londra. Nici agentul Ene nu s-a ridicat la aşteptările iniţiale ale ofiţerilor DIE, căci în final s-a descoperit că suferă de depresie într-o formă gravă. A reuşit să se angajeze la firma Davall Gears, dar DIE şi-a pierdut interesul faţă de el pentru că „nu s-a ridicat la nivelul cerinţelor şi posibilităţilor"[41], iar în timpul crizelor sale exista chiar riscul să-şi

deconspire soţia. în anul 1982 a fost „scos din stocul extern al studioului”[42],

ceea ce însemna că s-a renunţat la serviciile lui de agent extern al DIE.

Lilioara a divorţat până la urmă şi s-a căsătorit cu şeful ei, Bernard Osmond, care era farmacist. în 1983, DIE i-a comunicat că, din cauza complicaţiilor generate de Emil, care devenise agresiv, gelos şi incontrolabil, „e mai bine ca o perioadă de circa 3 ani să stea în conservare, pentru a evita eventuale bănuieli ale organelor de contraspionaj engleze. în acest sens, i s-a indicat să aştepte un semn din partea noastră pentru a reîncepe legătura cu noi”[43]. Şi Lilioara a aşteptat, continuând să asculte emisiunile de radio româneşti, dar melodia *Sanie cu zurgălăi* nu a mai răsunat niciodată pe frecvenţele indicate.

Emil a părăsit Anglia, stabilindu-se la Paris, iar Lilioara, de teamă că fostul soţ ar putea să facă demersuri pentru a împărţi custodia copilului, a părăsit Anglia, însoţindu-şi soţul, care a obţinut diferite slujbe în Egipt, Irak, Uganda sau Sudan. începând cu anul 1985, DIE a încercat să intre în legătură cu ea în repetate rânduri, dar nu a avut succes, căci Lilioara venea rar la Londra. Uneori mai scria rudelor din România scrisori în care strecura diferite mesaje utile Securităţii, precum în anul 1986, când a menţionat că a vizitat Londra şi s-a întâlnit cu mai mulţi români. De la aceştia aflase că „ACARDA s-a schimbat, dar Iancu Raţiu se pare că nu se dă bătut”[44].

în februarie 1989, DIE a renunţat şi la agenta Maria. Nu reuşise să o ademenească în România, aşa cum şi-ar fi dorit, pentru a putea reînnoda relaţia. întrucât nu exista „o asemenea perspectivă în viitorul apropiat”[45], s-a propus şi aprobat clasarea dosarului

.Capitolul 7 Ultimii ani din viaţă

La începutul anilor 1970, Silviu Crăciunaş colabora cu Securitatea mai mult din inerţie. În realitate, agentul îşi căuta propriul turn de fildeş. Voia să-şi finalizeze opera vieţii, căci în mintea şi sufletul său ardeau înăbuşit mari idei filosofice şi spirituale. Prin urmare, a simţit nevoia să se izoleze de prieteni, de realitatea înconjurătoare şi să scrie. Situaţia lui financiară devenise excelentă, de la an la an câştiga tot mai mulţi bani şi acumulase astfel o adevărată avere. Nu mai dorea decât linişte, iar viaţa să-i mai ofere doar zece ani de trăit, căci atât considera că are nevoie pentru a-şi realiza *opera magna*.

Părăsit de Securitate, în 1974 luase deja decizia să-şi lichideze toate afacerile, ceea ce a şi făcut pe parcursul următorilor ani. În februarie 1977, după ce şi-a vândut toate proprietăţile şi a depus banii în bănci, a plecat în Spania, ţară în care atât el, cât şi Sanda se simţeau bine. La început a fost singur, căci a trebuit să aranjeze noua locuinţă pe care a închiriat-o în localitatea Mijas, într-o mică vilă din Apartado de Correos, la 25 de kilometri de Málaga. În august i-au ajuns de la Londra şi bagajele, care conţineau peste 1.000 de cărţi, iar în septembrie a sosit şi Sanda. Deşi pretindea că nu doreşte să-şi facă noi prieteni şi că vrea să trăiască izolat, a avut grijă să aibă la el mai multe exemplare ale autobiografiei sale, ediţia în limba spaniolă, *Pasos perdidos*, pe care le oferea uneori localnicilor, devenind astfel cunoscut printre ei drept scriitorul care se mutase în Andaluzia pentru a scrie un nou bestseller.

A acceptat chiar să ofere un interviu, găzduindu-l între 22 şi 26 august 1981 pe scriitorul Traian Filip în casa pe care o închiriase. Filip a povestit despre întâlnirea cu Silviu Crăciunaş în cartea *Corăbii dincolo de orizont*, publicată în 1985 la Roma de editura Nagard, volum în care a adunat interviuri cu membrii exilului românesc consideraţi a fi elita intelectuală, precum Vintilă Horia sau George Uscătescu. A intitulat capitolul referitor la Crăciunaş „Legile universului". Filip l-a descris ca fiind în plină putere creatoare, chiar dacă se deplasa „cu paşi anevoioşi şi puţin aplecat de spate". Avea o figură „prelungă, severă, trăsăturile aspre erau în contrast cu vocea blândă [...]. Acum
Silviu arată ca un lord, a căpătat aer englezesc, vorbeşte aproape şoptit, dar e afectuos şi toate gesturile lui ceremonioase nu pun distanţă în comunicare". Sanda, pe de altă parte, i-a părut a fi „o femeie interiorizată, cu o imaginaţie demnă de Saint-Exupéry". Cu acel aer de lord, bătrânul agent al Securităţii i-a descris lui Filip impresionanta sa preocupare intelectuală: „Problema legilor care guvernează universul şi, implicit, omenirea şi fiinţa umană"[1].

Teoriile sale despre univers, societate şi fiinţa umană nu erau noi. Subiectul îl preocupa de mai multe decenii şi era convins că între timp se ridicase la un nivel înalt de cunoaştere a lumii. Cum a ajuns Crăciunaş să fie absorbit de un subiect atât de profund? Supus unui regim de nesuportat după arestarea sa din septembrie 1950, agentul a cunoscut metodele brutale de anchetă ale Securităţii, în timpul detenţiei, a căzut adesea în stări de inconştienţă provocate de tortură, în timpul cărora a avut viziuni sau halucinaţii. Pe unele le-a descris în volumul *The Lost Footsteps*. Sunt scene în care s-a regăsit alături de tigri maiestuoşi, vipere negre şi personaje bizare. Alteori, pereţii celulei sale se transformau în largi ferestre sau dispăreau pur şi simplu, iar el putea astfel să vadă lumea întreagă într-un fel aparte. Însă viziunea care l-a marcat pentru tot restul vieţii a fost impresionanta apariţie a unui brahman:
Într-o seară, când caloriferul îşi începuse susurul jalnic, peretele din faţa mea se dădu la o parte, dezvăluind un lanţ de munţi înzăpeziţi, strălucind în soare. Dinaintea lor se afla un mic templu indian dedicat zeiţei Kali, umbrit de un copac înalt. La umbra lui şedea un bătrân, cu picioarele încrucişate sub el şi cu mâinile pe genunchi, după obiceiul brahman. Purta o barbă albă, lungă şi foarte subţire. Chipul lui ascetic era la fel de senin ca cerul albastru de deasupra piscurilor strălucitoare. Cum eu îl priveam cu atenţie, el îşi înclină uşor capul, zâmbi şi spuse: „Văd că m-ai uitat. Nu ţi-l mai aduci aminte pe Aurobin Dogos, brahmanul?". „Nici nu-ţi închipui de

când te caut şi te strig...", m-am pomenit răspunzând. Am umblat mult ca să ajung aici. Mi-au trebuit şaizeci de ani". Am trăit în compania brahmanului vreo patru luni, după aceea, şi ajunsesem să cred că era o fiinţă reală[2].

Crăciunaş a avut pentru prima dată experienţa acestei viziuni după ce luase hotărârea să se sinucidă, nemaiputând suporta tortura, în zilele şi săptămânile următoare, în urma discuţiilor imaginare cu Aurobin Dogos, s-a lăsat convins că trebuie să renunţe la gândul sinuciderii pentru că „viaţa este sacră". Mai mult, yoghinul l-a învăţat cum să reziste torturilor, lăsându-şi spiritul să circule liber în afara corpului şi dincolo de zidurile închisorii. Din acel moment va practica intensiv meditaţia, care îl va ajuta să treacă peste supliciul anchetelor coordonate de Petea Goncearuc şi Mircea Ţigoiu.

Personajul la care face referire Crăciunaş şi care i-a devenit maestru fără ca măcar să-l întâlnească în lumea reală a existat cu adevărat. Nu se numea Aurobin Dogos, ci Aurobindo Ghose (Sri Aurobindo). Este considerat unul dintre cei mai importanţi filosofi indieni contemporani, considerat de scriitorul Aldous Huxley „Platonul Indiei moderne"[3]. Sri Aurobindo murise pe 5 decembrie 1950, cu câteva luni înainte să apară în viziunile lui Crăciunaş, care se presupune că nu auzise niciodată despre el, ceea ce explică faptul că i-a înţeles şi notat greşit numele. Ajuns în Occident, a pretins că a aflat data exactă a morţii lui Sri Aurobindo mulţi ani mai târziu, dar în această privinţă s-a contrazis*.

În ceea ce priveşte autenticitatea acestui episod, dovezile care să-l indice pe agentul Victor drept un farsor sunt greu de găsit. Desigur, s-ar fi putut ca, în perioada interbelică sau în timpul războiului, când Silviu Crăciunaş era încă liber, să se oprească într-o bibliotecă din Bucureşti unde să-i fi ajuns în faţa ochilor un text în care să fie menţionat numele lui Aurobindo Ghose. Apoi, în anii de detenţie, ar fi putut să şi-l reamintească şi să-l invoce mai târziu în cartea sa autobiografică. însă filosoful indian nu era cunoscut în România interbelică, cu atât mai puţin după aceea. Aşa cum remarcă şi cercetătorul Liviu Bordaş, „nu s-a scris nimic despre Aurobindo; doar Mircea Eliade publicase un articol sub pseudonim, în 1935, într-o revistă esoterică de circulaţie confidenţială, şi făcuse câteva referiri marginale la el în vreo alte două-trei articole. Şansele ca Silviu Crăciunaş să le fi cunoscut sunt cvasinule"[4]. Din acest motiv, viziunea sa rămâne spectaculoasă şi demnă de luat în seamă.

După ce a părăsit definitiv România, Crăciunaş nu a ascuns aceste revelaţii, în special efectele unice şi de necrezut ale tehnicii de meditaţie pe care afirma că o stăpâneşte. Le-a povestit şi altora, explicând prin ele rezistenţa lui în închisoare. Prima oară a făcut-o în textul intitulat *Darea de seamă,* pe care l-a pregătit la solicitarea CIA în anul 1957. Fără să-l invoce pe Sri Aurobindo, probabil pentru a nu-i îngrijora prea mult pe ofiţerii de informaţii americani, mai puţin înclinaţi către spiritualitate, a mărturisit cum şi-a învins „marile crize" ale sufletului cât timp s-a aflat în închisoare: Deja în lunile mele de singurătate şi de izolare completă învinsesem marile crize din sufletul meu. Ca să-mi găsesc un echilibru interior, am început să mă gândesc la tot felul de probleme privind universul şi lumea, pornind de la marile întrebări: de unde venim, de ce trăim aşa cum
în prima scrisoare către secretarul general al Sri Aurobindo Ashram, trimisă în iulie 1986, Silviu Crăciunaş a afirmat că a aflat data morţii lui Sri Aurobindo abia în 1985, în timp ce studia diverse reviste despre filosofia indiană primite de la Birmingham Public Library. în a doua scrisoare către secretarul general al ashram-ului, trimisă pe 11 august 1986, a declarat că aflase data exactă a morţii filosofului indian „probabil după zece ani" de la prima viziune.
trăim şi unde mergem după moarte. Alte mari întrebări erau: cum de m-au învins comuniştii, cum de au reuşit să cucerească şi să menţină puterea politică în mâinile lor în ţara noastră, care sunt cauzele superiorităţii lor? în capul meu aveam un material documentar uriaş, atât din studiile mele, cât şi din faptul că întregul univers este în mintea noastră, dar nesistematizat, neînţeles, necunoscut cum trebuie din cauza vastităţii lui şi din cauza vieţii noastre agitate, care nu ne permite să dispunem de timp liniştit, numai

pentru gândire şi pentru studiul acestor mari probleme. Adâncindu-mă în

analiza şi în explicarea acestor mari probleme spiritul meu evada din celulă, călătorea prin univers, în celulă rămânea doar corpul meu, înţepenit pe un scaun, într-o nemişcare totală, încât uneori paznicul trebuia să bată în uşa celulei să mă ridic, să mişc, să fie convins că trăiesc. La data când am fost scos de la izolare ajunsesem la constatări extrem de importante în problemele care mă preocupau. [...] Fiind astfel clarificat în mintea mea, am ajuns cu totul pregătit să duc orice luptă şi cu ceea ce urma să mă aştepte în celula în care eram dus. Trecusem deja peste marile crize când simţeam că este gata să se rupă un fir în creierul meu şi în clipa următoare voi începe să urlu, aşa cum auzeam din când [în când] urletele unora care înnebuneau, însăşi marile clarificări în gândirea mea, şi posibilitatea de a mă concentra perfect asupra unor astfel de probleme şi să evadez cu spiritul meu din celulă mi-au redat echilibrul interior pentru totdeauna şi o forţă enormă de a rezista în continuare la presiunile anchetei[6].

Apoi a introdus în autobiografia *The Lost Footsteps* pasajele amintite aici, de această dată pomenindu-l şi pe Sri Aurobindo, celebrul filosof şi yoghin indian. La sistemul lui filosofic s-a referit şi în corespondenţa cu Salvador de Madariaga, şi în rapoartele către Securitate, afirmând că este dezvoltat în „peste 275 de pagini ideologice şi filosofice", pagini care au fost eliminate din manuscrisul cărţii. Înlăturarea lor l-a motivat mai târziu să se aplece cu entuziasm asupra subiectului şi să pornească într-o nouă aventură literară, de această dată de substanţă filosofică, scriindu-şi cea de-a doua carte. Lucrarea va conţine, afirma Crăciunaş, un amplu şi complex studiu despre „codul de legi universale" care guvernează Universul.

După ce a observat lipsa de interes a editurii Collins pentru textul său filosofic, Crăciunaş a preferat să evite discuţiile despre acest subiect. Prietenii din Londra, care nu aveau niciun interes faţă de astfel de teme, ar fi putut să considere că dă semne serioase de dezechilibru mintal. Prin urmare, s-a îndreptat către cei despre care credea că îl pot înţelege, contactându-i prin intermediul scrisorilor. Pentru a-şi susţine credibilitatea şi a elimina suspiciunile în ceea ce-l privea, alături de lungile sale scrisori Crăciunaş le trimitea câte un exemplar al cărţii *The Lost Footsteps* şi fotocopii ale articolelor şi recenziilor laudative ale volumului.

A fost cazul Barbarei McClintock, om de ştiinţă american, specialistă în citogenetică şi laureată a Premiului Nobel pentru Medicină în 1983. La începutul anului 1985, în perioada când îşi stabilise reşedinţa în Spania, i-a trimis acesteia o scrisoare întinsă pe 111 pagini, în care, chiar din primele rânduri, Crăciunaş mărturisea că „acum în jur de treizeci de ani am descoperit Legile Universale care guvernează întregul Univers, întreaga viaţă, şi de asemenea omul şi toate cele care ţin de el. Întreaga lucrare, notele pregătitoare, toate dovezile ştiinţifice au fost elaborate în ultimii şapte ani, finanţate din fonduri proprii"[6]. I-a explicat Barbarei McClintock că acest Cod al Legilor Universului oferă soluţia pentru a distruge imediat şi definitiv sistemul ideologic marxist. Desigur, principiile îi fuseseră revelate încă din închisoare de maestrul său spiritual, dar în momentul când a ajuns la Londra le-a păstrat secrete pentru cazul în care ar fi fost răpit sau asasinat de comunişti: „Era cea mai bună protecţie dacă eram din nou arestat". Editura Collins i-a eliminat paginile referitoare la acest subiect, mai spunea Crăciunaş, tot pentru a-l proteja de astfel de ameninţări, pentru că, odată publicate, Securitatea ar fi înţeles că este deţinătorul unei cunoaşteri profunde. Barbara McClintock l-a recomandat Academiei de Ştiinţă din New York pentru a colabora la anumite lucrări ştiinţifice[7].

În iulie 1986 a scris o altă scrisoare, la fel de lungă (93 de pagini), adresată secretarului general al Sri Aurobindo Ashram din Pondicherry, India. Acest lăcaş spiritual a fost înfiinţat de Sri Aurobindo după ce s-a retras la Pondicherry în 1910. În ea, Crăciunaş a povestit cam aceleaşi lucruri despre misteriosul său cod de legi, dar a oferit o altă explicaţie pentru lipsa textului filosofic din *The Lost Footsteps*, contrar dorinţei lui iniţiale: editura Collins l-a considerat prea valoros şi important pentru a fi

publicat într-o carte cu un astfel de subiect. Drept urmare, Collins însuşi l-a îndemnat să-l publice separat, într-un volum dedicat subiectului. în prima scrisoare către ashram a solicitat sprijinul pentru constituirea unui institut care să continue cercetările sale avansate, precum şi găzduirea lui şi a soţiei sale în ashram timp de şase ani pentru a-şi finaliza manuscrisul. în definitiv, spunea Crăciunaş, munca sa era misiunea pe care o primise chiar de la Sri Aurobindo. Era convins că opera filosofică la care lucra era de fapt opera maestrului său spiritual, că el nu era decât instrumentul prin intermediul căruia se materializa: „Când va fi publicată noua operă a lui Sri Aurobindo, deja pregătită de mine, Filosofia occidentală îşi va găsi orientarea optimă pentru a putea începe să studieze din nou Lumea şi oamenii, şi pentru a-şi aduce contribuţia la dezvoltarea minţii umane spre niveluri superioare”[8]. Ashram-ul însă a refuzat propunerile lui Crăciunaş*. Din scrisori aflăm totuşi un detaliu despre preţiosul său manuscris, şi anume că

* Potrivit lui Liviu Bordaş, cel care a răspuns scrisorilor lui Silviu Crăciunaş a fost Jayantilal Parekh, directorul Arhivelor Sri Aurobindo Ashram, avea deja aproximativ 2.000 de pagini, fiind structurat în patru volume.

în aceeaşi perioadă a continuat să scrie scrisori şi altor personalităţi, precum Richard Nixon sau Ronald Reagan. Faţă de acesta din urmă avea un respect deosebit, considerându-l un politician vizionar. Li s-a adresat lor şi pentru că, în cadrul acestui Cod Universal, Crăciunaş pregătise un Plan Global de Acţiune, conceput sub directa îndrumare a lui Sri Aurobindo, care ar fi urmărit să dezarmeze sau să anihileze din punct de vedere spiritual capacitatea de a raţiona a liderilor sovietici prin demolarea doctrinei marxiste. Ceea ce însemna nici mai mult, nici mai puţin decât sfârşitul comunismului. Acest Plan urma să fie perfecţionat în cadrul institutului de cercetări pe care-l dorea înfiinţat în ashram-ul indian. Iar Crăciunaş găsea că preşedintele în exerciţiu al SUA, Ronald Reagan, ar fi trebuit să fie extrem de interesat de un astfel de proiect.

Crăciunaş a realizat o nouă lovitură de imagine în momentul când scriitoarea Maggi Lidchi-Grassi i-a acordat un întreg capitol într-un volum în care descria şi analiza diferitele apariţii ale spiritului lui Aurobindo Ghose, intitulat *The Light that Shone into the Dark Abyss*[9]. Cu ajutorul ei, povestea deţinutului român din închisorile comuniste care l-a întâlnit pe Sri Aurobindo la câteva luni după moartea indianului a ajuns să fie cunoscută şi admirată de discipolii yoghinului din toate colţurile lumii.

Aşa şi-a petrecut Silviu Crăciunaş ultimii ani de viaţă, retras „într-un veritabil bârlog faustic”[10], cum scria Petru Poantă în 1990, în care şi-a elaborat teoriile despre felul în care credea el că funcţionează universul. Convins că este un ultim mare vizionar al secolului, în realitate era doar un om care îşi pierduse coerenţa, ale cărui plăsmuiri nu mai aveau acum nicio limită. Intrase într-o profundă stare de alienare.

După ce s-au întors din Spania, începând cu luna octombrie a anului 1986, Silviu şi Sanda Crăciunaş au locuit în oraşul Hove, aflat pe coasta de sud a Marii Britanii, în comitatul Essex, unde îşi cumpăraseră un apartament. Hove, astăzi Brighton and Hove, este una dintre cele mai populare staţiuni britanice, ceea ce era probabil un fel de consolare pentru cuplul Crăciunaş, care petrecuse aproape zece ani pe Costa del Sol. Au continuat să călătorească în Spania, dar nu numai pentru că le era dor de Andaluzia. în toamna anului 1995, plimbându-se pe George Street în Hove, celebră pentru numeroasele ei magazine, Sanda a fost „împinsă” de un necunoscut şi a căzut pe trotuar, fracturându-şi şoldul şi femurul stâng. Câteva săptămâni mai târziu, în decembrie, a suferit şi o hemoragie pulmonară

care l-a descurajat să vină la Pondicherry (Liviu Bordaş, *Yoghinul şi prizonierul,* Paideia, Bucureşti, VI, nr. 4 [20], 1998, pp. 91-102).

care a necesitat alte săptămâni chinuitoare de tratament. Fiind slăbită, doctorul i-a recomandat să-şi petreacă vacanţa într-un loc cu climă caldă şi uscată, astfel că, la începutul lunii ianuarie 1996, cei doi au plecat din nou în Spania, locul ideal pentru convalescenţa Sandei. Crăciunaş a văzut în

incidentul de pe George Street o operaţiune a Serviciului de Informaţii

Externe sau a Serviciului Român de Informaţii, necunoscutul care o împinsese pe Sanda fiind în opinia lui un urmăritor trimis de una dintre aceste organizaţii secrete din România. Crăciunaş a invocat în acest sens o presupusă mărturisire a şefului poliţiei din Hove, care i-ar fi spus avocatului familiei că incidentul a fost provocat de un agent străin care avea „misiunea să mă deturneze de la munca la manuscrisul meu, dar şi să-mi fure manuscrisul care era foarte important pentru cei care l-au trimis în misiune pe acest agent”[11].

Este greu să pui în relaţie două lucruri complet independente unul de celălalt, aşa-zisa bruscare intenţionată a soţiei, pe de o parte, şi întreruperea lui Silviu Crăciunaş de la lucrul la noua sa carte, precum şi subtilizarea manuscrisului respectiv, pe de altă parte. Crăciunaş însă a făcut-o. Logica sa îl convinsese că accidentul fusese provocat anume pentru a-l obliga să se dedice îngrijirii soţiei, între- rupându-şi astfel lucrul şi permiţând ca manuscrisul să fie sustras în timp ce se preocupa de sănătatea Sandei. în anii 1990, până în ultima clipă a vieţii, agentul uitat al Securităţii a crezut cu tărie că este în continuare urmărit de noile servicii de informaţii româneşti. Nimeni nu mai ştie ce s-a întâmplat cu manuscrisul căruia i-a dedicat atâţia ani din viaţă, dacă într-adevăr l-a sustras cineva. Sau dacă nu cumva chiar Sanda, după moartea lui, l-a aruncat pur şi simplu într-un coş de gunoi, răsplată pentru bătăile îndurate în atâţia ani de căsnicie.

Se ştie însă că agentul Victor a fost convins că niciuna dintre deciziile importante pe care le-a luat începând cu anul 1951, când a avut prima viziune, nu i-a aparţinut. Ele au fost îndrumări şi îndemnuri ale lui Sri Aurobindo, cu care avea o legătură spirituală puternică şi invariabilă. Din scrisorile către Barbara McClintock şi Maggi Lidchi-Grassi aflăm că Sri Aurobindo i-ar fi spus, prin intermediul revelaţiilor din timpul recluziunii, cum ar putea să scape din închisoare, precum şi din România. Odată ajuns în Occident, acelaşi Sri Aurobindo a continuat să-i fie ghid spiritual, iar Crăciunaş era încredinţat că va muri la aceeaşi vârstă la care murise maestrul său, 78 de ani, deci pe parcursul anului 1992, pretinzând că tot de la Sri Aurobindo ştia şi acest lucru.Desigur, niciun cuvânt despre colaborarea cu serviciul secret comunist. Dacă a existat totuşi o astfel de relaţie imaterială a agentului Victor cu filosoful indian, în care acesta din urmă i-a fost ghid călăuzitor în viaţă, ne îndoim că l-a îndemnat să facă astfel de compromisuri, să mintă, să-şi discrediteze prietenii, să provoace arestări şi anchete ale unor nevinovaţi acuzaţi pe nedrept în rapoartele sale, cerând în acelaşi timp să fie bine răsplătit pentru toate acestea. A călcat cu o nefirească uşurinţă peste cadavre şi nu a dat niciodată semne că regretă, nici măcar la finalul vieţii, pe care ar fi putut să şi-l petreacă într-o căinţă menită să-i elibereze sufletul. La sfârşitul anului 1989, a privit probabil cu satisfacţie dispariţia Securităţii, căreia îi supravieţuise victorios.

Cât priveşte trecerea sa în nefiinţă, trebuie să fi trăit cu intensă emoţie întregul an 1992, când a împlinit 78 de ani, aşteptându-şi sfârşitul în orice clipă. A

murit însă mult mai târziu, la 1 februarie 1998. Peste câteva zile urma să împlinească 84 de ani. Se spune că Lilioara, supărată în continuare pe tatăl său, nu a vrut să meargă la înmormântare. Sanda i-a supravieţuit doar o scurtă vreme, murind în 1999, în singurătate, într-un azil de bătrâni

.Agentul nostru Victor, sau *Adevărul a înviat din morţi*

Niciodată nu m-am îndoit că Stejărel Olaru este, ca istoric, pe lângă un cercetător meticulos şi onest al arhivelor, şi un om capabil să intre şi să lumineze cele mai ascunse cotloane ale sufletului omenesc. De el nu mă leagă doar preocupările similare în domeniul istoriei recente, ci mai ales o lungă, exersată şi încercată prietenie. Puţine sunt descoperirile cu care un istoric se poate mândri, iar eu am (fără falsă modestie) câteva în palmares, dar în fruntea acestora se întrepătrund şi se disting două anume: faptul că, în acelaşi timp în care descopeream că Silviu Crăciunaş, un adevărat mit al rezistenţei anticomuniste pentru exilul românesc, a fost de fapt spion al Securităţii, l-am descoperit şi pe Stejărel Olaru. Se întâmpla în primăvara anului 2001, când am început să lucrăm împreună în cadrul Institutului Român de Istorie Recentă (IRIR). Abătut atunci la poarta institutului – unde eram coordonator de programe – cu recomandarea Alinei Mungiu-Pippidi, care i-a fost profesoară la cursul de maşter de la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative. Alături de mine, Stejărel Olaru s-a implicat în proiectele IRIR, precum strângerea de mărturii de la protagoniştii revoltei anticomuniste de la Braşov din 15 noiembrie 1987, dar şi în investigarea arhivei locale a Comitetului Municipal al PCR. Curând, priceperea şi puterea lui de muncă au făcut ca, în 2002, după ce debutase cu studii în *Analele Sighet* şi *Dosarele istoriei,* să semnăm împreună două cărţi, *Ziua care nu se uită. Braşov, 15 noiembrie 1987* şi *Securiştii partidului. Serviciul de cadre al P.C.R. ca poliţie politică,* ambele apărute la Editura Polirom în anul 2002, un remarcabil dublu debut pentru el, care avea să-i deschidă calea spre propria carieră de istoric, realizator al unor excelente filme documentare de televiziune şi specialist în istoria (şi actualitatea) serviciilor secrete .Lucrând împreună, am putut observa că are un pronunţat spirit analitic şi critic, care face ca analiza documentului să fie la el una fără greş, o acuitate a pătrunderii naturii umane caracteristică unui fin psiholog şi o solidă cunoaştere a istoriei şi a mecanismelor statului totalitar comunist. Dar – lucru rar la un cercetător – are şi puterea de a empatiza profund cu subiectul cercetării sale, în care locuieşte, pentru o vreme, o a doua viaţă. Dăruire, acesta ar putea să fie cuvântul, care nu îmi place şi sună vetust, dar un altul îmi este imposibil să găsesc. Şi a avut cu siguranţă nevoie de acest dar al său pentru a scrie cartea pe care o aveţi acum sub ochi. Nu

este uşor să reconstruieşti – retrăind în acelaşi timp, pentru a o înţelege în toată profunzimea — viaţa unui om, cu atât mai mult a unuia ca Silviu Crăciunaş, pentru a încheia arătând adevărata lui faţă, cea a unui om de o „rafinată" abjecţie. Un spion comunist, care a trădat poliţiei politice tot ce putea fi trădat. Nu doar informaţiile la care a avut acces, construindu-şi, cu trudă şi cu sprijinul Securităţii, o falsă biografie de erou anticomunist, ci şi prietenii apropiaţi, familia, soţia. Pe sine! Şi, în acelaşi timp, într-o apoteoză a trădării ca o a doua natură umană, a trădat chiar şi Securitatea, minţind-o şi dezinformând-o cu o perfidie ridicată la rang de artă.

Biografia lui Silviu Crăciunaş depăşeşte graniţele istoriei recente, pentru a intra în analele ştiinţei care cercetează meandrele minţii omeneşti. Nu e uşor ca, în timp ce descrii parcursul vieţii unui om, să faci istoria sufletului său, reconstruind-o doar din documentele aflate în umbra arhivelor. E nevoie de multă intuiţie şi sensibilitate, ca să nu mai vorbim de harul de a mânui condeiul. Slavă Domnului, Stejărel Olaru le are pe toate şi, prin această carte, a ajuns la maturitatea sa ca istoric şi la definitiva consacrare.

Odată cu apariţia ei, mă simt eu însumi reabilitat şi răzbunat. Am fost ţinta unor atacuri şi am fost supus unor judecăţi nedrepte după ce am publicat un articol despre Silviu Crăciunaş în revista *Dosarele istoriei,* nr. 4 (68), în anul 2002. Ideea acestui articol mi-a venit tocmai de la Stejărel Olaru, pe care l-am văzut, într-o bună zi, în biblioteca Institutului Român de Istorie Recentă, citind (şi citând) cu admiraţie pasaje din cartea lui Silviu Crăciunaş, *Urme pierdute,* apărută în traducere românească la Editura Enciclopedică în anul 2000. „Nu-l crede", i-am spus, „a fost agent al Securităţii". Atunci, Stejărel a fost cel care nu m-a crezut pe mine. Am căutat şi i-am arătat mai apoi documentul pe care îl descoperisem în 1995, când colaboram deja de trei ani cu Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România (în calitate de consilier al senatorului Constantin Ticu Dumitrescu) la instrumentarea dosarului generic numit „procesul comunismului". Făcusem şi o analiză a primelor succese ale spionajului României Populare în Occident, strâns legate de numele lui Silviu Crăciunaş, din care reiau câteva pasaje, pentru a demonstra de ce mă simt atât de legat de subiectul de faţă.

La crearea Securităţii, în august 1948, activitatea de spionaj a României Populare era practic inexistentă. Decapitarea vechilor structuri de informaţii a dus, implicit, la pierderea reţelelor dezvoltate de acestea în ţările occidentale, care nu doar că nu au putut fi reactivate, ci, în unele cazuri, au trecut de partea „inamicului", punându-se în slujba acţiunilor îndreptate împotriva regimului comunist, alături de tot mai numeroasa emigraţie românească. Departe încă de a fi infiltrată, dezbinată şi compromisă prin acţiunile intensive ale Securităţii din ultimele două decenii ale regimului comunist, emigraţia era pe atunci mult mai bine organizată şi acţiunile ei împotriva comunismului beneficiau de o generoasă asistenţă financiară din partea guvernelor occidentale, în special după Legea „securităţii mutuale", semnată de preşedintele Statelor Unite la 10 octombrie 1951, prin care se prevedea finanţarea unor acţiuni severe împotriva ţărilor socialiste.

în această situaţie, riposta spionajului românesc a rămas mai degrabă palidă, în virtutea faptului că Securitatea nu funcţiona după caracteristicile unui serviciu de informaţii şi contrainformaţii, ci avea cu preponderenţă trăsăturile unei poliţii politice. Cele mai multe date privind acţiunile agenţiilor occidentale împotriva regimului comunist din România erau furnizate de serviciile interne ale Securităţii, care capturaseră şi anchetaseră para- şutişti pregătiţi în centre de spionaj anglo-franco-americane. A fost cazul agenţilor din grupul Săplăcan, paraşutaţi în Munţii Făgăraşului în toamna anului 1951', al lui Nicolae Popa sau Mihail Ţanţu. Informaţiile culese erau rodul unor acţiuni din ţară, unde se obţinuseră inclusiv 600 de dosare de documente secrete, sustrase din reprezentanţele diplomatice străine de la Bucureşti, prin mituirea unor funcţionari şi prin infiltrarea ca personal auxiliar a unor agenţi ai Securităţii . Metoda avea să fie ulterior consacrată de spionajul românesc prin activitatea reţelei Caraman, care a reuşit să sustragă în acelaşi mod cantităţi impresionante de documente din sediul NATO de la Bruxelles.

După decizia de înglobare a serviciilor de spionaj în Securitate, punând capăt subordonării lor Consiliului de Miniştri (practic, lui Emil

Bodnăraş), în fruntea lor a fost pus Serghei Nikonov (alias Nicolau), ofiţer al serviciilor secrete sovietice, promovat ca şef al spionajului RPR cu gradul de general- maior (avea să ajungă ulterior până la gradul de general de divizie), iar după transferarea acestuia în fruntea serviciilor de informaţii militare, agenţii români au trecut sub comanda lui Vasile Vîlcu. Fără să arate calităţi deosebite în activitatea de informaţii, Vîlcu a continuat să exploateze mica reţea de spioni dezvoltată în afara României în condiţii noi. Atacul de la Berna din noaptea de 14 spre 15 februarie 1955, îndreptat împotriva Legaţiei României şi realizat cu succes de un grup condus de sculptorul Oliviu Beldeanu (episod prezentat de Stejărel Olaru în cartea *Cei cinci care au speriat Estul*, debutul său individual ca istoric), a dus la consolidarea spionajului românesc, care primea necondiţionat asistenţa direcţiilor interne ale Securităţii. Deşi a fost o acţiune pornită din iniţiativă personală şi fără vreo legătură cu organizaţiile românilor din emigraţie sau cu serviciile secrete apusene ori americane, aşa cum s-a dovedit ulterior, fapta românilor conduşi de Beldeanu, care au ocupat sediul Legaţiei, deci un teritoriu românesc, a avut nu numai un larg ecou în lumea occidentală, ci şi o puternică încărcătură simbolică, aruncând în pragul isteriei autorităţile de la Bucureşti. Din acel moment, Direcţia de Informaţii Externe (DIE) s-a format ca o elită a poliţiei politice şi a trecut la măsuri active şi intensive împotriva emigraţiei româneşti, angajându-se într-un război fratricid ale cărui consecinţe sunt vizibile şi astăzi, începând din 1955, infiltrarea şi compromiterea diasporei au devenit principala preocupare a Securităţii, pregătirea agenţilor care urmau să fie trimişi în Occident fiind în genere adaptată acestui scop. Pe 27 octombrie 1955, Vasile Vîlcu prezenta un raport de activitate al Direcţiei I de Informaţii Externe în Biroul Politic*. Direcţia ajunsese la un număr de 104 agenţi, care acordau o atenţie specială penetrării „emigraţiei reacţionare române", în egală măsură cu pătrunderea în mediile politice şi militare occidentale, „în vederea dezvoltării muncii informative în rândul emigraţiei, sunt în studiu o serie de elemente cu importante posibilităţi", arăta Vîlcu, subliniind că, în vederea întăririi acţiunilor externe ale Securităţii, „au fost pregătite în ţară 5 elemente, urmând să fie trimise în exterior cu misiuni informative"†.

Unul dintre cele cinci „elemente" la care se referea Vîlcu (folosind o formulă care arată că nu era vorba de agenţi selectaţi dintre cadrele Securităţii) a fost, aşa cum lasă să se înţeleagă mai multe documente şi mărturii, iar un raport din 1968 o afirmă explicit, Silviu Crăciunaş. Poate cel mai cunoscut român din emigraţie la începutul anilor 1960, Crăciunaş este autorul unei cărţi celebre în epocă, *The Lost Footsteps*, publicată de editura londoneză Collins and Harvill Press şi republicată în SUA, tradusă în Franţa, Elveţia, Suedia, Finlanda, Danemarca, Norvegia, Spania şi Olanda (aceeaşi care apăruse în România cu titlul *Urme pierdute* şi pe care Stejărel Olaru o citea pasionat în 2002, în biblioteca IRIR). Succesul acestei cărţi a fost binemeritat: Crăciunaş a zugrăvit în maniera romanului poliţist peripeţiile unui român anticomunist, organizator al unor reţele de fugă din România, cu care a fost lesne identificat, precum şi tratamentul pe care l-a îndurat în temniţele regimului comunist. Cartea nu poate fi socotită nici pe departe roman autobiografic, cum a fost catalogată până nu demult, pentru simplul fapt că Silviu Crăciunaş a acţionat, cum detaliază Stejărel Olaru aici, ca „agentul nostru Victor", un pion important al spionajului românesc în Occident. Stejărel a arătat în amănunt cum a ajuns Silviu Crăciunaş să fie „întors" şi transformat în agent. Pentru a înţelege importanţa dezvăluirii acestei adevărate identităţi, trebuie să înţelegem impresia aparte pe care acest adevărat personaj de roman a lăsat-o contemporanilor. Crăciunaş a fost considerat de majoritatea celor care l-au cunoscut, figuri onorabile ale rezistenţei anticomuniste din emigraţie sau din ţară, „un tânăr minunat, un ardelean destoinic, un foarte bun camarad care reuşise să fugă din România în 1948, revenise în 1950 (cu misiunea de a pregăti trecerea clandestină a graniţei unor fruntaşi ţărănişti), fusese prins, anchetat şi condamnat. După câţiva ani de detenţie, reuşise să evadeze din infirmeria închisorii şi, în mod miraculos, să treacă graniţa din nou către Occident". Aprecierea aparţine comandorului de aviaţie Ion Coşoveanu, alături de

---

* Arhivele Naţionale Istorice Centrale (ANIC), fond CC al PCR – Cancelarie, dos. 83/1955, ff. 101-125.

† *Ibidem*, ff. 110-112.

care, în condiţiile în care arestarea lui Iuliu Maniu devenise iminentă, Silviu Crăciunaş a încercat un plan de scoatere a liderului ţărănist peste graniţă, cu ajutorul unui avion*.

Nu intru în alte detalii ale biografiei lui Crăciunaş, pe care le-am publicat la rândul meu în capitolul trei din cartea *Şase feluri de a muri* (Editura Polirom, 2009), unde pe Crăciunaş l-am supranumit Ianus şi despre care Stejărel Olaru scrie în amănunt aici. O altă biografie a sa, cea de erou anticomunist, a fost confecţionată cu avizul Securităţii, după cum relata fostul general de Securitate Neagu Cosma, care arăta, fără să-i divulge numele, că Silviu Crăciunaş „a trecut de partea noastră" şi a rămas „loial în colaborarea sa; ne-a adus multe servicii"**. O primă dovadă că Silviu Crăciunaş era controlat de spionajul românesc se află într-un raport din 23 august 1948 al Serviciului Special de Informaţii (SSI), precursorul Direcţiei de Informaţii Externe a Securităţii, care prezintă modul în care „S.C." (iniţialele lui) a părăsit ţara, însoţit de un agent SSI, pentru a demonstra modul

Dorana Coşoveanu, „Un plan pentru scoaterea din ţară a lui Iuliu Maniu", în *Anale Sighet*, nr. 5, anul 1947 – *Căderea cortinei*, Fundaţia Academia Civică, 1997, pp. 704-709. Filiera fraţilor Leibovitz: 708.

Neagu Cosma, *Cupola. Securitatea văzută din interior*, Editura Globus, Bucureşti, 1994, p. 254.

de funcţionare al reţelei de trecere frauduloasă a frontierei, pe care o construise şi pentru care a fost arestat: „S-a plecat cu maşina până la Baia Mare, unde au dormit la Chintea Vasile, din strada Progresului nr. 1 (gazdă aranjată de S.C.). De la Baia Mare au plecat cu trenul la Satu Mare, unde au luat contact cu rabinul din localitate, care le-a procurat buletine de populaţie ungureşti pe nume evreieşti, au fost puşi în legătură cu o ţărancă (călăuză) care, cu o căruţă, i-a dus pe câmp până la casa ei, situată pe frontieră, după pichetul de grăniceri românesc (ţara nimănui). De la această casă, au fost preluaţi de către un ţăran ungur, care i-a condus până la localitatea Csenger (Ungaria), de unde, cu concursul acestuia şi a personalului gării au luat trenul spre Budapesta"*. Toţi membrii reţelei, inclusiv cei din Ungaria, au fost arestaţi, devenind primele victime ale jocului dublu al lui Silviu Crăciunaş. SSI a luat, în aceste împrejurări, decizia de a-l trimite ca spion în Apus, de unde a fost retrimis de CIA în România, în martie 1950, cu diferite misiuni de îndeplinit. La întoarcere a furnizat informaţii de mare valoare pentru stăpânii săi de la Serviciul Special de Informaţii. S-a întors în ţară în urma sugestiei pe care el însuşi a făcut-o reprezentanţilor CIA din Germania, aşa cum îi indicase SSI în timpul pregătirilor pentru această misiune.

Despre el, Neagu Djuvara scria: „Printre tinerii adunaţi în jurul lui Iuliu Maniu se afla un om de un curaj extraordinar, Silviu Crăciunaş. Şi în 1949, poate în '50, nu pot să precizez data, a propus americanilor să plece din nou în ţară, unde el făcuse drumul dus şi întors, să scoată personalităţi. Avea deci o cale de trecut prin Ungaria şi a propus să întemeieze un grup de rezistenţă în România. A fost trimis acolo". Coresponda „prin anunţuri cifrate, codate în ziare şi după câteva săptămâni abia, poate câteva luni, aceste contacte s-au pierdut"**. Într-adevăr, arestat în septembrie 1950 la Bucureşti pentru că SSI l-a acuzat pe nedrept de trădare, povestea lui Crăciunaş s-a complicat şi mai mult, devenind greu de descurcat atât pentru Djuvara, cât şi pentru CIA. Stejărel Olaru a reconstituit aici în amănunt întregul său destin, anii de detenţie, „evadarea", ce a întreprins în ţară până la retrimiterea în Apus, de această dată de către Securitate, care în acest fel a recuperat un agent valoros al SSI-ului.

Am dobândit certitudinea că Silviu Crăciunaş a lucrat pentru Securitate dintr-un document elaborat în anul 1968, pe care l-am citit şi copiat în 1995 la Procuratura Generală, intitulat *Documentar privind unele măsuri luate de organele M.A.I. pentru a se şterge urmele ilegalităţilor săvârşite în legătură cu procesul Pătrăşcanu,* în care se arată că Silviu Crăciunaş a fost utilizat de Securitate alături de „alţi agenţi ai organelor M.A.I." în unele „acţiuni în cazul Lucreţiu Pătrăşcanu", fiind folosit inclusiv ca martor în anchetă, probabil pentru a da consistenţă documentării presupusei tentative de fugă din ţară a liderului comunist. Aşa-zisa lui „evadare" din 1954, despre care Stejărel Olaru scrie pe larg în *Agentul nostru Victor,* corespunde

Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 4086, ff. 121-122; vezi şi *Cartea Albă a Securităţii* (23 august 1944 – 30 august 1948), editată de

Serviciul Român de Informaţii, Bucureşti, 1997, pp. 471-472. Neagu Djuvara, *La Paris, într-un serviciu special de informaţii,* în „Analele Sighet", nr. 5, pp. 699-703.

de altfel cu finalizarea procesului şi condamnarea deţinuţilor din „lotul Pătrăşcanu"[*].

În 1957 venise şi vremea recompensei. Silviu Crăciunaş a plecat într-o nouă călătorie spre Apus, odată cu îndemnul „să piardă biletul de întoarcere"[†]. Decizia a fost luată anterior, dar reconfirmată pe 6 februarie 1956, la o şedinţă de analiză a acţiunilor externe ale Securităţii convocată de Alexandru Drăghici, cu participarea directorului DIE de atunci, Mihai Gavriliuc, a adjunctului său Nicolae Doicaru, precum şi a şefilor contraspionajului, Isidor Holingher şi Eugen Szabo. Cu acea ocazie, Gavriliuc constata: „Duşmanul nu este prost. Pentru munca în străinătate trebuie agentură foarte serioasă *sau unul care este legat de noi foarte serios, care ne-a dat toţi colaboratorii săi"* (s.n.). Era cazul lui Silviu Crăciunaş, „agentul nostru Victor", cum îi spune Stejărel Olaru. La vremea respectivă, Securitatea aprecia că Crăciunaş „ne va fi de mai mare folos, având în vedere poziţia sa politică, relaţiile pe care le avea în lumea occidentală şi serviciile incomensurabile făcute unora care se ocupau cu activităţi de spionaj contra României [pe care îi ajutase în 1946-1947 să părăsească ţara – n.n.]. Am pus la punct un sistem de legătură şi am aşteptat veşti de la el. După un timp, au sosit şi veştile şi informaţiile, care deseori aveau valoare operativă"[‡].

În cartea sa, Stejărel Olaru descrie în amănunt cum i-a organizat Securitatea plecarea în cea de-a doua misiune, semnalele trimise prietenilor săi din emigraţie, precum şi modalitatea prin care spionajul comunist a încercat să atragă CIA într-o nouă capcană. Americanii, precum şi francezii au refuzat să se implice în final, suspectând că la mijloc ar putea fi mâna Securităţii. CIA nu a dorit să transmită suma de bani solicitată de Crăciunaş, necesară pentru a putea părăsi din nou ţara, considerând că „nu se poate şti dacă e sub control sau nu". în vara anului 1956, după o lungă analiză, serviciile secrete reunite i-au comunicat lui Neagu Djuvara la Paris decizia lor de a nu sprijini această acţiune. Djuvara a răbufnit: „Am zis: *ce importanţă are că e sub control, scoateţi-l, că e vina voastră, voi l-aţi trimis acolo!* Nu a fost chip să obţin cei 2.000 de dolari"[§]. Banii necesari (echivalentul a 20.000 lei) au fost oferiţi în cele din urmă de Ion Raţiu, în urma consultării sale cu liderii Comitetului Naţional Român de la Paris, care au sprijinit recuperarea lui Crăciunaş din România. „A fost salvat de fosta lui prietenă din Anglia, care a reuşit să obţină bani de la Ion Raţiu. A primit cei 2.000 de dolari, a reuşit să iasă pe o filieră din Ungaria şi a scris mai târziu în Anglia o carte zguduitoare despre chinurile pe care le îndurase cinci ani în închisorile din România", a continuat multă vreme să creadă Neagu Djuvara în buna-credinţă a lui Silviu Crăciunaş[**].

Viaţa lui Crăciunaş la Viena, apoi la Londra, aşa cum o descrie Stejărel Olaru în *Agentul nostru Victor,* a fost una desprinsă parcă din romanele de spionaj ale lui John le Carre. „Pentru a putea trăi la Londra, după ce am primit în anul 1959 decizia şi permisiunea de a mă stabili în Anglia şi a lucra aici, cum nu cunoşteam limba engleză, am reuşit să găsesc prin anunţuri publicate în ziare un loc de portar la o organizaţie bisericească anglicană, ca să am grijă de imobilul lor cu cinci etaje şi zeci de camere, cu două săli spaţioase pentru conferinţe, cu sute de locuri pentru invitaţi. în grija mea erau şi instalaţiile de încălzit apa, caloriferele, cu cazane imense ca de locomotivă, folosind cărbuni. Aveam de dus la

---

* Arhiva Comitetului Executiv al CC al PCR (Arh.C.Ex. CC al PCR), nr. 264/1972, voi. 20, ff. 315-342.

† Expresia generalului de Securitate Neagu Cosma (op. *cit.,* p. 254).

‡ N. Cosma, *op. cit.*

§ S. Crăciunaş, *Urme pierdute,* ed. cit., p. 493.

** N. Djuvara, *op. cit.*

poştă saci întregi cu corespondenţă, pachete, precum şi o mulţime de alte

treburi manuale", povesteşte Crăciunaş*. Nu aminteşte însă că atât permisul de rezidenţă, cât şi locul de muncă au fost obţinute cu sprijinul hotărâtor al lui Ion Raţiu şi al lui Viorel Tilea, cel din urmă fiind fostul ambasador al României la Londra, refugiat şi el în Anglia, despre care Stejărel Olaru dezvăluie în acest volum că a devenit în 1965 agent de influenţă al Securităţii. Crăciunaş trăia împreună cu soţia sa, Sanda Stătescu, într-un apartament modest în aceeaşi clădire în care şi-a desfăşurat munca de administrator. Nici schimbarea survenită în urma succesului cărţii *The Lost Footsteps* nu i-a schimbat acest mod de viaţă mai degrabă şters: „Am lucrat ca portar peste şapte ani, ca să-mi pot economisi venitul produs de carte". După această perioadă se lansează în afaceri imobiliare, pe care susţine că le-a realizat din propriile economii şi din drepturile de autor, cumpărând câteva imobile în Londra, amenajându-le şi închiriindu-le apartamentele™. Spre sfârşitul anilor 1960, Crăciunaş era un om bogat, iar la averea sa contribuise în mod esenţial stipendiul oferit de Securitate în schimbul informaţiilor sale.

Firește, viaţa sa de agent a fost deseori tulburată de spaima deconspi- rării. În confesiunea pe care a trimis-o în 1997 doamnei Dorana Coşoveanu, fiica ofiţerului comandor Ion Coşoveanu, arestat chiar în urma delaţiunilor lui Crăciunaş, acesta povesteşte că în 1963 a sosit în Anglia, via Elveţia, un medic „trimis cu misiunea specială de a se împrieteni cu mine, ca să mă ţină sub observaţie permanentă"„„. Era un ofiţer al Securităţii care se temea să nu-şi piardă agentul, în condiţiile succesului neaşteptat al volumului *The Lost Footsteps*. Şi acest episod, prezentat denaturat de Crăciunaş, este scos la lumină de autorul cărţii *Agentul nostru Victor*.

Cariera lui de spion a fost deseori ameninţată de arestarea sau dezertarea unor ofiţeri DIE, care ar fi putut să-i. cunoască adevărata identitate. Primul pericol s-a ivit în 1958, când ofiţerii DIE Constantin Horobeţ şi Ştefan Ciuciulin au fost prinşi de serviciile de contraspionaj vest-germane. Ei au divulgat însă organigrama ofiţerilor aflaţi la posturi în capitale europene şi numai câteva nume de agenţi, căci, fiind ofiţeri de teren, nu cunoşteau prea mult din ansamblul reţelelor DIE. Crăciunaş nu s-a aflat pe lista furnizată de aceştia, dar, în 1974, fuga din ţară a unuia dintre ofiţerii care îl coordonaseră în trecut, Tiberiu Hida, a pus capăt definitiv relaţiei dintre Securitate şi agentul Victor. în anul 1977 s-a mutat în Spania, unde a locuit aproape un deceniu. Şi-a dedicat timpul scrierii unei noi cărţi, despre care nu ştim decât că se dorea a fi un tratat filosofic: „Cred că, prin rigorile meditaţiei, ajunsesem la o filosofie nouă, bazată pe valorile umanismului şi la concordia bunei rânduieli. Eliberat de teorii şi credinţe, am pătruns în legi ale universului, putând astfel să desluşesc şi să dezvolt o înţelegere diferită a suferinţei, libertăţii, antagonismului şi armoniei, a revoluţiei şi evoluţiei"†. Deşi mărturia lui Crăciunaş pare impresionantă, în realitate fostul agent al Securităţii „intrase într-o profundă stare de alienare", cum scrie Stejărel Olaru.

Fără îndoială, Silviu Crăciunaş a plătit un preţ mult mai greu decât orice ar fi putut recompensa arginţii Securităţii. Nu numai o viaţă trăită în întunericul spaimei. în cursul anchetelor din 1948 fusese prevenit „că pedepsele pe care mi le vor aplica dacă refuz să fac declaraţiile pe care le aşteaptă de la mine vor lăsa asemenea urmări, încât chiar dacă printr-un miracol aş scăpa cu viaţă din mâinile lor, îmi voi aduce aminte în fiecare zi în care aş supravieţui de refuzul meu şi de consecinţe. Nervii sciatici de la ambele picioare mi-au fost zdrobiţi în asemenea măsură, încât eu nu mai pot sta pe scaun decât într-o poziţie cu totul schimonosită, numai pe marginea lui din faţă, ca să-mi feresc de atingere nervul sciatic, care se irită şi devine din ce în ce mai dureros. Pentru scris, singura soluţie pe care am găsit-o este să scriu lungit în pat, sprijinit la spate de perne, cu lumina la dreapta mea. Hârtia pe care scriu este prinsă cu un arc de oţel, ca să nu se

---

* S. Crăciunaş, *Reabilitarea,* ed. cit., p. 192.

† S. Crăciunaş, *Urme pierdute,* ed. cit., p. 202.

mişte, pe un carton foarte rezistent, ca o scândură. Din această cauză scrisul meu este strâmb, fapt pentru care îţi cer iertare, dragă Dorana…”*. Ultimele rânduri ale bătrânului spion pot fi citite şi în cheie simbolică. Suferinţa poate justifica scrisul strâmb, dar nimic nu-l putea absolvi în afara mărturisirii. Nici măcar moartea, care a pus capăt vieţii total dedublate a „agentului nostru Victor”, devenit, în paginile cărţii lui Stejărel Olaru, un personaj cu valenţe hollywoodiene.

A trebuit să plătesc un preţ scump pentru că am dezvăluit, încă din anul 2002, prin articolul din *Dosarele istoriei*, calitatea de agent al Securităţii a lui Silviu Crăciunaş. Am fost etichetat pe dată drept un naiv căzut în capcana unei dezinformări a Securităţii, care face marea greşeală de a ataca şi discredita un mare erou anticomunist. Unii mă bănuiau chiar de legături subterane cu o acţiune controlată de foşti securişti. Devenisem peste noapte „un caz”. Suspiciunea s-a prelungit în timp şi mi-e greu să descriu aici câte am avut de îndurat, după cum dovedeşte Stejărel Olaru prin cartea de faţă – care este şi o reabilitare a mea cu totul pe nedrept. într-un dialog cu Neagu Djuvara publicat de scriitoarea Simona Sora, aceasta întreba: „Ce părere aveţi de *cazul Marius Opreai* Credeţi că istoria recentă, cea de 15 ani, de care vorbeaţi mai înainte, ar trebui studiată implicat, aşa cum o face el, sau aşteptând şi lăsând lucrurile să meargă de la sine?”. Răspunsul distinsului istoric, care continua să creadă în eroismul fostului său bun prieten Silviu Crăciunaş, a cărui imagine o „terfelisem”, a fost următorul: „Poate că intenţiile sale sunt bune, dar face marea greşeală când crede în toate hârtiile şi documentele pe care le găseşte, lucru care este total eronat. Să vă dau un exemplu concret. Patru din anii mei de exil i-am petrecut ca om de legătură al României, în numele Comitetului Naţional Român, cu CIA şi Serviciile franceze de Spionaj. Au fost nişte ani pe care i-am detestat, pe care îi reneg şi pe care, dacă aş putea să-i şterg, pur şi simplu, din viaţa mea, aş face-o fără să clipesc. Cel mai sinistru, cel mai nenorocit lucru pe care l-am făcut în aceşti patru ani a fost să trimit în România paraşutişti care nu au mai ajuns niciodată la destinaţie. Unul a scăpat şi a fugit în lugoslavia, doi au fost împuşcaţi după proces”. Din aceste împrejurări, cel care a scăpat ca prin minune şi s-a întors parcă din morţi a fost prietenul său Crăciunaş, pe care „americanii aveau datoria morală de a-l salva”, dar „nu s-a făcut nimic, iar eu am demisionat! În final, Crăciunaş a reuşit să ajungă în Anglia, unde a publicat o carte cutremurătoare, *The Lost Footsteps*, în care povestea toate ororile prin care a trecut. Nişte lucruri de necrezut: el spunea cum era bătut până cădea pe jos, cum era obligat să-şi mănânce excrementele şi cum, dacă vomita, era forţat să mănânce ceea ce vomitase!”. Asemenea iritării domnului Djuvara, concluzia dialogului este relevantă, Simona Sora încheind astfel: „Cutremurător! Stau şi mă gândesc că mulţi din cei care l-au chinuit mai sunt încă în viaţă şi poate sunt plini de bani! Iar pentru dl Oprea Crăciunaş a fost omul Securităţii!”„.

E doar un exemplu, au mai fost şi altele. Neagu Djuvara m-a admonestat public în câteva rânduri, dar şi privat, la telefon. Dorana Coşoveanu, cu care avusesem excelente relaţii, nu a mai vorbit cu mine. Până când, în anul 2008, am primit un telefon, dar şi o scrisoare prin care, pe un sever ton autocritic, Neagu Djuvara îşi cerea scuze pentru grava eroare pe care o săvârşise. Semnează „cu preţuire, al tău Moş Neagu Djuvara”, scuzându-se că din motive de sănătate nu mi-o poate înmâna personal şi recunoaşte că, după ce şi-a văzut propriul dosar de la Securitate, s-a putut edifica asupra faptului că prietenul său de o viaţă, Silviu Crăciunaş, fusese omul poliţiei politice comuniste. Fusese, după cum l-au revendicat întotdeauna securiştii, „agentul nostru Victor”. Iar acum, Stejărel Olaru, căruia mă simt mândru şi onorat că i-am îndrumat primii paşi în cariera de istoric, face lumină întru totul în destinul spectaculos al unui om a cărui viaţă nu le-a aparţinut lui, familiei şi prietenilor lui, ci Securităţii. Şi-mi face şi mie dreptate, arătând adevărata faţă a unui om a cărui minte a plăsmuit atâtea minciuni, planuri şi scenarii, încât s-a pierdut cu totul în ele şi însăşi viaţa sa, aşa cum cu o inegalabilă acribie şi precisă măiestrie o înfăţişează astăzi cititorilor Stejărel Olaru, a devenit o imensă minciună, pe care a încercat să o susţină până dincolo de moarte. însă, iată, fără a reuşi; dincolo de moarte, minciuna este dovedită şi adevărul a

---

* S. Crăciunaş, *Reabilitarea,* ed. cit., p. 190.

înviat din morţi. Cum o dovedeşte cu asupra de măsură autorul acestei

cărţi, fără a mai putea fi tăgăduit de cineva, Silviu Crăciunaş nu a fost el însuşi, ci „agentul nostru Victor", mândria secretă a spionajului comunist din România.

Marius Opre

aNota autorului

Această carte prezintă povestea vieţii lui Silviu Crăciunaş, agent puţin cunoscut al Securităţii, în slujba căreia a lucrat mai bine de două decenii. Am încercat să o înţeleg în profunzime, cu scopul de a reda cât mai fidel nu doar viaţa sa ascunsă, ci şi rezultatele activităţii sale de agent extern.

Viaţa şi activitatea lui Crăciunaş sunt parte a istoriei Securităţii, căci urmărind soarta agentului Victor poţi parcurge diferitele etape ale evoluţiei serviciului de informaţii comunist, aşa cum poţi descifra amprenta pe care Securitatea şi-a pus-o, în mod fatal şi implacabil, pe destinul celor care s-au intersectat de-a lungul timpului cu agentul Victor, fie că erau la rândul lor agenţi, fie că erau victime. Toate acestea o fac spectaculoasă, mai captivantă decât orice altă ficţiune, aşa cum ar trebui să fie o poveste de spionaj.

Tocmai de aceea am considerat că acest personaj seducător şi perfid trebuie cunoscut de către public, mai ales că o biografie extinsă a agentului Victor nu există. Nici această carte, din păcate, nu poate să ofere toate răspunsurile, însă cititorul va înţelege că, atunci când faptele nu au putut fi descrise obiectiv, au rămas semnele de întrebare legitime, la care fiecare dintre noi poate să răspundă în felul în care crede de cuviinţă.

În timpul documentării mai multe persoane m-au sprijinit cu generozitate, uşurându-mi în mod semnificativ munca de cercetare. Îi sunt îndatorat în mod special lui Claudiu Secaşiu, ale cărui observaţii şi propuneri au îmbogăţit cartea. Mulţumiri se cuvin a fi adresate şi lui Liviu Bordaş, care mi-a pus la dispoziţie materiale documentare pe care le-a descoperit în India în urmă cu mai bine de douăzeci de ani, precum şi lui Marius Oprea, cel care a devoalat pentru prima dată, în anul 2002, calitatea de agent secret a lui Silviu Crăciunaş, pentru sugestiile sale. Nu în ultimul rând, îi mulţumesc lui Ion Mihai Pacepa, care, deşi atunci când a lucrat în DIE nu a cunoscut în amănunt cazul lui Silviu Crăciunaş, mi-a oferit sugestii potrivite.

Dosarul agentului Victor din arhiva Securităţii este unul dintre cele mai voluminoase, fiind împărţit în 63 de volume. Documentele se opresc însă la anul 1969, de parcă activitatea lui Silviu Crăciunaş s-ar fi întrerupt brusc în acea perioadă. Există însă numeroase dosare personale sau dosare problemă în care se pot identifica noi documente referitoare la activitatea agentului Securităţii desfăşurată în anii 1970, cel mai important fiind cel al fiicei sale.

Pe lângă aceste dosare aflate azi în arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, alte două arhive pot oferi informaţii relevante celor care doresc să continue investigarea acestei poveşti aparte. Prima este arhiva Raţiu Family Charitable Foundation, aflată la Londra, ce conţine inedite şi valoroase documente adunate de Ion Raţiu de-a lungul timpului.

A doua este arhiva Fundaţiei Academia Civică din Bucureşti, care a primit de la Peter şi Marie-Paule Hayward, spre păstrare, o parte din documentele personale ale lui Silviu Crăciunaş. Le mulţumesc atât lui Nicolae Raţiu, cât şi Ioanei Boca, pentru amabilitatea de a-mi pune la dispoziţie aceste documente.

Stejărel Olar

uNote

Capitolul 1 Scurt portret de tinereţe

1. Detalii despre întâlnire şi discuţia dintre maiorul Gheorghe Ion Vîlceleanu şi agentul Silviu Crăciunaş sunt redate în raportul ofiţerului de Securitate (ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 58, ff. 111-113).
2. *Ibidem,* f. 114.
3. *Ibidem.*
4. Silviu Crăciunaş, *Urme pierdute,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000, p. 28. Ediţia românească a cărţii lui Crăciunaş a fost tradusă de

Sânziana Dragoș și Gheorghe Dragoș, cu o postafță semnată de Dorana Coșoveanu.
5. Vezi Ion Rațiu, *Jurnal*. Volumul 2. *Printre spioni și trădători de țară,* Editura Corint, București, 2017.
6. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 50, f. 137.
7. *Ibidem,* voi. 56, f. 201.
8. *Ibidem,* voi. 50, f. 140 și voi. 57, f. 2.
9. *Ibidem,* voi. 4, f. 210.
10. *Ibidem,* voi. 46, f. 11.
11. *Ibidem,* voi. 4, f. 208.
12. *Ibidem,* voi. 57, f. 62.
13. *Ibidem,* voi. 46, f. 12.
14. *Ibidem,* voi. 4, f. 209.
15. Eduard Mezincescu, „Lacună procedurală sau... legalitate socialistă?!", *Magazin Istoric*, anul XXVI, nr. 7 (304), iulie 1992, p. 34.
16. Florian Banu, Luminița Banu (editori), *Partidul și Securitatea. Istoria unei idile eșuate 1949-1989,* Casa Editorială Demiurg,' Iași, 2013, p. 153.
17. Interviu realizat pe 23 aprilie 1978 de Alexandru Șiperco cu Petea Goncearuc, în manuscris. Materialul ne-a fost pus la dispoziție prin amabilitatea lui Andrei Șiperco, fiind pregătit pentru publicare în lucrarea *Confesiunile elitei comuniste. România 1944-1965: rivalități, represiuni, crime... Arhiva Alexandru Șiperco*, volumul III, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București.
18. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 4, ff. 211-212.
19. *Ibidem,* voi. 18, f. 361.
20. Florian Banu, Luminița Banu (editori), *op. cit.,* p. 151.
21. Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond CC al PCR, colecția 53, dosar T-46, voi. 1, f. 75 (mulțumiri lui Claudiu Secașiu pentru indicarea sursei).
22. Mulțumiri lui Claudiu Secașiu pentru informațiile biografice furnizate referitoare la ofițerii SSI menționați.
ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 56, f. 146

23. .*Ibidem*.
24. *Ibidem,* ff. 146-147.
25. *Ibidem,* vol. 4, f. 212.
26. *Ibidem,* vol. 56, f. 148.
27. Silviu Crăciunaş, *op. cit.*, p. 76.
28. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 4, f. 213.
29. *Ibidem,* vol. 56, f. 147.
30. Silviu Crăciunaş, *op. cit.*, p. 80.
31. Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaş,* Editura Militară, Bucureşti, 2008, p. 189.
32. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 56, f. 150.
33. *Ibidem.*

Capitolul 2 Prima misiune

1. *Ibidem,* vol. 1, f. 291.
2. *Ibidem,* vol. 4, f. 159.
3. Despre activitatea lui Gelu Belu la Viena vezi şi Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*
4. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 3, f. 31.
5. *Ibidem,* f. 52.
6. *Ibidem,* f. 33.
7. Vezi şi Dennis Deletant, *British Clandestine Activities în Romania during the Second World War,* Palgrave Macmillan, Londra, 2016, pp. 121, 130-131.
8. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 3, f. 45.
9. *Ibidem,* f. 46.
10. *Ibidem,* f. 58.
11. *Ibidem,* f. 57.
12. *Ibidem,* f. 55.
13. *Ibidem.*
14. *Ibidem,* f. 59.
15. *Ibidem,* f. 73.
16. *Ibidem,* dosar 1460, f. 74.
17. *Ibidem,* ff. 2-3.
18. *Ibidem,* f. 3.
19. *Ibidem,* f. 8.
20. *Ibidem,* f. 9.
21. *Ibidem,* f. 5.
22. *Ibidem,* f. 73.
23. *Ibidem,* f. 116.
24. *Ibidem,* dosar 638, vol. 3, f. 74.
25. *Ibidem,* fond Informativ, dosar 253 300, f. 17.
26. „în Scânteia erau asemenea minciuni, încât mi s-a părut un ziar suprarealist", interviu cu Theodor Cazaban realizat de Cristian Bădiliţă în *România literară,* nr. 51-52, 2000.
27. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 18, f. 374.
28. *Ibidem,* f. 375.
29. Pavel Chihaia, *Opera Omnia IV, Trecut şi prezent,* Editura Ex Ponto, Constanţa, 2010, pp. 100-101.
30. ACNSAS, fond SIE, dosar 25 341, f. 1.
31. *Ibidem,* f. 2.
32. *Ibidem,* fond Informativ, dosar 253 330, f. 18.

33. *Ibidem,* fond SIE, dosar 638, vol. 3, f. 88.
34. *Ibidem,* ff. 47-49.
35. *Ibidem,* dosar 5729, f. 36.
36. *Ibidem,* f. 16.
37. *Ibidem,* f. 57.
38. *Ibidem,* f. 2.
39. *Ibidem,* f. 18.
40. *Ibidem,* ff. 20-21.
41. *Momentul,* anul II, nr. 371, 373.
42. ACNSAS, fond SIE, dosar 5729, f. 22.
43. *Ibidem,* ff. 27, 31.
44. *Ibidem,* f. 55.
45. *Ibidem,* dosar 39 808, f. 12.
46. *Ibidem,* f. 6.
47. *Ibidem,* ff. l-2.
48. *Ibidem,* dosar 5729, f. 109.
49. Arhiva electronică a Central Intelligence Agency (ACIA), document accesat la 8 noiembrie 2017: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0005382735. pdf.
50. ACNSAS, fond Informativ, dosar 257 773, vol. 1, f. 19.
51. *Ibidem,* ff. 21-22, 36.
52. *Ibidem,* f. 87.
53. *Ibidem,* dosar 5729, f. 110.
54. Arhiva Fundației Academia Civică (AFAC), București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Referat din 28 octombrie 1953.*
55. ACIA, document accesat la 8 noiembrie 2017: https://www.cia.gov/library/ readingroom/docs/VACARESCU%2C %20JOACHIM_0016.pdf.
56. ACNSAS, fond SIE, dosar 5729, f. 96.
57. *Ibidem,* ff. 112, 114.
58. *Ibidem,* f. 124.
59. *Ibidem,* f. 78.
60. *Ibidem,* f. 82.
61. *Ibidem,* ff. 83-84.
62. *Ibidem,* dosar 638, vol. 3, ff. 50-51.
63. *Ibidem,* f. 50.
64. *Ibidem,* f. 59.
65. *Ibidem,* f. 67.
66. *Ibidem,* f. 77.
67. *Ibidem.*
68. *Ibidem,* f. 82.
69. *Ibidem,* vol. 1, ff. 214-216.
70. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Notă asupra relațiunilor de ordin informativ avute de Silviu Crăciunaș cu serviciile franceze, 23 decembrie 1949.*
71. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 3, ff. 150-152.
72. *Ibidem,* vol. 56, f. 163.
73. *Ibidem,* vol. 3, ff. 346-347.
74. *Ibidem,* f. 354.
75. Vezi raportul lui Silviu Crăciunaș referitor la întâlnirea cu Horia Sima în *Ibidem,* ff. 346-379.
76. *Ibidem,* vol. 4, f. 24.
77. *Ibidem,* f. 42.

78. *Ibidem,* f. 43.
79. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957).*
80. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 42, f. 419.
81. *Ibidem,* vol. 4, f. 89.
82. Vezi arhiva electronică a Departamentului de Stat, document accesat la 5 decembrie 2017: https://history.state.gov/historicaldocuments/frusl946v06/d407. Alte detalii privind incidentul descris se regăsesc în interogatoriul Silviei Placa luat la Securitate în ziua de 22 noiembrie 1952 (ACNSAS, fond Penal, dosar 1109, vol. 1, f. 587).
83. *Ibidem,* fond SIE, dosar 638, voi. 52, f. 68.
84. *Ibidem,* vol. 4, ff. 92-94.
85. *Ibidem,* vol. 42, f. 420.
86. *Ibidem.*
87. *Ibidem.*
88. *Ibidem.*
89. *Ibidem,* vol. 4, f. 97.
90. *Ibidem,* f. 151.

Capitolul 3

Din nou acasă, din nou în închisoare

1. *Ibidem,* vol. 3, f. 193.
2. *Ibidem,* f. 2
3. *Ibidem,* f. 7.
4. *Ibidem,* f. 1.
5. *Ibidem,* dosar 26 765, vol. 1, f. 274.
6. *Ibidem,* dosar 638, vol. 17, f. 191.
7. *Ibidem,* vol. 49, f. 497.
8. *Ibidem,* vol. 57, f. 89.
9. *Ibidem,* vol. 56, ff. 170-171.
10. Interviu realizat pe 23 aprilie 1978 de Alexandru Şiperco cu Petea Goncearuc, în manuscris, pregătit pentru publicare în lucrarea *Confesiunile elitei comuniste. România 1944-1965: rivalităţi, represiuni, crime... Arhiva Alexandru Şiperco,* volumul III, Editura Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti (mulţumiri lui Andrei Şiperco pentru amabilitatea de a ne permite consultarea manuscrisului).
11. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 1, ff. 13-14.
12. *Ibidem,* f. 8.
13. *Ibidem,* ff. 8-12.
14. *Ibidem,* f. 271.
15. *Ibidem,* f. 273.
16. *Ibidem,* f. 284.
17. *Ibidem,* f. 324.
18. *Ibidem,* vol. 17, f. 328.
19. *Ibidem,* vol. 56, f. 149.
20. *Ibidem,* vol. 3, f. 23.
21. *Ibidem,* f. 17.
22. *Ibidem,* vol. 17, f. 214.
23. *Ibidem,* vol. 3, f. 6.
24. *Ibidem,* vol. 56, f. 151.
25. *Ibidem,* vol. 3, f. 68.
26. *Ibidem,* vol. 1, f. 249.
27. *Ibidem,* f. 8.

28. Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *op. cit.,* pp. 210-211.
29. ACNSAS, fond Informativ, dosar 555 521, vol. 1, f. 189.
30. Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *op. cit.,* p. 228.
31. ACNSAS, fond Informativ, dosar 555 521, voi. 3, f. 205.
32. *Ibidem,* vol. 1, f. 82.
33. *Ibidem,* dosar 233 837, vol. 1, f. 87. şi vol. 17, f. 195.
34. *Ibidem,* vol. 1, ff. 295-296.
35. *Ibidem,* fond SIE, dosar 638, vol. 17, f. 285.
36. *Ibidem,* f. 289.
37. *Ibidem,* f. 300.
38. *Ibidem,* vol. 49, ff. 497-498.
39. Silviu Crăciunaş, *op. cit.,* pp. 136-139.
40. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 1, f. 298.
41. *Ibidem,* vol. 56, f. 167
42. *Ibidem,* f. 168.
43. Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie,* Editura Humanitas, Bucureşti, pp. 126-127.
44. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 1, f. 312.
45. *Ibidem,* ff. 367-369.
46. *Ibidem,* f. 300.
47. *Ibidem,* f. 373.
48. *Ibidem,* ff. 230-231.
49. *Ibidem,* f. 398.
50. *Ibidem,* dosar 26 765, vol. 1, f. 72.
51. *Ibidem,* dosar 638, vol. 3, f. 124.
52. *Ibidem,* vol. 1, f. 5.
53. Interviuri realizate pe 28 martie şi 23 aprilie 1978 de Alexandru Şiperco cu Petea Goncearuc, în manuscris, pregătit pentru publicare în lucrarea *Confesiunile elitei comuniste. România 1944-1965: rivalităţi, represiuni, crime... Arhiva Alexandru Şiperco,* volumul III, Editura Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti (mulţumiri lui Andrei Şiperco pentru amabilitatea de a ne permite consultarea manuscrisului).
54. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 2, f. 240.
55. Biografia Constanţei Magoş a fost tratată mai amănunţit în studiul lui Claudiu Secaşiu, „Preliminariile unei proces politic îndelung amânat", *Analele Sighet, Anii 1954-1960: Fluxurile şi refluxurile stalinismului,* nr. 8, Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2000, pp. 369-379. Studiul a fost folosit ca bază de referinţă de Stejărel Olaru şi Georg Herbstritt în *Stasi şi Securitatea,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, pp. 30-32.
56. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 2, ff. 74-75.
57. Mulţumiri lui Claudiu Secaşiu pentru informaţiile biografice oferite.
58. Florian Banu, Luminiţa Banu (editori), *op. cit.,* p. 153.
59. *Ibidem,* p. 154.
60. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 57, ff. 73-74.
61. *Ibidem,* vol. 56, ff. 173-174.
62. *Ibidem,* f. 172.
63. *Ibidem,* fond Direcţia Secretariat-Juridică, dosar 3612, vol. 4.
64. *Ibidem,* fond SIE, dosar 638, vol. 56, f. 172.

Interviu realizat pe 23 aprilie 1978 de Alexandru Şiperco cu Petea Goncearuc, în manuscris, pregătit pentru publicare în lucrarea *Confesiunile elitei comuniste.România 1944-1965: rivalităţi, represiuni, crime... Arhiva Alexandru Şiperco,* volumul III, Editura Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti (mulţumiri lui Andrei Şiperco pentru amabilitatea de a ne permite consultarea manuscrisului).
65. Silviu Crăciunaş, *op. cit.,* pp. 257-259.
66. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 46, ff. 52-53.
67. *Ibidem,* f. 100.

Capitolul 4 A doua misiune

1. ANIC, Fond CC al PCR-Secţia cadre, Dosar G-470 (Goncearuc Petre), f. 35.
2. *Ibidem,* f. 26.
3. *Ibidem,* f. 39.
4. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 46, f. 412.
5. *Ibidem,* f. 259.
6. *Ibidem,* voi. 49, f. 122.
7. *Ibidem,* voi. 46, f. 88.
8. *Ibidem,* dosar 26 765, voi. 1, f. 77.
9. Vezi *Ibidem,* dosar 7037 şi fond Informativ, dosar 548 576.
10. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Notă a unor discuţii avute în ziua de 19 august 1955 între V. Veniamin, Mr. Weston, B. Radu, I. Iliu privitor la Charles.*
11. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 242.
12. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, f. 98.
13. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Notă. Discuţiuni avute în ziua de 19 august 1955 între V. Veniamin, Mr. Weston, B. Radu, I. Iliu, privitor la Charles* şi *Notă. Detalii explicative asupra celor şapte scrisori originale.*
14. Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *op. cit.,* p. 254.
15. Dinu Zamfirescu, *Cârtiţele Securităţii. Agenţi de influenţă din exilul românesc,* Editura Polirom, 2013, Iaşi, p. 18.'
16. ACNSAS, fond SIE, dosar' 1163, voi. 1, f. 112.
17. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Notă referitoare la Silviu Crăciunaş, 21 septembrie 1951.*
18. *Ibidem.*
19. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 4, f. 27.
20. *Ibidem,* dosar 1163, voi. 1, f. 111.
21. *Ibidem,* f. 112.
22. *Ibidem,* f. 400.
23. *Ibidem,* voi. 3, f. 319.
24. *Ibidem,* voi. 1, f. 135.
25. *Ibidem,* f. 69.
26. *Ibidem,* ff. 158-159.
27. *Ibidem,* f. 225.
28. *Ibidem,* f. 160.
29. Vezi cazul Virgil Veniamin tratat pe larg în Dinu Zamfirescu, *Cârtiţele Securităţii...,* Editura Polirom, Iaşi, 2013.
30. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Referat la concluziile ce se desprind din studiul dosarului „Charles", 23 septembrie 1956.*

31. ACIA, document accesat la 1 februarie 2018: https://www.cia.gov/library/ readingroom/docs/TRIFA%2C%20VIOREL %20DONISE_0003.pdf.ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 58, f. 212
32. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 1. *Începuturile unui exil îndelungat (1940-1954),* Editura Corint, Bucureşti, 2017, pp. 656, 663.
33. ACNSAS, fond SIE, dosar 26 765, voi. 2, f. 242.
34. *Ibidem,* dosar 638, voi. 2, f. 75.
35. *Ibidem,* vol. 58, f. 212.
36. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 1. *începuturile...,* p. 386.
37. ACNSAS, dosar 638, voi. 29, f. 293.
38. *Ibidem,* fond M FI, dosar 3199 Arges, f. 48.
39. *Ibidem,* fond SIE, dosar 638, voi. 28,' ff. 391-392.
40. *Ibidem,* vol. 13, ff. 75-76.
41. *Ibidem,* vol. 28, f. 360.
42. *Ibidem,* ff. 12-13.
43. *Ibidem,* f. 145.
44. *Ibidem,* vol. 46, f. 240.
45. *Ibidem,* f. 241.
46. Dorin-Liviu Bîtfoi, *Aşa s-a născut omul nou. în România anilor '50,* Editura Compania, Bucureşti, 2012, pp. 283-284.
47. Silviu Crăciunaş, *op. cit.,* pp. 304-305.
48. Adrian Majuru, „Suntem veniţi din anii '50!", *Cotidianul,* 13 ianuarie 2013.
49. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 29, f. 210.
50. *Ibidem,* vol. 28, f. 343.
51. *Ibidem,* vol. 29, f. 294.
52. *Ibidem,* vol. 46, f. 171.
53. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare din 9 septembrie 1955.*
54. Ibidem, Scrisoare din 16 noiembrie 1955.
55. Neagu Djuvara, *op. cit.,* pp. 124-126.
56. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 28, f. 148.
57. *Ibidem,* vol. 29, f. 152.
58. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 178.
59. *Ibidem,* pp. 186-187.
60. *Ibidem,* pp. 188-190.
61. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 47.
62. *Ibidem,* vol. 49, f. 452.
63. *Ibidem,* dosar 26 765, vol. 1, f. 319.
64. *Ibidem,* dosar 638, vol. 46, f. 449.
65. *Ibidem,* vol. 49, f. 469.
66. *Ibidem,* f. 450.
67. *Ibidem,* vol. 46, ff. 437-450.
68. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957),* p. 262. Silviu Crăciunaş a început să scrie acest raport pe 15 mai 1957 şi l-a finalizat pe 11 iunie 1957, predându-l reprezentanţilor CIA la Viena în ziua de 11 iunie 1957.
69. ACIA, *Investigation of Dubious Intelligence Personalities în Austria,* 16 noiembrie 1953, p. 5, document accesat la 1 februarie 2018: https://www.cia.gov/ library/readingroom/docs/VACARESCU%2C %20JOACHIM_0016.pdf.
70. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 56, ff. 13-15.
71. *Ibidem,* ff. I-3.

72. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957),* p. 266.
73. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 234.
74. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, f. 2.
75. *Ibidem,* f. 33.
76. *Ibidem,* vol. 51, f. 90.
77. *Ibidem,* vol. 63, ff. 5-6.
78. *Ibidem,* f. 3.
79. *Ibidem,* ff. 55-56.
80. Arhiva Rațiu Family Charitable Foundation (ARFCF), Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 10 octombrie 1957.*
81. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 239.
82. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, ff. 4-5.
83. AFAC, București, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Basil Rațiu intitulată „Mult stimate Domnule Ministru", 8 noiembrie 1955.*
84. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 8 iunie 1957.*
85. ACNSAS, fond SIE, dosar 1755, vol. 1, f. 13.
86. *Ibidem,* f. 270.
87. *Ibidem,* f. 256.
88. *Ibidem,* f. 271.
89. *Ibidem,* dosar 638, vol. 52, f. 68.
90. *Ibidem,* vol. 63, f. 14.
91. *Ibidem,* ff. 15-16.
92. *Ibidem,* ff. 17-18.
93. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoare nedatată a lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu.*
94. Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 8 iunie 1957.
95. Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 1 august 1957.
96. Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 6 noiembrie 1957.
97. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, ff. 19-20.
98. *Ibidem,* f. 28.
99. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 14 septembrie 1957.*
100. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 296.
101. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, f. 7.
102. *Ibidem,* f. 8.
103. *Ibidem,* ff. 7-8.
104. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 13 iunie 1957.*
105. Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 16 iulie 1957.
106. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, pp. 261-262.
107. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, f. 8.
108. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 262.
109. ARFCF Londra, fond Silviu Crăciunaș, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 6 noiembrie 1957.*
110. Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaș către Ion Rațiu, 12 noiembrie 1957.

111. Vezi o analiză a relației dintre Ion Rațiu și reprezentanții Scotland Yard, Special Branch și cei ai MI5 în Stejărel Olaru, „Pe urmele lui Tony", în Ion Rațiu, *Jurnal*. Volumul 2. *Printre spioni...*, pp. 9-50.
112. Ion Rațiu, *Jurnal*. Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 344.
113. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, f. 56.
114. *Ibidem*, vol. 48, f. 281.
115. *Ibidem*, vol. 59, f. 155.
116. *Ibidem*, vol. 63, f. 56.

117. *Ibidem,* vol. 48, ff. 248-251.*Ibidem,* vol. 52, f. 62.
118. Neagu Djuvara, *op. cit,* pp. 129-130.
119. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 19.
120. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoarea nedatată a lui Silviu Crăciunaş către Ion Raţiu.*
121. Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaş către Constantin Vişoianu şi Augustin Popa, 30 august 1957.
122. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, f. 52.
123. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaş către Ion Raţiu, 6 noiembrie 1957.*
124. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 51, f. 112.
125. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaş către Ion Raţiu, 16 mai 1957.*
126. Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaş către Ion Raţiu, 3 octombrie 1957.
127. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, ff. 9-10.
128. *Ibidem,* f. 55.
129. *Ibidem,* vol. 48, f. 282, vol. 63, ff. 8-9.
130. *Ibidem,* vol. 42, f. 30.
131. *Ibidem,* f. 3.
132. *Ibidem,* vol. 59, f. 155.
133. *Ibidem,* vol. 58, f. 212.
134. *Ibidem,* dosar 26 765, vol. 1, f. 66 (verso).
135. *Ibidem,* dosar 638, vol. 33, f. 81.
136. *Ibidem,* vol. 28, f. 24.
137. Ion Raţiu a consemnat în jurnal, la 29 martie 1977, numele preotului care a realizat slujba: „Sugestii din partea lui Silviu şi Sanda Crăciunaş să-l luăm pe părintele iugoslav Nicolici. E episcopul lor şi el îl desemnează pe preotul Rozianko de la BBC. Prieten bun al lui Cucoş. Nicio problemă, mă asigură Sanda, pentru că ea e foarte bună prietenă cu Nicolici. El, doar, i-a căsătorit, când Silviu a sosit din ţară" (ARFCF, Londra, jurnalul lui Ion Raţiu în manuscris, aflat în curs de publicare).
138. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaş către Ion Raţiu, 6 septembrie 1957.*
139. Ibidem, Scrisoarea lui Silviu Crăciunaş către Ion Raţiu, 25 septembrie 1957.
140. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, f. 8.
141. *Ibidem,* ff. 8, 19.
142. *Ibidem,* vol. 51, ff. 323-324.
143. *Ibidem,* vol. 63, f. 109.
144. *Ibidem,* f. 119.
145. ARFCF, Londra, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Silviu Crăciunaş către Ion Raţiu, 3 octombrie 1957.*
146. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 334.
147. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 48, ff. 171-175.
148. *Ibidem,* ff. 111-114.
149. *Ibidem,* vol. 47, f. 122.
150. *Ibidem,* fond Informativ, dosar 534 779, ff. 30-31.
151. *Ibidem,* fond SIE, dosar 935, vol. 2, f. 43.
152. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 424.
153. ACNSAS, fond SIE, dosar 26 765, voi. 2, f. 243.
154. *Ibidem,* f. 257.
155. *Ibidem,* ff. 248 (verso).

156. *Ibidem,* vol. 1, f. 168.*Ibidem,* f. 147.
157. *Ibidem,* vol. 2, f. 249.
158. *Ibidem,* vol. 1, f. 168.
159. *Ibidem,* dosar 638, vol. 42, f. 22.
160. *Ibidem,* ff. 23-27.
161. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* pp. 389-391.
162. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, vol. 1, f. 360.
163. *Ibidem,* ff. 328-329.
164. *Ibidem,* dosar 638, vol. 48, ff. 127-129.
165. *Ibidem,* ff. 108, 110.
166. *Ibidem,* f. 293.
167. *Ibidem,* ff. 304-305.
168. *Ibidem,* fond Informativ, dosar 549 900, vol. 1, ff. 313-314.
169. *Ibidem,* fond SIE, dosar 638, vol. 63, f. 454.
170. Ibidem.
171. *Ibidem,* ff. 655-662.
172. *Ibidem,* vol. 48, f. 155.
173. *Ibidem,* ff. 155, 372-378.
174. *Ibidem,* f. 155.
175. *Ibidem,* f. 156.
176. *Ibidem,* f. 158.
177. *Ibidem,* ff. 158-159.
178. Vezi detalii în Stejărel Olaru, *Cei cinci care au speriat Estul. Atacul asupra Legaţiei RPR de la Berna (februarie 1955),* Editura Polirom, Iasi, 2003.
179. ACNSAS, fond SIE, dosar 104, voi. 2, f. 117.
180. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 409.
181. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 58, ff. 32-33.
182. *Ibidem,* vol. 48, f. 77.
183. *Ibidem,* ff. 75-81.
184. *Ibidem,* ff. 274, 305.
185. *Ibidem,* ff. 306-307.
186. *Ibidem,* f. 329.
187. *Ibidem,* vol. 50, f. 44.
188. *Ibidem,* f. 44
189. *Ibidem,* ff. 9-10.
190. *Ibidem,* f. 88.
191. *Ibidem,* dosar 53 927, vol. 2, ff. 20-21.
192. *Ibidem,* ff. 218-219.
193. Stejărel Olaru, „Pe urmele lui Tony", în Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* pp. 46-49.
194. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, voi. 2, f. 231.
195. *Ibidem,* f. 290.
196. *Ibidem,* dosar 106, vol. 1, ff. 151, 232-233, 289, 361, vol. 2, f. 218, dosar 771, vol. 2, f. 62.
197. *Ibidem,* dosar 53 927, vol. 2, f. 118.
198. *Ibidem,* dosar 8917, vol. 1, ff. 4-5, vol. 2, ff. 75, 83, vol. 3, ff. 36-38, 276, vol. 4, f. 63.
199. *Ibidem,* dosar 104, vol. 2, f. 26. Vezi şi Stejărel Olaru, „Ion Raţiu, o poveste încă nespusă", în Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 1. *începuturile...* şi Stejărel Olaru, „Pe urmele lui Tony", în Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*
200. ACNSAS, fond SIE, dosar 104, voi. 4, ff. 419-422.

201. *Ibidem,* vol. 2, f. 274.

202. *Ibidem,* dosar 638, vol. 3, f. 46, dosar 216, vol. 1, ff. 18, 222-223.Ion Ratiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 653.
203. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 58, f. 1.
204. *Ibidem,* vol. 50, f. 225.
205. *Ibidem,* ff. 358-359.
206. *Ibidem,* ff. 364-365.
207. *Ibidem,* ff. 284-285.
208. *Ibidem,* vol. 58, f. 3.
209. *Ibidem,* f. 163.
210. *Ibidem,* dosar 53 927, vol. 2, ff. 211, 266.
211. *Ibidem,* vol. 6, f. 38.
212. Ibidem.
213. *Ibidem,* vol. 2, f. 213.
214. *Ibidem,* dosar 638, vol. 47, f. 171.
215. *Ibidem,* vol. 50, f. 1.
216. *Ibidem,* dosar 53 927, vol. 6, f. 38.
217. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 587.
218. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 558.
219. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, voi. 6, f. 116.
220. *Ibidem,* dosar 638, voi. 59, ff. 100-102.
221. *Ibidem,* dosar 26 765, voi. 4, ff. 9-10.
222. *Ibidem,* dosar 638, voi. 61, f. 123.
223. *Ibidem,* vol. 59, f. 102.
224. *Ibidem,* ff. 102-103.
225. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* pp. 617-620.
226. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 58, ff. 44-45.
227. *Ibidem,* fond Informativ, dosar 185 000, vol. 1, ff. 146-166.
228. Silviu Crăciunaş, *Reabilitarea. Din scrisorile lui Silviu Crăciunaş adresate Doranei Coşoveanu,* Editura Vremea, Bucureşti, 2000, pp. 30-32.
229. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, voi. 6, f. 116.
230. *Ibidem,* dosar 638, voi. 58, ff. 205-206.

Capitolul 5

Istoria secretă a unui bestseller uitat

1. Vezi cronica *Kirkus* disponibilă pe internet la adresa https://www.kirkusre- views.com/book-reviews/silviu-craciunas/the-lost-footsteps (document accesat la 31 ianuarie 2018).
2. INMER, Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Iulia Moldovan (editori), *op. cit.,* p. 327.
3. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 232.
4. *Ibidem,* p. 238.
5. *Ibidem,* p. 244.
6. *Ibidem,* pp. 244-245.
7. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 53, f. 7.
8. *Ibidem,* f. 10.
9. *Ibidem,* f. 19.
10. *Ibidem,* vol. 51, f. 98.
11. *Ibidem,* f. 325.
12. *Ibidem,* vol. 47, f. 130.
13. Silviu Crăciunaş, *Urme pierdute...,* p. 9.
14. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 336.

15. *Ibidem, p. 337.Ibidem.*
16. *Ibidem,* p. 335.
17. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, vol. 52, ff. 33-34.
18. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare către Constantin Vişoianu, 15 aprilie 1958.*
19. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 52, ff. 130-131.
20. *Ibidem,* f. 186.
21. *Ibidem,* ff. 130-131
22. *Ibidem,* vol. 53, ff. 47-49.
23. *Ibidem,* dosar 104, vol. 4, f. 421.
24. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 334.
25. ACNSAS, fond SIE, dosar 771, voi. 2, f. 47
26. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare către Salvador de Madariaga, 21 septembrie 1960.*
27. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 53, ff. 235-236
28. *Ibidem,* f. 237.
29. *Ibidem,* vol. 42, ff. 34-35, 45.
30. *Ibidem,* vol. 53, f. 238.
31. *Ibidem,* ff. 238-239.
32. *Ibidem,* vol. 48, f. HO.
33. *Ibidem,* f. 110.
34. *Ibidem,* vol. 47, f. 112.
35. *Ibidem,* vol. 50, f. 46.
36. *Ibidem,* dosar 53 927, vol. 2, f. 122.
37. *Ibidem,* f. 131.
38. *Ibidem,* dosar 638, vol. 48, ff. 336-344.
39. *Ibidem,* vol. 50, f. 38.
40. *Ibidem,* vol. 47, ff. 110-132.
41. *Ibidem,* dosar 53 927, vol. 2, ff. 197-198.
42. *Ibidem,* f. 200.
43. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* pp. 419-422.
44. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare către Salvador de Madariaga, 21 septembrie 1960.*
45. Vezi fotocopii ale diverselor articole şi recenzii pe această temă în Arhiva Fundaţiei Academia Civică (AFAC).
46. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 50, f. 76.
47. Silviu Crăciunaş s-a contrazis şi în această privinţă, declarând cu altă ocazie că au fost cumpărate zeci de exemplare, nu sute: „Ambasada României a fost instruită să trimită imediat un lot de aproximativ douăzeci de exemplare la Bucureşti. [...] Concomitent, şi Ambasada sovietică din Londra a comandat un mare lot din cartea respectivă" (Silviu Crăciunaş, *Reabilitarea. Din scrisorile lui Silviu Crăciunaş adresate Doranei Coşoveanu,* Editura Vremea, Bucureşti, 2000, pp. 29-30).
48. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 50, f. 81.
49. Vezi fotocopia articolului lui Emanuel Litvinoff, „Too bad to be untrue", în AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate.
50. Ion Raţiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...,* p. 439.
51. *Ibidem,* p. 435.
52. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, voi. 2, f. 225.
53. *Ibidem.*

54. *Glasul Patriei,* Organ al Comitetului Român pentru Repatriere, anul VI, nr. 11 (193), Berlin, 10 aprilie 1961.
55. Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989*, Editura Compania, București, 2010, p. 391.
56. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, voi. 2, f. 266.
57. *Ibidem,* dosar 638, voi. 47, f. 2.
58. Ion Rațiu, *Jurnal.* Volumul 2. *Printre spioni...*, p. 557.
59. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 50, ff. 292-293.
60. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoarea lui Alexandru Cretzianu către Silviu Crăciunaş, 15 iunie 1961.*
61. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 50, ff. 283-284.
62. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, *Scrisoare lui Salvador de Madariaga către Silviu Crăciunaş, 2 ianuarie 1961.*
63. Silviu Crăciunaş, *Reabilitarea...*, p. 188.
64. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 63, f. 594.
65. Una dintre cărţile care tratează amănunţit subiectul publicaţiilor finanţate de CIA în războiul propagandistic împotriva blocului răsăritean este cea a lui Alfred A. Reisch, *Hot Books în the Cold War. The CIA-Funded Secret Western Book Distribution Program Behind the Iron Curtain,* CEU Press, 2013.
66. ACNSAS, fond SIE, dosar 53 927, vol. 6, f. 365.

Capitolul 6 Mult iubita tanti Viorica

1. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 58, f. 220.
2. *Ibidem,* ff. 217, 219.
3. *Ibidem,* dosar 687, voi. 2, f. 255.
4. *Ibidem,* dosar 638, voi. 58, f. 215.
5. *Ibidem,* vol. 59, f. 80.
6. *Ibidem,* f. 82.
7. Vezi raportul lui Silviu Crăciunaş din 4 ianuarie 1967 în *ibidem,* ff. 51-77.
8. *Ibidem,* ff. 79-80.
9. *Ibidem,* vol. 58, ff. 300-301.
10. *Ibidem,* vol. 59, ff. 97-98.
11. *Ibidem,* f. 114.
12. *Ibidem,* f. 110.
13. *Ibidem,* f. 64.
14. *Ibidem,* f. 71.
15. *Ibidem,* f. 72.
16. ARFCF, Londra, jurnalul lui Ion Rațiu în manuscris, aflat în curs de publi-
17. Ibidem.
18. ACNSAS, fond SIE, dosar 638, voi. 59, ff. 155-156.
19. *Ibidem,* dosar 26 765, voi. 4, ff. 108-111.
20. *Ibidem,* vol. 1, f. 66 (verso).
21. *Ibidem,* ff. 69-70.
22. *Ibidem,* ff. 78-80.
23. *Ibidem,* ff. 80-82 (verso).
24. *Ibidem,* ff. 82-85 (verso).
25. *Ibidem,* f. 177 (verso)
26. *Ibidem,* ff. 9-10.
27. *Ibidem,* vol. 7, file nenumerotate.
28. *Ibidem,* vol. 3, f. 295 (verso).

29. *Ibidem,* dosar 772, f. 634.Corespondență personală a autorului cu Ion Mihai Pacepa, 4 august 2017.
30. ACNSAS, fond SIE, dosar 26 765, voi. 2, ff. 357-364.
31. *Ibidem,* f. 256.
32. *Ibidem,* vol. 2, f. 77 (verso).
33. *Ibidem,* vol. 3, ff. 295-296.
34. *Ibidem,* ff. 138-141.
35. *Ibidem,* f. 254.
36. *Ibidem,* f. 256.
37. *Ibidem,* vol. 7, f. 229.
38. *Ibidem,* f. 88.
39. *Ibidem,* f. 121.
40. *Ibidem,* f. 30.
41. *Ibidem,* vol. 8, f. 28.
42. *Ibidem,* f. 32 (verso).
43. *Ibidem,* f. 35 (verso).
44. *Ibidem,* f. 40 (verso).

Capitolul 7 Ultimii ani din viaţă

1. Traian Filip, *Corăbii dincolo de orizont*, Editura Nagard, Roma, 1985, p. 101.
2. Silviu Crăciunaş, *Urme pierdute...*, p. 199.
3. Vezi o analiză a modului în care Silviu Crăciunaş a relaționat la nivel spiritual cu Sri Aurobindo în Liviu Bordaş, *Yoghinul şi prizonierul,* Paideia, Bucureşti, VI, nr. 4 (20), 1998, pp. 91-102.
4. Corespondența autorului cu Liviu Bordaş, 14 octombrie 2017.
5. AFAC, Bucureşti, fond Silviu Crăciunaş, file nenumerotate, raport al lui Silviu Crăciunaş predat reprezentanților CIA la Viena în 1957 şi intitulat *Dare de seamă pe timpul 1949-1957 (15 mai 1957),* ff. 94-95.
6. Sri Aurobindo Ashran Archives and Research Library, Pondicherry, *Scrisoare a lui Silviu Crăciunaş către Barbara McClintock, 4 martie 1985,* obţinută prin amabilitatea lui Liviu Bordaş.
7. Ibidem, Scrisoare a lui Silviu Crăciunaş către secretarul general al Sri Aurobindo Ashram, iulie 1986, obţinută prin amabilitatea lui Liviu Bordaş.
8. Ibidem.
9. Maggi Lidchi-Grassi, *The Light that Shone into the Dark Abyss,* Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry, 1994, pp. 64-71 (capitolul IX).
10. Petru Poantă, „Destine exemplare ale emigrației", *Europa şi neamul românesc* (Roma), XIX, nr. 222, decembrie 1990, p. 19.

Sri Aurobindo Ashran Archives and Research Library, Pondicherry,

Scrisoare a lui Silviu Crăciunaş către Maggi Lidchi-Grassi, aprilie 1996,

obţinută prin amabilitatea lui Liviu Bordaş.

Index

A
Adamson, Joy 242
Andrei, Victor (alias Silviu Crăciunaş) 11,
lin, 16 Angelescu, Gheorghe 7 Anton, Hell 20, Ardeleanu, Florea 34, 136-137 Ardeleanu, Gheorghe 49, 241 Ascherson, Neal 237 Asquith, H.H. 212 Auşnit, Max 24n

Aurobindo Ghose (Sri Aurobindo) 275, 278 B

Babuci, Pavel 185 Bachmann, Lawrence 159 Bader, Douglas 234 Banea, Ion 14
Beaumont, maior 51, 57-59, 117 Beldeanu, Oliviu 168-172, 182-183, 283 Belitoreanu, Traian 164-166 Belu, Gelu (alias căpitanul Fabre) 34-37, 40-44, 48, 54, 56, 63, 81, 137, 183-184, 196
Bentinck, Gabrielle 119, 131 Bibescu, Anton 212n Birdwood, Christopher 144-145, 182, 185 Birkett, Michael 237 Blondeil 56
Bodnăras, Emil 25, 91, 283
Bodolea, Liviu 20-21, 29, 33-35, 40-43, 50, 54, 82, 101 Bodor, Petre 39
Boilă, Romulus 20, 33, 41, 58-59, 113, 119, 147
Bonham Carter, Mark 205, 207, 207n, 210-213, 216-217 Bonham Carter, Lady Violet 212 Bordaş, Liviu 275, 277n, 291 Boullen, Pierre (alias Pierre Bissot) 35-40, 55-56
Boxshall, Edwin George 184, 239, Bragadiru, Dumitru D. 45-46
Brown, colonel 142-145, 148-149, 154-155, 158-159, 162-168, 173, 176, 185-186, 188, 196, 208, 211-212, 216, 219-227, 229-230, 243, 249, 252, 255 Brill, Haim 120 Bucur, Coriolan 14 Bucur, Nicolae 98-99
Bujoiu, Ioan 24, 26
Burroughs, Ronald 148-149, 154n, 210- 213, 253
Butler, Richard Austen 225, 230, 233, 236 Butyka, Francisc 93 Buzeu, Vasile 60
C
Cantacuzino, Gheorghe 15
Caragea, Alexandra (Tanda) 40, 43-52, 54
Caragea, Constantin 52
Caragea, Ecaterina 45, 52-54
Caragea, Irina 54n
Caragea, Maria 54n
Caraman, Mihail 256, 283
Caranfil, Nicolae 45
Carp, Grigore P. 18
Cazaban, Theodor 41, 55
Călinescu, Adela 164-165
Călinescu, Armând 111, 164-165, 180-181
Călinescu, Barbu 164, 180, 182
Călinescu (Stătescu), Viorica 110-112, 115-116, 119, 122 Ceaușescu, Nicolae 179-180, 249 Chendi, Ștefan 20, 60 Chihaia, Pavel 42 Chirilă, Ioan 168-169 Chirulescu, Victor 17-18
Ciochină, Teodor 169 Claudian, Alexandru 19 Codrescu, Stan 168-169
Collins, William 140, 201-209, 211-214, 235, 238-239, 245, 277 Comaniciu, Horațiu (Horia) 19-21, 33, 55,
58, 60, 76, 101, 107, 113 Comșa, Ovidiu 14 Corteanu, Emilia (Lia) 38-3

9Cosma, Avram 77, 85 Cosma, Gelu 19
Cosma, Neagu 173,192, 195,198-199, 221,
251, 266, 284 Costea, Michel 27n Coşoveanu, Dorana 287, 289
Coşoveanu, Ion 248, 287 Crăciunaş, Augustin 12, 260n Crăciunaş,
Lilioara 18, 28, 70, 88, 100, 121-122, 151, 157-158, 172, 247, 255, 257-
259, 261-265, 268-272, 280 Crăciunaş, Lucian 12 Crăciunaş, Rozalia 12
Crăciunaş, Silviu 11-12,14-16,18-21,23-25, 27-28, 31-32, 34n, 39, 49,
55n, 59, 61, 63, 79, 81-82, 84, 86-89, 91-94, 96, 98-99, 101-102, 108-
116, 118, 120-124, 126, 129, 132-133, 137-140, 142-143, 145-146,
151, 153, 156-158, 160-162, 166-168, 170, 172, 176-178, 180, 182-
185, 187-194, 197, 199-201, 204-206, 207n, 213, 216n, 220, 233-239,
241, 244n, 245-248, 253-254, 256, 258, 261, 267-271, 273-275, 277n,
278-279, 281- 282, 284-286, 288-289, 291-292 Crăciunaş, Viorica 12,
111-112, 115, 247- 250, 259n
Cretzianu, Alexandru 63, 119, 132, 243 Cristea, Liviu 266

Cristea, Savel (nume fals Crăciunaş) 130 D
De Madariaga, Salvador 205, 214, 225-
226, 234, 236, 276 De Ravegnel, căpitan 34, 183 Demetrescu,
Georgel 60 Dincă, Dumitru 13
Djuvara, Neagu 117, 119, 132, 137, 146,
285-286, 288-289 Doicaru, Nicolae 173, 176, 178-179, 195,
221, 241, 244, 286 Dragoş, Gheorghe 77, 85 Drăghici,
Alexandru 94, 99, 167, 171,173,
199, 210, 221, 241, 244, 286 Dulles, John Foster 243-244
Dumitrăchescu, Constantin 263, 267, 270
E
Eliade, Mircea 275 Erdoş, Rudolf 96-97 Erskine Lindop, Audrey 234 Ertz,
Susan 234
F
Fergusson, Bernard 234 Filderman, Wilhelm 27n Filip, Traian 273-274
Florea, Aurel 7-10, 157, 179 Frick, Robert 63
G
Gafencu, Grigore 45 Gavriliuc, Mihai 286 Georgescu, Rica 27n
Georgescu, Teohari 91 Gheorghiu-Dej, Gheorghe 91,100,159,161- 163,
166-167, 171, 173, 182, 185, 192, 199, 229-231 Gherman, Coriolan 27
Ghilezan, Emil 58, 101 Glasser, Hubert 55, 126 Goia, Ion 122, 193-195
Goncearuc, Piotr (Petea) 22-25, 38, 69, 72, 78, 81, 87-88, 90, 92-93, 99,
123, 232, 274 Gross, Tobias 20 Grosschopf, Alois 55
Grosschopf, Margarete (Greta Ortmayer)
55, 89, 125-126, 130, 131n Gurion, Ben 150, 230 Guttentag,
Betty 29
H
Hall, Thomas 65
Harari, Manya 201, 204-205, 212-214, 226,
235, 245 Hardcastle, Tony 249, 252-255 Hayward, Max 204
Hida, Tiberiu 99-100, 112, 116-117, 121- 123, 128, 134, 140-141, 146,
151-154, 201-203, 207, 209-210, 266-270, 287 Hodrea, Aurel 14
Holingher, Isidor 98-99, 122,151, 171, 209- 210, 286 Horia, Vintilă 240-
241, 273 Horrocks, Brian 234 Howard, Elisabeth Jane 234 Hru,ciov,
Nikita 167-171, 173, 192, 229- 230
Hulubei, Ervin 25-26, 80, 83, 87, 90, 92-93
Iacob, Dumitru 75-76 Ilie, Mihai 199

Iliu, Ion 19-20, 55, 101-103, 106-107, 113, 115
Ionescu, Sandu 162, 164, 258 Iordache, Ana 18
Iordache (Crăciunas), Eugenia 17-18, 20, 28, 70-71, 88-89, 100, 107,
121-122, 127, 151-152, 172, 247, 249-250 Iordache, Marieta 17-18, 258
Iordache Nicoară, Nicolae 17 Israel, Ethel 83 Iunian, Gabriela 111
Iunian, Grigore 111
Jakober, Henry 189
Jeffcote, inspector 138-139, 141-143, 148,
Kirschen, Leonard 246
Lafaille, colonel 33-34, 54 Laptew, Paul Constantin 43n, 50-51 Lazăr,
Constantin Petre 105 Leibovici, Alex 29-30 Leibovici, Leon 20, 29-30, 83
Leibovici, Maria 29, 35, 78-79, 97, 222 Leibovici, Penchas 88 Lenghel,
Petre 96-97, 99-100, 113, 116, 134
Lerescu, doctor 88 Litvinoff, Emanuel 238-239 Livezeanu, Marie-Jeanne
183 Lobey, Ana 111 Lobey, Constantin 111 Longo, John 108, 234
M
MacDonald, Alastair 183-184, 240 Machacek, Frantisek 125 Magoş,
Constanţa Maria 90, 105-106, 110 Mailat, Vasile 76
Manicatide, Teodor (alias Frank Wild)
63-67, 73, 133, 135 Maniu, Iuliu 19, 85, 284-285 Manjan,
Maurice 34 Manolescu, Max 147 Manu, George 19, 24 Manu, Leon 77,
85
Marcarian, Dinar 155, 163-164, 172-174, 218
Marinca, Eugen 12, 122 Maurer, Ion Gheorghe 179 Mayer, Nicolae 77
Mănuilă, Sabin 20, 58
McClintock, Barbara 191n, 276-277, 279
Menke, Ketty 165
Micu, Virgil 27
Mihai I 21, 33n, 49, 105, 267
Moevs, Robert 46-48, 51
Moiş, Aurel 52, 175, 188, 241
Mortimer, Raymond 237-238
Moscopol, Jean 146
Mugur, Constantin 246
Munteanu, Ionel 25-29, 43-44, 48, 50, 54,
56, 59, 69, 78-80, 82, 91-93 Murgu, Ion 182, 189, 233 Muston, Wendy
189
N
Nandriş, Grigore 213, 226 Nandris, Mabel 213-214, 226 Nash, Walter
238 Neagoe, George 43-44, 51 Nicolau, Serghei 80, 90-92, 112, 283
Nixon, Richard 278 Noaghea, Virgil 14 Noica, Constantin 189-190
Norman, Daniel 239
Ochiu, Dumitru 168-171 Opran, Mihail 71, 73, 82, 90, 137 Oprea, Marius
199n, 288-289, 291 Oprean, Nicolae 193-195 Ortmayer, Alois jr. 33, 55,
68, 125, 131, 133
Osborne, Herbert 144-145, 153, 156, 167-
168, 185, 215, 221-228, 230 Osmond, Bernard 272
P
Pacepa, Ion Mihai 199n, 267-268, 291
Panaitescu, Ionel Scipio 159-162, 172
Pădureanu, Ion 19
Petrascu, Nicolae 15, 24n
Petrescu, Dumitru 71, 73
Petrie, Charles 237
Pintilie, Victor 19, 77

Placa, Silvia 65
Plăiaşu, Florian 174-175
Plesnilă, Virgil 64
Pop, George (alias Sandu) 177-181, 188-

189, 191, 220, 233, 239-242 Pop, Valeriu (alias Walter Popan) 44, 50
Popa, Augustin 58, 60, 119-120, 147, 208 Popa, Iani 146 Popa, Nicolae
283Popescu, Gheorghe (alias Ardeleanu) 49 Popescu, Romeo 175, 182
Popovici, Alexandru 14-17, 88 Popp, Alexandru 24, 26 Predescu, Stefan
77, 85 Protopopescu 60 Protopopov, colonel DIE 105-106 Pupeza, Ion
75-77, 80, 83-85, 97
R
Racotă, Alexandra 46-47 Racotă, Nicolae 47 Ranghet, Iosif 90 Ra^iu,
Äneta 63
Raļiu, Basil 27, 33, 58-60, 62-65, 67, 73, 86, 93, 102-104, 106, 116-120,
130-134, 137, 146-147, 203, 222, 261-263, 268 Raļiu, Elisabeth 132,
157, 254 Ra^iu, Ion (Iancu) 118-119, 122, 130-132, 135-145, 147-149,
151, 153-154, 157, 159-161, 166, 168-171, 177, 180-181, 184, 189-
191, 193-195, 200-209, 212- 214, 224, 229, 232-234, 236, 239-240,
242, 246, 252-255, 263, 267, 270-272, 286-287, 291 Rădescu, Nicolae
33n, 45, 63 Reagan, Ronald 278 Robescu, Constantin 271 Rosianu, Leni
258 Roth, Lola 29, 34, 42-44, 50, 54 Ruja, Augustin (alias Puiu
Dumitrescu) 43-44 48-50, 52, 66
S
Schortt, George 63-64, 67, 73 Schuman, Sigmund 116, 120 Schuyler,
Cortlandt V. R. 65 Sepianu, Cleopatra (Cleo) 109 Sima, Horia 14-17, 19,
60-62, 74, 76, 85n Simion, Torna 16, 133 Somerset, Maugham W. 205,
218, 226 St Oswald, Rowland W., baron 142-145,
156, 185, 208, 221-228, 230 Stanciu, Ilie 7, 182-183 Stănescu,
Gabriela 110-111 Stănescu, Victor 111
Stătescu, Eufrosina (Puica) 110-112, 115-116 Stătescu, Mioara 110-112,
115-116 Stătescu, Sanda 10, 101, 106-113, 115-116, 118-120, 122,
130, 132, 140-142, 147, 150-156,192,219,224-225,228,234,287
Stevens, George 109n Stoe, Mircea 157
Stoicoviciu, Emil 257, 263n, 264, 269, 271 Stojanov, Panait 48
Stroici, Manole 77 Sturm, Gertrude 126 Szabo, Eugen 98-99, 286
Ş
Şimandan, Iuliu 27n Şiperco, Alexandru 90, 94 Ştiubei, Sandu 162, 164
T
Tănase, Nicolae 56-57 Teodorescu-Făget, Jean 82 Tilea, Viorel 108,140-
142,144,149,160-161, 165-166, 176-180, 189, 225, 229, 287 Titeanu,
Eugen 44n Todiriu, Ismail 171, 192, 241, 244 Tokaev, Grigori 204
Tolchowschi, Dan 150 Tomescu, Ştefan 93 Trancu, Gheorghe 133 Trancu,
Maria Ivoneta (alias Maria Iteodoru) 133
Trancu, Teodor Constantin (alias Almesi)
133-137, 150, 203 Ţ
Ţanţu, Mihail V. (alias Voicu) 81-83, 89, 283
Ţanţu, Vasile 81
Ţigoiu, Mircea 25-29, 38, 48-50, 54, 56, 58-59, 69-70, 72, 78-84, 86-90,
92-93, 104, 274
U

Uscătescu, George 273 V

Vansittart, Peter 237 Vasilescu, rezidentul SSI la Budapesta 30, 79, 81
Vasilescu-Karpen, Elena 104
Veniamin, Gheorghe 104
Veniamin, Lascăr 104
Veniamin, Marina 104
Veniamin, Nicolae 104
Veniamin, Virgil 20, 33, 58-60, 102-106,

116-120, 147 Veselovschi, Iosif 19 Vițianu, Solvan 44 Villiers, Carlton 249, 252-253, 255 Villiers, Charles 225n Villiers, Marjorie 204-205, 212, 225-226, 235, 237, 245
Viçoianu, Constantin 118-120, 147, 209 Vîlceleanu, Gheorghe Ion 7-10, 99, 112, 151, 154, 157-158, 172, 174-176, 192- 193, 195-196, 219-221, 249-250, 255- 257, 259, 261-263, 267 Vîlcu, Vasile 106, 283 Vulpe, Ion 270
W
Waldman, Milton 201, 204-208, 211, 213- 216, 225-226, 235
Wedgwood, Veronica 234 Weston, maior american 102-103,106,116
Winer, Stefania 29 Wisner, Frank G. 51, 64 Woodard, Peter (alias Peter Brant) 159- 162, 172, 176
Z
Zamfirescu, Petre 267

Zelea Codreanu, Corneliu 15, 18www.polirom.ro
Redactor: Anca Şerbănuţă Coperta: Radu Răileanu Tehnoredactor: Radu Căpraru

Bun de tipar: aprilie 2018. Apărut: 2018 Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266 700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11; (0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53 Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro
Tiparul executat la S.C. Tipo-Lidana S.R.L., Calea Unirii, nr. 35, Suceava Tel. 0230/517.518; Fax: 0330/401.062 E-mail:
office@tipolidana.ro;
www.tipolidana.r
o.

„Cartea arată adevărata faţă a unui om a cărui minte a plăsmuit atâtea minciuni, planuri şi scenarii, încât s-a pierdut cu totul în ele şi însăşi viaţa sa, aşa cum cu o inegalabilă acribie şi precisă măiestrie o înfăţişează astăzi cititorilor Stejărel Olaru, a devenit o imensă minciună, pe care a încercat să o susţină până dincolo de moarte.”
Marius Oprea

Pe copertă:
© nuvolanevicata/Deposltphotos.com (prelucrare

)* în diversele autobiografii, Crăciunaş menţionează 1937 drept anul aderării sale la Mişcarea Legionară, însă o parte din documentele întocmite de Securitate indică anul 1936, iar uneori anul 1935.

** Uneori numele acestuia apare şi în varianta Holtier.

* Nu au fost identificate alte informaţii biografice despre cele două persoane menţionate de Silviu Crăciunaş. În raportul său, numele lor apar uneoriH în diferite variante, cum ar fi Ravenel sau Mangan.

** Referire la Paul Constantin Laptew.

* Referire la Eugen Titeanu, fost ziarist şi politician, recrutat agent de SSI (mulţumiri lui Claudiu Secaşiu pentru indicarea identităţii agentu-] lui Liviu).

** Solvan Viţianu (nume anterior Solomon Witzman), trimis iniţial într-o delegaţie comercială, a rămas sub acoperirea de diplomat (consilier eco-' nomic, nerecunoscut însă de Consiliul Federal Elveţian) în cadrul Legaţiei} României din Elveţia. În octombrie 1948, când Tanda Caragea era arestată la Viena, Viţianu era şi el arestat de autorităţile de la Berna pentru spionaj economic, fiind personajul principal în cadrul unui mare scandal diplomatic între cele două ţări.

* Direcţia Generală a Securităţii Statului.

* Termen specific în limbajul de lemn bolşevic care desemnează persoana care, într-o organizaţie comunistă, are sarcina organizării activităţilor propagandistice.

** în timpul regimului Antonescu, o aripă a Mănăstirii Mislea, aflată între localităţile Câmpina şi Ploieşti, a funcţionat ca închisoare pentru deţinute comuniste şi legionare.

Referire la Irina şi Maria Caragea, surorile Tandei. Potrivit unei note informative elaborate de SSI pe 2 noiembrie 1949, Irina Caragea a decedat în timpul cutremurului din 1940, iar Maria Caragea a murit de tuberculoză în 1926 (ACNSAS, fond SIE, dosar 5729, f. 81).

* Numele acesteia apare în diferite variante în documentele vremii. în rapoartele sale, Silviu Crăciunaş l-a notat uneori Margaretha Groszschoff, în timp ce în documentele elaborate de CIA apare consemnat Margarete Grosschopf.

** Administraţia Proprietăţilor Sovietice în Austria (Upravlenie sovetskim imuşcesvtom v Avstrii, USIA), companie aflată în coordonarea Consiliului de Miniştri al URSS, înfiinţată în iunie 1946 şi care controla peste 400 de firme din Austria. Acestea aparţinuseră oamenilor de afaceri germani şi austrieci sau guvernelor celor două ţări şi fuseseră confiscate de URSS în timpul ocupaţiei.

** Referire la Ion Pupeza.

* Ştefan Predescu, inginer şi important om politic legionar, apreciat de Horia Sima în timpul guvernării legionare. A coordonat Mişcarea Legionară din Bucureşti şi a fost prefect de Tulcea în 1940-1941. Mai târziu, a devenit membru al grupului Comaniciu.

** Nume ortografiat greşit, fiind vorba de preotul Leon Iulian Mânu, care a refuzat trecerea forţată la Biserica Ortodoxă Română în 1948.

* Direcţia I a SSI.

** Numele conspirativ al lui Mircea Ţigoiu.

* „Dacă a stat la închisoare şi a fost torturat vreme de peste patru ani, atunci a vorbit. De unde ştii că nu i s-a permis să evadeze? De unde ştii că nu este acum folosit ca să fure informaţii despre structurile britanice şi americane? Nu, cel mai probabil, 99%, este că-i «infiltrat».” (în lb. engl.)

* Intelligence Service.

* „Prea slab să nu fie adevărat” (în lb. engl.).

* Referire la fiica Lilioarei şi a lui Emil Stoicoviciu, Ala Osmond (născută Stoicoviciu).

** Constantin Dumitrăchescu, ofiţer DIE care a defectat în iulie 1972, în timp ce se afla în misiune la Tel Aviv.
* Vezi în legătură cu odiseea „grupului Săplăcan" Marius Oprea, „Spioni de strânsură", în *Dosarele istoriei*, nr. 17 (1998), pp. 30-35.
** *Ibidem*.
** *Ibidem*, p. 193.
*** *Ibidem*, p. 30.
* Apărut în *Dilema Veche*, nr. 91, 13 octombrie 2005.